

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė sveikina folkloro festivalio „Skamba skamba kankliai“ dalyvius atidarymo proga. S. Daukanto aikštė, Vilnius, 2016. 05. 26. Roberto Dačkaus nuotr. (LR Prezidento kanceliarijos archyvas).

Papilės piliakalnis, su kairiajame šlaite esančiu tautinio atgimimo žadintojo, iškiliaus švietėjo, istoriko Simono Daukanto (1793–1864) kapu. Naujosios Akmenės r., 2015 m. B. Vengalio nuotr. LR Seimas 2018-uosius metus paskelbė S. Daukanto metais.

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBOS INFORMACINIS LEIDINYS

ETNINĖ KULTŪRA 2017, NR. 10

METRAŠTIS LEIDŽIAMAS NUO 2001 METŲ

Redakcinė kolegija:
Virginijus Jocys (pirmininkas)
dr. Vytautas Tumėnas
prof. dr. (HP) Daiva Vyčinienė
dr. Jolita Eidikonienė
Audronė Daraškevičienė

Mokslinių straipsnių recenzentai:
doc. dr. Vytautas Ališauskas
dr. Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė
doc. dr. Romualdas Povilaitis
doc. dr. Tojana Račiūnaitė
dr. Vytautas Tumėnas
prof. dr. (HP) Daiva Vyčinienė
dr. Aušra Žičkienė

Informacinį leidinį parengė ir išleido
Etninės kultūros globos tarybos administracija
J. Tumo-Vaižganto g. 4-1, LT-01108, Vilnius, Lietuva
Tel. (8 5) 210 7161, faks. (8 5) 210 7160
Mob. tel. +370 620 75121
El. p. info@ekgt.lt
www.ekgt.lt

Leidykla „VšĮ Tautodailininkų sąjungos fondas“
Stiklių g. 16, LT-01131 Vilnius
Tel. (8 5) 2120564
lietuvošts@gmail.com

Redaktorė Gražina Jurgaitienė
Kalbos redaktorius Marius Černiauskas
Maketuotoja Gailė Jurgaitytė
Tiražas 1000 egz.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Naujoji Rivonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

Viršelyje: Audronė Mickutė. „Vasario 16-oji“.
ISSN 1648-6072

VILNIUS, 2017

TURINYS

VERTINIMAI, ĮŽVALGOS

- Etninės kultūros globos taryba 2014–2017 metais. Virginijus Jocys / 5
- Regioninė politika ir aukštojo mokslo pertvarka Lietuvoje. Doc. dr. Dalia Urbanavičienė / 11
- Etninės kultūros ugdymas Lietuvos suaugusiųjų mokyklose. Loreta Lichtarovičienė / 24
- Vietinės bendruomenės ir piliakalniai: bendrakultūrinis ryšys ir tradicijos. Virginijus Jocys / 33

MOKSLO DARBAI

- Bendruomenė, teritorija, vardas – jų kaita XX a. II pusėje – XXI a. pradžioje. Doc. dr. Filomena Kavoliūtė / 39
- Etninės kultūros specialisto poreikis Lietuvos pagrindinio ir vidurinio ugdymo grandyje. Dr. Andželika Bylaitė-Žakaitienė, dr. Dovilė Kulakauskienė / 54
- Etninio paveldo integravimas į pagrindinio ugdymo švietimo programas: deklaruojamos tendencijos ir reali būklė. Doc. dr. Arūnas Vaicekuskas / 69
- Lietuviškų karinių-ištorinių dainų repertuaro istorinė raida. Doc. dr. Lina Petrošienė / 77
- Latvijos lietuvių etninio tapatumo raiška XXI a. pradžioje. Aukse Noreikaitė / 91

IŠTAKOS IR GYVOJI TRADICIJA

- Geriausiai tradicijas puoselėjusios seniūnijos. Audronė Daraškevičienė / 103
- Tautinio kostiumo metai Aukštaitijoje. Vitalija Vasiliauskaitė / 108
- Tautinio kostiumo metai Dzūkijoje (Dainavoje). Rimantė Galinienė / 127
- Tautinio kostiumo metai Mažojoje Lietuvoje. Regina Jokubaitytė / 133
- Tautinio kostiumo metai Kapsų ir Zanavykų krašte. Valentinas Jazerskas / 135
- Tautinio kostiumo metai Žemaitijoje. Sigita Dacienė / 138
- Tautinio drabužio kūrimo ir dėvėjimo patirtys šeimoje ir bendruomenėje. EKG T informacija / 146

ETNINĖS KULTŪROS SKLAIDA IR KITOS AKTUALIJOS

- Bendruomenių metų seminarų „Etninė kultūra bendruomenių gyvenime – tradicijos, šiandiena“ ypatumai. Prof. dr. Vilma Atkočiūnienė / 154
- Tarptautinė liaudies meno organizacija pasitinka savo veiklos keturiasdešimtmetį. Doc. dr. Rimantas Aštrauskas / 162
- Apie baltų kultūrą, vienybę, praktiką ir perspektyvas. Tarptautinio forumo atgarsiai. Dr. Jolanta Skurdauskienė / 165
- Patvirtinti pirmieji nacionalinio Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado reiškiniai. Vida Šatkauskienė, Loreta Sungailienė, Skirmantė Ramoškaitė / 167
- Etninės tapatybės paieškos čia ir dabar. Rūta Čėsniienė / 172
- Klaipėdužėj girdėjos. Irena Armonienė / 176
- Baltų vienybės ugnies sąšauka tarp piliakalnių. Darius Ramančionis / 179
- „Draugystės tiltas“ – naujų pažinčių, didelių atradimų ir mažų stebuklų šventė. Ašta Borusevičiūtė / 182
- Apdovanoti Lietuvos tautinio paveldo puoselėtojai. Regina Voverytė-Šimkienė / 184
- Didėjanti socialinių medijų reikšmė. Dr. Tomas Petreikis / 186
- Lietuvių etninė muzika pradiniame muzikiniame ugdyme. Dr. Eirimas Velička / 187
- Etnokultūros renginiai Lietuvoje: festivaliai, mugės, akcijos, konkursai. EKG T informacija / 188
- Naudinga informacija / 192
- Spalvotos iliustracijos / 111–126

2017 metai – turtingi įvykiais ir sukaktimis. Prieš šimtą metų, Vilniuje 2017 metais rugsėjo 18-22 d. buvo sušaukta lietuvių konferencija, kuri numatė nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą, Steigiamojo Seimo sušaukimą bei išrinko 20 asmenų į Lietuvos Tarybą. Konferencijoje buvo priimta viena iš pagrindinių rezoliucijų, kuri išreiškė lietuvių tautos valią: „Kad Lietuva galėtų laisvai plėtotis, turi būti sukurta nepriklausoma Lietuvos valstybė, demokratiniiais principais sutvarkyta, prisilaikant etnografinių sienų su ekonomijos reikalaujamais korektyvais. Mažumoms garantuojamos kultūros teisės. Vilniuje sušaukta Konstituantai turės nušatyti valstybės pamatus ir santykius su kitomis valstybėmis“. Lietuvos Taryba 1918 vasario 16 d. pasirašė Lietuvos Nepriklausomos valstybės atkūrimo aktą. Moderni Lietuvos valstybė XX a. pradžioje atkurta ant istorinių ir kultūrinių LDK pamatų. Etninės kultūros sudedamosios dalys – kalba, tarmės, dainos, kalendorinės šventės, tautinis drabužis, tautodailė, etnoarchitektūra ir kt. – tapo tautinės valstybės pamatiniais ženklais leidusiais apibrėžti atkuriamos modernios valstybės erdvę.

Leidinio pradžioje apžvelgiama 2014-2017 m. Tarybos kadencijos veikla. Atkreipiamas dėmesys į mažai tyrinėtą sritį – etninės kultūros ugdymą suaugusių mokyklose. Aktyvus Tarybos dėmesys regioniniai politikai yra nuo pat jos įkūrimo pradžios, tačiau 2017 m. pasirodė aukštojo mokslo tinklo pertvarkos projektai su vienpusiškais optimizavimo tendencijomis sukėlė grėsmes tolygiai ir pilnaverčiai etnografinių regionų ir juose esančių aukštojo mokslo centrų raidai, susiaurinant galimybę norintiems studijuoti humanitarinių mokslų specialybes Klaipėdoje, Šiauliuose ir kt.

Be pagrindinės Tarybos veikos, vertinti, ekspertuoti ir teikti siūlymai su etninės kultūros plėtra ir globa susijusiems teisės aktams tobulinti, didelis dėmesys skirtas etninės kultūros ugdymui, jos įvairovės ir savitumo palaikymui. Tam labai pasitarnavo LR Seimo paskelbti atmintini Vietos bendruomenių (2016), Tautinio košiumo ir Piliakalnių (2017) metai. Šie metai sujungia visą Lietuvą ir ypač, kas džiugu, palietė visų penkių etnografinių regionų atokiausias vietas, bendruomenes. Šiame skyriuje aptariami Piliakalnių kultūrai svarbūs, pavieniai ir visuotiniai ženklai, vertintos vietos bendruomenių, šeimų, kitų visuomenės grupių tradicinės ir naujai užgimstančios kalendorinių ir valstybinių švenčių šventimo formos, būdai ir priemonės. Iš šių vertinimų galime teigti, kad Lietuvos piliakalnių, turintys savyje materialios ir nematerialios kultūros dalis, yra tautinės savimonės ir pilietinės brandos ugdymo vienas iš ryškiausių nacionalinės kultūros veiksnių.

Šių atmintinių metų proga surengtos tarptautinės konferencijos, parodos ir seminarai parodė etninės kultūros, jos sudedamųjų dalių svarbą, puoselėjamas vertybes, sekinius jų saugojimo ir populiarinimo būdus bei pavyzdžius kitose valstybėse. Tai labai prisidėjo prie mūsų pačių tautinės ir nacionalinės kultūros, mokslo ir meno tarptautinės sklaidos.

Skyriuje „Mokslo darbai“ pristatomi recenzuoti moksliniai straipsniai, atlikti pagal pradėtą vykdyti „Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016-2022 metų programą“, apima dalį etninės kultūros lauko, kur reikalingas didesnis dėmesys, o išvados gali pasitarnauti problemų sprendimui. Tai istorinių gyvenamųjų vietovių vardų išsaugojimo juridinėje vartosenoje situacijos aptarimas, jų naikavimo sustabdymas, tobulinant įstatymus, lygiagrečiai skelbiant Vietovardžių atmintinuos metus. Etninės kultūros specialisto poreikis, tai daug diskusijų kelianti sena problema. Šį kartą mokslininkai siekia tai įvardyti pagrindinio ir vidurinio ugdymo grandyje. Kitame straipsnyje siekiama atsakyti į klausimą, kaip sekasi etninės kultūros specialistui realizuoti įgytą savo kompetenciją pagrindinio ugdymo švietimo programose, kokia situacija su integruota etnine kultūra, deklaruojamos tendencijos ir reali būklė. Kokį kelią nuėjo karinė istorinė daina per įvairias epochas, kas jas kūrė, dainavo ir kam dainavo, bandoma atsakyti šio skyriaus kitame straipsnyje. Apibendrinta šio straipsnio medžiaga ir išvados leis pasiremti ilgaamžei tradicija bei sėkmingai pasitarnauti atkurtos Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės naujiems patriotiniams, kultūriniais poreikiams. Besidomintiems bus vertinga informacija apie Latvijos lietuvių etninio tapatumo raišką XXI a. pradžioje. Tyrimo metu apibendrintos išvados ir rekomendacijos pasitarnaus aktyvinant kultūrinius, ekonominius ryšius tarp likusių doiejų baltų tautų.

Skyriuje „Ištakos ir gyvoji tradicija“ per įvairias patirtis, tradicijų puoselėjimą bei etnokultūrinių reiškinių išvalgas stebima etninės kultūros raida regionuose, kaimiškoje vietovėse bei miestuose. Džiugina jau antrą kartą (pirma kartą buvo vertinama už 2015 m.) Tarybos iniciatyva drauge su partneriais, Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacija organizuotas „Geriausiai tradicijas puoselėjančių seniūnijų“ konkursas etnografiniuose regionuose. Čia galima stebėti vietos bendruomenių kūrybinę ir kasdienę veiklą, kalendorinių bei savo švenčių tradicijų puoselėjimą. Taip pat galime matyti vykusią Tautinio košiumo metų renginių spektrą, kurį pateikė Tarybos administracijos vyr. specialistai, dirbantys visuose penkiuose etnografiniuose regionuose. Greta pateikiama 2017 m. vykusio, jau antro, Tarybos iniciuoto ir organizuoto konkurso „Tautinio drabužio kūrimo ir dėvėjimo patirtys šeimoje ir bendruomenėje“ eiga ir nominantų pristatymai. Džiugina asmenų, šeimų ir bendruomenių pamokančios patirtys įsigyjant ir dėvint tautinį drabužį.

Skyriuje „Etninės kultūros sklaida ir kitos aktualijos“ pateikiama plati renginių panorama, Tarybos veiklos bei etninės kultūros veiklos lauko dalyvių ir partnerių patirčių, apibendrinimų. Pristatomas Bendruomenių metais Tarybos vykdytas penkių seminarijų ciklas. Nušviečiama tarptautinių organizacijų veikla etninės kultūros srityje, vykęs „Baltų kelio“ renginys Palangoje su kaimynais latviais bei Pasaulio lietuvių bendruomenės renginys Hamberge. Pristatytos išbandytos lietuvių etninės kultūros ugdymo muzikinės priemonės, kitos piliakalnių kultūros ir istorinių vietovardžių vertės pažinimo formos. Priminti, patvirtinti pirmieji nacionalinio Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado reiškiniai. Europinę įvairių tautų kultūros paveldo įvairovės paletę galėjome stebėti Klaipėdos pirmajame „Lauksnų“ folkloro festivalyje. Prisiminti, pagerbti Lietuvos tautinio paveldo produkto kūrėjai ir ekspertai Tautinio paveldo produktų įstatymo dešimties metų sukūties proga 2017 m. renginyje. Išvardinti etnokultūros renginiai Lietuvoje, priminta apie socialinių medių reikšmę, viešinant etninės kultūros, nacionalinės kultūros laimėjimus ir pasiekimus.

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBOS VEIKLA 2014-2017 M.

VIRGINIJUS JOCYS

Etninės kultūros globos taryba, el. p. virginijusjocys.eto@gmail.com

2014–2017 m. kadencijos Etninės kultūros globos tarybos narių sudėtį patvirtino Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. XII-713. Tarybos pirmininku išrinktas Virginijus Jocys patvirtintas Seimo 2014 sausio 21 d. nutarimu Nr. XIIP-1403.

Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKG Taryba) yra Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga biudžetinė įstaiga. EKG Tarybos teisinį statusą nustato Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas ir LR Seimo Etninės kultūros globos tarybos nuostatai. Verta priminti, kad Taryba kadencijos pabaigoje 2017 metus dirbo įsigaliojus pagrindinio įstatymo ir nuostatų pakeitimams: LR Seimo nutarimas Nr. XII-2764, 2016-11-08 „Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 ir 8 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6-1 straipsniu įstatymas“; LR Seimo 2016 m. lapkričio 8 d. nutarimas Nr. XII-2765 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. lapkričio 2 d. nutarimo Nr. IX-2532 „Dėl Etninės kultūros globos tarybos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“.

EKG Tarybos tikslas – skatinti etninės kultūros plėtotę, laiduojančią tautinio tapatumo ir savimonės išsaugojimą ir stiprinimą, savarankišką ir lygiavertę Lietuvos dalyvavimą pasaulio tautų kultūriniame gyvenime. Teikti išvadas Seimui ir Vyriausybei apie strateginius etninės kultūros valstybinės globos ir politikos klausimus; padėti Vyriausybei formuoti ir įgyvendinti etninės kultūros politiką, koordinuoti etninės kultūros valstybinę globą. Šiam strateginiam tikslui įgyvendinti vykdoma pagrindinė tęstinė programa „Etninės kultūros valstybinė globa“.

Remiantis Tarybos darbo reglamentu, iš savo narių 2014-02-11 buvo sudarytos ekspertų grupės (komisijos) atskiroms etninės kultūros problemoms nagrinėti.

EKG Tarybai, deleguoti LR Seimo, Vyriausybės, mokslo ir visuomeninių organizacijų, susijusių su etninės kultūros puoselėjimu, perėmė ne tik ankstesnių kadencijų Tarybos narių įdirbį, bet rado nuolat pasikartojančias problemas arba grėsmingas tendencijas etninės kultūros išsaugojimo, plėtos, ugdymo srityse. Todėl dauguma Tarybos narių kėlė ir tebekelia klausimą – ar valstybė privalo globoti, palaikyti ar ginti etninę kultūrą? Geopolitinių įvykių raida, įsisiūbavusi 2014 m. ir tebesitęsianti,

*Patvirtinta šios sudėties Etninės kultūros globos taryba: kur 1) Lietuvos Respublikos Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komiteto teikimu habil. prof. dr. Eugenijus Jovaiša, jam atsišalydinus – doc. dr. Romualdas Povilaitis (nuo 2016 m.); 2) Ministro Pirmininko teikimu Vidmantas Bezarus, Emilija Bugailiškienė, Irena Kezienė; 3) Lietuvos meno kūrėjų asociacijos teikimu Arūnas Eduardas Paslaitis, dr. Algirdas Sakalauskas; 4) Lietuvos universitetų rektorijų konferencijos teikimu dr. Alvydas Mandėika, jam atsišalydinus – doc. dr. Tojana Račiūnaitė (nuo 2014 m.) – habil. prof. dr. Daiva Vyčienė; 5) Lietuvos liaudies kultūros centro teikimu Jūratė Šemėkaitė; 6) Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto teikimu dr. Aušra Žičkienė; 7) Lietuvių katalikų mokslo akademijos teikimu dr. Vytautas Ališauskas; 8) Lietuvos istorijos instituto teikimu dr. Rasa Paukštytė-Šaknienė; 9) Lietuvos muziejų asociacijos teikimu Dalia Bernotaitė-Bieliauskienė; 10) Lietuvių etninės kultūros draugijos teikimu dr. Vytautas Tumėnas (Tarybos pirmininko pavaduotojas); 11) Lietuvos kraštotyros draugijos teikimu Juozas Šorys; 12) Lietuvos ramuvių sąjungos teikimu Nijolė Balčiūnienė; 13) Aukštaitijos regioninės tarybos padalinio teikimu Jonas Viskūnas; 14) Dzūkijos regioninės tarybos padalinio teikimu Ona Drobelienė; 15) Suvalkijos regioninės tarybos padalinio teikimu Zigmantas Kalesinskas; 16) Žemaitijos regioninės tarybos padalinio teikimu Virginijus Jocys; 17) Mažosios Lietuvos regioninės tarybos padalinio teikimu prof. dr. Rimantas Balsys, jam atsišalydinus – Vilma Griškevičienė (nuo 2014 m.).

verčia naudoti visas šias etninės kultūros apsaugos priemones pagal situaciją. 2014 m. pradžioje Taryba, įvertindama veiklos tąsą ir naujai išskylančius etninės kultūros globos sričių klausimus, sprendė remdamasi parengtais strateginiais veiklos planais. Dėl ankštesnės kadencijos Tarybos veiklos finansavimo sutrikimo buvo susilpnėję darbiniai-ekspertiniai ryšiai su EKG Tarybos regioninėmis tarybomis, todėl stiprintas šis sektorius. Viskas aprašyta pagrindinėse veiklos gairėse ir ilgalaikiuose Tarybos tiksluose: aktyvinti pasirengimą etnografinių regionų metams; sustiprinti ir išplėtoti kolegialią ekspertinę Tarybos veiklą aktyviau įtraukiant regionines tarybas; įvairiais teisiniais aktais, numatytais priemonėmis ir būdais aktyvinti gilesnį etninės kultūros pažinimą ir sklaidą visuomenėje ją perduodant jaunesniajai kartai; inicijuoti su etnine kultūra susijusių strateginių dokumentų vertinimą ir rengimą. Išskirti svarbiausi ilgalaikiai Tarybos uždaviniai 2014-2017 m. laikotarpiu:

1. Bendradarbiauti su Kultūros ministerija rengiant ilgalaikę Etninės kultūros plėtos valstybinę programą ir koordinuoti jos įgyvendinimą;
2. Siekiant Etninės kultūros plėtos švietimo įstaigose strategijos tęstinumo, parengti ir patvirtinti etninės kultūros ugdymo programą;
3. Spręsti etninės kultūros specialistų rengimo problemas įgyvendinant aukštojo mokslo programas (regionuose labai reikia folkloro ansamblių vadovų ir kt. specialistų);
4. Ekspertuoti Tautinio paveldo produktų įstatymo įgyvendinimą, tradicinių amatų perimamumą aktyviau sieti su formalioju ir neformalioju ugdymu;
5. Skatinti etnografinių regionų savitumo plėtrą metodiškai paremiant privačias ir visuomenines iniciatyvas etninės kultūros stiprinimo ir sklaidos darbuose;
6. Bendradarbiavimas su užsienio lietuviais – akivaizdu, kad labai reikia stiprinti etnokultūrinius saitus su tautiečių bendruomenėmis emigracijoje ir lietuvių etninėse žemėse užsienyje;
7. Rūpintis etninės kultūros nematerialaus paveldo išsaugojimu ir sklaida (teikiant siūlymus dėl privačių ir visuomeninių folkloro archyvų, tautodailės ir kitų rinkinių išsaugojimo ir pristatymo visuomenei);
8. Teikti siūlymus dėl etninės kultūros sklaidos žiniasklaidoje (daugiau dėmesio skiriant Nacionaliniams radijui ir televizijai, regioninei spaudai ir interneto svetainėms);
9. Inicijuoti teisinių aktų, būtinų Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymui įgyvendinti, parengimą, tobulinimą;
10. Teikti siūlymus ir išvadas dėl etninei kultūrai skiriamų valstybės biudžeto asignavimų, finansavimo tvarkos tobulinimo, programinio ir konkursinio finansavimo, lėšų naudojimo veiksmingumo;
11. Teikti siūlymus dėl etninės kultūros plėtos kaime ir bendruomenėse;

12. Aktyviai siūlyti įdėjas ir sprendimo būdus kaip pasirinktomis priemonėmis stiprinti etninės kultūros brandą ir ugdyti savivertę pasitinkant Lietuvos valstybės šimtmetį.

Naujos Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2015–2018 m. inicijavimas, rengimas ir įgyvendinimo koordinavimas kartu su Kultūros ministerija

Baigiantis „Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2010–2014 m.“ (toliau – programa) įgyvendinimo periodui, rūpintis naujo periodo programos rengimu. Kultūros ministerija (toliau – KM) rinko ir sisteminio informaciją iš Lietuvos kultūros ir švietimo įstaigų, surengė apklausų apie programos įgyvendinimą 2013 m.. Išvados Tarybai pristatytos 2014 m. pirmoje pusėje.

Tarybos pirmininkas V. Jocys (LR kultūros ministro įsakymu 2014 m. balandžio 17 d. Nr. IV-296) įrašytas į KM sudarytą Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2015–2018 m. ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo keitimo įstatymo rengimo grupę, dalyvavo posėdžiuose.

Dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2015–2018 m. projekto, kuris KM iniciatyva buvo paverstas Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m.veiksmų plano projektu, siūlymai teikti 5-uoose Tarybos raštuose. LR Seimo Teisės departamento juristai, kiek kitaip nei KM, buvo nuoseklūs ir siūlė laikytis galiojančių strateginio planavimo nuostatų. Skirtingas rengiamo dokumento traktavimas dalyvaujant programos (veiksmų plano) rengimo darbo grupės posėdžiuose, kėlė nereikalingas diskusijas ir stabdė kitus planinius darbus.

Dar galiojant 2010–2014 m. programai, Taryba, ir ypač regioninės tarybos, aktyviai dalyvavo jos įgyvendinime, buvo svarstomi sėkmingi pavyzdžiai, sprendžiamos problemos. 2014-09-19 bendrame regioninių tarybų posėdyje nutarta skatinti kurti etninės kultūros programas savivaldybėse ir etninės kultūros globos tarybas prie savivaldybių, kurios jungtų savivaldybės darbuotojus ir visuomenininkus, dirbančius etninės kultūros srityje.

Taryba 2014-10-14 pasiūlė KM darbo grupei į 2015–2018 m. programą įrašyti priemonę dėl privalomo etninės kultūros dalyko aukštesiose mokyklose būsiamiems pradinėms klasių mokytojams įvedimo.

Taryba 2015-03-31 raštu Nr. S-171 „Dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės programos“ kreipėsi į LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetą, prašė tarpininkauti, kad būtų kuo greičiau parengta ir patvirtinta Etninės kultūros plėtros valstybinė programa. Taryba 2015-04-03 raštu Nr. S-172 „Dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės programos“ pakartotinai kreipėsi į Kultūros ministeriją, kuriame neigiamai įvertino Etninės kultūros plėtros 2015–2017 m. veiksmų plano projektą. LR Vyriausybės kanceliarija 2015-04-24 k rašte Nr. 10-1310 pritaria KM nuomonei, kad reikia parengti ne plėtros programą, o Etninės kultūros plėtros veiksmų planą, siūlė peržiūrėti *Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo* nuostatas, įpareigojančias rengti atskiras etninės kultūros plėtros programas, ir parengti įstatymo projektą.

2015-06-19 Tarybos pirmininkas V. Jocys ir pavaduotojas V. Tumėnas susitiko su kultūros ministru Š. Biručiu aptarti Etninės kultūros plėtros valstybinės 2015–2018 m. programos projekto rengimo eigą. Vėliau raštu Nr. S-239 „Dėl Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano projekto“ kreipėsi į KM; pateikdami Veiksmų plano projekto vertinimą. Tarybos 2015-06-19 raštu Nr. S-240 „Dėl Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano projekto“ kreipėsi į LR Vyriausybę ir Ministro Pirmininko patarėją kultūros klausimais Faustą Latėną, pateikė KM parengto

Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano projekto vertinimą. KM 2015-07-09 raštu Nr. S2-1818 informavo, kad šio teisės akto priėmimas nedaro kliūčių rengti kitus strateginius dokumentus. LR Vyriausybės kanceliarija 2015-07-30 rašte Nr. S23-2689 atkreipia dėmesį, kad Etninės kultūros plėtros veiksmų planas taip pat yra strateginio planavimo dokumentas, kuris gali būti tarpinstitucinis, atsižvelgiant į tai, kokios institucijos dalyvauja jį įgyvendinant. Lietuvos Respublikos kultūros ministras 2015 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. IV-500 patvirtino Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. veiksmų planą, nors tokiam planavimo dokumentui Taryba nepritarė.

Atsižvelgdama į KM pastabą, kad „šio teisės akto priėmimas nesudaro kliūčių rengti kitus strateginius dokumentus“, -2015-09-15 posėdyje Taryba pritarė siūlymui inicijuoti naują Etninės kultūros plėtros programos projekto rengimą. Prie šio klausimo grįžta po 2016 m. rinkimų į Seimą. 2017-06-13 Tarybos posėdyje nutarta sudaryti Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2019–2026 metams koncepcijos parengimo grupę. 2017 m. prasidėjęs KM ir kitų kultūros ir švietimo įstaigų veiklos tobulinimas užsitęsė, tad ir naujos Etninės kultūros plėtros valstybinės programos rengimas turi fiksuoti pakitusią etninės kultūros lauko situaciją.

Sodų kompozicija A. ir J. Juškų etninės kultūros muziejuje Vilkijoje. 2017 m. V. Sniečkuvienės nuotr.

Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo teikimas ir vertinimas

Su Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. veiksmų planu KM inicijavo ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo pakeitimo projekto rengimą. 2015-11-10 posėdyje Taryba nutarė

išnagrinėti KM parengtą Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo projektą, jį palyginti su Seime registruotu Etninės kultūros globos tarybos nuostatų pakeitimo projektu Nr. XIIP-584(2) ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 straipsnio pakeitimo, 8 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 6(1) straipsniu įstatymo projektu Nr. XIIP-585(20). Nesutariant dėl įstatymo keitimo procentinės dalies, buvo rengiami du variantai.

Kultūros ministerija 2016-06-30 raštu Nr. S2-1684 atsakė, kad Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo nuostatos neatitinka realijų, pasikeitė strateginio planavimo metodika, finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų principai, todėl nuspręsta parengti teisinės normos atitinkančią naują redakciją. Taryba 2016-10-12 raštu Nr. S-170 „Dėl Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 straipsnio ir 8 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6(1) straipsniu įstatymo projekto (XIIP-585(3)) pateikė pasiūlymus dėl įstatymo projekto. Seimas 2016-11-08 priėmė LR etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 ir 8 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6(1) straipsniu įstatymą, kuris įsigaliojo 2017 sausio 1 d. Šiuose įstatymo papildymuose tiksliau apibrėžta nematerialiojo kultūros paveldo savoka, J. Basanavičiaus nacionalinės premijos statusas, išvardyti visi penki etnografiniai regionai, patikslinta Tarybos administracijos veiklos struktūra ir kt.

Etnografinių regionų globa

Ankstesnės kadencijos pabaigoje, po kelių svarstymų, 2013-10-15 Seimas po pateikimo pritarė ir priėmė nutarimą Nr. XII-564 „Dėl 2015 metų paskelbimo Etnografinių regionų metais“. Nuo pat 2014 m. pradžios vyko pasiruošimas atmintinų Etnografinių regionų metų sutikimui. Dalyvaujant Vyriausybės darbo grupei, sudarytoje Ministro Pirmininko 2014-01-29 potvarkiu Nr. 22, lankantis regioninių tarybų posėdžiuose, išryškėjo poreikiai ir galimybės kaip išnaudoti šiuos metus etninės kultūros stiprinimui ir plėtrai.

Verta priminti, kad **Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo (1999 m. rugsėjo 21 d. Nr. VIII-1328) 2** skyriaus 10 punkte yra regiono sąvoka: **etnografinis regionas** – *istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, kurioje išlaikyta savita tarmė, tradicijos ir papročiai, integruotas baltų genčių palikimas*. Kiekvieno etnografinio regiono savytumas pasireiškia per etnokultūrinius požymius, neužmirštant gamtinių, istorinių, ekonominių. Pabrėžiamos devynios pagrindinės etnografinių regionų savitumo raiškos sritys: tarmės, muzikinis folkloras, tautosaka, tautinis kostiumas, etnoarchitektūra, papročiai, tautodailė ir tradiciniai amatai, liaudies kūryba, kulinarinis paveldas.

2014 m. pradžioje Taryba raštu 2014-03-28 Nr. S-54 „Dėl etnografinių regionų ir Mažosios Lietuvos vardo“, adresuotu VLKK – pritarė VLKK nutarimui 2014 m. sausio 30 d. Nr. N-1 (150) „Dėl Lietuvos vietovardžių sąrašo“, pagal kurį Mažoji Lietuva vadinama istorine sritimi ir etnografiniu regionu.

Pritariant LR Seimo Džukų parlamentinei grupei, jos pirmininkui Algiiui Kašėtai, Valentinui Bukauskui, kitų Seimo narių siūlymui, sudaryti valstybinės programos atskirų regionų priemonių planai. LRV įpareigojo atsakyti Finansų ministeriją (raštas Nr. 2014-09-30 Nr. ((2.24-02)-5K-1419047)-6K I 2014-09-05 Nr. 23-311-1407713), kuri dar kartą patvirtino, kad visos priemonės vykdomos pagal galimybes iš atsakingos įstaigos asignavimų. Taryba raštu 2014-07-28 Nr. S-121 „Dėl sutikimo būti Etnografinių regionų metų globėja“ kreipėsi į LR Prezidentę

Dalią Grybauskaitę. Prezidentūros raštu Nr. (8-3623)2D-4675 Prezidentė Dalia Grybauskaitė sutiko būti Etnografinių regionų metų globėja.

2014 m. lapkričio 20–21 dienomis EKG T nariai dalyvavo forume Rygoje „Latvijos ir Lietuvos etnografiniai regionai“. 2014-12-12 Taryba kartu su Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto (toliau – ŠMKK) Seime surengtoje konferencijoje „Etninė kultūra Etnografinių regionų metais“ priėmė rezoliuciją „Dėl Lietuvos administracinės reformos remiantis etnografinių regionų pagrindu“.

Apibendrinama iš visų Lietuvos savivaldybių atsiųstus duomenis apie Etnografinių regionų metams numatytas priemones ir projektus, Taryba su Lietuvos liaudies kultūros centru parengė Etnografinių regionų metų renginių ir priemonių kalendorinį gidą, kuris vėliau padėjo koordinuojant, šebint ir analizuojant įvairius tai progai skirtus renginius ir priemones.

Domėtasi apie jau sukurtų heraldinių ženklų (vėliavos ir herbo) naudojimo reglamentą, naujų kūrimą. Tuo metu vėliavas turėjo 4 etnografiniai regionai, herbinius ženklus – trys etnografiniai regionai. Vėliavos ir herbino ženklo neturėjo Suvalkijos (Sūduvos) regionas, herbino ženklo – Mažosios Lietuvos regionas. Taryba raštu 2014-05-29 Nr. S-95 „Dėl etnografinių regionų heraldikos“ kreipėsi į Lietuvos heraldikos komisiją – prašė informacijos apie etnografinių regionų heraldikos įteisinimą ir vėliavų kėlimo tvarką. Lietuvos heraldikos komisija pateikė (raštas 2014-06-06 Nr. (8D-25860-2D-3519) išaiškinimą dėl etnografinių regionų heraldikos teisinės padėties. 2014-06-10 nurodė, kad Komisija herbų netvirtina, tik konsultuoja, o etnografinių regionų vėliavų kėlimo tvarka įstatymu nenustatyta, todėl šios vėliavos turėtų būti iškeliamos įteisintų vėliavų pabaigoje.

Taryba raštu 2014-07-02 Nr. 114 „Dėl etnografinių regionų heraldikos įteisinimo“, adresuotu Seimo Džukijos parlamentinės grupės pirmininkui Algiiui Kašėtai, siūlė papildyti Valstybės herbo, kitų herbų ir herbinių ženklų įstatymą. Taryba, siekdama, kad etnografinių regionų heraldiniai ženklai, sukurti atsižvelgiant į heraldikos Komisijos pastabas, būtų tvirtinami LR Prezidento parašu, kaip pagal galiojančią tvarką yra tvirtinama kietiems subjektams. Seimo ŠMKK įstatymo projektas svarstytas 2015-05-20 posėdyje. Šio posėdžio protokole 2015-05-20 Nr. 106-P-15 nurodyta: „3. SVARSTYTA. Dėl Valstybės herbo, kitų herbų ir herbinių ženklų įstatymo Nr. I-130 2, 10 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6¹ straipsniu įstatymo projekto XIIP-2025 (2 priedas) [...] (Nutarimo projektą įregistravo LR Seimo nariai Algis Kašėta, Kęstutis Daukšys, Julius Sabatauskas, Petras Gražulis, Valdas Vasiliauskas, Irena Degutienė). NUTARTA. Atsižvelgiant į tai, kad formaliai etnografiniai regionai nėra įteisinti ir, priėmus svarstomą įstatymo projektą, susidarytų teisinė spraga, nes nebūtų subjekto, atsakingo už herbo naudojimą, siūlyti Seimui įstatymo projektą Nr. XIIP-2025 grąžinti iniciatoriams tobulinti...“

Lietuvos heraldikos komisija 2015 m. balandžio 2 d. suderino ir patvirtino Suvalkijos (Sūduvos) etnografinio regiono heraldinius ženklus vėliavą ir herbą, kuriuos sukūrė dailininkas Rolandas Rimkūnas. Pirmą kartą viešai visų penkių etnografinių regionų vėliavas Taryba išklė Etnografinių regionų ir M. Kleopo Oginskio metams skirtame seminare „Asmenybės ir etnokultūriniai regionai“ Rietavo Oginskių kultūros ir istorijos muziejuje 2015 liepos 3 dieną. 2015 rugsėjo 10 d. aštuoni raiteliai su žirgais žemaitukais raiti ir važiuoti apkeliavo Lietuvą (apie 1700 km) aplankydami visus penkis etnografinius regionus ir supažindindami vietos gyventojus su penkių etnografinių regionų kultūriniais savitu-

12. Aktyviai siūlyti įdėjas ir sprendimo būdus kaip pasirinktomis priemonėmis stiprinti etninės kultūros brandą ir ugdyti savivertę pasitinkant Lietuvos valstybės šimtmetį.

Naujos Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2015–2018 m. inicijavimas, rengimas ir įgyvendinimo koordinavimas kartu su Kultūros ministerija

Baigiantis „Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2010–2014 m.“ (toliau – programa) įgyvendinimo periodui, rūpintasi naujo periodo programos rengimu. Kultūros ministerija (toliau – KM) rinko ir sisteminio informaciją iš Lietuvos kultūros ir švietimo įstaigų, surengė apklausų apie programos įgyvendinimą 2013 m.. Išvados Tarybai pristatytos 2014 m. pirmoje pusėje.

Tarybos pirmininkas V. Jocys (LR kultūros ministro įsakymu 2014 m. balandžio 17 d. Nr. IV-296) įrašytas į KM sudarytą Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2015–2018 m. ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo keitimo įstatymo rengimo grupę, dalyvavo posėdžiuose.

Dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2015–2018 m. projekto, kuris KM iniciatyva buvo paverstas Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m.veiksmų plano projektu, siūlymai teikti 5-juose Tarybos raštuose. LR Seimo Teisės departamento juristai, kiek kitaip nei KM, buvo nuoseklūs ir siūlė laikytis galiojančių strateginio planavimo nuostatų. Skirtingas rengiamo dokumento traktavimas dalyvaujant programos (veiksmų plano) rengimo darbo grupės posėdžiuose, kėlė nereikalingas diskusijas ir stabdė kitus planinius darbus.

Dar galiojant 2010–2014 m. programai, Taryba, ir ypač regioninės tarybos, aktyviai dalyvavo jos įgyvendinime, buvo svarstomi sėkmingi pavyzdžiai, sprendžiamos problemos. 2014-09-19 bendrame regioninių tarybų posėdyje nutarta skatinti kurti etninės kultūros programas savivaldybėse ir etninės kultūros globos tarybas prie savivaldybių, kurios jungtų savivaldybės darbuotojus ir visuomenininkus, dirbančius etninės kultūros srityje.

Taryba 2014-10-14 pasiūlė KM darbo grupei į 2015–2018 m. programą įrašyti priemonę dėl privalomo etninės kultūros dalyko aukštosiose mokyklose būsimiems pradinėms klasių mokytojams įvedimo.

Taryba 2015-03-31 raštu Nr. S-171 „Dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės programos“ kreipėsi į LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetą, prašė tarpininkauti, kad būtų kuo greičiau parengta ir patvirtinta Etninės kultūros plėtros valstybinė programa. Taryba 2015-04-03 raštu Nr. S-172 „Dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės programos“ pakartotinai kreipėsi į Kultūros ministeriją, kuriame neigiamai įvertino Etninės kultūros plėtros 2015–2017 m. veiksmų plano projektą. LR Vyriausybės kanceliarija 2015-04-24 k rašte Nr. 10-1310 pritaria KM nuomonei, kad reikia parengti ne plėtros programą, o Etninės kultūros plėtros veiksmų planą, siūlė peržiūrėti *Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo* nuostatas, įpareigojančias rengti atskiras etninės kultūros plėtros programas, ir parengti įstatymo projektą.

2015-06-19 Tarybos pirmininkas V. Jocys ir pavaduotojas V. Tumėnas susitiko su kultūros ministru Š. Biručiu aptarti Etninės kultūros plėtros valstybinės 2015–2018 m. programos projekto rengimo eigą. Vėliau raštu Nr. S-239 „Dėl Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano projekto“ kreipėsi į KM; pateikdami Veiksmų plano projekto vertinimą. Tarybos 2015-06-19 raštu Nr. S-240 „Dėl Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano projekto“ kreipėsi į LR Vyriausybę ir Ministro Pirmininko patarėją kultūros klausimais Fauštą Latėną, pateikė KM parengto

Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano projekto vertinimą. KM 2015-07-09 raštu Nr. S2-1818 informavo, kad šio teisės akto priėmimas nedaro kliūčių rengti kitus strateginius dokumentus. LR Vyriausybės kanceliarija 2015-07-30 rašte Nr. S23-2689 atkreipia dėmesį, kad Etninės kultūros plėtros veiksmų planas taip pat yra strateginio planavimo dokumentas, kuris gali būti tarpinstitucinis, atsižvelgiant į tai, kokios institucijos dalyvauja jį įgyvendinant. Lietuvos Respublikos kultūros ministras 2015 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. IV-500 patvirtino Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. veiksmų planą, nors tokiame planavimo dokumentui Taryba nepritarė.

Atsižvelgdama į KM pastabą, kad „šio teisės akto priėmimas nesudaro kliūčių rengti kitus strateginius dokumentus“, -2015-09-15 posėdyje Taryba pritarė siūlymui inicijuoti naują Etninės kultūros plėtros programos projekto rengimą. Prie šio klausimo grįžta po 2016 m. rinkimų į Seimą. 2017-06-13 Tarybos posėdyje nutarta sudaryti Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2019–2026 metams koncepcijos parengimo grupę. 2017 m. prasidėjęs KM ir kitų kultūros ir švietimo įstaigų veiklos tobulinimas užsitiesė, tad ir naujos Etninės kultūros plėtros valstybinės programos rengimas turi fiksuoti pakitusią etninės kultūros lauko situaciją.

Sody kompozicija A. ir J. Juškų etninės kultūros muziejuje Vilkiroje. 2017 m. V. Sniežkuvienės nuotr.

Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo teikimas ir vertinimas

Su Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. veiksmų planu KM inicijavo ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo pakeitimo projekto rengimą. 2015-11-10 posėdyje Taryba nutarė

išnagrinėti KM parengtą Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo projektą, jį palyginti su Seime registruotu Etninės kultūros globos tarybos nuostatų pakeitimo projektu Nr. XIIP-584(2) ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 straipsnio pakeitimo, 8 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 6(1) straipsniu įstatymo projektu Nr. XIIP-585(20). Nesutariant dėl įstatymo keitimo procentinės dalies, buvo rengiami du variantai.

Kultūros ministerija 2016-06-30 raštu Nr. S2-1684 atsakė, kad Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo nuostatos neatitinka realijų, pasikeitė strateginio planavimo metodika, finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų principai, todėl nuspręsta parengti teines normas atitinkančią naują redakciją. Taryba 2016-10-12 raštu Nr. S-170 „Dėl Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 straipsnio ir 8 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6(1) straipsniu įstatymo projekto (XIIP-585(3)) pateikė pasiūlymus dėl įstatymo projekto. Seimas 2016-11-08 priėmė LR etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 ir 8 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6(1) straipsniu įstatymą, kuris įsigaliojo 2017 sausio 1 d. Šiuose įstatymo papildymuose tiksliau apibrėžta nematerialiojo kultūros paveldo savoka, J. Basanavičiaus nacionalinės premijos statusas, išvardyti visi penki etnografiniai regionai, patikslinta Tarybos administracijos veiklos struktūra ir kt.

Etnografinių regionų globa

Ankstesnės kadencijos pabaigoje, po kelių svarstymų, 2013-10-15 Seimas po pateikimo pritarė ir priėmė nutarimą Nr. XII-564 „Dėl 2015 metų paskelbimo Etnografinių regionų metais“. Nuo pat 2014 m. pradžios vyko pasiruošimas atmintinų Etnografinių regionų metų sutikimui. Dalyvaujant Vyriausybės darbo grupėje, sudarytoje Ministro Pirmininko 2014-01-29 potvarkiu Nr. 22, lankantis regioninių tarybų posėdžiuose, išryškėjo poreikiai ir galimybės kaip išnaudoti šiuos metus etninės kultūros stiprinimui ir plėtrai.

Verta priminti, kad **Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo (1999 m. rugsėjo 21 d. Nr. VIII-1328) 2** skyriaus 10 punkte yra regiono sąvoka: **etnografinis regionas** – istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, kurioje išlaikyta savita tarmė, tradicijos ir papročiai, integruotas baltų genčių palikimas. Kiekvieno etnografinio regiono savytumas pasireiškia per etnokultūrinius požymius, neužmirštant gamtinių, istorinių, ekonominių. Pabrėžiamos devynios pagrindinės etnografinių regionų savitumo raiškos sritys: tarmės, muzikinis folkloras, tautosaka, tautinis kostiumas, etnoarchitektūra, papročiai, tautodailė ir tradiciniai amatai, liaudies kūryba, kulinarinis paveldas.

2014 m. pradžioje Taryba raštu 2014-03-28 Nr. S-54 „Dėl etnografinių regionų ir Mažosios Lietuvos vardo“, adresuotu VLKK – pritarė VLKK nutarimui 2014 m. sausio 30 d. Nr. N-1 (150) „Dėl Lietuvos vietovardžių sąrašo“, pagal kurį Mažoji Lietuva vadinama istorine sritimi ir etnografiniu regionu.

Pritariant ER Seimo Džukų parlamentinei grupei, jos pirmininkui Algiiui Kašėtai, Valentinui Bukauskui, kitų Seimo narių siūlymui, sudaryti valstybinės programos atskirų regionų priemonių planai. LRV įpareigojo atsakyti Finansų ministeriją (raštas Nr. 2014-09-30 Nr. ((2.24-02)-5K-1419047)-6K) 2014-09-05 Nr. 23-311-1407713), kuri dar kartą patvirtino, kad visos priemonės vykdomos pagal galimybes iš atsakingos įstaigos asignavimų. Taryba raštu 2014-07-28 Nr. S-121 „Dėl sutikimo būti Etnografinių regionų metų globėja“ kreipėsi į LR Prezidentę

Dalią Grybauskaitę. Prezidentūros raštu Nr. (8-3623)2D-4675 Prezidentė Dalia Grybauskaitė sutiko būti Etnografinių regionų metų globėja.

2014 m. lapkričio 20–21 dienomis EKG T nariai dalyvavo forume Rygoje „Latvijos ir Lietuvos etnografiniai regionai“. 2014-12-12 Taryba kartu su Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto (toliau – ŠMKK) Seime surengtoje konferencijoje „Etninė kultūra Etnografinių regionų metais“ priėmė rezoliuciją „Dėl Lietuvos administracinės reformos remiantis etnografinių regionų pagrindu“.

Apibendrinama iš visų Lietuvos savivaldybių atsiųstus duomenis apie Etnografinių regionų metams numatytas priemones ir projektus, Taryba su Lietuvos liaudies kultūros centru parengė Etnografinių regionų metų renginių ir priemonių kalendorinį gidą, kuris vėliau padėjo koordinuojant, šebinti ir analizuojant įvairius tai progai skirtus renginius ir priemones.

Domėtasi apie jau sukurtų heraldinių ženklų (vėliavos ir herbo) naudojimo reglamentą, naujų kūrimą. Tuo metu vėliavas turėjo 4 etnografiniai regionai, herbinius ženklus – trys etnografiniai regionai. Vėliavos ir herbino ženklo neturėjo Suvalkijos (Sūduvos) regionas, herbino ženklo – Mažosios Lietuvos regionas. Taryba raštu 2014-05-29 Nr. S-95 „Dėl etnografinių regionų heraldikos“ kreipėsi į Lietuvos heraldikos komisiją – prašė informacijos apie etnografinių regionų heraldikos įteisinimą ir vėliavų kėlimo tvarką. Lietuvos heraldikos komisija pateikė (raštas 2014-06-06 Nr. (8D-25860-2D-3519) išaiškinimą dėl etnografinių regionų heraldikos teisinės padėties. 2014-06-10 nurodė, kad Komisija herbų netvirtina, tik konsultuoja, o etnografinių regionų vėliavų kėlimo tvarka įstatymu nenustatyta, todėl šios vėliavos turėtų būti iškeliamos įteisintu vėliavų pabaigoje.

Taryba raštu 2014-07-02 Nr. 114 „Dėl etnografinių regionų heraldikos įteisinimo“, adresuotu Seimo Džukų parlamentinės grupės pirmininkui Algiiui Kašėtai, siūlė papildyti Valstybės herbo, kitų herbų ir herbinių ženklų įstatymą. Taryba, siekdama, kad etnografinių regionų heraldiniai ženklai, sukurti atsižvelgiant į heraldikos Komisijos pastabas, būtų tvirtinami LR Prezidento parašu, kaip pagal galiojančią tvarką yra tvirtinama kietiems subjektams. Seimo ŠMKK įstatymo projektas svarstytas 2015-05-20 posėdyje. Šio posėdžio protokole 2015-05-20 Nr. 106-P-15 nurodyta: „3. SVARSTYTA. Dėl Valstybės herbo, kitų herbų ir herbinių ženklų įstatymo Nr. I-130 2, 10 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6' straipsniu įstatymo projekto XIIP-2025 (2 priedas) [...] (Nutarimo projektą įregistravo LR Seimo nariai Algis Kašėta, Kęstutis Daukšys, Julius Sabatauskas, Petras Gražulis, Valdas Vasiliauskas, Irena Degutienė). NUTARTA. Atsižvelgiant į tai, kad formaliai etnografiniai regionai nėra įteisinti ir, priėmus svaršomą įstatymo projektą, susidarytų teisinė spraga, nes nebūtų subjekto, atsakingo už herbo naudojimą, siūlyti Seimui įstatymo projektą Nr. XIIP-2025 grąžinti iniciatoriams tobulinti...“

Lietuvos heraldikos komisija 2015 m. balandžio 2 d. suderino ir patvirtino Suvalkijos (Sūduvos) etnografinio regiono heraldinius ženklus vėliavą ir herbą, kuriuos sukūrė dailininkas Rolandas Rimkūnas. Pirmą kartą viešai visų penkių etnografinių regionų vėliavas Taryba iškėlė Etnografinių regionų ir M. Kleopo Oginskio metams skirtame seminare „Asmenybės ir etnokultūriniai regionai“ Rietavo Oginskių kultūros ir istorijos muziejuje 2015 liepos 3 dieną. 2015 rugsėjo 10 d. aštuoni raiteliai su žirgais žemaitukais raiti ir važiuoti apkeliavo Lietuvą (apie 1700 km) aplankydami visus penkis etnografinius regionus ir supažindindami vietos gyventojus su penkių etnografinių regionų kultūriniais savitu-

mais ir Tarybos įduotomis vėliavomis. Taryba, siekdamą įtvirtinti etnografinių regionų statusą, kreipėsi į Seimą 2016–10–12 raštu Nr. S-170. Seimas į siūlymus atsižvelgė ir 2016–11–08 priėmė „LR etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo Nr. VIII-1328 5 ir 8 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 6(1) straipsniu įstatymą“ Nr. XII-276. Įstatyme išvardijus visus penkis etnografinius regionus, yra gera galimybė įstatymiškai įteisinti etnografinių regionų vėliavų ir heraldinių ženklų tvirtinimą prezidento parašu, taip suteikiant etnokultūriniam regionui pagarbų statusą.

Taryba didelį dėmesį skyrė etnografinių regionų raidos stebėsenai, administracinės reformos siūlymų vertinimui. 2017–10–31 Taryba raštu Nr. S-183 „Dėl Etninės kultūros globos tarybos siūlymų siekiant regioninės plėtros tobulinimo Lietuvoje“ kreipėsi į VRM pateikdama siūlymus dėl Lietuvos regioninės politikos gairių (*Baltosios knygos*) projekto tobulinimo. Taryba ir jos nariai akcentavo, kad, be ekonominių rodiklių, turi būti kreipiamas dėmesys į etnokultūrinį palikimą, vieno ar kito regiono istorinį ir sociokultūrinį savitumą ir šiuos dėmenis panaudoti subalansuotam regionų vystymui.

Tarybos narė D. Urbanavičienė parengė siūlymus dėl administracinės-teritorinės reformos atsižvelgiant į etnografinių regionų ypatybes ir juos pateikė 2017–11–16 Tarybos organizuotoje konferencijoje „Etninė kultūra ir tapatybės ugdymas“ Papilėje ir kitur. Tarybos informaciniame leidinyje „Etninė kultūra“ (Nr. 9) publikuotose straipsniuose skirta daug vietos etnografinių regionų problematikai.

Etninės kultūros integravimas į bendrąją Lietuvos kultūros politiką

2014 ir vėliau Taryba aktyviai dalyvavo etninės kultūros gyvame virsme, vykdė stebėseną, konsultavo, vertino gyvosios tradicijos tautos gražiausius sprendimus ir sveikino vykdytojus. Kūrėjų pagerbimas, įvykęs visuose regionuose, kelintus metus tęsiamas Žemaitijos ir kituose etnografiniuose regionuose. Daug dėmesio skiriama susipažinti ir palaikyti etninės kultūros gyvastį lietuvių bendruomenėse etninėse žemėse ir užsienio valstybėse: Baltarusijoje, Lenkijoje, Karaliaučiaus krašte ir Latvijoje. Ruošiantis Etnografinių regionų metams, su Taryba, Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetu 2014 lapkričio 21 d. lankytasi Latvijoje, diskusijų forume, skirtame keičis patirtimi apie etnografinių regionų globą. 2014-12-12 su Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetu Seime surengta konferencija „Etninės kultūra Etnografinių regionų metais“, kurioje svarstytos etninės kultūros plėtros aktualijos ir priimtos 7 rezoliucijos: „Dėl etnokultūrinio ugdymo įtraukimo į pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemą“; „Dėl etnologinės krypties specialybių studijų tęstinumo“; „Dėl Lietuvos administracinės reformos remiantis etnografinių regionų pagrindu“; „Dėl Rasos (Joninių) šventės išsaugojimo“; „Dėl Tautinio drabužio metų paskelbimo“; „Dėl Užgavėnių ir Sekminių įtraukimo į Atmintinų dienų sąrašą“; „Dėl Lietuvos gyvenamųjų vietovių vardų išsaugojimo“.

Taryba sudarė ir su Lietuvos liaudies kultūros centru parengė Etnografinių regionų metų renginių ir priemonių kalendorinį gidą, kuris padėjo koordinuojant ir stebint įvairius tai progai skirtus renginius, vėliau analizuojant jų vykdymą.

Kiekvienų kalendorinių metų pabaigoje Tarybos posėdyje buvo tvirtinami etninės kultūros plėtros prioritetai, kurie būna svarbiausi naujais veiklos metais. Jie turi derėti su ilgalaikiais Tarybos planais ir atsispažinti veiksmų plane. 2017-03-21 Taryba raštu Nr. S-56 „Dėl Etninės kultūros globos tarybos ekspertų

dalyvavimo su etnine kultūra susijusių klausimų svarstyme“ kreipėsi į žemės ūkio ministeriją (toliau – ŽŪM), KM, ŠMM ir Krašto apsaugos ministeriją (toliau – KAM), siūlydama kviešti Tarybos ekspertus dalyvauti svarstant su etnine kultūra susijusius klausimus nuolatinėse ir laikinosiose stebėsenos ar darbo grupėse, kuriant strateginius planus ar programas. Nors kai kurių institucijų valdininkai ramino, kad rengiant įstatymų projektus ar programinius dokumentus, kur labai svarbi Tarybos kompetencija ir nuomonė, bus pakviesti jos ekspertai, realybė neatitinka tikrovės. Taip atsitiko svarstant ŠMM ir kitų institucijų parengtą Pilietinio ir tautinio ugdymo 2016–2020 metų tarpinstitucinio veiksmų plano projektą, Lietuvos šimtmečio programą ar dalyvaujant Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės (toliau – PLB) komisijos posėdžiuose, kur nagrinėjami esminiai etninės kultūros klausimai. Tarybos atstovams nesuteikiamas žodis, tenka siūlymus teikti raštu ar per spaudą (<http://alkas.lt/2017/05/05/pasaulio-lietuviai-etnine-kultura-yra-lietuviskos-tapatybes-pagrindas/>).

Etninės kultūros konkursinis finansavimas

Bendras etninės kultūros ir tautodailės srities konkursinis Lietuvos kultūros tarybos (toliau – LKT) finansavimas – opiausia etninės kultūros palaikymo ir plėtros sritis. KM skelbiami metų prioritetai, ilgalaikės gairės lieka deklaracijose. Etninė kultūra lieka nacionalinės kultūros parašėse. Negatyvius pasekmes ypač junta etnografinių regionų etninės kultūros puoselėtojai, palaikantys ir tautinės tapatybės, ir pilietiškumo štaburą.

2015-04-14 posėdyje Taryba nutarė atlikti išsamesnį tyrimą apie etninės kultūros konkursinį finansavimą iš valstybės biudžeto, kreiptis į KM ir LKT siūlant skirti didesnę konkursinio finansavimo kvotą etninės kultūros projektams, atsižvelgti į proporcingumo principą lyginant su kitomis kultūros sritimis, taip pat pagal regionus, tobulinti etninės kultūros projektams nustatytus vertinimo prioritetus, kriterijus ir balus, juos suderinti su numatomų finansuoti veiklų sąrašu. Tyrimą „Lietuvos kultūros tarybos pirmojo finansavimo konkurso etapo rezultatų palyginimas pagal etninės kultūros ir kitas sritis“ atliko vyr. specialistė dr. Dalia Urbanavičienė. Tarybos 2015-05-13 raštu Nr. S-211 „Dėl etninės kultūros projektų finansavimo ir atitikties Lietuvos kultūros tarybai keliamiems reikalavimams“ pateiktas LKT pirmojo finansavimo konkurso etapo rezultatų palyginimas pagal etninės kultūros ir kitas sritis, Taryba siūlė padidinti etninei kultūrai ir tautodailėi finansavimą iki 15 %, patobulinti šiai sričiai taikomus projektų vertinimo prioritetus ir kriterijus, kad jie atitiktų etninės kultūros specifika ir numatomą finansuoti veiklą, įtraukti į projektų vertinimą daugiau kvalifikuotų etninės kultūros ekspertų. 2015-06-09 posėdyje Taryba nutarė apsvaistyti LKT konkursinio finansavimo rezultatus regioninių tarybų posėdžiuose, atlikti etninės kultūros projektų konkursinio finansavimo stebėseną, kokybinius vertinimus ir pateikti išvadą, teikti siūlymus dėl etninės kultūros projektų vertinimo prioritetų ir kriterijų tobulinimo, siūlyti numatyti lėšas LR Seimo patvirtintiems atmintiniams metams skirtų projektų įgyvendinimui. LKT 2015-06-22 rašte Nr. S-206 informavo, kad siekiant tobulinti 2015 m. finansavimo modelį, sudaryta darbo grupė, rengianti 2016 m. finansavimo modelį, darbo grupė planuoja peržiūrėti ir projektų vertinimo kriterijus bei prioritetus. 2017-01-17 Tarybos posėdyje svarstė Lietuvos kultūros tarybai pirmajam 2017 m. finansavimo etapui pateiktų etninės kultūros projektų rėmimą. Nutarta: 1) Siūlyti Lietuvos kultūros tarybai tinkamai subalansuoti visų svarbiausių kultūros sričių finansavimą ir nušatyti visoms programoms vienodus finansuojamų projektų ribinius teigiamą įvertinimo ir realiai skirtą finansavimo balus. 2) Siūlyti įtraukti į LR kultūros ministerijos Kolegiją, Kultūros ir

meno tarybą etninės kultūros srities atstovus; siekiant, kad Lietuvos kultūros taryboje atsirastų didesnė etninės kultūros atstovavimo galimybė, siūlyti įstatymo pataisas dėl Tarybos rinkikų sudėties, kad į ją galėtų deleguoti savo atstovą ir Taryba. 2017-01-30 Taryba raštu Nr. S-18 „Dėl pirmajam 2017 m. finansavimo etapui Lietuvos kultūros tarybai pateiktų etninės kultūros projektų rėmimo“ kreipėsi į LKT, pateikdama pirmajam 2017 m. finansavimo etapui pasiūlytų etnokultūrinių projektų finansavimo rezultatų kitų sričių projektų kontekste analizę ir siūlydama padidinti etninei kultūrai ir tautodailėi skiriamą finansavimą iki 15 %, atskirti šią sritį nuo profesionalaus meno ir sukurti atskirą programą, nušatyti visoms sritims vienodus finansuotųjų projektų ribinius vertinimo balus, įtraukti etninės kultūros srities atstovą į LKT.

Etninės kultūros ugdymas, specialistų rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas

Taryba kaip ir anksčiau aktyviai siekė bendradarbiauti su ŠMM, UPC ir LMNŠC plėtojant Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos ir Vidurinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos sklaidą, kuriant pagalbos mokytojui sistemą. Tarybą domino edukacinių etninės kultūros šovyklių organizavimas, fondų paramos galimybės, bendradarbiavimas dėl etninės kultūros sklaidos Pietryčių Lietuvoje, lietuvių bendruomenėse užsienyje, etninėse žemėse. 2014-04-30 Tarybos pirmininkas V. Jocys ir Tarybos Švietimo grupės vadovė prof. D. Vyčienė dalyvavo UPC organizuotoje vaizdo konferencijoje, skirtoje etnokultūrinio ugdymo vidurinio ugdymo pakopoje klausimams aptarti (kartu su LMTA, ŠU, KU ir VDU). EKG 2015-02-11 rašte Nr. S-24 „Dėl etnologinės krypties specialybių studijų tęstinumo“, adresuotame Seimo ŠMKK, ŠMM, Lietuvos universitetų rektorių konferencijai rezoliucija. Raginama užtikrinti su etnine kultūra susijusių specialistų rengimą Lietuvos aukštosiose mokyklose parengiant ir įgyvendinant tam skirtą valstybinę strategiją, pagrįstą tiksliniu finansavimu, didinant etnologinių specialybių prestižą, subsidijuojant iš valstybės biudžeto etnologinių specialybių ir specializacijų studijas. EKG 2015-02-11 rašte Nr. S-26 „Dėl etnokultūrinio ugdymo įtraukimo į pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemą“ Seimo ŠMKK, ŠMM pateikta konferencijos-forumo „Etninė kultūra Etnografinių regionų metais“, vykusios LR Seime 2014 m. gruodžio 12 d., rezoliucija, kuria raginama įtraukti etninės kultūros ugdymą į pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemą. ŠMM priimtas sprendimas, kad bendrąsias etnokultūrinio ugdymo programas tik rekomenduojama integruoti sukelė mokytojų diskusijas.

Taryba su didžiuole etninės kultūros ugdymo srities atstovų delegacija 2016 m. gegužės 25 d. posėdžiavo su ŠMM specialistais, tačiau klausimų išspręsti nepavyko. Taryba 2015-06-16 raštu Nr. S-237 „Dėl Lietuvos etninės kultūros svarbos Lietuvos švietime“ LR Vyriausybei ir Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungai išsakė Tarybos nuomonę, kad etnokultūrinis ugdymas Lietuvos švietimo įstaigose turėtų būti privalomas, sudarant galimybę ugdymo įstaigai pasirinkti bendrosiose etninės kultūros programose ir rekomendacijose nurodytą vieną ar kitą ugdymo formą.

2017-03-10 Taryba raštu Nr. S-49 „Dėl etnologijos ir folkloristikos studijų krypties išsaugojimo“ kreipėsi į ŠMM ir Studijų kokybės vertinimo centrą prašydama paaiškinti, kodėl etnologijos ir folkloristikos studijų kryptis išbraukta iš Studijų kryptių grupių, pagal kurias vyksta studijos aukštosiose mokyklose, sąrašo. 2017-03-15 Taryba raštu Nr. S-52 „Dėl Lietuvos akademinės bendruomenės viešo kreipimosi „Dėl etnologijos studijų sugrąžinimo į studijų kryptių aukštosiose mokyklose sąrašą“ kreipėsi į LR Prezidentą, Seimo Pirmininką, Švietimo ir mokslo

komitetą, Kultūros komitetą, Ministrą Pirmininką, ŠMM ir pateikė viešą kreipimąsi „Dėl etnologijos studijų sugrąžinimo į studijų kryptių aukštosiose mokyklose sąrašą“, kurį pasirašė 120 dėstytojų ir tyrėjų. Studijų kokybės vertinimo centras 2017-03-21 raštu Nr. S-710 pritarė, kad etnologijos ir folkloristikos krypties specialistų rengimas ir tyrimai aktualūs ir svarbūs, problemą reikėtų aptarti su universitetais, kurie yra studijų programų rengėjai ir vykdo studentų priėmimą. Po aukštojo mokslo tinklo ir programų peržiūrų 2017 m. pabaigoje, galimybės studijuoti etninę kultūrą, etnologiją dar sumažėjo ir komplikavosi.

Etninės kultūros tyrimo ir testinimo programa 2016–2022

Nuo 2016 m. pradėtas įgyvendinti antrasis strateginis tikslas – šiuolaikiniais etnologijos ir socialinių mokslų metodais sukaupti reprezentatyvius duomenis apie etninės kultūros tęstinumo ir kaitos Lietuvoje bei lietuvių bendruomenėse užsienyje tendencijas, jų sąveiką su etninės kultūros valstybinės globos tikslais, užtikrinti tyrimų rezultatų sklaidą ir prieinamumą visuomenei. Remiantis Tarybos posėdžio 2015-05-12 nutarimu (protokolas Nr. TP-5), pradėta vykdyti „Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 metų programa“. Daugelio Tarybos sekretoriato žmonių ir kitų įstaigų darbuotojų dėka pavyko nedideliu finansavimu užsitikrinti galimybes gauti kompetetingas tyrimų išvadas vertinant vieną ar kitą etnokultūrinį reiškinį, analizuojant kultūrinių procesų tendencijas. Atsižvelgdami į panašių konkursinių tyrimų programas, dr. D. Urbanavičienė, A. Daraškevičienė ir kiti parengė ir tobulino programos įgyvendinimo aprašo metmenis. Taryba priėmė sprendimą „Dėl Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 metų programos įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2016-03-08 Nr. TN-2).⁴ Dėl Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 metų programos koordinavimo tarybos nuostatų patvirtinimo (2016-03-08 nutarimas Nr. TN-3). Tuo pačiu (2016-03-08 nutarimu Nr. TN-4) patvirtino koordinavimo tarybą, kurią sudarė penki tarybos nariai: Virginijus Jocys (pirmininkas), dr. Rasa Paukštytė-Šaknienė, doc. dr. Tojana Račiūnaitė, dr. Algirdas Sakalauskas ir Emilija Bugailiškienė. 2016 rugsėjo 19 d. šios koordinavimo tarybos posėdyje patikslintos programos temos, paraiškų ir darbų teikimo terminai, tyrimų finansavimo suma, viešo skelbimo tekstas – sukaupti duomenis apie etninės kultūros tęstinumo ir kaitos Lietuvoje bei lietuvių bendruomenėse užsienyje tendencijas, analizuoti etninės kultūros raidos problematiką ir jos sąveiką su etninės kultūros valstybinės globos tikslais, užtikrinti tyrimų rezultatų sklaidą ir prieinamumą visuomenei. Tyrimas turėtų turėti praktinę reikšmę Lietuvos etninės kultūros puoselėjimui.

2016 ir 2017 metais atlikti šios programos tyrimai, jų rezultatai pristatyti posėdžiuose, seminaruose, konferencijose, Taryboje, LR Seime ir kt.

Nematerialaus etnokultūrinio paveldo globa

Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo I sk. 4 straipsnyje etninės kultūros valstybinės globos uždavinių išvardyta net 15. Dauguma jų kalba apie nematerialiąją kultūrą, kuri pasireiškia įvairiomis etninės kultūros raiškos formomis ir būdais. 2013 m. – didesnis dėmesys teko tarmėms.

Taryba 2016-01-12 raštu Nr. S-2 „Dėl Lietuvos vietovių vardų išsaugojimo konferencijos Seime“ prašė Seimo Švietimo, kultūros ir mokslo komiteto narę R. Baškienę tarpininkauti ir informuoti šio komiteto narius, kad reikėtų organizuoti šiuo klausimu konferenciją Seime. 2016-03-09 Tarybos pirmininkas V. Jocys dalyvavo LRT laidoje „Vietovių vardų išsaugojimo būtinybė ir galimybės“, pristatė Tarybos siūlymus. 2016-03-09 įvyko Seimo

ŠMKK ir Tarybos organizuota konferencija „Gyvenamųjų vietovių vardų išsaugojimo galimybės“, kurios tikslas – supažindinti su gyvenamųjų vietų vardų daugialypę vertę, jų nykimo ir naikinimo etapais, informuoti apie kaimyninių valstybių patirtį juos saugant, teikti siūlymus dėl savo krašto gyvenamųjų vietovardžių išsaugojimo. Taryba 2016-03-10 raštu Nr. S-48 „Dėl konferencijos „Gyvenamųjų vietovių vardų išsaugojimo galimybės“ rezoliucijos“ išplatino konferencijos rezoliuciją LR Prezidentui, Seimo Pirmininkui, Ministrui Pirmininkui ir Lietuvos savivaldybių asociacijai. 2016-10-11 Tarybos posėdyje nutarta siūlyti gyvenamųjų vietovių vardų (istorinių vietovardžių) išsaugojimo galimybių klausimą įrašyti į Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo programą. Skatinti esamų ar panaikintų vietovardžių įpaminklinimą informaciniuose kapiniuose, senkapiuose, gatvių žymėjimuose. Vietos bendruomenėms prašant, pasikonsultavus su istorikais ir kalbininkais, grąžinti į vartoseną baltiškus pavadinimus naudojamas tarmiškas formas. 2016-04-12 Seimo ŠMKK konferencijoje priimtą rezoliuciją pateikė Vyriausybei, Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetui. Deja, Tarybos ir kitų specialieji siūlymai nesulaukė pritarimo – vietovardžių naikinimo procesas tęsiasi. Dar kartą šiuo klausimu rūpestį išreiškė Pasvalio kraštiečių bendrija (pirmininkas prof. dr. Rimantas Mykolas Kanapėnas), Pasvalio savivaldybė. Todėl 2017-06-05 Taryba ir Seimo Kultūros komitetas surengė Seime konferenciją–forumą „Vietovardžių (išnykusių kaimų vardų) išsaugojimo, įpaminklinimo sprendimai, pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį“. Į pateiktą konferencijos–forumo rezoliuciją nuomonę pateikė šios institucijos: Seimo VVSK, Seimo KRK, Seimo ŠMKK, Vyriausybė, ŽŪM, VRM, KM, Lietuvos UNESCO komisijos sekretoriatas, VĮ Registrų centras. Siekiant užtikrinti lietuvių gyvosios tradicijos tęstinumą ir sklaidą, tautinio tapatumo ir savimonės išsaugojimą, stiprinimą ir įgyvendinant UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos nuostatas, pašaraisiais metais buvo tęsiami Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado formavimo darbai, kuriuos nuo 2015 m. KM pavedimu atlieka Lietuvos nacionalinis kultūros centras (toliau – LNKC). 2017 m. LNKC gavo 17 paraiškų ir gruodžio 14 dieną patvirtino pirmąjį Nacionalinio sąvado reiškinį dešimtuką (žr. šio leidinio L. Sungailienės ir kt. str.).

Dėl atmintinų metų

Jei ankstesnių kadencijų taryboms teko didesnė įstatymų rengimo, pildymo našta, šios ir kitų kadencijų taryboms didesnis uždavinys – jų vykdymo priežiūra, etninės kultūros plėtros stebėseną, reagavimas į laikmečio iššūkius. Atmintinų (proginių) metų idėja, atėjusi iš Europos ir tarptautinių organizacijų, buvo geriau ar blogiau perimta. Analizuojant atmintinų metų – Tarmių (2013), Etnografinių regionų (2015), Vietos bendruomenių (2016), Tautinio kostiumo ir Piliakalnių (2017) – vyksmus ir rezultatus, galima konstatuoti (tai rodo mokslininkų tyrimai, apžvalgos, specialistų ir visuomenės požiūrio kitimas) – jie pasiteisino, jei ir finansinė valstybės ar savivaldybių parama buvo menka. Ar reiškiniai gyvuos, priklausys nuo visuomenės, bendruomenių ir pasiūlytųjų žmonių, valdžios palaikymo.

Tobulėti yra kur. Viena iš problemų – per didelė gausa atmintinų metų. Priemonių gausa sumažina reiškinio ar minimos asmenybės pagerbimo savitumą, finansinius ir organizacinius resursus, todėl Taryba 2016 m. pabaigoje ir 2017 m. siūlė Seimui iš etninės kultūros lauko numatyti tam tikrą šio sektoriaus atmintinų metų kalendorinę seką. 2017-11-08 EKG raštu Nr. S-188 „Dėl atmintinų metų skelbimo 2018–2021 m.“ kreipėsi į Seimo Valstybės istorinės atminties komisiją, Kultūros komitetą, Švietimo ir mokslo komitetą, Laikinąją etninės kultūros grupę siūlydama

2018 metus paskelbti Simono Daukanto, 2019 – Vietovardžių, 2020 – Tautodailės, 2021 – Tautinės mokyklos metais.

Etninės kultūros gyvybingumas ir sklaida etnografiniuose regionuose priklauso nuo valstybės socialinės, ekonominės situacijos. Reikia padėkoti Tarybos regioninėms taryboms, kurių nariai beveik visi visuomeniniais pagrindais dalyvauja posėdžiuose, sprendžia aktualius etninės kultūros klausimus regione, savivaldybėse padeda įgyvendinti Tarybos nutarimus, rekomendacijas. Per ketverius metus į įvykį Tarybos, ar su partneriais organizuoti konkursai, ugdomieji ir dalykiniai seminarai atskleidė regioninių tarybų narių kompetenciją etninės kultūros srityje, vertinant tradicinį kraštovaizdį ar etnografiškiausią seniūniją, vertas dėmesio tautinio kostiumo kūrimo ir dėvėjimo istorijas ir kt.

Kita svarbi etninės kultūros dalis – tautinis paveldas ir jo produktai. Lietuvos tautodailė turi senas gyvavimo tradicijas ir yra viena ryškiausių etninės kultūros visumos dalis. Prie Tarybos įkūrimo ištakų prisidėjo daug tautodailės atstovų. Tautinio paveldo produktų įstatymas priimtas 2007 m. birželio 26 d. (Nr. X-1207), vėliau buvo tobulinamas. Taryba teikė siūlymus naujam įstatymo projektui. Žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros departamento Tautinio paveldo ir mokymo skyriaus specialistai aktyviai dalyvavo Tarybos kartu su partneriais organizuotame seminarų cikle 2016 m. Taryba rūpinosi, kad trūktų informacijos apie Lietuvos genetinių išteklių sąrašą, prieinamos informacijos apie Augalų genų banką ir veiklą saugant ir tiriant nacionalinių augalų genetinius išteklius, ne kartą svarstė beatodairišką brandžių medžių kirtimą urbanizuotose miestų erdvėse, kai supriešinama visuomenė, paminama ilgaamžė lietuvių sugyvenimo su mišku ir medžių pagarbos tradicija. Labai trūksta bendradarbiavimo su mokslininkais ir kraštovaizdžio specialistais. Reikia rekomendacijų ir informacijos apie darnią medžių priežiūrą, senųjų nacionalinių vaismedžių, vaiskrūmių, dekoratyvinių želdinių genofondo išsaugojimą. 2017-12-18 Tarybos nariai ir sekretoriato darbuotojai dalyvavo Žemės ūkio ministerijos organizuotame renginyje „10 metų tautinio paveldo atgimimui“, kuriame paminėtas Tautinio paveldo įstatymo priėmimo ir tautinio paveldo produktų sertifikavimo 10 metų jubiliejus. Apdovanoti 2017 m. sėkmingiausiai dirbę Lietuvos tradiciniai amatininkai, tradicinių amatų centrai (toliau – TAC), pagerbti Tautinio paveldo komisijos ekspertai. V. Jocy Etninės kultūros globos tarybos vardu apdovanojo visų penkių Lietuvos etnografinių regionų ir Vilniaus miesto tautinio paveldo puoselėtojus.

Tautinio paveldo specialistai, ypač tautinio drabužio meistrai, 2017 metai turėjo didžiulę galimybę pasirodyti rūbų, jo atskirų dalių gamyboje, pristatyme. Siekdama paskatinti modernius menininkus kūryboje naudoti liaudies meno raštus, simbolius, spalvas, Taryba dalyvavo drabužių ir tekstilės meno parodose, vertino, pagerbė ir įteikė atminimo dovanas kūrėjams; 2015-09-23 kartu su Vilniaus dailės akademija surengė konferenciją „Etninė kultūra šiuolaikinių kultūros pavidalų fone“ Panemunėje, Jurbarko r., konferencijos dalyviai pristatė patirtį ir naujausius pasiekimus etninės kultūros tyrimų ir modernios kūrybos srityje, demonstravo bendrakultūrinius ir regioninius savitumus atspindinčią vaizdinę ir garsinę medžiagą, dalyvavo diskusijose apie tyrimų metodiką ir kitais klausimais. Pasitinkant atkurtos Lietuvos šimtmečio sukaktį, pasigeista valstybę reprezentuojančių suvenyrų, kitų vizualinės išraiškos formų. Todėl 2017-06-29 Taryba kartu su valstybinėmis ir kūrybinėmis institucijomis organizavo pasitarimą–diskusiją „Lietuvos savitumo reprezentavimas“. Pasakyta vertingų minčių ir siūlymų. Nutarta pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio sukaktį, tęsti diskusiją dėl Lietuvos kultūros bei istorijos adekvataus ir oraus pristatymo savo piliečiams ir užsienio svečiams.

REGIONINĖ POLITIKA IR AUKŠTOJO MOKSLO PERTVARKA LIETUVOJE

DOC. DR. DALIA URBANAVIČIENĖ

Etninės kultūros globos taryba, el. p. daliau@gmail.com

Daugelyje sėkmingu pavyzdžiu laikomų Europos Sąjungos valstybių aukštasis mokslas yra glaudžiai susietas su regionų plėtra, nes būtent ši sąjasa užtikrina efektyvų regionų vystymąsi. Tokias sąlygas pabrėžia ne vienas užsienio autorius, aiškindamas regioninio vystymosi sėkmės atvejų teorijas. Pavyzdžiui, pagal Regioninės inovacinės sistemos koncepciją nurodoma, kad regionuose turėtų būti žinių centrai – universitetai ar mokslo institutai, o jeigu visa tai regione susieta tarpusavyje sisteminiiais, dvipusiais ryšiais, tai galima vadinti regionine mokymosi sistema (Burneika, 2013, p. 28-29). Panašiai pabrėžiama ir Trigubos spiralės (angl. Triple Helix) koncepcijoje, kuri akcentuoja regione esančių trijų bazinių elementų – universitetų, verslo ir valdžios – sąveikos svarbą (Etzkowitz, 2008). Šios nuostatos, iškeliant besimokančio regiono reikšmę, yra įtvirtintos ir naujausiame ES regioninės plėtros etape, apimančiame 2014–2020 metų laikotarpį.

Tokio paties požiūrio laikomasi ir teikiant rekomendacijas ES valstybėms dėl aukštojo mokslo plėtros. Europos komisija (toliau – EK), 2011 m. priimdama komunikatą „Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas“, kaip vieną svarbiausių valstybių narių ir aukštojo mokslo institucijų siekių įvardijo vadinamojo žinių trikampio – aukštojo mokslo, mokslinių tyrimų ir verslo – plėtotę, siekiant meistriškumo ir regioninės plėtros (2.4. punktas). Šiame komunikate nurodyta, kad aukštosios mokyklos regionuose „galėtų tapti žinių tinklo ar branduolio centrais, aptarnaujančiais vietos ekonomiką ir visuomenę“, kad būtina skatinti „sistemingą aukštojo mokslo institucijų įsitraukimą į integruotą vietos ir regioninės plėtros planų rengimo procesą ir tikslingai remti regioninį švietimo institucijų ir verslo bendradarbiavimą, visų pirma kuriant regioninius meistriškumo ir specializacijos centrus.“ (Ten pat). Atsiliepdamas į šį EK komunikatą, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas 2012 m. paskelbė savo nuomonę akcentuodamas, kad valstybės narės turėtų skirti ypatingą dėmesį, koks yra aukštojo mokslo poveikis regionų vystymuisi: „Sisteminiis aukštojo mokslo institucijų dalyvavimas paprastai skatina vietos ir regionų vystymąsi ir didina ekonominį atsparumą. Nacionalinės valdžios institucijos turi būti raginamos skatinti tokius procesus regionuose.“ (4.12 punktas). Dar 2006 m. EK ekspertai, rengdami dokumentą „Universities and Innovation: the Challenge for Europe“, teigė, jog būtina užtikrinti

universitetų regionuose finansavimą, kad „universitetai, kurie pasižymi reikiamomis regionui kompetencijomis, būtų pajėgesni pritraukti vietos pramonės investicijų nei tie, kurie vykdo fundamentinius mokslo tyrimus ir nėra susiję su regioniniais poreikiais.“ (Lietuvos studijų politikos ir EAME bei..., 2014, p. 30). Minėtas EK komunikatas dėl aukštojo mokslo modernizavimo ir jį vertinęs Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas taip pat rekomenduoja ES valstybėms plėtoti aukštųjų mokyklų įvairovę ir specializavimąsi, o tai yra visiškai priešinga šiomet Lietuvoje pradėtos universitetų pertvarkos siekiams.

Šios pertvarkos iniciatoriams puikiai žinomos tokios ES nuostatos, nes apie jas rašoma LR Švietimo ir mokslo ministerijai pavaldžios institucijos leidinyje: „<...> aukštųjų mokyklų įvairovė aukštojo mokslo sistemoje lemtų geresnį jų pritaikymą prie nacionalinių ir regioninių poreikių, geresnius visos sistemos veiklos rezultatus, nes per didelis valstybinis reguliavimas sukėlė vienodumo grėsmę ir trukdė aukštosioms mokykloms plėtoti išskirtines kompetencijas. Aukštojo mokslo sistemos vidinis diversifikavimas yra svarbus Europos Sąjungos lygmeniu, o nacionaliniu lygmeniu akcentuojama aukštųjų mokyklų įvairovė. Aukštųjų mokyklų įvairovę siūloma plėtoti perdavus aukštosioms mokykloms atsakomybę pačioms formuoti savo strategiją ir įgyvendinimo funkcijas. Aukštųjų mokyklų įvairovė lems jų pačių gebėjimai identifiukuoti savo stiprybes, atsižvelgiant į esamą savo aplinką diversifikuoti veiklas ir tapti meistriškumo centrais regioniniu, nacionaliniu ar tarptautiniu lygmeniu. Aukštųjų mokyklų įvairovės vystymą lemia bendradarbiavimo su visuomene, verslu ir tarptautiniais partneriais plėtojimas, aukštųjų mokyklų profilių ir programų įvairovė.“ (Lietuvos studijų politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaita, 2014, p. 44).

Europos Sąjungoje nuolat pabrėžiama būtinybė užtikrinti aukštųjų mokyklų autonomiją (taip pat ir regioninių universitetų), tačiau Lietuvoje tai nėra pilnai įgyvendinama: teisinio reguliavimo priemonės nors ir suteikia aukštosioms mokykloms institucinę autonomiją, tačiau ją susiaurina daug didesnis tiesioginis poveikis, daromas kitomis valstybinio reguliavimo priemonėmis – valstybiniu finansavimu (be kitko, apimant ir tam tikrą valstybinių „krepšelių“ skaičiaus skyrimą ar neskyrimą studijų programoms, kas vargu ar pasitaiko kitose ES šalyse), minimalaus studentų skaičiaus programoje nuostatų, akreditacijos, veiklos rezultatų vertinimo procedūromis ir kt. Nepriklausomi

tyrimai rodo, kad studijų kokybės užtikrinimo sistema Lietuvoje yra pernelyg centralizuota ir formalizuota, studijų programų turinio formavimo normos yra itin detalizuotos ir perteklinės, o tai ne tik užkrauna aukštosiomis mokykloms papildomą administracinę naštą, bet ir iš esmės naikina aukštųjų mokyklų atsakomybę už studijų turinį ir atitinkamai už kokybę (Pūraitė, 2011, p. 1247).

Naujausias grėsmes Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų autonomijai, įvairovei ir regioniskumui kelia LR Seimo nutarimu Nr. XIIIIP-717(3) 2017 m. birželio 27 d. patvirtintas „Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo planas“ (toliau – Planas), kuris buvo parengtas neatsižvelgus nei į mokslininkų paštabas, nei į minėtas tarptautines ES valstybėms skirtas rekomendacijas. Pagal Planą numatoma Vilniuje ir Kaune sutelkti po vieną plačios aprėpties tyrimų klasikinį universitetą, šiuose miestuose paliekant galimybę veikti ir savarankiškiems profilineiems technologijos, sveikatos mokslų ir menų universitetams (Plano 23 punktas), o Klaipėdoje ir Šiauliuose – palikti tik „regionų poreikius atitinkančius ir savo išskirtinumu pasižyminčius universitetinio mokslo centrus, kurie gali būti kitų universitetų padaliniai.“ (Plano 24 punktas). Toks sprendimas šiek tiek geresnis, negu ankštesnis Vyriausybės pasiūlytas projektas, pagal kurį Šiaulių universitetas (ŠU) be jokių išlygų būtų prijungtas prie Vilniaus universiteto (VU), o Klaipėdos universiteto (KU) paskirtis būtų susiaurinta iki profilineo technologinio universiteto lygmens. Šio sumanymo ydingumą taikliai apibūdino KU dekanas Rimantas Balsys: „Neliktų humanitarinių ir socialinių mokslų – neliktų ir universiteto“¹. Apie Klaipėdos universiteto reikšmę regionui rašė ir Dr. Vytautas Jokubauskas (Jokubauskas, 2017b).

Tačiau, Seimo nutarimu priėmus minėtą Planą, visgi išlieka grėsmė Šiauliams ir Klaipėdai nebetekti savarankiškų universitetų, nes juos planuojama nuvertinti iki mokslo centrų, kurie galimai būtų pavaldūs kitiems universitetams Vilniuje ir Kaune. Toks savo universitetų praradimas regionuose ir universitetinio mokslo centralizavimas gali duoti panašius rezultatus, kaip ir prekyboje: pasak Vytauto Jokubausko (2017 a), įsigalėjus štambiams tinklams, sumažėja konkurencija ir darbo vietų skaičius, o tai gali nulemti mokslo ir studijų kokybės dar didesnę kritimą, nes nebebus poreikio štambiesiems universitetams kovoti su kitais universitetais Lietuvos rinkoje. Pertvarkos kūrėjai labiausiai tikisi, kad Vilniuje ir Kaune centralizavus universitetus pakils štambiųjų universitetų pasauliniai reitingai, tačiau vien štambinimo kriterijus to negarantuoja: yra gana daug mažų universitetų, vertinamų pasauliniuose reitinguose labai aukštais balais, o štambių – itin žemais. Kita vertus, nors ir pasiekę aukštus reitingus, vargu ar tokie nutolę nuo regionų universitetai užtikrins gyvenimo regionuose gerinimą, kas Lietuvai yra tiesiog gyvybiškai svarbu.

Svarstant aukštojo mokslo pertvarką Lietuvoje neretai piktinamasi, kad Lietuvoje yra net 45 aukštosios mokyklos, kurių per daug tokia nedidelei valstybei, tačiau nutylima, kad tame skaičiuje valstybinės yra tik 26, o likusios 19 – nevalstybinės aukštosios mokyklos (kurios taip pat gauna tam tikrą dalį valstybinio finansavimo). Valstybinių ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų santykį Lietuvoje parodo 1 lentelė:

¹ Žr. interviu <http://www.ve.lt/naujienos/visuomene/svietimas/neliktum-humanitariniu-ir-socialiniu-mokslu---nebutu-ir-universiteto-1558953/> [žiūrėta 2017-08-24].

1 lentelė. Aukštosios mokyklos Lietuvoje (45) – valstybinių ir nevalstybinių santykis

Valstybinės aukštosios mokyklos (26)		Nevalstybinės aukštosios mokyklos (19)	
Universitetai (14)	Kolegijos (12)	Universitetai (7)	Kolegijos (12)
VILNIUS			
Universitetai			
Vilniaus universitetas (VU)		ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas (ISM)	
Mykolo Riomerio universitetas (MRU)		Europos humanitarinis universitetas	
Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VGTU)		Kazimiero Simonavičiaus universitetas (KSU)	
Edukologijos universitetas (LEU)		Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarija	
Lietuvos muzikos ir teatro akademija (LMAT)		Baltšogės universiteto Vilniaus fakultetas (užsienio fil.)	
Vilniaus dailės akademija (VDA)			
Lietuvos karo akademija (LKA)			
Kolegijos			
Vilniaus kolegija		Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla	
Vilniaus technologijų ir dizaino kolegija		Vilniaus verslo kolegija	
		Vilniaus kooperacijos kolegija	
		Vilniaus dizaino kolegija	
		Filialai:	
		Vakarų Lietuvos verslo kolegija	
		Socialinių mokslų kolegija	
		V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla	

	Lietuvos verslo kolegija	
	Baltic Aviation Academy	
KAUNAS		
Universitetai		
Vytauto Didžiojo universitetas (VDU)		Filialas: ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas (ISM)
Kauno technologijos universitetas (KTU)		
Antano Stulginskio universitetas (ASU)		
Lietuvos sveikatos mokslų universitetas (LSMU)		
Lietuvos sporto universitetas (LSU)		
Filialai:		
VU Kauno filialas		
VDA Kauno filialas		
MRU Viešojo saugumo fakultetas Kaune		
Kolegijos		
Kauno kolegija		V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla
Kauno technikos kolegija		Kolpingo kolegija
Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija		Šv. Ignaco Lojolos kolegija
		Vilniaus kooperacijos kolegija (filialas)
KLAIPĖDA		
Universitetai		
Klaipėdos universitetas		LCC tarptautinis universitetas
Filialas: VDA Klaipėdos fakultetas		Filialas: KSU filialas Klaipėdoje
Kolegijos		
Klaipėdos valstybinė kolegija		Socialinių mokslų kolegija
Lietuvos aukštoji jūrinyvystės mokykla		Vakarų Lietuvos verslo kolegija
		Lietuvos verslo kolegija
ŠIAULIAI		
Universitetai		
Šiaulių universitetas		Nėra
Filialas: Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių fak.		
Kolegijos		
Šiaulių valstybinė kolegija		Šiaurės Lietuvos kolegija
		Filialas: Lietuvos verslo kolegija
TELŠIAI		
Universitetai		
Filialas: VDA Telšių fakultetas		Telšių Vyskupo V. Borisevičiaus kunigų seminarija
Kolegijos		
Filialas: Šiaulių valstybinės kolegijos Telšių fakultetas		Nėra
PANEVĖŽYS		
Universitetai		
Filialas: KTU Panevėžio technologijų ir verslo fakultetas		Nėra
Kolegijos		
Panevėžio kolegija		Nėra
KITOS regioninės kolegijos		
Utenos kolegija		Nėra
Marijampolės kolegija		
Alytaus kolegija		
Kolegijų filialai		
Panevėžio kolegijos Rokiškio filialas		
Kauno kolegijos Kėdainių J. Radvilos studijų centras		
Šiaulių valstybinės kolegijos Mažeikių fakultetas		
Klaipėdos valstybinės kolegijos Rietavo filialas		

Valstybinės universitetinės aukštosios mokyklos ar jų padaliniai dabar yra ne tik Vilniuje (7), Kaune (8), Klaipėdoje (2), bet ir Šiauliuose (2), Telšiuose (1) bei Panevėžyje (1), kai nevalstybiniai universitetai yra įsikūrę tik Vilniuje (5), Kaune (1) ir Klaipėdoje (2), neskaitant seminarijos Telšiuose (1). Valstybinės kolegijos ar jų padaliniai taip pat plačiai pasklidę po regionus: jų yra ne tik Vilniuje (2), Kaune (3), Klaipėdoje (2), bet ir po vieną Šiauliuose, Marijampolėje, Alytuje, Utenoje, Panevėžyje, Rokiškyje, Kėdainiuose, Telšiuose, Mažeikiuose ir Rietave, o nevalstybinės kolegijos yra susikoncentravusios tik Vilniuje (net 9), Kaune (4), Klaipėdoje (3) ir Šiauliuose (2). Akivaizdu, kad įvairiuose regionuose dabar yra plačiau pasklidusios valstybinės aukštosios mokyklos negu nevalstybinės, todėl regioninei plėtrai yra svarbesnė valstybinių aukštųjų mokyklų reikšmė.

Planuojama pertvarka, atsiribojant nuo nevalstybinių aukštųjų mokyklų, palieštų tik 13 valstybinių universitetinių mokyklų (neliečiant skirtingą statusą turinčios Lietuvos karo akademijos). Gali būti, kad po tokios pertvarkos didesni universitetinių aukštųjų mokyklų skaičių Lietuvoje sudarys nevalstybiniai universitetai, nes panašiai jau atsitiko su kolegijomis: iš 24 kolegijų Lietuvoje jau net pusę sudaro nevalstybinės (privacios ar tarptautinės), kai valstybinės kolegijos buvo nuolat jungiamos pradėdant nuo 2000 m., kol jų liko tik 12. Negana to, planuojama ši valstybinių kolegijų skaičių dar labiau mažinti atsisakant profiliavimo, prijungiant regionines prie stambinamų didmiesčių kolegijų². Tačiau Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos prezidentas Gintautas Bužinskas teigia, kad kolegijos yra svarbios regionų išlikimui, todėl erdvės jungimuisi nėra daug. Jo nuomone, „<...>atimti iš regionų aukštojo mokslo įstaigas būtų klaida. Utenos kolegija turi apie 2 tūkst. studentų, todėl jeigu jų nebeliktų, nesunku numanyti, kas gali nutikti regionui. Kolegijos dalyvauja ne tik jaunimo mokyme, bet ir apskritai regiono švietime, kultūriniam gyvenime.“³. Beje, šiuo metu nevalstybinės kolegijos savo skaičiumi didžiuosiuose Lietuvos miestuose jau lenkia valstybines – ypač Vilniuje (9/2 santykiu), taip pat Kaune (4/3 santykiu), Klaipėdoje (3/2 santykiu) ir Šiauliuose (2/1 santykiu), todėl ateityje gali būti dar sunkiau su jomis konkuruoti valstybinėms kolegijoms, jei šioms nebus pradėta taikyti jų stiprinimo strateginių priemonių. Svarbu ir tai, kad dalis regioninių valstybinių kolegijų absolventų tęsia studijas valstybiniuose Klaipėdos ir Šiaulių universitetuose, tačiau, jei šie netektų savarankiškumo, jiems taip pat būtų sunku konkuruoti su regione veikiančiais nevalstybiniais universitetais.

² Švietimo ir mokslo ministerijos parengtame Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo“ projekte buvo įrašytas siūlymas Vyriausybei iki 2018 m. birželio 1 d. priimti sprendimus dėl valstybinių kolegijų tinklo optimizavimo, tam tikslui parengti teisės aktų projektus (3 straipsnis), tačiau vėliau šis straipsnis buvo išbrauktas, kadangi Vyriausybė jį gali įgyvendinti savarankiškai ir to nebūtina nurodyti Seimo nutarime.

³ Iš internetinės 2017-02-03 publikacijos „Ruošiamasi reformuoti aukštojo mokslo sistemą: ko tikėtis?“ portale delfi.lt, žr. <http://www.delfi.lt/projektai/atvira-lietuva/delfi-naujienos/ruosiamasi-reformuoti-aukstojo-mokslo-sistema-ko-tiketis.d?id=73619202>

Plane pateiktas teiginys, kad Klaipėdoje ir Šiauliuose išliks regionų poreikius atitinkantys mokslo centrai, kelia abejonių, kadangi iki šiol vertinant aukštąsias mokyklas buvo visiškai neatsižvelgiama į jų įtaką regionui. Minėto plano 2 priede pateikti tik tokie valstybinių universitetų vertinimo kriterijai: mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacinės veiklos (MTEPI) apimtys ir lėšos; iš ūkio subjektų už MTEPI gautos lėšos; tyrėjų skaičius ir tarptautinės publikacijos; universiteto stipriosios studijų sritys; studentų skaičius universitete; studentų priėmimo dinamika, padidinus minimalų konkursinį balą iki 4-ių. Tokie kriterijai iš esmės skiriasi nuo universitetų pasaulinio reitingavimo kriterijų, kurie visų pirma skirstomi į ekonominis ir socialinius, kai tarp pastarųjų net 15 % sudaro socialinė atsakomybė, šiai priskiriant ir žmogiškojo kapitalo plėtrą regione⁴.

Siekdami Lietuvoje pasekti sėkmingais ES valstybių pavyzdžiais ir atitikti ES rekomendacijas dėl universitetų atitikties regioninei politikai, visų pirma turime išsiaiškinti, kokia dabar yra Lietuvos regionalizacija? MRU Viešojo valdymo inovacijų laboratorijos vadovas doc. dr. Mantas Bileišis, kalbėdamas apie Europoje įtvirtintas tris pagrindines regionalizacijos rūšis – statistinę, administracinę ir funkcinę, pabrėžė, kad Lietuva yra unikali ir iš ES šalių išsiskiria tuo, kad mūsų šalyje nėra nei administracinės, nei funkcinės regionalizacijos, o statistinė neatlieka savo funkcijos (Bileišis, 2017). Žinoma, žiūrint formaliai, Lietuvoje po 2009 m. apskričių valdymo reformos – apskričių administracijos viršininkų panaikinimo – apskritys liko, kurios oficialiai įvardijamos Lietuvos regionais, tačiau jos nebeturi jokių funkcijų ir įgaliojimų. Nerimą kelia Lietuvoje mažai žinomas faktas, kad 2010 m. Europos Tarybos Vietos ir regionų valdžių kongresas net apribojo Lietuvos delegacijos balsavimo teisę Kongreso Regionų rūmuose: anot europarlamentaro Bronio Ropės, paaiškinimas buvo labai paprastas – jei valstybėje nėra regionų, tai tokios šalies atstovai Regionų rūmuose gali dalyvauti tik stebėtojų teisėmis (Ropė, 2015).

Eurostat dar 1970-ųjų pabaigoje pradėjo kurti ES šalių administracinių regionų statistinio vertinimo sistemą NUTS (Teritorinių statistinių vienetų nomenklatura, pranc. Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques), kol ilgainiui nusišlovėjo hierarchinis NUTS klasifikatorius: NUTS 1 lygio teritoriniai vienetai skirstomi į NUTS 2 lygio vienetus, pastarieji – į NUTS 3 lygio vienetus, šie smulkinami į aukštesnius vietinius administracinius vienetus (seniau tai buvo NUTS 4 lygmuo, dabar jis pervadintas

⁴ Pagal ekonominius ir socialinius kriterijus gauti duomenys apie kiekvieną universitetą palyginami su keturiomis svarbiausiomis aukštojo mokslo vertinimo bazėmis – US News&World Report (Best Global Universities), The Times Higher Education (World Reputation Ranking), QS Top Universities (World University Rankings) ir Center for World University Rankings. Žr. Worl Top 20 Project, skyrelį „How Universities Are Ranked – The Methodology“, internetinė prieiga: <http://worldtop20.org/global-universities> [žiūrėta 2017-08-24].

į LAU 1 lygmenį), galiausiai šie – į žemesnius vietinius administracinius vienetus (seniau NUTS 5, dabar – LAU 2). Pašėbėjus, kad įvairiose ES šalyse to paties lygmens dariniai ėmė labai skirtis pagal dydį, 2003 m. gegužės 26 d. buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1059/2003 dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nuštatymo, kuriame, siekiant statistikos suderinamumo, kiekvienam NUTS lygmeniui buvo nušatyti ribiniai dydžiai pagal gyventojų skaičių:

- NUTS 1 lygmens teritoriniai dariniai turėtų apimti 3–7 mln. gyventojų, šiam lygmeniui priskiriant vidutinio dydžio šalis arba nacionalinius mega-regionus (dažniausiai federaciniuose šalyse);
- NUTS 2 lygmens teritoriniuose dariniuose turi būti nuo 800 tūkst. iki 3 mln. gyventojų – tai santykinai dideli regionai arba mažesnės šalys;
- NUTS 3 lygmuo apima teritorinius darinius, kuriuose gyvena 150–800 tūkst. gyventojų – tai paprastai yra tarpinis lygmuo tarp didelio regiono ir vietinio administracinio vieneto.

Kaip teigiama šiame reglamente, tokie bendri regionų nustatymo kriterijai yra būtini, kadangi regioninės statistikos palyginimai galimi tik tuomet, kai regionai yra palyginamo dydžio pagal gyventojų skaičių – tai užtikrina regioninės statistikos kompiliavimo ir naudojimo nešališkumą. Dėl to reglamentas aiškiai nurodo: „Siekiant šio tikslo, NUTS klasifikatorius turi būti pataisytas taip, kad regioninė struktūra pagal gyventojų skaičių taptų vienalytiškesnė.“ (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas..., 2003, p. 196).

Šie lygmenys visų pirma yra skirti ES šalių administracinių vienetų palyginimui, apibrėžiant, kad administracinis vienetas – tai „geografinė teritorija su administracine valdžia, kuri turi galią priimti tos srities administracinius ar veiklos sprendimus pagal valstybės narės teisinę ir institucinę struktūrą.“ (Ten pat, p. 198). Jei pagal nurodytus gyventojų skaičius kriterijus ES priklausiančioje valstybėje nėra tam tikrą NUTS lygmenį atitinkančių administracinių vienetų, šis NUTS lygis sukuriama agreguojant šalia esančius žemesnius administracinius vienetus, atsižvelgus į geografinius, socialinius ekonominius, istorinius, kultūrinius ar aplinkos sąlygų kriterijus. Tokie agreguoti vienetai tuomet vadinami neadministraciniais vienetais, tačiau pabrėžiama, kad jų dydis turi atitikti nušatytas gyventojų skaičiaus ribas tam tikrame NUTS lygyje. Išimtis taikoma tik tais atvejais, kai tai būtina „atsižvelgiant į tam tikras jų geografines, socialines ekonomines, istorines, kultūrinės ar aplinkos sąlygas, ypatingai salose ir atokiausiuose regionuose.“ (Ten pat).

Eurostat taip pat renka duomenis apie žemesnius ES valstybių vietinius administracinius vienetus (angl. Local Administrative Units, trumpinys LAU): aukštesnį lygmenį (LAU 1, anksčiau buvo NUTS 4) turi dauguma, bet ne visos ES šalys, o žemesnį (LAU 2, anksčiau buvo NUTS 5),

kuriam priklauso savivaldybės ar atitinkami teritoriniai vienetai, – visos 28 ES šalys. Statistinius duomenis apie šiuos administracinius vienetus teikia visos ES šalys, išskyrus Lietuvą ir Graikiją, kurios apsiriboja LAU 1 lygmeniu⁵.

Dabartiniu metu Lietuvoje yra įtvirtinti tokie statistiniai regionai pagal NUTS klasifikaciją:

- NUTS 1 lygmeniui priskiriama visa Lietuva. Nors mūsų šalis jau nebesiekia minimalios 3 mln. gyventojų ribos, tačiau NUTS klasifikatoriuje įrašyta išlyga, kad šiam lygmeniui galima priskirti visą valstybę narę, jei jos gyventojų skaičius yra ir mažesnis už tokio lygio minimalų dydį.
- NUTS 2 lygmeniui ilgą laiką buvo prilyginama visa Lietuva kaip šalis. Pagal ES teisės aktus struktūrinių fondų paramą regioninei plėtrai gali gauti tik NUTS 2 lygmens regionai, todėl Lietuva iki 2016 m. šios paramos savo regionams tiesiogiai skirti negalėjo, nes visa valstybė buvo laikoma vienu regionu (Kazėnas, 2008, p. 61). LR Vyriausybė nutarimu 2016 m. sausio 6 d. Nr. 5 patvirtino du NUTS 2 regionus: 1) Soštinės; 2) Vakarų ir Vidurio Lietuvos. Toks sprendimas buvo priimtas visų pirma atsižvelgus į tai, kad Vilniaus apskritis pagal bendrojo vidaus produkto (BVP) rodiklius ėmė gerokai viršyti ES vidurkį ir tuo pačiu didinti visos Lietuvos rodiklį, dėl to nuo 2021 m. Lietuvai būtų skirta tik 60% buvusios ES paramos. Siekiant to išvengti, buvo nutarta nuo Vilniaus apskrities atskirti likusią Lietuvos dalį (Kauno, Marijampolės, Alytaus, Utenos, Panevėžio, Šiaulių, Telšių, Klaipėdos ir Tauragės apskritys), kad ji ir toliau gautų nesumažintą ES paramą. Tokiu būdu turtingu regionu buvo įvardytas ne tik Vilnius kaip soštinė (sukuriantis net 40 % visos Lietuvos BVP), bet ir kitos Vilniaus apskrities savivaldybės, kurių ekonominė ir socialinė situacija yra viena blogiausių Lietuvoje (ypač Šalčininkų ir Širvintų savivaldybių), nors kai kurios iš jų yra funkciškai mažai susijusios su Vilniumi: pagal Europos statistikos biuro paskaičiavimus, Vilniaus funkcinė zona apima tik Vilniaus miestą ir rajoną bei nemažą Trakų rajono dalį. Rengiant siūlymą dėl NUTS 2 lygmens išskyrimo buvo svarstyta ir kita alternatyva: Soštinės regionui priskirti tik Vilniaus miestą ir rajoną, Trakų ir Elektrėnų savivaldybes, o Širvintų, Švenčionių ir Ukmergės rajonus perduoti Utenos apskričiai, Šalčininkų rajoną – Alytaus apskričiai. Deja, pastaroji alternatyva, kaip rašoma VRM pažymose, sulaukė iš savivaldybių institucinio pasipriešinimo ir buvo atmešta (Lėka, 2017). Kita vertus, naujieji NUTS 2 regionai buvo sudaryti kaip neadministraciniai, tačiau, prisimenant ES reikalavimus tokiems regionams, kyla išvada, kad šių nesilaikyta, nes neatsižvelgta į reikalavimą sudarant neadministracinius vienetus vadovautis ne tik socialiniais ekono-

⁵ Žr. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/local-administrative-units>.

miniais, bet ir geografiniais, istoriniais bei kultūriniais kriterijais.

- Lietuva, 2004 m. įstodama į ES, NUTS 3 lygmeniui prilygino 10 apskričių (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos, Vilniaus), kurios buvo įkurtos dar 1994 m. ir turėjo savo administracinę valdžią tik iki 2009 m. reformos. Atkreiptinas dėmesys, kad jau 2004 m. penktadalis apskričių neatitiko šiam lygmeniui būtinų gyventojų skaičiaus ribinių dydžių: Tauragės apskritis buvo per maža (siektė tik 132,7 tūkst. gyventojų), o Vilniaus apskritis – per didelė (siektė 848,4 tūkst. gyventojų)⁶;
- LAU 1 lygmeniui priskiriama 60 Lietuvos savivaldybių, kurios šiuo metu yra vienintelis mažesnis už valstybę savivaldus administracinis vienetas. Deja, šiame lygmenyje Eurostat'ui nėra pateikiama statistika apie BVP rodiklius ir kitus svarbius duomenis (apsiribojama tik NUTS 3 lygmeniu). Kita problema, kad Lietuvoje savivaldybės yra per stambios, netgi rajoninės: pavyzdžiui, Vilniaus r. savivaldybėje yra net per 95 tūkst. gyventojų, taip pat labai didelės (nuo virš 55 tūkst. iki daugiau kaip 40 tūkst. gyventojų) yra Klaipėdos r., Marijampolės r., Mažeikių r., Kėdainių

r., Jonavos r. ir Šiaulių r. savivaldybės. Jau daugelį metų konstatuojama, kad Lietuvos savivaldybės gerokai viršija kitų ES šalių savivaldybių dydį – anot D. Šavolskio (2012), mūsų šalis ES vidurkį viršija bene 10 kartų. Tai pašėbėta ir Septynioliktosios Vyriausybės programoje (7.62 punktas), įvardijant dėl to kylantį žmonių nepasitenkinimą. Neveltui dar 2003 m. buvo numatyta skaidyti Lietuvos savivaldybes siekiant, kad jose gyventų vidutiniškai po 15 tūkst. gyventojų⁷, tačiau vos prasidėjęs šis procesas buvo sustabdytas.

- LAU 2 lygmeniui priskirtos Lietuvoje 1994 m. įkurtos seniūnijos, kurių šiuo metu yra apie 550 (tačiau pašaruoju metu bandoma seniūnijų kiekį sumažinti dėl mažėjančio gyventojų skaičiaus). Nors seniūnijos laikomos mažiausiu administraciniu vienetu Lietuvoje, tačiau jos tėra aukštesniojo lygmens – savivaldybės – struktūrinis vienetas, seniūnijų gyventojai neturi beveik jokių galių paveikti vietos valdžią (Šavolskis, 2012; Jasaitis, 2011; Gorodeckis, 2016).

Taigi šiuo metu Lietuvos suskirstymas į statistinius teritorinius vienetus gerokai nutolsta nuo ES keliamų reikalavimų. Visų pirma, dabar net trys penktadaliai apskričių pagal gyventojų skaičių neatitinka NUTS 3 lygmens (žr. 2 lentelę):

2 lentelė. Lietuvos statistiniai regionai: dabartinis modelis (2017-07-01 duomenys⁸)

NUTS 2 – regionai ir jų centrai	Gyventojų kiekis			NUTS 3	Gyventojų kiekis		
	Skaičius (tūkst.)	Nuo visų %	Atitiktis NUTS 2		Skaičius (tūkst.)	Nuo visų %	Atitiktis NUTS 3
Soštinės Centras – Vilnius	804.497	28,5	Taip	Vilniaus apskritis	804.497	28,5	Ne
Vidurio ir vakarų Lietuva Centras? – nėra	2.017.177	71,5	Taip	Kauno apskritis	565.255	20,0	Taip
				Klaipėdos apskritis	318.003	11,3	Taip
				Šiaulių apskritis	267.254	9,5	Taip
				Panevėžio apskritis	221.464	7,8	Taip
				Marijampolės apskritis	142.460	5,0	Ne
				Alytaus apskritis	139.385	4,9	Ne
				Telšių apskritis	135.388	4,8	Ne
				Utenos apskritis	131.143	4,6	Ne
				Tauragės apskritis	96.825	3,4	Ne
				Visas gyventojų skaičius	2.821.674		

Net penkios apskritys yra per mažos (Marijampolės, Alytaus, Utenos, Telšių, Tauragės), viena – per didelė (Vilniaus), ir tik keturios atitinka NUTS 3 lygmeniui keliamus reikalavimus (Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio). Be to, tarp atskirų apskričių pašėbimi labai dideli skirtumai: didžiausioje Vilniaus apskrityje gyvena 28,5% Lietuvos gyventojų, taip pat didelė Kauno apskritis – apie 20 % gyventojų, kai mažiausioje Tauragės apskrityje tėra tik 3,4% gyventojų (įsidėmėtina, kad jos dydis beveik prilygsta Vilniaus rajono savivaldybei, kur gyvena 95 826 gyventojai), o skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios apskrities pagal gyventojų skaičių siekia net 25,1%.

Dar didesnė disproporcija būdinga neseniai sudarytiems NUTS 2 regionams, nes Soštinės regionas (Vilniaus apskritis) sudaro tik apie 28,5% gyventojų, kai antruoju regionu tapusioje likusioje Lietuvoje yra apie 71,5% gyventojų, taigi skirtumas tarp šių darinių yra net 43%. Tai niekaip neatitinka ES regioninėje politikoje pabrėžiamo proporcingumo principo ir siekio mažinti regioninius skirtumus skiriant ES paramą. Be to, tik pirmajame NUTS 2 regione yra aiškus centras – Vilnius, kai antrasis regionas paliktas be jokio centro, todėl akivaizdu, kad toks Lietuvos suskirstymas į didžiuosius regionus yra visiškai deklaratyvus. Pasigirsta spėliojimų, kad antrojo regiono centru greičiausiai taps Kaunas, tačiau tokia perspektyva mokslininkų nežavi. Pasak M. Bileišio, po 2020-ųjų Kaunas gali suklestėti, bet tai reikštų beveik mirties nuosprendį Šiaurės Lietuvai. Statistinio regiono centras, kaip rodo moksliai įrodyti faktai, paprastai suklesti – tai atsitiko ir Vilniaus atveju, kuriame per 12 metų „nusėdo“ didžioji dalis struktūrinių lėšų, todėl dabar „Vilniaus miestas šviesmečiais atitolęs nuo kitos Lietuvos“, o „nedalijant Lietuvos į atskirus Vidurio ir Šiaurės statistinius regionus galima užprogramuoti vieniems didžiulį spurtą, kitiems – vegetaciją.“ (Lėka, 2017). Tiesa, prieš priimant sprendimą dėl dviejų NUTS 2 lygmens regionų sudarymo Lietuvoje, Vidaus reikalų ministerijos pranešime buvo skelbiama: „Sudaromi neadministraciniai regionai, todėl kasdieniniame gyvenime ir veikloje pokyčių nei gyventojai, nei įmonės, nei institucijos nepajus, o Eurostato duomenų bazėje bus daugiau informacijos ne tik apie Lietuvą, bet ir apie jos soštinę.“⁹ Tačiau, kaip minėta, būtent per šį NUTS 2 lygmenį yra skiriama ES struktūrinių fondų parama regioninei plėtrai, todėl akivaizdu, kad pagal subsidarumo principą turėtų būti aiškus to skirstymo centras; be to, „kitos Lietuvos“ žmonės labai norėtų žinoti, per kokį regioninį centrą bus administruojama tam regionui skirta parama, o gal vėl ji bus į jį nukreipiama tik per Vilnių.

Subsidarumo principo esmė ir svarbiausias tikslas – užtikrinti tam tikrą žemesnio lygio valdžios institucijų nepriklausomumą nuo aukštesnės valdžios institucijų, tačiau Lietuvoje į tai mažai atsižvelgiama. 2012 m. ES Regionų komiteto posėdžio pranešime teikiama išvada, kad subsidarumas ir daugiapakopis valdymas yra neatsiejami nuo stiprios regionų ir vietos savivaldos, bet net 10-ąjį ES valstybių, tarp kurių buvo nurodyta ir Lietuva, regioninis lygmuo palaipsniui prarado galią, pašėbimas nenoras įgyvendinti tolesnes reformas (Schausberger, 2012, p. 1, 3). ES Regionų komiteto nuomone, dėl finansinės krizės valstybės be reikalo baiminosi fiskalinės decentralizacijos: „<...> nuosavi ištekliai, t.y. autonominiai subnacionaliniai mokesčiai ar rinkliavos, yra efektyvesnės finansavimo priemonės nei centrinės vyriausybės pavedimai. <...> Konkrečiau, ataskaitoje įžvelgiamas ryšys tarp išlaidų decentralizacijos ir geresnių fiskalinių balansų.“ (Schausberger 2012, p. 3).

Ne mažiau svarbūs ir kiti kriterijai. Apibrėžiant, kas yra regionas, dar 1997 m. Europos regionų asamblėjos deklaracijoje buvo tvirtinama, kad regionai paprastai pasižymi tautos istoriniais, lingvistiniais, kultūriniais, socialiniais, ekonominiais ir geografiniais požymiais, o jų „įvairovė įtvirtina neišmatuojamus turtus“ (Preambulė, 6 punktas). Tokia nuostata išliko iki šiol, ypač Vakarų Europoje, kur progresyviuoju regionalizmu vadinamas regionų siekis stiprinti kultūrinį savitumą ir vietos bendruomenės kovojant su netolygiu regionų vystymusi (Burneika, 2013, p. 18). Regionams turėtų būti būdingas istorinis ir kultūrinis savitumas, tik tuomet susiformuoja žmonių regioninė savimonė. Būtent regioninės savimonės regionai skatina žmones labiausiai prisirišti prie tam tikros teritorijos: „Regioninės savimonės regionai – tai regionai, išskiriami pagal gyventojų kultūrinės, etninės, subetninės ar regioninės savimonės, tapatumo esamą ar buvusią raišką teritorijoje, kai gyventojai save sieja su konkrečiu regionu, jo teritorija, pavadinimu.“ (Ragauskaitė 2015, 61). Toks žmonių prisirišimas prie regiono ypač svarbus siekiant regionų plėtros. Pavyzdžiui, italų geografas Roberto Camagni, kalbėdamas apie sėkmingą regiono plėtrą, pabrėžė materialių ir ypač nematerialių, su tam tikra teritorija susijusių išteklių svarbą teritorijos vystymuisi, tarp kurių nemaža reikšmė tenka elgesio normoms, vertybių sistemoms, socialiniams tinklams ir kt. – tai jis pavadino Teritorinio kapitalo koncepcija (Burneika, 2013, p. 29). Nuostata atsižvelgti į regionų istoriją ir kultūrą taip pat įtvirtinta nuo 2007 m. ES plėtojamoje sanglaudos politikoje, kurios tikslai įgyvendinami ne tik bendrosiomis ekonominėmis ir socialinėmis priemonėmis, bet ir puoselėjant kultūrą – to siekiama stengiantis nukreipti struktūrinę paramą būtent į mažesnius NUTS 3 lygmens teritorinius vienetus (Kazėnas, 2008, p. 62).

Lietuvoje regioninės savimonės regionams priskirtini penki savitais kultūriniais požymiais (tarme, drabužiais, valgiais, papročiais, architektūra, tradiciniais dirbiniais ir kt.) pasižymintys etnografiniai regionai – Žemaitija,

⁶ Žr. leidinį Gyventojų skaičius apskrityse..., 2014, p. 4–11.

⁷ Žr. LR Vyriausybės 2003-06-17 patvirtintą ir 2009-09-23 panaikintą Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų sistemos tobulinimo koncepciją.

⁸ Pagal Statistikos departamento pateiktą informaciją, žr. <https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?region=11/>.

⁹ Žr. BNS pranešimą Lietuvą planuojama suskirstyti į du regionus – soštinės ir likusios dalies portale lietuviskos.lt 2015 m. gruodžio 24 d.: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/lietuva-siuloma-suskirstyti-i-du-regionus-sostines-ir-likusios-dalies/215024> [žiūrėta 2016-12-27].

Aukštaitija, Dzūkija (Dainava), Suvalkija (Sūduva) ir Mažoji Lietuva. Kiekvienas etnografinis regionas yra tam tikra istoriškai susiformavusi teritorija, turinti savo gentines ištakas ir istorinį palikimą. Dėl regioninių požymių persipynimo griežtas ribas tarp gretimų etnografinių regionų ribinėse vietovėse (maždaug 10–15 km plote) galima nušatyti tik sąlygiškai, tačiau, siekiant prisitaikyti prie galimos apskričių reformos etnografinių regionų pagrindu, Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKG) dar 2003 m. pavišino žemėlapi „Lietuvos etnografiniai regionai“ (žr. 1 pav.), kur nurodytos aiškios regionų ribos seniūnijų lygmenyje¹⁰ (žr. spalvotos iliustracijos, p. 112).

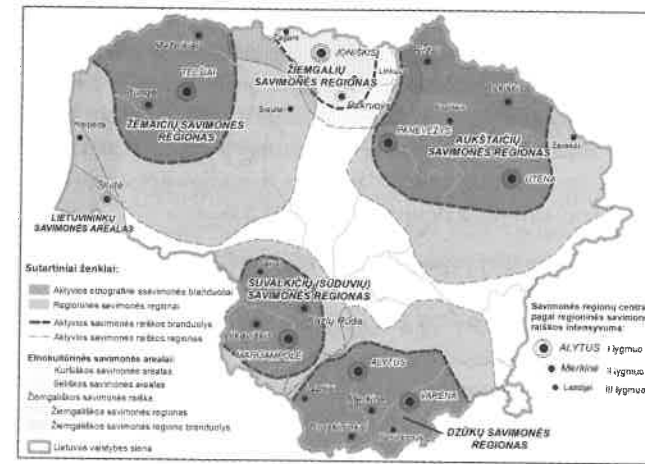
Palyginus šiuos etnografinius regionus su apskritimis galima pastebėti, kad tik Marijampolės apskritis beveik atitinka Suvalkijos (Sūduvos) etnografinį regioną (išskyrus Užnemunėje esančią Prienų rajono dalį, kuri priskirta Kauno apskrčiai). Dar keturios apskritys yra mažesnės už etnografinius regionus, bet etnografiniu požiūriu gana vientisos: Alytaus apskritis yra perdėm dzūkiška, Utenos ir Panevėžio apskritys – aukštaitiškos, Telšių apskritis – žemaitiška. Tačiau likusios penkios apskritys apima skirtingiems etnografiniams regionams priskirtinas savivaldybes:

- Kauno apskritis apima tiek dalį Aukštaitijos (Kėdainių ir Jonavos r., dalis Kaišiadorių r., dalis Kauno r.), tiek Žemaitijos (Raseinių r.), tiek Dzūkijos (Birštono sav. ir dalis Kaišiadorių r.), tiek Suvalkijos (dalis Kauno r. ir dalis Prienų r.); Klaipėdos apskritis – tiek dalį Žemaitijos (Skuodo ir Kretingos r., Palangos sav., dalis Klaipėdos r.), tiek dalį Mažosios Lietuvos (Šilutės r., Neringos sav. ir dalis Klaipėdos r.); Šiaulių apskritis – tiek dalį Aukštaitijos (Joniškio, Pakruojo ir Radviliškio r., dalis Šiaulių r.), tiek Žemaitijos (Akmenės ir Kelmės r., dalis Šiaulių r.);
- Tauragės apskritis – tiek dalį Žemaitijos (Tauragės ir Šilalės r., dalis Jurbarko r.), tiek Mažosios Lietuvos (Pagėgių sav., dalis Jurbarko r.);
- Vilniaus apskritis – tiek dalį Aukštaitijos (Ukmergės ir Širvintų r.), tiek Dzūkijos (Šalčininkų, Trakų, Elektrėnų, Vilniaus ir Švenčionių r.).

Beje, norėčiau nesutikti su šio žemėlapio autoriais dėl Švenčionių rajono priskyrimo Dzūkijai, kadangi iš savo patirties žinau, kad šiame krašte vyrauja daugiau aukštaitiška regioninė savimonė, tai patvirtina ir etnologų tyrimai (Lietuvos regioninė politika..., 2004, p. 60).

Kaip rodo A. Ragauskaitės (2015) tyrimai, regioninės savimonės tvirtumu iki šiol ypač išsiskiria Žemaitijos regionas, kuriame pagal žemaitiškos savimonės ir tapatybės

brandą išryškėja akivaizdus centras – Telšiai. Kituose regionuose taip pat pagal regioninės savimonės raiškos intensyvumą buvo nušatyti tam tikri savimonės regionų centrai (žr. 2 pav.):

2 pav. Regioninės savimonės teritorinė sąranga pagal A. Ragauskaitę (2015, p. 74)

Kaip matome, Aukštaitijoje regioninės savimonės raiškos centru laikomas ne tik Panevėžys, bet ir Utena (nurodant Rytų Aukštaitiją); Dzūkijoje – ne tik itin ryškus Alytus, bet ir Varėna; Mažajoje Lietuvoje – ne Klaipėda, o Šilutė; Suvalkijoje, kurioje suvalkietiška tapatybė aiškiai keičiama sūduviška, ryškiausias tokios savimonės centras lokalizuotas Marijampolėje, o silpniausiai ji reiškiasi Šakių rajone, kur daug ryškesnė zanavykų tapatybė (Ragauskaitė, 2015, p. 72). Be to, A. Ragauskaitės tyrimai nušatė gana stiprios žiemgalių savimonės regioną, apimančią Joniškio ir Pakruojo rajonus, kai neabejotinas tokios savimonės raiškos centras – Joniškis. Taip pat pastebėta, kad „be gana ryškių Aukštaitijos, Dzūkijos, Sūduvos (Suvalkijos), Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos regionų išryškėja pereinamasis Vidurio Lietuvos ir Vilnijos regionai.“ (Ten pat, p. 74).

Būta nemažai siūlymų reformuojant Lietuvos apskritis sukurti etnografinių regionų pagrindu naujus administracinius darinius tiek NUTS 3, tiek NUTS 2 lygmenyse. Iš tų siūlymų išsamumu pasižymi EKG eksperto prof. habil. dr. P. Kavaliausko (2004) pateikti du alternatyvūs A ir B variantai, pirmąjį pavadinant Etnokultūrinio planavimo regionais, o antrąjį – Kraštovarkinio planavimo regionais.

A variantas:

- NUTS 2 (makroregioniniame) lygmenyje išskirtos 5 sritys – Žemaitija (numatant galimybę dalinti į 2 posričius – Pietų Žemaitiją ir Šiaurės Žemaitiją), Aukštaitija (galimi posričiai – Vakarų Aukštaitija ir Rytų Aukštaitija), Dzūkija, Suvalkija ir Mažoji Lietuva;

- NUTS 3 (mezoregioniniame) lygmenyje sritys padalinamos į 18 kraštų ir 3 apygardas – tai Telšių, Šiaulių, Mažeikių, Kretingos, Raseinių ir Tauragės kraštai Žemaitijoje; Panevėžio, Joniškio, Biržų, Rokiškio, Utenos, Ukmergės ir Kėdainių kraštai Aukštaitijoje; Alytaus, Šalčininkų ir Švenčionių kraštai bei Vilniaus apygarda Dzūkijoje; Marijampolės kraštas ir Kauno apygarda Suvalkijoje; Šilutės kraštas ir Klaipėdos apygarda Mažajoje Lietuvoje).

B variantas:

- NUTS 2 (makroregioniniame) lygmenyje išskirtos 3 sritys – Vakarų Lietuva (dalijant į 2 posričius – Žemaitiją ir Mažąją Lietuvą), Vidurio Lietuva (posričiai – Vakarų Aukštaitija ir Suvalkija) ir Rytų Lietuva (posričiai – Rytų Aukštaitija ir Dzūkija). Šalia to P. Kavaliauskas pasiūlė Vakarų ir Rytų Aukštaitijos posričius (subregionus) traktuoti kaip vieną funkcinių regioną, nepaisant jų priklausymo skirtingiems statistiniams planavimo regionams (Kavaliauskas, 2004, p. 52);
- NUTS 3 (mezoregioniniame) lygmenyje sritys dalijamos į senųjų baltų žemių vardais pavadintas 17 žemių ir 3 apygardas – Šiaulių (arba Saulės, centras – Šiauliai), Medininkų (Telšiai), Karšuvos (Tauragė), Knituvos (Mažeikiai), Dubysos (Raseiniai), Cėklio (arba Keklio, centras – Kretinga) ir Skalvos (Šilutė) žemes bei Klaipėdos apygardą Vakarų Lietuvoje; Upytės (Panevėžys), Žiemgalos (Joniškis), Neries (Kėdainiai) ir Sūduvos (Marijampolė) žemes bei Kauno apygardą Vidurio Lietuvoje; Dainavos (Alytus), Vakarų Deltuvos (Ukmergė), Rytų Deltuvos (Utena), Sėlos (Rokiškis), Šiaurės Našios (Švenčionys) ir Pietų Našios (Šalčininkai) žemes ir Vilniaus apygardą Rytų Lietuvoje.

Pagrindinis abiejų P. Kavaliausko parengtų regioninės pertvarkos variantų trūkumas, kurį per jų aptarimą pastebėjo tuometinis Vidaus reikalų ministerijos atstovas Arūnas Grumadas, yra tas, kad dauguma siūlomų NUTS 3 darinių neatitinka ES keliamų reikalavimų dėl minimalaus 150 tūkst. gyventojų skaičiaus (Lietuvos regioninė politika ir teritorinės sandaros tobulinimas..., 2004, p. 88). Taip pat neaišku, kokiam lygmeniui būtų priskirti P. Kavaliausko nurodyti posričiai, nes jie įsiterpia tarp NUTS 2 ir NUTS 3 lygmenų. Svarbus abiejų variantų privalumas – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apygardų atskyrimas nuo kitų regionų (kraštų ar žemių) NUTS 3 lygmenyje, tačiau šiuo metu Dzūkijos sujungimas su Vilniaus apygarda NUTS 2 lygmenyje būtų nenaudingas, kadangi šiam regionui grėstų ES paramos sumažinimas nuo 2021-ųjų.

Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos II skyriaus prie temos Pasirengimas regioninio valdymo reformai įrašyta: „Lietuvoje panaudojant europinę ir gerąją pasaulinę praktiką bei puoselėjant etnines tradicijas suformavus 2–3 naujus regionus, iš kurių bus išskirtas Vilniaus miestas, sukursime prielaidas praktiniam subsidiarumo principui įgyvendinti, efektyviai decentralizuotai regioninei politikai planuoti bei tolygioms, regionų interesais paremtoms ES fondų investicijoms.“ (76.1 punktą). Atsižvelgiant į tai, siūlau naują Lietuvos regionalizacijos modelio projektą, sudarytą remiantis būtinybe išskirti į atskirą teritorinį darinį Lietuvos sošinę, atsižvelgiant į pagrindinius traukos centrus, ES reikalavimus dėl minimalaus gyventojų skaičiaus NUTS 2 ir NUTS 3 lygmenyse bei gyventojų etnoregioninę savimonę (žr. 3 pav., spalvotos iliustracijos, p. 112).

Daugelyje Europos šalių sošinė išskiriama į atskirą regioną, o kai kur atskiro regiono statusas suteikiamas ir sošinės prieigos: pavyzdžiui, kaimynai latviai NUTS 3 lygmenyje atskyrė Rygą ir atskirai Piergą nuo kitų statistiniams prilygintų etnografinių regionų – Kuržemės, Vidžemės, Žiemgalos ir Latgalos. Panašiai ir šiame Lietuvos regioninės pertvarkos projekte siūloma NUTS 3 lygmenyje išskirti du atskirus regionus – Vilniaus miestą ir Vilniaus prieigą, kurių junginys NUTS 2 lygmenyje sudarytų Sošinės sritį (į ją patektų ne tik Vilnius, bet ir kita senoji Lietuvos sošinė – Trakai). Kaunas taip pat savo dydžiu atitinka nemažą NUTS 3 lygmens teritorinį darinį, todėl derėtų išskirti Kauno miestą kaip savarankišką šio lygmens regioną, atskiriant jį nuo Kauno prieigų (viena šio darinio pusė yra suvalkietiška, kita – aukštaitiška su dzūkišku pakraščiu). Klaipėda savo dydžiu jau nebesiekia NUTS 3 lygmens minimalios gyventojų skaičiaus ribos, todėl uostamiešis nebegali būti atskiru NUTS 3 regionu. Visi kiti NUTS 3 teritoriniai dariniai (Dzūkija, Rytų Aukštaitija, Vakarų Aukštaitija, Šiaurės Žemaitija, Pietų Žemaitija, Mažoji Lietuva ir Sūduva) būtų sudaromi siekiant atspindėti ne tik regioninės savimonės, bet ir į kraštovarkinį savitumą (pavyzdžiui, Aukštaitija aiškiai skyla į lygumines upėtąją vakarinę dalį ir kalvotą ežerotąją rytinę dalį), išskyrus Šiaulių kraštą, kuris aprėptų tam tikrą Aukštaitijos ir Žemaitijos sandūros teritoriją, kurią griežtai padalinti būtų gana sunku.

Visi šie NUTS 3 dariniai (10 kraštų ir 2 didmiesčiai) pasižymėtų daug labiau suderintomis proporcijomis, negu dabartinės apskritys, nes skirtumas tarp mažiausių darinių (Vilniaus prieigų, Pietų Žemaitijos) ir stambiausio (Vilniaus miesto) siektų tik kiek daugiau negu 14%:

¹⁰ Šalia pateikta Etninės kultūros globos tarybos 2003 m. rugsėjo 17 d. rekomendacija Nr. 1 „Dėl etnografinių regionų ribų nušatyto“, kurioje teigiama, kad specialiųjų siūlomų etnografinių regionų ribos yra sąlyginės, kurios ateityje kai kur galėtų būti tikslinamos remiantis vietos žmonių apsisprendimu. Žr. internetinę prieigą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3841&p_d=28969&p_k=1.

3 lentelė. Lietuvos statistiniai regionai: siūlomas modelis

NUTS 2 Sritis	Gyventojų kiekis (2016 m.)			NUTS 3 Kraštai	Gyventojų kiekis (2016 m.)		
	Skaičius (tūkst.)	Nuo visų%	Atitiktis NUTS 2		Skaičius (tūkst.)	Nuo visų%	Atitiktis NUTS 3
Soštinės sritis							
Centras – Vilnius	701.505	24,9	Beveik	Vilniaus miestas	546.526	19,7	Taip
				Vilniaus priegios	154.979	5,5	Taip
				Centras – Trakai			
Pietų ir rytų Lietuva	1.034.960	36,7	Taip	Kauno miestas	290.068	10,3	Taip
				Kauno priegios	164.087	5,8	Taip
				Centras – Garliava			
				Pocentris – Kaišiadorys			
Centras – Kaunas				Sūduva	169.189	6,0	Taip
				Centras – Marijampolė			
				Pocentris – Šakiai			
				Dzūkija	175.027	6,2	Taip
				Centras – Alytus			
				Pocentris – Varėna, Šalčininkai			
				Rytų Aukštaitija	236.589	8,4	Taip
				Centras – Utena			
				Pocentriai – Švenčionys, Rokiškis			

Beveik visi naujieji NUTS 3 dariniai būtų sudaromi modifikuojant dabartines apskritis, išsaugant daugumos jų centrus ir perkilnojant kai kurias savivaldybes, kurios turi ryškesnius kito etnografinio regiono požymius, kartu atsižvelgiant į kai kuriuos ekonominius svetus (pavyzdžiui, vargingiems Šalčininkų, Širvintų, Ukmergės ir Švenčionių rajonams nėra naudinga būti bendrame darinyje su Vilniumi, nes, kaip minėta, dėl Vilniuje labai išaugusio BVP tokiam dariniui po 2020-ųjų sumažės ES skiriama parama):

- vietoj Vilniaus apskrities būtų sudaryti du teritoriniai dariniai – Vilniaus miesto (Vilniaus m. savivaldybė) ir Vilniaus priegios kraštas (Vilniaus r., Trakų r. ir Elektrėnų savivaldybės) su centru Trakuose;
- vietoj Kauno apskrities irgi būtų du teritoriniai dariniai – Kauno miestas (Kauno m. savivaldybė) ir Kauno priegios kraštas (Kauno r., Jonavos r. ir Kaišiadorių r. savivaldybės) su centru Garliavoje ir pocentriu Kaišiadoryse;
- vietoj Marijampolės apskrities – Sūduva (Marijampolės r., Kalvarijos sav., Kazlų Rūdos sav.,

Šakių r., Vilkaviškio r. ir Prienų r. savivaldybės) su centru Marijampolėje ir pocentriu Šakiuose;

- vietoj Alytaus apskrities – Dzūkija (Alytaus m., Alytaus r., Birštono sav., Lazdijų r., Druskininkų sav., Varėnos r. ir Šalčininkų r. savivaldybės) su centru Alytuje ir pocentriais Varėnoje bei Šalčininkuose;
- vietoj Utenos apskrities – Rytų Aukštaitija (Utenos r., Anykščių r., Rokiškio r., Zarasų r., Visagino sav., Ignalinos r., Švenčionių r., Molėtų r., Širvintų r. ir Ukmergės r. savivaldybės) su centru Utenoje ir pocentriais Švenčionyse bei Ukmergėje;
- vietoj Panevėžio apskrities – Vakarų Aukštaitija (Panevėžio m., Panevėžio r., Kėdainių r., Pasvalio r., Kupiškio r. ir Biržų r. savivaldybės) su centru Panevėžyje ir pocentriais Kėdainiuose bei Biržuose;
- vietoj Šiaulių apskrities – Šiaulių kraštas (Šiaulių m., Šiaulių r., Joniškio r., Pakruojo r. ir Radviliškio r. savivaldybės) su centru Šiauliuose ir pocentriu Joniškėje;

- vietoj Telšių apskrities – Šiaurės Žemaitija (Telšių r., Akmenės r., Mažeikių r., Skuodo r., Palangos sav., Kretingos r. ir Plungės r. savivaldybės) su centru Telšiuose ir pocentriais Kretingoje ir Mažeikiuose;
- vietoj Tauragės apskrities – Pietų Žemaitija (Tauragės r., Jurbarko r., Raseinių r., Kelmės r., Rietavo sav. ir Šilalės r. savivaldybės) su centru Tauragėje ir pocentriais Šilalėje bei Raseiniuose;
- vietoj Klaipėdos apskrities – Mažoji Lietuva (Klaipėdos r., Neringos sav., Šilutės r. ir Pagėgių savivaldybės) su centru Šilutėje ir pocentriais Klaipėdoje bei Pagėgiuose.

Daugumos šių NUTS 3 teritorinių darinių regioniniai centrai sutaptų su dabartinių apskričių centrais, išskyrus Klaipėdą, vietoj kurios regioniniu centru taptų Šilutė. Be to, atsirastų du papildomi regioniniai centrai – Trakai (Vilniaus priegios) ir Garliava (Kauno priegios). Papildomai būtų suformuota 15 pocentrių: Biržai, Joniškis, Kaišiadorys, Kėdainiai, Klaipėda, Kretinga, Mažeikiai, Pagėgiai, Raseiniai, Šakiai, Šalčininkai, Šilalė, Švenčionys, Ukmergė ir Varėna. Toks naujų centrų ir pocentrių įtvirtinimas atitiktų ekspertų rekomendacijas, kad tobulinant strateginį planavimą regionuose ir keliant regioninį identitetą lėšos turėtų būti skiriamos ne tik didiesiems Lietuvos regionų centrims (Puidokas ir Daukaitė, 2013, p. 75-76). Tokia nuostata buvo įtvirtinta dar 2002 m. priimtame Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane (toliau – LR bendrasis planas), kuriame regioniniais centrais įvardyti ne tik dabartinių apskričių centrai, bet ir „kiti štambsni miestai – dabartinių savivaldybių administraciniai centrai, kuriems, optimizuojant šalies regioninę diferenciaciją, rekomenduojama atlikti naujų regioninių aptarnavimo centrų funkcijas.“ (Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, 2004, p. 16). LR bendrajame plane šalia didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių) plėtros įvardytas siekis didinti šalies regioninio skaidymo maštą plėtojant 12 regioninių centrų: be Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos (esamų apskričių centrų), papildomai sukuriant naujus regioninius centrus – Biržus, Mažeikius, Ukmergę, Raseinius, Rokiškį ir Švenčionėlius (Ten pat, p. 17). Dauguma šių suplanuotų naujų regioninių centrų patenka į čia teikiamą regioninės pertvarkos Lietuvoje projektą.

Beje, prisimenant P. Kavaliausko siūlymą, kad Vakarų ir Rytų Aukštaitijos pocentriai, nors ir priklausydami skirtingiems statistiniams regionams, galėtų sudaryti vieną funkcinį regioną – Aukštaitiją, būtų galima taikyti tokį patį principą ir Šiaurės bei Pietų Žemaitijos atveju, sujungiant šiuos kraštus į bendrą funkcinį Žemaitijos regioną. Be to, tiek prie Aukštaitijos, tiek prie Žemaitijos galėtų būti prijungiamas ir Šiaulių kraštas, kurio viena pusė aukštaitiška, o kita – žemaitiška.

Aptariamasis projektas šiek tiek atspindi ir P. Kavaliausko išskirtą istorinį aspektą, nes dauguma kraštais pavadintų

regionų iš dalies atitinka senąsias baltų žemes: Rytų Aukštaitija – Deltuvos, rytinės Sėlos ir šiaurinės Našios žemes, Vakarų Aukštaitija – Neries, Upytės, Upmalės ir vakarinės Sėlos žemes, Šiaulių kraštas – Šiaulių (Saulės) ir Žiemgalos žemes, Šiaurės Žemaitija – Mėguvos, Ceklio (Keklio), Medininkų ir Knituvos žemes, Pietų Žemaitija – Karšuvos, Pagraudės ir Milžavos žemes, Mažoji Lietuva – Pilsoto, Lamatos ir Skalvos žemes, Sūduva – Sūduvos, Dzūkija – Dainavos ir pietinės Našios žemes.

Iš aptariamų NUTS 3 regionų sudarant aukštesnį NUTS 2 lygmenį, susidarytų trys makroregionai, kuriuos, panašiai kaip P. Kavaliauskas, siūlyčiau vadinti sritimis:

- Soštinės sritis su centru Vilniuje (sudarant iš Vilniaus miesto ir Vilniaus priegios);
- Pietų ir rytų Lietuvos sritis su centru Kaune (sudarant iš Kauno miesto, Kauno priegios, Rytų Aukštaitijos, Dzūkijos ir Sūduvos);
- Šiaurės-vakarų Lietuvos sritis su centru Šiauliuose ir pocentriu Klaipėdoje (sudarant iš Šiaulių krašto, Vakarų Aukštaitijos, Šiaurės Žemaitijos, Pietų Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos).

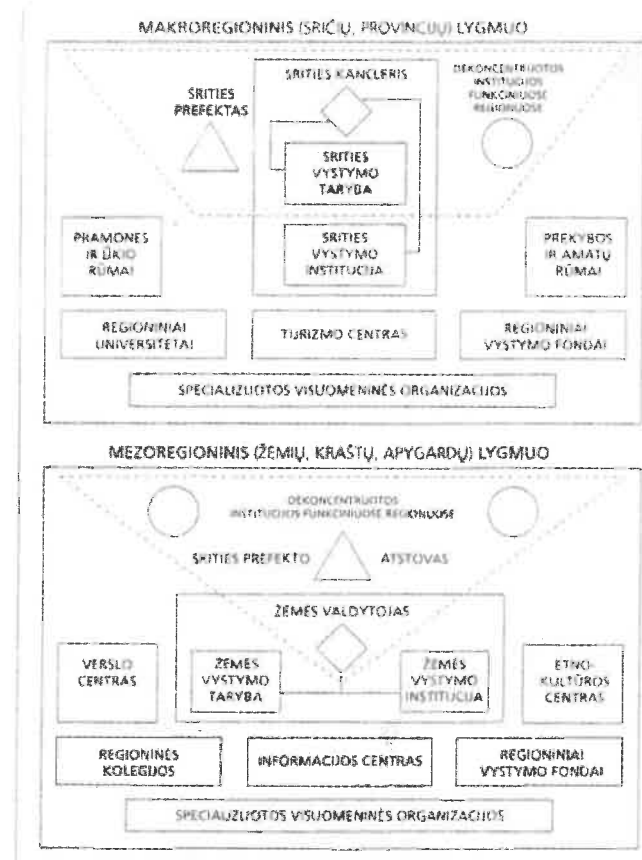
Šių NUTS 2 teritorinių darinių skirtumai pagal dydį būtų pakankamai maži: Soštinės srityje gyventų 24,9% gyventojų, Pietų ir rytų Lietuvoje – 36,7%, Šiaurės-vakarų Lietuvoje – 38,6%, taigi skirtumas tarp mažiausios ir didžiausios srities sudarytų tik 13,7%. Tiesa, nors Soštinės sritis būtų tarsi per maža NUTS 2 lygmeniui, tačiau šis trūkumas neesminis, nes Vilnius tapo sparčiausiai augančiu miestu Baltijos regione ir jo gyventojų skaičius paštaruoju metu nuolat kinta augimo linkme; be to, gyvenamąją vietą Vilniuje deklaravusių žmonių skaičius yra net 76 tūkst. mažesnis už prie soštinės sveikatos įstaigų „prisirašiusių“ žmonių skaičių (622 543 žmonės – 2017 m. sausio duomenimis¹¹).

Kaip minėta, būtent per NUTS 2 lygmenį yra skiriama ES parama regioninei plėtrai, o įgyvendinus siūlomą Lietuvos regionavimo modelį, neabejotinai turėtų tekti didesnis vaidmuo tiek Kaunui – Pietų ir rytų Lietuvos centrui, tiek Šiauliams – Šiaurės-vakarų Lietuvos centrui, tiek Klaipėdai, kuri būtų šios srities pocentriu ir šalies vakarinės dalies ašimi. Įsidėmėtina, kad pagal LR bendrąjį planą būtent Šiauliai išskiriami kaip stiprinamojo tipo regioninio rango metropolinis centras tvirtinant, kad Šiauliai turi sparčiai plėstis kaip regioninis mokslo ir mokymo centras (Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, 2004, p. 17).

¹¹ Žr. 2017-01-27 informaciją Vilniaus m. savivaldybės svetainėje: <http://www.vilnius.lt/index.php?3844737039>.

Visuose NUTS 2 lygmens centruose ir pcentryje (Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Klaipėdoje) turėtų gyvuoti savarankiški universitetai, kaip ir kitos institucijos, nurodytos P. Kavaliausko dar 2004 m. pasiūlytoje schemoje:

4 pav. P. Kavaliausko sudaryta schema *Regioninės institucinės organizacijos principiniai modeliai*

Pritarčiau P. Kavaliausko nuomonei, kad regioninius universitetus reikėtų sieti su makroregioniniu (NUTS 2) lygmeniu, o regionines kolegijas – su mezoregioniniu (NUTS 3). Dabartinis valstybinių kolegijų tinklas tarsi atitinka tokį požiūrį: Sūduvos kraštui priklauso Marijampolės kolegija, Dzūkijos – Alytaus kolegija, Rytų Aukštaitijos – Utenos kolegija, Vakarų Aukštaitijos – Panevėžio kolegija, Šiaulių krašto – Šiaulių kolegija, Mažosios Lietuvos – Klaipėdos kolegijos. Tačiau savo kolegijos nebeturi Šiaurės Žemaitijos, nes neseniai panaikinta čia veikusi Žemaitijos kolegija (ji virto Šiaulių kolegijos filialais Telšiuose ir Mažeikiuose), o Pietų Žemaitija savo kolegijos niekada ir neturėjo (Rietave yra tik Klaipėdos kolegijos filialas), o tai neabejotinai ap-sunkina šių regionų plėtrą.

Siekiant susiprinti valstybinį aukštojo mokslo sektorių, siūlyčiau užtikrinti tampresnius ryšius tarp regioninių valstybinių universitetų ir regioninių kolegijų, galbūt netgi siūlant kolegijoms tapti universitetų padaliniais, panašiai kaip kitose Europos šalyse (tačiau tuo tikslu reikėtų keisti LR Mokslo ir švietimo įstatymo 10 straipsnio 4 dalį, kuri

iš esmės draudžia tokį apsiungimą). Šiaulių universitetas galėtų būti labiau susijęs su Šiaulių valstybine kolegija ir Panevėžio kolegija, Klaipėdos universitetas – su Klaipėdos valstybine kolegija ir Lietuvos aukštąja jūreivystės mokykla, Kauno technologijos universitetas – su Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija, Vytauto Didžiojo universitetas – su Kauno kolegija. Kauno universitetai taip pat galėtų labiau bendradarbiauti su Pietų ir rytų Lietuvos srities regioninėmis kolegijomis, esančiomis Marijampolėje, Alytuje ir Utenoje.

Taip pat reikėtų apsvarstyti regionuose veikiančių Vilniaus universitetinių aukštųjų mokyklų filialų įtraukimą į regioninių universitetų sudėtį, arba bent jau užtikrinti su jais bendradarbiavimą (Kaune yra VU, MRU ir VDA filialai, Klaipėdoje ir netoli Šiaulių esančiuose Telšiuose – VDA filialai).

Siūlymai dėl Lietuvos regioninės pertvarkos įgyvendinimo:

1. Pirmiausia reikėtų patvirtinti naujus Lietuvos statistinius regionus NUTS 3 ir NUTS 2 lygmenyse, nurodant jų ribas, pavadinimus ir kodus ES sistemoje. Taip pat reikėtų NUTS 3 lygmenyje atsižvelgiant į pasikeitusias savivaldybes pakoreguoti regioninių tarybų sudėtį, papildomuose regioniniuose centruose (Šilutėje, Trakuose ir Garliavoje) įkurti Vidaus reikalų ministerijos Regioninės plėtros departamentu skyrius, o regioninių pcentrių funkciją priskirti atitinkamoms savivaldybėms. Kartu būtina kuo greičiau sukurti principinius regioninės institucinės organizacijos modelius tiek NUTS 2, tiek NUTS 3 lygmenyse (pavyzdžiui, remiantis P. Kavaliausko pasiūlyta schema, žr. 4 pav.). To turėtų imtis dar šios kadencijos Seimas ir Vyriausybė, kitaip bus sunku suspėti laiku pasirengti naujam ES finansavimo laikotarpiui nuo 2021 metų.
2. Patvirtinus statistinius regionus, reikėtų grįžti prie savivaldybių skaičiaus didinimo, atnaujinant darbą dėl optimalaus savivaldybių formavimo strategijos sukūrimo, į siūlymų svarstymus įtraukiant gyventojus. Rekomenduotina ypač atidžiai (pasitelkus etnografinių regionų ypatybių žinovus ir remiantis gyventojų regionine savimone) parengti padalijimą tų savivaldybių, kuriose persipina skirtingų etnografinių regionų požymiai.
3. Po savivaldybių skaičiaus ir ribų patvirtinimo galima būtų tikslinti statistinių regionų ribas NUTS 3 ir NUTS 2 lygmenyse ir patikslintus duomenis pateikti ES.
4. Dar vienas būtinas žingsnis, dėl kurio galėtų apsispręsti jau šios kadencijos Seimas ir Vyriausybė – regioninės valdžios sukūrimas, siekiant įgyvendinti subsidarumo ir daugiapakopio valdymo principus. Septynioliktosios Vyriausybės programoje numatyta, kad optimizuojant šalies regioninį suskirstymą bus siekiama regionų lygmeniu suformuoti efektyvų

regioninės administracijos ir politinių sprendimų priėmimą, tokiu būdu sumažinant šiuo metu Vilniuje sukonzentruotas regioninės politikos priemonių įgyvendinimo bei priežiūros funkcijas (7.63 punktas). Reikėtų apsvarstyti ne tik administracinės regionų valdžios sukūrimo klausimą (kurį labiausiai siečiau su NUTS 3 lygmeniu), bet ir mokslininkų siūlomą trijų lygmenų (NUTS 3, LAU 1 ir LAU 2) savivaldos sistemą, kurios optimalumas pagrįstas tyrimais (Jasaitis, 2013).

Be abejonės, siekiant įgyvendinti visus šiuos regioninės pertvarkos Lietuvoje etapus, reikėtų parengti tam tikrą strategiją ir keisti teisinę bazę, visų pirma Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymą. Taip pat labai svarbu, kad įgyvendinant valstybinių universitetų ir kolegijų optimizavimą būtų ne deklaratyviai, o realiai atsižvelgta į regioninės plėtros poreikius Lietuvoje.

Literatūra

- Bileišis, Mantas (2017). Be esminių sprendimų – nė iš vietos. Savaitė, 2017 balandžio 6, Nr. 14, p. 3.
- Burneika, Donatas (2013). Regioninė politika Lietuvoje (Mokomoji knyga). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Etzkowitz, H. (2008). The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action. New York: Routledge.
- Europos regionų asamblėjos deklaracija. Vilnius, 1997.
- Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas. (COM (2011) 567 final). (2012). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, p. 181-143. Internetinė prieiga: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52012AE0823> [žiūrėta 2017-06-20].
- Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1059/2003 2003 m. gegužės 26 d. dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nušatymo (2003). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, p. 196-238. Internetinė prieiga: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R1059&from=LT> [žiūrėta 2016-12-18].
- Gyventojų skaičius apskrityse. Population by County. 2007 07 01 (2014). Vilnius: Statistikos departamentas. internetinė prieiga <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=6575> [žiūrėta 2017-06-20].
- Gorodeckis, Sakalas. Ar atkursime tikrą piliečių savivaldą Lietuvoje? (virtualus). Prieiga per internetą <http://alkas.lt/2016/10/01/s-gorodeckis-ar-atkursime-tikra-pilieciu-savivalda-lietuvoje/>
- Jasaitis, Jonas (2011). Savivaldos sampratos kaita ir jos sistemos kūrimo prielaidos. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje. 2011, 2, p. 323-339. Internetinė prieiga: <http://www.sarmatas.lt/10/savivaldos-sampratos-kaita-ir-jos-sistemos-kurimo-prielaidos/> [žiūrėta 2016-12-18].
- Jokubauskas, Vytautas (2017a). Su traktoriumi per švietimo sistemą. (virtualus – www.DELFI.lt, 2017 m. sausio 8 d. publikacija). Internetinė prieiga <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-jokubauskas-su-traktoriumi-per-svietimo-sistema.d?id=73454064> [žiūrėta 2017.02.01].
- Jokubauskas, Vytautas (2017b). Klaipėdos universitetas geopolitiniame kontekste. (virtualus –www.15min.lt, 2017 m. birželio 21 d. publikacija). Internetinė prieiga <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/>

vytautas-jokubauskas-klaipėdos-universitetas-geopolitiniame-kontekste-18-815682?all#print [žiūrėta 2017.06.22].

Kavaliauskas, Paulius (2004). Dėl Lietuvos teritorinės sandaros tobulinimo įvertinant istorinius ir ekonominius veiksnius. Etninė kultūra 2003. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, p. 44-56.

Kazėnas, Gediminas (2008). ES struktūrinės politikos reforma. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 26, p. 55-62.

Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regioniniam komitetui. Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas. KOM (2011) 567 galutinis. (2011). Briuselis: Europos komisija. Internetinė prieiga: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0567_/com_com\(2011\)0567_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0567_/com_com(2011)0567_lt.pdf) [žiūrėta 2017-06-20].

Lėka, Aušra (2017). Kaunas suklesės, o trečia Lietuva – pasmerkta? (virtualus – www.veidas.lt2017 m. vasario 10 d. publikacija). Internetinė prieiga: <http://www.veidas.lt/kaunas-%E2%80%93-sukleses-o-trecia-lietuva-%E2%80%93-pasmerkta> [žiūrėta 2017-08-20].

Lietuvos regioninė politika ir teritorinės sandaros tobulinimas. Konferencijos LIETUVOS RESPUBLIKOS TERITORINĖS SANDAROS TOBULINIMO PROBLEMA, įvykusios 2004 m. balandžio 14 d., MEDŽIAGA (2004). Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, Vidaus reikalų ministerija.

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (2004). Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Internetinė prieiga: http://elibrary.lt/resursai/LR_ministerijos/AM/aplinkos%20planas/Aplinkapilnas.pdf [žiūrėta 2017-08-30].

Lietuvos švietimo politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaita (študija). (2014). Vilnius: Mošta.

Puidokas, Mindaugas ir Daukaitė, Ingrida (2013). Lietuvos regioninės politikos tobulinimo kryptys Europos Sąjungos regioninės politikos kontekste. Viešoji politika ir administravimas. Public policy and administration. T. 12, N3. 1/2013, p. 65-79.

Pūraitė, Aurelija (2011). Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo teisinio reguliavimo problemos. Socialinių mokslų studijos. 3 (4), p. 1229-1252.

Ragauskaitė, Alma (2015). Lietuvos etnokultūriniai regionai: formavimas ir rezultatai. Etninė kultūra. Nr. 9, p. 61-77.

Ropė, Bronis (2015). B. Ropė: „Kalbame apie regioninę politiką šalyje, kurioje nėra regionų“ (virtualus). Internetinė prieiga: http://www.rope.lt/index.php?option=com_almainrows&view=row&id=113 [žiūrėta 2017-08-29].

Schausberger, Franz (2012). Pilietybės, valdymo, institucinių ir išorės reikalų komisijos DARBO DOKUMENTAS CIVEX-V-034. DEVOLIUCIJA EUROPOS SAJUNGOJE BEI VIETOS REGIONŲ SAVIVALDOS VIETA FORMUOJANT IR ĮGYVENDINANT ES POLITIKĄ (2012). Europos Sąjunga, Regionų komitetas, 16-asis komisijos posėdis 2012 m. gruodžio 4 d., pranešėjas prof. Franz Schausberger (AT/ELP). Internetinė prieiga: <http://cor.europa.eu/en/activities/stakeholders/Documents/Working-Documents-SCHAUSBERGER.pdf> [žiūrėta 2016-12-20].

Šavolskis, Darius (2012). Vietos valdžia nėra arčiau žmonių dėl savivaldybių dydžio (virtualus – www.DELFI.lt, 2012 m. gegužės 7 d. publikacija). Prieiga internetu: <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/dsavolskis-vietos-valdzia-nera-arciau-zmoniui-del-savivaldybiu-dydzio.d?id=58642413>

ETNINĖS KULTŪROS UGDYMAS LIETUVOS SUAUGUSIŲJŲ MOKYKLOSE*

LORETA LICHTAROVIČIENĖ

Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija, el. p. loreta.etno.muzika@gmail.com

ANOTACIJA

Straipsnyje pristatomas 2017 m. teminės krypties „Etninės kultūros specialistų poreikio ir rengimo analizė“ L. Lichtarovičienės tyrimas „Etninės kultūros ugdymas Lietuvos suaugusiųjų ugdymo įstaigose“. Tyrimas aktualus, nes iki šiol etninės kultūros padėtis suaugusiųjų švietimo grandyje Lietuvoje nėra išsamiau tyrinėta. Straipsnio tikslas – peržvelgti tyrimo duomenis, etninės kultūros ugdymo apraiškų kokybę ir kiekybę Lietuvos suaugusiųjų ugdymo įstaigose (toliau LSU), aprėpiant etnokultūrinę veiklą formaliajame ir neformaliajame ugdyme. Minėto tyrimo uždaviniai – išanalizuoti etninės kultūros ugdymo suaugusiųjų švietimo situaciją, apklausti įstaigų administracijos atstovus, apžvelgti ir palyginti etnokultūrinių renginių kiekybę ir kokybę, išanalizuoti įstaigų internetiniuose puslapiuose pateiktą informaciją, apklausti mokinius ir nustatyti LSU etninės kultūros specialistų poreikį.

ETNINĖS KULTŪROS UGDYMO LIETUVOS SUAUGUSIŲJŲ UGDYMO ĮSTAIGOSE SITUACIJA

Atliekant tyrimą buvo parengtos įstaigų administracijos atstovų anketos, skirtos išsiaiškinti etnokultūrinio ugdymo situaciją ir etninės kultūros specialistų poreikį, ir mokinių anketos, skirtos išsiaiškinti šių įstaigų mokinių tautinės savivokos raišką ir etnokultūrinį išprusimą. Anketos išsiųstos 25 Lietuvos suaugusiųjų gimnazijoms, suaugusiųjų mokymo centrams ir suaugusiųjų vidurinėms mokykloms. Į anketos klausimus atsakė 17 suaugusiųjų ugdymo įstaigų. Likusių 8 ugdymo įstaigų duomenys buvo surašti jų interneto svetainėse skelbiamoje informacijoje, peržiūrėjus ugdymo planus, pamokų tvarkaraščius, mokytojų sąrašus ir pan. Tiriant mokinių etnokultūrinį išprusimą, suaugusiųjų gimnazijų administracijai siųstame klausimyne pateiktos nuorodos į internete įdėtą anketą mokiniams. Į anketos klausimus atsakė 154 mokiniai: 50 Panevėžio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centro, 8 Tauragės suaugusiųjų mokymo centro, 15 Kėdainių suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centro, 9 Kelmės r. savivaldybės suaugusiųjų mokymo centro,

* Tyrimas atliktas pagal Etninės kultūros globos tarybos vykdomą Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 metų programą, patvirtintą Etninės kultūros globos tarybos 2017 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. N-65.

3 Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijos, 18 Vilniaus suaugusiųjų mokymo centro, 2 Vilniaus „Varpo“ suaugusiųjų gimnazijos, 11 Rokiškio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centro, 38 Marijampolės suaugusiųjų mokymo centro mokiniai. Etnokultūros renginių ir apraiškų ugdyme analizė atlikta remiantis suaugusiųjų ugdymo įstaigų interneto svetainėse rašta medžiaga, pasirinkus 2016–2017 mokslo metų renginių apžvalgą. Peržvelgti ir analizuoti 2017 m. valstybinių egzaminų rezultatai, skelbiami Nacionalinio egzaminų centro svetainėje, jų koreliacija su etnokultūrinio ugdymo suaugusiųjų ugdymo įstaigose.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad etninė kultūra kaip pasirenkamas dalykas siūlomas tik 16 % Lietuvos suaugusiųjų gimnazijų ir mokymo centrų (etninės kultūros pamokas siūlo 4 ugdymo įstaigos iš 25). 2016–2017 m. m. etninės kultūros pamokos vyko tik dviejose suaugusiųjų ugdymo įstaigose – Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centre ir Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijoje. Kitos dvi ugdymo įstaigos teigia, kad mokiniai etninės kultūros pamokų 2016–2017 m. m. nesirinko, todėl etninė kultūra integruota į kitus dalykus. 15 ugdymo įstaigų (60 %) teigia etninę kultūrą integruojančios į kitus mokomuosius dalykus arba į neformalųjį ugdymą. 6 suaugusiųjų ugdymo įstaigos (24 %) nenurodė ugdančios etninę kultūrą.

Tam, kad būtų galima apžvelgti etninės kultūros sklaidą neformaliajame ugdyme, anketose buvo prašoma nurodyti, kokie etnokultūros būreliai veikia suaugusiųjų ugdymo įstaigose. Paaiškėjo, kad tik 6 suaugusiųjų ugdymo įstaigos iš 17 atsakiusiųjų siūlo mokiniams etnokultūros būrelius kaip neformaliojo ugdymo dalį. Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centras 2016–2017 m. m. skyrė 6 val. neformaliojo etnokultūrinio ugdymo būreliams „Tautos kultūra“ ir „Senolių palikimas – dvasinis kelrodis“, Kelmės r. savivaldybės suaugusiųjų mokymo centras – 1 val. būreliui „Etninė kultūra“, Marijampolės suaugusiųjų mokymo centras – 3 val. būreliams „Amatų sodas“, „Senieji amatai – vilnos vėlimas“, „Tradicijos ir papročiai istorijos eigoje“, Trakų suaugusiųjų mokymo centras – 2 val. būreliams „Menų studija“ ir „Pasakų didaktika“, Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija – 8,5 val. būreliams „Etninės veiklos klubas“, „Menų studija“, „Šiaudinių sodų rišimo ir vytinių juostų vijimo kursai“, o Vilniaus suaugusiųjų mokymo centras – 1 val. būreliui „Liaudies muzika ir dabartis“.

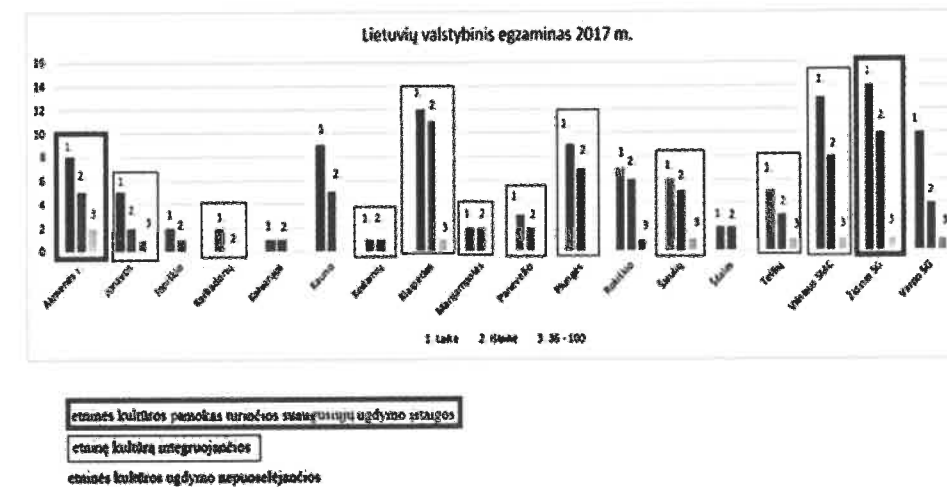
Etninės kultūros pamokas siūlančių suaugusiųjų ugdymo įstaigų administracijos nurodė šį etninės kultūros mokytojų išsilavinimą ir kvalifikaciją:

1. aukštasis universitetinis pedagoginis išsilavinimas, vyresnysis rusų kalbos mokytojas;
2. 2004 m. Klaipėdos universitete baigta lietuvių filologijos ir etnografijos studijų programa;
3. aukštasis universitetinis išsilavinimas, lietuvių kalbos mokytojas metodininkas;
4. VDU etnologijos ir folkloristikos magistras, etninės kultūros mokytojas metodininkas.

Likusios suaugusiųjų ugdymo įstaigos – ir tos, kurios etninę kultūrą vienaip ar kitaip integruoja į ugdymo procesą, ir tos, kurios neteikia etnokultūrinio ugdymo – teigia etninės kultūros mokytojo neturinčios. Remiantis šiais tyrimo duomenimis, tikėtina, kad etninės kultūros specialistų, galinčių tinkamai dėstyti etninę kultūrą ar konsultuoti integruojančius mokytojus, suaugusiųjų ugdymo įstaigose ištis trūksta.

Apžvelgus tyrimo anketų duomenis matyti, kad suaugusiųjų gimnazijose dažniausiai minėtos tradicinės šventės ir laikotarpiai: Kalėdos (21 %), Užgavėnės (20 %), adventas (18 %). Taip pat buvo pažymėtos kitos tradicinės šventės: Vėlinės (13 %), Velykos (13 %), pavasario lygiadienis (7 %), rudens lygiadienis (4 %), Žolinė, rugių šventė (2 %), Trys karaliai (1 %), pirmosios žalumos šventė (1 %).

2016–2017 m. m. įvairių kitą etnokultūrinę veiklą vykdė 52 % respondentų (9 suaugusiųjų ugdymo įstaigos iš 17).

1 pav. Lietuvių valstybinio brandos egzamino koreliacija su etnokultūrinio ugdymu

Istorijos valstybinį brandos egzaminą rinkosi 18-os LSU mokiniai. Iš minėtų suaugusiųjų ugdymo įstaigų, kurių mokiniai rinkosi valstybinį brandos egzaminą, išsiskiria 2 vienintelės Lietuvoje etninės kultūros dalyką turinčios suaugusiųjų ugdymo įstaigos – Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija ir Akmenės rajono

Norint išsiaiškinti ir parodyti, kaip etninės kultūros ugdymas koreliuoja su mokinių pažangumu, tyrimo metu buvo analizuoti LSU mokinių 2017 m. lietuvių kalbos, istorijos ir geografijos valstybinių egzaminų rezultatai.

Sudarius lietuvių kalbos valstybinio egzamino diagramą (1 pav.) matyti, kad lietuvių kalbos valstybinį egzaminą rinkosi 72 % visų LSU absolventų (tai – 18 iš 25 suaugusiųjų ugdymo įstaigų). Iš jų – 2 ugdymo įstaigos, kuriose dėstoma etninė kultūra, 10 įstaigų, kuriose etninė kultūra vienaip ar kitaip integruojama. Daugiausia mokinių, pasirinkusių laikyti valstybinį lietuvių egzaminą 2017 m. – etninės kultūros pamokas turinčioje Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijoje. Palyginus trijų Vilniaus suaugusiųjų ugdymo įstaigų mokinių valstybinio egzamino rezultatus, matyti, kad geriausi rezultatai – taip pat etninės kultūros dalyką turinčioje gimnazijoje. Etninę kultūrą integruojančios gimnazijos rodikliai kiek prasčiau, o etninės kultūros nepuoselėjančios gimnazijos rodikliai patys prasčiausi. Lyginant visų LSU duomenis, geriausi rezultatai priklauso Klaipėdos suaugusiųjų gimnazijai, kurioje taip pat siūlomos etninės kultūros pamokos 11 ir 12 klasėms. Apžvelgus mažesnių Lietuvos miestų suaugusiųjų ugdymo įstaigų lietuvių kalbos valstybinio egzamino duomenis, išsiskiria Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centro, kuriame taip pat vyksta etninės kultūros pamokos, absolventų rezultatai. Čia valstybinį egzaminą rinkosi 8 mokiniai, išlaikė 5, iš jų 2 gavo gerus aukštesnius vertinimus.

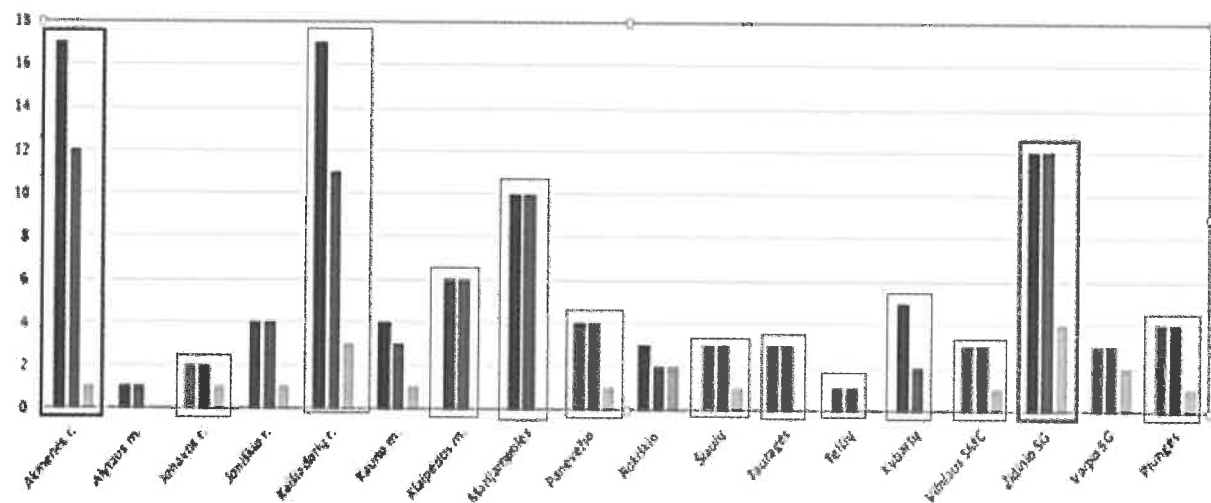
jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centras (2 pav.). Be to, šios suaugusiųjų ugdymo įstaigos neformaliajam ugdymui etnokultūros būreliuose taip pat yra skyrusios daugiausia valandų. 5-ose gimnazijose etninės kultūros apraiškų neužfiksuota, 11 ugdymo įstaigų etninę kultūrą teigia integruojančios į kitus mokomuosius dalykus

ar neformalųjį ugdymą. Išnagrinėjus, kaip koreliuoja 2017 m. Lietuvoje suaugusiųjų ugdymo įstaigų istorijos valstybinio brandos egzamino rezultatai ir etnokultūrinis ugdymas tose įstaigose, paaiškėja, kad etninės kultūros dalyką turinčiose ugdymo įstaigose valstybinį egzaminą rinkosi daugiausia mokinių ir jų rezultatai

buvo aukščiausi (2 pav.). Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centre istorijos valstybinį brandos egzaminą rinkosi 17 mokinių, egzaminą išlaikė 12, vienas jų gavo aukštesnį balą; Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijoje šį egzaminą rinkosi 12 mokinių, visi 12 egzaminą išlaikė, 4 iš jų gavo aukštesnius vertinimus.

2017 m. istorijos valstybinis brandos egzaminas

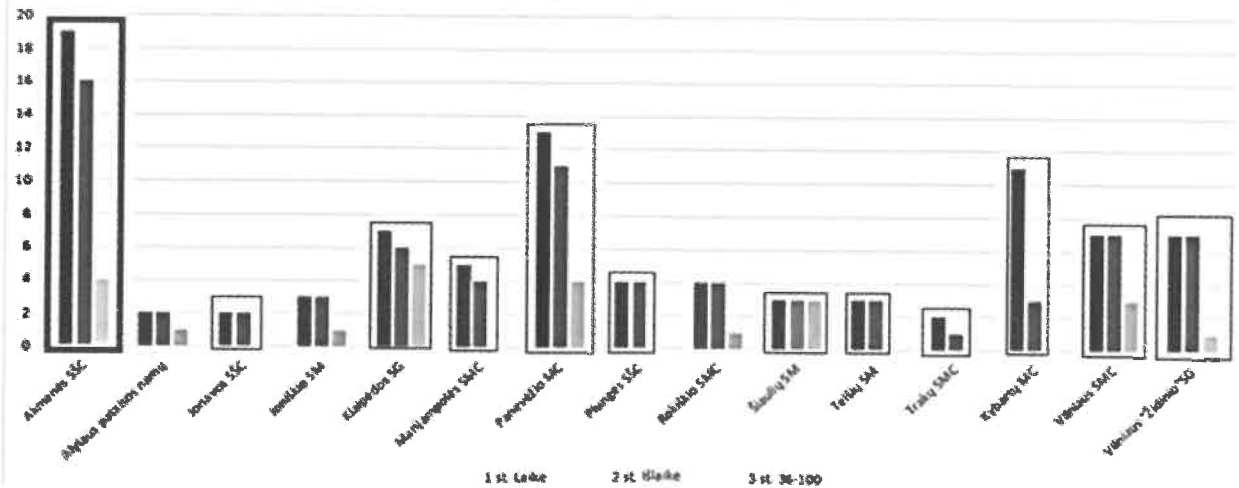
2 pav. Istorijos valstybinio brandos egzamino koreliacija su etnokultūrinio ugdymu

Žvelgiant į 2 pav. aiškiai matyti, kad aukštesnių istorijos valstybinio brandos egzamino rezultatų pasiekė etninę kultūrą puoselėjančios suaugusiųjų ugdymo įstaigos (2 pav. ryškiau apibrėžti stulpeliai).

brandos egzaminą 2017 m. rinkosi penkiolikos Lietuvos suaugusiųjų ugdymo įstaigų mokiniai, iš jų dviejose yra dėstomas etninės kultūros dalykas, dešimtyje etninė kultūra yra integruojama į ugdymo procesą, o trijose įstaigose etninės kultūros apraiškų neužfiksuota. Išanalizavus šių įstaigų mokinių geografijos egzamino rezultatus, matyti, kad etninės kultūros dalyką turinčių ar integruojančių suaugusiųjų ugdymo įstaigų mokinių rezultatai geresni nei etninės kultūros nepuoselėjančių ugdymo įstaigų mokinių (3 pav. apibrėžti stulpeliai).

Apžvelgus 2017 m. geografijos valstybinio brandos egzamino ir etninės kultūros puoselėjimo suaugusiųjų ugdymo įstaigose koreliaciją taip pat matyti, kad išsiskiria etninės kultūros dalyką turinčios įstaigos, pvz., Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centre minėtą egzaminą rinkosi 19 mokinių, egzaminą išlaikė 16, 4 iš jų gavo aukštesnius balus (3 pav.). Geografijos valstybinį

2017 m. geografijos valstybinis brandos egzaminas

3 pav. Geografijos valstybinio brandos egzamino koreliacija su etnokultūrinio ugdymu

Apžvelgus 2017 m. lietuvių kalbos, istorijos ir geografijos valstybinių brandos egzaminų rezultatų koreliaciją su etninės kultūros apraiškomis, paaiškėja, kad geriausių rezultatų pasiekė etninės kultūros dalyką turėjusios ir neformaliajam etniniam ugdymui daugiausia valandų skyrusios ugdymo įstaigos. Lyginant etninę kultūrą integravusių suaugusiųjų ugdymo įstaigų mokinių rezultatus su etninės kultūros nepuoselėjančių ugdymo įstaigų mokinių rezultatais, pastebėta, kad etninę kultūrą puoselėjančių įstaigų mokinių pasirinkimo galimybės įvairesnės ir rezultatai geresni. Remiantis šio tyrimo duomenimis siūlytina visų suaugusiųjų ugdymo įstaigų administracijoms ieškoti etninės kultūros specialistų ir skirti daugiau valandų etninei kultūrai kaip pasirenkamajam dalykui. Tyrimo metu paaiškėjo faktas, kad etninės

kultūros pasirenkamąsias pamokas siūlo 4 LSU. Iš jų dviejose – Tauragės suaugusiųjų mokymo centre bei Klaipėdos suaugusiųjų gimnazijoje – 2016–2017 m. m. mokiniai etninės kultūros dalyko nepasirinko. Siekiant pašalinti šią pasirinkimo motyvacijos problemą, verta sekėti Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijos pavyzdžiu – čia etninės kultūros dalyką mokiniai pasirenka kartu su humanitariniu profiliu. Taip etninės kultūros dalykas šioje gimnazijoje nepertraukiamai dėstomas nuo 1997 m.

Švietimo įstatyme nurodoma, kad etninė kultūra turi būti integruota ir į visą ugdymo procesą, todėl visi mokytojai privalo turėti tinkamą etninės kultūros kvalifikaciją. 1 lentelėje matyti, kokius etninės kultūros kvalifikacijos kėlimo kursus yra lankę anketą užpildžiusių suaugusiųjų ugdymo įstaigų mokytojai ir vadovai.

1 lentelė. Tyrimo anketų duomenys. Kalba netaisyta.

Eil. Nr.	Mokyklos pavadinimas	Etnokultūros kursai mokytojams	Etnokultūros kursai vadovams
1	Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centras	Rajono mokytojų metodinių būrelių užsiėmimai etninės kultūros tema, vyksta pagal poreikį, įgytą patirtį pritaiko praktiškai.	Nebaigė
2	Jonavos suaugusiųjų švietimo centras	Centro mokytojai per 5 metus dalyvavo 10 seminarų. Seminarai vyko mūsų centre, todėl kiekvienas mokytojas kasmet tobulino etninės kultūros kvalifikaciją.	Seminarai vyko mūsų centre, todėl kiekvienas vadovas kartu su kolektyvu kasmet tobulino etninės kultūros kvalifikaciją.
3	Kaišiadorių suaugusiųjų ir jaunimo mokykla	-	-
4	Kėdainių suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	Per pastaruosius 3 metus (tiek metų vadovauju skyriui) Suaugusiųjų skyriaus mokytojai dalyvavo 9 etninės kultūros kvalifikacijos kėlimo renginiuose, vienam mokytojui tenka po 3,25 val.	Per pastaruosius trejus metus vadovai kvalifikacijos etninės kultūros klausimais nekėlė.
5	Kelmės r. savivaldybės suaugusiųjų mokymo centras	Nebaigė	Nebaigė
6	Kybartų suaugusiųjų mokykla	Nelankė. Mokykloje dirba daugiausia antraeilininkai.	Nelankė
7	Klaipėdos suaugusiųjų gimnazija	2015-12-10 beveik visi gimnazijos mokytojai dalyvavo respublikinėje konferencijoje „Eisva mudu abudu“, kuri buvo skirta Etnografinių regionų metams.	Etnografinių regionų metams 2015-12-10 gimnazija (jos vadovai) organizavo respublikinę konferenciją „Eisva mudu abudu“.
8	Marijampolės suaugusiųjų mokymo centras	Organizuotas 1(1) seminaras, dalyvavo 34 mokytojai (tenka po 1).	-
9	Panevėžio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	2013-2017 m. mokytojai dalyvavo 39 etninės kultūros renginiuose (seminaruose, išvykose, konferencijose). Vidutiniškai vienam mokytojui tenka vienas etninės kultūros renginys.	Centro vadovai yra dalyvavę 4 etninės kultūros renginiuose: seminare „Kultūros ir švietimo jungtis: Šiaulių ir Joniškio rajonų mokyklų patirtys“, kvalifikacijos tobulinimo renginyje „Etnokultūrinis ugdymas medijų visuomenės kontekste“, kvalifikacijos tobulinimo renginyje, praktinėje-metodinėje konferencijoje „Tautai ir kalbai: tapatybės akcentai“, respublikinėje konferencijoje „Tautinių tradicijų raiška netradicinėse ugdymo aplinkose“.

10	Rokiškio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	Nebaigė	Nebaigė
11	Tauragės suaugusiųjų mokymo centras	Turimų lėšų mokytojų kvalifikacijai tobulinti nepakanka, todėl džiaugiamės galimybėmis dalyvauti etninės kultūros konferencijose (pvz., „Eisva mudu abudu“, Klaipėdos suaugusiųjų gimnazija). Dalyvavo trys mokytojai. 2011 m. subūrėme keturių žmonių komandą, tačiau tik du buvo pakviesti į stovyklą mokytojams „Kukutynė 2011“. Stovykla vyko 5 dienas. Dailės, technologijų mokytojai (4) kasmet gauna padėkas bei pažymėjimus už dalyvavimą respublikiniame moksleivių liaudies dailės konkurse „Sidabro vainikėlis 2017“.	Stovykla „Kukutynė 2011“ (5 d.), konferencija „Eisva mudu abudu“ (2015–2016 m. m.).
12	Telšių suaugusiųjų mokykla	-	-
13	Trakų suaugusiųjų mokymo centras	Susijusių su etnokultūra renginių – 43 seminarai, vienam mokytojui vidutiniškai tenka po 0,7 seminaro.	Etninės kultūros ugdymo organizavimo kvalifikacinių kursų vadovai nėra baigę, tačiau yra dalyvavę įvairiuose etninės kultūros kvalifikacijos kėlimo kursuose bei seminaruose.
14	Vilkaviškio r. Giedrių jaunimo ir suaugusiųjų mokykla	-	-
15	Vilniaus „Varpo“ suaugusiųjų gimnazija	Vidutiniškai tenka 3 kursai mokytojui.	Tokios analizės mes neatlikome.
16	Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija	Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungos konferencija „Etnokultūrinis ugdymas mokyklos bendruomenei“ (2016-08-26); kvalifikacijos tobulinimo seminaras „Užgavėnės. Personažai ir kaukės mūsų kultūroje“ (2016-01-26/27); kvalifikacijos tobulinimo seminaras „Erdvinio mąstymo ugdymas kuriant tradicinius šiaudinius sodus“ (2016-04-26); kvalifikacijos tobulinimo seminaras „Kalendorinės šventės – gyvosios kultūros dalis. Žiemos šventės“ (2013-11-27); kvalifikacijos tobulinimo seminaras „Kalendorinės šventės – gyvosios kultūros dalis. Rudens šventės“ (2013-10-8/9); VDU etnologijos ir folkloristikos magistro studijos 2015 m.; seminaras „Pavasario šventės“ (2013-03-13/14); kvalifikacijos tobulinimo seminaras „Kraštotyros rinkinių sudarymo metodika“ (2013-03-19).	-
17	Vilniaus suaugusiųjų mokymo centras	Vidutiniškai kiekvienas išvardinto dalyko mokytojas daugiau kaip 5 dienas dalyvavo kvalifikacijos kėlimo renginiuose, tarp jų ir etninės kultūros, atsižvelgiant į pasiūlą.	Mokyklos vadovo pareiga organizuoti ugdymo procesą ir užtikrinti dalykų mokytojų kvalifikacijos tobulinimą.

Iš 1 lentelės duomenų matyti, kad etninės kultūros kvalifikacijos kėlimo kursai, tiesiog seminarai ar konferencijos yra lankę 64 % mokytojų ir 29 % suaugusiųjų ugdymo įstaigų vadovų. Remiantis minėtais duomenimis, galima teikti pasiūlymą LSUĮ dažniau dalytis gerąja patirtimi rengiant tradicines šventes, o įstaigų mokytojams ir vadovams dar aktyviau dalyvauti etninės kultūros kvalifikacijos kėlimo renginiuose ir, kaip jau minėta, ieškoti kelių ne tik etninei kultūrai kokybiškai integruoti į ugdymo procesą, tačiau ir rasti galimybių siūlyti etninės kultūros pasirenkamąsias pamokas, ir įsteigti etnokultūros konsultanto etatą.

ETNOKULTŪROS RENGINIŲ CHARAKTERISTIKA

Siekiant iširti etnokultūros renginių LSUĮ kokybę, tyrimo metu buvo peržiūrėta ir vertinta visų įstaigų interneto svetainėse puslapiuose skelbiama medžiaga bei analizuojamos užpildytos anketos.
Vertinant etnokultūrinę veiklą ir etninės kultūros integracijos ugdymo įstaigose kokybę, buvo atsižvelgiama į aptiktų etnokultūros renginių aprašų kokybę ir kiekybę, atskirai vertintas Užgavėnių šventės aprašas, atkreiptas dėmesys į etnokultūros kolektyvus tirtose įstaigose ir tautinio kostiumo dėvėsenos tradiciškumą.
Įvertinus minėtus kriterijus, bendras suaugusiųjų ugdymo įstaigų vertinimas pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Interneto svetainėje aprašytų etnokultūros reiškinių vertinimas.

Įstaigos pavadinimas	Etnokultūrinio integravimo vertinimas
1. Alytaus suaugusiųjų ir jaunimo mokykla	Gera
2. Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centras	Patenkinamai
3. Jonavos suaugusiųjų švietimo centras	Puikiai
4. Kelmės r. savivaldybės suaugusiųjų mokymo centras	Patenkinamai
5. Joniškio jaunimo ir suaugusiųjų mokykla	Uždaryta
6. Kaišiadorių suaugusiųjų ir jaunimo mokykla	Patenkinamai
7. Kalvarijos suaugusiųjų mokykla	Patenkinamai
8. Kauno suaugusiųjų mokymo centras	Patenkinamai
9. Kėdainių suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	Patenkinamai
10. Klaipėdos suaugusiųjų gimnazija	Blogai
11. Marijampolės suaugusiųjų mokymo centras	Blogai
12. Panevėžio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	Patenkinamai
13. Plungės suaugusiųjų švietimo centras	Blogai
14. Rokiškio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	Blogai
15. Šiaulių suaugusiųjų mokykla	Patenkinamai
16. Šilalės suaugusiųjų mokykla	Blogai
17. Šilutės jaunimo ir suaugusiųjų mokymo centras	Blogai
18. Tauragės suaugusiųjų mokymo centras	Nėra aprašų ar nuotraukų
19. Telšių suaugusiųjų mokykla	Patenkinamai
20. Trakų suaugusiųjų mokymo centras	Blogai
21. Vilkaviškio r. Giedrių jaunimo ir suaugusiųjų mokykla	Blogai
22. Vilkaviškio r. Kybartų suaugusiųjų mokykla	Blogai
23. Vilniaus suaugusiųjų mokymo centras	Patenkinamai
24. Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija	Puikiai
25. Vilniaus „Varpo“ suaugusiųjų gimnazija	Patenkinamai

Remiantis analizės duomenimis, matyti, kad LSUĮ skiria nepakankamai dėmesio viešindamos kokybiškus renginius ir reiškinius įstaigų interneto svetainėse – patenkinamai ir blogai buvo įvertinta net 80 % suaugusiųjų ugdymo įstaigų interneto svetainėse pateiktųjų aprašų, todėl rekomenduotina skirti daugiau dėmesio kokybiškam etnokultūrinių reiškinių aprašymui.

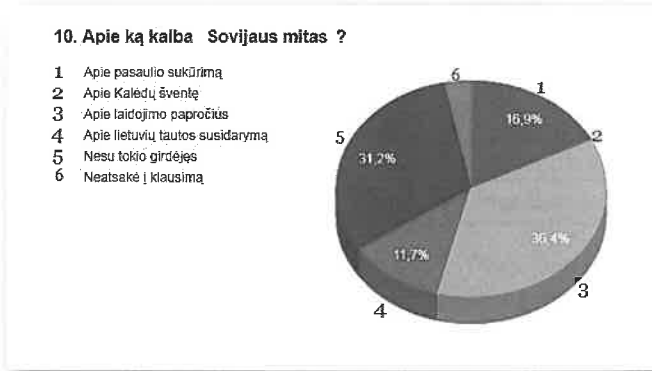
Pabrėžtina, kad vertinant tik nuotraukas ar aprašus negalima tiksliai įvertinti etnokultūrinių reiškinių kokybės, tačiau suaugusiųjų ugdymo įstaigų interneto svetainės, be abejonės, yra įstaigų įvaizdžio dalis, todėl būtina visus reiškinius ir renginius fiksuoti kuo tiksliau ir aprašyti kuo išsamiau.

Pašebėtina, kad 2016–2017 m. m. – Tautinio kostiumo metais – tautinis kostiumas figūravo tik 5 įstaigų interneto svetainėse iš 25. Dviejų suaugusiųjų ugdymo įstaigų tautiniai kostiumai įvertinti puikiai, dviejų – gerai ir vienos – patenkinamai. Iš tyrimo anketų matyti, kad suaugusiųjų įstaigos apskritai turi mažai tautinių kostiumų – juos nurodė turinčios tik 3 įstaigos: Rokiškio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras turi 2 komplektus, Vilniaus „Varpo“ suaugusiųjų gimnazija – 4 komplektus, Telšių suaugusiųjų mokykla teigia prieš 15 metų turėję 10 komplektų, tačiau jie jau susidėvėję. Dvi ugdymo įstaigos (Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija ir Tauragės suaugusiųjų mokymo centras) nurodė prireikus tautinių kostiumų besiskolinančios iš kitų mokyklų, ansamblių ar teatrų. Tautinis kostiumas – svarbi tautinės kultūros dalis. Rekomenduotina ir suaugusiųjų ugdymo įstaigose surašti galimybių išgyti kokybiškų tautinių kostiumų ir formuoti tinkamą tautinio kostiumo dėvėsenos nuostatą.

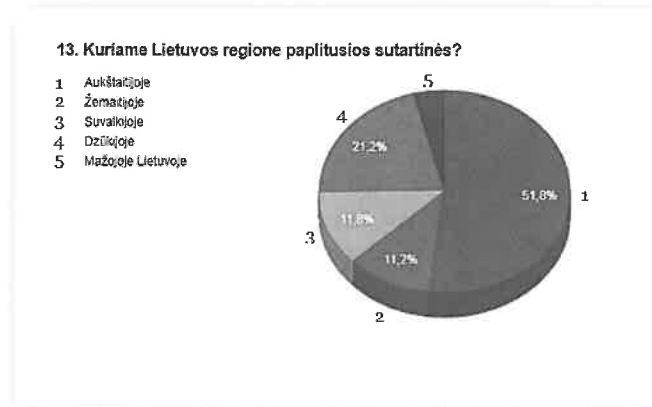
MOKINIŲ TAUTINĖ SAVIVOKA IR ETNOKULTŪRINIS IŠPRUSIMAS

Kaip minėta įvade, į mokiniams pateiktą anketą atsakė 154 17–44 metų 10–12 klasių mokiniai iš 9 Lietuvos suaugusiųjų ugdymo įstaigų. Į klausimą, ar jų lankomoje ugdymo įstaigoje galima rinktis etninės kultūros pamokas, 21,4 % mokinių atsakė teigiamai, 46,8 % – neigiamai. Gana didelė mokinių dalis (30,5 %) atsakė nežinantys.

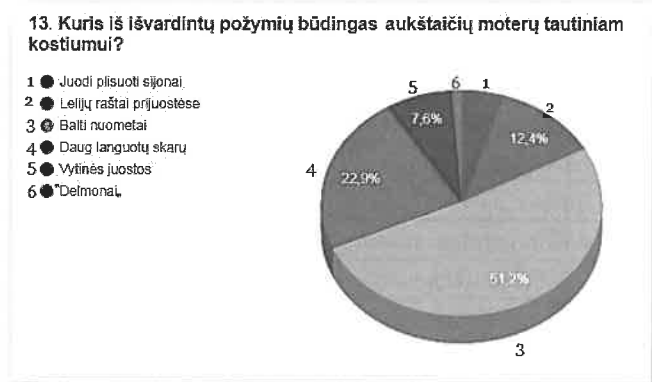
Norint išsiaiškinti etnokultūrinės mokinių žinias, anketoje buvo paprašyta atsakyti, apie ką kalba Sovijaus mitas, kuriame Lietuvos regione paplitusios sutartinės, kokie aukštaičių moterų tautinio kostiumo skiriamieji bruožai (šios temos minimos bendrojoje etninės kultūros programoje). Sovijaus mitą teisingai apibūdino tik 36,4 % respondentų (4 pav.), Aukštaitiją įvardijo tik šiek tiek daugiau nei pusė apklaustųjų (5 pav.), beveik tiek pat – tik pusė respondentų žinojo, koks tautinio kostiumo bruožas būdingas Aukštaitijos moterų aprangai (6 pav.).

4 pav. Mokinių apklausos rezultatai (10 klausimas), proc., N=154

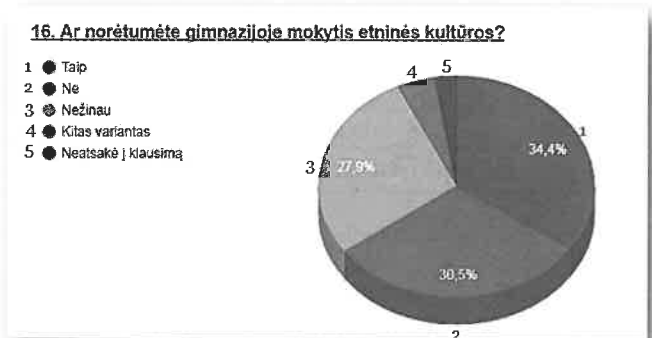

5 pav. Mokinių apklausos rezultatai (13 klausimas), proc., N=154

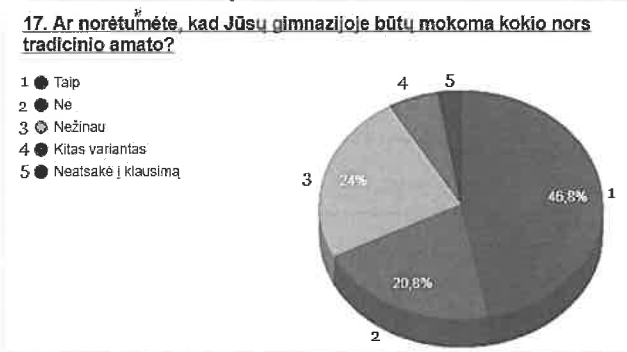

6 pav. Mokinių apklausos rezultatai (13 klausimas), proc., N=154

Tyrimo metu paaiškėjo, kad etninės kultūros mokytis nenorėtų 30,5 % respondentų (7 pav.). Likusieji norėtų (34,4 %) arba nežino (27,9 %). Tokie tyrimo rezultatai leidžia spėti, kad pašariejai, tinkamai pasiūlius, etninės kultūros dalyko galėtų mokytis. Šią hipotezę patvirtintų ir atsakymų į 17 ir 18 klausimus rezultatai – tradicinio amato nenorėtų mokytis tik 20,8 % respondentų (8 pav.), o apie tradicijų puoselėjimą šiuolaikiniame pasaulyje nenorėtų diskutuoti tik 18,8 % apklaustųjų (9 pav.).

7 pav. Mokinių apklausos rezultatai (16 klausimas), proc., N=154

8 pav. Mokinių apklausos rezultatai (17 klausimas), proc., N=154

Šie tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad didžioji dauguma suaugusiųjų ugdymo įstaigų mokinių supranta etninės kultūros svarbą, todėl rekomenduotina įstaigoms ieškoti būdų, kaip etninės kultūros dalyką įtraukti į pasirinkamųjų dalykų sąrašą.

9 pav. Mokinių apklausos rezultatai (18 klausimas), proc., N=154

Anketoje, skirtoje įstaigų administracijoms, buvo prašoma aprašyti, su kokiais etninės kultūros ugdymo sunkumais susiduriama mokyklose. Įstaigų atsakymai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Anketų duomenys. Kalba netaisyta.

Eil. Nr.	Mokyklos pavadinimas	Sunkumai diegiant etninę kultūrą
1	Marijampolės suaugusiųjų mokymo centras	Dauguma mokinių mokosi pataisos namų skyriuje, trūksta mokinio krepšelio lėšų ir kvalifikuotų specialistų.
2	Jonavos suaugusiųjų švietimo centras	-
3	Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centras.	Suaugusiųjų ir jaunimo mokymas yra problemiškas. Centro mokytojų bendruomenė stengiasi juos sudominti tautosaka, etnografija, kultūros ir istoriniu paveldu mokiniams įdomiais, prieinamais ir patraukliais metodais.
4	Kėdainių suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	Suaugusiųjų skyriaus mokiniai mokosi dvi dienas per savaitę (neakivaizdinės klasės), turi šeimas, dirba, todėl neaktyviai dalyvauja renginiuose.
5	Klaipėdos suaugusiųjų gimnazija	Trūksta specialistų, išmanančių etninę kultūrą kaip kultūros vertybių visumą. Pats mokymas per mažai siejamas su tradicinės kultūros vertybėmis, joms pažinti ir įsisavinti nepakankamai naudojami įvairūs integravimo būdai. Suaugusiųjų mokymą apsunkina nepalankūs požiūris į savo tautą, jos tradicijas.
6	Panevėžio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	-
7	Rokiškio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centras	-
8	Tauragės suaugusiųjų mokymo centras	Susiduriame su lėšų trūkumu tautiniams rūbams, muzikos instrumentams išgyti, mokytojų kvalifikacijai tobulinti, būreliams organizuoti.
9	Trakų suaugusiųjų mokymo centras	Nuotolinio mokymo proceso organizavimo būdu besimokančioms klasėms sudėtinga organizuoti etninės kultūros ugdymo priemones.
10	Vilniaus „Varpo“ suaugusiųjų gimnazija	-

11	Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija	-
12	Vilniaus suaugusiųjų mokymo centras	Skiriamų lėšų stoka, ugdymo plano suaugusiesiems apribojimai.
13	Vilkaviškio r. Giedrių jaunimo ir suaugusiųjų mokykla	-
14	Kaišiadorių suaugusiųjų ir jaunimo mokykla	-
15	Kelmės r. savivaldybės suaugusiųjų mokymo centras	Centre mokosi suaugę asmenys, kurie dirba, augina mažamečius vaikus, prižiūri senus tėvus, daugelis gyvena ne mieste. Mokiniai didžiausią dėmesį skiria pamokoms. Centro organizuojamuose renginiuose dalyvauja, tačiau dažnai sulaukiame pastabų, jog įvairiuose panašiuose renginiuose jie dalyvauja savo vaikų mokyklose, darželiuose, kaimo bendruomenių šventėse.
16	Kybartų suaugusiųjų mokykla	-
17	Telšių suaugusiųjų mokykla	-

DARBO IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Remiantis šio tyrimo duomenimis, nušatyta, kad LSUJ išties trūksta etninės kultūros specialistų, galinčių tinkamai dėstyti etninę kultūrą ar konsultuoti integruojančius mokytojus, todėl rekomenduojama sudaryti galimybę aukštosiose Lietuvos mokyklose įgyti etninės kultūros mokytojo specialybę.

Apžvelgus 2017 m. lietuvių kalbos, istorijos ir geografijos valstybinių brandos egzaminų rezultatų koreliaciją su etninės kultūros apraiškomis suaugusiųjų ugdymo įstaigose, paaiškėjo, kad geriausių rezultatų 2017 m. pasiekė etninės kultūros dalyką turėjusios ir neformaliajam etniniam ugdymui daugiausia valandų skyrusios ugdymo įstaigos, todėl siūloma etninės kultūros dalyką priskirti prie privalomai pasirenkamųjų dalykų, o

kokybiškai integracijai skirti dar didesnę dėmesį. Svarstytinas ir etninės kultūros konsultanto etato įsteigimas.

Siūloma suaugusiųjų gimnazijoms glaudžiau bendradarbiauti, surengti konferencijų, skirtų pasidalijimui gerąja etninės kultūros ugdymo patirtimi.

Atlikto tyrimo duomenimis, suaugusiųjų ugdymo įstaigos skiria nepakankamai dėmesio viešindamos kokybiškus renginius ir reiškinius įstaigų interneto svetainėse, todėl rekomenduotina skirti daugiau dėmesio viešinant kokybiškus etnokultūrinių reiškinų aprašus.

Taip pat siūloma ir toliau skirti didesnę dėmesį suaugusiųjų ugdymo įstaigų darbuotojų etninės kultūros kompetencijų ir etnokultūrinės nuovokos tobulinimui, juolab kad etninės kultūros integracija tikslinga tik tuomet, kai ji yra kokybiška ir patraukli mokiniams, leidžianti tradicijas pritaikyti šiuolaikiniame pasaulyje.

Loreta Lichtarovičienė skaito pranešimą EKGK konferencijoje Papilėje, 2017 m.

* VIETINĖS BENDRUOMENĖS IR PILIAKALNIAI: BENDRAKULTŪRINIS RYŠYS IR TRADICIJOS

VIRGINIJUS JOCYS

Etninės kultūros globos taryba, el. p. virginijusjocys.etno@gmail.com

IŽANGA

Jau keleri metai istorijos ir kultūros palikimo tyrinėtojai, visuomenės atstovai garsiau kalba apie visuotinio, sutelkto valstybės dėmesio stoką į vieną ryškiausių materialios ir nematerialios kultūros paveldo sričių – piliakalnius su jų priklausiniais. Mokslininkai bei visuomenės atstovai piliakalnių kultūros palikime įžvelgė didžiulę reikšmę bei galimybes tautinės ir pilietinės tapatybės stiprinimui. Buvo rengiami pasitarimai, skaitomi pranešimai, vyko diskusijos, su parengtomis rezoliucijomis kreiptasi į aukščiausias valstybės valdymo institucijas. Etninės kultūros globos taryba (toliau Taryba), turėdama patirtį ir aktyviai dalyvaudama Tarmių (2013 m.), Etnografinių regionų (2015 m.) metų veiklos programų vykdyme bei jų koordinavime, matydama prasmę ir jausdama pareigą, pati aktyviai prisidėjo prie Piliakalnių metų (2017 m.) bei Tautinio košiumo metų (2017 m.) inicijavimo ir paskelbimo.

Lietuvos Respublikos Seimas, 2015 m. birželio 23 d. Nutarimu „DĖL 2017 METŲ PASKELBIMO PILIAKALNIŲ METAIS“ Nr. XII-1845 paskelbia, kad: *pagerdamas* baltų - lietuvių, latvių ir prūsų – genčių atminimą; *atmindamas*, kad piliakalniai yra baltų kultūros ir ankstyvosios Lietuvos valstybės simbolis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo liudijimas ir tautinio atgimimo sąjūdžio įkvėpimo šaltinis; *siekdamas* Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio išvakarėse sutelkti tautą ir įkvėpti jai pasididžiavimo; *atsižvelgdamas* į tai, kad piliakalniai, prie jų esančios gyvenvietės, šventvietės, kapinynai, pilkapiai, senieji keliai yra lietuvių tautos tapatumą stiprinančios vertybės, ir į tai, kad daugelio jų reikšmė iki šiol neįsisąmoninta, o apsauga nepakankama, n u t a r i a: 1 straipsnis. Paskelbti 2017 metus Piliakalnių metais...*

Taryba, archeologai, istorikai, etninės kultūros puoselėtojai pritardami Piliakalnių metų paskelbimui, matė galimybę visuomenę dar labiau nukreipti į gilesnę šio materialaus ir nematerialaus kultūrinio paveldo pažinimą, kuris istoriškai siekė antrąjį tūkstantmetį prieš mūsų erą ir tesėsi iki mūsų eros XV a. pradžios.

*Prie piliakalnių metų paskelbimo 2014–2015 m. aktyviai prisidėjo prof. dr. Romualdas Grigas, LR Seimo nariai: Algirdas Patackas, Rima Baškiene. EKGK narė Nijolė Balčiūnienė, prof. dr. Vyktintas Vaitkevičius, doc. dr. Gintautas Zabiela ir kt. (Aut. pastaba).

Pagarba piliakalniais, jų palikimui ir aktyvesnis mokslinis susidomėjimas jais šėbimas XIX a. ir vėliau. Apie juos kalba D. Poška, S. Daukantas, M. Valančius, kiti Lietuvos ir gretimų kraštų mokslininkai, šviesuoliai ir entuziaistai. XIX a. pabaigoje, piliakalnių istorinę, kultūrinę vertę plačiau aptaria dr. Jonas Basanavičius. Ne kartą minėjęs, kad piliakalnių lankymas stiprina jo lietuvišką tapatybę.

Verta prisiminti pirmąsias tautinio atgimimo gegužines, organizuotas ant/prie Rambynų, Aleksandrijos, Girininkų, Dievyčio ir kitų piliakalnių. Ši tradicija aktyviai ugdyta vasario 16-osios Lietuvoje, po II – ojo pasaulinio karo, vykusio partizaninio karo, liko išsaugota ir per sovietmečio periodą, tuo metu sąlyginai leisti formomis – žygeivių judėjimą, kalendorinių švenčių šventimą, folkloro festivalius ir kt. pasiekė Lietuvos atgimimą.

Lietuva dėl savo geografinės vietos – riedulių bei kietos uolienos trūkumo, kai kurių tyrinėtojų vadinama medinės kultūros šalimi. Iki mūsų dienų išlikusi Baltų (aisčių) piliakalnių kultūra (tradicinio kraštovaizdžio elementai, archeologiniai radiniai, tautosaka) vaizdžiausiai liudija čia gyvenusių protėvių gyvenimą, istorinę, kultūrinę, krašto raidą. O piliakalniai, yra vieni iš stabiliausių mūsų protėvių ir gretimų kraštų, šių dienų istorijos, kultūros liudininkų ir vietų.

Istorikas dr. Manvydas Vitkūnas vienas pirmųjų koncentruotai atkreipė dėmesį į piliakalnius kaip „atmintinas vietas“ – simbolizuojančias praeityje vykusias kovas už tautos laisvę ir nepriklausomybę. Minimo tyrimo autorius kėlė sau tikslą – „... iširti ir atskleisti piliakalnių – gamtinio ir kultūrinio landšafto elementų – tapsmą reikšmingomis istorinės atminties vietomis, ypatingą dėmesį skiriant jų turinio ir reikšmės kaitai, istorinės ir kultūrinės atminties raiškos jose formoms įvairiais istorijos laikotarpiais“. (Vitikūnas M. Kovos Lietuvos istorijoje atmintyje: piliakalniai kaip „atminties vieta“ // Karo archyvas, 2016, t. 31, p. 276). Tyrimo pirmenybė buvo teikiama 1918–1990 laikotarpiui.

Garsaus mitologo, tautosakos tyrinėtojo prof. N. Vėliaus išsakyta mintis puikiai iliustruoja žmogaus gimimo, gyvenimo vietos svarbą savivokai, gyvenimo brandai ir tapatybės ugdymui. „Pro vieną mano pirkios langą matėsi Švietkainio, pro kitą – Padievyčio piliakalnio kepurės, kiek toliau – Treigių, Medvėgalio, Girgždutės piliakalniai. Čia pat išpūdinga Skambalo dauba, Aukštageris, Kartuvių

kalnai, Dyvyčio, Požerės ežerai, Vilksvės, Lokystos upeliai, Gulbių, Padvarninkų senkapiai. Kiekviena žemės pėda čia palaištyta mūsų protėvių ir jų priešų krauju, apie kiekvieną sekamos sakmės, padavimai.“ (Norbertas Vėlius ir Laukuvos gimnazija. Parengė A. Bitinienė, 2003, 535 p. Laukuva I d.).

Piliakalnių ir Tautinio koštiumo metus 2017-01-27 pasitikome iškilmingu renginio atidarymu ant Medvėgalio, dalykišku seminaru bei etnokultūrine vakarone Šiauduvoje. Prie atidarymo renginio organizavimo aktyviai prisidėjo Taryba, Šilalės r. savivaldybė ir jos įstaigos, vietos bendruomenės, Klaipėdos ir LEU universitetai, VKPK, Lietuvos archeologų draugija, Šilalės kraštiečių draugija Vilniuje ir kt. Ta proga buvo išleistas proginis leidinys „Piliakalnių ir Tautinio koštiumo metų atidarymas. Seminaras, etnokultūrinė naktis Žemaitijoje 2017 m. sausio 27 d.“ (sud. V. Jocys)

Ką mums – gyvenantiems prie Apuolės, Medvėgalio, Sudargo, Kernavės, Šeimyniškių ar kitų piliakalnių – liudija šio paveldo palikimas? Tarybos ir regioninių tarybų nariams bei šių eilučių autoriui, aktyviai dalyvavusiems Piliakalnių metų programos priemonėse ir renginiuose, buvo svarbu pajusti ir suvokti šių dienų visuomenės, jos aktyviausių bendruomenės narių ir specialistų požiūrį į piliakalnių daugiabriaunę kultūros paveldo vertybę, jos palikimą ir raidą. Piliakalnių temai skirtame pranešime dr. Gintautas Zabiela istorinį kultūrinį piliakalnių palikimą įvardijo kaip „neatskiriamą Lietuvos savaštį“.

2017 m. surengtos konferencijos, seminarai, išleisti nauji piliakalniams skirti leidiniai, surengtos parodos patvirtino, kad atsiveria didesnės galimybės apie piliakalnių kultūros paveldą kalbėti su gretimų ir tolesnių valstybių: Latvijos, Estijos, Lenkijos, Baltarusijos, Švedijos, Vokietijos, Rusijos federacijos ir kt. mokslininkais, specialistais, visuomenininkais, besidominčiais šio paveldo palikimu. Seimo Švietimo ir mokslo komitetas kartu su Vilniaus ir Klaipėdos universitetams, Lietuvos archeologijos draugija bei Švietimo ir mokslo ministerija 2017 spalio 19–21 d. LR Seime ir Klaipėdoje surengė tarptautinę mokslinę konferenciją „Piliakalniai. Nuo atsiradimo iki šių dienų“, skirtą piliakalnių problematikai analizuoti.

Šilalės rajono savivaldybė ir vietos bendruomenės nuosekliai ir seniai puoselėdama piliakalnių kultūrą, padėjusi organizuoti Piliakalnių metų atidarymą, priėmė siūlymą ir kartu su partneriais surengė metų užbaigimo renginį.

Gruodžio 15 dieną Laukuvoje (Šilalės r.) vyko Piliakalnių metų uždarymo renginys. Renginio organizatoriai – LR Kultūros ministerija, Lietuvos archeologijos draugija, Šilalės r. savivaldybė, Taryba. Renginio metu N. Vėlius ir L. R. Ivinskio pažintiniam kelyje (Gulbių k., Bilionių sen., Šilalės r.) atidengtas stogastulpis Žemaitijos piliakalnių tyrinėtoji Liudvikai Kšivickiui (aut. tautodailinkas D. Jankauskas). Pranešėjai apibendrino

Piliakalnių metais nuveiktus darbus, pasidalino naujausiais atradimais piliakalnių kultūros tyrinėjimuose. Šiame renginyje perskaityto ir papildyto pranešimo „Vietinės bendruomenės ir piliakalniai: bendrakultūrinis ryšys ir tradicijos“ pagrindu paruoštas šis straipsnis.

Kaip išlaikyti pagarbų santykį su šiuo gamtos ir žmogaus veiklos pažeidžiamu paveldu. Turime rimtų išbandymų sprendami simbolinių vietų – Gedimino kalno (piliakalnio), Ukmergės, Anykščių ir kitų piliakalnių išsaugojimo ir pritaikymo lankymui problemas, į ką atkreipė dėmesį kai kurie pranešėjai bei aptariamo tyrimo respondentai. O kur dar įsisenėjusios juridinės piliakalnių priklausomumo skirtingoms institucijoms problemos bei nesutarimai tarp saugančių ir prižiūrinčių, kas stabdo jų tvarkybą bei priežiūrą. Tai rodo iškilusios naujos diskusijos dėl teritorijos tvarkymo aplink Žardės piliakalnį Klaipėdoje ir kt.

PILIAKALNIAI, SKAIČIAI, ŠVENTĖS

Piliakalnių ir Tautinio koštiumo metų atidarymo seminare ir kituose renginiuose istorikai, paminklotvarkininkai, etnokultūrininkai atkreipė dėmesį, kad seniūnijos, vietos bendruomenės yra aktyviausi piliakalnių kultūros saugojimo ir puoselėjimo iniciatoriai. Todėl, Taryba vykdydama tyrimą „Vietinės bendruomenės ir piliakalniai: bendrakultūrinis ryšys ir tradicijos“, pirmiausiai kreipėsi į vietos bendruomenes, seniūnijas, rajonų švietimo ir kultūros skyrius, nacionalinius ir regioninius parkus, bei kitus adresatus. Apklausa atlikta visose Lietuvos savivaldybėse 2017 m. IV ketvirtį.

Tyrimo tikslai

Šio tyrimo metu siekėme sužinoti, ar vietinės bendruomenės, mokyklos, seniūnijos, visuomeninės organizacijos tęsia ar naujai kuria ant/ prie piliakalnių ilgalaikes kalendorinių, valstybinių, šeimos švenčių šventimo, jų aplinkos tvarkymo tradicijas. Lietuvos kariuomenė, Lietuvos šaulių sąjunga, tęsdama tarpukario pilietiškumo ir tautinės tapatybės stiprinimo tradicijas, taip pat aktyviai prisideda prie piliakalnių tvarkymo ir puoselėjimo. Ar atmintini Piliakalnių metai paskatino giliau pažvelgti į greta mūsų visų esantį istorinį, gamtinį, kultūrinį paveldą? Kokie įsimintinausi šių atmintinų metų renginiai ir nuveikti darbai prie/ant piliakalnių verti visuomenės dėmesio? Kokią vietą visuomenėje užima piliakalnių kultūros palikimas, kokiomis formomis tai pasireiškia? Kurie renginiai prisidėjo prie pilietiškumo ir tautinės tapatybės stiprinimo?

Teikdami respondentams anketas apklausai, vylėmės, kad tyrimo rezultatai turės taikomąją reikšmę tobulinant etninės kultūros, pilietiškumo, paveldosaugos, gamtosaugos valstybinę politiką. Šiuo tyrimu siekėme pasižiūrėti į šiandieninį visuomenės santykį su Lietuvos piliakalnių

kultūra, kuri užima svarbią vietą dabartinės tautinės ir nacionalinės kultūros visumoje.

Apklausoje anketas užpildė 251 respondentas, kurių amžiaus vidurkis 48 metai. Kadangi dalis į anketų klausimus pildžiusių nenurodė vado, pavardės, tai analizuodami gautą informaciją ar pateikdami įdomesnius atsakymus apžvalgoje nurodome tik anketos statistinį numerį (su skliausteliu, pvz. 123). Respondentams buvo užduota 10 klausimų. Atsakymai vertinti kiekybiniu metodu, tendencijos ir išskirtinimai apžvelgti plačiau bei pakomentuoti.

Analizuojant gautas anketas bei vertinant atsakymus, ypač nuo šešto iki dešimto klausimo, galime teigti, kad atsakymų priežastingumas kyla iš skirtingų respondentų santykių su piliakalnių kultūros paveldu. Juos galime sąlyginai suskirstyti mažiausiai į tris grupes:

- 1) švietimo ir kultūros įstaigų bei visuomeninių organizacijų atstovai, aktyvių pavienių ir visuomeninių lankytojų dalis, kurie vertina piliakalnių kultūrą, ją stebi, puoselėja ir naudoja kaip ugdymo ir tautos istorijos pažinimo priemonę;
- 2) rajonų, seniūnijų, bendruomenių vadovai ar jų atstovai, kurie tiesiogiai rūpinasi piliakalnių tvarkymo, šienavimo, valymo ar pritaikymo lankytojams;
- 3) regioninių ir nacionalinių parkų vadovai ar atsakingi darbuotojai, kurie užsiima tiesiogine paveldo objektų globa, tvarkyba, informacinių ženklų įrengimu, viešinimu.

Siekdami konkretumo ir nuorodos į artimiausius vietos piliakalnius, respondentų pirmiausia klausėme – „**Koks piliakalnis yra arčiausiai Jūsų namų?**“. Visi apklaustieji nurodė greta ar toliau lankytus piliakalnius. Kadangi piliakalniai po dabartinės Lietuvos teritoriją pasiskirstę netolygiai, tai vienuose atsakymuose nurodoma, kad jų vienas kitas netoli gyvenamos vietos, o kitur jų gana tankiai – net po kelis. Daugelis atsakiusių nurodė oficialius piliakalnių pavadinimus, kiti dar ir vietinių bendruomenių vartojamus. Iš antro klausimo „**Kiek kilometrų yra iki Jums artimiausio piliakalnio?**“ suvestinės (žr. 1 lentelę) matome, kad 28,3 proc. respondentų (71 vnt.) atstumas iki vietos piliakalnių yra nuo 1 iki 2 km. Panašus skaičius atsakiusių (74 vnt.) arba 29,5 proc. nurodo, kad iki artimiausių piliakalnių yra nuo 3 iki 5 km. Dar panašus respondentų skaičius (72 vnt.) arba 28,7 proc. nurodė, kad iki piliakalnių yra nuo 6 iki 15 km. Likusi dalis atsakiusių 34 vnt. arba 13,5 proc. nurodo atstumą iki piliakalnio nesiekiantį nei kilometro, tai miestų ar miestelių centruose esantys piliakalniai: Vilniuje, Ukmergėje, Papilėje, Veliuonoje, Palangoje ir kt.

Labai vertinga trečiojo klausimo „**Kokios šventės vyksta prie/ant artimiausio Jūsų piliakalnio?**“ atsakymų suvestinė. Lentelėje (žr. 2 lentelę) matome rengiamų ar švenčiamų švenčių turinio pasiskirstymą. Čia pirmoje vietoje – valstybinių, pilietinių švenčių (pvz. Mindaugo

1 lentelė

	71	28.3%
1-2 km.		
3-5 km.	74	29.5%
6-15 km.	72	28.7%
Kita	34	13.5%
Viso atsakymų	251	

karūnavimo ir kt.) šventimas. Į tai atsakė ketvirtadalis visų respondentų – 25,3 proc. (žr. 2 lentelę). Nuo valstybinių švenčių nedaug atsilieka kalendorinių švenčių (pvz.: Joninės (Rasos), Lygiadienis) šventimas. Tą patvirtino 23,4 proc. anketų pateikėjų. Vietos bendruomenių ir mokyklų kolektyvai piliakalnius pasirenka kaip savo šventės vietą, tai nurodo 15,7 proc. atsakiusių. Apie dešimtadalis apklaustųjų nurodo, kad ant piliakalnių rengia šeimos ar asmenines šventes. Daugiau kaip 13 proc. savo atsakymus pateikė prie kitų galimų atsakymų kategorijos. Dalis atsakiusių nežinojo, kur priskirti Baltų vienybės dieną, rudens lygiadienio šventę, kuri savyje turi kalendorinės šventės pagrindą. Ši šventė, taip pat minima kaip dviejų tautų – lietuvių ir latvių pergalė Saulės mūšyje ir priskirtina prie atmintinų valstybės dienų. Kadangi tą vakarą degami laužai, tai ši akcija vadinama piliakalnių, ugnies sąšauka. Kiti respondentai nurodė savo vietines šventes: šokių festivalis „Veliuonos kadrilis“, tradicinė vasaros šventė „Prisirpo mėlynės“, žirgų lenktynės, žemaitiškų bardų dainų festivalis ir kitos bendruomenių, mokyklų, šeimų ir asmeninės šventės. Keletas nurodė, kad nieko nevyksta, arba jie nežino. Dar kiti nurodė, kad nėra privažiavimo, o ir piliakalnis pėsčiomis sunkiai

2 lentelė

Kalendorinės (pvz. Lygiadienis, Joninės (Rasos))	121	23.4%
Valstybinės pilietinės (pvz. Mindaugo karūnavimo minėjimas).	131	25.3%
Rajono, savivaldybės, seniūnijos.	68	13.2%
Bendruomenės, mokyklos.	81	15.7%
Šeimos, asmeninės	47	9.1%
Kita	69	13.3%
Viso atsakymų	517	

pasiekiamas.

Ketvirto anketos klausimo „**Ar dažnai lankotės ant piliakalnių?**“ atsakymai papildė ir patikslina antro ir trečio klausimų atsakymų priežastingumą. Iš 4 klausimo lentelės (žr. 3 lentelę) matome, kad atsakiusių „Taip“ 47 proc. nurodo, kad ant piliakalnių lankosi dažnai. Galima

prielaida, kaip matome iš 3 klausimo lentelės suvestinės, kad apie pusę atsakusių tradiciškai dažnai (po kelis kartus per metus) lankosi ant/prie piliakalnių, švęsdami valstybines, kalendorines, bendruomenių, seniūnijų ar šeimų šventes. 2-jo klausimo lentelės suvestiniai duomenys netiesiogiai suštrina kitą prielaidą, kad nedideliu atstumu iki artimiausio piliakalnio (iki 5 km) gyvenantiems ar

3 lentelė

Taip	118	47%
Ne	92	36.7%
Kita	41	16.3%
Viso atsakymų	251	

dirbantiems gyventojams palengvina galimybę dažniau ten lankytis. 36,7 proc. nurodė, kad piliakalnius lanko retai.

Pateikdami respondentams penktą klausimą siekėme sužinoti, „**koku tikslu, be valstybinių ir kalendorinių švenčių šventimo, gyventojai lankosi piliakalniuose?**“ (žr. 4 lentelę). Daugiausia, apie 28,7 proc. nurodė, kad ant piliakalnių lankosi švenčių švęsti. Panašus kiekis, (apie 27,8) piliakalniuose lankosi turistaujant. Malonu pastebėti, kad daugiau kaip penktadalys (22,7) piliakalnyje ar jo prieigose lankosi norėdami pabūti gamtoje. Džiugina, kad dalis atsakusiųjų – seniūnijų, vietos bendruomenių, regioninių bei nacionalinių parkų atstovų (apie 16,8) nurodė, kad vienas iš lankymosi piliakalnyje tikslų – aplinkos tvarkymas. Kaip matysime iš 9 klausimo atsakymų, piliakalnio su visais priklausiniais aplinkos tvarkymas, yra opi ir svarbi piliakalnių kultūros pristatymo ir populiarinimo dalis. Kiti paminėjo kitokius piliakalnių lankymo tikslus: „Pamokos netradicinėje aplinkoje; Piliakalnio būklės vertinimo tikslais; Mokiniam buvo

4 lentelė

Švenčių šventimas.	172	28.7%
Ekskursijos, turizmas.	167	27.8%
Aplinkos tvarkymas.	101	16.8%
Pabuvimas gamtoje.	136	22.7%
Kita	24	4%
Viso atsakymų	600	

duota užduotis aplankyti kokį (ius) nors piliakalnį, nusifotografuoti ir atnešti nuotrauką ir kt.

ĮSIMINTINIAUSI PILIAKALNIŲ METŲ RENGINIAI, PRIEMONĖS, SIŪLYMAI

Šeštame klausime klausėme „**Kokius išskirtumėtė įsimintiniausius šių metų įvykius, susijusius su Piliakalniais?**“

Vertinant visų atsakusiųjų nuomones ir apibendrinančias mintis bei pastebėjimus šiuo klausimu, išryškėjo

septynios Piliakalnių atmintinų metų svarbesnių renginių ir priemonių temų grupės. Iš kai kurių atsakymų su geografinėmis vietovių nuorodomis pastebėjome, kad respondentų skaičius aprėpia beveik visą Lietuvą. Tačiau, kaip ir iš ankstesnių Tarybos vykdytų apklausų mažiau, atsakymų gavome iš Pietryčių Lietuvos. Vienų respondentų atsakymai buvo trumpi arba susidėjo iš kelių jam svarbių įvykusių renginių ar reiškinų. Atsakymus sugrupavome pagal atskiras temas:

a) Valstybinių švenčių šventimas. Vienos iš labiausiai visuomenėje žinomos šventės – Lietuvos valstybės Karaliaus Mindaugo karūnavimo šventimas liepos 6 d., su visais pasaulio lietuviais kartu giedant Lietuvos himną nuo 2009 metų.

Ši valstybinė šventė daugeliui atsakusiųjų buvo labai svarbi ir ją atskirai bei su kitais įvykiais daugelis nurodė kaip įsimintiniausią. Liepos 6 d. šventimas, nuo 2009 metų papildęs Lietuvos himno giedojimu, įgavo daugiau liaudiškumo ir visuotinumą. Šią idėją pasiūlė buvęs Raimundas Daubaras, ji prigijo tuo metu, kai Lietuva šventė pirmo rašytinio paminėjimo tūkstantmetį ir visi Pasaulio lietuviai buvo pakviesti kartu, Lietuvos laiku 21 val., sutartinai giedoti himną. Piliakalnių atmintiniais metais tai pasiūlyta atlikti ant 100 ir daugiau Lietuvos piliakalnių ir tai padėjo šiai tradicijai tapti dar gyvybingesnei ir matomai. 2017-ieji – Tautinio košiumo ir Piliakalnių atmintini metai vieni kitus papildė ir gražiai derėjo. Dubingųjų piliavietėje liepos 6 d. buvo sujungtos kelios šventės dalys. Jau trečią kartą LNK sumanymu vyko baigiamasis dailiausių tautinių drabužių renginys „Išaušta tapatybė“. Į šventinę programą įsiliejo sutartinių šventė „Sutarjėla“. Drauge su visais Tautišką giesmę giedojo ir tarptautinio folkloro festivalio „Baltica“ svečiai iš Latvijos, Estijos, Indijos ir Ispanijos. Renginys buvo transliuojamas per LRT, todėl buvo matomas ir daugeliui įsiminė. **b) Baltų – lietuvių ir latvių vienybės dienos šventimas prisimenant bendrą pergalę 1236 m. rugsėjo 22 d. Saulės mūšyje.** Kaip jau minėta ankstesniuose anketos klausimų atsakymuose, daugelis respondentų mini Baltų vienybės dienos šventimą rugsėjo 22 d. Šios šventės šventimas nuo 2005 m. jau daug metų organizuojamas ir koordinuojamas „Aukuro“ klubo ir kitų entuziastų pastangomis gražiai prigijo per piliakalnių ugnies (laužų) sąšauką ir išsiplėtojo toli už Lietuvos ir Latvijos valstybių.

c) Kalendorinių švenčių – Rasos (Joninių), pavasario ir rudens lygiadienių, Žolinių, Jurginių ir kt. šventimas. Daugelis respondentų tarp įsimintinų renginių ir švenčių mini ir kalendorinių švenčių šventimą: 78) Projektas „Sūduvių ugnys – budinam svieta“, renginys „Jurgines švėskime piliakalniuose“, Joninės Liudvinavo piliakalnyje; 142) Lygiadienio dienos minėjimas ant Eglinės piliakalnio (Lenkija); **d) Tėštiniai archeologijos, senųjų amatų dienų, kitų meno žanrų festivaliai ar proginiai renginiai vykstantys prie/ ant piliakalnių.** Atsakiusieji prie reikšmingų ir įsimintinų įvykių priskiria įvykius tėštinis archeologijos ir amatų bei kitų meno žanrų festivalius, kitus renginius: 22) *Pilėnų didvyrių paminėjimas*

ant Bilionių piliakalnio; 54) Ant Apuolės piliakalnio (Barštyčių sen. Skuodo r.); 111) Kauno teatro vaidinimas prie Veprių piliakalnio...; 117) Skudutininkų, ragų ir daudyčių pūtėjų festivalis „Dudutis“; 228) Pirmą kartą organizuota Sutartinių šventė „Sutarysma“ ant Mažųjų Žinėnų piliakalnio Jonavos r.

e) Piliakalnių ar jų prieigų tvarkymas, ženklimas, šienavimas, pritaikymas lankymui ir kt. : 20) *piliakalnių tvarkymo tautos ir Žemės diena Betygaloje su Betygalos bendruomene; 24) Ažuolpamūšės piliakalnio tvarkymo talka; 52) bendruomenių iniciatyva sutvarkytas Bičionių piliakalnis, įrengta meninė skulptūrinė nuoroda į Palatavio piliakalnį;*

f) Saugomose teritorijose, atskirose savivaldybėse ir vietos bendruomenėse vykstantys mokomieji, pažintiniai, pėsčiųjų žygiai, turistiniai renginiai su kūrybinėmis programomis įtraukiančiomis vietos bendruomenės, mokyklų narius ar svečius: 25) *Lygiadienis Žardėje, Žygis po Kurtuvėnų piliakalnių, Festivalio „Kuršių genties vartus atvėrus“ žygis po 7 piliakalnių. 92) „Sudargo piliakalnių atsidūsėjimai“...; 129) Renginys „Paveldo galia: piliakalniai“, trukęs 2 dienas, parodęs 22 piliakalnius tarp Vilniaus ir Kernavės, sutraukęs beveik 1 700 dalyvių; 231) Rugsėjo 15–17 d. – netradicinio ugdymo dienos-renginiai ant piliakalnių, organizuoti Alytaus rajone...*

Atskira kategorija atsiliepiamų apie vis populiarėjančius pėsčiųjų pažintinius žygius. Kurios jau daugelį metų organizuoja kariuomenė, šaulių, neformalios jaunimo grupės, įstaigos ir klubai. Vien Pėsčiųjų žygių asociacija jau daugiau kaip 10 metų organizuoja apie 12 įskaitinių ir pažintinių žygių po visą Lietuvą su atskirais regioniniais pavadinimais. Autoriui ir Tarybai teko prisidėti prie žygių „Žemaitijos piliakalniai ir kūrindomis“ 2014, 2015, 2016 m. organizavimo ir informacinės sklaidos.

g) Renginiai, įprasminę piliakalnių atmintinus metus, tai – įvairios parodos, seminarai, konferencijos, konkursai, atsakingų institucijų už materialųjį ir nematerialųjį paveldą darbai, naujausių leidinių, filmų piliakalnių tematika leidyba ir pristatymai: 24) *Konferencija, skirta Piliakalnių metams „Archeologinis paveldas: nuo akmens amžiaus iki Radvilų“; 58) Kauno marių regioninio parko direkcija paskelbė „Piliakalnių iššūkį“, kuriuo skatino visus žmones aplankyti kuo daugiau Lietuvos piliakalnių, juos įamžinti...; 165) Vykdytas projektas „Zarasų krašto piliakalnių aktualizavimas ir atgaivinimas“.*

Septintas klausimas. Ar atmintini Piliakalnių metai (2017) paskatino Jus geriau pažinti piliakalnių kultūrą, greta mūsų esantį istorinį, gamtinį, kultūrinį paveldą?

Į šį klausimą trumpai ir teigiamai atsakė 168 respondentai arba apie 67 proc. visų atsakusių. Kiti atsiliepdami teigiamai pateikė platesnius komentarus: 54) *Žinoma! Mūsų krašto istoriją gražiausiai iliustruoja piliakalniai. Tik*

domėdamasi mūsų krašto kuršių ir žemaičių genčių palikimu pažįsti savo kraštą – šlovingus šalies laikus, didingą Lietuvos istoriją!; 66) Taip. Kėdainių kultūros centras vykdo projektą „Atrask ir pažink piliakalnius su šeima.“

Kiti 34 respondentai tarė „iš dalies taip“, tai apie 13,55 proc. visų respondentų. Bet daliai atsakusiųjų 21 (8,37 proc.) netiko anksčiau minėti atsakymo variantai, tai pakomentavo, kad šiais, 2017 atmintiniais metais nieko išskirtinio neįvyko, nes domisi ir dalyvauja piliakalnių tvarkyme nuolat, tik pritaria, kad padaugėjo lankytojų. Apie 11 proc. respondentų, arba 28 atsakusiųjų tarė: – „ne, nelabai“.

Aštuntas klausimas. Ar pritariate teiginiui, kad piliakalnių kultūros puoselėjimas prisideda prie pilietiško ir tautinės tapatybės stiprinimo?

96 proc. (arba 241 atsakęs) atsakė „Taip“. 22) *Taip, visiškai pritariu.*

Tik tam, kad puoselėtume piliakalnių kultūrą, juos reikia pritaikyti lankymui ir kasmet tinkamai prižiūrėti. Negana išvardinti, kiek mes jų turime... Tik apie 4 proc. apklaustųjų (arba 10 respondentų) atsakė neigiamai arba neturėjo nuomonės. Ši bendra nuostata, kad piliakalnių kultūros puoselėjimas prisideda prie pilietiško ir tautinės tapatybės stiprinimo, džiugina. Visuomenė, turėdama skirtingas gyvenimo patirtis ir darbinį bei pažintinį santykį su piliakalnių kultūros palikimu, šiuo klausimu yra vieninga. Tai lemia šio Lietuvai savito daugialypio kultūros paveldo visuminę vertę, kuri ugdo įvairių visuomenės socialinių grupių tautinę tapatybę, pilietišumą ir pasididžiavimą savo valstybe, jos kultūra, gamta ir istorija.

Devintas klausimas. Su kokiomis piliakalnių pažinimo, lankymo, tvarkymo, viešinimo problemomis susidūrėte? Vos ne kas trečias respondentas, apie 30 proc. (arba 71) atsakė, jog su pažinimo, lankymo ir tvarkymo bei viešinimo problemomis nesusidūrė. O apie 70 proc. atsakusiųjų pateikė savo pamąstymus, emocijas, dalykines pastabas ir siūlymus.

Čia, kaip pradžioje užsiminėme, išryškėjo mažiausiai trys respondentų grupės, kurių ir pastabos kilo iš santykio, kam jie atstovauja, kiek darbine ar pažintine prasme susiduria su šiuo piliakalnių kultūros paveldu:

a) respondentai – aktyvūs lankytojai, švietimo ir kultūros įstaigų bei visuomeninių organizacijų atstovai, kurie vertina piliakalnių kultūrą, puoselėja ją ir šebi jos būseną ir pokyčius. Didelė dalis respondentų įvardijo, kad trūksta nuorodų link piliakalnių, informacinių štenų, sunku juos surašti, prieiti, privažiuoti. Nors kiti respondentai informavo, kas domisi informacijos užtenka. Viena respondentų grupė guodžiasi, kad piliakalniai pelkėse, miškuose ir sunku juos pasiekti, kita vertus, užmirštama, kad jų didesnė dalis buvo gynybinė.

b) respondentai – rajonų, seniūnijų, vietos bendruomenių vadovai ar jų atstovai, kurie tiesiogiai

rūpinasi piliakalnių tvarkymu, šienavimu, krūmų kirtimu ar pritaikymu lankytojams. Kadangi piliakalnių ir jų prieigų tvarkymas, šienavimas tenka pirmiausia seniūnijoms, kai kur tai atlieka štipresnės vietos bendruomenės, tai įvardytos problemos ir patirtys taip pat panašios. Vienur, kas metai tai atliekama neprikaištingai, kitur trūksta lėšų ar darbuotojų, dar kitur primenama, kad dalį tvarkymo rūpesčių, talkų būdu gali atlikti vietos bendruomenės.

c) respondentai – regioninių ir nacionalinių parkų vadovai ar atsakingi darbuotojai, kurie užsiima tiesiogine paveldo objektų globa, tvarkyba, informacinių ženklų įrengimu, viešinimu. Dalis respondentų užsiminė, kad pasisėkė tiems materialios ir nematerialios kultūros paveldo objektams ir reiškiniams, kurie įeina į nacionalinių ir regioninių, ir kitokių kategorijų saugotinas teritorijų ribas. Nes juose vykdoma intensyvesnė specialistų priežiūra, palaikomas glaudesnis ryšys su vietos gyventojais, bendruomenėmis, dažniau konsultuojamasi iškilusiais tvarkybos, priežiūros klausimais. Sklandžiau sprendžiami viešinimo, lankytojų kvietimo ir jų srautų nukreipimo klausimai.

Dešimtame klausime respondentų prašėme **nurodyti straipsnių spaudoje ir elektroninėje erdvėje nuorodas, kuriuose aprašomi šių metų svarbiausi įvykiai, susiję su jų artimiausios aplinkos piliakalniais.** Dalis respondentų nurodė vykusią renginių ir priemonių informaciją respublikinėje, rajono spaudoje, vietos bendruomenių elektroninėse svetainėse, socialiniuose tinkluose. Dalis respondentų paminėjo, kad informacija viešinta įstaigų ir organizacijų interneto svetainėse.

Dar Piliakalnių metų darbo grupės pirmuose pasitarimuose sudarant priemonių planą, buvo iškeliami strateginiai uždaviniai, siūlomos priemonės, kurių realizavimas turėjo mus visus – ir bendruomenę, ir valstybę priartinti prie jų įvykdymo. Nors prie kiekvienų atmintinų metų paskelbimo būdavo prierašas – skirti valstybės programinių lėšų, tačiau dažniausiai kuruojančios ministerijos primindavo, priemonės vykdykite iš savo institucijų ir savivaldybių asignavimų. Todėl daugelio atmintinų metų, taip pat ir Piliakalnių metų, sėkmė didžia dalimi priklausė nuo visuomenės ir valstybinių institucijų įsitraukimo, tų priemonių sėkmingo realizavimo, jų rezultatų ir sektinų pavyzdžių viešinimo ir sklaidos. Iš sukauptos pirminės informacijos galime susidaryti gana pozityvų vaizdą.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

<http://www.gyvenimas.eu/2014/12/16/ar-minesime-piliakalniu-metus/>

<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/727ddfe018b411e5bfc0854048a4e288>

G. Zabiela, M. Vitkūnas. „Baltų piliakalniai: nežinomas paveldas“. Lietuvos archeologijos draugija, 2017 m.; Z. Baubonis, D. Stončius, E. Šatavičius, G. Zabiela, „Lietuvos piliakalnių atlaso IV tomas“ Lietuvos archeologijos draugija, 2017 m.; Z. Baubonis, G. Zabiela, J. Viršilienė „Šilalės rajono piliakalniai“. Šilalės r. savivaldybė, 2017 m.; Istorinių ir meninių žvilgsnių į šiaurės Sūduvos piliakalnius (sud. A. Pievienė) 2017 m.

http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=251312

<https://www.lzinios.lt/lzinios/Prie-kavos/i-kulturini-gyvenima-grize-piliakalniai/257792>

<http://www.kpd.lt/baigiamajame-piliakalniu-metu-renginyje-laukuvoje-silales-raj-pristatyta-apibendrinta-2017-m-piliakalniu-paveldosaugine-ir-edukacine-patirtis/>

<https://www.alfa.lt/straipsnis/50248694/originali-piliakalniu-issaugojimo-strategija-geriau-maziau-juos-populiarinti>

<https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/lietuvisko-peizazo-brangakmeniai.d?id=75199510>

<https://sa.lt/piliakalniu-tvarkymas-kodel-taikomi-nevienodi-standartai/>

<https://vkpk.lt/galerija/galerijos-pavadinimas-ipsum-dolor-sit-amet-consectetur-2/>

<https://www.lzinios.lt/lzinios/Gimtasis-kraštas/klaipedos-piliakalniai-biurokratiniame-liune/259233>

A. Žičkienė. Etninės kultūros vertybės kaupiančių įstaigų situacija Lietuvoje. 39 p. Etninė kultūra. Nr. 9. 2015 m.

Piliakalnių metų uždarymas Laukuvoje. 2017.12.15.

BENDRUOMENĖ, TERITORIJA, VARDAS – JŲ KAITA XX A. II PUSĖJE–XXI A. PRADŽIOJE

DOC. DR. FILOMENA KAVOLIUTĖ

Vilniaus universitetas, Geografijos ir kraštotvarkos katedra, Geomokslų institutas, el. p. filomena.kavoliute@gf.vu.lt

ANOTACIJA

Įjungus Lietuvą į Sovietų Sąjungos sudėtį, XX šimtmečio antroji pusė kaimiškajai Lietuvos daliai buvo lemtinga. Tuometinės kraštovaizdžio ir bendruomenių pertvarkos įtaka lietuvių kultūrai dar nėra iki galo suprašta ir įvertinta. Straipsnyje analizuojama gyvenamųjų vietovių kaita, atkreipiant dėmesį į visus tris jų požymius: bendruomenę, teritoriją ir vardus. Dėmesys vardams šiuo atveju išskirtinis, nes per du dešimtmečius sovietų laikais iš valstybinės apskaitos duomenų išbraukta apie 4000 gyvenamųjų vietovių vardų, o ir atkūrus valstybingumą istorinių vardų panaikinama daugiau negu atkuriamą, nors tai yra svarbūs krašto kultūros istorijos liudytojai, dvasinis saitas tarp žmonių ir žemės. Lietuvoje yra dar per 4000 kaimų ir viensėdžių be gyventojų.

Raktiniai žodžiai: kaimai, bendruomenės, vardai, kultūros paveldas.*

ĮVADAS

Kaimiškos gyvenamosios vietovės – kaimai ir viensėdžiai – gausiausia valstybę formuojančių socialinių-teritorinių „ląstelių“ grupė. Kaip miesteliai ir miestai, kaimiškos gyvenamosios vietovės turi trinarę struktūrą: gyventojus (bendruomenes), teritoriją (žemę) ir vardą (juos identifikuojantį kodą). Kaimų ir viensėdžių teritorijos su vienokių ar kitokių formų gyvenvietėmis ir naudmenomis sudaro šalies „kūno“ agrarinę dalį (70 % šalies ploto), bendruomenių kultūrinė raiška palaiko valstybės, tautos sielą – etninę kultūrą, o vardai yra krašto kultūrinės-istorinės atminties lobynas, taigi ir kaimo, viensėdžio sampratos turinys kinta pagal atitinkamą kontekstą.

Kaimiškajai valstybės daliai XX šimtmetis buvo nepaprastai audringas: pergventos trys žemės reformos ir pradėta ketvirtoji. 1907 m. dar carinė, o 1923 m. jau savos valstybės vykdyta žemės reforma baigė išlaisvinti nuo baudžiavos užsilikusios režinės žemėnaudos ir aprūpino žeme, sudarydama sąlygas krašto vystymui, o vietomis ir

* Straipsnis parengtas pagal Etninės kultūros globos tarybos finansuoto tyrimo „Lietuvos gyvenamųjų vietovių vardų kaitos apžvalga (XX a. II pusė)“ (autorinė sutartis 1917.05.10 Nr. SA – 3) baigiamąją ataskaitą.

sunkaus darbo reikalaujančiam žemių kultūrinimui (šlapių bendrų ganyklų, akmenynų įsisavinimui). Sovietinė žemės reforma – kolektyvizacija, pradėta pokaryje vykdant deportacijas, o septintajame ir aštuntajame dešimtmečiais varyta prie pabaigos, „įtvirtinant“ kolektyvines bendruomenes, nukeliant vienkiemius ir statant naujas gyvenvietes. Paštarieji procesai galutinai ardė tradicines bendruomenes. Valstybingumo atkūrimas amžiaus pabaigoje, žemės reštucija vėl suteikė naujų vilčių, o kartu apnuogino tai, kas prarasta kaimiškoje krašto dalyje. „Praradimai per 50 metų tokie dideli ir ypatingi, kad šiandieną dar reikia tiriamųjų darbų, kad pajėgtume nuoštolius įvertinti“, – pirmajame lietuvių kultūros kongrese 1990 m. sakė prof. Česlovas Kudaba (Kudaba 1990: 38). Būdami tarp Europos laisvųjų valstybių, pamažu užmirštame, ką neigiamo išgyvenome sovietmečiu, tačiau užsimiršimas anaipol nepadedą susitelkti ir likviduoti vis dar tebeįjuntamas neigiamas to laikotarpio pasekmes.

Kaimo gyventojai 1939 m. sudarė 77 % visų gyventojų. Per du karo, pokario tremčių ir kolektyvizacijos dešimtmečius kaimiškoji gyventojų dalis sumažėjo iki 61 % (1959 m.), t. y. maždaug po 277,8 tūkst. gyventojų per dešimtmetį; iš viso šalis tuomet neteko 850 tūkstančių gyventojų (*Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974: 3). Per septintąjį dešimtmetį iš kaimų pasitraukė mažiausiai gyventojų per visą sovietmetį – 109 tūkstančiai, tačiau pradėjus nukėlinėti vienkiemius (dažnai prievarta), žmonės neteko dar vieno motyvo likti kaime. Nors iš pradžių gausiau eita į kolektyvines gyvenvietes, vėliau didžioji dalis jau traukėsi iš kolūkių – jei jau reikia išeiti iš namų, tai verčiau išsikelti į miestą, pasirinkti lengvesnį gyvenimą ir tapti laisviems, nepriklausomiems nuo kolūkio: „vaikai į kolchozą eiti, grįžti po mokslų neplanuoja“. Aštuntajame dešimtmetyje kaimiškąsias vietas paliko 199,9 tūkst. gyventojų, devintajame – 168,6 tūkst. (Kaimas 1986: 172; *Kaimo gyvenamosios vietovės...* 1993: 3). Tačiau nepaisant „sėkmingo“ vienkiemius nukėlimo, atliekamos apklausos rodė, kad net ir įpusėjus melioracijai (1978–1979 m.) apie 70–80 % gyventojų dar vis nenorėjo išeiti iš savo gimtųjų vienkiemių ir tik intensyviausiai melioruojamuose rajonuose žmonės buvo labiau susitaikę su artėjančia lemtimi – Šiaulių, Kėdainių rajonuose nenorintieji palikti namus sudarė atitinkamai 62,7 ir 63,7 % apklaustųjų

(Grabauskas 1983: 91). 1989 m. kaimuose buvo likę 32 % šalies gyventojų.

1959 m. gyventojai surašyti 25 143 kaimo gyvenamosiose vietovėse. Per karą, kolektyvizaciją be gyventojų likusios vietovės į tą skaičių nebuvo įrauktos. 1970 m. surašymo duomenyse taip pat nurodomos tik gyventojus turėjusios vietovės, bet užsimenama, kad per laiką tarp surašymų jų sunyko 914 (*Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974: 4). Sovietmečio pabaigoje, 1989 m. užregistruotos 21 549 gyvenamosios vietovės, iš kurių 2026 buvo be gyventojų (*Kaimo gyvenamosios vietovės...* 1993: 3). Taigi, per sovietmetį sunyko ar buvo suardyta 5620 kaimiškų bendruomenių: 3594 vardai išbraukti iš valstybinės apskaitos duomenų, kitų 2026 bendruomenių vardų išbraukti nespėta. 2011 m. surašymo duomenyse minima 18 460 gyvenamųjų vietovių (Gyventojai gyvenamosiose vietovėse 2013), iš kurių gyventojų neturinčių vietovių yra 4200 (Daugirdas ir kt. 2013: 52). Kitaip sakant, iš 1959 m. gyventojus turėjusių 25 143 vietovių 2011 m. liko 14 260 apgyventų vietovių. XIX amžiaus pabaigoje (1897 m.) dabartinėse Lietuvos ribose buvo 27 024 gyvenamosios vietovės (Kaimas 1986: 172).

Gyventojams pasitraukus, išmirus, žinią apie toje vietovėje gyvenusią bendruomenę ilgiausiai liudija josios vardas. Problema iškyla pripažinus, kad gyvenamųjų vietovių vardai yra svarbūs krašto kultūrai – juose atpažįstame krašto istorijos faktus, buvusią gamtinę aplinką, atrandame giminių kilties vietas. Taigi, per du dešimtmečius prarasti 4000 vietovardžių nedidelei lietuvių tautai yra didelė kultūrinė netektis. Ši netektis darosi skaudesnė ir dėl to, kad po šalies nepriklausomybės atkūrimo gyventojams atgaunant žemės nuosavybę natūra panaikintuose kaimuose, istoriniai jų vardai nebuvo grąžinami. Toks nesuinteresuotumas, matyt, nulemtas sovietmečiu išplitusio abejingumo krašto kultūriniam palikimui: vardai laikomi bereikšmiai, kultūrinės vertės neturinčiais žodžiais. Todėl pradėjus tikslinti kaimų ribas, be gyventojų likusių vietovių vardai vėl iš naujo buvo braukiami iš valstybės dokumentų, o kartu ir iš gyvosios vartosenos, taip atimant teisę tų kaimų teritorijoms vadintis istoriniais vardais. Panaikinant vardus, pasirašomas mirties nuosprendis kultūrinei vietovės atminčiai. Jei tokios tendencijos ir požiūris nesikeis, kyla grėsmė prarasti dar per keturis tūkstančius krašto vardų.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti iš sovietmečio paveldėtą gyvenamųjų vietovių būklę.

Uždaviniai:

1. apžvelgti gyvenamųjų vietovių kaitą ir vardų naikinimą sovietmečiu;
2. apžvelgti gyvenamųjų vietovių vardų atkūrimą, braukimą nepriklausomybės laikotarpiu;
3. aptarti gyvenamųjų vietovių vardų reštutacijos būtinybę.

METODIKA

Gyvenamųjų vietovių kaitos tyrimas atliktas remiantis 1959, 1989 ir 2011 m. gyventojų surašymų medžiaga (*Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974; *Kaimo gyvenamosios vietovės...* 1993; Gyventojai gyvenamosiose vietovėse... 2013). Pasitikslinant naudota 1923 m. gyventojų surašymo medžiaga (*Lietuvos apgyventos vietos...* 1925) bei 1959 m. teritorinio-administracinio suskirstymo žinybas (*Lietuvos TSR administracinis-teritorinis...* 1959).

Duomenų apie sovietmečiu panaikintas gyvenamąsias vietas ieškota Lietuvos TSR teritorinio-administracinio suskirstymo žinyne bei 1989 m. gyventojų surašymo medžiagoje (*Kaimo gyvenamosios vietovės...* 1993). Konkrečių išbraukimo datų ieškota LTSR Aukščiausios Tarybos ir Vyriausybės oficialiajame leidinyje. Pirminių dokumentų, konkrečių išbraukimo motyvų formuluočių ieškota Centrinio valstybės archyvo LTSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo fonde (R-758). Tiek duomenų apie nepriklausomybės laikotarpiu panaikintas gyvenamąsias vietas, tiek duomenų apie rengiamus įstatymų projektus, susijusius su gyvenamųjų vietovių panaikinimu ir nuštatymu, pavadinimų suteikimu bei keitimu ir teritorijų ribų nuštatymu ieškota Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, savivaldybių interneto svetainėse (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/> ir kt.). Analizuoti LTSR ir Lietuvos Respublikos priimti įstatymai. Jų ieškota LTSR AT ir Vyriausybės oficialiajame leidinyje ir internete. Siekiant geriau suprasti sovietinės melioracijos laikotarpį, susipažinta ir panaudota Šakių ir Jurbarko rajonų melioracijos valdybų archyvinė medžiaga.

Atliekant gyvenamųjų vietovių kaitos analizę ir siekiant suprasti (realiai apčiuopti) gyvenamųjų vietovių ir jų vardų naikinimo mastą, buvo sudaryti jų sąrašai, taip pat be gyventojų esančių gyvenamųjų vietovių sąrašai.

Didžiausias tyrimą apsunkinęs kliuvinys buvo tas, kad tiek sovietmečiu; tiek nepriklausomybės laikotarpiu buvo ne kartą keičtos apylinkių / seniūnijų bei rajonų / savivaldybių ribos, todėl lyginti duomenis reikėjo itin atidžiai, pasitikrinant kartografinę medžiagą. Keblumų kėlė ir tai, kad po nepriklausomybės atkūrimo statistiniai duomenys nebenurodo tų kaimų dalių, kurios patenka į skirtingas seniūnijas ar rajonus. Kitas ne mažiau tyrimą apsunkinantis faktas – duomenų apie gyvenamąsias vietas netikslumai, nesutapimai, palyginus atskirus šaltinius. Be to, dalies gyvenamųjų vietovių 2011 m. surašymo medžiagoje nėra. Jos pašėbėtos lyginant 1989 ir 2011 m. surašymų duomenis, aiškinantis iki 1989 m. ir po 1989 m. (t. y. sovietmečiu ir po sovietmečio) be gyventojų likusias gyvenamąsias vietas. „Pasimetusias“ vietas išdavė 1989 ir 2011 m. surašymų medžiagoje minimų gyvenamųjų vietovių ir jų kiekio neatitikimas. Tokių vietovių vis „atsiranda“ skelbiamuose savivaldybių projektuose, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimuose dėl gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų

nuštatymo. Dėl visų nesutapimų (kiekio, gauto atlikus skaičiavimą, ir kiekio, nurodyto oficialiuose šaltiniuose), „dingimų“, duomenų neišsamumo (jei vienur išbraukta vietovė paminėta, kitur apie ją duomenų nėra, reikalinga ilgesnė, nuoseklesnė paieška) straipsnyje pateikiami duomenys vertintini su šiočia tokia paklaida, kuri, matyt, išliks ir ateityje, jei nebus patikslinti senųjų surašymų duomenys ir atnaujinti vėlesniųjų surašymų duomenys. Lyginant dėmesys buvo kreiptas ir į 1989 m. buvusius tuščius, bet po 1989 m. vėl apgyventus kaimus. Kita sunkinanti aplinkybė yra ta, kad sovietmečiu kaimų, viensėdžių ribų schemos pradėtos braižyti tik pačioje laikotarpio pabaigoje (1987 m., patikslintos 1999 m., M 1:50000), nors pažymėtos jau ne visų gyvenamųjų vietovių ribos (Valstybės žemės fondo medžiaga). Autorė nuoširdžiai dėkoja Valstybės žemės fondui (buv. Valstybiniam žemėtvarkos institutui) už pagalbą, leidžiant patikslinti archyvinėje kartografinėje medžiagoje. Pasitikslinant kaimų, viensėdžių ribas, ieškota Registrų centro *Regia* tinklalapyje, kur (buvo) skelbiamos sąlyginės kaimų, viensėdžių ribos.

MELIORACIJA – VIENKIEMIŲ NAIKINIMO PRIEMONĖ

Kolektyvizacija pakeitė žemės naudojimą, tačiau apgyvendinimo sistemą palietė mažiau. Kita vertus, dalies ištremtųjų, ypač ankstyvųjų vežimų, taip pat nuo tremties pabėgusiųjų sodybos būdavo nugriaunamos, o vėliau ten įkurinamos jaunos šeimos. Savo namuose – laukuose išsibarsčiusiuose vienkiemiuose, buvusioje nuosavoje žemėje tebegyvenantys naujieji kolūkiečiai buvo nepakankamai lojalūs naujajai tvarkai ir į kolektyvinių ūkių steigimo įstatuose numatytą priemonę – „laikyti būtina neatidėliojant pradėti steigti kolektyvinių ūkių gyvenvietes“ – neatsiliepė (Dėl kolektyvinių ūkių... 1948). 1951 m. pradėtas kolūkių kūrimas ėjosi lėtai. Pavyzdžiui, Anykščių rajono Juoštinkų apylinkės Komjaunimo ir Tarybos gyvenvietės-kaimai 1959 m. dar buvo be gyventojų. Švenčionių apylinkės Kolūkiečių gatvės kaime gyveno tik 17 gyventojų (*Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974). Todėl vienkiemio sistemos, kaip „carizmo ir buržuazijos politikos rezultato, sukuriančio kaime sau atramą buožių asmenyje“, likvidavimas svarstytas Lietuvos komunistų partijos suvažiavime, plenumuose (Sniečkus 1952). Pabaltijo vienkiemio problema svarstyta TSKP CK plenumo Maskvoje (Хрущев 1953: 83). Tačiau žmonės į kolektyvines gyvenvietes nesikėlė ne tik todėl, kad jos priminė baudžiavinius kaimus, iš kurių išėita vos prieš 30–60 metų, bet ir todėl, kad sodybos buvo jų tėvų namai, o senosios sodybos – ištisų šeimų, giminių lizdai.

1965 m. Lietuvai atsirado proga įsijungti į prasidedantį TSRS (SSRS) Nejuodžemio zonos žemių gerinimą (rūgščių dirvų kalkinimą ir melioracijos darbus valstybė ėmėsi atlikti savo sąskaita), todėl Lietuvos TSR kartu su Latvijos TSR paprašė Sovietų Sąjungos biudžeto lėšomis iš

melioruojamų plotų iškelti dar ir vienkiemius: „Ir apskritai vienkiemio nukeldinimo uždavinį mums vertėtų spręsti aktyviau, o tai iki šiol visi kalbėjo, bet labai mažai darė. [...] Atsiranda galimybė gerokai sumažinti kaimo gyventojų supriešinimą, pagerinti jų kultūrinį buitinių aptarnavimą“ (Снечук 1965: 221–222). 1966 m. sausį buvo paskirtos lėšos Lietuvai, Latvijai ir Estijai (О мероприятиях... 1966), o paskui TSKP CK plenumas dar įspėjo Pabaltijo respublikas nekartoti ankstesnių klaidų ir naujus melioracinius sklypus projektuoti ne mažesnius kaip 200 ha (*Материалы...* 1966), nes lig tol buvo sausinama mažomis 40 ha dydžio drenažo sistemomis ir vienkiemiai būdavo apeinami. Didžioji melioracija buvo pradėta – vienkieminę apgyvendinimo sistemą imta naikinti valstybiniu mastu:

[...] Lietuvos KP Centro Komitetas ir Lietuvos TSR Ministrų Taryba n u t a r i a : 1. Laikyti, jog *vienas svarbiausių* (čia ir toliau cituojant kursyvu išryškinta autorės) Žemės ūkio ministerijos, Melioracijos ir vandens ūkio ministerijos, Kaimo ūkio ministerijos, Respublikinio tarpkolūkinio ūkio organizacijų susivienijimo, Valstybinio ūkio reikalų komiteto, Buitinio gyventojų aptarnavimo ministerijos, Vyriausiosios energetikos ir elektrifikavimo valdybos, Geologijos valdybos, Automobilių transporto ir plentų ministerijos, Lietuvos Komunistų Partijos rajonų komitetų, rajonų vykdomųjų komitetų ir rajonų gamybinių žemės ūkio valdybų, kolūkių valdybų, tarybinių ūkių ir kitų valstybinių žemės ūkio įmonių ir organizacijų vadovų, kaimo pirminių partinių, profsąjungų ir komjaunimo organizacijų *uždavinių yra įgyvendinti reikalingas priemones gyventojų kėlimuisi iš vienkiemio į gyvenvietes toliau gerinti* [...]. Lietuvos KP Centro Komitetas ir Lietuvos Ministrų Taryba atkreipia visų partinių ir žemės ūkio organizacijų dėmesį į tai, kad reikia toliau *aiškinti* kolūkiečiams, tarybinių ūkių darbininkams ir kitiems gyventojams, *kaip yra svarbu įgyvendinti gyventojų kėlimosi iš vienkiemio į gyvenvietes priemones* ir kokią paramą teikia Partija ir Vyriausybė, sprendžiant miesto bei kaimo buto – buties ir kultūrinių gyvenimo sąlygų suartinimo uždavinius. (Dėl priemonių... 1968)

Į gyvenvietes skatinta keltis ir iš nesusaintintų plotų, draudžiant remontuoti senus trobesius, kad būtų paspartintas vienkiemio likvidavimas, už kurį buvo užmokama. Plotuose, kuriuose sausinti buvo netikslinga, būta nemažai archajiškų viensėdžių, mažiausiai palieštų XX a. pirmosios pusės žemės reformų ir naujakurystės. Tokiose senose, senus trobesius turėjusiose sodybose po šeiminių tremties apsigyvenę nauji gyventojai, o kartais ir senieji šeiminkai noriau naudojami atsiradusiomis galimybėmis buties sąlygoms pagerinti. Noriau į gyvenvietes kėlėsi ir mažiau žemės (tarpukariu) turėjusios ir praštesnės sodybose gyvenusios šeimos. Pagal rajoninio

planavimo schemas Lietuvoje turėjo būti sukurta apie 3100 kolektyvinių gyvenviečių (*Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974: 6). Pavyzdžiui, Jurbarko melioracijos štatybos valdybos archyvuose fonduose Jurbarko MSV skirtose telefonogramose skaitome: „1978.07.20. Pranešame jums, kad sodybvičių tvarkymo užduotis Jurbarko rajone patikslinama ir nuštatoma 250 sodybvičių. Miniistro pavaduotojas A. Vlasovas“; „1980.01.21. Vienkiemų nukėlimo planas 1980 m. jūsų rajonui numatomas 170 vienetų“; „1982.03.18. Sodybvičių šalinimo planas jūsų valdybai 1982 m. 280 vienetų“.

GYVENAMŪJŲ VIETŪVIŲ VARDŪ PANAIKINIMAS

Viename iš pirmųjų gyvenamųjų vietovių apskaitos įsakų visas dėmesys buvo sutelktas į besikuriančių gyvenviečių registraciją bei pavadinimų suteikimą ir tik paskutinis punktas numatė „visiems gyventojams išvykus arba jiems persikėlus iš atskirų gyvenamųjų vietovių į kitas gyventi [...] tokias vietoves išbraukia iš apskaitos, kaip faktiškai neegzistuojančias“ (Dėl Lietuvos TSR gyvenamųjų vietovių... 1962). Pradėjus masinę melioraciją ir daugėjant be gyventojų likusių vietovių, 1968 m. įstatymas „Dėl pavadinimų administraciniam-teritoriniams vienetams, gyvenamosioms vietovėms [...] tvarkos“ yra patikslinamas, išbraukiant nuostatą dėl gyvenviečių registravimo, o 4 straipsnį papildant taip: „Kai iš gyvenamosios vietovės visi gyventojai išvyksta ar persikelia kitur gyventi ir joje nebelieka gyvenamųjų bei ūkinių pastatų, [...] išbraukti tokia gyvenamąją vietovę“ (Dėl pavadinimų administraciniam-teritoriniams vienetams... 1968). Buvo pradėta sutikrinti gyvenamąsias vietas, nes tokių buvo atsiradę po karo bei trėmimų. Apylinkių pateiktose pažymose jų sunykimo priežastys kartais įvardijamos tiesiogiai, kartais jas galima numanyti:

Kretingos raj. Imbarės DŽDT VK pažymi, kad Titnagų kaime gyveno vienas ūkininkas, kurį specevakuvus 1941 m. gyventojų neliko, pastatai buvo nugriauti. (Imbarė, 1968 m.; CVA R-758, ap. 3, b. 404)

Išbraukti Jonišio raj. Rudiškių apyl. Šliomiškio vk. ir Aukštamiškio k., nes niekas negyvena ir nėra gyvenamųjų ir ūkinių pastatų. Gyvenamosios vietovės išnykusios prieš 23 metus. (1968 m.; CVA, f. 758, ap. 3, b. 529)

Išbraukti Dusnyčios kaimą iš Lazdijų apyl. apskaitinių duomenų, kadangi Dusnyčios k. randasi pasienio zonoje ir iš jo 1940 m. gyventojai yra iškelti į kitus kaimus. (1968 m.; CVA, f. 758, ap. 3, b. 529)

Todėl tiesiog neįtikėtina atrodo visuomenei pateikiami 1959 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenys, kuriuose gyventojų neturinčiomis gyvenamosiomis vietovėmis

nurodomos geležinkelio būdelės, naujai suplanuotos gyvenvietės, pavyzdžiui, Kauno raj. Akademijos ir Akademijos (bendrabučių), Girionių (technikumo), iš viso paminėtos 23 (*Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974):

Joniškio r. Kriukų apyl. Beržiukų k. gyveno 7 ūkininkai., Dvariukų k. – 1 ūkininkas, Kelmynės k. – 1 ūkininkas. Iš šių kaimų 1969 m. visi gyventojai išsikėlė į gyvenvietes ryšium su melioracija. Šiuose kaimuose niekas negyvena ir nėra gyvenamųjų namų šiuo metu. (CVA, f. 758, ap. 3, b. 529)

Jurbarko rajono Vadžgirio apylinkės Pleteriškės kaimo gyventojai, vykdant melioracijos darbus 1969 m. persikėlė į Šilkalnio kaimą (gyvenvietę), o šiuo metu šio kaimo teritorijoje negyvena nė vienas gyventojas ir nugriauti visi ten buvę pastatai. Minimas kaimas buvo apylinkės pakraštyje, todėl ir ateityje pagal Lapgirių tarybinio ūkio generalinį planą šio kaimo teritorijoje nenumatoma statyti jokių statinių. (CVA, f. 758, ap. 3, b. 529)

Kėdainių raj. Krakų apylinkės DŽD Taryba pažymi, kad Paropės, Poliesės, Underiškės vienkiemiai yra likviduoti. 1968 m. (CVA, f. 758, ap. 3, b. 514)

Pateiktų pavyzdžių formuluotės aiškiai leidžia suprasti jas rengusių pareigūnų požiūrį į kaimų, viensėdžių vardų panaikinimą. Nemažiau iškalbingos ir priimtios pataisos bei 1970 m. LTSR Ministrų Tarybos potvarkis Nr. 526-p „Dėl nugriautų (likviduotų) gyvenamųjų namų“, kurio 3 punktas skelbia: „Nuštatyti, kad namas laikomas nugriautu (likviduotu) tik esant miesto, rajono vykdomojo komiteto sprendimui dėl jo nugriovimo (likvidavimo), jeigu namas sausio 1 d. yra faktiškai nugriautas (likviduotas)“ (Dėl nugriautų... 1970). Potvarkio priėmė siekiant išvengti pasitaikančio piktnaudžiavimo siekiant tikrai likviduoti nukeliamas sodybas, mat už tai būdavo išmokami pinigai. Kartu potvarkis leidžia suprasti, jog iš savo sodybų nebuvo išeinama lengvai. Tokią išvadą galima daryti ir prisiminus Kelmės raj. Kolainių apylinkės Bikioniškės kaimo atvejį – po dešimtmečio rajonų vykdomieji komitetai priima rezoliuciją dėl vienkiemų nenugriovimo:

1966 m. Bikioniškės kaime buvo nugriauti paskutiniai pastatai, todėl apylinkės vykdomasis komitetas siūlė šią gyvenamąją vietovę išbraukti iš apskaitinių duomenų. Tačiau, 1968 m. pabaigoje atvykęs gyventojas ant senų pamatų /buvusių senų pastatų vietoje/ vėl pasistatė gyvenamąjį namą ir ūkinius pastatus. Sąryšyje su tuo Kolainių apylinkės DŽD Taryba nusprendžia: Pakeisti apylinkės vykdomojo komiteto pasiūlymą dėl Bikioniškės gyvenamosios vietovės išbraukimo iš apskaitinių duomenų – minėtą gyvenamąją vietovę palikti. 1968 m. gruodžio 27 d., Kolainiai. (CVA, f. 758, ap. 3, b. 529)¹

¹ Bikioniškės viensėdis išbrauktas 1983 12 28 LTSR AT Prezidiumo įsaku Nr. X-3642, kaip Užvenčio apylinkės vietovė.

1984.01.19. Praėjus 3 metams nuo vienkiemų įkainojimo, vienkiemų nenugriovė (pateikiamas sąrašas – aut.): 1) Bakšys Antanas, Viktoro. Įkainota 1980 m. (šioje sodyboje dabar ūkininkaujama – aut.).

1986.01.16. Praėjus trims metams nuo vienkiemų įkainojimo aktų patvirtinimo, kai kurie asmenys vienkiemų nenugriovė: (pateikiamas sąrašas – aut.). (Jurbarko melioracijos valdybos archyviniai dokumentai)

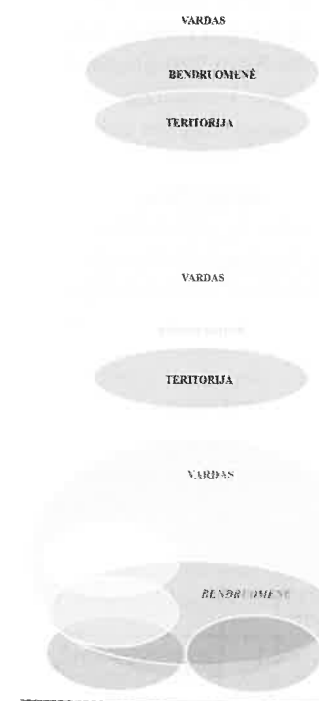
Vienkiemų naikinimas buvo tiesiogiai susijęs su kraštovaizdžio pertvarka ir siekiu kurti pramoninį žemės ūkį, bet jis palietė ir socialinę-kultūrinę erdvę. Prasidėjusi kaimo vietovių pertvarka buvo tokia radikali, jog tai akcentuota gyvenamųjų vietovių panaikinimo formuluotėse: „Ryšium su dideliais ūkiniais ir kultūriniais pakitimais kaimo vietovėse LTSR AT Prezidiumas [...] Įsaku sujungė šias gyvenamąsias vietas: (sąrašai pridedami).“ O kitus kaimus ir viensėdžius, „remiantis gautais iš [...] rajonų Darbo žmonių deputatų tarybų vykdomųjų komitetų duomenimis apie išnykusias gyvenamąsias vietas, LTSR AT Prezidiumas [...] Įsaku išbraukė iš apskaitinių duomenų“. Nepaisant skirtingų formuluočių, vardai iš valstybinių dokumentų išnykdavo vienodai, o teritorijos būdavo pavadinamos kitų gyvenamųjų vietovių vardais. Iš apylinkių pažymų susidaro įspūdis, jog viensėdžiai, maži kaimai būdavo sujungiami su didesniais dėl jų artumo vienas kito atžvilgiu, nieko neužsimenant apie gyventojus, kurių, matyt, buvo, nes išbraukiant būdavo pažymima, jog vietovės gyventojų neturi:

Jonavos rajone sujungti: Bukonių aplinkėje Kalnyčios kaimą, kuriame yra 1 kiemas ir kuris 200 m nuo Pasraučių vadinti Pasraučiais; Žeimių ap. Beržynų kaime yra 1 kiemas ir kuris yra 400 m nuo Žeimių, vadinti Žeimių kaimu; Bugumilavos kaime yra 1 kiemas ir kuris yra 500 m nuo Pamelnųtėlės prijungti prie Pamelnųtėlės ir vadinti Pamelnųtėlės kaimu; Konstantinavos kaime yra 1 kiemas ir kuris yra 600 m nuo Žeimių prijungti prie Žeimių ir vadinti Žeimių miesteliu. (1970 m.; CVA, f. 758, ap. 3, b. 514) (AT Prezidiumo įsaku Kalnyčia, Beržynai, Bugumilava, Konstantinavas vadinami viensėdžiais – aut.)

Kalbant apie bendruomenių „suliejimą“, būtina prisiminti kitą svarbų sovietmečio pertvarkymą – didelės dalies viensėdžių pervadinimą kaimais. Ypač tai gerai matoma sugretinus 1923 m. ir 1959 m. gyvenamųjų vietovių sąrašus (*Lietuvos apgyventos vietos...* 1925; *Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974). Šis iš pirmo žvilgsnio nereikšmingas veiksmas (koks skirtumas, ar pavadinsi „kaimu“, ar „viensėdžiu“) rodo, kad to meto visuomenėje ši sąvoka dar vis nebuvo praradusi prasmės, todėl viensėdžiams pervadinti ir sujungti buvo skirtas nemažas dėmesys, liudijantis apie tebevykstančią „klasių kovą“, siekiant ištrinti bet kokius prisiminimus apie buvusį

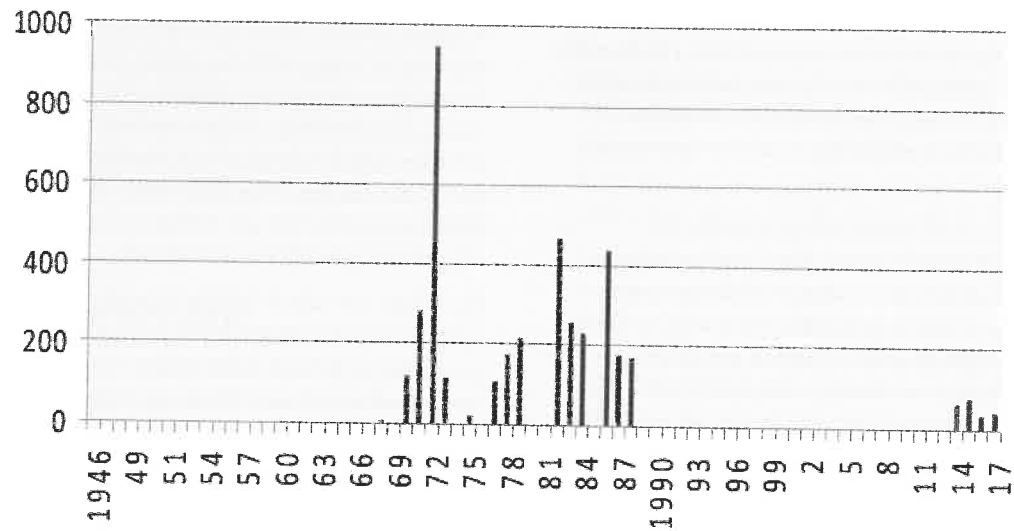
socialinį viensėdžių išskirtinumą, juolab kad nemažai šeimų buvo deportuotos kaip liaudies priešai. Viensėdžiai – kaimiškosios dalies tradicinės struktūros elementai. „Viensėdžio“ sąvoka pabrėžia iš feodalinio laikotarpio kilusį šių mažiausių teritorinių bendruomenių aukštesnį socialinį statusą, nes dauguma jų – atskirą vardą turėję buvusių laisvųjų valstiečių ūkiai, buvę bajorkaimiai ir dvarai, pavadinti viensėdžiais po tarpukariu įvykdyto žemės parceliavimo. Dažniausiai tai buvo kaimiškosios inteligentijos bendruomenės, turėjusios giliausias kultūrinės šaknis. Beje, tarpukario žemės reformos metu dalis viensėdžių taip pat būdavo prijungiami prie kaimų dėl reformos vykdymo patogumo.

Šie ir kiti pavyzdžiai leidžia suprasti, jog mažos gyvenamosios vietovės buvo sujungiamos, o nauja gyvenviečių sistema formuojama siekiant įveikti patogesnę visuomenės valdymą. Nors nepavyko aptikti jokių oficialių nurodymų, kaip naudoti tokias skirtingas formuluotes, yra pagrindo manyti, kad kartu su melioracija vykdyta ir administracinė reforma (ne rajonų ir apylinkių, nors gal ir kaip reformos dalis), skirta pasirengti pereiti prie naujos apgyvendinimo sistemos – 3100 kolektyvinių gyvenviečių (*Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės...* 1974: 6). Bene paskutinįkart šiek tiek patikslinta formuotė panaudota 1988 m. gegužės 30 d., kai buvo sujungti Vilniaus rajono kaimai: „ryšium su dideliais ūkiniais, socialiniais ir kultūriniais pakitimais kaimo vietovėse“ (Dėl Vilniaus rajono... 1988). Įdomu, kiek tokių vietovių Lietuvoje ir šiandien dar turi gyventojų?

1 pav. Gyvenamųjų vietovių struktūra: 1 – nepažeista, 2 – neturinti gyventojų, 3 – komplikuota.

Vietovių vardų išbraukimo tempai buvo nevienodi. Štai 1972 m. išbraukti net 945 istoriniai vietovardžiai (2 pav.). Juos galima pavadinti LKP CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus triumfo metais, nes jo tikslas buvo sukurti

2 pav. Kaimų ir viensėdžių vardų išbraukimas iš LTSR ir LR valstybinės apskaitos dokumentų sovietmečiu ir posovietiniais metais (1968–2017).

KOLEKTYVINIŲ GYVENVIEČIŲ KŪRIMAS – TRADICINIŲ BENDRUOMENIŲ NAIKINIMAS

Sovietmečiu vykdytas žemėnaudos pertvarkymas ir naujosios gyvenviečių sistemos formavimas buvo reikalingas ne tik pramoniniam žemės ūkiui sukurti. Tai buvo skirta iš esmės kitokio tipo kaimo bendruomenių sukūrimui. Kolektyvizacija oficialiai panaikino tradicinių bendruomenių teritorijų ūkinį statusą, nes ūkinis gyvenimas ėmė vykti kolūkių ir brigadų rėmuose, nors gyventojai tradiciškai dar buvo „grupuojami“ pagal senąsias kategorijas. Kaimų, viensėdžių teritorijos, kaip nueinančio laikotarpio atgyvenos, jau nebuvo fiksuojamos valstybinės žemėtvarkos rengiamoje itin detalioje kolektyvinių ūkių kartografinėje medžiagoje. Kaimų bendruomenių vientisumo ne visada būdavo paisoma pokaryje, nes tai būtų stiprinę jų pasipriešinimą, jo nepaisyta ir vėliau – bendruomenės būdavo skaldomos štabinant ūkius, keičiant apylinkių, rajonų ribas. Tokios

ir išvystyti socialistinį žemės ūkį, taigi, toks išbrauktų vietovardžių kiekis galėjo būti bendrapartiečių dovana jo jubiliejaus proga – 1973 m. sausį jam sukako 70 metų.

perskeltų kaimų „dalys“ surašymų duomenyse pradėtos žymėti nuo 1970 m., tačiau tai buvo daroma nenuosekliai, pavyzdžiui, Dusetų rajono Antalieptės apylinkėje pažymėtos Butkelių ir Kraštų kaimų dalys, o gretimoje Žukliškių apylinkėje nurodomi tik Kraštai. Mažeikių rajone Lėlaičių kaimas iki tol buvęs padalintas tarp Šerkšnėnų ir Tirkšlių apylinkių, bet jo „dalys“ surašymų duomenyse pažymėtos tik 1970 m. (1 lentelė). Požiūrio į kaimų bendruomenių vientisumą skirtumus (ignoruoiant bendruomenes arba, priešingai, laikantis tradicijos) labiausiai išryškina itin nevienodas rajonuose, apylinkėse buvusių ar esančių (projektuojant) perskeltų kaimų kiekius. Pavyzdžiui, 1970 m. Anykščių rajone buvo 25 dalys kaimų (perskelta 12 kaimų), Alytaus rajone – 47 (perskelti 23 kaimai), Kėdainių rajone – 12 dalių kaimų (perskelti 6 kaimai). 1989 m. Lietuvoje nurodoma buvus 370 perskeltų kaimų (*Kaimo gyvenamosios vietovės...* 1993). Po 1990 m. skaldymas nustotas žymėti, nors kaimai sujungti nebuvo.

1 lentelė. Perskelti kaimai rajonų apylinkėse (1970 ir 1989 m. surašymų duomenimis).

Mažeikių rajono apylinkės ir kaimai		Akmenės rajono apylinkės ir kaimai	
1970 m.		1989 m.	
Juodaikių apyl.	1	Akmenės apyl.	2
<i>Pumpurai</i>		<i>Raudžiai, Santekliai</i>	<i>Smiltinė, Venta</i>
Laižuvos apyl.	1	Alkiškių apyl.	1
<i>Antanava</i>	<i>Laižuvos apyl.</i>	<i>Raudžiai</i>	N. Akmenės apyl.
	<i>Dargiai, Purvėnai, Žiogaičiai</i>		<i>Smiltinė</i>

Mažeikių apyl.	0	Mažeikių apyl. <i>Bugeniai, Dargiai, Juodeikiai, Kalnėnai, Kurmaičiai, Purvėnai, Troškučiai, Urvikiai, Žiogaičiai</i>	9	Kairiškių apyl.	0	
Reivyčių apyl.	0	Reivyčių apyl. <i>Dargiai, Kalnėnai, Kurmaičiai, Urvikiai, Troškučiai</i>	5	Klykolių apyl.	3	<i>Antanaičiai, Pasličiai, Ramučiai</i>
Sedos apyl.	2	Sedos apyl. <i>Domėnai, Ketūnai</i>	5	Kruopių apyl.	0	Kruopių apyl. 0
Šerkšnėnų apyl.	2	Šerkšnėnų apyl. <i>Ketūnai, Lėlaičiai</i>	4	Papilės apyl.	1	Papilės apyl. 0
Tirkšlių apyl.	1	Tirkšlių apyl. <i>Lėlaičiai</i>	0	Vegerių apyl.	2	
Ukrinų apyl.	1	<i>Pumpurai</i>		Pasličiai, Ramučiai		
Židikų apyl.	2	Židikų apyl. <i>Grūstė, Petraičiai</i>	3	Ventos apyl.	0	
		<i>Juodeikiai, Šiliai, Tvaskučiai</i>		Vieksnių apyl.	1	Vieksnių apyl. 1
Iš viso:	10		Iš viso: 16	Iš viso: 10		Iš viso: 2

Pačios bendruomenės, melioracijai spaudžiant (kuo daugiau nukelti vienkiemį, kol nesibaigė SSRS vyriausybės duoti pinigai), buvo transformuojamos į kolektyvinės gyvenvietės įkurdintas brigadų ar skyrių bendruomenes. Gyventojų perkėlimo poreikis nemaža dalimi priklausė ir nuo kraštovaizdžio specifikos (laukų šlapumo), bet sukėlimo tempai panašiuose ūkiuose, net rajonuose skyrėsi. Arba buvo štopiai laikomasi kompartijos iškelto reikalavimo, arba tas procesas nebuvo skubinamas, o tai prilygo tyliam nepritarimui. Tai liudija atsiradę akivaizdūs skirtumai tarp gretimų, labai panašiose gamtinėse sąlygose buvusių kolūkių, iš kurių vienuose sunykusių bendruomenių yra daugiau, o kituose – kur kas mažiau. Tai priklausė ir nuo buvusio tradicinių bendruomenių dydžio, taigi jų skaičiaus ir tankio kolūkiuose, dėl to kolektyvinės gyvenvietės buvo „sudedamos“ iš įvairaus skaičiaus bendruomenių narių. Šis sovietmečiu vykdytas kaimų bendruomenių tradicinės sanklodos suardymas savo radikalumu, atrodo, pralenkė ir viduramžių valakų reformą: „Valstiečių, sukeliama į naujus kaimus, bendruomeniniai ryšiai, paremti papročiais, nebuvo ardomi. Svarbu buvo nesugriauti kaimiečių solidarumo, atliekant prievoles ir saugant tvarką. [...]

Nebuvo keičiami ir kaimų pavadinimai“ (Jurginis 1978: 80).

3 pav. Jonavos rajono Liepių kolūkio kaimų ir viensėdžių bendruomenių pertvarkymas sovietmečiu: Liepiai – centrinės gyvenvietės bendruomenė; Vaivadiškiai – pagalbinės gyvenvietės bendruomenė, Petrašiūnai – neplėstinės gyvenvietės bendruomenė (žr. spalvotos iliustracijos, p. 111).

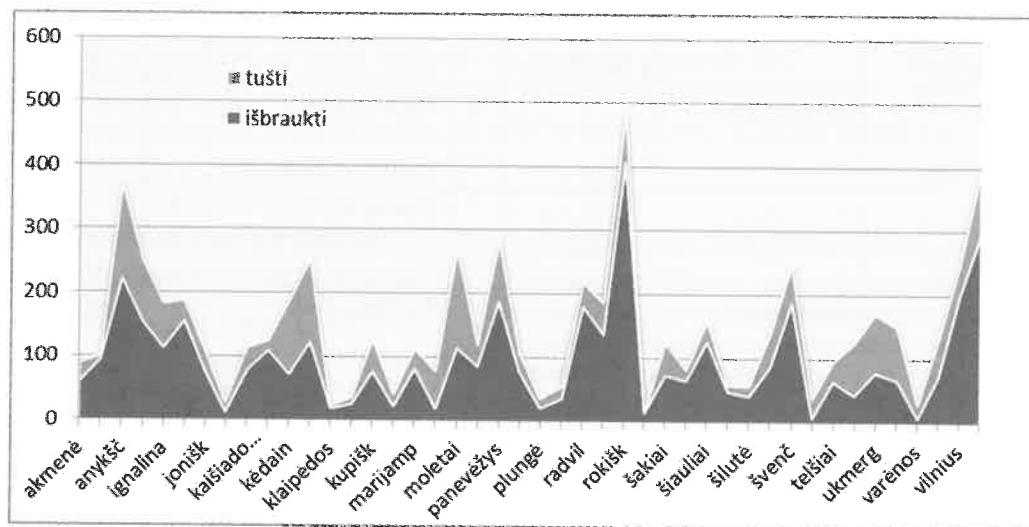
4 pav. Pasvalio rajono „Pergalės“ kolūkio teritorijoje buvusių bendruomenių tradicinės sanklodos pertvarkymas sovietmečiu. Nairiai – centrinė kolūkio bendruomenė, Gineikiai – pagalbinės gyvenvietės bendruomenė, Leveikoniai – neplėstinės gyvenvietės bendruomenė (žr. spalvotos iliustracijos, p. 111).

PANAIKINTI VARDAI – KRAŠTO ISTORIJS LIUDININKAI

Be gyventojų likusių kaimų ir viensėdžių vardų išbraukimas iš valstybinių sąrašų buvo paskutinis veiksmas jų bendruomenėms pereinant į kolektyvinių ūkių

santvarkos pagrindu suformuotą socialistinį kaimą. Tai veiksmas, galutinai nutraukiantis istoriškai susiformavusių bendruomenių ryšius su jų gyventomis vietovėmis, nes vardas, nelyginant vadas ir buvo ta paskutinioji jungtis, siejusi bendruomenes su žeme kaip jų istorijos erdve. Taigi, be gyventojų likusių vietovių vardų panaikinimas turėjo įtvirtinti vykdomų kultūrinių pakeitimų negrįžtamumą. Daugiausia kaimų ir viensėdžių vardų išbraukta Rokiškio (407), Zarasų (294), Anykščių (221), Vilniaus (200), Švenčionių, Panevėžio (186), Radviliškio (180) rajonuose, o mažiausiai išbraukta Tauragės (6), Varėnos (7), Jurbarko (11), Skuodo (12), Mažeikių ir Klaipėdos rajonuose (po 17). Remiantis oficialia informacija, iš valstybinės apskaitos duomenų išnyko 3594 gyvenamosios vietovės (*Kaimo gyvenamosios vietovės...* 1993), rašta įsakymų dėl 4184 panaikinimų.

5 pav. 1968–1989 m. iš valstybinės apskaitos duomenų išbraukti ir be gyventojų likę kaimai.

6 pav. Sovietmečiu iš valstybinės apskaitos duomenų išbrauktų vietovių teritorinis pasiskirstymas (žr. spalvotos iliustracijos, p. 111).

7 pav. Sovietmečiu be gyventojų likusių kaimų ir viensėdžių teritorinis pasiskirstymas (žr. spalvotos iliustracijos, p. 111).

PANAIKINTŲ VIETŪVIŲ VARDŲ ATKŪRIMAS NEPRIKLAUSOMYBĖS METAIS

Nelengva iš žmonių atminties pašalinti nuo vaikystės žinomus vardus. Gretimuose kaimuose apgyvendintieji, o ir tolimesni kaimynai ištuštėjusius laukus ir toliau vadino senaisiais kaimų vardais. 1988 m. prasidėjęs Atgimimo sąjūdis paskatino bandymus sugrąžinti sovietmečiu pakeistus vietovių istorinius vardus. 1989 m. tas pats LTSR AT Prezidiumas sugrąžino Šiaulių rajono Padubysio miesteliui Bazilionų vardą, atkūrė istorinį Marijampolės vardą (vietoje Kapsuko), dar vėliau ir Žemaičių Kalvariją

Nevienodus vardų išbraukimo rezultatus nulėmė ne tik gamtinės rajonų ypatybės, bet ir tai, kad kai kur būta daugiau senoviškai smulkių bendruomenių ar sričių su senovine žemėtvarka. Todėl rajonuose, kur viensėdžių buvo daugiau, ir vardai buvo naikinami intensyviau. Šis per šimtmečius susiformavęs „prigimtinis“ bendruomenių smulkumas buvo gyvenamųjų vietovių vietovardžių gausumo prielaida. Iš vartosenos išstumiami vardai ilgainiui, kartoms keičiantis turėjo užsimiršti ir pasitraukti iš krašto bendruomenės atminties. „Dabar akivaizdu, jog kultūrinio kraštovaizdžio ir jo tradicinės sanklodos naikinimas buvo tyčinis, iš esmės maskuojantis visai kitus, o būtent politinius tikslus. Tikslų tikslas – greičiau sukurti naują tarybinių žmonių bendriją. Bendriją be tautiškumo, užmiršusią viską iš savo istorinio kelio“ (Kudaba 1990: 38). 1989 m. be gyventojų buvo likę 2026 kaimai ir viensėdžiai, kurių vardų išbraukti nespėta.

vietoje Varduos (Plungės rajone): „LTSR AT Prezidiumas, išnagrinėjęs vietinių Liaudies deputatų tarybų pasiūlymus ir atsižvelgdamas į istorinę praeitį bei gyventojų pasiūlymus nutarė pakeisti“ (Dėl kai kurių Lietuvos TSR apylinkių... 1989). Sąjūdžio bangai pasibaigus šalies nepriklausomybės atkūrimu, lyg ir savaime suprantamas dalykas atrodė, kad senieji vardai turi būti sugrąžinti visiems panaikintiems kaimams bei viensėdžiams, nes pradėtos žemės restitucijos įstatymo preambulėje pabrėžiama, jog: „Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai – Atkuriamajam Seimui 1990 m. kovo 11 d. aktais atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, *nuštojo veikę svetimos valstybės primesti įstatymai*, kuriais okupacinė valdžia iš Lietuvos Respublikos piliečių neteisėtai atėmė jų turėtą turtą; *Lietuvos Respublikos piliečių prieš okupaciją įgytos nuosavybės teisės nepanaikintos ir turi tęstinumą*“ (Lietuvos Respublikos piliečių... 1997).

Žemės nuosavybę atstačius pagal paveldėjimo dokumentus, vėl išryškėjo senųjų kaimų, viensėdžių, tarp

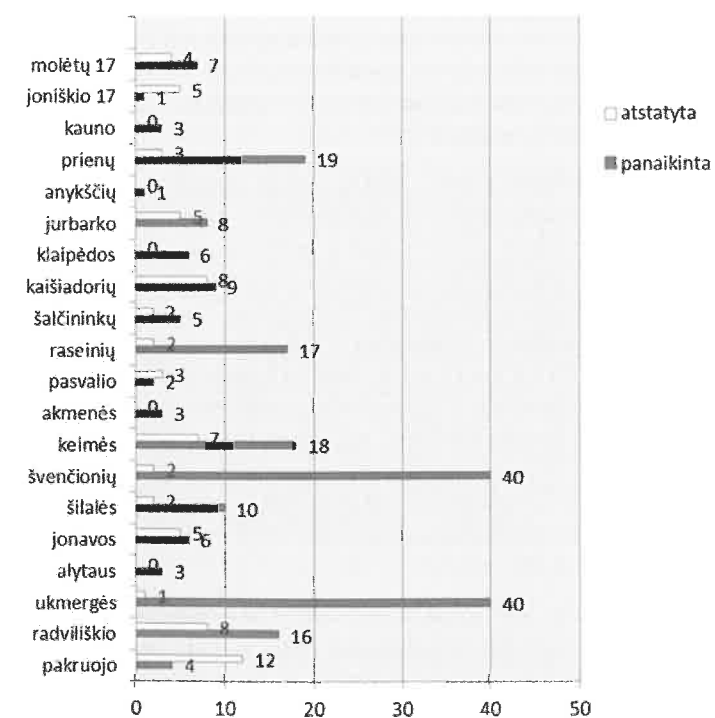
jų ir išbrauktųjų vietovių, ribos, tačiau vardai nebuvo sugrąžinti – okupacinės valstybės priimti įstatymai vardų atžvilgiu nenuštojo veikti, todėl atkurtą nuosavybę patvirtinančiuose dokumentuose buvo įrašomi sovietmečiu primestų gretimų kaimų vardai. Tik po dešimtmečio ėmus rengti savivaldybių gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų planus ir pakoregavus *sąlyginėmis* vadintas senąsias ribas, pradėta atkurti pavienes išbrauktąsias vietas, nuštatant ribas ir sugrąžinant vardus. Pavyzdžiui, 2014–2017 m. LR Vyriausybė patvirtino 69 kaimų ir viensėdžių vardų atstatymą dvidešimt viename rajone. Daugiausia – 12 gyvenamųjų vietovių sugrąžinta Pakruojo rajone (ten buvo panaikinta per 80 kaimų ir viensėdžių), po 8 atkurta Radviliškio ir Kaišiadorių rajonuose (panaikinta atitinkamai 180 ir 76), 7 – Kelmės rajone (panaikinti 122), o vidutiniškai rajonuose atkurta po 1–3 vardus. Taip po 46 metų atkurtas Pleterišės kaimas (Jurbarko rajone), po 36 metų – Taukadažių, Kvietkučių kaimai (Jonavos rajone), po 42 metų – Geležiu kaimas, po 27 metų – Karžygių kaimas Radviliškio rajone ir kt. Dažniausiai atkuriami vardų papildiniai (tikslinančiosios žymos): *I-sis, II-sis*. Jurbarko rajone atskirtos trys poros tokių vardų (Dėl Jurbarko rajono savivaldybės... 2017), po kelis atkūrimo atvejus yra ir kituose rajonuose; Joniškio rajone planuojama *nušatyti* (t. y. atskirti) Kriukų *I* ir *II* kaimus. Tai rodo, koks svarbus gyventojams yra tikslus vietovės pavadinimas, labiau išsaugantis istorinę-kultūrinę vietovių atmintį. Deja, atkūrimo atvejų seka (21-16-15-13) aiškiai eina mažėjimo kryptimi, o atkūrimo laukiančių istorinių vardų yra daugiau kaip 4000.

LR Vyriausybės nutarimo „Dėl administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo“ IV skyriaus 25 punktu nušatyta tokia gyvenamųjų vietovių nušatymo ir panaikinimo tvarka: „Iniciatyvos teisę siūlyti nušatyti ar panaikinti gyvenamąsias vietas, nušatyti ir keisti jų teritorijų ribas, suteikti ir keisti pavadinimus turi tų gyvenamųjų vietovių gyventojai ir jose veikiantys juridiniai asmenys. Iniciatyvos teisę šiais klausimais turi ir savivaldybės institucijos.“ (Dėl Administracinių vienetų... 1996). Taigi pirmenybė suteikiama gyventojams, kurių tose vietovėse paprastai nėra, nes jie buvo iškelti ar išsikėlė dar sovietmečiu, todėl ir vietovardžiai buvo išbraukti iš sąrašų kaip negyvenamų vietovių vardai. Pašaroji aplinkybė apsunkina objektyvias apklausas ir primena dar sovietmečiu taikytą argumentaciją dėl kaimų likimo:

1959 m. iš apylinkėse buvusio Gegužavų kaimo išvyko paskutiniai gyventojai, liko tik vieni paštatai. Po kiek laiko į likusius paštatus atsikėlė 2 šeimos: [...]. Kadangi apylinkės apyskaitiniuose dokumentuose Gegužavų k. tuo laiku nebuvo rašomas, todėl minėti gyventojai prisiregistravo Auksodžio k. Gegužavų k. geografiškai išsidėstęs kaip neatskiriama kaimo dalis tai nuo to laiko Gegužavų kaimą gyventojai pradėjo vadinti Auksodžio k. Šiuo metu gyventojai, gyvenantieji

buvusiame Gegužavų kaime nori, kad šis kaimas būtų prijungiamas prie Auksodžio ir būtų vadinamas Auksodžio k. (Kretingos raj., Darbėnai, 1968 12 16; CVA, f. 758, ap. 3, b. 529)

Itin mažas atkūrimo atvejų skaičius rodo, jog nepaisant įstatymo suteiktų galimybių istoriniai vardai į gyvenimą sugrįžta tik dėl didelio senųjų, į tėviškes sugrįžusių gyventojų atkaklumo. Vienas iš tokių atvejų – Galinių kaimas Pasvalio rajono Daujėnų valsčiuje, atstatytas po 10 metų paštangų: „Juk gimė, augo ir grįžo į gimtąjį Galinių kaimą. Tokio pavadinimo niekas negali išbraukti iš atminties ir visų asmeninių dokumentų.“ (Šimkūnas 2017). Kartais į gyventojų pageidavimus neatsižvelgiama net tada, kai panaikintuose kaimuose gyvenama kaip gyvenus, kai sodybos tebestovi, nes ir nebuvo niekada nukeltos, tačiau jei vietovių vardai atimti iš bendruomenių sovietmečiu, jie nesugrąžinami nė dabar. Tokie pavyzdžiai yra Guoštėlės kaimas Prienų rajone (panaikintas 1972 m.), Gilūtų kaimas Ignalinos rajone (panaikintas 1987 m.). Šiems, kaip ir kitiems 4000 gyventojų neturintiems kaimams, okupacinio laikotarpio įsakymai tebegalioja kaip svarbūs nepriklausomos Lietuvos gyvenimą reglamentuojantys dokumentai. Tų įstatymų veikimą prižiūri VĮ Registrų centras. Šitoks pabrėžtinis kaimų gyventojų ignoravimas ir sovietinių įstatymų laikymasis skaudina ir žemina (Skatikaitė 2011). LR Vyriausybės nutarimu 2017 m. patvirtintame Prienų rajono Stakliškių seniūnijos kaimų sąrašė istorinis Guoštėlės kaimas taip pat neatsirado (Dėl Birštono savivaldybės... 2017).

8 pav. 2014–2017 m. atkurtų ir panaikintų gyvenamųjų vietovių skaičius.

Tokie atvejai iš dalies nešėbina, kai matome su gyvenamųjų vietovių atkūrimu susijusias nutarimų formuluotes: „nuštatyti gyvenamąją vietovę ir suteikti jai pavadinimą“. Sąvokos „nuštatyti“ ir „suteikti“ asocijuojasi su naujo darinio sukūrimu, kurio anksčiau toje vietoje nėra buvę. Neužsimenama apie panaikintų gyvenamųjų vietovių teritorijų atkūrimą, istorinių vardų sugrąžinimą (rešlitaciją), istorinio teisingumo atstatymą, nors lyg ir siekiama tai daryti. Junginių „nuštatyti ir suteikti“ ir „atstatyti ir sugrąžinti“ prasmės nesutampa. Minėta formulotė reiškia veikiau atsiribojimą nuo XX a. II pusės įvykių, nuo itin dramatiško sovietinės okupacijos laikotarpio, sunaikinusio penktadalį šalies gyvenamųjų vietovių.

ATSINAUJINĖS ISTORINIŲ VIETOVARDŽIŲ NAIKINIMAS

Tikslinant gyvenamųjų vietovių ribas, ne tik buvo atkuriami sovietmečiu panaikinti kaimai, viensėdžių teritorijos ir jų vardai, bet prasidėjo ir naujas jų naikinimo etapas (2 pav.). Sovietmečiu vykę vardų išbraukimo, sujungimo procesai buvo suštoję 1990 m. atkūrus nepriklausomybę, tačiau sustabarėjęs požiūris, įstatymuose atsikartojančios sovietmečio nuostatos sudarė prielaidas tam procesui atsinaujinti. Pirmasis veiksnys buvo tai, kad *viensėdžiai* – smulkiausi šalies teritoriniai vienetai – nebuvo paminėti Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatyme (1994 m. liepos 19 d., Nr. I-558), kur nurodyta, jog kaimo gyvenamosioms vietovėms priskiriami tik *miesteliai ir kaimai* (Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų... 1994). Tai Vyriausybės atstovus apskrityse paskatino iš rajonų savivaldybių reikalauti panaikinti viensėdžius, kadangi įstatyme jie neminimi:

Valstybės įmonė registrų centras pranešė, kad Jurbarko rajono savivaldybės teritorijoje yra aštuonios vietovės, kurios neatitinka aukščiau minėto įstatymo normos nuostatoms, t. y. Būdų, Klumpės, Naudvario, Naumalūnio, Smaladaržio, Tetervinės, Vilkduobių ir Viltakio viensėdžiai. [...] r e i k a l a u j u vykdyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės [...] pavadinimų tvarkymo taisyklių 32 punkto nuostatas, pateikiant Vidaus reikalų ministerijai atitinkamus dokumentus, reikalingus [...] pavadinimams pakeisti. (LR Vyriausybės atstovas Tauragės apskrityje, 2009 m. balandžio 21 d. Nr. 6-33)

Nenuostabu, kad sovietmečiu susiformavęs požiūris į kaimus, viensėdžius, sunykusias vietoves daliai asmenų buvo priimtinas arba dėl valstybės istorinio-etnografinio konteksto (istorinės krašto raidos) prašto pažinimo, arba dėl sąmoningos nuostatos laikytis tokio požiūrio. Pavyzdžiui, anksčiau minėtas giminigų (*I* ir *II*) kaimų atskyrimą atvejis Jurbarko rajone rodo, jog šie kaimai buvo sujungti jau po 1990 m. Visgi po šešiolikos metų buvo atsitokėta ir

2010 m. įstatymo 1 straipsnis buvo papildytas taip: „kaimo gyvenamosioms vietovėms priskiriami miesteliai, kaimai ir viensėdžiai“, o 3 straipsnis papildytas nauja 6 dalimi: „Viensėdžiai yra istoriškai susiformavusios gyvenamosios vietovės, paprastai sudarytos arba kilusios iš vienos sodybos ir turinčios ne daugiau kaip 20 objektų skirtingu adresu“ (Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo... 2010). Kaimai šiame įstatyme apibūdinami kaip „kitos gyvenamosios vietovės, *neturinčios miesto ir miestelio požymių*“ (ten pat). Tikriausiai remdamasi ana nuostata Švenčionių rajono savivaldybė pademonstravo reakcingiausią, labiausiai sovietmečio dvasią išlaikiusį požiūrį, 2014 m. priimtu sprendimu 31 istorinį viensėdį pervadinama kaimais ir 23 viensėdžius išbraukdama, pavyzdžiui: „Pakeisti Vilkamušių *viensėdžio* pavadinimą ir vadinti jį Vilkamušių *kaimu*“ (Dėl Švenčionių rajono savivaldybės... 2015). Panašiai numatyta pasielgti ir Molėtų rajone. Anuomet sovietinei ideologijai reikėjo, kad viensėdžiai neprimintų savo istorinio socialinio išskirtinumo, o koks motyvas buvo dabar?

Kitos įstatymo galios nuostatos, sudarančios sąlygas atnaujinti kaimų ir viensėdžių naikinimą yra 1996 m. birželio 3 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 651 patvirtintos Administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo taisyklės, kurių III skyriuje sakoma: „21. Vientisas žemės sklypas nedalomas dviem ar daugiau gyvenamųjų vietovių (išskyrus tuos atvejus, kai greta įsigijamas žemės sklypas vėliau, jau nuštačius gyvenamosios vietovės teritorijos ribas); [...] 23. Gyvenamoji vietovė, kurios visa teritorija priskiriama kitų gyvenamųjų vietovių teritorijoms, panaikinama.“ (Dėl administracinių vienetų... 1996). Tokių nuostatų atsiradimą įstatyme, matyt, lėmė prasidėjusi savaiminė žemių (sklypų) konsolidacija superkant, o paveldėtojų išparduodant gautas žemes, taip pat skirtinguose kaimuose išsibarsčiusių žemės sklypų deklaravimo kaina, skatinusi ieškoti palengvinimo keičiant įstatymo nuostatas. Gyvenamųjų vietovių ribų nuštatymo specialiuosiuose planuose būtinybė įdiegti šias nuostatas dažnai nusakoma taip:

Dėl seniūnijų, kadastro vietovių ir gyvenamųjų vietovių ribų nesutapimų ar netikslumų neretai žemės sklypas, priklausantis vienam savininkui, patenka ne tik į kelias skirtingas gyvenamąsias vietoves, bet ir į skirtingas seniūnijas. Dėl tokių priežasčių žemės savininkai yra priversti už to paties sklypo atskiras dalis mokėti atskirus mokesčius, nes tos dalys registruotos kitu adresu. Dėl tokių netikslumų kyla papildomų problemų ir rajonuose dirbantiems matininkams. (Joniškio rajono savivaldybės... 2014)

Taigi nuštatant gyvenamųjų vietovių ribas stengiamasi jas išvesti taip, kad supirktoji žemė susijungtų su gretimuose ar net tolimesniuose kaimuose esančiais sklypais. Prie gretimų kaimų prijungtieji sklypai neretai „suplėšo“ gyventojų neturinčią gyvenamosios vietovės teritoriją, todėl iš jos atimamas ir istorinis vardas. Beje, pavyzdžiai

Filomena Kavoliūtė ekspedicijos metu prie apleišto vienkiemio Rietavo apylinkėse. V. Jocio nuotr.

rodo, kaip puikiai yra žinomos, sąlyginėmis vadintos, senosios kaimų, viensėdžių teritorijų ribos:

Švenčionių rajono Švenčionių seniūnijos Konstantinavo viensėdis panaikintas, kadangi jo teritorija – 253,65 ha – priskirta *Daukšų kaimo* teritorijai (205,80 ha), *Kūčių kaimo* teritorijai (28,67 ha), *Kūtelių kaimo* teritorijai (10,28 ha), *Naujadalio kaimo* teritorijai (0,36 ha), *Nevieriškės kaimo* teritorijai (8,30 ha), *Novosiolkų viensėdžio* teritorijai (0,16 ha) ir *Smėlių viensėdžio* teritorijai (0,08 ha). (Dėl Švenčionių rajono savivaldybės... 2015)

Jonavos rajono Žeimių seniūnijos Varpėnų kaimas panaikintas, kadangi jo teritorija – 153,00 ha – priskirta *Kulvos seniūnijos Pakapės kaimo* teritorijai (0,14 ha), *Jonkučių kaimo* teritorijai (0,71 ha), *Žeimių seniūnijos Naujasodžio kaimo* teritorijai (4,74 ha) ir *Terespolio kaimo* teritorijai (147,41 ha). (Dėl Jonavos savivaldybės... 2015)

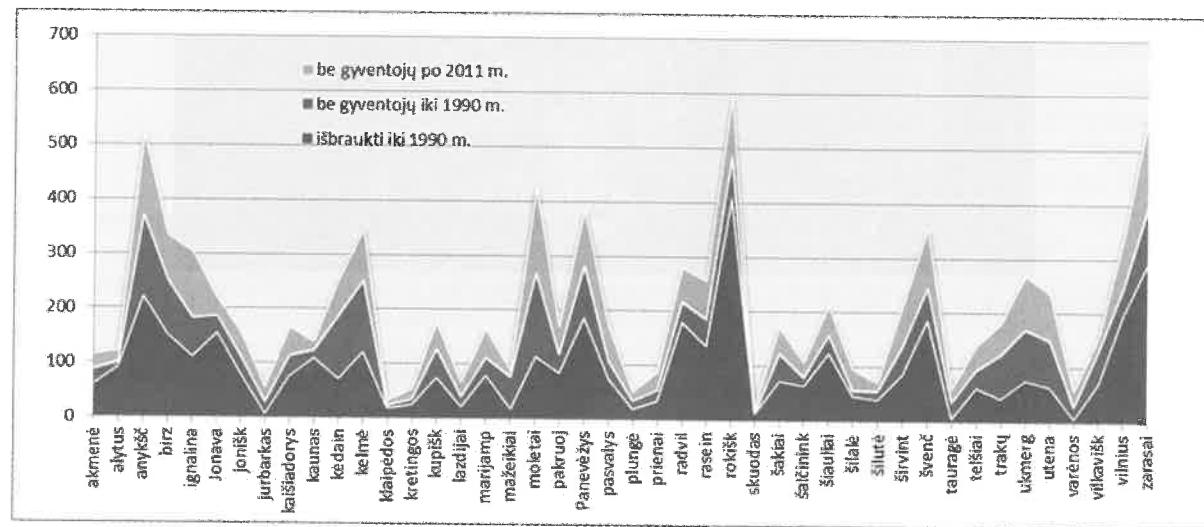
2014–2017 m. Vyriausybė patvirtino panaikinusi 211 kaimų ir viensėdžių vardų. Sugretinus rajonų duomenis matyti labai skirtingi išbrauktų gyvenamųjų vietovių vardų skaičiai, svyruojantys nuo 1–3 iki 40 (8 pav.). Tokie skirtumai prikišamai parodo, jog tai galėjo lemti tik itin skirtingi požiūriai į kaimus, viensėdžius ir jų vardus. Pavyzdžiui, Anykščių rajone, kuriame buvo 228 be gyventojų likę kaimai ir viensėdžiai, nors ir nebuvo atkurtas nė vienas kaimas ar viensėdis, bet naujai išbrauktas buvo tiksliai vienas, o kaimyniniame Ukmergės rajone, kuriame buvo mažiau vietovių be gyventojų, buvo panaikinta net 40. Keturiasdešimt vietovių panaikinta ir Švenčionių rajone. Sugretinimas parodo ne

mažiau ryškius skirtumus ir tarp seniūnijų, pavyzdžiui, Ukmergės rajone Siesikų seniūnijoje panaikintos 8, Pivonijos seniūnijoje – 7 gyvenamosios vietovės, o Šešuolių – vos 1, Žemaitkiemio – 2 (Dėl Ukmergės rajono savivaldybės... 2014). Tas pat ir Švenčionių rajone: Cirklišio seniūnijoje panaikinta 1, Adučiškio, Magūnų, Labanoro seniūnijose – po 2 gyvenamąsias vietoves, Švenčionėlių seniūnijoje – 8, Švenčionių – 14 gyvenamųjų vietovių (Dėl Švenčionių rajono savivaldybės... 2015). Tokie sprendimai oficialiai aiškinami tikriausiai kitaip, bet veikiausiai jie bus susiję su juos priimančiais asmenimis, skirtingu jų požiūriu į tradicines bendruomenes ir krašto istoriją. Nors ši išbraukimo atvejų per ketverius metus seka atrodo mažėjanti (išbraukta atitinkamai 60, 77, 36 ir 38 gyvenamosios vietovės) ir sunku numatyti, kaip bus elgiamasi kituose rajonuose, atsinaujinęs procesas bei akivaizdžiai atgijusios neigiamos nuostatos atskiruose rajonuose (8 pav.) kelia susirūpinimą, nes išlieka grėsmė išnykti kitiems 4000 be gyventojų likusiems kaimams ir viensėdžiams. Nerimauti verčia nekintantis menkinamasis požiūris į kaimus – jų teritorijas, bendruomenes, vardus, kultūrinę jų nešamos informacijos vertę. Tas sustabarėjimas ir yra bene geriausias tų kultūrinių praradimų – asmens ir krašto tautinės savivokos sumenkėjimo atspindys.

PAVOJUJE ESANČIŲ VARDŲ GAUSA

Įpusėjus trečiajam nepriklausomybės dešimtmečiui vis dažniau suabejojama, ar šiuo metu be gyventojų esantys kaimai turi ką nors bendra su praėjusiu sovietiniu laikotarpiu, nes tai esą jau naujojo – nepriklausomybės laikotarpio rezultatas. Tačiau pamirštama, kad sovietmečio pabaigoje buvo 2026 sunykę, bet iš sąrašų nespėti išbraukti

kaimai ir viensėdžiai, o 4597 gyvenamosiose vietovėse gyveno po 1–5 gyventojus (*Kaimo gyvenamosios vietovės...* 1993: 11), iš kurių pusė (2180) ir neteko gyventojų posovietiniais metais. Suliginus 2011 ir 1989 m. duomenis matyti, jog vidutiniškai 38 % be gyventojų šiuo metu esančių kaimų ir viensėdžių yra ištuštėję sovietmečiu. Rajonuose, kuriuose vardai buvo išbraukiami ne taip stropiai, sovietmečiu išnykusioji dalis yra didesnė ir siekia 54–63 %, pavyzdžiui, Kelmės rajone liko neišbraukti 122, Kėdainių rajone – 118, Vilkaviškio rajone – 59 kaimų ir viensėdžių vardai. Tačiau vidurkis neparodo skirtumų tarp

9 pav. 1966–2011 m. išbrauktos ir be gyventojų likusios gyvenamosios vietovės. Parengta pagal gyventojų surašymų duomenis.

vertybėms, būtina skubi teisinė apsauga. Išbraukimo grėsmės akivaizdoje dabar atsidadė tiek pat vardų, kiek buvo atimta iš valstybės ir tautos anuomet, sovietmečiu (oficialiais duomenimis buvo išbraukta 3594, žinių rašta apie 4184 panaikinimus), todėl ir šitų vardų negalima pamiršti. Antraip, jei nesusimąstydami ištrinsime juos iš savo kultūrinio lauko, iš viso būsime praradę trečdalį savo žemės vardų – 8000 iš 25 000 – ir tapsime vienintele valstybiniu mastu save kultūriškai naikinančia valstybe tarp kitų, savo nacionalines vertybes puoselėjančių ir saugančių Europos šalių. Čia vėl vertėtų prisiminti nepriklausomybės akto signataro Č. Kudabos pastebėjimą:

Rytų Lietuva paštaruoju metu pergyvena dar vieną savo kultūrinio kraštovaizdžio (ir apskritai kraštovaizdžio) sunaikinimą. Tai imigracija. Į ištuštėjančius kaimus, išlikusias sodybas, kiemus ar butus keliasi kiti žmonės iš gretimų baltarusiškų teritorijų ir iš toliau. Rytinių rajonų kai kurių buvusių valsčių (Gaidės, Rimšės, Tverečiaus, Adutiškio, Švenčionių, Striūnaičio ir kt.) kaimų per pusę ir net žymiai daugiau atsikėlėliai. Kodėl tie žmonės palieka, apleidžia etnogeniškai paveldėtas savo gimtąsias vietas („gūžtas“), keliasi į čia? Ar iš gero, ar iš blogo? Jų gimtines tarybinis kolektyvinis gyvenimas ten dar labiau nualino, dar labiau juos

atstirų rajonų ir neišryškina abiejų laikotarpių ryšio. 9 pav. matyti aiški gyvenamųjų vietovių nykimo sovietmečiu ir pirmaisiais dešimtmečiais po sovietmečio koreliacija: juo labiau rajonas buvo paveiktas bendruomenių naikinimo, juo veikiau kaimai ir viensėdžiai nyksta ir posovietiniu laikotarpiu. Jei bendruomenė pažeista, jos būklė toliau blogėja tarsi vystantis vėžiniams procesui.

Išryškėjus nesikeičiančioms vardų naikinimo tendencijoms – 211 išbrauktų, 69 atkurti – dėmesio centre atsiduria 4000 dar likusių neišbrauktų kaimų ir viensėdžių istorinių vardų. Jiems, kaip krašto nematerialiojo kultūros paveldo

pačius išnaudojo. [...] Deja, kaip ir galima laukti, nuoštoliai kraštovaizdyje dėl to akivaizdūs – etnogeninis baltų (sėlių, aukštaičių) kraštovaizdis nyksta: tilšta mūsų kalba, persidažė kitaip trobos, kitaip sodinami medžiai, kitos šventės švenčiamos. Nerūpi vieniši kapai, užmiršta ir išnyksta neprakalbinami žemės vardai. Greitai vietomis bus panašu į Mažosios Lietuvos kraštovaizdžio nedalią. (Kudaba 1990: 41)

Visgi dviejų surašymų (1989 ir 2011 m.) duomenų palyginimas suteikia nors ir labai menką, bet vis dėlto šokią tokią viltį: kad ir labai pavieniūs, bet esama kaimų, viensėdžių, kuriuose nepriklausomybės metais vėl atsirado gyventojų. Tiesa, visoje Lietuvoje tokių suskaičiuota tik vos apie 130, ir tai yra niekingai menkas kiekis. Vis dėlto tai teikia vilties ir tikėjimo, kad, nepaisant didžiulės emigracijos, ištuštėjusios krašto kaimiškosios vietovės gali atgimti. Gyvybė teberusena net ir esant bendrai nykimo tendencijai.

Išvados

1. Gyvenamųjų vietovių vardų gausa XX a. I pusėje ir viduryje liudija buvusį krašto apgyvendinimo tankumą, kaimiškosios populiacijos dalies suklestėjimą, jos kultūrinio paveldo išteklius, o

išbrauktų ir be gyventojų likusių vietovių vardų kiekis atspindi valstybės ištikusio socialinio kataklizmo maštą.

2. Žvelgiant iš praėjusio laiko perspektyvos aiškėja, kad sovietmečiu akcentuojant šlapių žemių sausinimą ir kaimo gyvenimo sąlygų priartinimą prie miesto, buvo nutylimas lygiagrečiai vykdytas kaimiškosios visuomenės dalies tradicinių sanklodos suardymas – istoriškai susiformavusių smulkiųjų teritorinių bendruomenių – kaimų, viensėdžių suliejimas į štabias kolūkinio tipo bendruomenes; melioracija buvo paversta to ardymo (vienkiemų nukėlimo) įrankiu.
3. Gyvenamųjų vietovių vardai – skiriamasis vietovių ir jų bendruomenių ženklas, todėl be gyventojų likusių kaimų, viensėdžių vardų išbraukimas iš valstybės dokumentų reiškė galutinį istoriškai susiformavusios sanklodos elementų panaikinimą, užtikrinantį gyventojų kultūrinių-paveldinių ryšių su gimtąja žeme nutraukimą.
4. Lietuvos gyvenamųjų vietovių istorinių vardų naikinimas, sovietmečiu reiškęs okupuoto krašto kultūrinės atminties ir tautos tapatybės naikinimą, bet vėl atsinaujinęs nepriklausomoje Lietuvoje, yra nukreiptas prieš valstybės ir tautos interesus ir išduoda ligiuišą krašto dvasinės savinaikos būseną.
5. Sovietmečiu panaikintų vietovių vardų sugrąžinimas į oficialius Lietuvos Respublikos dokumentus reikštų jų vartojimo gyvosios tradicijos pratęsimą ir atminties apie jų bendruomenės išsaugojimą valstybiniu lygmeniu – jų ipaminklinimą.
6. Kadangi posovietmečiu valstybėje susidarė neeilinė situacija, visoms institucijoms ir bendruomenėms būtina bendrai sutelkti pastangas siekiant stiprinti etnografinių regionų, kaimų, viensėdžių kaip smulkausių visuomenės teritorinių administracinių vienetų bendruomenės, skatinti jų socialinį, ekonominį ir kultūrinį potencialą.

GALIMYBĖS IŠSAUGOTI VARDUS

Viena svarbiausių priežasčių, sukuriančių kliuvinius gyvenamųjų vietovių vardams užimti orią vietą krašto visuomenės gyvenime – pačių visuomenės narių ir valstybinių institucijų valdininkų požiūris į savo kraštą. Tokį požiūrį lemia kultūros paveldo vertybių, istorijos, tradicijų neišmanymas ar dvasinė nejautra, pasireiškianti abejingumu, nepagarba ar godžiu savanaudiškumu. Matyt, iš dalies ir dėl to vis dar nėra priimta sovietmečiu suardytų kaimų, viensėdžių bendruomenių vardams (priešingai nei nekilnojamojamam turtui – pačiai žemei) skirto reštutacijos įstatymo, todėl:

1. Remiantis 1997 m. liepos 1 d. LR Piliiečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamojį turtą atkūrimo įstatymu

Nr. VIII-359, *atsaukti LTSR AT Prezidiumo įsakus*, kadangi: (1) „1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, nuštojo veikę svetimos valstybės primesti įstatymai, kuriais okupacinė valdžia iš Lietuvos Respublikos piliečių neteisėtai atėmė jų žemę“, o vėliau panaikino kaimų ir viensėdžių vardus; (2) „piliečių (ir valstybės – aut.) prieš okupaciją įgytos nuosavybės teisės nepanaikintos ir turi tęstinumą“.

2. Kaimų ir viensėdžių, taip pat miestelių ir miestų vardus *pripažinti valstybės kultūrinio nematerialiuoju turtu* (nematerialiuoju paveldu), *sudarant reštutacijos tebelaukiančių gyvenamųjų vietovių vardų ir vardų, esančių pavojuje, valstybinį sąrašą*, įtraukiant į paštarąjį gyventojų neturinčių vietovių vardus.
3. Papildyti Lietuvos Respublikos Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 1 straipsnio 1 dalį sąvoka „buvusios gyvenamosios vietovės“: „Lietuvos Respublikos teritorija skirstoma į administracinius vienetus, kurie susideda iš gyvenamųjų vietovių *ir buvusių gyvenamųjų vietovių*“. Pastarąsias apibrėžti kaip „okupacijos sąlygomis be gyventojų likusias ir iš valstybinės apskaitos duomenų išbrauktas ar posovietmečiu baigusias sunykti gyvenamąsias vietoves“.
4. Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu *atkurti* visas gyvenamąsias vietoves, 1966–1990 m. LTSR Aukščiausiosios Tarybos nutarimais išbrauktas iš administracinių-teritorinių vienetų sąrašo ir 1990–2017 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais išbrauktas iš gyvenamųjų vietovių registro, nepriklausomai nuo to, ar jose yra ar nėra nuolat gyvenančių žemės naudotojų, jei teisės aktai nedraudžia kaimo, viensėdžio teritorijoje atkurti gyvenamųjų sodybų ar statyti gyvenamosios ir rekreacinės paskirties pastatų, *ir įregistruoti jas* Lietuvos Respublikos adresų registre kaip buvusias gyvenamąsias vietoves.
5. Nedelsiant štabdyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo“ taisyklių (Dėl administracinių vienetų... 1996; žr. Daugirdas ir kt. 2013) III skyriaus 23 punkto nuostatos – „Gyvenamoji vietovė, kurios visa teritorija priskiriama kitų gyvenamųjų vietovių teritorijoms, panaikinama“ veikimą. Ją keisti nuostata: „Negali būti naikinami kaimai, viensėdžiai, jei teisės aktai nedraudžia kaimo, viensėdžio teritorijoje atkurti gyvenamųjų sodybų ar statyti gyvenamosios ir rekreacinės paskirties pastatų arba juose yra sodybų.“

Sunaikintų / sunykusių kaimų ir viensėdžių teritorijos absoliučiai didžiąja dalimi yra išlikusios agrarinės, tik labai nedidelė jų dalis yra užstatytos miesto statiniais ar užsodintos miškais, o nežymi dalis užtvindyta vandeniu ar paversta karjeriais. Miškais pavirtusių kaimų, viensėdžių

vardai turėtų būti oficialiai suteikiami tas teritorijas apimantiems miškų kvartalams, šiems tampant *vardiniais kvartalais*. Dėl urbanizacijos gyvenamosios vietovės, tapusios miestų, taip pat miestelių dalimis, jau tradiciškai transformuojasi į jų mikrorajonus, „atsinešdamos“ savo vardus. Tokių pavyzdžių yra kiekviename Lietuvos mieste. Kaimų, viensėdžių, kurių teritorija didžiąja dalimi arba visiškai užtvindyta vandeniu, įrengus didžiuosius tvenkinius-marias, pavieniai vardai galėtų būti išsaugomi atitinkamai pavadinant artimiausių miestelių, gyvenviečių, miestų gatves. Nepaisant to, kad asmenų ir institucijų interesai dažniausiai kertasi grąžinant vardus agrarinėse teritorijose, sugrįžus, atsikėlus gyventi ant tokios ištuštėjusios žemės, jos istorija tęsiasi, ir tik vietovės vardas išduoda, ar tai tos pačios kultūros istorija.

Literatūra

Daugirdas Vidmantas, Burneika Donatas, Kriaučiūnas Edis, Ribokas Gintaras, Stanaitis Saulius, Ubarevičienė Rūta, 2013. *Lietuvos retai apgyventos teritorijos*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Dėl administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo. 1996 m. birželio 3 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 651.

Dėl Anykščių savivaldybės gyvenamųjų vietovių panaikinimo, gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų nuštatymo ir pakeitimo. 2017 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 373. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/af90f0b041e411e7b66ae890e1368363>.

Dėl Birštono savivaldybės gyvenamųjų vietovių pavadinimų pakeitimo, gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų nuštatymo ir pakeitimo. 2017 m. rugsėjo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 744. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/311666609cfd11e79127a823199cc174>.

Dėl Jonavos savivaldybės gyvenamųjų vietovių panaikinimo, nuštatymo ir pavadinimų suteikimo, teritorijų ribų nuštatymo. 2015 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 524. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActPrint?documentId=bc5bfd20060011e588da8908dfa91cac>.

Dėl Jurbarko rajono savivaldybės gyvenamųjų vietovių pavadinimų pakeitimo, gyvenamųjų vietovių nuštatymo, panaikinimo, teritorijų ribų nuštatymo ir pakeitimo. 2017 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 698. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/bf5b6540913d11e7a3c4a5eb10f04386>.

Dėl kai kurių Lietuvos TSR apylinkių ir gyvenamųjų vietovių pavadinimų pakeitimų, *LTSR AT ir Vyriausybės žinios*, 1989, Nr. 19.

Dėl kolektyvinių ūkių organizavimo Lietuvos TS respublikoje. LTSR Aukščiausios Tarybos ir LKP(b) CK 1948 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. 37, *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų Tarybos žinios*, Nr. 10.

Dėl Lietuvos TSR gyvenamųjų vietovių apskaitos, jų registravimo ir pavadinimų suteikimo tvarkos. 1962 m. rugsėjo 26 d. LTSR AT Prezidiumo įsakas, *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų Tarybos žinios*, Nr. 27.

Dėl Molėtų rajono savivaldybės gyvenamųjų vietovių

pavadinimų pakeitimo, gyvenamosios vietovės nuštatymo, gyvenamųjų vietovių panaikinimo, teritorijų ribų nuštatymo ir pakeitimo. 2017 m. rugpjūčio 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 664. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/47c5b800832811e7922688da979d97a3>.

Dėl nugriautų (likviduotų) gyvenamųjų namų. 1970 m. liepos 20 d. Lietuvos TSR Ministrų tarybos potvarkis Nr. 526-p, *LTSR AT ir Vyriausybės žinios*, 1970.

Dėl pavadinimų administraciniams-teritoriniams vienetams, gyvenamosioms vietovėms, gatvėms, įmonėms, kolūkiams, įstaigoms bei organizacijoms suteikimo ir jų keitimo tvarkos. 1968 m. gruodžio 25 d. LTSR AT Prezidiumo įsakas, *LTSR AT ir Vyriausybės žinios*, 1968.

Dėl priemonių, susijusių su gyventojų kėlimusi iš vienkiamių gyvenvietes. 1968 m. gruodžio 4 d. Lietuvos KP Centro Komiteto ir LTSR Ministrų Tarybos nutarimas Nr. 395, *LTSR AT ir Vyriausybės žinios*.

Dėl Švenčionių rajono savivaldybės gyvenamųjų vietovių pavadinimų panaikinimo ir nuštatymo, pavadinimų suteikimo ir keitimo, teritorijų ribų nuštatymo ir keitimo. 2015 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 952.

Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6b326fa05b1011e589fccd6fa118e11c>.

Dėl Ukmergės rajono savivaldybės gyvenamųjų vietovių nuštatymo ir panaikinimo, teritorijų ribų nuštatymo ir pakeitimo bei pavadinimo gyvenamajai vietai suteikimo. 2014 m. kovo 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 242.

Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6890a260b02311e39a619f61bf81ad0a>.

Dėl Vilniaus rajono kai kurių gyvenamųjų vietovių sujungimo, *LTSR AT ir Vyriausybės žinios*, 1988, Nr. 14.

Grabauskas Bronius. 1983. *Lietuvos TSR žemės ūkio socialinė raida*. Vilnius: Mokslas.

Gyventojai gyvenamosiose vietovėse. Lietuvos statistikos departamentas, 2013 01 25. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/gyventoju-ir-bustu-surasyimai>.

Joniškio rajono savivaldybės seniūnijų, kaimų gyvenamųjų vietovių ribų nuštatymo specialusis planas. UAB „Urbanistika“. 2014.

Jurginis Juozas. 1978. *Lietuvos valstiečių istorija*. Vilnius: Mokslas.

Kaimas. 1986. *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, T. 2. Vilnius:

Vyriausioji enciklopedijų redakcija.

Kaimo gyvenamosios vietovės (1989 metų Visuotinio gyventojų surašymo duomenys). 1993. Vilnius: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas.

Kavoliūtė Filomena. 1996. Lietuvos kaimų kaita XX a., *Geografijos metraštis XXIX*: 289–300.

Kudaba Česlovas. 1990. Kaimo kraštovaizdžio pertvarka ir mūsų kultūros nuostoliai, Kvieskienė G. (sud.). *Lietuvos kultūros kongresas*: 38–42. Vilnius: Spaudos departamento Leidybos centras.

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. 1925. Kaunas: Centralinis statistikos biuras, 1925.

Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas. 1997 m. liepos 1 d., Nr. VIII-359. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A16A03D98D4/TAIS_470226.

Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas. 1994 m. liepos 19 d., Nr. I-558. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0120FD7BCFFC/ZhxPsGFEbL>.

Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 1, 2, 3, 7¹, 9, 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. 2010 m. kovo 30 d., Nr. XI-709. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B015BF16A07>.

Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas 1959 m. vasario 1 dienai. 1959. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės 1959 ir 1970 metais (visasąjunginių gyventojų surašymų duomenys). 1974. Vilnius: Centrinė statistikos valdyba prie LTSR Ministrų Tarybos. Skatikaitė Rūta. Buvo kaimas – ir kaimo nėra, *Lietuvos žinios*, 2011 09 14.

Sniečkus Antanas. Ataskaitinis pranešimas VII Lietuvos komunistų partijos suvažiavime, *Tiesa*, 1952 09 30.

Šimkūnas Antanas. Prikėlė palaidotą kaimą, *Respublika*, 2017 11 19.

Материалы майского (1966 года) пленума ЦК КПСС. 1966. Москва: Политиздат.

О мероприятиях, связанных с перенаселением граждан с хуторов, расположенных на осушенных землях в Литовской ССР, Латвийской ССР и Эстонской ССР. 1966. *Собрание постановлений правительства СССР*, no. 2.

Снечук Антанас. Первый секретарь ЦК Коммунистической партии Литовской ССР: Стенографический отчет. 1965.

Пленум центрального комитета коммунистической партии Советского Союза. 24–26 марта 1965 г. Москва: Издательство политической литературы.

Хрущев Н. С. 1953. *О мерах дальнейшего развития сельского хозяйства. Доклад на пленуме ЦК КПСС 3 сентября 1953 г.* Москва: Государственное издательство политической литературы.

Хрущев Н. С. 1953. *О мерах дальнейшего развития сельского хозяйства. Доклад на пленуме ЦК КПСС 3 сентября 1953 г.* Москва: Государственное издательство политической литературы.

SUMMARY

THE CHANGE OF VILLAGES NAMES IN LITHUANIA IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY – THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

The inclusion of Lithuania into the Soviet Union led to the fact that the second half of the 20th century was fatal to the neighboring state. The influence of landscape and community transformation on Lithuanian culture is not yet fully understood and appreciated. The article analyzes the change of residential area, paying attention to all three of their features: community, territory and names. Special attention is paid to the names of residential areas. Because it is important for the national culture. The village names recognize the facts of the history of the country, the former natural environment, the places of origin of families. Since over two decades of the Soviet period, 4000 names of residential areas have been deleted from the state data. For a small Lithuanian nation, this is a major cultural loss

The purpose of the research:

- to analyze the condition of residential areas inherited from the Soviet times.

Tasks:

- to review the changes in residential areas and the

destruction of names during the Soviet period;

- Review the restoration and abolition of the names of residential areas during the period of independence
- discuss the need for restitution of abandoned names in residential areas

The study of the change of habitat was carried out on the basis of the population census data of 1959, 1989 and 2011. Data on the residential areas that were abolished in the Soviet era are searched in the knowledge of the Supreme Council of the Lithuanian SSR and the Government. Village elimination of the reasons for referring to the documents searched in the Central State Archive of the Presidium of the Supreme Soviet Fund (R-758).

After joining the Soviet Union in the middle of the 20th century, the nationalization of land and property was carried out and collective farms were created. In the 1960s, the adaptation of the agrarian landscape structure to industrial agriculture was begun – the land reclamation of wetlands and the abolition of single-country farmsteads. In the course of this transformation, the old settlement structure (detached house) was destroyed, and together with it the traditional small village communities were destroyed. Since 1968 the names of the remaining villages without inhabitants were abolished from the state data. Most of the place names were deleted in 1972 – 945 (Figure 2). Such a large amount reflects the intensity of the reforms carried out.

The number of broken communities (number) depended on the size of the former traditional communities, as well as on the specifics of the landscape, the amount of wetlands in those areas. The transformation of small traditional communities into large collective economic communities is depicted in Figures 3 and 4. A specific administrative reform was also carried out in non-drainage areas. The village names were also abolished here – 2–3 small villages were given one name, while others were deleted from state data. The number of abandoned village names varies in districts (Figure 5). Mostly, the names of the villages were eliminated in Rokiskis – 407, Zarasai – 294, Anykščiai – 221, Vilnius – 200, Švenčionys, Panevezys – 186, Radviiliškis – 180 districts, and at least Tauragė (6), Varėnos (7), Jurbarkas (11), Skuodas (12), Mazeikiai, Klaipėda districts (17) (Figure 6). According to official data, 3594 residential places and their names disappeared from the state accounting data; orders were found for 4184 cancellations. The other 2026 names of villages, that did not have inhabitants were not eliminated from public accounting data. In total, during the Soviet period, 5620 traditional rural communities were destroyed.

After the restoration of the statehood of Lithuania, the Soviet laws abolishing the names of residential areas were not canceled. In villages outside the revision, the elimination of historical names is also more than restored. Meanwhile the number of villages without population in 2011 increased by more than 4200. The names of these residential areas are threatened to be removed from state documents. They need legal protection by declaring them to be objects of a memorable heritage.

ETNINĖS KULTŪROS SPECIALISTO POREIKIS LIETUVOS PAGRINDINIO IR VIDURINIO UGDYMO GRANDYJE¹

DR. ANDŽELIKA BYLAITĖ-ŽAKAITIENĖ,
Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakultetas,
el. p. andzelikabz@gmail.com;

DR. DOVILĖ KULAKAUSKIENĖ,
Vilniaus universiteto Kauno fakultetas
el. p. dovile.kulakauskiene@gmail.com

ANOTACIJA

Dėl paplitusių kosmopolitizmo idėjų, integracijos į ES, skaitmeninės revoliucijos iššūkių nūdien sparčiai keičiasi ne tik valstybės ir visuomenės funkcionavimo mechanizmas, bet ir šiuolaikinio jauno žmogaus pasaulėžiūra, vertybinės nuostatos. Ypač sudėtingėja brandžios, tautinę savimone turinčios asmenybės ugdymas. Šioje situacijoje svarbus vaidmuo tenka etninei kultūrai. Aplaidus etninės kultūros ugdymas šiuolaikinėje švietimo sistemoje lemia skaudžias pasekmes. Vienas iš uždavinių siekiant keisti šią situaciją – parengti profesionalius etninės kultūros specialistus Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloms.

Straipsnio tikslas – nušatyti etninės kultūros specialistų poreikį pagrindinio ir vidurinio ugdymo grandyje. Straipsnyje keliami šie uždaviniai: išsiaiškinti etninės kultūros ugdymo specialisto pareigybes apibrėžti; nušatyti kvalifikuotų etninės kultūros mokytojų, etninės kultūros būrelių vadovų ir ekspertų-konsultantų pareigybių poreikį, galimybes ir funkcijas bendrojo ugdymo mokykloje.

IVADAS

Formuojantis tautos ir asmens tapatumui, itin reikšmingas vaidmuo tenka etninei kultūrai. Nors LR teisės aktuose aiškiai akcentuojama etninės kultūros svarba, šandien tenka pripažinti, kad nacionaliniu lygiu dar nėra išspręsta kokybiško etninės kultūros ugdymo prieinamumo visiems mokiniams problema. Tokia padėtis negali užtikrinti tautinio tapatumo išsaugojimo – iškyla tapatybės krizė, gresia nutautėjimas. Ne veltui vaikų ir jaunimo tautinio tapatumo savivokos ugdymas mokykloje – viena iš aktualiausių šiuolaikinių socialinių-pedagoginių problemų (Skarbalius 2014).

¹ Tyrimas atliktas pagal Etninės kultūros globos tarybos vykdomą Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 metų programą, patvirtintą Etninės kultūros globos tarybos 2017 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. N-65.

Tradicinis etninės kultūros perdavimas iš kartos į kartą paprastai vyksta per pirminę socializaciją šeimoje ar vietos bendruomenėje (Skarbalius 2014), tačiau šiandien dėl subjektyvių ir objektyvių priežasčių šis procesas beveik nutrūkęs. Dėmesys etninei kultūrai ir atitinkamas poreikis švietimo sistemoje yra antrinės socializacijos formuojamas dalykas. Tačiau, nežiūrint to, kad etninės kultūros mokymas Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose nyksta, būtent mokykla pamažu tampa pagrindine etninių vertybių saugotoja, puoselėtoja ir perdavėja. Etninės kultūros ugdymas mokyklose padeda jaunam žmogui geriau suvokti savo krašto istoriją, tradicijas, papročius. Taip formuojama tautinė pasaulėžiūra, ugdomos tautinės moralinės, dorovinės nuostatos, tolerancija, tautinis tapatumas ir savimone. Tai raktas į žmogaus sąmoningumą, kultūrinę brandą.

Iššūmus etninės kultūros ugdymą iš formaliojo ir neformaliojo ugdymo susilpnėja patriotiškumo jausmas, jaunimui ima neberūpėti nacionalinės vertybės, kultūra, papročiai, savasis tautinis identitetas.

Siekiant kokybiško etninės kultūros integravimo į formalųjį ir neformalųjį ugdymą, būtina optimizuoti visą etnokultūrinio ugdymo procesą. Pradiniu optimizavimo etapu būtų įgyvendinamas Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. veiksmų plane nurodytas siekis – atlikti etninės kultūros specialisto Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose poreikio analizę ir parengti rekomendacijas (Dėl etninės kultūros plėtros... 2015). Atsižvelgdamos į šį planą, straipsnyje kelsime tokius klausimus: kiek etninės kultūros specialistų reikia Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloms? Kokius profesinius reikalavimus toks specialistas turi atitikti ir kokias pavesas funkcijas atlikti? Kaip Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos pasiruošusios priimti tokį specialistą?

Temos iširtumas. Etninės kultūros specialisto poreikio Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose tema netyrinėta. Tai patvirtina mūsų atliekamo tyrimo naujumą ir aktualumą. Apžvelgus per pašarąjį dešimtmetį atliktus etnosociologinius mokslinius tyrimus (Jasukaitienė 2002;

Krukauskienė; Trinkūnienė 2002; Trinkūnienė 2005, 2010 a, 2010 b, 2011; Kirdienė 2004; Čepienė 2009 a, 2009 b; Urbanavičienė 2010 a, 2010 b ir kt.) pastebima, kad nė vienas iš jų tiesiogiai neanalizuoja kultūros specialisto poreikio švietimo įstaigose. Daugiausia gilinamasi į formaliojo ir neformaliojo etninės kultūros ugdymo padėtį mokyklose, pagrindinį dėmesį skiriant etninės kultūros raiškos ir sklaidos būdams bei priemonėms, mokymo formoms, turiniui, jo integravimo problemoms. Taip pat atkreipiamas dėmesys ir į etninės kultūros užimamą padėtį kitų aukštojo mokslo disciplinų (Brazauskas 2016) ir (ar) specialybių (Vyčiniene 2015) kontekste. Apibendrinant visus minėtus mokslinius tyrimus svarbu pažymėti, jog jų indėlis į etninės kultūros ugdymo kokybę itin reikšmingas: per dešimtmetį gvidentos problemos, siūlyti sprendimai ir gauti rezultatai ilgainiui išryškino būtinybę iširti etninės kultūros specialisto poreikį Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose.

Tyrimo objektas – etninės kultūros specialisto poreikis Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose.

Tyrimo tikslas – nušatyti etninės kultūros specialisto poreikį pagrindinio ir vidurinio ugdymo grandyje.

Tyrimo uždaviniai:

- apibrėžti etninės kultūros ugdymo specialisto pareigybes, nušatant funkcijas ir kategorijas;
- nušatyti etninės kultūros ugdymo specialistų (kvalifikuotų etninės kultūros mokytojų, etninės kultūros būrelių vadovų ir ekspertų-konsultantų)

1 lentelė. Tyrimo respondentų teritorinis pasiskirstymas.

Eil. Nr.	Apskritis pavadinimas	Administracijos darbuotojų skaičius	Mokytojų skaičius	Bendras respondentų skaičius
1.	Alytaus	18	22	40
2.	Kauno	80	193	273
	Iš jų Kauno mieste	55	124	
3.	Klaipėdos	39	113	152
	Iš jų Klaipėdos mieste	28	87	
4.	Marijampolės	18	21	39
5.	Panevėžio	25	48	73
6.	Šiaulių	30	67	97
7.	Tauragės	17	51	68
8.	Telšių	18	36	54
9.	Utenos	23	43	66
10.	Vilniaus	43	113	156
	Iš jų Vilniaus mieste	23	78	
	Visose apskrityse	311	707	1018

galimybes ir poreikį;

- pateikti rekomendacijas dėl etninės kultūros ugdymo specialisto pareigybės Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose pagrindimo.

Metodai: mokslinės literatūros šaltinių ir dokumentų turinio analizė, kiekybinio tyrimo metodas – apklausa raštu (anketinė apklausa), kokybinio tyrimo metodas – apklausa žodžiu (pusiau struktūruotas, giluminis interviu), gautų duomenų turinio lyginamoji analizė.

Tyrimo imtis, organizavimas ir eiga. Tyrimas buvo vykdomas 2017 m. birželio–spalio mėnesiais visose Lietuvos apskrityse. Etninės kultūros ugdymo padėtis centruose ir periferijoje skiriasi, todėl tyrimo metu buvo išskirti didieji miestai ir rajonai. Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje apklausti 395 respondentai, likusioje Lietuvos dalyje – 623 respondentai (žr. 1 lentelę).

Šiuo metu etninės kultūros specialistai nėra rengiami Lietuvos aukštosiose mokyklose, o dabartinių etninės kultūros specialistų kompetencijos neatitinka Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų reikalavimų, todėl analizuoti etninės kultūros ugdymo specialistų pasiūlą yra labai sudėtinga. Tyrimui pasirinktos etninės kultūros ugdymą vykdančios ir administruojančios grupės.

Mokyklų administracija pasirinkta dėl to, kad gali tiksliausiai įvertinti etninės kultūros specialisto poreikį mokykloje ir nurodyti sąlygines (ne)galimybes tam poreikiui patenkinti. Formaliojo ir neformaliojo ugdymo mokytojai pasirinkti kaip pagrindiniai etninės kultūros ugdymo proceso vykdytojai, galintys įvertinti dabartinę

etninės kultūros ugdymo situaciją, jos privalumus ir trūkumus.

Mokyklos administracijos darbuotojų atžvilgiu taikyta kriterinė atranka, o taikant „sniego gniūžtės“ atranką pasirinkti mokytojai, dirbantys 5–10 ir I–IV gimnazijų klasėse. Atliekant kiekybinį tyrimą, apklausti 983 respondentai iš įvairių tipų bendrojo ugdymo mokyklų (išskyrus pradinės, suaugusiųjų ir specialiąsias): gimnazijų – 458 respondentai, progimnazijų – 244 respondentai, pagrindinių mokyklų – 281 respondentas. Atliekant kokybinį tyrimą, apklausti 35 respondentai, kurių daugumą sudarė didžiųjų miestų mokyklų administracijos darbuotojai. Visi respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai, o atliekant apklausą laikytasi visų tyrimo etikos principų.

I. ETNINĖS KULTŪROS UGDYMO SPECIALISTO PAREIGYBĖS APIBRĖŽTIS

Nepaslanki švietimo politika nevisiškai atitinka dabartinius etninės kultūros ugdymo poreikius. Norint pagerinti situaciją būtinas naujas požiūris: reikalingi jauni, naujas etninės kultūros ugdymo strategijas kuriantys ir savo pavyzdžiu skatinantys mokinių susidomėjimą, meilę ir poreikį išsaugoti tradicinę kultūrą ateities kartoms entuziastai – etninės kultūros specialistai.

Šiuo metu visuomenėje nėra bendros etninės kultūros sampratos, juolab etninės kultūros specialisto tikslios apibrėžties. Vyrauja nuostata, kad etninė kultūra yra siaura, bet kartu ir visiems pažįstama sritis. Todėl etninės kultūros specialistas tarsi gali būti kiekvienas, paveldėjęs žinias iš tėvų, ir (ar) bent kiek etnine kultūra užsiimantis žmogus, į kurį galima „kreiptis bet koku „etnoklausimu“. [...] Nors, iš tikrųjų, rimtas etninės kultūros ugdymo specialistas turi būti labai išsamiai pasirengęs, išmanyti daug sričių, turi būti tiesiog eruditas, kad galėtų deramai reprezentuoti kultūrą“ (Vyčiniene 2014). Tokia situacija rodo, kad visuomenė nuvertina šią pareigybę. Ar šiuo atveju mokykla tik atspindi visuomenės nuomonę?

Analizuoti, kaip etninės kultūros specialistas apibrėžiamas bendrojo ugdymo mokyklose, taip pat gana sudėtinga. Šią apibrėžtį respondentai interpretavo subjektyviai ir laikė tai dar viena pareigybe, kurios paskirtis ir privalumai labai abejotini ir reikalaujantys papildomų finansinių išteklių. Pašėbėta, kad etninės kultūros specialistas, kuris dirba Lietuvos kultūros institucijose, privalo turėti kultūros darbuotojo kompetencijas² bei atitikti specifinius darbo vietos pareigybinis reikalavimus. Bendrojo ugdymo nuostatuose etninės kultūros specialisto pareigybė nėra

² „Kultūros darbuotojas – asmuo, įgijęs kurią nors kultūros, meno ir informacijos srities kvalifikaciją (bibliotekininko, muziejininko, choreografo, režisieriaus, kultūros vadybininko ar kitą) arba dirbantis kultūros, meno ir kūrybinių industrijų srityje“ (Dėl kultūros darbuotojų kvalifikacijos... 2013).

numatyta, todėl lieka neaišku, kokias kompetencijas privalėtų turėti ir kokias funkcijas atlikti šios srities specialistas.

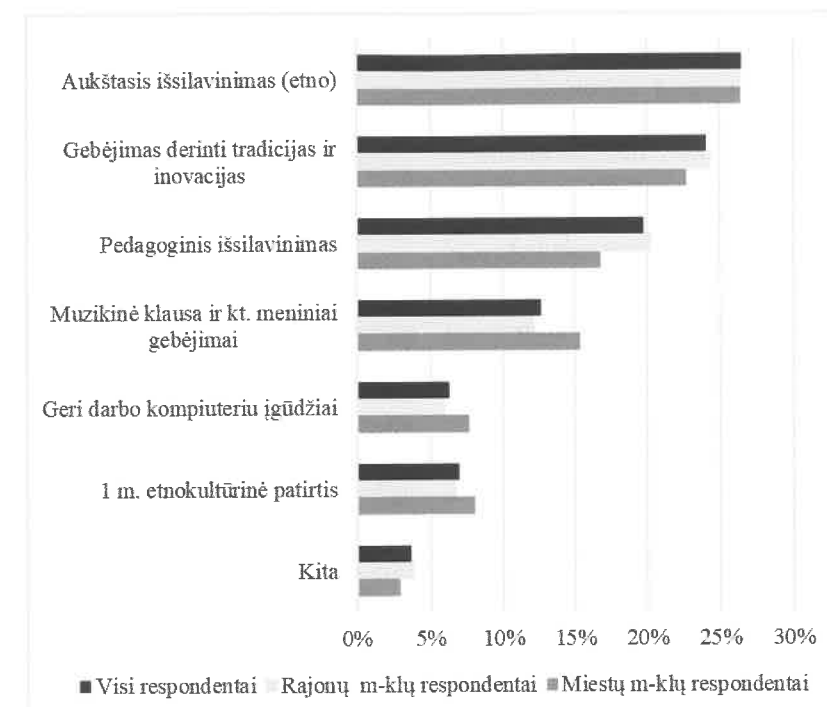
Mokykloje dirbančiam etninės kultūros specialistui kultūros darbuotojo kompetencijų nepakanka. Pedagoginio darbo specifika numato papildomus pareigybinis reikalavimus. Formaliojo ir neformaliojo ugdymo procesui mokykloms reikalingą etninės kultūros specialistą galėtume apibrėžti kaip asmenį, įgijusį aukštąjį universitetinį arba jam prilygstantį išsilavinimą, pedagogo kvalifikaciją ir turintį specialųjį etninės kultūros pasirengimą.

„Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijoje pabrėžiama personalo kvalifikacija, kaip vienas iš indėlio į švietimą aspektų, lemiančių kokybę“ (Lietuva. Švietimas regionuose... 2013: 5). Minėtasis kriterijus atliepia nuo 2014 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusį švietimo ir mokslo ministro įsakymu nustatytą reikalavimą, kad mokytojas būtų baigęs studijas, susijusias su mokomuoju dalyku ar atitinkama ugdymo programa (Dėl reikalavimų mokytojų kvalifikacijai... 2014). Remiantis minėtu įstatymu tikslinga įsteigti etninės kultūros pedagogo pareigybę. Tada etninės kultūros pedagogas būtų asmuo, turintis aukštąjį universitetinį ar jam prilygintą išsilavinimą ir įgijęs etninės kultūros pedagogo kvalifikaciją. Dabartinėje situacijoje įsteigti šią pareigybę sudėtinga. Šiuo metu etninės kultūros ugdymo srityje dažniausiai dirba arba specialistai, turintys pedagoginį, tačiau neturintys etnokultūrinio išsilavinimo, arba etninės kultūros profesionalai, neturintys pedagoginio išsilavinimo, taigi, remiantis 2014 m. įstatymu šie pedagogai neturėtų dirbti mokyklose. Jei LR švietimo srities teisės aktų būtų griežtai laikomasi, etninės kultūros specialistų (pavyzdžiui, folkloro būrelių vadovų) mokyklose smarkiai sumažėtų. Tad šis klausimas lieka atviras ir reikalauja diskusijos tarp vadovaujančiųjų ir vykdančiųjų švietimo institucijų.

Remiantis apklausos duomenimis, tiek Lietuvos miestų (64 proc.), tiek ir rajonų (69 proc.) mokyklų administracijos darbuotojai ir mokytojai pabrėžė, kad jiems trūksta aktyvaus etninės kultūros specialisto, gebančio dirbti įvairiose formaliojo ir neformaliojo mokinių ugdymo srityse.

Pagrindiniai kriterijai, pagal kuriuos mokyklos administracija rinktųsi reikalingą etninės kultūros specialistą, yra šie: aukštasis išsilavinimas (etnologo ar atitinkama kvalifikacija), pedagoginis išsilavinimas ir gebėjimas kvalifikuotai derinti tradicijas ir inovacijas. Jei pareigybė būtų įtraukta į mokyklos ugdymo struktūrą, šie reikalavimai, respondentų nuomone, turėtų įeiti į etninės kultūros ugdymo specialisto pareigybės specialiuosius reikalavimus (1 pav.).

1 pav. matyti, kad aukštasis išsilavinimas su kvalifikuotu etninės kultūros išmanymu yra pagrindinis kriterijus (26 proc.), pagal kurį mokyklos administracija rinktųsi reikalingą etninės kultūros ugdymo specialistą. Šis reikalavimas turėtų būti nekvestionuojamas.

1 pav. Etninės kultūros ugdymo specialisto pareigybės reikalavimai

Antrasis išskirtas reikalavimas etninės kultūros ugdymo specialistui – gebėjimas derinti tradicijas ir inovacijas (24 proc.). Pasak Bronislovo Kuzmicko, „tradicijos ir inovacijos ryšys aiškinamas kaip praeities, dabarties ir ateities santykio kultūrinės raiškos forma“ (Kuzmickas 2011: 6). Pasak Hobsbawmo (Hobsbawm, Ranger 1992: 1–3), šis ryšys neišvengiamas. Norėdama išlikti modernioje visuomenėje senoji tradicija turi atrasti būdų prisitaikyti prie naujovių. Ieškant šių būdų didėja atotrūkis nuo prigimtinės terpės ir aplinkos, dėl to senosios aplinkos simboliai ar reikšmės nuštoja aiškumo, atsiranda daugiau vietos interpretacijai, randasi naujos tradicijos, kurios nėra tokios patrauklios. Tiriant vaikų ir jaunimo santykį su etnine kultūra, itin taikliai pašėbėjo vienos gimnazijos administracijos darbuotoja:

Mūsų tautos šaknys yra kaimiškos kilmės, mūsų vaikų dėl urbanizacijos – miestietiškos. Mieste tradicijos sumiesčioniškėjusios, čia viskas greičiau kinta, juda, o dar tas besaikis vartojimas – „imu tik tai, kas gražu“, suniveliaugęs dvasinius dalykus, todėl kas grynai senoviška jaunimui neįdomu. Galim grįžti į akmens amžių, bet to nedarome. Neabejotinai reiktų išlaikyti ribą tarp to, kas sena, ir to, kas nauja.

Gebėjimas derinti tradicijas bei inovacijas padeda išlaikyti šią ribą, o mokykloje užtikrina etninės kultūros patrauklumą formaliojo ir neformaliojo ugdymo aplinkoje. Čia sėkmė tiesiogiai priklauso nuo etninės kultūros ugdymo specialisto. Tokiam specialistui tenka ne tik pademonstruoti savo geriausius asmeninius gebėjimus ir savybes, bet ir turėti didelį bagažą dalykinių-profesinių, metodinių žinių, neštokoti kūrybiškumo, aktyviai domėtis

kultūrinio šalies gyvenimo procesais, gebėti lanksčiai prisitaikyti prie kintančios aplinkos bei sąlygų ir prie pačių mokinių, jų etnokultūros žinių ir gebėjimų lygmenis.

Pedagoginis išsilavinimas, tradicinis mokytojo profesijos atributas, užima trečiąją poziciją (20 proc.) etninės kultūros ugdymo specialisto reikalavimų sąrašė. Kaip minėjome anksčiau, dabartinė aukštojo mokslo situacija rodo, kad Lietuvoje nerengiami etninės kultūros pedagogai, o įgijusieji etnologo kvalifikaciją negali savo kompetencijų realizuoti bendrojo ugdymo mokyklose, nes neturi pedagoginio išsilavinimo. Vadinasi, ši situacija dar laukia naujų Lietuvos švietimo ir mokslo reformų. Kita vertus, kai kurių mokyklos administracijos darbuotojų teigimu,

[...] pedagoginis cenzas etninės kultūros ugdyme nebūtinai. Jį galima pakeisti atsineštomis rekomendacijomis ar pasiekimais savo gyvenimo aprašyme ir tai pagrįsti savo tolimesne veikla mokykloje. Svarbiausia, kad toks specialistas ateitų su iniciatyva, neštokotų entuziazmo, pats degtų noru ir tokia savo veikla įkvėptų mokinius.

Tokiam darbuotojui pedagoginis cenzas galėtų būti duodamas nemokamai, t. y. mokykla galėtų pati apmokėti jo pedagoginių žinių kursus ar sutrumpinti persikvalifikavimo laikotarpį, tačiau su ta sąlyga, kad jis po šių kursų / mokymų pasiliktų dirbti mokykloje bent jau 2 metus, priešingu atveju bus tik išvaištytos mokyklos lėšos.

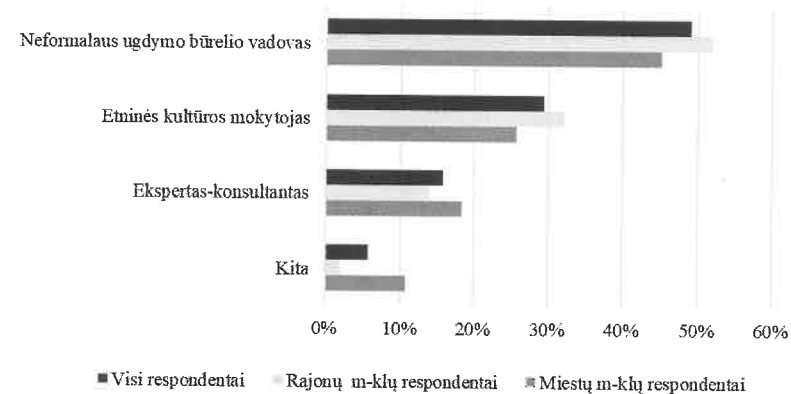
Be pagrindinių pareigybinis reikalavimų, keliamų etnospecialistui bendrojo ugdymo mokykloje, pažymėta ir muzikinė klausia bei kiti meniniai gebėjimai (13 proc.).

Kaip teigia Romaldas Pečeliūnas, „meninė veikla ryškiai prisideda prie mokinių savęs realizavimo ir yra labai svarbi dvasinio ugdymo priemonė. Todėl siekiant efektyvaus etninės kultūros įsisavinimo privalu, kad šiuos gebėjimus mokiniai įgytų tiek teoriniame, tiek praktiniame lygmenyje“ (Pečeliūnas 2013: 47). Praktika rodo, kad tokia patirtimi bendrojo ugdymo mokykloje su mokiniais gali pasidalyti ne kiekvienas mokytojas, tam būtina tobulinti profesines menines kompetencijas.

Etninės kultūros specialistui mokykloje rekomenduotina turėti etnokultūrinės patirties (7 proc.) ir gerus darbo kompiuteriu įgūdžius (6 proc.). Administracijos darbuotojų nuomone, šios savybės duotų tik papildomą motyvą priimant specialistą į darbą. Prie kitų pageidavimų paminėta ir renginių organizavimo patirtis bei ryškesnė asmeninė charizma.

Siekiant išsiaiškinti, kaip traktuojama etninės kultūros specialisto vieta mokykloje, respondentams buvo pateiktas klausimas apie tai, kokias pareigas turėtų eiti šis specialistas. Išskirtos trys pagrindinės kategorijos: etninės

2 pav. Etninės kultūros ugdymo specialisto kategorijos

specialisto pareigybė atsižvelgiant į mokinio ugdomosios įstaigos poreikius (pagal jos buvimą vietą).

II. Etninės kultūros specialistų kategorijos ir jų perspektyvos

Neformaliojo ugdymo būrelio vadovas. Vienas iš švietimo tikslų, nurodomas LR švietimo įstatyme, yra „perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humaništinės kultūros tradicijas ir vertybes, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, ešetinei, mokslinei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis, taip pat garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą, puoselėti krašto atvirumą ir dialogiškumą“ (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas 1991). Tačiau neformalųjį vaikų švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose šis tikslas tarsi pamirštas. Etninė kultūra nėra išskirta kaip prioritetinga pasirinkimo dalis ir pasimeta tarp formalųjį

kultūros mokytojas; neformaliojo ugdymo būrelio vadovas; ugdymo ekspertas-konsultantas (2 pav.).

Pirmoji pareigybė yra susijusi su etninės kultūros pamokos dėstymu. Antroji – labiau orientuota į mokinių popamokinę veiklą. Trečioji – kuriojanti mokyklos formalųjį ir neformalųjį etninės kultūros ugdymą bei sklaidą. Iš visų trijų pirmenybė teikiama neformaliojo ugdymo būrelio vadovui (49 proc.), o etninės kultūros mokytojas (29 proc.) ir ekspertas-konsultantas (16 proc.) užima žemesnes pozicijas. Be pagrindinių kategorijų paminėta ir neformalaus švietimo vadovo (pavadootojo) etninei kultūrai pareigybė (6 proc.). Dalis respondentų mano, kad šiuo metu pakanka etninę kultūrą integruoti į privalomus mokomuosius dalykus, etninės kultūros ugdymo specialisto pareigybės įsteigti nereikėtų.

Visos etninės kultūros specialisto kategorijos suvokiamos kaip reikšmingos ugdant mokinių tapatybę, tačiau atskirų kategorijų poreikis dabartinėje mokymosi sistemoje yra nevienodas. Nežiūrint to, yra aišku, kad Lietuvos mokyklose turėtų atsirasti etninės kultūros ugdymo

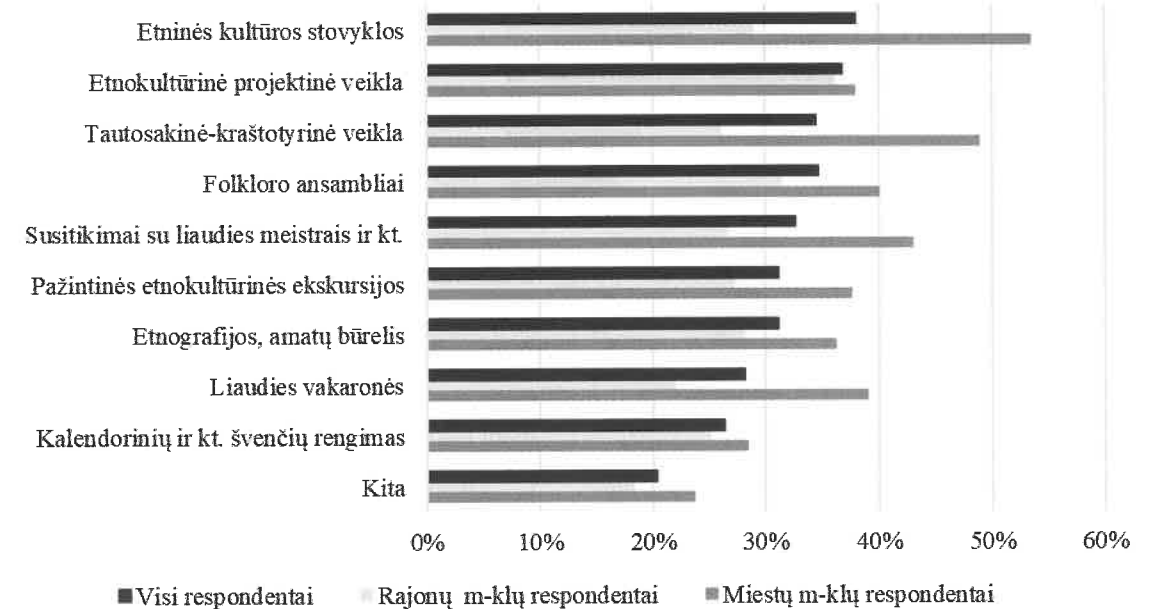
švietimą papildančio meninio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo. Nežiūrint to, ilgalaikis etninės kultūros entuziastų darbas mokyklose duoda rezultatų. Etninės kultūros būreliai yra gana dažna mokinių neformaliojo ugdymo forma.

Respondantai palankiai vertina tiriamosiose mokyklose dabar vykdomą neformalųjį etninės kultūros ugdymą. Tokį vertinimą respondantai argumentuoja tuo, kad neformaliosios veiklos užsiėmimus lanko labai motyvuoti, laisva valia juos pasirinkę mokiniai, kuriems etninė kultūra įdomi ir jie nori „gilinti jau gautas pirmines žinias bei įgūdžius“ veikdami tai, kas jiems patinka. Ypač svarbu tai, kad per neformalųjį ugdymą mokiniai gauna kur kas „daugiau praktinių užduočių, patyrimo“ nei formaliai ugdant.

Pabrėžtina, kad ypač didžiuosiuose miestuose neformalios etninės veiklos užsiėmimams reikia atlaikyti didžiulę siūlomų įvairių alternatyvų, skirtų savirealizacijai už mokyklos ribų, konkurenciją. Pasak kai kurių mokyklų administracijos darbuotojų,

mokiniai, ypač tie, kurie lanko mokyklą, esančias miesto centre, popamokinei veiklai renkasi dabartiniu metu itin populiarius – muzikos, sporto, dailės ir pan. – užsiėmimus. Etninė kultūra šiais laikais – ne prestižo reikalas. Čia „žvaigžde“ nebūsi. Lankyti liaudies šokių būrelį – tai ne tas pats, kas šokti pramoginius, kur ryškūs, blizgantys rūbai, t. y. iš karto garantuotas žavesys, žiūrovų dėmesys ir ovacijos.

Šis pavyzdys rodo, kad, norint didžiuosiuose miestuose sudominti mokinį etnine kultūra, reikalingos papildomos pastangos, tačiau dėl siūlomų būrelių įvairovės mokyklų administracija nemato prasmės skirti didesnę dėmesį popamokiniams etninės kultūros ugdymui. Galima daryti prielaidą, kad rajonų mokyklos nėra „išlepintos“ tokių alternatyvų ir etninės kultūros būrelių populiarumas tarp mokinių turėtų būti didesnis. Šiai prielaidai pagrįsti respondentų buvo pasiteirauta, ar neformaliajam ugdymui mokykloje reikalinga etninės kultūros būrelio vadovo kategorija. 52 proc. respondentų pažymėjo, kad etninės kultūros būrelio vadovo kategorija mokykloje būtų reikalinga, o 48 proc. respondentų mano, kad nereikalinga.

3 pav. Etninės kultūros specialisto poreikis neformaliojo ugdymo veikloje

(38 proc.), taip pat rengti ir įgyvendinti etninės kultūros projektus (37 proc.). Panašus specialisto-vadovo poreikis yra folkloro (35 proc.), kraštotyros (34 proc.) veiklai. Nustatytas vidutinis poreikis pažintinėms etnokultūrinėms ekskursijoms bei etnografiniams amatų būreliams (31 proc.). Mažiausias etninės kultūros specialistų poreikis pašėbimas kalbant apie kalendorinių, darbo ir kitų švenčių organizavimą (26 proc.). Minėtos šventės iš visos organizuojamos etninės kultūros veiklos žinomos geriausiai ir yra populiariausios ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų.

Lyginant neformaliojo ugdymo veiklas didžiuosiuose miestuose ir rajonuose ir tam reikalingo etninės kultūros

Paradoksalu, tačiau lyginant didžiųjų miestų ir rajonų respondentų atsakymus, rajonų mokyklose etninės kultūros būrelio vadovo poreikis yra mažesnis (49 proc.) nei didžiuosiuose miestuose (58 proc.). Iš to seka, kad nors didžiuosiuose miestuose dabartinėse ugdymo sistemose yra vietos didelei popamokinės veiklos įvairovei, tačiau ir čia neformalusis etninės kultūros ugdymas yra pageidautinas ir šiuo metu yra juntamas aptariamose kategorijose specialistų trūkumas.

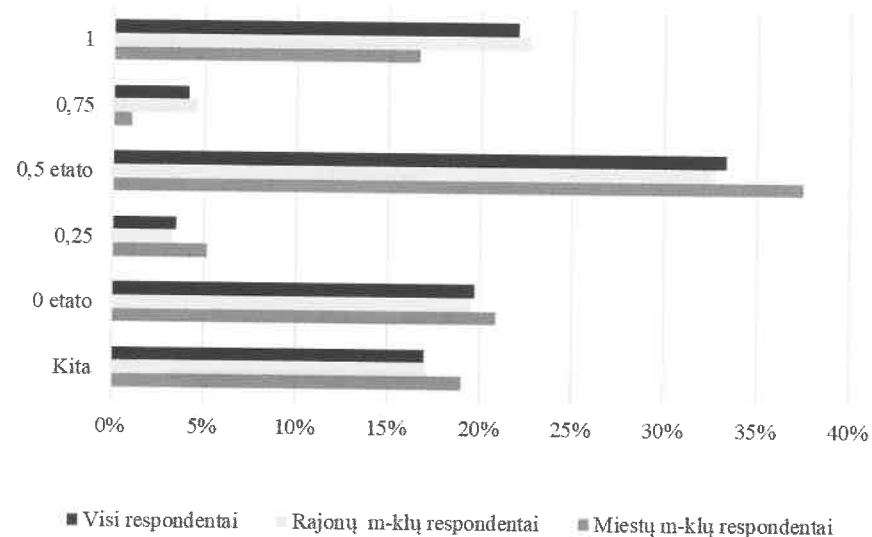
Iš etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano įgyvendinimo 2016 metais rezultatų (remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis) matyti, kad nuo 2009 metų gerokai padaugėjo etninės kultūros edukacinių programų ir renginių vaikams, bet vaikų ir jaunimo folkloro ansamblių, kraštotyros būrelių ir etninės kultūros šovkyklų veikla labai silpna (Etninės kultūros plėtros... 2016). Šį faktą patvirtina ir bendrojo ugdymo mokyklų darbuotojai.

3 pav. matyti, kad mokyklose labiausiai reikėtų specialisto, galinčio organizuoti etninės kultūros šovkyklas

specialisto poreikį, būtent miesto mokytojai ir mokiniai labiau pageidauja platesnio etninės kultūros sričių lauko, gilesnės tiesioginės, asmeninės etnokultūrinės pajautos, glaudesnio ryšio su gyvąja tradicine kultūra, jos puoselėtojais, įdomesnių, „gyvesnių“ erdvių. O rajonų mokyklose labiausiai trūksta etninės kultūros specialisto, įvaldžiusio tarpdisciplininį požiūrį ir gebančio organizuoti projektinę veiklą.

Neformaliojo ugdymo būrelio vadovo kompetencijos negali apimti visų etninės kultūros veiklos sričių. Jis atsakingas tik už konkrečias, su būrelio profiliu susijusias veiklas. Papildžius etninės kultūros specialisto neformaliojo

ugdymo veiklų sąrašą mokykloje, natūralu, jog reikėtų didinti ir aptartoms veikloms skirtą valandų skaičių. Siekiant tiksliau apibrėžti etninės kultūros būrelio vadovo darbo apimtį, būtina įvertinti švietimo sistemos reglamentuojamas įdarbinimo sąlygas ir finansines konkrečios mokyklos galimybes. Pagal švietimo įstatymą neformaliajam ugdymui mokykloje yra skiriama po 2 valandas vienam mokiniui per savaitę. Paskirsčius tas valandas įvairių profilių užsiėmimams, etninės kultūros būreliams lieka nežymi valstybės skiriamų lėšų dalis. Todėl, kaip pasėbė respondentai, daugelis aktyvių etninės

4 pav. Etninės kultūros būrelio vadovo pareigybei skirtina etato dalis

specialistui, atsižvelgiant į mokinių skaičių mokykloje, galėtų būti skirta 0,5 (33 proc.) arba 1 etatas (22 proc.), o 0,25 ar 0,75 etato skyrimą palaikė labai mažai apklaustųjų (po 4 proc.). Lyginant didžiųjų miestų ir rajonų mokyklų darbuotojų atsakymų dėl numatomų etatų neformaliajam ugdymui procentinę išraišką, pasėbėta, kad pusė etato neformaliajam ugdymui yra didžiųjų miestų mokyklų prioritetas, o visam etatui dažniau teikia pirmenybę rajonų mokyklos. Pažymėtina, kad toks etatų skaičius galimas, tik jei mokyklai būtų skirtas papildomas finansavimas.

Apibendrintai vertindamos neformaliojo ugdymo būrelio vadovo pareigybės poreikį, rekomenduojame etninės kultūros neformalųjį ugdymą derinti su šiuolaikinėmis, jaunimui patraukliomis meninėmis ir technologinėmis raiškos formomis, kartu nepamirštant ir autentiškumo. Tokio pobūdžio veiklai organizuoti reikalingas kompetentingas (daug žinių turintis ir gebantis šiuolaikiškai, kūrybiškai jas perteikti, neštokojantis charizmos) specialistas. Tačiau ribotas finansavimas nesudaro sąlygų į šį darbą mokyklose pritraukti ir išlaikyti aukštos kvalifikacijos etninės kultūros būrelių vadovus. Susidaręs specialistų poreikis neatitinka egzistuojančių galimybių, todėl ši specialybė tampa nepatraukli profesiją

kultūros neformaliojo ugdymo specialistų papildomai dirba savanoriškais pagrindais, negaudami už atliktą darbą jokio užmokesčio.

Neformaliojo ugdymo būrelių vadovų darbo krūvio ir finansavimo problemas mokykloje būtų galima išspręsti įvedus etatinį apmokėjimą. Mokyklų administracijos darbuotojams buvo pateiktas klausimas, kokią etato dalį būtų tikslinga patvirtinti etninės kultūros būrelio vadovo pareigoms (4 pav.).

Iš gautų apklausos duomenų paaiškėjo, kad tokiam

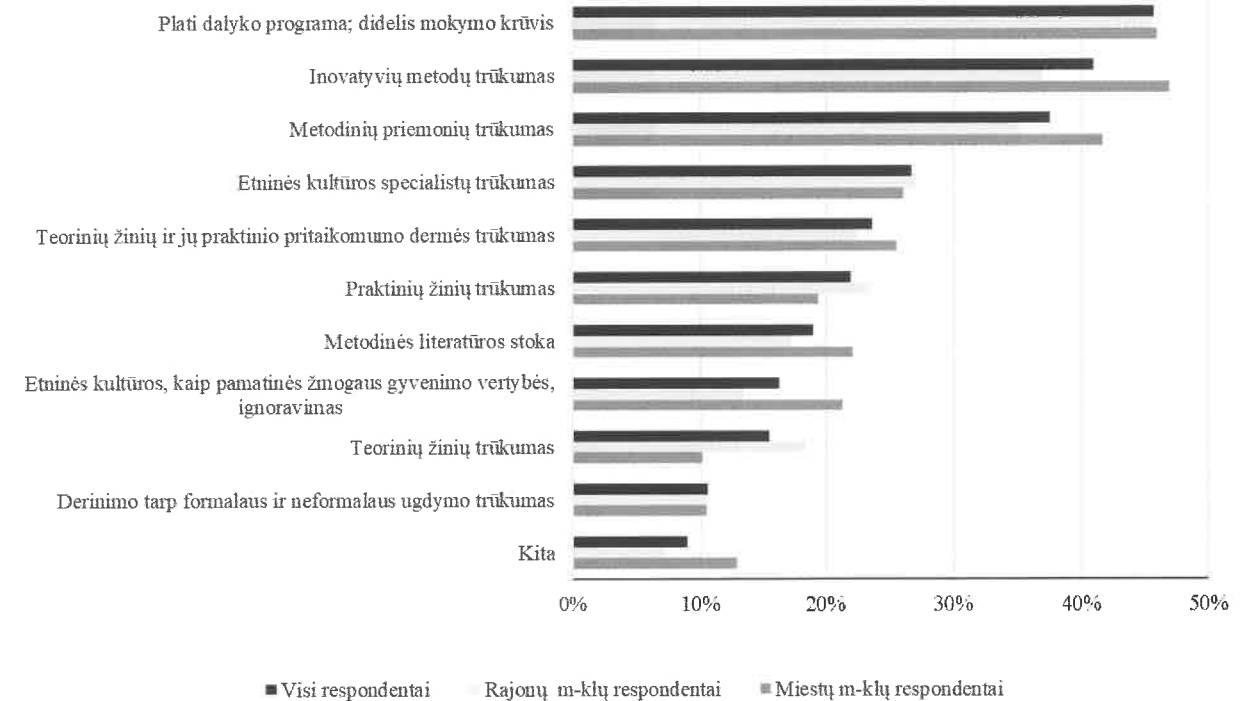
besirenkantiems jauniems, gabiems abiturientams.

Etninės kultūros ekspertas-konsultantas. 2012 metų pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos V skyriaus 14 punkte nurodoma, kad „etninė kultūra dėl savo visa apimančio pobūdžio pasižymi išskirtiniu integralumu, todėl svarbu išnaudoti visas tarpdalykinės integracijos galimybes. Savo turiniu, tikslais ir uždaviniais, gebėjimų ugdymui(si) skirtomis veiklomis etninė kultūra daugiau ar mažiau siejasi su visais mokomaisiais dalykais“ (Dėl pagrindinio ugdymo etninės kultūros... 2012). Tam pritaria ir tyrimo respondentai: „Etninė kultūra yra integrali disciplina. Ji apima beveik visus dalykus mokykloje ir turi būti pagal galimybes integruojama.“

Tačiau tai, kad etninės kultūros dalyką taip paranku integruoti, lemia nevienareikšmius padarinius. Etnokultūrinis ugdymas integruojant jį į visus mokomuosius dalykus galėtų veikti kaip viena sistema, apimti įvairias temines sritis, tačiau jos išskaidymas arba dezintegracija (Urbanavičienė 2010 b) padaro „meškos paslaugą“. Etninės kultūros ugdymas pasimeta tarp „daug svarbesnių“ dėstomų dalykų ir labai greitai užmiršamas.

Apie 45 proc. administracijos darbuotojų patvirtino, kad

jų mokyklose integravimo procesas vyksta sklandžiai. Bet deklaruojamas teigiamas požiūris į etninės kultūros ugdymo integravimą į mokomuosius dalykus dar nereiškia, kad respondentai šį ugdymo modelį laiko tobulu ir nepakeičiamu. Iki šiol etninės kultūros ugdymo integravimas buvo paliktas mokyklų nuožiūrai, ir kiekviena mokykla savitai suprato (ar nesuprato), kaip reikėtų įgyvendinti įstatymais 2012 m. priimtas pagrindinio ir vidurinio etninės kultūros ugdymo bendrąsias programas. Ši situacija sukuria chaotišką,

5 pav. Etninės kultūros integravimo į mokomuosius dalykus problemos

integravimo problema – labai plati pagrindinio mokomojo dalyko programa ir per didelis mokymo(si) krūvis (46 proc.), taip pat inovatyvių metodų trūkumas (41 proc.). Įtaigiau perteikti tradicinę etninę kultūrą nepavyksta ir dėl metodinių priemonių stokos (38 proc.). Mokytojo darbą apsunkina ir tai, kad trūksta įgūdžių, kaip turimas etninės kultūros teorines žinias pritaikyti praktiškai (24 proc.). Šiuo atveju mokytojams praverstų pasitobulinti etninei kultūrai ir jos ugdymui skirtuose seminaruose ar mokymo kursuose.

Dar viena problema, į kurią su dideliu nerimu žvelgia mokytojai, yra etninės kultūros, kaip pamatinės žmogaus gyvenimo vertybės, ignoravimas (16 proc.), kuris juntamas iš visų pusių, pradedant Švietimo ir mokslo ministerija, savivaldybių švietimo skyriais bei kitomis valdžios institucijomis ir baigiant jauniausia visuomenės dalimi – mokiniais.

Paprašyti pateikti rekomendacijas iškilusioms problemoms spręsti, mokytojai nurodė etninės kultūros specialisto pareigybės įtraukimą į mokinių ugdymo sistemą kaip

nekontroliuojamą, tik asmenine patirtimi ir iniciatyva paremtą integravimą. Respondentų nuomone, „*integruotas pamokas mokytojai veda intuityviai, vedini savo asmeninės patirties. Jeigu norime giliau ir subtiliau perteikti reiškinį – kompetencijos nepakanka.*“

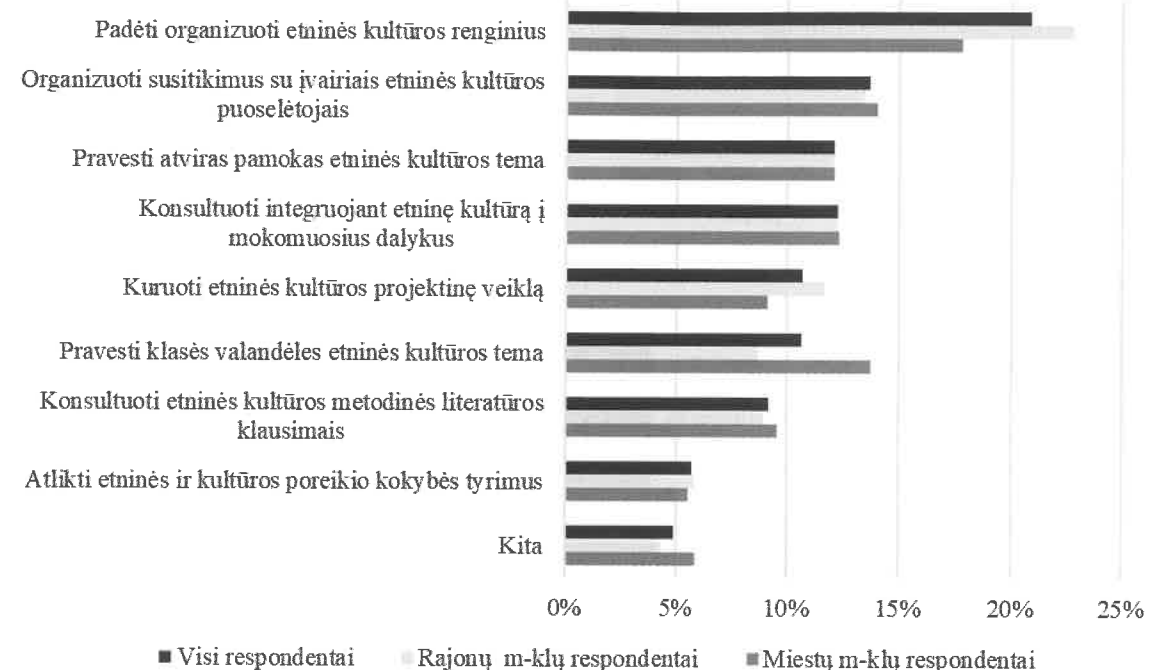
Pašėbėta, kad mokytojai, integruodami etninę kultūrą į mokomuosius dalykus, šalia kompetencijos stokos susiduria ir su kitomis problemomis (5 pav.).

5 pav. matyti, kad pagrindinė etninės kultūros dalyko

pagrindinį sprendimo būdą. Respondentai tikisi, kad taip bus galima sumažinti krūvį, tenkantį mokiniams ir mokytojams, kurie į šią dalyką turi integruoti 7 papildomas programas. Specialistas, turėdamas reikalingas kompetencijas, gali giliau ir patraukliau išdėstyti medžiagą ir taip sudominti mokinius.

Atsižvelgiant į etninės kultūros specialisto mokykloje poreikį, vertėtų patvirtinti etninės kultūros eksperto-konsultanto pareigybę. Skirtingai nei anksčiau minėtų kategorijų specialistai, eksperto-konsultanto veikla apimtų formalųjį ir neformalųjį etninės kultūros ugdymą, iš dalies šią veiklą administruojant ar veikiau kurojant. Kitaip tariant, tokio specialisto pagrindinė funkcija Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloje būtų inicijuoti, organizuoti, vykdyti ir kartu kontroliuoti etninės kultūros ugdymo veiklą.

Be asmeninių, socialinių ir specifinių profesinių gebėjimų šis specialistas privalėtų turėti ir vadybos įgūdžių. Respondentų nuomone (6 pav.), toks specialistas pirmiausia turėtų: organizuoti etninės kultūros renginius

6 pav. Etninės kultūros eksperto-konsultanto funkcijos

mokykloje (21 proc.); organizuoti susitikimus su įvairiais etninės kultūros puoselėtojais (14 proc.); konsultuoti integruojant etninę kultūrą į mokomuosius dalykus (12 proc.); vesti klasės valandėles etninės kultūros temomis (11 proc.) ir kuruoti etninės kultūros projekcinę veiklą mokykloje (11 proc.).

Lyginant didžiųjų miestų ir rajonų mokyklų respondentų atsakymus pastebėta, kad rajonų mokyklose labiau reikia specialisto, gebančio pritaikyti tarpdisciplininę kompetenciją (vykdant projektus, organizuojant renginius), o miesto mokyklos labiau orientuotos į aukštus egzaminų rezultatus, tad tokie veiklai, kaip, pavyzdžiui, vesti etninei kultūrai ugdyti skirtas klasės valandėles ar atviras pamokas, neužtenka laiko (tai galėtų kompensuoti ekspertas-konsultantas).

Gilinantis į eksperto-konsultanto funkcijas, kai kurių mokytojų pastebėta, kad tokiam specialistui tenka didelė atsakomybė, o ypač nesėkmės atveju jis tampa tarsi „atpirkimo ožiu“, nors „*etninė kultūra turi būti visų rūpešis. Tokio specialisto veikla turi būti matoma, kitaip mokyklos administracija manys, kad jis neatlieka savo funkcijų.*“ Matyt, dėl šios nuostatos respondentai neskyrė itin didelio dėmesio tokioms etninės kultūros eksperto-konsultanto funkcijoms kaip konsultuoti etninės kultūros metodinės literatūros ir priemonių klausimais (9 proc.) ar atlikti etninės kultūros poreikio kokybės tyrimus savo mokykloje (6 proc.) arba visai nesiteikė išreikšti savo nuomonės (5 proc.).

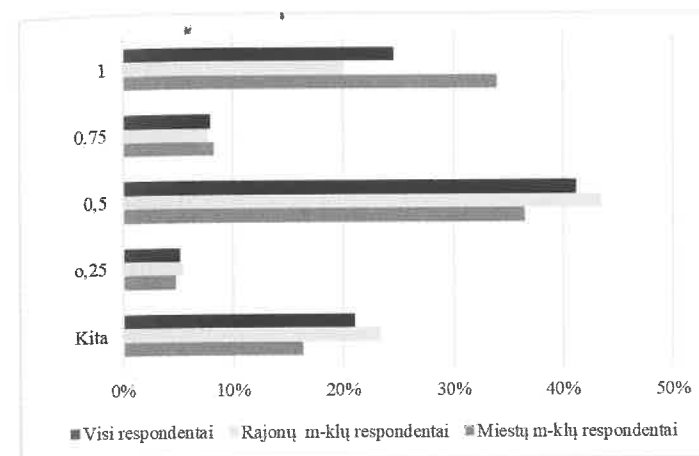
Be to, respondentų pastebėta, jog etninės kultūros ekspertą-konsultantą, kaip ir visų kitų kategorijų ugdymo specialistus, turi kas nors koordinuoti, kažkam jis turi

atsiskaityti (be įstaigos, kurioje jis dirba). Šiuo metu nusišlovėjusi praktika, kad Pedagogų švietimo centras ar kita institucija suburia mokyklų darbuotojus, vykdo viso miesto mokyklų atliktos etnokultūrinės veiklos ataskaitinius susirinkimus. „*Dabar atskaitos nueina, bet mes negaunam jokie grįžtamojo ryšio, todėl etnokultūrinis ugdymas fragmentiškas, tarp mokyklų nėra bendruomeniško, sveikos konkurencijos, kuri skatintų ieškoti naujų etninės kultūros ugdymo formų.*“

Išsiaiškinus tokio specialisto funkcijas, respondentų pasiteirauta, kokia etato dalis galėtų būti skirta etninės kultūros eksperto-konsultanto pareigybei (7 pav.).

Remiantis atliktos apklausos duomenimis, tokiam specialistui mokykloje galėtų būti skirta pusė etato (už tai pasisakė 41 proc.) arba vienas pilnas etatas (25 proc.). Respondentų nuomone, ekspertui-konsultantui nuštatyti visą darbo krūvį būtų labai sudėtinga dabartinėmis sąlygomis, ypač jei mokykla nedidelė, o etninės kultūros specialistas gauna mažą atlygį. Praktika rodo, kad mažas atlygis paprastai verčia ieškoti papildomo darbo. Taigi, toks specialistas nelabai aktyviai dalyvauja mokyklos gyvenime, neįsijaučia į bendrą mokyklos mikroklimatą, o svarbiausia – neužmezga bendrų ryšių ir nebendradarbiauja su mokiniais ir visa mokyklos bendruomene, todėl nevyksta etninės kultūros sklaida mokykloje ir už jos ribų. Pasak respondentų, tokia pareigybė bus labai efemeriška, nekels pasitikėjimo, į tokį specialistą neinvestuos joks vadovas. Dar kiti respondentai mano, kad eksperto-konsultanto visai nereikia, nes panašias funkcijas šiandien puikiai atlieka etnokultūros centrai, muziejai ir kt.

Šiuo metu dėl pareigybinių funkcijų neapibrėžtumo,

7 pav. Etninės kultūros eksperto-konsultanto pareigybei skirtina etato dalis

finansavimo štygiaus praktiškai nėra galimybių įvesti etninės kultūros specialisto kategoriją. Tačiau, kaip pastebėta, formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemoje juntamas jo poreikis, ypač išnagrinėjus etninės kultūros integravimo į mokomuosius dalykus problemas. Ir šis poreikis šiprės, kol nebus visuotinai reglamentuotos privalomos etninės kultūros pamokos bendrojo ugdymo mokyklose. Galima daryti išvadą, jog Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose įvedus etninės kultūros mokytojo kategoriją, eksperto-konsultanto funkcijos atitektų ne mokyklos subjektui.

Etninės kultūros mokytojas. Daugelio etninės kultūros ugdymą tiriančių bei programas rengiančių specialistų požiūriu, privalomo etninės kultūros ugdymo modelis yra siekiamybė. Kaip pastebi Gaila Kirdienė, „tik įvedus privalomas etninės kultūros pamokas galima iš pagrindų supažindinti moksleivius su lietuvių etnine kultūra, tikėtis, kad jie įgys žinių ir praktinių įgūdžių, susiformuos tautinė savimonė – šito ir reikalauja šiuo metu galiojantys įstatymai bei valstybinės švietimo strategijos nuostatai“ (Kirdienė 2004: 84). Privalomą etninės kultūros pamokų naudą ir svarbą akcentuojama nuo XX a. pabaigos. Tačiau pasirinkus ne tautinės mokyklos, bet liberalios mokyklos koncepciją, minėtą uždavinį įgyvendinti tapo sudėtinga.

Klausiant apie galimybes įvesti privalomą etninės kultūros ugdymo modelį, gauta pastabų, kad etninės kultūros mokytojų beveik nėra. Nenustačius atitinkamo poreikio, iki šiol etninės kultūros mokytojai nebuvo ruošiami, o Švietimo ir mokslo ministerijos valdininkams tvirtinant naują studijų krypčių sąrašą (Dėl studijų krypčių ir krypčių grupių... 2016) ir iš jo išbraukus etnologijos studijų

³ „Lietuvos etnologų bendruomenė, sunerimusi dėl etnologijos mokslo ateities, išplatino kreipimąsi į aukščiausią Lietuvos valdžią bei Lietuvos mokslo tarybą reikalaujama į studijų krypčių aukštosiose mokyklose sąrašą sugrąžinti nepagrįstai išbrauktas etnologijos studijas. Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga šiuo klausimu internete paskelbė viešą peticiją, kurią kviečia pasirašyti visus etninės kultūros ateičiai neabejingus žmones“ (Akademine bendruomenė kyla į kovą... 2017).

krypčių, iškilo pavojus ir pačiam etnologijos mokslui³. Nors etnologijos disciplinos ir toliau dėstomos vienuolikoje Lietuvos aukštųjų mokyklų (2016 m. duomenimis), kaip pabrėžia akademinės bendruomenės nariai, „aukštųjų mokyklų vadovybės jau prakalbo apie etnologijos panaikinimą“ (Akademine bendruomenė kyla į kovą... 2017).

Nuolat prašėjanti etninės kultūros padėtis švietimo sistemoje kelia susirūpinimą. Nors 56 proc. respondentų pasisakė prieš etninės kultūros privalomų pamokų įvedimą, visgi net 40 proc. pasisakė „už“. Lyginant didžiųjų miestų ir rajonų mokyklų darbuotojų atsakymų procentinę išraišką šiuo klausimu, nušatyta, kad privalomomis etninės kultūros pamokomis labiau suinteresuoti rajonų mokyklų darbuotojai (42 proc.), o taip manančių respondentų didžiuosiuose miestuose buvo 36 proc.

Pagrindiniai argumentai prieš privalomos etninės kultūros pamokos įvedimą buvo formuluojami taip: „*Švietimo ir mokslo ministerijos bendrojo lavinimo mokyklų programos yra išplėtos, perkrautos ir kartais nelogiškos, o dėl to susidaro per dideli mokymosi krūviai. Įvedus privalomas pamokas, dar labiau išsiplės ugdymo turinys.*“ Be to, kaip akcentavo respondentai, etninės kultūros dalykas savo turiniu, tikslais ir uždaviniais, gebėjimų ugdymui (si) skirtomis veiklomis daugiau ar mažiau siejasi su visais mokomaisiais dalykais ir yra jau sėkmingai integruojamas į juos. Todėl nesuinteresuotieji privalomomis etninės kultūros pamokomis laikėsi nuomonės, jog visgi reikėtų labiau susitelkti į integralaus ugdymo modelio tobulinimą. Pažymėtinas ir segregaciją mokykloje paliečiantis argumentas: „*privaloma etninės kultūros pamoka diskriminuos kitas etnines mažumas*“, nes „*daugėja vaikų iš etniškai mišrių šeimų, nevienodai išprususių, puoselėjančių įvairias tradicijas bei papročius*“.

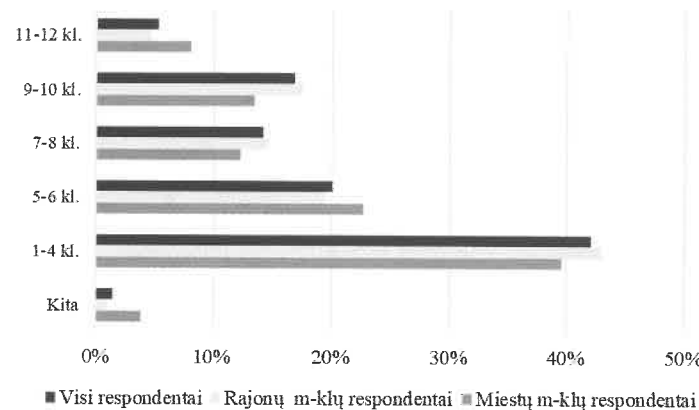
Išreikštas ir heterosemantinis argumentas, viena vertus, teigiant, kad „*jeigu norime, jog vaikai iš tiesų pamiltų savo paveldą, negalime to brukti prievarta*“, kita vertus, teigiant, kad „*kas privaloma ir vyksta nuolat, tas duoda geresnį rezultatą*“.

Pagrindinis argumentas už etninės kultūros privalomą ugdymą – etnokultūros svarba ugdant mokinių pamatines moralines vertybes, akcentuojant tautiškumą, pilietiškumą, patriotizmą ir meilę Tėvynei. Anot respondentų, reikia žinoti savo tautines šaknis, tradicijas, meninę raišką, kad jaunoji karta įgytų etninės kultūros pagrindus ir priimtų tradicines etikos ir estetikos vertybes. Šiuo atveju privaloma etninės kultūros ugdymo programa turėtų būti įgyvendinama nuosekliai, įsigilinant į visas sritis, ieškant naujų mokymo metodų, patrauklių jaunam žmogui. Tačiau privalomos etninės kultūros pamokos turėtų būti įvestos ne į dabar veikiančią 5–12 klasių sistemą, o pamažu, tam tikrais etapais, pertvarkius visas bendrąsias ugdymo programas, persvarsčius jų turinį, išleidus vadovėlius bei kitas mokymosi priemones ir parengus etninės kultūros mokytojus.

Pirmasis etapas būtų privalomų etninės kultūros pamokų įvedimas pradinėse klasėse (8 pav.). „Ikimokyklinis amžius yra imliausias perimti etnokultūros vertybes, nes [...] mažam vaikui etnokultūra yra artimiausia ir natūraliausia jo aplinkos erdvė. Jei [...] tarp kitų vertybių toleruojamos etnokultūros vertybės, jos tikrai įsitvirtins jo giluminiame pasaulyje, padės objektyviau skirti, kas yra tikrai vertinga, apsaugos nuo neigiamos masinės kultūros įtakos“ (Katinienė 2003: 85–86).

Etninės kultūros ugdymas nėra baigtinis procesas, todėl turėtų būti tęsiamas ir 5–8 klasėse. Sistemingumas ir nuoseklumas yra etninės kultūros ugdymo pagrindas. Tik žengiant žingsnelį po žingsnelio galėtume perduoti jaunajai

8 pav. Privalomų etninės kultūros pamokų skirtingose klasėse poreikis

kartai visą sudėtingą ir daugiaplanį etninės kultūros modelį. Pedagogų pastebėjimu, 5–6 klasių mokiniams „patinka naratyvas, jiems dar įdomios pasakos, legendos, manau, kad daug žinių apie etninę kultūrą jie atsineša iš pradinių klasių, šeimos“. Tačiau 7–8 klasėse, prasidėjus prieštarinamam paauglystės laikotarpiui, mokiniai gali nepriimti privalomo etninės kultūros ugdymo ir traktuoti jį kaip nereikalingą mokomąjį dalyką, jei susidomėjimas etnine kultūra nebus įskiepytas pradinėse klasėse.

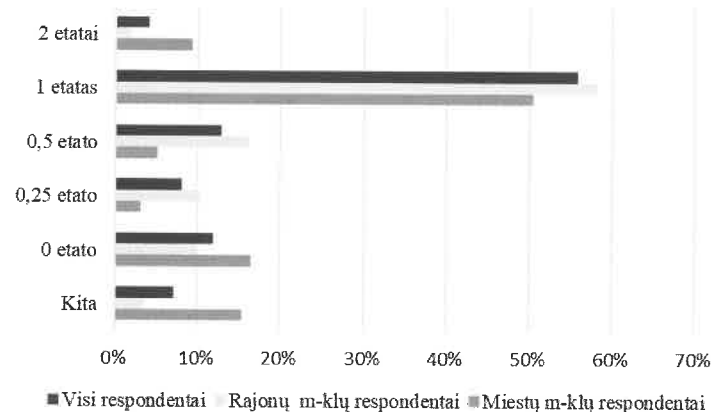
Gimnazijos pakopos klasėse taip pat būtinas tęstinis privalomas etninės kultūros mokymas. 9–10 klasių moksleiviai jau yra gana brandūs asmenys, kuriems reikia loginio pagrįstumo ir prasmės aiškumo, todėl pamokose jau reikėtų paliešti teorinius, filosofinius, istorinius aspektus. Į šiose klasėse dėstomą etninės kultūros dalyką siūlytume įtraukti ir tarptautiškumo aspektą, nes tai mokiniams sudarytų galimybes matyti savo tautos išskirtinumą bei ugdytų toleranciją kitų kultūrų atžvilgiu.

11–12 klasės mokiniai yra labai apkrauti, todėl, respondentų požiūriu, privalomų etninės kultūros pamokų jiems jau neberekėtų skirti. Tikslinga 11–12 klasėms palikti srautiniu principu paskiršomas pasirenkamąsias etninės kultūros pamokas.

Siekiant išsiaiškinti etninės kultūros mokytojų poreikį,

reikėtų nušlatyti pageidaujama privalomų pamokų dažnumą. Remiantis apklausos duomenimis, turėtų būti po 1 etninės kultūros privalomą pamoką per savaitę (35 proc.), nors respondentų buvo pasiūlyta ir kita alternatyva, t. y. po 1 pamoką kas antrą savaitę (pavyzdžiui, pakaitomis su pilietiškumo ugdymo pamokomis) – taip manė 28 proc. Lyginant didžiųjų miestų ir rajonų mokyklų darbuotojų atsakymų procentinę išraišką, nušlatyta, kad miestuose dažniau pasisakoma už 1 privalomą savaitinę etninės kultūros pamoką (41 proc. / 32 proc.), o rajonuose pirmenybė teikiama privalomai etninės kultūros pamokai kas antrą savaitę (31 proc. / 24 proc.). Respondentai taip pat minėjo ir kitus variantus (35 proc.): kelis kartus per savaitę, kaip alternatyva vietoje vienos iš etikos ar tikybos pamokų; kartą per mėnesį; pagal poreikį 4 pamokos per metus.

Nuštačius etninės kultūros pamokų poreikį per savaitę siekta išsiaiškinti, kokios etninės kultūros specialisto etato dalies reikėtų, jei šiam dalykui būtų skirta viena privaloma savaitinė pamoka (9 pav.).

9 pav. Etninės kultūros mokytojo pareigybei skirtina etato dalis

Iš gautų apklausos duomenų matyti, kad vienos privalomos savaitinės pamokos atveju etninės kultūros specialistui turėtų būti skiriamas visas etatas (taip mano 56 proc.), nors galimos ir kitos alternatyvos: pusė (13 proc.) arba ketvirtis etato (8 proc.). Maža dalis tiriamųjų mokyklų administracijos darbuotojų (2 proc.) neturėjo nuomonės šiuo klausimu, nes, anot jų, etatų skirstymas mokyklose labai priklauso nuo mokyklose esančio mokinių skaičiaus ir pagal tai komplektuojamų klasių.

Lyginant didžiųjų miestų ir rajonų mokyklų darbuotojų atsakymų dėl etatų įsteigimo procentinę išraišką, nušlatyta, kad rajonų mokyklose etato įsteigimo poreikis yra didesnis, taip pat ten yra aktualesnis etninės kultūros mokytojo kaip specialisto poreikis.

Apibendrinant reikėtų pažymėti, kad, nors ir būta nuomonių dėl teigiamų privalomo etninės kultūros ugdymo aspektų, privalomojo etninės kultūros ugdymo

modelį taikyti gana sudėtinga, kol etninė kultūra nėra prioritetinga sritis švietimo sistemoje.

Išvados ir rekomendacijos

1. Kokybinė ir kiekybinė atliktos tyrimo analizė atskleidė, kad etninės kultūros specialisto pareigybė mokykloje nėra iki galo apibrėžta ir nėra vertinama vienareikšmiai, tačiau formaliojo ir neformaliojo bendrojo ugdymo sistemoje susiduriama su etninės kultūros specialistų trūkumu.

- Siūlytina inicijuoti etninės kultūros specialisto pareigybės įsteigimą bendrojo lavinimo mokyklose. Pedagogų pareigybių apraše teisiškai įforminti etninės kultūros ugdymo pedagogo pareigybę, apibrėžti jos funkcijas ir nušlatyti atlyginimo koeficientą.
- Inicijuoti etninės kultūros pedagogų rengimą Lietuvos aukštosiose mokyklose.

2. Atsižvelgiant į etninės kultūros ugdymo specialistų poreikį buvo išskirtos trys pagrindinės kategorijos: etninės kultūros mokytojo, neformaliojo ugdymo būrelio vadovo, etninės kultūros eksperto-konsultanto. Pirmoji kategorija yra susijusi su etninės kultūros dėstyimu per pamokas. Antroji kategorija yra labiau orientuota į mokinio popamokinę veiklą. Trečioji – kuruojanti formalųjį ir neformalųjį etninės kultūros ugdymą bei sklaidą mokykloje.

- Siekta mokyklose įvesti visas tris išvardytas etninės kultūros specialisto kategorijas ir užtikrinti, kad šių kategorijų specialistų funkcijos pasiskirstytų formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemoje.

3. Etninės kultūros mokytojo kategorija mokykloje pirmiausia apibrėžiama per privalomų etninės kultūros pamokų vedimą arba etninės kultūros dalyko integravimą į mokomuosius dalykus. Tyrimas parodė, kad pedagogams dėl inovatyvių metodinių ir mokymo priemonių stokos, dėl didelio krūvio, motyvacijos trūkumo ir kt. dabar dažnai trūksta kompetencijos kokybiškai integruoti etninę kultūrą į mokomuosius dalykus. Integracija palikta savieigai, nėra aiškios struktūros, ką, kiek ir kaip integruoti, todėl etninės kultūros ugdymas vyksta netolygiai. Daugelyje mokyklų etninė kultūra integruojama į mokomuosius dalykus tik formaliai.

- Būtina persvarstyti etninės kultūros integravimą į programų turinį, integravimui skirtą valandų skaičių, būtina reglamentuoti atskaitomybę ir patobulinti mokytojų kvalifikavimo sistemą.

4. Alternatyva netolygiam etninės kultūros integravimui į mokomuosius dalykus galėtų būti privalomas etninės kultūros ugdymas. Remiantis apklausos duomenimis, per savaitę turėtų būti viena etninės kultūros privaloma pamoka, nors respondentų buvo pasiūlytas ir kitas variantas, t. y. pamoka kas antrą savaitę (pavyzdžiui, pakaitomis su pilietiškumo ugdymo ar dorinio ugdymo

pamokomis). Tačiau šiuo metu mokyklos nėra pasiruošusios privalomajam etninės kultūros ugdymui.

- Rekomenduotume privalomojo etninės kultūros ugdymo modelį taikyti pakopomis, pradėdant nuo pradinių klasių. Privalomasis dėstyimas kol kas kelia daug klausimų, nes neiškūs nei konkretūs tikslai, nei mokinių pasiekimų vertinimas. Tam reikėtų persvarstyti bendrojo ugdymo programas, patvirtinti etninės kultūros privalomąjį ugdymą reglamentuojančius teisės aktus, o universitetuose pradėti rengti etninės kultūros mokytojus ir tam skirti finansavimą.

5. Dabartinės švietimo ir ugdymo sistemos kontekste neformaliojo etninės kultūros būrelio vadovo kategorija yra labiausiai pageidautina, nes neformalusis ugdymas remiasi trimis pagrindiniais ugdymo principais: patirties, ugdymo grupėse ir pozityvumo. Tyrimas rodo, kad neformalios etninės kultūros veiklos veiksmingumas priklauso nuo šiai veiklai skiriamų valandų kiekio. Per mažas skiriamų valandų kiekis, viena vertus, neužtikrina neformaliojo ugdymo kokybės, įvairovės ir susidomėjimo etnine kultūra, antra vertus, yra nepatrauklus pačiam etninės kultūros ugdymo specialistui, tiek dirbančiam šiuo metu, tiek besirengiančiam šiam darbui ateityje. Trūksta ir finansavimo tokiam ugdymui reikalingoms kokybiškoms metodinėms priemonėms įsigyti ir būrelių vadovų kompetencijoms tobulinti.

- Rekomenduojame didinti neformaliojo ugdymo etninės kultūros veikloms skirtą finansavimą bei valandų skaičių. Siekiant tiksliau apibrėžti etninės kultūros būrelio vadovo darbo apimtį, būtina įvertinti švietimo sistemos reglamentuojamas įdarbinimo sąlygas ir finansavimo galimybes konkrečioje mokykloje.

6. Etninės kultūros eksperto-konsultanto poreikis buvo nušlatytas tiriant integralųjį ir neformalųjį etninės kultūros ugdymą. Šios pareigybės pagrindinė funkcija būtų inicijuoti, organizuoti, vykdyti ir kartu kontroliuoti etninės kultūros ugdymo veiklą Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose. Be asmeninių, socialinių ir specifinių profesinių gebėjimų šis specialistas privalėtų turėti ir vadybos įgūdžių, turėtų būti aktyvus, iniciatyvus, organizuotas. Etninės kultūros eksperto-konsultanto pareigybė padėtų užtikrinti etninės kultūros formaliojo ir neformaliojo ugdymo sinergiją mokykloje. Šiuo metu dėl pareigybinių funkcijų neapibrėžtumo, o ypač dėl lėšų stygiaus šios kategorijos etninės kultūros specialisto poreikis bendrojo ugdymo mokykloje yra diskutuotinas.

- Siūlome įsteigti etninės kultūros eksperto-konsultanto pareigybę ir skirti tam finansavimą.

7. Lyginant miestų ir rajonų duomenis pastebėta, kad etninės kultūros integravimo situacija ir miestų, ir rajonų mokyklose yra panaši, tačiau požiūriai į privalomą etninės kultūros pamokos įvedimą skiriasi. Rajonų

mokyklų respondentai privalomą etninės kultūros pamoką kaip alternatyvą integraliam ugdymui vertina palankiau nei miesto mokyklų atstovai. Skirtumai pastebėti ir analizuojant etninės kultūros situaciją neformaliojo ugdymo kontekste. Papildomo etninės kultūros ugdymo poreikiai ir galimybės miestų ir rajonų mokyklose yra nevienodi. Dėl komplikuoto susisiekiimo ir popamokinės veiklos tinklo ypatybių, etninės kultūros neformalusis ugdymas yra prieinamesnis miesto vaikams.

- Siūlome gerinti etninės kultūros neformaliojo ugdymo prieinamumą kaimo vietovėse skiriant tam papildomą finansavimą. Skiriamas lėšas reikėtų diferencijuoti atsižvelgiant į mokyklų geografinę padėtį.

Literatūra ir šaltiniai

Akademinė bendruomenė kyla į kovą už iš studijų krypčių sąrašo nepagrįstai išbrauktą etnologiją, *www.alkas.lt*. 2017 03 16. Prieiga per internetą: <http://alkas.lt/2017/03/16/akademine-bendruomene-kyla-i-kova-uz-is-studiju-krypciu-saraso-nepagrįstai-isbraukta-etnologija/>.

Brazauskas Nerijus. 2016. Etninės kultūros disciplina (-os) Lietuvos universitetuose. Prieiga per internetą: <http://www.ekgt.lt/media/dokumentai/veikla/Tyrimai/N.Brazausko%20tyrimas.pdf>.

Čepienė Irena. 2009 a. Bendrojo lavinimo vidurinės mokyklos etninės kultūros pagrindų mokymo programa. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2232&p_d=21384&p_k=1.

Čepienė Irena. 2009 b. Etninės kultūros ugdymo švietimo sistemoje analizė. Prieiga per internetą: http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=2232&p_k=1&p_t=20824.

Dėl etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano patvirtinimo. 2015 m. liepos 22 d. LR kultūros ministro įsakymas Nr. IV-500. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ba6639e031ed11e5b1be8e104a145478>.

Dėl kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos patvirtinimo. 2013 m. balandžio 16 d. LR kultūros ministro įsakymas Nr. IV-293. Prieiga per internetą: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.0152A1181431&lang=lt>.

Dėl pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos ir vidurinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos patvirtinimo. 2012 m. balandžio 12 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. IV-651. Prieiga per internetą: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.EFE610207736&lang=lt>.

Dėl reikalavimų mokytojų kvalifikacijai aprašo patvirtinimo. 2014 m. rugpjūčio 29 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-774. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7f45d9f02f7911e4a83cb4f588d2ac1a>.

Dėl studijų krypčių ir krypčių grupių, pagal kurias vyksta studijos aukštosiose mokyklose, sąrašo, jo keitimo tvarkos, kvalifikacinių laipsnių sąrangos ir studijų programų pavadinimų sudarymo principų patvirtinimo. 2016 m. gruodžio 1 d. LR

švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-1075. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae5d5730b7c211e693eea1ef35f20da9>.

Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano įgyvendinimo 2016 metais rezultatai (remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis). 2016. Parengė LR kultūros ministerijos Regiono kultūros skyrius. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Etno%20plano%202016%20ap%C5%BEvalga.ppt>.

Hobsbawm Eric, Ranger Terence. 1992. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jasukaitienė Regina. 2002. Sugrįžimas namopi: etnokultūros dėštyimo vidurinėje mokykloje patirtis, *Liaudies kultūra* 6: 81–84.

Katinienė Albina. 2003. Etnokultūros vertybės – asmenybės tapsmo pamatas, *Acta pedagogica Vilnensia* 11: 85–92.

Kirdienė Gaila. 2004. Etninės kultūros ugdymo padėtis bendrojo lavinimo įstaigose, *Liaudies kultūra* 4: 83–84.

Krukauskienė Eugenija, Trinkūnienė Inija. 2002. Etninės kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje. Sociologinio tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=8476&p_k=1&p_t=19156.

Kuzmickas Bronislovas. 2011. Tradicija ir inovacija modernybės ir postmodernybės požiūriu, *Logos* 67: 6–15.

Lietuva. *Švietimas regionuose 2013. Pedagogai*. 2013. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/teisine_informacija/svietimo_bukles_apzvalgos/Svietimas%20regionuose%202013%20web.pdf.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. 1991 m. birželio 25 d., Nr. I-1489. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A3AD08EA5D0/xbPKUCNrMi>.

Pečeliūnas Romaldas. 2013. Neformali meninė veikla kaip dvasingumo ugdymo forma. *Jaunujų mokslininkų darbai* 1 (39): 44–48.

Skarbalius Egidijus. 2014. Education of National Identity in Primary Forms: Activity Implemented by Teachers. *Pedagogika* 113, 1: 240–249.

Trinkūnienė Inija. 2005. Etninė kultūra ir tautos integralumas, Grigas R., Klimka L. (sud.). *Tautinės tapatybės dramaturgija: lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*: 217–234. Vilnius: VPU.

Trinkūnienė Inija. 2010 a. Etninė kultūra ir neformalus ugdymas: mokytojų patirties tyrimas, *Liaudies kultūra* 6: 46–53.

Trinkūnienė Inija. 2010 b. Etninė kultūra mokyklose: mokytojų patirties tyrimas, *Liaudies kultūra* 4 (133): 21–29.

Trinkūnienė Inija. 2011. Etninė kultūra mokykloje: tarp tradicijos ir modernumo, *Liaudies kultūra* 6 (141): 59–67.

Urbanavičienė Dalia. 2010 a. Etninės kultūros ugdymas: samprata, siekiniai ir pagrindinės gairės. Prieiga per internetą: https://www.upc.smm.lt/tobulinimas/renginiai/medziaga/etnine/failai/Dr_Dalia_Urbanaviciene.pdf.

Urbanavičienė Dalia. 2010 b. Etnokultūrinio ugdymo dabartis ir plėtros galimybės. Prieiga per internetą: <https://www.upc.smm>.

[lt/naujienos/etnine/failai/Dalia_Urbanaviciene.pdf](http://naujienos/etnine/failai/Dalia_Urbanaviciene.pdf).

Vyčiniene Daiva. 2014. Etninės kultūros ugdymo specialistų rengimas, nueitas kelias, nauji poreikiai ir iššūkiai, konferencijos „Etninė kultūra etnografinių regionų metais“ vaizdo įrašas (2:05:39–2:06:30). Prieiga per internetą: <http://alkas.lt/2014/12/12/konferencija-etnine-kultura-etnografiniu-regionu-metais-tiesiogine-transliacija-video/>.

Vyčiniene Daiva. 2015. Etninės kultūros ugdymo specialistų rengimas: nueitas kelias, nauji poreikiai ir iššūkiai, *Etninė kultūra* 9: 24–31.

SUMMARY

THE DEMAND OF ETHNIC CULTURE SPECIALISTS IN THE PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION SECTOR IN LITHUANIA

Relevance of the topic. Due to spreading cosmopolitanism ideas, integration into EU, digital revolution challenges not only is the functioning mechanism of the country and the society transforming very quickly, but also the worldview and values of a nowadays young people. The development of a personality with a mature national self-consciousness is becoming especially difficult. During the process of forming a nationalistic personality the role of ethnic culture is especially significant.

Even though the importance of ethnic culture is stressed clearly in the legal acts of the Republic of Lithuania, one must admit, that today on a nationwide scale the availability of high quality ethnic culture education for every pupil is still in question. In order to counter the challenges of a contemporary world the aim of Lithuanian education is to optimise the process of ethno cultural education. A rather important stage of this process is a supply and demand analysis of an ethnic culture education specialist, regulation and legitimisation of the post.

Object: the demand of an ethnic culture specialist in Lithuania's general education schools.

Aim: to determine the demand of an ethnic culture specialist in elementary and middle schools. They were not chosen randomly, but in order to evaluate the effectiveness of ethnic culture primary and secondary school educational programmes approved on 2012 April 12th by the Republic of Lithuania's Minister of Education and Science's commandment No. V-651 (Valskybės žinios, 2012, Nr. 46-2252).

Objectives:

- Describe the post of an ethnic culture specialist by determining its functions and categories;
- Identify the potential and demand of ethnic culture specialists (qualified teachers of ethnic culture, managers for ethnic culture clubs and expert consultants);

- *Submit recommendations for ethnic culture education specialist post validation in Lithuania's general education schools.*

Methods: Contents analysis of scholarly works and documents, quantitative analysis – written survey (a questionnaire), qualitative analysis – oral survey (semi-structured interview), comparative contents analysis of the received data.

The extent, organisation and procedure of the research. This research was carried out in 2017 June through October throughout Lithuania. The state of ethnic culture education differs in centres and peripheries of countries, thus during the research the major cities and the districts have been separated. 395 respondents have been questioned in Kaunas, Vilnius and Klaipėda, and 623 in the rest of Lithuania.

The article is comprised of three chapters: The Description of an Ethnic Culture Education Specialist; Categories and their Perspectives of Ethnic Culture Education Specialists; Conclusions and Recommendations.

In the first chapter what is an ethnic culture education specialist described as well as the requirements and categories.

The second chapter deals with the analysis of the functions of categories of ethnic culture education specialists as well as problems and possibilities in formal and informal education system by comparing the answers by respondents from major cities and district's schools.

Recommendations for the managing and executive education authorities and institutions are discussed in chapter three. We recommend reviewing the strategy of improving ethnic culture education in schools, which would ensure the synergy and quality of education in formal and informal education.

From the research carried out these conclusions were drawn:

1. *From the qualitative and quantitative analyses it became clear that the position of an ethnic culture education specialist is not defined clearly and unambiguously in schools, and yet a shortage is felt in formal and informal education systems.*
2. *Taking into consideration the demand of ethnic culture education specialists in schools three main categories were drawn: teacher of ethnic culture, manager of an informal club, an expert consultant in ethnic culture. The first is connected with teaching ethnic culture lessons. The second is concerned with the pupils' extracurricular activities. The third category is related with the formal and informal education and propagation of ethnic culture.*
3. *The category of the teacher of ethnic culture is primarily recognised in compulsory ethnic culture classes or by integrating ethnic culture into different subjects. The research revealed that today's teachers often lack competence to qualitatively integrate ethnic culture into subjects due to lack of teaching equipment, motivation,*

overburdening, etc. Integration is left to itself, there is no structure of what or how to integrate, thus the education of ethnic culture is happening unevenly. In many schools ethnic culture is integrated into subjects only formally.

4. An alternative for uneven integration of ethnic culture into subjects could be compulsory ethnic culture education. The results of the research showed that there ought to be 1 compulsory ethnic culture lesson per week, although respondents suggested another alternative, i.e. every second week (e.g. switch it with citizenship education or ethics/religious education). However, for now the system is not ready for ethnic culture classes.
5. In nowadays general education system the category of the manager of an informal club is preferred the most, since informal education is based on three main principles: experience, education in groups and positivity. However, the research shows that the efficiency of the informal ethnic culture education depends on the amount of hours appointed to it. On one hand, too few hours does not ensure the quality of education, variety and demand in the field of ethnic culture, on the other hand, it is not appealing to ethnic culture specialists in informal education of pupils. Furthermore, there is a lack of funds for methodical tools need for this type of education and to raise the competence of the managers.
6. A need for an expert consultant in ethnic culture was noticed when researching integral an informal ethnic

culture education. The main function of an expert consultant in ethnic culture in general education schools in Lithuania is to initiate, organise carry out and control the ethnic culture education activity. This shows that one should not only have personal, social and specific professional skills, but also managers competence, which would appear through activeness, personal initiative, organisation, etc. This category would help ensure the synergy of formal and informal education of ethnic culture. Nevertheless, due to the indistinctness of the functions of the post and especially the lack of financing, the need for expert consultants in ethnic culture is debatable

7. After comparing data from major cities' and district schools' employees it was noted that the integration of ethnic culture is similar, however attitude towards the compulsory ethnic culture classes differs. The respondents from the district schools are more in favour of the compulsory ethnic culture classes as an alternative for integral education than from the major cities. Differences were also noticed in analysing the situation of ethnic culture in informal education: the demand and possibilities are not located evenly. Due to complicated communication and the availability of extra-curricular activities, the informal education of ethnic culture is more accessible and diverse for major city schools' children.

ETNINIO PAVELDO INTEGRAVIMAS Į PAGRINDINIO UGDYMO ŠVIETIMO PROGRAMAS: DEKLARUOJAMOS TENDENCIJOS IR REALI BŪKLĖ

DOC. DR. ARŪNAS VAICEKAUSKAS

Vytauto Didžiojo universitetas, el. p. arunas.vaicekauskas@gmail.com

ĮVADAS

Dar 2002 metais Lietuvos Respublikos Seimo užsakymu atliktas tyrimas „Etninės kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje“ parodė didžiulį atotrūkį tarp valstybės deklaruojamo etnokultūrinio ugdymo prioritetų ir realios situacijos mokyklose.

Nuo to laiko prabėgo jau 15 metų. Prioritetinės nuostatos etnokultūros ugdymo klausimu per šį laikotarpį ne tik nenuštojo būti deklaruojamos, bet dar labiau išryškėjo oficialioje ir neoficialioje valstybės pareigūnų bei politikų retorikoje. Tačiau kiekvieną kartą, kai tik etninės kultūros likimu Lietuvos valstybėje besirūpinantys asmenys, pasirėmę valstybės teisės aktais, prabyla apie privalomo etnokultūrinio ugdymo įdiegimą ugdymo institucijose, už švietimo politikos įgyvendinimą atsakingų valstybės administracinių institucijų pareigūnai, visiškai neneigdami prioritetinės etnokultūrinio ugdymo svarbos, puola „teisintis“, kad mokinių užimtumas ir taip esąs per didelis, todėl „nėra iš kur paimti valandų“ atskirai etnokultūros disciplinai, taigi, geriausia išeitis – „integruoti“ etninę kultūrą į kitas bendrojo ugdymo disciplinas. Ir nors 2012 metų balandį Lietuvos Respublikos švietimo ministro patvirtinta Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa numato etnokultūrai skirtos disciplinos ar bent jau atskirų etninei kultūrai skirtų modulių galimybę, tačiau taip ir neįteisina **privalomo etninės kultūros mokymo**, nors tai numatė dar 1999 metais priimtas Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas. Dar daugiau, šiame dokumente principinis dėmesys vėl kreipiamas link etninės kultūros integravimo į kitas disciplinas. Siekdamas atsakyti į klausimą, ar priimta etninės kultūros ugdymo bendroji programa pakeitė susiklosčiusią situaciją, autorius 2017 metais atliko Etninės kultūros globos tarybos prie Lietuvos Respublikos Seimo užsakytą tyrimą, su kurio rezultatais ir supažindina šis straipsnis.

Problema: etnokultūrinio ugdymo būklė šiuolaikinėje visuomenėje.

Tikslas: atskleisti, kaip šiuo metu etnokultūrinį ugdymą mokyklose veikia 2012 metais patvirtinta Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa? Ar matomi kokie nors teigiami poslinkiai, ar per penkerius metus reali

padėtis taip ir nepagerėjo? Pirmiausia – ar „integracinė“ etnokultūrinio ugdymo politika šiandien pasiteisina praktiškai? Kitaip sakant, straipsnyje siekiama atskleisti **realias mokytojų galimybes** integruoti etninės kultūros dalykus į kitų pagrindinio ugdymo dalykų pamokas, išryškinti kylančias problemas ir jų pasekmes.

Uždaviniai: siekiant atskleisti kuo pilnesnį esamos situacijos vaizdą tyrimo metu buvo išskirti tokie uždaviniai:

1. Išanalizuoti „Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos“ teiginius bei principines nuostatas.
2. Iširti ir įvertinti kiekybiniu ir kokybiniu aspektais, kaip etnokultūrinė informacija integruojama į 5–10 klasių vadovėlius bei kitas mokymo priemones, skirtas bendrojoje programoje įvardytiems dalykams, į kuriuos turėtų būti integruojamas etninės kultūros pažinimas.
3. Atlikti tyrimą pagrindinio ugdymo švietimo įstaigose siekiant atsakyti į klausimus:
  - kokios yra realios etnologinio išsilavinimo neturinčių mokytojų galimybės (žinių ir laiko ištekliai, gebėjimai ir kt.) integruoti etnokultūrinę informaciją į savo vedamas pamokas;
  - kaip etnokultūrinės informacijos integravimą į kitas disciplinas vertina patys mokytojai, mokyklų vadovai, mokyklų bibliotekininkai, mokinių tėvai ir mokiniai
4. Prištatyti tyrimo rezultatus bei pateikti rekomendacijas už švietimo politiką atsakingoms valstybės institucijoms.

Išskirti uždaviniai reikalavo ir atitinkamos metodikos: dokumentų analizės; mokomųjų priemonių (vadovėlių, metodinių priemonių ir kt.) lyginamosios analizės; buvo numatytas ir lauko tyrimas vykdant mokytojų ir mokinių anketinę apklausą ar naudojant pusiau struktūruoto interviu metodą. Ir nors mokyklose šiuo metu naudojami vadovėliai buvo peržiūrėti tik dalyje aplankytų ugdymo įstaigų, o respondentų skaičius taip pat galėjo būti statistiškai didesnis, tačiau surinkta informacija visgi leidžia

susidaryti bendrą tiriamos problemos vaizdą ir prieiti tam tikras išvadas.

Naudoti tyrimo metodai: ugdymo procesą reglamentuojančių dokumentų analizė; mokomųjų priemonių (vadovėlių, skaitinių knygų) turinio ir kokybės lyginamoji analizė; struktūruotas ir pusiau struktūruotas interviu; anketinė apklausa; neformalus pokalbis.

Tyrimo metodika: vykdant tyrimą pirmiausia buvo įdėmiai išanalizuotos Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos nuostatos. Šis tyrimas padėjo išryškinti principines programos nuostatas akivaizdžiai orientuoti mokytojus į etninės kultūros žinių integravimą į kitus bendrojo ugdymo dalykus, taip pat atskleidė, kad Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos temos ir joms kokybiškai išdėstyti reikalingo laiko apimtis iš esmės nedera su realiai integruojamų į kitus bendrojo lavinimo dalykus etninės kultūros temų bei pamokos laiko apimties teikiomomis „integracijos galimybėmis“. Jau nekalbant apie tai, kad fragmentiškai pateikiamos etnokultūrinės žinios (net ir sudėjus į viena visas temas, siūlomos integruoti į skirtingus dalykus) tikrai nebus pajėgios išugdyti visapusiškai išsilavinusią, pilietiškai nusiteikusią, etninės tradicijos etines bei pasaūlėžiūrinės vertybes išmanančią ir – kas dar svarbiau – puoselėjančią asmenybę.

Išnagrinėjus programos nuostatas, laisvai pasirinktose mokyklų bendruomenėse, turinčiose pagrindinio ugdymo klases, buvo atliktas etninio paveldo integravimo tyrimas. Tyrimą stengtasi atlikti ir tose mokyklose, kurias visuomenė žino kaip puoselėjančias etnokultūrinę veiklą – įsteigusias folkloro klubus ar ansamblius, rengiančias tradicines šventes ar etnokultūros konkursus. Neapeitos ir tos mokyklos, kurios savo etnokultūrinę veiklą neišsiskiria iš bendro ugdymo įstaigų fono. Tyrimo metu buvo apilankytos ir prestižinės gimnazijos (apklausiant mokytojus, dirbančius su 9–10 klasių mokiniais), taip pat progimnazijos ar pagrindinio ugdymo švietimo įstaigos.

Atsižvelgiant į tai, kad kaip svarbiausias tyrimo tikslas buvo išskeltas siekis atskleisti realias bendrojo ugdymo dalykų mokytojų galimybes integruoti etninės kultūros žinias į savo dėstomą dalyką, buvo parengtas klausimynas¹ (10 atvirų klausimų – žr. straipsnio pabaigoje). Į klausimus paprašyta atsakyti literatūros, istorijos, geografijos, technologijų, muzikos, dailės ir kitus mokytojus. Iki tyrimo pabaigos buvo gautos 67 anketos su daugiau ar mažiau išsamiais atsakymais. Anketos padėjo susidaryti bendrą vaizdą apie mokytojų įsitraukimą į etnokultūros žinių integravimo procesą – asmeninį požiūrį, motyvacijas, turimas kompetencijas, realias jų galimybes gauti metodinę pagalbą ar susirašti specialios informacijos.

Nepaisant to, kad anketą sudarė atviri klausimai, gana dažnai mokytojai pateikdavo neišsamius ar konkretumu

¹ Užpildant klausimyną pateikti asmens duomenys viešai neskelbiami ir neperduodami tretiesiems asmenims.

nepasižyminčius atsakymus. Todėl, esant galimybei (mokytojams sutikus skirti laiko pokalbiui), jie buvo papildomai apklausiami naudojant pusiau struktūruoto interviu (rečiau – neformalaus pokalbio) metodą. Taip pat buvo kalbama su mokyklų vadovais bei mokyklų bibliotekų darbuotojais. Apklausti ir kelių rajonų savivaldybių lygmens administracinių institucijų darbuotojai.

Kalbant su mokyklų vadovais, pirmiausia stengtasi išsiaiškinti mokyklų administracijos požiūrį į ugdymo įstaigos galimybes integruoti etnokultūrinės žinias arba įvesti atskirą etninei kultūrai skirtą discipliną, bandyta aptarti mokymo priemonių komplektavimo ar įvairias kitas programinio-metodinio lygmens problemas. Pokalbiai su bibliotekų darbuotojais padėjo išsiaiškinti vadovėlių ir kitų mokymo priemonių komplektavimo principus, realias mokyklų galimybes įsigyti naujas bendrojo ugdymo programos nuostatas atitinkančių vadovėlių.

Siekiant sužinoti platesnio bendruomenės rato nuomonės apie etninės kultūros ugdymo poreikį ir etnokultūrinių dalykų mokymą bendrojo lavinimo mokyklose, buvo apklausiami ir mokiniai bei jų tėvai.

Surinkti duomenys saugomi asmeniniame autoriaus archyve (bylos: Ava LKGT–2017_MK_1 / 67; Ava LKGT–2017_MI_1 / 25; Ava LKGT–2017_DI_1 / 7; Ava LKGT–2017_BI_1 / 5; Ava LKGT–2017_MT_1 / 35). Iš viso apklausta 114 respondentų. Respondentų asmens duomenys tyrimo autoriui žinomi, tačiau, remiantis Asmens duomenų apsaugos įstatymu, tekste neviešinami.

Kartu buvo peržiūrėtas šiuo metu kai kuriose mokyklose naudojamų istorijos, literatūros, lietuvių kalbos ir kitų disciplinų vadovėlių, kuriuose turėtų ar galėtų būti integruota etnokultūrinės žinias ugdanti medžiaga, turinys. Iš viso buvo apilankytos septynių ugdymo įstaigų bibliotekos, kuriose susipažinta su apilankytoje mokykloje tuo metu naudojamais istorijos, literatūros, lietuvių kalbos, technologijų ir kitais vadovėliais 5–10 klasių mokiniams. Paaškęjus, kad net prestižinėse mokyklose šiandien vis dar naudojamos iki 2012 metų (t. y. iki patvirtinant Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą) išleistos mokymo priemonės, „Šviesos“ leidykloje buvo peržiūrėtas naujausių ir pagrindinio ugdymo programines nuostatas geriausiai atitinkančių literatūros bei istorijos vadovėlių turinys.

Raktiniai žodžiai: mokykla, pagrindinis ugdymas, etninė kultūra, dalyko integracija.

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS NUOSTATŲ VERTINIMAS

Žvelgiant formaliai, edukologijos požiūriu, pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą galima vertinti tik teigiamai. Programoje akcentuota ir valstybės

teisės aktais pagrįsta būtinybė ugdyti etninį sąmoningumą, gerbti ir puoselėti savo ir kitų tautų kultūrinės tradicijas ir daugelis kitų etnokultūriniam piliečių ugdymui itin svarbių momentų. Įvardyti bendrojo lavinimo dalykai, į kuriuos gali būti integruojamos etninės kultūros žinios, pateikiamas platus etnokultūrinių temų ratas, vertinimo kriterijai ir kt. Kita vertus, apie galimybę etnokultūrinių dalykų mokyti atskira disciplina ar bent jau atskiru moduliu užsimenama vos vienu vieninteliu sakiniu². Visas likęs programos V skyriaus tekstas skirtas ugdymo galimybėms aptarti – kaip etninės kultūros žinias integruoti į kitas bendrojo lavinimo disciplinas. Netgi neformaliajam etnokultūriniam švietimui, kuris ugdymo įstaigose yra gana plačiai praktikuojamas, yra skirtas vienintelis 16 poskyris. O tai, mūsų nuomone, rodo išankstinės dokumento rengėjų nuostatas. Pasak programos rengėjų, etnokultūrinį ugdymą turėtų sudaryti dvi veiklos sritys: (1) etninės kultūros vertybių bei reiškinų pažinimas ir vertinimas ir (2) etnokultūrinė raiška, kuri būtų skirta mokinių praktiniams gebėjimams ugdyti³. Čia norėtume pastebėti, kad programos rengėjai akivaizdžiai pervertino pagrindinio ugdymo klasių mokinių gebėjimus, ypač turint galvoje tai, kad pagal realią šiandienos situaciją etnokultūrinių žinių perteikimas yra įmanomas tik integruojant jas į kitus bendrojo lavinimo dalykus. Antai programos rengėjai teigia, kad „įgyvendindami šias dvi veiklos sritis, mokiniai [...] gebės suvokti savo tautos ir jos kultūros savitumą, sąsajas su kitomis kultūromis, supras senųjų simbolių, apeigų [...] kilmę, prasmę bei svarbiausias ypatybes [...]“⁴. Turėdamas ketvirčio amžiaus darbo universitete patirtį, galiu paliudyti, kad deramai suprasti senųjų simbolių, apeigų ir papročių kilmę ir ypač prasmę yra sunkokas uždavinys net antrosios pakopos universitetinių studijų absolventui, tad ką jau čia kalbėti apie pagrindinio ugdymo klases. Kitas priekaištas, kurį galima pateikti programos sudarytojams, būtų toks: etnokultūros srities žinių turinys bei jų galimos sąsajos su kitais bendrojo ugdymo dalykais šioje programoje aptariamas išties plačiai, tačiau ugdymo gairėse (VI dokumento skyrius) mokytojui paliekama „numatyti, ko ir kaip mokiniai bus mokomi, kaip jie parodys savo mokymosi rezultatus ir bus vertinami“⁵. O VI skyriaus 18 poskyris apskritai mokytojui paveda organizuoti etninės kultūros ugdymo procesą: „taikyti aktyvius etninės kultūros ugdymo metodus“, „mokyti mokinius argumentuotai reikšti savo nuomonę apie etninės kultūros reiškinius ir vertybes“ ir t. t.⁶ Ir tuo pat metu programa visiškai nieko nekalba apie atsakingus sprendimus turinčio priimti mokytojo privalomas kompetencijas etnokultūros srityje, apie etnokultūrinės žinias siekiančių integruoti į savo dėstomą dalyką mokytojų perkvalifikavimo

² Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa, p. 3.

³ Ten pat, p. 2.

⁴ Ten pat, p. 2.

⁵ Ten pat, p. 5.

⁶ Ten pat, p. 5.

klausimus, taip pat apie kitų bendrojo ugdymo dalykų programų pritaikymą etninės kultūros temų integravimui į konkretaus dalyko pamokas.

Tarpinės išvados:

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos rengėjai aiškiai atsiriboja nuo **būtinybės įvesti privalomą atskirą etnokultūrai skirtą discipliną** arba etnokultūrinės žinias **privalomai** integruoti į kitas disciplinas. Šioje programoje taip pat visiškai nekalbama apie kompetencijas, kurių reikėtų (arba kurias tam tikra tvarka turėtų įgyti) etnokultūros dalyko mokytojas ar, juo labiau, etnokultūrinę informaciją į savo discipliną integruojantis mokytojas. Be to, ugdymo gairėse nurodoma, kad mokytojas pats sprendžia, kaip ir ko mokyti. Kitaip sakant, pagrindinis etnokultūros mokymą reglamentuojantis dokumentas žinių perteikimą mokiniams iš esmės palieka savieigai.

MOKYMO PRIEMONIŲ ANALIZĖ

Dėl pagrindinio ugdymo disciplinoms naudojamų vadovėlių gausos bei įvairovės, taip pat dėl mokymo priemonių komplektavimo ugdymo įstaigose principų skirtingumo⁷ tyrimo autorius turėjo susipažinti su mokyklose šiuo metu naudojamais vadovėliais pats lankydamasis pasirinktų ugdymo įstaigų bibliotekose. Iš viso buvo apilankytos septynių mokyklų bibliotekos, kuriose buvo stengiamasi susipažinti su tuo metu mokykloje naudojamais istorijos, literatūros, lietuvių kalbos, gamtos mokslų, technologijų ir kitais vadovėliais 5–10 klasių mokiniams. Bibliotekose buvo stengiamasi peržiūrėti skirtingų autorių parengtų ir skirtingų leidyklų išleistų mokyklinių vadovėlių ar pagalbinių mokytojo knygų turinį ir palyginti jį su pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos nuostatomis. Nors ir buvo apilankyta palyginti nedaugelyje bibliotekų, pasitvirtino faktas, kad skirtingose mokyklose šiuo metu naudojami skirtingų leidyklų skirtingu laiku išleisti mokymo priemonių komplektai. Pavyzdžiui, Kauno „Rasos“ gimnazijoje ugdymo procesui ir šiuo metu naudojami tiek santykinai senos, 2006–2007 metais išleistos mokymo priemonės, tiek naujausi, 2016 metų vadovėliai. Pavyzdžiui, Irenos Kanišauskaitės, Nijolės Šervenikaitės, Sauliaus Žuko parengtas „Literatūros vadovėlis 9 klasei“ (Vilnius: Baltos lankos, 2006). Iš principo tų pačių autorių – Irenos Kanišauskaitės, Aliaus Avčininko, Nijolės Šervenikaitės, Sauliaus Žuko parengtas „Literatūros vadovėlis 9 klasei“ (Vilnius: Baltos lankos, 2016), taip pat Domo Boguševičiaus, Virgilijaus Navicko

⁷ Pavyzdžiui, kai kuriose mokyklose įsigyjant naujus vadovėlius atsižvelgiama ne tiek į gyvenamąjį laikotarpį atitinkančias ugdymo programų nuostatas, kiek į pačių mokytojų pageidavimus, o šie nori, kad nauji vadovėliai būtų kuo panašesni į senuosius, su kuriais buvo įprašta dirbti.

Etninės kultūros ugdytojai seminare pratybų metu Seinuose, 2016 m. V. Jocio nuotr.

„Istorija II gimnazijos klasei“ (Kaunas, 2015). Gausaus autorių kolektyvo (Ignas Kapleris, Antanas Meištas ir kt.) mokomoji knyga „Laikas“, skirta 10 klasės mokiniams ir išleista „Briedžio“ leidyklos, Vilniuje, 2007 metais. Ši mokykla jau turi ir 2016 metais „Šviesos“ leidyklos išleista „Literatūros vadovėlių 9 klasei“, ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto parengtus „Skaitinius 9 klasei“. Panašią situaciją aptikome ir Kauno KTU Vaižganto progimnazijoje. Čia ugdymo procesui naudojami patys naujausi 2016–2017 metais „Baltų lankų“ išleisti vadovėliai, pavyzdžiui, Irenos Smetonienės „Lietuvių kalba 5 klasei“ (Vilnius: Baltos lankos, 2017), Gitanos Notrimaitės–Muzikevičienės, Ingos Gresienės, Sauliaus Žuko „Literatūra 5 klasei“ (1 ir 2 dalys, Vilnius: Baltos lankos, 2016). Bet šeštokams mokyti naudojamas „Alma littera“ leidyklos dar 2005 metais išleistas Jūratės Sirtautienės, Vytauto Sirtauto, Vytauto V. Sirtauto „Lietuvių kalbos vadovėlis 6 klasei“. Laimos Abraitytės „Skaitiniai 6 klasei“ „Šviesos“ leidyklos išleisti dar 2003 metais Kaune, Kęstučio Urbos „Knygų valandos. Skaitinių knyga 7 klasei“ – 2002 metais, tos pačios „Šviesos“ leidyklos, Kaune. Panaši situacija susiklosčiusi ir kitose aplankytose pagrindinio ugdymo mokyklose.

Išsiaiškinus padėtį, buvo nutarta apsilankyti „Šviesos“ leidykloje, kur susipažinta su pačiais naujaisiais, 2016–2017 metais parengtais literatūros ir istorijos vadovėliais 5–9 klasėms.

Tad nors nuo Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos priėmimo jau praėjo penkeri metai, didelė dalis šiandien mokyklų bibliotekose esančių ir mokinių ugdymo procesui naudojamų vadovėlių yra parengti 2006–2012 metais. Taip yra dėl kelių priežasčių. Viena, pačius naujaisius, su Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąja programa visiškai suderintus vadovėlius, patvirtintus Ugdymo plėtotės centro, yra parengusi tik

Kauno „Šviesos“ leidykla. O daugelis mokyklų jau yra pasirinkusios 2015–2016 metais „Baltų lankų“ leidyklos išleistus vadovėlius. Nesunku suprasti, kad mokyklos šiuo metu yra nepajėgios kasmet atnaujinti naudojamų mokymo priemonių komplektus. Antra, skirtingų autorių parengti ir skirtingų leidėjų panašiu metu išleisti nauji vadovėliai skiriasi ir vienas nuo kito, ir nuo anksčiau išleistų mokymo priemonių, jei ne pačiu turiniu, kuris privalomai derinamas su pagrindinio ugdymo dalykų programų nuostatomis, tai parengimo metodika (pavyzdžiui, pateikiamomis užduotimis). Tokia situacija iš mokytojų reikalauja papildomo pasirengimo ir metodinių žinių. Todėl tie vadovėliai gali ir nepasiekti mokyklų. Mat mokyklų vadovybė, pasitarusi su mokytojais, renkasi skirtingų leidėjų pasiūlymus, o mokytojo, nenorinčio keisti per ilgus darbo metus suformuotus įgūdžius, pozicija labai dažnai nulemia. Jiems pageidaujant mokyklos pasirenka ne geriausiai naujus ugdymo programų reikalavimus atitinkančias mokymo priemones, bet tas priemones, kurios dėl praktinių užduočių pobūdžio ar parengimo metodikos yra artimesnės anksčiau naudotoms mokymo priemonėms. Trečia, mokyklos neretai turi planuoti vadovėlių pirkimą anksčiau, nei pasirodo patys naujausi jų leidimai. Ir, kaip jau minėjome, mokyklos, įsigijusios vieną ugdymo priemonių komplektą, atnaujinti jį gali tik praėjus tam tikram laikui. Tokią situaciją pabrėžė tiek mokyklų vadovai, tiek mokyklų bibliotekų darbuotojai, tiek kalbinti „Šviesos“ leidyklos darbuotojai.

Dabar apie pačius vadovėlius. Savaiame suprantama, neverta tikėtis, kad prieš patvirtinant pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą parengtuose vadovėliuose bus aiški etninės kultūros žinių integravimo požymių. Žinių apie etninę kultūrą yra tik tiek, kiek jos susijusios su specifinėmis istorijos ar literatūros dalykų temomis – jų pateikiama Lietuvos krikšto aprašyme ar

tautosakos tekstuose. Čia nerisime nei specializuotų užduočių, nei platesnio reiškinio paaiškinimo etninės kultūros kontekste. Kita vertus, naujaisiuose istorijos ar literatūros dalykams skirtuose vadovėliuose etnokultūros informacija po 2012 metų išties kur kas geriau integruojama, nes atsirado ir naujų temų, pavyzdžiui, skirtų lietuvių etnogenezei ar senajam religiniam tikėjimui (dažnai derinant jas su šiuolaikinių senojo baltų tikėjimo bendruomenių veiklos aptarimu), pagausėjo mitologijai ir tautosakai skirtų tekstų kiekis. O svarbiausia – atsirado šiuolaikinių mokslininkų (archeologų, mitologijos, tautosakos specialistų) komentarų, įterpiamos specialiai šioms temoms parengtos praktinės užduotys. Šiuo atžvilgiu ypač reikėtų išskirti „Šviesos“ leidyklos parengtas mokymo priemones. Jos ne tik pasižymi išsamiausia faktografinė informacija, bet ir specifinėms temoms adaptuotų užduočių gausa. Vis dėlto, turint galvoje Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programoje išdėstytą itin platų etnokultūrinių žinių, kurios turėtų būti perteikiamos skirtingo amžiaus mokiniams, turinį, net ir pačiuose naujaisiuose vadovėliuose aiškiai nepakanka etninės kultūros sričiai priskirtinos informacijos. Žvelgdami į problemą iš tokių pozicijų, galime akcentuoti vieną savitą paradoksą. Nors programoje esančių atskiroms klasėms skirtų „koncentrų“ turinyje mitologijos bei tautosakos žinios sudaro maždaug vieną trečdalių visos etnokultūrinio ugdymo apimties, tai, pavyzdžiui, literatūros vadovėliuose mes matome visiškai priešingą situaciją, kai tautosakos bei mitologijos sritims priskirtinos žinios sudaro kone 90 procentų visos pateikiamos informacijos. Todėl nėra ko kalbėti apie kokį nors sistemingą etnokultūrinių žinių pateikimą net ir tų pagrindinio ugdymo dalykų mokymo priemonėse, kurios iš principo geriausiai tinka etninės kultūros žinioms integruoti – literatūros bei istorijos vadovėlius. Ir tai yra visiškai suprantama, nes galimų integruoti etninės kultūros temų kiekį natūraliai riboja dalyko, į kurį galima integruoti etninės kultūros žinias, programos įtvirtintų privalomų temų (kūrinių) ratas. Dar daugiau, į kito dalyko vadovėlius įdiegti „etninės kultūros sričiai“ priklausantys tekstai, gana dažnai nagrinėjami to dalyko, o ne etninės tradicijos kontekste. Pavyzdžiui, Gitanos Notrimaitės–Muzikevičienės, Ingos Gresienės, Sauliaus Žuko parengto ir „Baltų lankų“ leidyklos 2016–2017 metais išleisto „Literatūros vadovėlio 5 klasei“ II dalies 7 segmente trumpai pristatoma, kas yra pasaka. Po to pateikiama pasaka apie žaltį, tačiau apie žalčio ir lietuvių kultūros sąsajas nėra nė žodžio. Lygiai taip pat pateikiama kita pasaka, kurioje minima Giltinė, tačiau apie jos ryšį su tradicine kultūra vadovėlyje net neužsimenama. Žinoma, mes negalime tvirtinti, kad mokytojas to nepadaręs pamokos metu, tačiau norime akcentuoti, kad vadovėlis to daryti mokytojo neįpareigoja. Dar vienas paradoksas – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto jau po Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos priėmimo parengtuose „Skaitiniuose 9 klasei“ nerisime nė sakinio, skirto etnokultūrinei lietuvių tradicijai. Kalbant apie kitiems pagrindinio ugdymo

dalykams skirtus vadovėlius, situacija dar liūdnesnė. Nors dėl laiko stokos tyrimo autorius neturėjo galimybes peržiūrėti ir įvertinti technologijų dalykui skirtų mokymo priemonių, tačiau, pavyzdžiui, patys mokytojai teigė, kad jų naudojamas vadovėlis specialiųjų etninės kultūros žinių nesuteikia. O juk technologijos – viena iš tų disciplinų, kurioje gana nesunku pritaikyti etninės tradicijos elementus: tradicines maisto gaminto, juostų audimo ar kt. technologijas.

Tarpinės išvados:

Vertinti, kaip etnokultūros žinios integruotos į kitų disciplinų vadovėlius, mūsų tyrimo kontekste yra kiek per anksti. Viena, dalis naujaisių vadovėlių šiandien vis dar yra rengimo stadijoje (pavyzdžiui, „Šviesos“ vadovėliai skirti vyresniam pagrindinio ugdymo koncentrui – 9–10 klasėms). Kitų leidėjų mokymo priemonės nepatvirtintos Ugdymo plėtotės centro. Be to, tie vadovėliai, kurie yra parengti, dėl įvairių priežasčių (dėl vadovėlių komplektavimo atsivėlgiant į mokytojų pageidavimus, o ne į programinių nuostatų pokyčius, dėl mokyklų finansinių galimybių ir kt.) nebūtinai pasieks mokyklas, o jei ir pasieks, tai tik praėjus tam tikram laikui. Dar svarbesnė problema yra ta, kad net naujuose vadovėliuose pateikiama gana vienpusė etnokultūrinė informacija, daugiausia skirta mitologijai bei tautosakai ir menkai deranti su Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programoje suformuluotu išsamaus problematikos suvokimo reikalavimu.

LAUKO TYRIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

Etninės kultūros mokymas mokyklų vadovų požiūriu

Atsivėlgiant į pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programoje iš principo įtvirtintą nuostatą, kad teisė spręsti, ar etninės kultūros mokytis kaip atskirą dalyką, ar atskiru moduliui, ar integruojant etninę kultūrą į kitus pagrindinio ugdymo dalykus, paliekama mokyklų administracijai (bendruomenei), tai, kaip realiai klostysis etninės kultūros mokymas pagrindinio ugdymo grandies klasėse, didele dalimi priklauso nuo konkrečių mokyklų administracijos požiūrio į etnokultūros dėstymą (integravimą) mokykloje ir nuo mokyklose dirbančių etninės kultūros entuziastų skaičiaus bei aktyvumo. Iš tiesų, šiandien Lietuvoje galima aptikti nemažai mokyklų, kuriose dirba etnokultūrai atsidavę žmonės, dar daugiau – šių mokyklų vadovybė inicijuoja, palaiko ar bent jau netrukdo į etninę kultūrą orientuotai mokyklos bendruomenės veiklai. Šiose mokyklose etnokultūrinės žinios mokiniams perteikiamos išnaudojant daugumą Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programoje numatytų etninės kultūros žinių perteikimo mokiniams formų – nuo etnokultūrinių žinių integravimo į kitus bendrojo lavinimo dalykus iki šventinių mokyklos renginių organizavimo atitinkama forma. Tiesa, net ir

aukščiau paminėtame kontekste atskiras etninės kultūros pamokas galima laikyti „bendrą taisyklę patvirtinančia išimtimi“.

Kur kas dažniau „etnokultūrai palankiose“ mokyklose etnokultūrinis ugdymas yra integruojamas į kitas disciplinas, kurių turinio santykinis neapibrėžtumas leidžia lengvai tai padaryti. Pavyzdžiui, kai kurios mokyklos etnokultūros dėstymą integruoja į pilietiškumo ugdymo programą. Tačiau beveik visuomet tai priklauso nuo mokytojo – etninės kultūros entuziasto asmeninės iniciatyvos, kurią palaiko ar net motyvuoja ugdymo įstaigos vadovybė. Tai nėra sistemingas, daugumoje mokyklų sutinkamas reiškinys. Nors tiek mokytojai, tiek mokinių tėvai gana dažnai pritaria minčiai, kad pilietiškumo ar etikos pamokose galėtų atsirasti etninei kultūrai skirtas modulis ar bent jau būtų atskirų, specialistų vedamų pamokų.

Žiūrint plačiau, Lietuvoje, matyt, nerasiaime nė vieno mokyklos vadovo, kuris nepritartų teiginiui, kad mokiniai turi gauti tam tikrą harmoningai ir pilietiškai asmenybei išugdyti reikalingų etninės kultūros žinių kiekį. Tačiau tam kelią užkerta mokykloms taikomos normos. Kaip sakė vienos progimnazijos direktorė, „mes netgi suraštume valandų mokytojų, tačiau niekaip negalime viršyti juridiniuose dokumentuose įtvirtintos 26 valandų savaitinės pamokų normos moksleiviams“. O „skirti bent vieną valandą naujam dalykui paprasčiausiai reiškia atimti tą valandą iš kito dalyko“.

Žinoma, taip svarstant dar lieka mokinių teisė rinktis iš kelių mokyklose dėstomų panašaus statuso dalykų. Tačiau kol kas palikime šį klausimą atvirą. Mat žinant lietuvių plačiosios visuomenės ir, atitinkamai, politikos galingųjų konservatyvumą, mano požiūriu, labiausiai realistiškas siūlymas suteikti mokiniams teisę rinktis iš tikybos, etikos ir etninės kultūros dalykų greičiausiai būtų sutiktas labai vienareikšmiai – neigiamai. Kita vertus, teisūs ir tie mokyklų vadovai, kurie pradeda problemą nagrinėti pašteddami, kad į pagrindinio ugdymo dalykus šiandien norima integruoti ne vien tik etninės kultūros žinias, bet ir dar keletą dalykų, lygiai taip pat turinčių teorinį pagrindą būti dėstomi atskirose pamokose.

Mokytojų požiūris į etninės kultūros sričiai priklausančių žinių integravimą į kitus bendrojo ugdymo dalykus

Mokytojų požiūris į etninės kultūros žinių perteikimą pagrindinio ugdymo klasėse taip pat tik išimtiniais atvejais yra neigiamas. Kur kas dažniau galima išgirsti tokias arba panašias nuomones: „Mūsų vaikai turi žinoti tautos tradicijas, papročius, paveldą. Kitaip tauta prapuls... Tik gaila, kad iš mūsų valdžios (visokiu lygiu) mažai dėmesio tam. Mūsų mokyklose šis dalykas integruotas.“ Tiesa, tokių emocionalių ir plačiau motyvuotų teiginių dažniau išgirsime į etnokultūrinės veiklos puoselėjimą orientuotose mokyklose. Kitais atvejais mokytojai pasitenkina tiesiog pasyviai pritardami.

Lygiai tas pat dėl dalykų, į kuriuos pagal pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą numatoma galimybė integruoti etninės kultūros žinias: mokytojų paklausus, ar jie patys integruoja etninės kultūros žinias į savo mokomą dalyką, labai retai išgirsime, kad jie to nedaro. Tačiau šiuo atveju nereikėtų skubėti daryti išvadų, nes mokytojai, paklausti, kaip jie tai daro ir kiek laiko tam skiria, gana dažnai pasiremdavo savo mokomų dalykų tematinio turiniu. Antai geografa ir kalbininkai kalba apie etnografinius regionus ir tarmes, technologijų mokytojai moko tradicinių technologijų, dailės mokytojai užduotis neretai pritaiko prie tradicinių šventinio laikotarpio kontekstų, istorikai nagrinėja lietuvių kilmės, senojo tikėjimo, kiek rečiau aptaria tiesiogiai su dalyko programa mažai susijusių tradicinių švenčių tematiką. Bene glaudžiausiai su etnine tradicija siejasi literatūra, tačiau taip yra dėl to, kad folkloras dar nuo tarybinių laikų traktuojamas kaip kūrybos rūšis. Ir nors folklorinių ir mitologinių temų sąsajos su platesniu etninės kultūros kontekstu naujose literatūros programose buvo išplėstos, toliau už savo disciplinos ribų (traktuojančių folkloro tekstus tik kaip specifinę liaudies kūrybos atmainą) pažvelgia toli gražu ne kiekvienas literatūros mokytojas.

Paklausti, kiek skiria laiko etninės kultūros žinioms integruoti į savo dėstomą dalyką, mokytojai atsako gana įvairiai: gauta ir labai lanksčių (tiek, kiek tai susiję su pamokose nagrinėjama tema) ar laiko nenurodančių atsakymų (tik trumpai pakomentuoja pamokoje nagrinėjamą informaciją), ir gana tikslių (10–15 minučių atitinkamos tematikos pamokoje) ar bendrų laiko apibūdinimų (5–6 pamokos).

Paklausti apie jų pačių gebėjimą tinkamai integruoti etninės kultūros sričiai priklausančias žinias į dėstomo dalyko turinį, mokytojai dažniausiai atsako, kad kompetencijų jiems pakanka, arba atsako neutraliau: „manau, kad taip“. Ir tik 1/5 respondentų buvo savikritiški. Dažniausiai integruojamos etninės kultūros žinių ratui priskirtinos temos yra papročiai, ikirikščioniškasis lietuvių tikėjimas, asmenvardžiai, vietovardžiai, etnografiniai regionai, kalendorinės, šeimos šventės. Nors pasitaikė atsakymų, verčiančių abejoti, ar mokytojas tikrai supranta, kas yra etninė kultūra. Pavyzdžiui, kai tarp esą nagrinėjamų etninės kultūros temų atsideria nacionalinė literatūra.

Paklausus, ar vadovėliai pakankamai gerai atspindi etninės kultūros žinių integravimą į dalyką, mokytojų nuomonės išsiskyrė. Viena jų dalis teigė, kad atspindi pakankamai gerai, o kita dalis sakė, kad vadovėliai yra nepritaikyti arba pritaikyti nepakankamai. Iš dalies galima galvoti, kad pašaroji nuomonė būdingesnė mokytojams, neturintiems galimybės naudotis naujaisiomis mokymo priemonėmis. Beje, mokyklų vadovų nuomonė dėl vadovėlių suderinamumo su naujomis ugdymo nuostatomis yra griežtesnė. Kai kurie jų išsakė pakankamai argumentuotas kritines pastabas dėl pernelyg skuboto naujų vadovėlių rengimo ir tam tikro „metodologinio chaoso“. Kita vertus,

net jei mokytojų atsiliepimai apie vadovėlius teigiami, galima prieiti nevienareikšmių išvadų. Mat teigiamai į naudojamas mokymo priemones žiūri ne tik tie mokytojai, kurie naudoja naujesnes mokymo priemones, bet ir tie, kuriems tiesiog pakanka bet kokiame vadovėlyje esančios informacijos. Kitaip sakant, tai tie mokytojai, kuriems, pavyzdžiui, literatūros vadovėlyje pateikiama mitologinė ir folklorinė informacija ir yra visa „lietuvių etninė tradicija“. O tokių atvejų akivaizdžiai pasitaikė.

Paklausti, kur ieško papildomos informacijos, dauguma mokytojų nurodė internetą. Kita dalis nurodė knygas. Ir tik vienas kitas gebėjo įvardyti konkrečius autorius, kuriais remiasi. Mūsų manymu, tokia situacija liudija ne tik realias mokytojų galimybes susirasti objektyvesnius žinių šaltinius (negalima atmesti galimybės, kad trūksta patikimų informacijos šaltinių, ypač provincijos mokyklose). Visa tai netiesiogiai byloja ir apie jų realias galimybes savarankiškai įgyti kompetencijas, leidžiančias kokybiškai integruoti etninės kultūros žinias į kitus pagrindinio ugdymo dalykus.

Kur kas kritiškiau mokyklų vadovai ir mokytojai atsiliepė apie metodinės pagalbos poreikį. Tik mokyklų vadovai į problemą žvelgė plačiau, akcentuodami, kad reikalaujant integruoti vieną dalyką į kitą atitinkamai turėtų būti parengiamos ir programos: nurodomos integruojamos temos, suformuojamos atitinkamos užduotys ir pateikiama joms atlikti reikalinga metodika. Mokytojai į tą pačią problemą žvelgė, jei taip galima pasakyti, žiūrėdami savo konkrečių poreikių. Jų nuomone, svarbiausia yra parengti pagalbinę (mokytojo) knygas, aiškią integravimo metodiką, su temomis suderintas užduotis ir pan.

Mokinių tėvų ir pačių mokinių požiūris

Dėl riboto laiko apklausta nepakankamai daug mokinių

Etninės kultūros ugdytojai seminare Punske, 2016 m. V. Jocio nuotr.

tėvų ir mokinių, kad būtų galima išsakyti statistiškai pagrįstus teiginius. Kita vertus, surinktos informacijos pakanka paštedėti, kad mokinių ar jų tėvų atsakymai gana dažnai grindžiami išankstinėmis teigiamomis arba neigiamomis nuostatomis. Išgilinus paaiškėja, kad jų supratimas, kas yra etnokultūra ir kaip ji integruojama į kitus pagrindinio ugdymo dalykus, yra neraiškus ir itin neapibrėžtas. Kitaip sakant, bendras visuomenės suvokimas, kas ta etninė kultūra ir kodėl ją reikėtų integruoti į kitus dalykus, neatspindi mokyklose susiklosčiusios realios padėties. Dauguma tėvų, kaip ir dalis mokytojų, mano, kad jei mokykloje nagrinėjami tautosakos kūriniai ar pažymimos tradicinės kalendorinės šventės, vadinasi, etninės kultūros žinios integruojamos pakankamai. Lygiai taip pat dažnai galima sutikti ir neigiamu socialiniu stereotipu („mokytojai nedirba, tik visko reikalauja“) pagrįstą išankstinę nuostatą, esą jokio etnokultūrinio ugdymo mokyklose nėra.

Fakultatyvinis etninės kultūros ugdymas

Fakultatyvinių užsiėmimų kokybė ir jų apimtis beveik visuomet yra glaudžiai susijusios su folkloro kolektyvų ar net folkloro klubų steigimu ir veikla konkrečiose mokyklose. Lietuvoje galime rasti ne vieną mokyklą, garsėjančią etnokultūrine veikla: folkloro ansambliais, rengiamomis šokių vakaronėmis, įvairiausiais konkursais, kurių tematika orientuota į etninę tradiciją, tradicinių švenčių organizavimu mokyklos bendruomenei ar net už jos ribų. Be abejo, visos tokios veiklos atliepia Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos nuostatas dėl etnokultūrinės raiškos gebėjimų ugdymo. Tačiau praktiškai tai beveik visada yra pačių folkloro entuziastų iniciatyva vykdoma veikla, kuri tiesiogiai niekaip nesusijusi su minėta programa ir priklauso tik nuo etninės

kultūros atžvilgiu teigiamai nusiteikusių mokyklos bendruomenės narių entuziazmo. Etnokultūrinio ugdymo mokyklų bendruomenėse neretai užsiima ir kraštotyros ar turizmo būrelių vadovai.

Tarpinės išvados

Etnokultūros žinių perteikimo mokiniams kontekste šiandien matoma pažanga, tačiau ši pažanga pirmiausia priklauso nuo individualaus konkrečių mokyklų vadovų ir ypač mokytojų patriotizmo bei jų etninio-kultūrinio sąmoningumo, aktyvumo, noro bei gebėjimo išnaudoti bendrosios etnokultūrinio švietimo programos teikiamas galimybes, o ne nuo bendros valstybės švietimo politikos pažangos.

BENDROSIOS IŠVADOS

Nėra vykdomos dar 1999 metais priimto (1999 m. rugsėjo 21 d. Nr. VIII-1328) Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo nuostatos – užtikrinti etninės kultūros mokymą visų pakopų švietimo grandyse, o pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. balandžio 12 d. įsakymu Nr. V-651 patvirtintą Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą sprendimo dėl etninės kultūros ugdymo teisė paliekama mokyklų administracijai. Ministerija ir kitos atsakingos švietimo institucijos neužtikrina ne tik etnokultūros kaip atskiro dalyko mokymo, bet ir sistemingos metodinės paramos etnokultūrinei informacijai integruoti į savo mokomą dalyką tuo suinteresuotiems ir tokią veiklą vykdančioms kitų pagrindinio ugdymo dalykų mokytojams. Todėl programoje įkūnyti etninės tradicijos vertybės išmanančios ir jų svarbą suprantančios, gebančios deramai suvokti tautinio tapatumo ir pilietiškumo reikšmę tvarios šiuolaikinės visuomenės raidos užtikrinimui asmenybės ugdymo siekiai kol kas panašesni į problemos sprendimo imitavimą, o ne į realias pastangas siekti deklaruojamų tikslų. O etninės kultūros ugdymas kaip buvo, taip ir lieka savanoriškos etnokultūros entuziaštų veiklos forma. Nors tam tikrų teigiamų pokyčių ir matyti, bent jau vadovėlių rengimo srityje.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos Seimui, Vyriausybei, Etninės kultūros globos tarybai, etnokultūrinėms asociacijoms ir centrams, žiniasklaidai:

Mobilizuoti jėgas aiškinant politikams, už švietimo politiką atsakingų valstybės institucijų tarnautojams ir plačiajai visuomenei, kad globalaus nesaugumo, darbo migracijos ir protų nutekėjimo fone etninio piliečių sąmoningumo ugdymas yra neatsiejama ir integrali pilietinio sąmoningumo ugdymo dalis ir kad šiuolaikinėje visuomenėje, nepaisant išskirtinės šeimos instituto svarbos, pilietiškai atsakingam individui ir visavertei asmenybei išugdyti jau nebepakanka vien tik šeimos, nes

šiuolaikinė visuomenė yra pernelyg fragmentuota socialiai ir kultūriškai ją sudarančių individų atžvilgiu. Mokykla yra bene vienintelė šiuolaikinės civilizacijos institucija, galinti integruoti etnokultūrinį ugdymą į socialiai bei kultūriškai skirtingas visuomenės terpes, todėl yra ypač svarbu siekti **privalomo etninės kultūros žinių perteikimo** tiek integruojant etnokultūrinę informaciją į bendrojo lavinimo dalykus, tiek surandant galimybę suteikti mokiniams gilesnių ir labiau sistemingų žinių apie etninę lietuvių ir kitų Lietuvoje gyvenančių tautų tradiciją. O tai padaryti įmanoma – ne paliekant mažai tautai gyvybiškai svarbius dalykus savanoriškai iniciatyvai ar saviėgai, bet **įvedus mokyklose etnokultūrai skirtą atskirą dalyką**, kurio mokytų specializuotą universitetinį išsilavinimą turintys mokytojai arba kitų disciplinų mokytojai, perkvalifikuoti etnokultūrinio pobūdžio studijų programas turinčiuose universitetuose.

Švietimo ir mokslo ministerijai, ugdymo programų bei mokymo priemonių sudarytojams ir leidėjams:

Visose mokyklose suteikti galimybę mokiniams **rinktis etikos, tikybos ir etninės kultūros dalykus**. Užtikrinti **privalomą** etninės kultūros žinių perteikimą arba įvesti atskirą etnokultūrai skirtą discipliną, arba – jei tokios galimybės nerandama – plačiai ir **privaloma tvarka integravus** etninės kultūros dalykus į kitas bendrojo lavinimo disciplinas. Užtikrinti sistemingą bendrojo lavinimo dalykų mokytojų kompetencijų, leisiančių kokybiškai perteikti į konkrečius dalykus integruojamas lietuvių etninės kultūros žinias, ugdymą. Parengti ir išleisti vadovėlius ir mokytojams skirtas pagalbines mokymo priemones su visaverčiai integruotais etninei tradicijai skirtais žinių moduliais bei šioms žinioms perteikti tinkančiomis praktinėmis užduotimis ne tik istorijos ar literatūros dalykams, bet ir kitiems bendrojo etnokultūrinio ugdymo programoje paminėtiems bendrojo lavinimo dalykams. Kiekvienam konkrečiam bendrojo ugdymo dalykui parengti ir išleisti metodinius nurodymus bei pagalbines mokytojo knygas, kuriose būtų išdėstytas prie konkrečios disciplinos pritaikytas etnokultūrinis turinys, nurodytos kokybiškam etninės kultūros žinių perteikimui reikalingos informacijos apimtys, aiškiai suformuluota ir perteikta etnokultūros žinių integravimo į konkretų dalyką metodika.

Mokyklų vadovams:

Visais atžvilgiais įsijungti į pilietiškai ir tautiškai sąmoningų valstybės piliečių ugdymo procesą, surandant galimybę savo vadovaujamoje ugdymo įstaigoje etninę kultūrą dėstyti atskira disciplina ar bent jau suteikti galimybę mokiniams laisvai rinktis iš kelių panašų statusą turinčių disciplinų – etikos, tikybos ir etninės kultūros. Siekti, kad jų vadovaujamoje ugdymo įstaigoje būtų užtikrintas visavertis etnokultūros žinių integravimas į tas disciplinas, kurias numato Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa. Motyvuoti ir visokeriopa skatinti mokytojus, sėkmingai integruojančius etnokultūrinę žinias į savo dėstomą dalyką.

LIETUVIŠKŲ KARINIŲ-ISTORINIŲ DAINŲ REPERTUARŲ ISTORINĖ RAIDA

DOC. DR. LINA PETROŠIENĖ

Klaipėdos universiteto Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakultetas, el. p.: lina.petrosiene@ku.lt

ANOTACIJA

Straipsnyje pateikiama karinių-istorinių dainų žanro, kuris jau gali būti laikomas uždara sistema, apžvalga ir diachroninis pjūvis. Remiantis išsamiais kitų autorių tyrimais, aptariami pagrindiniai dainų struktūriniai elementai ir jų egzistavimo kontekstai, lėmę žanro raidą. Pastaroji sutampa su Lietuvos valstybingumo etapais, istorinių įvykių ir ideologijų kaita, sociokultūriniais pokyčiais, be to, rodo folkloriškos mokslo ir net konkrečių tyrėjų evoliuciją. Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje lietuviška dainuojamoji tautosaka yra tam tikra dalis viso ir gana įvairaus muzikinio repertuaro. Ji naudojama epizodiškai ir laikoma simboliniu lietuvių reprezentuojančiu elementu.

Lietuvos kariuomenės būtis tiesiogiai susijusi su Lietuvos kaip savarankiškos nepriklausomos valstybės egzistencija, tačiau Lietuvos vyrai įvairiais istoriniais laikotarpiais kariavo ne tik Lietuvos, bet ir kitų valstybių kariuomenėse. Karinės-istorinės tematikos dainuojamoji tautosaka, kol ji reiškėsi kaip savaiminė praktika, tiesiogiai nuo Lietuvos valstybingumo nepriklausė, bet istorinius įvykius daugiau ar mažiau atliepė.

Lietuviškos karinės-istorinės dainos yra vienas gausiausių dainuojamosios tautosakos žanrų. Jį lenkia tik veštvinės ir su jomis glaudžiai susijusios jaunimo ir meilės dainos. Tai rodo folkloro archyvuose sukaupta medžiaga ir fundamentalus, lietuvių dainuojamąją tautosaką reprezentuojantis „Lietuvių liaudies dainynas“ (toliau – LLD). 1985–2009 m. išleisti šeši karinių-istorinių dainų tomų, ir karinių-istorinių dainų leidimas baigtas (LLD XXI 2009: 5). Šešiatomyje spausdinamos dainos aprėpia XIV–XX a. Tai yra feodalizmo epochos (XIV–XVIII a.), XVIII a. pabaigos–XIX a. (karinė tarnyba carinės Rusijos ir Prūsijos kariuomenėse; carinės Rusijos ir Prūsijos karai; sukilimai), XIX a. pabaigos–XX a. pradžios (Kražių skerdynės 1893 m., Rusijos-Japonijos karas, Pirmasis pasaulinis karas), XX a. pirmosios pusės (tarpukario), Antrojo pasaulinio karo ir pokario bei partizanų dainos.

Nors manoma, kad kai kurios dainos gali siekti XIV a. ar dar senesnius laikus, tačiau daugiau ar mažiau pilni dainų tekstai užrašyti per paskutiniuosius du šimtmečius. Sistemingai rinkti ir užrašinti lietuvių liaudies dainas pradėta XVIII a. pabaigoje–XIX a. pirmojoje pusėje. Ne vienas dainuojamosios tautosakos tyrėjas nurodė, kad šiokių tokių duomenų, retkarčiais net paskirų dainų

posmelių yra ankstyviausiose rašytiniuose šaltiniuose, siekiančiuose XIII a. Visi jie, savaime suprantama, parašyti ne lietuvių autorių ir ne lietuvių kalba, todėl tikėtis iš jų kokių nors konkrečių lietuviškų dainų tekstų, turinčių ir istorinių žinių, nėra pagrindo.

Jau iš pirmųjų XVIII a. spaudoje pasirodžiusių lietuviškų dainų tekstų, etnografinių štebėjimų, asmeninių patirčių tyrinėtojai amžininkai darė gana teisingus apibendrinimus ne tik apie dainas, bet ir apie vietinių žmonių mentalitetą. Nepelnytai retai minimas lietuviškų dainų populiarintojas ir tyrėjas J. G. Kreutzfeldas XVIII a. pabaigoje apie karines dainas ir jose atsiskleidžiantį Prūsijos lietuvių būdą rašė: „Jos alsuoja karo šėlimu, bet ne kraujo troškimu, jose nesravi kerštas, iš viso ten nėra stiprių aištų: nes lietuviai nėra skaldai. Ten nėra augštų (sic!) fantazijų, didelių užmanymų, nėra kokių nors drąsių paveikslų, tropų ar figūrų, nes lietuviai nėra škotai.“ Dabar žinomą veštvinių ir meilės dainų kiekybinę persvarą kitų žanrų atžvilgiu tas pats autorius taip pat numatė: „Jie yra derlingų laukų, linksmy ganyklų arba žuvingų pakrančių gyventojai. Jų dainos yra išraiška lėtos, pasitenkinusios sielos, kurios stygų niekad neįtempia bekintančios laimės atsitikimai kariniame gyvenime, sielos, kuri daugiau jėgų nepanaudoja nei būtinausiam pragyvenimui reikalinga, kad kitas jėgas valgiui, gėrimui ir meilei sutaupytų. Šiose srityse tikrieji lietuviai nuo seno turi žinomų nuopelnų“ (Šešplaukis 1960: 286).

XIX a. pradžioje Liudvikas Rėza taip pat užsimena, kad 1813–1814 m. karas su Napoleono kariuomene buvo apdainuotas lietuviškose karinėse-istorinėse dainose: „Savaime suprantama, kad tokia daininga tauta, kaip lietuviai, neliko apdainavusi pastarųjų dienų istorijos, kurią mes pergyvenome, kai tėvynė su didžiu entuziazmu pakilo prieš bendrą Europos laisvės priešą“ (Rėza 1964: 351). Prūsijos lietuvių dainų ir gyvenimo žinovas Christianas Bartschas lietuvių nacionalinėje poezijoje (jai priskiria ir liaudies dainas) pasigenda pakilimo, kilnumo, štebuklingumo, „atsigręžimo į turtingą istoriją, herojaus idealo, kuris suburtų išbarstytas jėgas. Kiekvienas čia gyvena ramiai, paklusdamas išlikimo instinktui, kurį motina gamta įdėjo į savo vaikų širdis“ (Bartschas 2000: 54). Per praėjusį šimtmetį nuo J. G. Kreutzfeldo iki Ch. Bartscho požiūris į Prūsijos lietuvių gyvenimo prioritetus, kurie atskleidžiami dainuojamojoje tautosakoje, nepasikeitė.

Pirmasis bene labiausiai įsigilinęs į karinių-istorinių dainų ryšį su realiais istoriniais įvykiais ir daugiausia nuveikęs rašydamas apie tai yra literatūros istorikas Mykolas Biržiška (Biržiška 1920). Jis buvo gerokai kritikuotas dėl naudojamos „teoretinės premisos“. Baliai Sruogai, o vėliau ir kitiems apie tai rašiusiems klievo tai, kad į tyrimo lauką įtrauktos ir nežinomų ar žinomų poetų eilės, ilgainiui virtusios liaudies dainomis. Jas, pasak B. Sruogos, M. Biržiška laiko „žmonių dainomis“, ir „šį painų klausimą riša viena moja, taip atsišodamas pavojingon pozicijon“ (Sruoga 1925: 63). Iš to, kas pasakyta, aiškiai matyti B. Sruogos nuostata skirstyti folklorą į „tikrąjį“ ir „netikrąjį“. Tokiame vertės nušlatinėjimo registre skambėjo visas XX a. etninės kultūros laukas. „Netikrieji“ dalykai buvo pasmerkti nebūčiai. Vėliau pasirodė, kad tai, kas XX a. pradžioje laikyta „insibrovėlėmis dainomis“ arba „netikru“ folkloru, ilgainiui tapo „tikru“, tik kitokiu, dabar dažniau vadinamu *naujuoju, vėlyvuoju, nežymiu, savaimiu* ir pan. Šiandien jau galima pasakyti, kad autorinė sakinė ir rašytinė kūryba, ilgainiui įsiterpianti į kasdienę žmonių būtį, mokslininkų taip pat pripažįstama folkloru.

M. Biržiškai, kaip ir L. Rėzai¹ ar Jonui Basanavičiui² bei kitiems pirmeiviams, vėlesniųjų laikų tyrėjai turėjo priekaištų dėl jų siekių karinėse-istorinėse dainose ieškoti to, ko jie patys ir kiti pasigedo: turtingos istorijos pėdsakų, heroizmo, epiškumo ir pan. Nemažai M. Biržiškos idėjų, minčių, paštebėjimų vėliau kartotos Jono Balio, Danutės Krištopaitės, Zofijos Puteikienės, Vitos Ivanauskaitės-Šeibutienės darbuose. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad savo teiginius M. Biržiška pateikia gana rezervuotai, pridurdamas „atrodo“, „turbūt“, „kuri [dainos tekstas – L. P.] lyg rodo“ (Biržiška 1920: 57). Tai reiškia, kad jis puikiausiai suprato, jog kelia hipotezes, kurios vargu ar kada bus patvirtintos neginčijamais įrodymais. Pagrindinė M. Biržiškos klaida laikoma tai, kad su išlygomis datuodamas dainas, jis nepaisė dainų meninės formos ir vėlyvomis laikomas literatūrinės dainas susiejo su epochomis, apie kurias jose dainuojama (Jokimaitienė 1985: 10).

Pradedant retrospektyvią karinių-istorinių dainų apžvalgą, būtina aptarti, kaip šių laikų tautosakininkai apibrėžia, kas yra šio žanro dainos. Žanro pavadinimas, susidedantis iš dviejų sandų, rodo jį esant labai platų ir margą. Kaimyninių šalių folkloristikoje esama įvairių atvejų, neretai šis žanras skaidomas dar smulkiau, pavyzdžiui, į karių, kazokų, rekrutų ir kt. dainų žanrus (Žičkienė 2004). Lietuvių dainuojamosios tautosakos žanrinio klasifikavimo istorijoje susiklostė taip, kad karinės ir istorinės dainos sudaro visumą. Tai, viena vertus, yra teisinga ir patogu,

¹ L. Rėzos straipsnio „Apie lietuvių liaudies poeziją“ komentaruose rašoma, kad „L. Rėza perdeda 1813–1814 m. karo įvykių reikšmę lietuvių liaudies kūrybai. Čia jo pateikiamos dainos motyvai greičiausiai išsivystė jau žymiai anksčiau ir neturi valstybinės-politinės prasmės“ (Rėza 1964: 352).
² XIX a. pabaigoje lietuvių nacionalinio sąjūdžio dalyviai J. Basanavičius ir kiti, veikiami rusų istorinės mokyklos, istorinės detales, vardus, vietovių pavadinimus štengėsi tiesmukai susieti su tam tikru laikotarpiu (Jokimaitienė 1985: 9).

nes galima (galbūt) išvengti sąlygiško atskyrimo (pvz., kaip veštuvinių ir jaunimo-meilės dainų). Kita vertus, susidaro labai įvairus dainų masyvas, kurį analizuoti kaip visumą yra sudėtinga.

Vienas naujausių karinių-istorinių dainų apibrėžimų yra lakoniškas, bet tikslus: „Tai dainuojamosios tautosakos kūriniai, kuriuose atsispindi su karais ar istoriniais pokyčiais susiję įvykiai“. Paaiškinant išplėtojama, kad jose „apdainuojamos kovos su priešais, kareivio dalia, karo tarnyba, vaizduojamas tam tikrų visuomenės sluoksnių (karių, sukilėlių, rekrutų, tremtinių, partizanų) gyvenimas. Vėlyvesnėse šios grupės dainose atpažįstami istoriniai įvykiai ir tam tikro laikotarpio realijos, apdainuojami patriotiniai žygdarbiai (pavyzdžiui, dainose apie Darių ir Girėną)“ (Žičkienė 2004).

Tačiau tik pradėjus leisti LLD, karinių-istorinių dainų žanras apibrėžtas kiek kitaip. Karinėmis-istorinėmis dainomis vadinamos tos lietuvių liaudies dainos, kuriose „apdainuojama lietuvių tautos kovos su priešais, kareivio dalia, karinė tarnyba. Visuomeniniai įvykiai ir įvairūs istorijos kataklizmai jose vaizduojami taip, kaip juos suprato ir išgyveno liaudis. Todėl juose nereikia ieškoti tikslų istorijos atspindžių, periodiškos istorinių įvykių sekos. Nuoseklus istoriškumas neįmanomas ir dėl stipraus lietuvių liaudies dainų lyrinio prado“ (Jokimaitienė 1985: 8). XX a. sukurtoms karinėms-istorinėms dainoms šis apibrėžimas jau netinka. Pavyzdžiui, partizanų dainų tekstai itin tikroviški, gyvai perteikiantys žmonių patirtis ir jausmus, o kai kada gali būti prilyginami istoriniams dokumentams (Aleksynas 2009: 46).

Karinių-istorinių dainų žanras yra ne tik vienas gausiausių. Šios dainos yra bene daugiausia tyrinėtoms, jomis domėjosi rimčiausi XX a. pradžios tautosakininkai M. Biržiška, J. Balys, B. Sruoga, Zenonas Slaviūnas. XX–XXI a. apie jas rašė D. Krištopaitė, Koštas Aleksynas, Pranė Jokimaitienė, V. Ivanauskaitė-Šeibutienė, Dalia Vaitkevičienė, Daiva Vyšniauskaitė, muziką aptarė Jadvyga Čiurlionytė, Z. Slaviūnas, Z. Puteikienė, Živilė Ramoskaitė ir kt. Būta ir aštrokų mokslininkų pasisakymų apie kolegų tyrinėjimus (Sruoga 1925: 63–67; Balys 1967).

Ypač vertingi LLD tomuose esantys įvadiniai straipsniai, kurių pagrindu iš esmės ir parengta ši kompiliacinė publikacija. Terminas „kompiliacija“ turi neabejotiną neigiamą konotaciją, nes nurodo, kad taip parašytame tekste nėra originalių teiginių. Šio teksto originalumą sudaro siekis pateikti žanro, kuris jau gali būti laikomas uždara sistema, apžvalgą ir diachroninį pjūvį. Iš gausių, kartais labai detalizuotų kitų autorių tekstų bandyta „ištraukti“ pagrindinius dainų struktūrinius ir kontekstinius elementus, lėmusius žanro raidą. Analizuojant esamus tyrimus, labai gerai matoma folkloristikos mokslo raida, paskirų mokslininkų pažinių evoliucija, Lietuvos valstybingumo etapai, ideologijų kaita ir kt.

LLD sudarytojai prarėša, kad karinių-istorinių dainų leidyba jau baigta. Tai tikriausiai reiškia, kad Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto archyve nėra surinkta sovietinėje armijoje karių dainuotų lietuviškų (ir nelietuviškų) dainų. Taip pat kaip ir nežinome, ką neformalioje aplinkoje dainuoja XX a. pabaigoje atkurtos Lietuvos valstybės kariuomenėje tarnaujantys jaunuoliai. Ar karinių-istorinių dainų tautosakinė tradicija visiškai nutrūkusi, ar kiek gaivinama, ar patiria kokių nors „moduliacijų“? Šiame straipsnyje atsakyti į šiuos klausimus nesiekta, nes tam pirmiau būtina surinkti trūkstamą empirinę medžiagą.

Žvilgsnis į interneto platybes leidžia tik užsiminti apie keletą dalykų. Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje kultūriniais karių poreikiais rūpinasi profesionalai. Nuolat veikia reprezentacinis Lietuvos kariuomenės orkestras³, kuriam, beje, vadovauja ištobulinto lietuviško muzikos instrumento – birbynės – specialistas Egidijus Ališauskas⁴. Sausumos, jūrų, oro ir kitos pajėgos turi savo orkestrus, kurių repertuarą sudaro įvairų stilių muzika: nuo sakralinės iki populiariosios⁵. Kariuomenės orkestrai rengia koncertus visuomenei⁶. Kariams Lietuvoje ir užsienyje pasirodo profesionalūs atlikėjai⁷.

Lietuvos kariuomenė įeina į bendrus NATO junginius Lietuvoje ir užsienyje. Lietuvoje koncertuoja sąjungininkų muzikiniai kolektyvai⁸. Neišvengiamai patiriama pasaulio popkultūros įtaka⁹. Kita vertus, oficialiu lygmeniu tęsiama ir tarpukario Lietuvos kariuomenėje kurta tradicija į karių muzikinį repertuarą įtraukti liaudies dainas. Pavyzdžiui, Krašto apsaugos savanorių pajėgų Šiaulių Priskelimo apygardos 6-osios rinktinės žygio daina oficialiai patvirtinta liaudies daina „Priešam Lietuvos“¹⁰. Tikriausiai šis pavyzdys yra ne vienintelis, bet į šį ir kitus klausimus galėtų atsakyti tik nuodugnai į šiuolaikinės kariuomenės gyvenimą ir laisvalaikį įsigilinę tyrėjas. Bene pirmąjį žingsnį tiriant karių gyvenimą žengė Arvydas Griškus, daktaro disertacijoje „Lietuvos karo aviacijos lakūnų veikla ir gyvensena XX a. pabaigos–XXI a. pradžios socialiniame ir kultūriniame kontekste“ (Griškus 2016: 116–158) ir paskelbtuose straipsniuose (Griškus 2012: 55–65; Griškus 2013: 136–159; Griškus 2014: 307–339) analizavęs lakūnų „šeimos“, jų laisvalaikio tradicijas. Nors šiame tyrime lakūnų dainavimo tradicijai nėra skirta specialaus dėmesio, tačiau yra tam tikrų užuominų, rodančių, kad

³ https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/gedimino_sabo_batalionas/padalini-ai_1825/lietuvis_kariuomenes_orkestras.html
⁴ Žr. <http://www.birbyne.com/?p=830>.
⁵ Žr. https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/karines_oro_pajegos/kariniai_oro_pajegu_orkestras.html.
⁶ Žr. <http://klaipeda.diena.lt/naujienos/klaipeda/menas-ir-pramogos/koncertuos-lietuvis-kariuomenes-kariniai-juru-pajegu-orkestras-820588>.
⁷ Žr. http://zmones.lrytas.lt/muzika/-didzulis-sokdino-karius-afganisane-tai-unikali-patirtis.htm?utm_source=lrExtraLinks&utm_campaign=Copy&utm_medium=Copy.
⁸ Žr. <http://www.ekspertai.eu/lietuvoje-kariuomenes-dienos-proga-koncertuos-unikalus-jungtines-karalystes-karaliskiosios-divizijos-orkestras/>.
⁹ Žr. <https://www.facebook.com/LRT.labasrytas/videos/1358282404259603/>.
¹⁰ Žr. https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/savanoriu_pajegos_368/padalini-ai_371/kasp_priskelimo_apygardos_6-oji_rinktine_siauliai/simbolika_3524.html.
¹¹ Terminai klasikinės, senosios, tradicinės dainos vartojami sinonimiškai.
¹² Poskyrio pagrindą sudaro P. Jokimaitienės įvadinis straipsnis (Jokimaitienė 1985: 8–36).

nežinome daugelio dalykų, kurie galėtų būti etnologinių, antropologinių, sociologinių tyrimų objektas.

KLASIKINĖS¹¹ KARINĖS-ISTORINĖS DAINOS¹²

Pirmojo karinių-istorinių dainų tomo (LLD III 1985) sudarytoja Pranė Jokimaitienė, remdamasi ir ankstesnių autorių darbais, konstatavo, kad dėl šių dainų stipraus lyrinio prado ir šykščių istorinių detalių jos gana sunkiai pasiduoda klasifikuojamos ir periodizuojamos. Pirmoji mokslinė šio žanro dainų klasifikacija priklauso Augustui Robertui Niemiui, o tikrai nuodugnus skirstymas į žanrus, tipus, versijas prasidėjo po Antrojo pasaulinio karo 1956 m. pradėjus rengti lietuvių liaudies dainų katalogą.

Iš tiesų, vadinamąsias senąsias arba klasikinės karinės-istorines dainas, kuriose nėra konkrečių detalių, o tik kokie nors karo semantinio lauko konceptai, datuoti labai sunku, o kartais ir neįmanoma. Tačiau tokios dainos yra universalios ir ilgaamžės, nes jos gali būti pritaikomos bet kuriame istoriniame laike ir vietoje. Taip, regis, XX a. kurdami naujasias karines-istorines dainas intuityviai arba sąmoningai elgėsi jų autoriai.

Klasikinės karinės-istorines dainas parankiausia skirstyti pagal vyraujančią temą, nors ribos nėra griežtos. Pagrindinės temos yra kario išvykimas į karą ir kario mirtis, kiek blankiau dainose išreiškiama kario dalia, nelaisvė, mūšis, kario sugrįžimas namo ir kt.

Išvykimą į karą apdainuojančiose dainose istorinių momentų arba žinių apie konkrečius karus beveik nėra. Mintis ir emocija sutelkta į jaunuolio priverstinį atitraukimą nuo žemės darbų, šeimos, įpraštos ir aiškios aplinkos. Nežinia, nerimas, ilgesys – pagrindinės emocinės dominantės. Konkretesnių su tam tikru karu susijusių dalykų galima rasti karo žinios arba šaukimo į karą pranešimuose. Tam tikrą laikotarpį, kuriam gali priklausyti vieno ar kito tipo dainos, išduoda tik kai kurios tekstuose esančios detalės iš visuomenės istorijos. Pavyzdžiui, kario ginklų, aprangos nuosavybės skirtumai siejami su karinės organizacijos formomis, kurios yra nesunkiai identifikuojamos. Kiek daugiau realistinių detalių, istorinių pavadinimų, kareivių rangų, ginklų, kitos karinės atributikos pavadinimų yra jojimo į karą dainose. Tačiau ne visada šios konkrečios detalės junglios istoriniu požiūriu ir, pasak P. Jokimaitienės, „paskęsta lyriniam ir emocijiniame dainų fone“ (Jokimaitienė 1985: 16–17).

Nedidelę kario vadavimo iš nelaisvės grupę sudarančios karinės-istorinės dainos, tarp kurių nemaža sutartinių, laikomos archajiškoms, o jų istoriniu pagrindu neabejojama. Archajiškumas argumentuojamas dainų tekstuose esančiais kario vadavimo motyvais, kurie taip pat būdingi kalendorinėms bei veštuvinėms dainoms. Istoriskumas grindžiamas rašytiniuose šaltiniuose užfiksuotais karių paėmimo į nelaisvę ir išpirkimo faktais.

Dainų, kuriose nėra minimi konkretūs istoriniai įvykiai,

Iš kn. Vytenis Rimkus. Daikininkas Antanas Krištopaitis, Šiauliai, 1999.

SILVESTRAS VALIŪNAS - 1812 m. karo ir 1831 m. sukilimo dalvis. Iš ciklo "Lietuvos kariai". 67x49 popierius, akvarelė. 1995

datavimas (tiesa, abstraktus: daina „senesnė“ arba „naujesnė“) neretai remiasi lyrinio herojų – vaikinų, merginų, tėvo, motinos, brolių ir seserų – emocijų raiškos analize. Pavyzdžiui, jeigu emocijos reiškiamos santūriai, daina esanti senesnė už tą, kurioje jausmai išreiškiami atviriau.

Pačiomis vertingiausiomis – jos taip pat ir gausiausios – laikomos karinės-istorinės dainos apie kario žūtį. Šioje grupėje yra keletas ryškesnės tematikos pogrupių bei vyraujančių motyvų (mirties-miego situacija, žirgas – mirties žinios nešėjas, brolio parnešamos dovanos ir kt.). Bene daugiausia variantų turinti ir viena iš meniškiausių dainų laikoma ta, kurioje mirties žinią praneša žirgas – „Visi bajorai į Rygą jojo“ (K 320). Rečiau mirties žinią praneša paukščiai – gegutė, varnas.

Dainos, kuriose žirgas praneša daiktinį kario mirties įrodymą: mundurą, marškinius, karūną, dažniausiai „gromatėlę“, manoma, yra vėlyvesnės. Iš tokių dainų populiariausia ir lyriškiausia yra „Aušta aušrelė, šviesi pazarėlė“ (K 345).

Žinios apie kario žūtį pranešimas laiškeliu bene poetiškiausiai atskleidžiamas dainoje „Anoj pusėj Nemunėlio“ (K 331). Realistiškesni arba buitiškesni laiško motyvai kituose karinių-istorinių dainų variantuose rodo

tas dainas esant vėlyvesnes, o XIX–XX a. laiškas tampa oficialiu kario mirties pranešimu.

Daugelyje karinių-istorinių dainų, ypač vėlyvesniojo laikotarpio, yra gedėjimo motyvai. Viena iš populiariausių ir labiausiai ištirtų (Balys 1935: 142–178; Krištopaitė 1965) dainų yra „Per tiltą jojau“ (K 360). Pagrindinė idėja – motinos meilės apoteozė. Vėlyvesnėmis laikomose, Dzūkijoje labiau paplitusiose šio tipo dainose susitelkiama ne į motinos meilę, bet į mergelės lengvabūdiškumą.

Klasikinėse karinėse-istorinėse dainose dominuojančius motyvus beveik neįmanoma susieti su kovų su kryžiuočiais ir kalavijuočiais laikais, nedaug užuominų apie XVII a. karus su švedais, šiek tiek atsispindi kovos su totoriais bei turkais.

Klasikinių karinių-istorinių dainų masyve P. Jokimaitienė, kaip ir XVIII a. rašiusieji apie lietuviškas dainas, pasigenda epiškumo ir pabrėžia vyraujančią lyriškumą. Liaudžiai, tiksliau būtų sakyti – moterims, kurios laikomos pagrindinėmis šių dainų kūrėjomis, nebuvo žinoma ir nerūpėjo istorinė situacija, todėl siužetai nėra išplėtoti ir įvairūs. Išdainuojama žmogaus, šeimos, bendruomenės tragedija. Tačiau karinių-istorinių dainų lyrizmas yra kiek kitoks negu kitų žanrų dainose: jose siužetas ryškesnis, o veiksmų ir įvykių yra daugiau.

NAUJOSIOS¹³ (XVIII A. PABAIGOS–XX A. PRADŽIOS) DAINOS¹⁴

Naujas istorinis etapas, suponavęs laikotarpio aktualijas apdainuojančių karinių-istorinių dainų kūrybą, prasidėjo po 1795 m. Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalinimo. Didžioji dabartinės Lietuvos teritorijos dalis atiteko Rusijos imperijai, Užnemunė – Prūsijai. XIX a. pasunkėjo nacionalinė ir socialinė spauda, valstiečių vargino žiauri karinė tarnyba carinėje arba kaizerinėje kariuomenėje, vyko kariai su Turkija, Prancūzija, liepsnojo sukilimai.

Naujosios karinės-istorinės dainos klasifikuojamos jau ne pagal tematinį principą, bet pagal tekstuose atsekamus istorinius įvykius. XIX a. dainos sudaro tarsi dvi stambias grupes: rekrutų, šauktinių kareivių, prūsų kariuomenės dainos ir karų su Napoleonu, Turkija, sukilimų dainos. Savime suprantama, kad ir šiose dainose yra išlikusių karo semantinio lauko konceptų.

Tematiškai ir stiliistiškai margą šio laikotarpio karinių-istorinių dainų bloką jungia valstiečio – svetimos kariuomenės kareivio – požiūris į įvykius, išgyvenimai, jausmai. Greta konkrečius įvykius, situacijas, vietas apdainuojančių motyvų išlieka ryškūs universalieji atsiveikinimo, išleidimo į kariuomenę, artimųjų, savos

¹³ Šio istorinio periodo dainos tyrinėjimuose sinonimiškai vadinamos vėlyvosiomis arba naujosiomis. Šis apibūdinimas tinkamas klasikinių dainų ir abejotinas XX a. sukurtųjų atžvilgiu.

¹⁴ Poskyris parengtas remiantis P. Jokimaitienės (Jokimaitienė 1995: 7–24), V. Ivanauskaitės (Ivanauskaitė 2003: 7–52) įvadiniais straipsniais).

Kazimieras Stropus grįžta iš I-ojo pasaulinio karo. Pasitinka mama ir broliai. Apie 1920 m. Ignaco Stropaus nuotr. Iš leidinio Kartena.

aplinkos ilgesio, žinios perdavimo ir kt. motyvai.

Dainose apie tarnybą carinėje kariuomenėje ištrigęs ne tik rekrutų padėties sunkumas, asmeniniai išgyvenimai, bet ir įspūdžiai iš Prūsijos–Rusijos (1812), Rusijos–Turkijos (1877–1878) karų. Pasakojama apie kelionę į Turkiją, minimos vietovės, pro kurias teko keliauti (Gardinas, Tbilisis, Dunojus), apdainuojamas svetimų kraštų kraštovaizdis, kovų ir jų padarinių baisumas, barbariškas laidojimas suverčiant lavonus į duobes ir pan.

Prūsijos kariuomenėje tarnavusių ir Prūsijos–Prancūzijos (1806) kare dalyvavusių lietuvių dainose jaučiama prūsiškojo militarizmo dvasia, optimizmas, kariškas šaunumas (Jokimaitienė 1995: 14).

Ir Didžiosios Lietuvos, ir Mažosios Lietuvos lietuvių dainuotose karinėse-istorinėse dainose galima apčiuopti valstybių, kurių kariuomenėse jie tarnavo, karinių struktūrų, ginklų, vietovių ir, žinoma, tuometinės ideologijos požymių. Dainose, tęsiančiose lietuviškų dainų kūrybos tradiciją, juntama vokiškų, lenkiškų dainų įtaka, sekimai ar vertimai.

1794, 1831, 1863 m. sukilimų dainos savo stiliстика bei nuotaika gerokai skiriasi nuo kitų lietuviškų karinių-istorinių dainų. Jose tyrėjai išvelgia lenkų literatūrinę tradiciją, net mano, kad tai yra „savitas, į bendrą lietuvių liaudies dainų raidą nelabai įtelpantis reiškiny“ (Jokimaitienė 1995: 19). Natūralu, dainose minimi sukilimų vadų ir svarbių veikėjų vardai, vietovės, tačiau yra dainų, kurias sunku tiksliai priskirti vienam ar kitam

istoriniam įvykiui. Regis, universalieji dainų kūrybos bruožai leidžia jas perdirbti, pritaikyti naujoms situacijoms ir įvykiams.

Dainos, kuriose vyrauja realistiški įvykiai, o ne universalūs konceptai, ilgainiui tampa nebeaktualios. XIX a. sukurtos karinės-istorinės dainos – kokybinis pokytis lietuvių liaudies dainų raidoje. Tai metas, kai susiduria folkloras ir literatūra, sakinė ir rašytinė tradicijos. Dainų kūrimo iniciatyvą iš moterų perima karuose ar sukilimuose dalyvavę, įvykius tiesiogiai išgyvenę vyrai. Savo istorijas jie dažnai kūrė raštu.

Pagaliau karinėse-istorinėse dainose atsiranda epiškumo, kurio pasigendama klasikiniuose dainų tekstuose, požymių. Tačiau epiškumas niekaip negali įveikti ir užgožti stipraus lyrinio užtaiso. Būtent lyrizmas naujas dainas sieja su klasikinėmis, bet ne tik. Tai ir klasikinių dainų poetinės priemonės, ir konkrečios dainos. P. Jokimaitienė yra pastebėjusi, kad naujas karines-istorines dainas daugiausia veikė klasikinių dainų „Visi bajorai į Rygą jojo“, „Aušta aušrelė, šviesi pazarėlė“, „Anoj pusėj Nemunėlio“ ir kitų stilius. Tačiau panaudoti tradicines formules norint papasakoti konkrečią siužetinę istoriją sekėsi ne visada puikiai (Jokimaitienė 1995: 22).

Naujamam dainuojamosios tautosakos sluoksniui priskirtinos ir XIX a. pabaigos–XX a. pradžios karinės-istorinės dainos. Tai yra dainos apie Kražių skerdynes (1893), Rusijos–Japonijos karą (1904–1905), Pirmąjį pasaulinį karą (1914–1918). Šis pluoštas turi bendrumų ir

su anksčiau aptartomis XIX a. dainomis, ir su klasikinėmis karinėmis-istorinėmis dainomis. Vis dėlto atsiranda ir naujų tematinų bei stilišinių dalykų.

Dainų apie Kražių skerdytes yra nedaug¹⁵. Joms būdingas episkumas, įvykius perteikiantis siužetinis pasakojimas. Kadangi šis įvykis tiesiogiai susijęs su religine aplinka, nenuostabu, kad dainuojamojoje tautosakoje išsiskverbusios bažnytinių giesmių intonacijos.

Rusijos-Japonijos ir Pirmojo pasaulinio karo dainos kurtos tęsiant XIX a. vykusius karus apdainuojančią tradiciją. Abiejų minėtų karų dainoms būdingas santykinai nuoseklus, realistiškas pasakojimas, kartais net natūralistinis mūšio karo įvykių vaizdavimas, kurio klasikinėse karinėse-istorinėse dainose nėra. Tai lėmė keletas priežasčių. Viena iš jų – karo įvykių, kuriuos patyrė ir savo kūryboje siekė perteikti naujųjų dainų kūrėjai vyrai, realumas. Žinias iš karo, savo jausmus ir įspūdžius jie suguldydavo artimiesiems siunčiamuose laiškuose. Juolab, kad XX a. pirmojoje pusėje, kaip pastebi V. Ivanauskaitė, stiprėjo folklorui būdingas polinkis į jausmų hipertrofiją ir itin tiesmukas realybės interpretavimas. Taip pat tuo metu vis prienamesnė tapo spauda, kurioje netrūko pasakojimų iš karo lauko (Ivanauskaitė 2003: 28).

Rusijos-Japonijos karą menančiose dainose vaizduojama tolima kelionė į Mandžiūriją arba Rytų šalį, žiaurūs mūšiai Port Artūre, Charbine. *Aukštojo, Vilko, Vitko ir Auksos kalno* motyvai šio laikotarpio karinėse dainose išreiškia matytus vaizdus – tai yra realios mūšių vietos. Neįprasčiausia lietuvių kareiviams šiame kare buvo tai, kad didesnioji mūšių dalis vyko ne sausumoje, bet vandenyne. Dainų tekstuose įsipynę laivuose skęstančiųjų ar jų kūnus draskančių žuvų vaizdai.

Pirmojo pasaulinio karo dainose be įprastų karinėms-istorinėms dainoms tiesiogiai su karu susijusių aktualijų ir nuotaikų ypač dažni bažnytiniai, religiniai motyvai. Mat bažnyčia karo metu buvo ir informacijos sklaidos, ir susirinkimų, ir paguodos vieta. Dvasininkai ragino daug melstis ir namie, ir bažnyčiose, sprendžiant iš dainų tekstų, neretai ir pagraudendami, kad šis baisus karas esąs Dievo bausmė. Todėl ne vienas kūrinytis tiek turiniu, tiek forma artimas religinėms giesmėms.

Žmonijos istorijoje Pirmasis pasaulinis karas išsiskyrė tuo, kad jame pirmąkart buvo naudojama tiek daug ir tokios įvairios technikos. Tai matyti ir to laiko karinių-istorinių dainų tekstuose, tačiau žirgo motyvas tebėra gyvas. Tiesa, kartais jis yra tik poetinė priemonė, o kartais – karo realybės dalis.

Visuotinė, netikėta, visai šeimai ir bendruomenei skaudi darbingų vyrų mobilizacija į karą perteikiama dvejopai:

¹⁵ XIX a. carinės Rusijos valdžia, griaudama bažnyčias ir vienuolynus, vykdė agresyvią šačiatikiybės platinimo Lietuvoje politiką. Kražių apylinkių gyventojai 1893 m. rudenį pasipriešino caro valdžiai, siekusiai sunaikinti Kražių benediktinų vienuolyno bažnyčią. Kazokai žiauriai susidorojo su bažnyčių saugojusiais parapijiečiais. Šis įvykis plačiai nuskambėjo Rusijos imperijoje ir už jos ribų, įstrigo liaudies atmintyje bei tautosakoje (Ivanauskaitė 2003: 8).

viena vertus, naujamai dainuojamajai tautosakai būdingu tiesioginiu pasakojimu apie įvykius ir, kita vertus, klasikinėms karinėms-istorinėms dainoms būdingais poetiškais išvykimo į karą ir atsisveikinimo vaizdais. Naujosiose dainose išryškėja ir anksčiau nenaudota lyriška detalė – kulkos ir bitės sugretinimas.

Savita Pirmojo pasaulinio karo dainų tematinė grupė – dainos apie karių kapus. Kapų, laidojimo nepašventintose kolektyvinėse kapavietėse, mirties mūšio lauke motyvų senosiose karinėse-istorinėse dainose nėra. Kario kapus apdainuojančiuose tekstuose atsiranda kapo puošimo detalių, ypač gausėjančių XX a. pradžios lietuvių laidojimo kultūroje. Didelė reikšmė teikiama kryžiui ant kareivio kapo – tai sietina su anksčiau minėta religine tematika. Apibendrinama šią tematinę grupę V. Ivanauskaitė pabrėžė, kad karių kapų motyvai tapo viena spalvingiausių ir įdomiausių folklorinių temų, susijusių tiek su realiu istoriniu kontekstu, tiek su „daug gilesnėmis kultūrinėmis katalikiškais Lietuvos žmonių vertybinėmis nuostatomis“ (Ivanauskaitė 2003: 40).

Pirmasis pasaulinis karas Lietuvoje buvo ir vokiečių okupacijos laikas. Naujoji valdžia siekė įvesti savo tvarką šiame jų požiūriu kultūriškai atsilikusiam krašte, naudoti vietinius išteklius, nepertraukiamai tiekti maisto produktus ir įvairias žaliavas Vokietijai. Todėl buvo kuriama daug naujų, žmonėms nepalankių taisyklių bei potvarkių. Šios aplinkybės ir daugelis kitų su vokiečių okupacija susijusių detalių (pvz., šunų laikymo, vištų kiaušinių pristatymo tvarka, žandarų apranga, pakelių tvarkymo, prekybos būtiniausio naudojimo produktais ir prekėmis monopolizavimas ir kt.) savitai interpretuotos ir apdainuotos dainose, neretai turinčiose sarkazmo, pasityčiojimo elementų.

Okupacinė valdžia šiai tvarkai palaikyti pasitelkė kunigus. Išnaudodami, net plėsdami vietos gyventojų ūkius, okupantai nepraleido pro pirštus ir bažnyčios turto. Daug maldos namų ne tik išplėsta, bet ir apniokota ar net sugriauta. Pasitaikydavo bažnyčiose ir susišaudymų. Stipriai varžytas laisvas gyventojų judėjimas, bet kokia kultūrinė veikla, uždrausti tautiniai susibūrimai, laiškų rašymas. Visi šie dalykai įamžinti to meto karinėse-istorinėse dainose.

Pirmasis pasaulinis karas, vokiečių okupacija Lietuvoje bei jau kurį laiką iki tol brandintos nacionalinės valstybės idėjos atvedė prie 1918 m. vasario 16-osios Nepriklausomybės akto paskelbimo ir tolimesnio Lietuvos valstybės kūrimosi bei vystymosi.

Lyginant lietuviškas klasikinės ir naujasias karines-istorines dainas, pastebima, kad pirmosiose, laikomose senesnėmis, maža episkumo bei istoriškumo. Daugelyje jų vyrauja lyriškumas ir tobulą pripažįstama poezija. Vėlyvesniuose tekstuose atsiranda žymiai daugiau episkumo bei realių įvykių. Dėl to, daugelio folkloro tyrinėtojų manymu, labai nukenčia poezija. Vieni tą poeziją vertina griežčiau ir laiko

Prie sukilėlių paminklo Klaipėdoje, 2013 m. V. Jocio nuotr.

menkaverte, kiti – traktuoja kaip faktą, su kuriuo reikia skaitytis, ypač siekiant mokslinio objektyvumo. Viena tokių autorių – V. Ivanauskaitė, į naująją liaudies kūrybą žvelgianti ir vertinanti objektyviai, be negatyvaus požiūrio į kartais nevykusį eilavimą, beskonybę ir pan. Šiai autorei priklauso vertinga vienos iš naujųjų karinių-istorinių dainų „Kam tu sprogsti, ažuolėli“ (K 712), kuri laikoma Rusijos-Japonijos karo daina, analizė (Ivanauskaitė 2003: 16–19). Analizuodama ir aptardama gausius šios dainos variantus (jų yra beveik 500), ji parodo mechanizmą, kaip galėjo susiformuoti klasikinės karinės-istorinės dainos ir kodėl jose nėra istorinių įvykių.

Lygindama visus užfiksuotus dainos „Kam tu sprogsti, ažuolėli“ variantus, V. Ivanauskaitė pastebi, kad juose įvairios „japoniškos“ realijos gausiai varijuoja, o vėliau užrašytuose variantuose jų iš viso nebelyka. Šis reiškinys aiškinamas tuo, kad ilgainiui šio karo įvykiai pasimiršo ir tapo nebeaktualūs. Tik dainų pateikėjai primena, kad tai apie „japonską vainą“. Dar daugiau: pirmasis dainos „Kam tu sprogsti ažuolėli“ tekstas 1899 m. užrašytas J. Basanavičiaus ir paskelbtas 1902 m. „Ožkabalių dainose“, t. y. dar prieš Rusijos-Japonijos karą. Tik po keleto metų ši daina papildyta įvairiomis japonų karo realijomis, kurių po kurio laiko vėl nebelyko. Dainininkai prisimena arba perima jau tik trumpuosius, lyriškuosius variantus be realistiškos karo vaizdų. Vadinas, įsiliejantys ir išnykstantys aktualūs motyvai rodo „dainos atvirumą“ (Ivanauskaitė 2003: 19), folkloro gyvavimo arba nykimo procesą ir tai, kad tvariausi yra conceptualūs dalykai.

Ši daina iliustruoja ir kita: motyvų bendrumą, o gal jų

perėmimą iš kaimyninių tautų folkloro. Pavyzdžiui, kelio laišto motyvas, kuris, Aleksandro Potebnios duomenimis, slavų tradicijoje turi gilią apeiginę šaknis. Todėl manoma, kad kelio laišto motyvas į lietuviškas dainas įsiliejo iš baltarusių ir ukrainiečių dainavimo tradicijos (Ivanauskaitė 2003: 17).

Remiantis aptartuoju ir daugeliu kitų dainų pavyzdžių, galima sakyti, kad poetinių motyvų conceptualumas yra ilgaamžiškiausias dalykas. Vadinas, gali būti, kad klasikinėse karinėse-istorinėse dainose yra nunykę ikirašytiniu laikotarpiu egzistavę karus su kryžiuočiais ar dar ankstesnius laikus liudijantys epiniai elementai. Žinia, jie galėjo išnykti arba jų galėjo nebūti dėl to, kad motyvas visais laikais buvo pagrindinės dainuojamosios tautosakos saugotojos, perdavėjos, galbūt – iki tam tikro laiko – ir kūrėjos. Vėlyva rašytinė kultūra, menkas vyrų išsilavinimo lygis lėmė žodinės kūrybos dominavimą.

TARPUKARIO LIETUVOS (1918–1940) LAIKOTARPIO DAINOS¹⁶

Tarpukarinio Lietuvos karinės-istorinės dainos taip pat priklauso vėlyvųjų dainų sluoksniui. Jos kurtos klasikinės ir naujosios dainuojamosios tautosakos bei literatūrinės kūrybos fone. Folklorinę žodinę tradiciją palengva keitė rašytinė. V. Ivanauskaitės manymu, šis laikotarpis galėtų žymėti senosios tradicinės kultūros saulėlydį ir literatūros aušrą, tačiau „visiško susiliejimo neįvyko. Lietuviams

¹⁶ Poskyris parengtas pagal V. Ivanauskaitės (Ivanauskaitė 2004: 7–50) įvadinį straipsnį ir leidinį „Nepriklausomybės kovų dainos“ (1998).

niekada nepakaks poezijos, jiems visuomet reikės dainų“ (Ivanauskaitė 2004: 50).

Dėl rašytinės kultūros stiprėjimo tuo laiku ėmė daugėti (ir išlikti vėliau) pavienių nežinomų autorių dainų. Vienos jų savo menine verte prilygsta klasikinei dainuojamajai tautosakai, kitos laikomos menkavertėmis visais atžvilgiais. Tačiau net ir „gerieji“ anoniminės autorinės kūrybos kūrėniai neatitinka grynojo folkloro kūrinių apibrėžties, nes neturi variantų. Be to, turimas vienietinis užrašytas variantas gali būti ir ne vienintelis, jo sklaida žodinė ir nekontroliuojama.

Folkloro vertingumo lygmenų nuštatymo klausimas jau nuo pat tautosakos rinkimo pradžios iškreipė tikrąją padėtį. Dainuojamąją tautosaką tyrinėjant diachroniškai, labai aiškiai pasirodo, kokia sudėtinga ir daugiabriaunė ši problema. Pavyzdžiui, XX–XXI a. dalis plačiai dainuotų ir tebedainuojamų karinių-istorinių dainų: „Ant kalno mūrai“, „Augo girioj ąžuolėlis“, „Balnokim, broliai, žirgus“, „Vai, ko nusižvengei, bėrasai žirgeli“ ir kt. nebuvo laikomos archajiškomis, „tikromis“ ir vertomis užrašinėti. Todėl jų populiarumas yra atvirkščiai proporcingas tautosakos archyvuose užrašytų variantų skaičiui.

Karinių-istorinių dainų tematiką XX a. pirmojoje pusėje diktavo sparčiai besivystantis pasaulis ir ypač istoriniai įvykiai Lietuvoje. Be to, Vakarų Europoje jau kuris laikas sklandė nacionalizmo idėjos, įkvėpusios nacionalinių valstybių kūrimąsi tautinės kultūros pagrindu. Lietuvių kalba ir folkloras sąmoningai pasirinkti kaip pamatiniai

Lietuvos valstybės tapatumo dėmenys. Tarpukario dainuojamojoje tautosakoje ryškiausiai atsispindi nepriklausomybės kovos, Lietuvos kariuomenės organizavimas, Vilniaus krašto okupacija, Dariaus ir Girėno skrydis.

Susikūrus nepriklausomai valstybei, bene pirmąkart istorijoje pradėta kurti ir lietuviška Lietuvos kariuomenė, kurią organizavo iš carinės kariuomenės Rusijoje grįžę karininkai. Nepriklausomybės kovose 1918–1920 m. savanorių kariuomenės būriams teko kautis už Lietuvos laisvę su bolševikais, bermontininkais, lenkais. Nežiūrint įvairių sunkumų ir teritorinių praradimų, nepriklausoma Lietuvos Respublika kūrė modernų gyvenimą, daug pasiekta ekonomikos, švietimo bei kultūros srityse.

Stiprėjo ir Lietuvos kariuomenė, ugdyti profesionalūs karininkai. Tarpukaryje Lietuvos jaunuoliams kariuomenė tapo ne tik karo meno ir vyriškumo mokykla, bet ir visapusiško lavinimosi vieta. Tuo buvo rūpinamasi valstybiniu lygiu. Rimtai žiūrėta ir į kareivių dainų repertuarą: raginta jį peržiūrėti bei atnaujinti. Skatinta rinkti karių dainuojamas dainas, buvo sudaryti metodiniai nurodymai, kaip šį darbą tinkamai atlikti.

Griežtai pasisakyta prieš slaviškų dainų, kurias galėjo platinti anksčiau tarnavusieji carinėje Rusijos kariuomenėje, įsiliejimą į lietuvišką repertuarą. Tai laikyta nepriimtina ir kuo greičiau šalintinu dalyku, nederančiu su tuo metu ypač propaguotomis tautiškumo idėjomis.

Savaime suprantama, kad pirmaisiais lietuviškos kariuomenės metais savanoriai natūraliai kylantį poreikį dainuoti tenkino dainuodami gimtojoje aplinkoje išmoktas dainas. Tačiau greitai paaiškėjo, kad jų nepakanka. To meto kareivių prisiminimuose rašoma, kad ypač nesisekė tas dainas dainuoti žygiuojant. Kariuomenės ir visuomenės veikėjai spaudoje ragino kompozitorius kuo greičiau sukurti dainų, tinkamų dainuoti žygiuojant. Leisti specialūs karių dainų dainynėliai.

V. Ivanauskaitė, remdamasi nepriklausomybės kovas menančiais tekstais ir liaudies dainų archyve esančia dainų medžiaga, teigia, kad vaikų daina „Pelėda“ arba „Išėjo tėvelis į mišką“ (Vlk 305) laikoma populiariausia Lietuvos savanorių daina (Ivanauskaitė 2004: 15). Atsakyti, kas lėmė šios dainos sėkmę, ne taip ir sunku: nesudėtinga melodija ir tekstas. Muzika sudėta iš aiškaus ritmo ir trigarsio tonais bei sekvencijomis grįžtos įsimenamos melodijos. Poetinis tekstas lyg vaikiškai nekaltas, bet turintis ir perkeltinę prasmę. Vienos ar kitos dainos pasirinkimą lėmė ir joje esantys „reikalingi“ žodžiai, kaip antai minėtoje dainoje „šauti“, „išėiti į mišką“ ir pan.

Į karių repertuarą įsiliejo lengvai transformuojamos klasikinės arba naujos dainos, į kurių tekstus buvo galima įterpti tuo metu aktualius dalykus. Tačiau pastebėta, kad, kitaip negu dainose apie Rusijos-Japonijos ar Pirmąjį pasaulinį karus, kuriose vyravo epiškas, „tarpukario dainose daugelis senųjų motyvų atgimė ir suklestėjo iš naujo“. Išėjimo į karą, žinios perdavimo, kario mirties motyvai ir žirgo folklorinis įvaizdis padėjo išryškinti nepriklausomybės kovų prasmę ir didingumą (Ivanauskaitė 2004: 17).

Klasikinius folklorinius motyvus ir įvaizdžius savo kūryboje naudojo to meto poetai, tikėtina, jų pavyzdžiu sekė ir nežinomi naujosios dainuojamosios tautosakos kūrėjai. Tačiau klasikiniams motyvams siekta suteikti papildomos vertės: kova ir mirtis peržengia asmenines kario ir jo šeimos ribas ir tampa herojišku poelgiu dėl Tėvynės, dėl Lietuvos. Akivaizdu, kad tai yra romantizuotas požiūris, kita vertus, tai yra kariuomenės ideologijoje sąmoningai naudojama motyvacinė priemonė, atsispindėjusi oficialiame diskurse ir individualioje asmens kūryboje. Klasikinių dainų autorėms (tarus, kad jas kūrė moterys) rūpėjo ne heroizmas, bet mylimojo, sūnaus, brolio, tėvo ir šeimos maitintojo netektis.

Herojiškos mirties vaizdinį papildė išplėtoti karių laidojimo, kapų dabavimo motyvai, kurių jau buvo pasirodę ir Pirmojo pasaulinio karo dainose. Su Lietuvos valstybingumu naujojoje dainuojamojoje tautosakoje atsirado ir nauji motyvai: meilė tėvynei, pareiga ją saugoti ir ginti. Tautiniai interesai iškeliama aukščiau už asmeninius. Tačiau meilės jausmo asmeniui motyvai, būdingi tuo metu ypač populiarėjantiems romansams, ir karinėse-istorinėse dainose išlieka dažni. Kuriamas romantizuotas mylimosios paveikslas, jausmai reiškiami atvirai, dramatiškai.

Dainų kūrybos naujovės kilo ne tik iš kasdienės aplinkos, bet ir iš literatūros kūrinių. Lietuvių rašytojai, poetai dažnai naudojo liaudies kūrybą ir kaip įkvėpimo šaltinį, ir kaip struktūrinį modelį. Natūralų karinių-istorinių dainų kūrybos procesą iš dalies į savo rankas perėmė karinė vadovybė. Imta rūpintis karių dainų repertuaru ir muzikiniu lavinimu, naujų aprobuotų dainų buvo mokoma specialiai. Taip per gana trumpą laiką susiformavo dainų grupė, į kultūros istoriją bei folkloristiką įėjusi žygio dainų pavadinimu. Žygio dainos nuo kitų karinių-istorinių dainų skyrėsi stiliška, motyvais. Imta gretinti bernelį artoją ir bernelį karį ir siekti pripažinimo, kad karys yra toks pat šaunus, vyriškas ir svarbus kaip ir artojas. Karinė tarnyba savaime imta sieti su miesto aplinka ir kultūra, dainose atsirado miestietiško gyvenimo atributų.

Plito šios dainos taip pat naujais būdais. Tarnaudami kariuomenėje, kariai išmoktas dainas užsirašinėjo sąsiuvinuose. Nauda buvo dvejopa. Kariui – rašymo įgūdžių įtvirtinimas, kultūros istorijai – naujojo folkloro įamžinimas. Kariškos arba kariškių dainuotos dainos sklido kariams bendraujant su sodžiaus jaunimu, vėliau, baigus tarnybą, dainuojant tas daineles savo gyvenamoje aplinkoje. Prie to prisidėjo tarpukaryje gana gausiai leisti karių dainų dainynėliai.

Su istoriniais, visuomeniniais įvykiais ir rašytine bei miesto kultūra glaudžiai susijusios ir kitos tarpukario populiarios karinės-istorinės dainos, kuriose apdainuojamas soštinis Vilniaus ir krašto netekimas (1920–1939) bei lakūnų Dariaus ir Girėno skrydis per Atlantą (1933).

Vilniaus krašto padėtis ir lietuvių gyvenimo sunkumai okupuotame krašte tarpukario Lietuvoje buvo skaudi problema, įvairiai reikšta viešojoje erdvėje. Per spaudą, mokyklas, visuomenines organizacijas, bažnyčią ir kt. žinios pasiekdavo atokiausias Lietuvos vietas ir žmones, niekada nebuvusius Vilniuje. Antai visuomeninė organizacija „Vilniui vaduoti sąjunga“, veikusi 1925–1938 m., propagavo Vilniaus krašto atgavimo idėją imantis tik kultūrinių priemonių. Neskaitant kitos veiklos, sąjunga leido žurnalą „Mūsų Vilnius“. Švietimo ministerija 1927 m. leido mokyklose kalbėti Vilniaus maldą į Aušros vartų Dievo Motiną. Į mokyklines programas buvo įtraukti kai kurie Vilniaus tematikos bei lakūnų Dariaus ir Girėno žygdarbį apdainuojantys lietuvių poetų kūriniai: tai ypač pasitarnavo jų plačiai sklaidai ir adaptacijai dainuojamojoje tautosakoje.

V. Ivanauskaitė, aptardama Vilniaus vadavimo dainas, nurodė tokius pagrindinius jų motyvus: Vilnius – lietuviams gyvybiškai reikalinga istorinė soštinė; žygio į Vilnių, t. y. lietuvių sugrįžimo į istorinį savo centrą, vaizdas; okupuoto Vilniaus krašto lietuvių vargai (Ivanauskaitė 2004: 34–36). Pačios populiariausios XX a. pradžios Vilniaus vadavimo dainos dainuojamos iki šiol: „Vai, ko nusižvengei, bėrasai žirgeli“, „Vilniaus miesto žali bromai“ ir kt. Apibendrinama Vilniaus vadavimo tematikos dainas, V. Ivanauskaitė nurodė, kad Vilniaus

Prie paminklo Žuvusiems už tėvynės laisvę 1920 m. Seinių krašte. V. Jocio nuotr.

kaip miesto įvaizdis apskritai lietuvių kultūroje yra mitologizuotas ir sakralizuotas, savotiška „pažadėtoji žemė“ (Ivanauskaitė 2004: 42).

Vilniaus krašto problematika sužadino to meto ir vėlesnių laikų folkloristų dėmesį ir šiai karinių-istorinių dainų grupei, ir viso krašto dainuojamajai tautosakai. Jau 1923 m. gruodžio 29 d. Lietuvių mokslo draugijos posėdyje J. Basanavičius skaitė paskaitą „Vilnius lietuvių dainose“. 1938 m. J. Balys parengė Vilniaus krašto tautosakai skirtą ketvirtąjį „Tautosakos darbų“ tomą „Vilniaus krašto lietuvių tautosaka“. Po Antrojo pasaulinio karo apie Vilnių dainuojamojoje tautosakoje rašė P. Jokimaitienė (Jokimaitienė 1982: 112–121), Gražina Krivickienė-Guštaitytė („Vilnius lietuvių liaudies dainose“, 1970), V. Ivanauskaitė (Ivanauskaitė 2004: 31–43) ir kt.

Išskirtinį ir įsimintiną XX a. pirmosios pusės istorinį įvykį – Dariaus ir Girėno skrydį per Atlantą 1933 m. liepos 15 d. ir lakūnų žūtį – tauta taip pat įamžino savo dainose. „Lituanikos“ palydos Niujorke, lakūnų skrydis ir jų laukimas Kaune bei Dariaus ir Girėno mirtis ir laidotuvės – pagrindiniai šios istorijos momentai. Dainų tekstuose jaušta tikroviškų detalių, ypač mėgta apdainuoti katastrofos metu nesudužusį Dariaus laikrodį, spaudoje sklاندžiusią mintį, esą lėktuvą pašovė vokiečiai. Bet viena svarbiausių šio įvykio detalių, teikusi peno profesionalų ir mėgėjų kūrybai – lakūnų testamentas. Pagrindinė jo mintis – aukojimasis dėl Lietuvos garbės ir gerovės – tapo daugelio kūrinių leitmotyvu.

XX A. ANTROSIOS PUSĖS DAINOS¹⁷

Visomis prasmėmis naujas etapas Lietuvos valstybės gyvenime prasidėjo prieš Antrąjį pasaulinį karą ir užsitęsė iki XX a. paskutiniojo dešimtmečio. Kariniai, politiniai, visuomeniniai įvykiai sugulė į Antrojo pasaulinio karo, pokario bei partizanų dainų posmus. K. Aleksynas, renkęs šios tematikos LLD tomus, teigia, kad „Per šį sunkų išbandymų, praradimų, fizinių bei dvasinių kančių laikotarpį radosi tiek *visuomeninį skambesį* [išryškinta L. P.] turinčių dainų, kiek jų, galima drąsiai teigti, nebūta kokiu kitu tautos istorijos tarpsniu.“ Savaiame suprantama, kad ši dainuojamosios tautosakos dalis priskirtina vėlyvajam sluoksniui arba „moduliuotam“ tautosakos tęsiniui (Aleksynas 2005: 7).

Kaip ir tarpukario ar dar kiek ankštesnių laikų dainos, šio laikotarpio karinės-istorinės dainos glaudžiai susijusios su rašto kultūra. Skirtumas tas, kad šiuo laikotarpiu poezija, pritiksusi viršti dainomis, dažniausiai turėjo glūdėti atmintyje arba saugiai paslėptuose užrašuose. Dainuoti ją garsiai arba nepatikimoje draugijoje buvo pavojinga. Okupantų atneštas ir planingas bei atkakliai diegtas nelietuviškas repertuaras netrukus tapo parodijuojamu

¹⁷ Poskyris parengtas pagal K. Aleksyno darbus (Aleksynas 2005: 7–50; Aleksynas 2009: 7–46; Aleksynas 1992: 3–97).

objektu. Valdžia greitai susivokė, kad reikia kurti tinkamai orientuotą, lietuvišką „tarybinį“ repertuarą ir „revoliucinę“ tautosaką. Tuo pačiu metu liaudis, ypač inteligentija ir studijuojantis jaunimas kūrė antitarybinę tautosaką.

1941 m. prasidėjus masiniams trėmimams į Sibirą, poezija ir dainos tapo ta sritimi, kuri išlaisvindavo sunkiai išstveriamos tikrovės sukeltas emocijas. Vokiečių kariuomenės įėjimas į Lietuvą tik trumpam apramino nuo bolševikų siautėjimo ir tremties įsibaiminusių žmones. Pasirodė, kad ir vieni, ir kiti yra savų tikslų siekiantys okupantai: taip lakoniškai ir sarkastiškai apibendrinama to meto dainose.

Margame karo meto dainų pluošte humorištinio politinio pobūdžio dainų grupė yra išskirtinė. Karo meto dainose, taip pat kaip ir kitų laikotarpių karinėse-istorinėse dainose, aktualūs tradiciniai kario atsisveikinimo su artimaisiais, mylimąja ir gimtąja aplinka motyvai. Atsiranda mintis vėl atsikovoti Lietuvos nepriklausomybę.

Antrojo pasaulinio karo baigtis grąžino į trumpąją prieškarinio okupacijos situaciją, šįkart užsitęsusių bent pusę šimtmečio: „tarybinės tautosakos“ rinkimas, konkursinė ar priverstinė jos kūryba ir pan. Ir, žinoma, drauštasi bet koks nepriklausomos Lietuvos prisiminimas arba pasipriešinimą bolševikų tvarkai įkvepiančios dainos. Toks repertuaras, patekęs į Lietuvių tautosakos rankraštną, buvo slepiamas tarp kitų rankraščių ir neregistruojamas. Pagrindinė tuomet viešai nedainuotų, slėptų dainų mintis – apverčiamas tėvynės Lietuvos laisvės praradimas. Tik XX a. pabaigoje Lietuvai atgavus nepriklausomybę, šios dainos grąžintos į viešai prieinamus rinkinius.

Ilgainiui pradėtos kurti ar adaptuoti tarybinį gyvenimą, sovietų vadus ir panašius dalykus apdainuojančios dainos. Nemaža dalis „privalomos tarybinės tautosakos“ buvo sukurta falsifikuojant anksčiau dainuotas dainas, įterpiančias pakeičiant vieną kitą eilutę einamojo laiko aktualijomis. Kaip prisimena K. Aleksynas, ypač „nusipelnė“ Vilniaus pedagoginio instituto studentai lituanistai (Aleksynas 2005: 29–30).

Vienas siaubingiausių pokario vykusių dalykų – trėmimai į Sibirą. Tremtinių dainose apdainuojamos dramatiškos situacijos: nuo suėmimo, išvežimo, gyvenimo ar mirties tremtyje iki grįžimo ar svajų grįžti į Lietuvą. Specialus tremtinių repertuaras atsirado ne iš karto, iš pat pradžių dainuotos dar iki šio baisaus gyvenimo posūkio tarpukario ar anksčiau kurtos dainos. Pagrindinis tremtinių dainų motyvas – tėviškės ilgesys.

Į kalėjimus, o vėliau į Sibiro konclagerius patekdavo ir pokario pogrindžio kovose dalyvavusieji arba bent įtariamieji neklusnumu valdžiai. Politiniai kaliniai, kaip ir tremtiniai, dainavo visa lietuviška, ką prisiminė dainavę Lietuvoje. Tarp politinių kalinių buvo daug inteligentiškų, kūrybingų žmonių, kurie savo nepakeliamą būtį pildė juos pačius ir nelaimės draugus įkvepiančia kūryba. Tačiau šiose dainose, pasak K. Aleksyno, maža šviesių spalvų, nors pagrindinis

tikslo – laisvė (Aleksynas 2005: 48–49).

Pokario vykusio ginkluoto pasipriešinimo okupantams epizodai sudėti į partizanų dainų posmus. Manoma, kad Lietuvoje per palyginti labai trumpą laiką niekada nebuvo sukurta tiek daug ir tokių įvairių dainų kaip pokario (Aleksynas 2009: 7). Partizaninių kovų amžininkai savo prisiminimuose pabrėžia, kad dainos ir dainavimas buvo pagrindinė emocijinė atrama. Dainuotos klasikinės ir naujosios liaudies dainos, romansai, pripažintų ar žinomų (identifikuotos pavardės) poetų eilėraščiai, tapę dainomis. Tačiau bene labiausiai tiko tarpukario sukurtos nepriklausomybės kovų dainos. Sprendžiant iš išlikusių partizanų dainų repertuaro, dainingiausi buvę Džūkijos partizanai.

Sovietmečiu partizaninis judėjimas vadintas „banditų siautėjimu“, tad ir partizanų, kaip ir tremtinių bei politinių kalinių, dainos tuo metu buvo ideologiškai nepriimtinos ir pavojingos. Tokios dainos arba komentarai apie jas, kaip ir tremtinių dainos, buvo šiek tiek perdirbamos, pritaikomos, kad nekeltų pavojaus šias dainas padainavusiems ir jas užrašiusiems. Taip radosi nemažas pluoštas „tarybinės tautosakos“. Plito partizanų dainos sakytiniu ir rašytiniu būdu, dalis mažai populiarus repertuaro išliko tik dėl to, kad buvo užrašytos dainų sąsiuvinuose arba atsiminimuose.

Partizanų dainų masyvą K. Aleksynas yra linkęs komponuoti į vientisą siužetą arba *partizano istoriją*. Ji dėliojama į tokią struktūrą: išėjimas iš namų, atsisveikinimas, gyvenimas miške, kovos ir žūtis, pomirtinis pagerbimas, gedėjimas (Aleksynas 2009: 9).

Dainų turinys ir nuotaika leidžia sakyti, kad tam tikra jų dalis buvo sukurta partizanavimo pradžioje. Jaučiamas tikėjimas savo teisumu ir pergale, ryžtas, drąsa, valiūkiškas linksmumas. Ilgainiui dainų tekstuose atsirado vis daugiau nerimo, skausmo dėl žūstančių bendražygių ir blėstančių vilčių laimėti šią nelygią kovą. Tačiau nuostata, kad „kiekviena žūtis tėvynės labui yra didžiai prasminga“, išliko (Aleksynas 2009: 12–24).

KARINIŲ-ISTORINIŲ DAINŲ MELODIKA¹⁸

LLD karinių-istorinių dainų šeiatomyje esančios melodijos leidžia sakyti, kad muzika taip pat yra dviejų pagrindinių sluoksnių, su išlygomis vadintinų *klasikiniu* ir *naujuoju* muzikiniu folkloru. Tačiau yra ir *tarp sluoksnių*, kuriam būdingi ir klasikinės, ir naujosios dainuojamosios tautosakos bruožai. Tiesa, jie lengviau apibrėžiami analizuojant tekstus, o ne melodijas. Klasikinių karinių-istorinių dainų melodikai yra būdinga polifonija, monodija, paralelinis daugiabalsumas ir homofoninis-harmoninis stilius. Visos XX a. antrosios pusės naujųjų karinių-

¹⁸ Poskyris parengtas pagal Ž. Ramoškaitės darbus (Ramoškaitė 2005: 51–63; Ramoškaitė 2009: 47–53).

istorinių dainų melodijos yra homofoninio-harmoninio stiliaus. Ž. Ramoškaitės manymu, maždaug ketvirtadalis jų yra išlaikiusios šokių tokių ryšį su klasikine. Kiti trys ketvirtadaliai melodijų priskirtinos vėlyvojo sluoksniui arba šiuolaikiniam muzikiniam folklorui. Jame dominuoja romansinės melodijos ir nežinomų arba žinomų autorių sutautosakėjusios melodijos: kūrinių replikos, improvizacijos, artimi sekimai ir pan. Naujųjų karinių-istorinių dainų muzikoje regioniniai požymiai išnykę.

Feodalizmo epochai (XIV–XVIII a.) priskiriamų dainų melodijos yra stilištiškai visiškai kitokios negu Antrojo pasaulinio karo, pokario, tremtinių, politinių kalinių ir partizanų dainų melodijos. Melodinių atitikmenų tarp jų, galima sakyti, nėra. Šokių tokių bendrumą rodo tik gana formalūs ritmo ir formos parametrai. Kuriant naujas karines-istorines dainas, bene labiausiai mėgtas trijų dalių metras, valsiškos melodijos buvusios labai populiaros. Trijų dalių metras gana dažnas ir klasikinių dainų melodijose. O priešaktis laikomas naujųjų liaudies melodijų požymiu.

Antrojo pasaulinio karo ir pokario, tremtinių, politinių kalinių ir partizanų dainų muzika – jų atsiradimo ir gyvavimo laikotarpio muzikinis atspindys. Dominuoja individualios kūrybos pradai, todėl melodijos labai įvairuoja. Rašytinė tradicija jau nuo XIX a., o ypač nuo XX a. pradžios ėmė viršyti sakytinės atžvilgiu, nors iki tol šios tradicijos veikė viena kitą. XX a. antrojoje pusėje situacija pasikeitė taip kardinaliai, kad, pasak Ž. Ramoškaitės, XX a. naujųjų karinių-istorinių dainų kūrėjai „senųjų karinių-istorinių dainų nebemokėjo ar net jų nebuvo girdėję. Jie buvo pamėgę kitokias dainas“ (Ramoškaitė 2005: 56). Ir nors ne visos jos aukšto meninio lygio, tačiau ryškiausios priklauso „lietuvių folkloro aukso fondui, kuriame išsitenka ne tik archajiška, klasikinė, bet ir naujųjų laikų dainuojamoji liaudies kūryba“ (Ramoškaitė 2009: 47).

XX a. dainas kūrė daugiau ar mažiau apsišvietę vyrai ir moterys, tačiau tikrai originalios autorinės kūrybos nėra labai daug ir ji dažniausiai gali būti identifikuojama. Išstos melodijos ar jų epizodai „sklandė ore“ ir keliavo labai lengvai. Todėl, kaip rašo Ž. Ramoškaitė, melodijų „kūryba“ „pateikėjų suvokiama tarsi savaiame egzistuojantis fenomenas, nereikalaujantis kūrybinių pastangų ir pačios kūrybos“. Aplinkoje girdėtos melodijos buvo pritaikomos nejučia, tad neretas autorius mėgėjas neabejodamas galėjo sakyti, kad melodiją sukūrė jis pats. Šis reiškinys nėra naujas: taip melodijos keliavo po visą Europą nuo XV a., o gal ir dar anksčiau (Ramoškaitė 2005: 52–54). Teksto viršenybę prieš muziką įtvirtino ir nuo XIV a. leisti vokiški giesmynai. Viena arba labai artima melodija buvo giedama keletas ar net keliolika skirtingų tekstų. Leidėjai giesmynus dažnai spausdindavo be gaidų, nurodydami, pagal kokią žinomą melodiją reikia giedoti vieną ar kitą giesmę. Melodijų spausdinimo kaštai buvo dideli, be to, natas skaitė dar mažiau papapjėčių negu tekstus.

Lina Petrošienė KU konferencijoje V. Jocio nuotr.

Muzikinis neraštingumas lėmė ir tai, kad melodijos žmonių dainų sąsiuvinuose užrašytos kur kas rečiau negu tekstai. O atmintyje saugomos melodijos dėl aplinkoje skambančios muzikos kaipmat „apauga“ naujomis intonacijomis. Dėl istorinių, socialinių ir ekonominių pokyčių, žmonių migracijos pastebimi ir tam tikri muzikinių įtakų dėsniniai. Pavyzdžiui, XIX a. lietuvių folklore ypač padaugėjo slaviškų melodijų. XX a. pradžioje, vokiečių okupacijos metais Lietuvoje daugėjo vokiškų ir tarptautinių identifikuojamų ir neidentifikuojamų autorių melodijų. Laisvoje tarpukario Lietuvoje per radiją, restoranuose ir namie grojamas plokšteles skambėjo užsienietiška muzika, pasiekdavusi atokiausius Lietuvos kampelius. XX a. vidurio okupacijų metais svetima muzika atsklido su atėjūnais ir iš rytų, ir iš vakarų. Sovietmečiu per radiją transliuotos sovietinės masinės dainos. Jų melodijos pritaikytos kuriant humorištinio pobūdžio karo ar pokario dainas-parodijas. Kaip pabrėžė Ž. Ramoškaitė, „pirmąsyk mūsų folklore atsiranda sąmoningai ironiška žinomos melodijos arba visos dainos interpretacija“ (Ramoškaitė 2005: 63). Beje, partizanų dainose tokių melodijų nėra. Bet partizanų dainose esama lietuviškos karinės dainoms nebūdingų minorinių melodijų. Jos, tikėtina, įsikverbė per kariuomenės orkestrų kapelmeisterius, kadaise tarnavusius caro kariuomenėje. Be to, slaviškos intonacijos jau buvo atklydusios su romansais (Ramoškaitė 2009: 49). Antrojo pasaulinio karo ir pokario metu lyriškų romansų, literatūrinės kilmės dainų melodijos buvo ypač mėgtos ir labai „parankios naujoms teksto interpretacijoms bei

visai naujai kūrybai“ (Ramoškaitė 2005: 62). Kai kurie liaudies poetai gana vykusiai pritaikė romansų melodijas savo eilėms. Būta tokių mėgtų ir „patogių“ melodijų, pagal kurias, šiek tiek varijuojant ir prisitaikant pagal teksto metroritmą, dainuota net iki dvylikos skirtingų tekstų. Kartais vienos dainos melodijoje „sutelpa“ lietuviško ir rusiško romansų bei lietuvių liaudies dainos muzikiniai fragmentai (Ramoškaitė 2009: 53).

Retrospektyvi karinių-istorinių dainų melodikos apžvalga rodo, kaip santykinai greitai gali būti sukurtas ir įsigalėti naujas muzikinis klotas: „naujas melodinis sluoksnis ir atitinkamas muzikinis mąstymas gali rašti vos per kelis dešimtmečius ir netgi kelerius metus“ (Ramoškaitė 2009: 49). Tiesa, taip gali atrodyti, jeigu bus pamirštas tarp sluoksnių: šiuo atveju XIX a.–XX a. pradžioje vykusio folkloro ir literatūros bei profesionalios muzikos sąveika. XX a. raidos tempai pagreitėjo plėtojantis socialinei-ekonominei, techninei pažangai, uždaroms kaimo bendruomenėms atsiveriant įvairiopiems ryšiams, aktyvėjant žmonių migracijai.

Lyginant ir vertinant klasikinį ir naująjį dainuojamosios tautosakos sluoksnius bei tarp sluoksnių pagal jų meniškumą, dažniausiai linkstama klasikinės dainuojamosios tautosakos pusėn. Laimė, į naujųjų dainų meninio lygio trūkumus šiandien jau žvelgiama sąmoningai ir atlaidžiai. Suvokiama, kad tuo metu žmonėms pirmiausia rūpėjo svarbi idėjinė šių dainų prasmė.

APIBENDRINIMAS

Karinių-istorinių dainų žanro diachroninis pjūvis rodo radikalią kokybinę slinktį nuo lyriškos, istorinių faktų savyje nesutelkusios liaudies poezijos ir muzikos iki vos ne istoriniais dokumentais tapusios autorinės ar anoniminės epiškos dainuojamosios poezijos. Lyrinėje liaudies poezijoje fiksuoti karo semantinio lauko konceptai, pasirodo, yra universalūs ir ilgaamžiai. Drauge su lakonišku turiniu jie kalba apie tautos (tiesa, gal moteriškosios jos dalies?) mentalitetą. Dainose daugėjant realybės detalių, stiprėja epiškumas, o kartu ir vyriškasis pradai dainuojamojoje tautosakoje. Tačiau tai sąlygiška. XX a. vidurio „romansizuotose“ karinėse-istorinėse dainose vyriškasis ir moteriškasis pradai beveik nebeatskiriami.

Galimybė į žanrą pažvelgti istoriškai numato tam tikrą objekto vertės sampratą. Apšvietos amžiaus idėjos liaudies kalbą ir kūrybą iškėlė į tokių lygmenį, kuris vėliau, XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje leido joms tapti nacionalinių valstybių tvėrimo pagrindu. Tai yra etninės kultūros ir kalbos vertės makrolygmuo. Mikrolygmenyje folkloro vertė nuštatinta svarstant, kas yra autentiška ir neautentiška, tikra ir netikra ir pan. Toks skirstymas folkloro, taip pat ir dainuojamosios tautosakos viduje vyko visą XX a. ir turėjo tiek teigiamų, tiek neigiamų pasekmių. XXI a. tyrėjų pasisakymai apie karines-istorines dainas ir jų vertę įgijo kur kas objektyvesnį pavidalą. Pasimatė ne tik jų meniškumas, bet ir kiti kompleksiskai susiję vertybiniai dalykai.

Nuštatinėjant vertę ir eliminuojant tam tikrus folkloro sluoksnius iš viešosios apyvartos atimama galimybė objektyviai kalbėti apie objektą. Karinių-istorinių dainų žanro visumoje aiškiai trūksta tam tikrų grandžių. Galima tik įsivaizduoti lietuvių kariuomenės, įvairiais istoriniais laikotarpiais tarnavusių kitų valstybių kariuomenėse, dainuotą nelietuvišką repertuarą. Jeigu XX a. pradžios ir ankstesnių laikų situacijos atkurti beveik neįmanoma, tai sovietmečio laikotarpis dar galėtų atskleisti svarbių dėsningumų.

Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje lietuviška dainuojamoji tautosaka yra tam tikra dalis viso ir gana įvairaus muzikinio repertuaro. Ji naudojama epizodiškai ir laikoma simboliu lietuvių reprezentuojančiu elementu. Intensyvus klasikinio folkloro aktualizavimas arba naujojo folkloro kūryba, kaip rodo XX a. istorija, priklauso nuo politinės valios arba iš išorės kylančių grėsmių.

Literatūra ir šaltiniai

- Aleksynas Koštas. 1992. Rezištencijos dainos, *Tautosakos darbai*, t. 1 (8): 33–97.
- Aleksynas Koštas. 2005. Antrojo pasaulinio karo ir pokario dainos, *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XIX: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 5: *Antrojo pasaulinio karo ir pokario dainos*: 7–50.
- Aleksynas Koštas. 2008. Karo metais užrašytos kariškos dainos,

Tautosakos darbai, t. 36: 254–262.

Aleksynas Koštas. 2009. Partizanų dainos, *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XXI: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 6: *Partizanų dainos*: 7–46.

Balys Jonas. 1935. Nuo žirgo kritęs bernelis: vienos liaudies dainos nagrinėjimas, *Tautosakos darbai*, t. 1: 142–178.

Balys Jonas. 1967. Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos, *Aidai*, Nr. 1: 46–48. Prieiga per internetą: http://www.aidai.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=5158:kn&catid=317:1-sausis&Itemid=362 [žiūrėta 2017-08-05].

Bartschas Christianas. 2000. Apie dainų tekstus, *Dainų balsai*. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija: 48–57.

Biržiška Mykolas. 1920. *Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos*. Vilnius: Švyturys.

Čiurlionytė Jadvyga. 1969. *Lietuvių liaudies dainų melodikos bruožai*. Vilnius: Vaga.

Didžiojo karo laikų lietuvių dainos. 1927. Surinko Jonas Norkus. Kaunas: Vairas.

Griškus Arvydas. 2012. Iš miesto į kaimą: Lietuvos karo lakūnų gyvenimo kaita 1991–2012 metais, *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, Nr. 1 (3), 1 d.: 55–65.

Griškus Arvydas. 2013. Lietuvos karo aviacijos tradicijos 1991–2012 m.: tęstinumo ir inovacijų problemos, *Res humanitariae*, t. 13: 136–159.

Griškus Arvydas. 2014. Ribos tarp „savo“ ir „kito“ šių dienų Lietuvos karo aviacijoje, Savoniakaitė V. (sud.). *Savas ir kitas šiuolaikiniai požiūriai*: 307–339. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.

Griškus Arvydas. 2016. *Lietuvos karo aviacijos lakūnų veikla ir gyvenimo XX a. pabaigos–XXI a. pradžios socialiniame ir kultūriniame kontekste*. Daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Ivanauskaitė Vita. 2000. Vėlyvosios karinės-istorinės dainos (rinkimo ir vertinimo kontekstai), *Tautosakos darbai*, t. 20: 198–210.

Ivanauskaitė Vita. 2002. Karo dainų kūrėjos ir kūrėjai, *Tautosakos darbai*, t. 23: 26–38.

Ivanauskaitė Vita. 2003. Naujos folkloro kūrybos tendencijos karinėse-istorinėse dainose (XIX a. pabaiga–XX a. pradžia), *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XVII: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 3: 7–52.

Ivanauskaitė Vita. 2004. Tarpukario Lietuvos dainos: kolektyvinės ir individualios kūrybos sintezė, *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XVIII: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 4: 7–50.

Ivanauskaitė Vita. 2005. *Folklorinės tradicijos kaita lietuvių karinėse-istorinėse dainose*. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Ivanauskaitė Vita. 2006. Mirtis ir laidotuvės vėlyvosiose karinėse-istorinėse dainose: folkloriniai naujos istorinės patirties atspindžiai, *Tautosakos darbai*, t. 32: 161–179.

Ivanauskaitė-Šeibutienė Vita. 2011. Partizanų dainos lietuvių liaudies dainyne, *Tautosakos darbai*, t. 41: 276–279.

Jokimaitienė Pranė. 1982. Vilnius lietuvių dainose, *LTSR MA darbai*, A serija Nr. 4(81): 112–121.

Jokimaitienė Pranė. 1985. Karinės-istorinės dainos, *Lietuvių liaudies dainynas*, t. III: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 1: 8–36.

Jokimaitienė Pranė. 1995. Karinės-istorinės dainos (XVIII a. pabaiga–XIX a.), *Lietuvių liaudies dainynas*, t. IX: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 2: 7–24.

Krištopaitė Danutė. 1965. *Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos: feodalizmo epocha*. Vilnius: Vaga.

LLD III. 1985. *Lietuvių liaudies dainynas*, t. III: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 1. Parengė P. Jokimaitienė; melodijas parengė Z. Puteikienė. Vilnius: Vaga.

LLD XXI. 2009. *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XXI: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 6: *Partizanų dainos*. Parengė K. Aleksynas; melodijas parengė Ž. Ramoškaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Nepriklausomybės kovų dainos. 1998. Parengė Vita Ivanauskaitė, Jūratė Gudaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Ramoškaitė Živilė. 2005. Antrojo pasaulinio karo ir pokario dainų melodijos, *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XIX: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 5: *Antrojo pasaulinio karo ir pokario dainos*: 51–63.

Ramoškaitė Živilė. 2009. Partizanų dainų melodijos, *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XXI: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 6: *Partizanų dainos*: 47–53.

Rėza Liudvikas. 1964. Apie lietuvių liaudies poeziją, *Lietuvių liaudies dainos*, t. 2. Paruošė A. Jovaišas, Vilnius: Vaga.

Slaviūnas Zenonas. 1959. Istorinės, humorištinės, šokių ir instrumentinės sutartinės, *Sutartinės. Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos*, t. 3: 5–24. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.

Sruoga Balys. 1925. M. Biržiška ir mūsų dainos, *Baras*, Nr. 4: 63–67.

Šešplaukis Alfonsas. 1960. J. G. Kreutzfeldo lietuvių tautos ir dainų charakteristika, *Aidai*, Nr. 7: 284–286.

Vaitkevičienė Daiva. 1996. Mirties supratimas karinėse-istorinėse dainose, *Tautosakos darbai*, t. 5(12): 263–269.

Vyšniauskaitė Daiva. 2010. *Kario įvaizdis lietuvių liaudies dainose*. Magistro baigiamasis darbas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Žičkienė Aušra. 2004. *Karinės-istorinės dainos*. Prieiga per internetą: <http://www.aruodai.lt/paieska/terminas.php?TeId=3954> [žiūrėta 2017-08-04].

SUMMARY

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE LITHUANIAN REPERTOIRE OF MILITARY SONGS AND CONTEMPORARY NEEDS

The existence of the Lithuanian military is directly connected to the existence of Lithuania as an autonomous and independent state, although the men of Lithuania over different historical periods have served in the militaries of other states besides Lithuania. Sing folklore on military-historical themes, when it was still being practiced naturally, did not depend directly upon Lithuanian Statehood, and responded to a lesser or greater extent to historical events.

Lithuanian military-historical songs comprise one of the most exhaustively studied genres of singing folklore. This article attempts to provide a general overview and a diachronic segment of the development of the genre which may be considered a closed system. Based on extensive studies by other authors, this article discusses the basic structural elements of the songs and the context for the existence of the songs which gave rise to the genre.

The diachronic study of the military-historical song genre demonstrates a radical qualitative shift, from lyrical folk poetry and music without a focus on historical facts, to attributed or anonymous epic singing poetry verging on actual history texts. The concepts discovered in the semantic field of lyric folk poetry, it turns out, are universal and enduring. Besides their laconic content, they speak to the mentality of the nation (or at least to the female half of the nation). As real events and facts seep more and more into the songs, the sense of the epic increases in the singing folklore, along with the masculine principle. This statement is, however, conditional. In mid-20th century "romancified" military-historical songs the male and female principles are almost undifferentiated.

The ability to examine the genre historically means understanding the value of the subject. The ideas of the Enlightenment exalted the language of the people and their creations to such a level that later, at the end of the 19th century into the early 20th century, it allowed them to become the basis for the consolidation of nation-states. These are the ethno-cultural and linguistic values at the macro-level. At the micro-level, the value of folklore is determined by consideration of what is authentic/inauthentic, real/unreal and so on. This differentiation of folklore and singing folklore took place throughout the 20th century and had both positive and negative consequences. In the 21st century statements by scholars about military-historical songs and their value have acquired a more objective form. The artistry of the songs, but also the complicated connections between value-systems, are now apparent.

The determination of values and the elimination from public circulation of certain strata of folklore make it impossible to speak about the subject objectively. There are clearly missing links in the entire genre of military-historical songs. What non-Lithuanian repertoire Lithuanian soldiers serving in foreign armies over different historical periods sang is simply a matter of speculation and the imagination. Even though it's nearly impossible to recreate the situation at the beginning of the 20th century and earlier, the Soviet period could reveal some important continuities.

The Lithuanian singing folklore in today's Lithuanian military is a specific part of the whole rather diverse musical repertoire. It is used episodically and considered a symbolic element for representing the Lithuanian character and identity. Making classical folklore more topical or creating new works depends, as the history of the 20th century shows, on political will or threats arising.

LATVIJOS LIETUVIŲ ETNINIO TAPATUMO RAIŠKA XXI A. PRADŽIOJE¹

AUKSĖ NOREIKAITĖ

Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas, kultūrų studijų kryptis,
el. p. aukse.noreikaite@vdu.lt

ANOTACIJA

Remiantis 2017 m. atliktu etnografiniu lauko tyrimu, straipsnyje analizuojama, kaip formuojasi ir reiškiasi Latvijos lietuvių etninis tapatumas XXI a. pradžioje. Taip pat apžvelgiama Latvijos lietuvių supanti kultūrinė erdvė ir atskleidžiamos lietuvių Latvijoje išsaugojimo problemos bei pateikiami galimi jų sprendimo būdai ir rekomendacijos.

Daroma išvada, kad norint padėti Latvijos lietuviams išlaikyti ar atrasti jų etninį savitumą užtektų labai paprastų ir daug nekainuojančių dalykų. Tereikia skatinti abiejų baltų tautų bendradarbiavimą plačiausia prasme. Latvijos lietuviai yra gana palankioje situacijoje, mat gyvena geografiškai ir kultūriškai artimoje šalyje, o skaitmeniniame amžiuje ypač jaunoji karta turi geras sąlygas puoselėti individualius tapatumus bei jų ieškoti.

IVADAS

Palyginus Latvijos 2000 ir 2011 m. gyventojų surašymo duomenis matyti, jog per dešimtmetį lietuvių skaičius stipriai sumažėjo: 2000 m. čia gyveno 33 430 lietuvių tautybės asmenys (*Latvijas 2000. gada...* 2002: 13), o 2011 m. jau tik 24 479 (*Latvijas 2011. gada...* 2016: 108). Viena vertus, tokie skaičiai neturėtų stebinti, nes etnologai, tyrinėję Latvijos lietuvių XX a. II pusėje, fiksavo sparčius jaunosios kartos asimiliacijos procesus; konstatuota, kad jaunimas stengiasi kuo mažiau deklaruoti savosios etninės kultūros savitumą (Šaknys 2001), o 1991 m. pasikeitusi politinė situacija sudarė prielaidas lietuvių poreikiui integruotis ne tik į latvių tautybę, bet ir į Latvijos tautą (Merkienė 2001).

Tačiau naujais duomenys, kuriuos 2017 m. liepos 1 d. paskelbė Latvijos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Pilietybės ir migracijos reikalų valdyba, rodo padidėjusį lietuvių tautybės gyventojų skaičių – 26 290. Iš jų 17 224 yra Latvijos Respublikos piliečiai, 5865 turi Latvijos Respublikos nepiliečio statusą, o 3200 yra kitos priklausomybės (Latvijiesdzīvotājusadalījums... 2017: 5).

Norint išsiaiškinti, kodėl šis skaičius taip kinta, reikėtų

¹ Tyrimas atliktas pagal Etninės kultūros globos tarybos vykdomą etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 metų programą, patvirtintą Etninės kultūros globos tarybos 2017 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. N-65.

atlikti daug išsamesnę analizę – ar tai susiję su XXI a. lietuvių imigracija į Latviją, ar su seniau emigravusiųjų tapatumo kaitos procesais. Tokie duomenys tik patvirtina, kad nuolatiniai Latvijos lietuvių etninio tapatumo tyrimai yra labai reikalingi.

Šio straipsnio tikslas – ištirti, kaip formuojasi ir reiškiasi Latvijos lietuvių etninis tapatumas XXI a. pradžioje, ir pateikti rekomendacijas, kurios padėtų stiprinti ir išlaikyti lietuviškąją tapatybę bei tradicijas.

Tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai: (1) ištirti Liepojos, Bauskės ir Daugpilio apylinkėse gyvenančių lietuvių etninio individualaus ir bendruomeninio tapatumo raišką XXI a. pradžioje; (2) ištirti Liepojos, Bauskės ir Daugpilio valstybinių ir savivaldybės įstaigų darbuotojų, kitų svarbių organizacijų bei atskirų gyventojų požiūrį į Latvijos lietuvių, lietuvišką kultūrą bei jų galimybes prisidėti puoselėjant lietuviškąją, o kartu ir baltiškąją tapatybę; (3) atskleisti lietuvių Latvijoje išsaugojimo problemas ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo metodologija. Duomenys buvo rinkti taikant etnografinio lauko tyrimo metodologiją – atlikti pusiau struktūruoti išsamūs interviu pagal autorės parengtą klausimyną, laisvo pobūdžio pokalbiai, stebėjimas, fotografavimas bei filmavimas, Latvijos valstybinių ir visuomeninių organizacijų internetinė apklausa, Latvijos spaudos analizė. Surinkti duomenys apdoroti aprašomuoju, analitiniu, istoriniu-lyginamuoju, interpretaciniu metodais.

Keliant tyrimo tikslus bei uždavinius buvo atsižvelgta į tai, kad XXI a. pradžioje Lietuvai ir Latvijai tapus Europos Sąjungos ir Šengeno zonos narėmis pagyvėjo lietuvių ir latvių įstaigų bendradarbiavimas per europinius bei kitus projektus, aktyviai bendrauja dalis pasienio mokyklų. Todėl pasirodė aktualu ištirti dabartinę lietuvių tapatybės situaciją Latvijos pasienio vietovėse, kuriose nėra lietuviškų švietimo įstaigų, tačiau dar kažkiek veikia lietuvių kultūros organizacijos, galinčios tęsti lietuviškosios etninės kultūros puoselėjimo ar gaivinimo darbus. Tyrimui buvo pasirinkti 3 Latvijos miestai, kuriuose veikia Latvijos lietuvių kultūros draugijos, taip pat kitos aplinkinės kaimiškos vietovės, nes dvi draugijos deklaruoja, jog siekia suburti ne tik savo mieste, bet ir jo apylinkėse gyvenančius lietuvius. Pasirinktos vietovės atstovauja 3 Latvijos istoriniams-etnografiniams regionams: Kuršui, Žiemgalai ir Latgalai.

Įvairiose Lietuvos ir Latvijos vietose buvo apklausti 34 pateikėjai, save laikantys lietuviais arba bent iš dalies save priskiriantys šiai etninei grupei. Šių pateikėjų amžius svyravo nuo 25 iki 82 metų. Pateikėjams nebuvo taikomas griežtas tautybės kriterijus, aktualu buvo apklausti ir mišrių šeimų atstovus, kurie jau nebelaiko savęs lietuviais. Norint pažinti platesnį konkrečios vietovės socialinį kontekstą, taip pat buvo apklausinėjami ir latviai – jų požiūris į lietuvius galėjo padėti išsiaiškinti, ar ten gyvenančius lietuvius supanti aplinka yra palanki. Todėl dar buvo apklausti 22 latviai nuo 28 iki 92 metų, kurie turėjo ir tebeturi glaudų ryšį su lietuviais.

Jau ne pirmus metus tenka atlikti lauko tyrimus Lietuvos ir Latvijos pasienyje. Pašėbėta, kad Latvijos pusėje esančiose kaimiškose vietovėse tokius tyrimus atlikti darosi vis sudėtingiau. Jau kelerius metus šios pusės gyventojai kenčia nuo žemės ūkio technikos vagysčių, kurias dažniausiai vykdo Lietuvos lietuviai. Ūkininkams turtą saugoti padeda palaidi šunys, todėl ji namus galima ir nepatekti, jei su pateikėju nebus susitarta iš anksto. Taigi ieškant pateikėjų pravertė asmeninės pažintys, buvo įdėti skelbimai „Facebook“ tinklalapyje². Taip iš anksto susitarus, kalbėti su pateikėjais turėta daugiau laiko, todėl buvo atlikti išsamūs interviu pagal autorės sudarytą klausimyną. Visgi pasitaikė ir atsitiktinių pateikėjų bei trumpesnių pokalbių. Miestuose pateikėjų paieška buvo kiek sudėtingesnė. Pateikėjų buvo bandoma ieškoti pirmiausia per ten veikiančių lietuvių draugijų atstovus. Reikia pažymėti, kad miesto gyventojai pasirodė labiau užimti įvairiais darbais, be to, pats tyrimo laikas buvo nepalankus – vasara, kada tiek patys galimi pateikėjai kažkur būna iškeliavę, tiek pas juos lankosi svečiai. Dalis galimų pateikėjų atsisakė kalbėti dėl to, kad jiems yra skaudu prisiminti savo praeitį, arba net dėl to, kad gali pablogėti sveikata. Pas Daugpilio lietuvių draugiją atvykau nelabai tinkamu laiku – prieš labai intensyvų pasiruošimą renginiams ir persikėlimą į naujas patalpas. Dėl riboto šio tyrimo laiko bei lėšų pas šią draugiją antrą kartą nebevykau. Tad iš viso buvo apklausta draugijoms priklausančių 13 lietuvių: 7 Liepojos lietuvių kultūros draugijos „Rūta“ nariai, 4 iš Bauskės lietuvių kultūros draugijos „Aštra“ ir 2 Daugpilio lietuvių kultūros draugijos „Rasa“ nariai.

Siekiant atlikti kuo išsamesnius interviu, įgyti didesnę pasitikėjimą ir tada paliešti jautresnes pateikėjų gyvenimo detales, jiems buvo nurodyta, jog tai anoniminis tyrimas ir jų pavardės viešai nebus publikuojamos. Todėl etikos sumetimais šiame darbe nurodyta tik pateikėjo lytis bei gimimo metai. Surinkta medžiaga saugoma asmeniniame tyrėjos archyve.

Latvijos lietuvių etninio tapatumo tyrinėjimai. Latvijos lietuvių etninio tapatumo tyrimai Lietuvos etnologų išsamiausiai buvo atlikti XX a. paskutiniajame

² Už įvairialypę pagalbatę atliekant tyrimą esu dėkinga būriui savo draugų ir jų draugams bei pažįstamiems, taip pat visiems pateikėjams, kurie man skyrė savo brangų laiką.

dešimtmetyje ir pačioje XXI a. pradžioje (Merkienė, Paukštytė-Šaknienė, Savoniakaitė, Šaknys 2005). Tyrimai apėmė daugiausia rytų ir pietvakarių Latvijos vietoves, buvo pašėbėti reikšmingi asimiliacijos ir akulturacijos procesai, bet rašta dar nemažai lietuvių tradicinei kultūrai būdingų ženklų, ypač kalbant apie vyresniosios kartos pateikėjus – pavyzdžiui, išlaikyti kalendoriniai bei šeimos švenčių papročiai, tekstilės savitumas.

Pažymėtina, kad pietvakarių Latvijos lietuvių jaunimo situaciją 1990–1999 m. tyręs etnologas Žilvytis Šaknys pašėbėjo, kad čia lietuvių etnis identitetas kiek silpnėjęs dvasinės kultūros aspektu. Mokslininkas taip pat akcentavo, kad Latvijos lietuviai su daugeliu problemų susidūrė po sovietmečio, kada atsiradus sienos kontrolei susilpnėjo ryšiai su Lietuva (Šaknys 2000).

Etnologė Vida Savoniakaitė akcentavo XX ir XXI amžių sandūroje šiuolaikiškėjančios visuomenės svarbą, kurioje vis sudėtingiau apibrėžti etninius identitetus, nes „aiškiausiai laiko save lietuviais ir apibrėžia savo lietuvišką etnines ribas“ pirmoji emigrantų karta (Savoniakaitė 2001: 226).

Vienas naujesnių darbų – kultūros antropologės Rūtos Muktupavelos XXI a. pradžios Saldaus apylinkių lietuvių tyrimas. Mokslininkė padarė išvadą, jog šiame krašte etninio tapatumo klausimai XXI a. pradžios lietuviams nėra labai reikšmingi, jiems aktualesnės materialinės vertybės – darbas ir pinigai (Muktupavela 2012).

Latvių etnologės Ilzės Boldanės atliktas latviams būdingų etninių stereotipų šalia gyvenančių tautų atžvilgiu tyrimas parodė, kad lietuviai Latvijoje dėl savo lojalumo Latvijos valstybei, gerų kalbinių įgūdžių bei panašaus požiūrio į gyvenimą nėra laikomi svetimais (Boldāne 2011).

Reikšmingą latvių kalbos įtaką Latvijos lietuvių kalbai bei aktyvius Latvijos lietuvių asimiliacijos procesus patvirtina ir kalbininkų darbai (Butkus 1989; Garšva 2001, 2003, 2015; Puškoriūtė 2003).

LATVIJOS LIETUVIŲ BENDRUOMENINIS ETNINIS TAPATUMAS: DRAUGIJŲ REIKŠMĖ

Vienas svarbiausių užsienyje gyvenančių etninių grupių savasties puoselėjimo būdų yra dalyvavimas draugijų veikloje. Bendra veikla leidžia pasijusti vienu iš tokių pat *saviškių* bei suteikia drąsos būti savimi. Daliai žmonių šis psichologinis momentas – „aš toks nesu vienas“ – yra labai svarbus, todėl suprantama, kad artimoje aplinkoje yra ieškoma panašių į save. Tyrimu metu pašėbėta, kad vieniems žmonėms užtenka savos lietuviškos šeimos ar giminės, o kitiems reikalinga platesnė *savųjų* bendruomenė.

Liepojos, Bauskės ir Daugpilio lietuvių kultūros draugijos jungia tik nedidelę dalį ten gyvenančių lietuvių. Vienos draugijos atšovė šią situaciją aiškino taip: *Kiti nelanko,*

ateina kartais aplankyti, nu, jų maišytos šeimos [...] todėl yra labai sudėtinga psichologinė atmosfera šeimose [...] ir be to, latvių kalba reikalinga mūsų vaikams ir anūkams ir mes, nu, nepajėgūs duot daugiakalbystę jiems, tokiame mieste [...], kur dauguma kalba rusų kalboj. [...] Tai yra labai sudėtinga psichologiškai (moteris, g. 1939 m.).

Liepojos draugijai priklauso 20 narių, Daugpilio – 17 narių, o Bauskės draugijos veikloje dalyvauja 10–12 lietuvių. Tačiau šios draugijos yra gana aktyvios, pašėbimos tiek Latvijos, tiek Lietuvos kultūrinėje erdvėje, tiesa, reikėtų paminėti, kad beveik vien dėl koncertinės veiklos. Šių draugijų nariai drauge yra ir folkloro ansamblių nariai, todėl pagrindinė šių organizacijų veikla yra intensyvių repetitijos bei koncertai. Šalia to dar yra švenčiami narių gimtadieniai, vardadieniai, kalendorinės bei valstybinės šventės, kuriose svarbią vietą taip pat užima lietuviška daina bei kalba.

Reikia pašėbėti, kad didžioji dalis tirtoms draugijoms priklausančių lietuvių yra sukūrę mišrias šeimas, kuriose retai vartojama lietuvių kalba, todėl draugija yra bene vienintelis ir labai svarbus veiksnys, padedantis puoselėti šią kalbą. Pavyzdžiui, viena pateikėja, kurios šeimoje vartojama rusų kalba, pasakojo, jog jai labai svarbu nepamiršti lietuvių kalbos, ir būtent dėl šios priežasties net išgirdusi žmones gatvėje kalbant lietuviškai būtinai prieina pasikalbėti (moteris, g. 1944 m.).

Tokia gana tikslinga bendra veikla konsoliduoja Latvijos lietuvių bendruomenės narius, padeda neužmiršti lietuvių kalbos ir dainų. Tiek bendravimas su kitais bendros kilmės žmonėmis, tiek pats dainavimas ar šokis veikia kaip psichologinė terapija ypač pensininkus, vienišus žmones. Tai iliustruoja vienos iš pateikėjų pasakojimas:

Dainavau aš iš vaikystės su broliu. Mano brolio gražus balsas buvo. Jis buvo baigęs mokyklą, mokėjo natas, gražiai labai dainavo, ir aš su broliu visada dainavau, pakol jis žuvo, 51 metas buvo. Aš dešimt metų burnos neatidariau po brolio, labai labai buvo skaudu... Vot nenorėjau nė dainuoti... Praėjo 10 metų, tada vot vyras mirė, du metai praėjo, vot tada aš atėjau čia dainuoti. (moteris, g. 1938 m.)

Dalyvavimas draugijos, o kartu ir ansamblio veikloje Latvijos lietuviams suteikia galimybę keliauti po Lietuvą, pažinti jos kultūrą. Tiek Liepojos, tiek Bauskės ir Daugpilio lietuvių ansambliams netrūksta kvietimų koncertuoti tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje – apsirengę tautiniais drabužiais jie nuolat puošia savo miestų šventes.

Svarbu tai, kad kiekvienas ansamblis turi užmezgęs gerus santykius su netolima kaimynais kitapus sienos, todėl nuolatinis bendravimas su Lietuvos lietuviais taip pat padeda puoselėti gimtąją kalbą, sužinoti įvairias Lietuvos naujienas, mėgautis lietuvišku maištu.

Kadangi Lietuvos latvių draugijose yra nemažai mišrios šeimos sukūrusių narių, Liepojos bei Daugpilio draugijos aktyviai bendradarbiauja su kitų Latvijos tautinių

mažumų bendrijomis, kartu organizuoja renginius. Savo repertuaruose ansambliai turi ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų dainų. Taigi Latvijos lietuviai ne tik puoselėja savo daugialypes tapatybes, tačiau prisideda formuojant savo miestų daugiakultūrę ir tolerantišką aplinką.

Įdomu tai, kad ir draugijų nariai ne visi yra gryni lietuviai, pavyzdžiui, Liepojos ir Bauskės draugijose yra lietuvių iš mišrių lietuvių ir latvių šeimų, Daugpilio lietuvių veikloje aktyviai dalyvauja iš Lietuvos kilę sentikiai: *[...] draugijoj dar yra, pavyzdžiui, nelietuviai, a šlaravierai, gimę Lietuvoj, bet geri žmonės – kaip jie myli Lietuvą [...] ateina čionai, kalba, [...] yra tokie vot labai sąžiningi žmonės, kurie Lietuvą atšovauja kažkaip taip, ateina ir dainuoja. Tegul biški ne taip kalba, žodį ištaria (moteris, g. 1944 m.).*

Taigi galima teigti, kad visų trijų tirtų miestų lietuvių draugijos suburia būtent tuos žmones, kuriems patinka dainuoti ir šokti, todėl kiti čia nesuranda vietos. Pavyzdžiui, vienas kalbintas pateikėjas iš draugijos išėjo būtent dėl to, kad nemokėjęs nei šokti, nei dainuoti.

Reikia pašėbėti, kad viena svarbesnių problemų, trukdančių plėsti draugijoms – tai retkarčiais patiriamos vidinės krizės, ypač pasireiškiančios vienybės stoka, kurią lemia labai žmogiškos priežastys: charakterių skirtingumas, nesusikalbėjimas, apkalbos, pagarbos vienas kitam trūkumas, asmeninės antipatijos ir pan. Todėl ilgainiui dalis narių išeina, kiti ateina, pasitaiko, kad kai kurios problemos pasiekia net Latvijos žiniasklaidą. Turbūt ne šiaip sau vienos draugijos vadovė kaip esminį visus vienijančių dalyką paminėjo būtent panašius narių charakterius. Žinoma, natūralu, kad kuo daugiau narių, tuo daugiau skirtingų nuomonių ir charakterių, tačiau tai ne vien Latvijos lietuvių problemos, jos būdingos ir kitoms užsienio lietuvių bendruomenėms. Šiuo atveju turbūt labiausiai padėtų autoritetingas vadovas, turintis gerus grupės organizavimo įgūdžius.

Taip pat reikėtų paminėti, kad būtent siauras šių tirtų draugijų veiklos profilis sukelia panašias problemas, susijusias su mažu narių (kurių didžioji dalis yra pensininkai) skaičiumi, su tuo, kad veikloje nedalyvauja jaunimas. Kita tokių problemų priežastis galėtų būti nepakankamas draugijų veiklos viešinimas. Išskirti būtų galima liepojiškius, kurių aktyvus narys – vidurinėsios kartos atšovas – įamžina draugijos gyvenimo momentus bei jais dalijasi „Facebook“ socialiniame tinkle, kur turi sukūręs būtent Liepojos lietuvių draugijos profilį³. Apie Bauskės ir Daugpilio lietuvių veiklą daugiausia galima sužinoti iš nedidelių straipsnių Latvijos regioniniuose laikraščiuose. Reikia pašėbėti, kad net kai kurie kalbinti Latvijos lietuviai nieko nebuvo girdėję apie netoliese veikiančias draugijas: *Sąžiningai sakant, niekada nesu apie tai domėjęsis. [...] Ne, mane tai kažkaip ne visai domina (vyras, g. 1972 m.).*

Žinoma, norint plėsti draugijų veiklą reikia lėšų, o jų dažnai trūksta, nes reikia pasirūpinti buitinėmis problemomis. Pavyzdžiui, Liepojos lietuvių bendruomenė

atgavo istorinį prieškarinį pastatą, tačiau jį išlaikyti finansškai yra labai sunku, pastatui reikalingas kapitalinis remontas. Spręsdama šią sudėtingą situaciją vadovė surado nuomininkus, kurie ėmėsi ir remonto darbų. Daugpilio lietuvių bendruomenės namus iš dalies padeda išlaikyti Lietuvos Respublikos ambasada, tačiau buvusį konsulato pastatą Lietuvos valstybė ketina parduoti. Bauskės lietuviai gali rinktis savivaldybės skirtose patalpose, tačiau jiems ten nepatogu, todėl renkasi vienos narės namuose. Trūksta lėšų ir kitai kultūrinei veiklai, tačiau veiklūs vadovai lėšų prasimano dalyvaudami įvairiuose projektuose.

Reikia pastebėti, kad draugijų nariams nėra iki galo aišku, kodėl vieni Latvijos lietuviai sulaukia Lietuvos valstybės paramos, o kiti ne. Pavyzdžiui, vieniems buvo finansuota kelionė į Lietuvos dainų šventę, o kiti tos paramos negavo. Dėl to jaučiamas didelis nusivylimas Lietuvos valstybe bei jos institucijomis ar apskritai Lietuvos valdžia ir dalis Latvijos lietuvių jau yra praradę viltis sulaukti kokios nors paramos iš tėvynės, nes pasitaikė atvejų, kai Lietuva visiškai nereagavo į Latvijos lietuvių prašymus. Tačiau vienos draugijos narė išsakė priešingą požiūrį: būtent jie, Latvijos lietuviai, patys turėtų padėti Lietuvai, o ne iš jos ko nors reikalauti.

Nors nedidelis Latvijos lietuvių kultūros draugijų narių skaičius rodo, kad bendruomeninis etninio tapatumo palaikymo būdas yra svarbus ne visiems lietuviams, tačiau tokių draugijų reikalingumas neabejotinas. Jos ne tik padeda išlaikyti bent nedidelės dalies lietuvių etninį tapatumą, bet ir populiarina lietuvišką kultūrą visoje Latvijoje. Todėl reikėtų rasti būdų, kaip padėti šioms draugijoms plėtoti veiklą ir kaip sudominti kitus Latvijos lietuvius bendruomenine lietuviška kultūrine veikla.

LATVIJOS LIETUVIŲ INDIVIDUALAUS ETNINIO TAPATUMO RAIŠKA

Kaip jau minėjome, ne visiems Latvijos lietuviams yra svarbu priklausyti lietuviškai draugijai, nes ir nepriklausydami kai kurie iš jų jaučiasi esą tikri lietuviai. Anot pateikėjų, lietuvių apibrėžia jo kilmė (šaknys, *kraujas, protėviai*), lietuvių kalba, dainos, taip pat mentalitetas, maištas (*maište lietuvis*).

Siekdami atskleisti Latvijos lietuvių individualaus tapatumo raišką dėl apimties stokos pasirinksiu analizuoti tik kelis aspektus: lietuvių kalbos vartojimo reikšmę, švenčių reikšmę ir Latvijos lietuvių savęs bei kito suvokimą per ribų braižymą. Taip pat atkreipsime dėmesį į kultūrinės aplinkos įtaką.

LIETUVIŲ KALBOS REIKŠMĖ

Anot kai kurių pateikėjų, vienas svarbiausių etninio tapatumo ženklų yra lietuvių kalbos mokėjimas, tačiau pasitaikė ir tokių pateikėjų, kurie save bent iš dalies

priskyrė lietuvių tautai, tačiau jau nekalbėjo lietuviškai.

Lauko tyrimo metu 9 pateikėjai teigė, jog nori kalbėtis latvių kalba, nes lietuviškai kalbėti jiems jau yra sunku ir šios kalbos beveik nebevartoja. Kiti apskritai vaikystėje ją girdėdavo tik retkarčiais: *Šeimoje kalbėjome latviškai, bet jeigu ateidavo koks giminaitis, kad mes vaikai nesuprastume tų didelių pokalbių, kaip sakoma, nekištume nosies, kur nereikia, jie tarpusavy kalbėjosi lietuviškai, kad mes nesuprastume, kaip sako. Bet taip, jei lėtai kalba, tą mintį, branduolį aš iš lėto suprantu* (vyras, g. 1972 m.).

Likę pateikėjai kalbėjo lietuvių kalba, dažniausiai tarmiškai, tačiau kai kurie vartodavo daug rusiškų žodžių ar net trumpam pereidavo į rusų kalbą, o kiti vartojo daug latviškų žodžių. Tai parodo, kokioje kultūrinėje erdvėje – rusakalbėje ar latviškoje – pateikėjai daugiau gyvena. Reikia pastebėti, kad miestų lietuvius dažniau supa rusakalbė kultūrinė aplinka, o kaimų gyventojus lietuvius – latviška.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokia kalba dominuoja šeimoje. 8 pateikėjai nurodė, kad šiuo metu šeimoje vartoja lietuvių kalbą. Pusė jų šneka lietuviškai, nes sutuoktinis taip pat yra lietuvis, kiti kalba pramaišiu su latvių kalba, nes jų kitatautis sutuoktinis moka tą kalbą. Vienas jaunosios kartos pateikėjas yra tikslingai pasirinkęs savo gimtąją kalbą šnekėti su savo vaikais.

Įdomu, kad nemažai pateikėjų – tiek sukūrusių mišrias, tiek grynai lietuviškas šeimas – teigė, jog su vaikais šnekėjosi latviškai, nenorėdami jų apsunkinti: *Apsiženijom ir sakėm, kad daba mūsų vakaaug latviška, ka nebūtų taip sunku kap mums* (moteris, g. 1963 m.). Tikėtina, kad daugelį tėvų veikė sovietmečiu įsigalėjęs požiūris, jog dvikalbybė ar daugiakalbystė sunkina vaiko raidą ir apskritai yra psichinis sutrikimas.

Dalis pateikėjų prisipažino, kad sulaukė priekaištų iš savo vaikų, jog jų neišmokė lietuviškai: *Ji, ji lietuviškai supranta. Nu, ji man sako, kodėl tu mane neišmokini lietuvių kalbą [juokiasi] (moteris, g. 1938 m.). Tačiau kiti tėvų požiūrių į kalbas vertina labai palankiai ir neturi jiems priekaištų: Bet mums nebuvo reikalo, tėvai nelaike, kad būtų reikalas išmokinti savo gimtosios kalbos (moteris, g. 1966 m.). Dar kiti pasakojo istorijas, kaip jų vaikai patys savanoriškai išmoko lietuviškai, dažnai žiūrėdami lietuvišką televiziją ar net radę antrąją pusę iš Lietuvos.*

Pasitaikė ir tokių atvejų, kai didelė meilė latvių kalbai Latvijos lietuvių vaikus atvedė prie meilės Lietuvai ir lietuvių kalbai:

Ji nekalbėjo, ji vaikystėje nežinojo. Nu, sakysim, tai, kad mes gyvenome Latvijoje, mes buvome tipiška latvių šeima ir... Nors motina jau galėtų kažką išmokyti, pamokyti, taip? Nu, kaip ir nesikankinome, taip... [juokiasi] Bet jai kitkas buvo artima – latvių kalba. Ji išėjo į filologiją. Filologijoje studijavo, jai reikėjo išmokyti lietuvių kalbą. Tai, kad mes turime giminių ir Lietuvoje, jai buvo tas visiškai... Ji labai greitai įsisavino. Ji

savo vyrą irgi mokina lietuviškai kalbėti. [...] Jis latvis, taip. (moteris, g. 1962 m.)

Įdomu tai, kad net trijų kalbintų pateikėjų dukros baigė baltų filologijos studijas Rygoje ir visų jų tėvai namuose lietuvių kalbos nevartojo arba vartojo labai retai.

Šie minėti pavyzdžiai puikiai rodo, kad ne visada reikalingas tikslingas, griežtas patriotinis auklėjimas ar spaudimas priimti vieną ar kitą kultūrą. Daug vertingesnis savaiminis individualus ieškojimo kelias. Šiais laikais, kai žmonės vis dažniau yra linkę ieškoti savo savasties, kurti bei perkurti asmeninius tapatumus, tikėtina, kad vis daugiau Latvijos lietuvių ateityje susidomės savo lietuviškąja tapatybe. Tereikia tik sudaryti palankias sąlygas. Todėl buvo aktualu panagrinėti ir platesnę pateikėjų supančią kalbinę aplinką, t. y. televiziją, radiją bei spaudą, galinčią padėti formuoti įvaizdį apie Lietuvą ir jos žmones.

Televizija yra gana svarbus Latvijos lietuvių ryšio su Lietuva kanalas, kuris padeda neužmiršti lietuvių kalbos, o kai kam net jos išmokyti. Šioje skaitmeninių technologijų epochoje ne visi Latvijos lietuviai turi galimybę matyti lietuvišką televiziją, nes ne visi Latvijos operatoriai į siūlomus televizijos paslaugų paketus įtraukia lietuviškus kanalus. Žinoma, kiekvienas gali pasirinkti paketą su lietuviškais kanalais, tačiau pasirinkimas dažnai dar labai priklauso nuo siūlomos kainos. 13 iš apklaustų pateikėjų nuolat žiūri lietuviškas programas. Vienas pateikėjas televiziją stebi internetu. Mėgstamiausios pateikėjų laidos: „Žinios“, „Panorama“, „Duokim garo“, „24 valandos“, „Sveikinimų koncertas“, humorištinės laidos, taip pat filmai ar serialai.

Per lietuvišką televiziją girdimos ne tik Lietuvos kultūros ir politikos naujienos, bet nemažiau aktualūs yra reklaminiai pranešimai. Tiek lietuvius, tiek latvius domina skelbiamos akcijos Lietuvos prekybos centruose, į kuriuos vėliau važiuojama apsipirkti. Todėl Lietuvos valstybei turėtų būti itin svarbu, kad lietuviškos programos bei su jomis transliuojama reklama pasiektų ir kaimynines šalis.

Ne taip seniai Lietuvos televizijos programos galėjo stebėti visi, gyvenantys Lietuvos ir Latvijos pasienio vietovėse. Įdomu tai, kad būtent per televiziją kai kurių Latvijos lietuvių palikuonys susidomėjo lietuvių kalba. Žiūrėdami animacinius ir meninius filmus, lietuvių kalbą pramokdavo net Rytų Latvijoje lauko tyrimo metu sutikti latvių jaunuoliai iš grynų latviškų šeimų. Net ir vyresniosios kartos latviai teigė, kad lietuviškos programos yra įdomesnės nei latviškos. Įdomu tai, kad latviams taip pat patinka ir lietuvių mėgstama laida „Duokim garo“. Rytų Latvijoje latviai katalikai domisi transliuojamomis lietuviškomis mišiomis, nes jos esą gražesnės.

Kiek kitokia situacija su Lietuvos radijo šrotimis, kurias Latvijos lietuviai, ypač gyvenantys pasienio vietovėse, girdi geriau nei Latvijos radijo šrotis. Tačiau radijo laidos buvo mažiau populiarios – jų klausosi 5 respondentai.

Jeigu dar prieš dvidešimt metų Latvijos lietuvius sunkiai galėjo pasiekti lietuviška spauda (Šaknys 2000: 37), šiandien šią problemą puikiai išsprendė internetas. Žinoma, vyresniosios kartos žmonės, ypač iš kaimiškų vietovių, dar mažai naudojami internetu, tačiau aktyvių interneto vartotojų pensininkų teko sutikti ir tyrimo metu. Nemažai apklaustų Latvijos lietuvių buvo „Facebook“ socialinio tinklo naudotojai. Šis tinklas jiems praverčia tiek kaip įvairių žinių – ir latviškų, ir lietuviškų – šaltinis, tiek kaip bendravimo priemonė ne tik su draugais, bet ir su giminėmis iš Lietuvos.

3 pateikėjai teigė, kad skaito lietuviškus laikraščius, žurnalus, kurių parsiveža iš Lietuvos, nes ten dažnai lankosi. Spaudą perka, o senesnius numerius atiduoda giminaičiams.

Taigi XXI a. pradžioje lietuviška žiniasklaida yra nebloginai prieinama, tačiau ypač televizijos prieinamumą reikėtų gerinti, nes televizija bene labiausiai padėtų neužmiršti lietuvių kalbos, o nemokantiems sudarytų sąlygas tos kalbos mokytis.

ETNINIS TAPATUMAS IR ŠVENČIŲ REIKŠMĖ

Tyrimus pasienyje atlikusi etnologė V. Savoniakaitė teigė, kad antroji lietuvių emigrantų karta, gimusi Lietuvoje ir Latvijoje XX a. antrojoje pusėje, žinojo „mažiau lietuviškų papročių, ypač Vakarų Latvijos pasienyje“ (Savoniakaitė 2001: 223). Mūsų apklausti lietuviai taip pat sunkiai galėjo išskirti lietuviškus švenčių papročius arba akcentuodavo, kad tiek latvių, tiek lietuvių švenčių papročiai mažai skiriasi arba nesiskiria. Žinoma, svarbiausiomis šeimos šventėmis beveik visi vadino Kalėdas ir Velykas, išskyrus vieną pateikėją, kuri teigė, jog jų šeimoje švenčiamos pagoniškos šventės – saulėgrįžos ir lygiadieniai. Nemažai lietuvių kaip svarbią šventę minėjo Jonines, švenčiamas laikantis latviškų tradicijų, kai kurie savo vaikams yra davę Janio ir Lygos vardus. Tačiau tik retas kuris pateikėjas paminėdavo Kūčias. Kūčios – labai savita lietuviška šventė, kuri, kitaip nei Kalėdos ar Velykos, ryškiai išsiskiria iš kitų latviškų švenčių, todėl tyrimo metu Kūčiomis buvo domėtasi išsamiau.

Įdomu, kad kai kurie pateikėjai, o ypač tie, kurių abu tėvai lietuviai, teigė, jog nešvenčia Kūčių arba jas švenčia jau nesilaikydami daugelio lietuviškų papročių, t. y. valgo mėšą ir tradicinius lietuviškus patiekalus, kaip antai pilkuosius žirnius ar imbierinius sausainius. Tyrimo metu pastebėta, kad kai kurie pašnekovai jautriai reagavo į šią temą. Pavyzdžiui, su viena vyresniosios kartos pateikėja, kurios abu tėvai lietuviai ir ji pati užaugusi Lietuvoje, iš pradžių palietė lietuviškų patiekalų temą. Pateikėja teigė, jog šventėms dažnai gamina cepelinus arba balandėlius, tačiau paklausus, kokius patiekalus gamina Kūčioms, ji staiga pradėjo ieškoti įvairių pasiteisinimų:

Pateikėja. *Ne, šitų aš nemoku [juokiasi] – ne iš tos*

vietos rankos išaugusios yra [juokiasi].

Tyrėja. *Tai tų kanapių visokių...?*

P. *Ne nene. Vot mama viską darydavo, jo. Vot aš ne, aš ne, aš truputį esu, esu tinginė [žiūri į laikrodį] (moteris, g. 1938 m.).*

Viena vertus, pateikėja tarsi bando į šią klausimą pažūrėti su humoru, užsimena apie tam tikrą asmeninę „kalnę“, kita vertus, žvilgčiojimas į laikrodį rodo, kad ši tema jai nėra labai maloni.

Kiti pateikėjai apie pakitusias Kūčių šventės tradicijas kalbėjo drąsiau: *Nu, mes visko taip nepadaram lietuviškai, kažką darom, kažko nepadaram. [...] I mums tie patiekalai latviški ir lietuviški. [...] Visokie, ku sugalvojam. I silkė, i kotletai a paukštiena kokia, a kas, nu, visokių yr. [...] Kas nor, tas valgo mėsą, kas nor, tas valgo žuvį, žodžiu, taip (moteris, g. 1947 m.).* Ne visada per Kūčias ši šeima turi kalėdaitį – dažniausiai tik tuomet, jei jį atveža sesuo iš Rygos.

Žinoma, šią šventę švęsti sovietmečiu buvo pavojinga, ir ne visi lietuviai tai darydavo, o jeigu švęsavo, tai nepasakodavo, ką ir kodėl švenčia, todėl kai kuriems pateikėjams atmintyje išlikusios tik kažkokios nuotrupos, kurios didelės reikšmės jų gyvenime nebeturi: *Bet tą 24-ą dieną visada tėtis atnešdavęs eglutę ir visada būdavo pyragai [su mėsa – A. N.] ir rauginti virti kopūštai. Bet niekas jau nesakė, kad tai Kalėdų išvakarės, nes visi šventė tiktai Naujus metus (moteris, g. 1966 m.).* Vėliau ši pateikėja prisiminė, kad vėlyvučiu sovietmečiu giminės iš Lenkijos pradėję siųsti plotkeles.

Tačiau pasitaikė keli lietuviai, kuriems ši šventė tebėra labai svarbi ir išreiškia jų etninį tapatumą:

T. *O kokius patiekalus valgot?*

P. Šlyžikai, žinoma.

T. *Kepat?*

P. *Kaipgi ne, taigi lietuvis!*

T. *Ar perkat?*

P. *Ne nene, pirkti šlyžikus neprisireikia.*

T. *Tai jūs pats mokat kept?*

P. *Nu kaipgi, senelė buvo išmokinus, dabar žmoną išmokinau (vyras, g. 1967 m.).*

[domu, kad Kūčių tradiciją į savo mišrią šeimą įvedė vyras. Kitas pateikėjas, jaunas vyras, jau XXI a. emigrantas, taip pat inicijavo Kūčių šventimą mišrioje šeimoje.

Viena apklausta jauna moteris, užaugusi su seneliais lietuviams ir žinojusi daug šios šventės papročių, burtų, teigė, kad Kūčias savo šeimoje švenčia, eina į bažnyčią ir tikslin-gai atsisakė visų nekrikščioniškų papročių, nes yra giliai tikinti katalikė bei aktyviai domisi šios religijos tiesomis.

Reikia paminėti, jog pasitaikė ir tokių pateikėjų, kurie sakė, jog neturi laiko švęsti švenčių: *Mums išvis nebuvo lai-*

ko, mums 18 raganių kūtėj, kokio laiko tu stovėsi prie viryklės (moteris, g. 1963 m.).

Kad Kūčios yra svarbi ir švenčiama šventė, minėjo 9 pateikėjai. Žinoma, tai, kad pateikėjai lietuviai nešvenčia Kūčių, nėra labai reikšmingas dalykas kalbant apie jų etninę savivoką, tačiau tai parodo, kad lietuviškos tradicijos Latvijoje nyksta arba niveliuojasi. Lietuviu galima būti ir nešvenčiant lietuviškų švenčių, todėl savąjį lietuviškumą suvokti yra aktualiau per tuos dalykus, kurie Lietuvoje galbūt nebus laikomi būtiniais lietuviybės atributais ar ženklais. Toliau vertėtų pasigilinti į tai, per kokius ženklus Latvijos lietuviai save išskiria iš kitų tautų.

LATVIJOS LIETUVIŲ LIETUVIŠKUMO ŽENKLAI

Tyrimo metu apklaustus pateikėjus būtų galima skirstyti į dvi grupes: lietuvius, kuriems svarbūs jų tapatumą išreiškiantys materialiniai bei dvasiniai ženklai, ir lietuvius, kuriems tokie lietuviybės ženklai nėra svarbūs – jie ir be jų jaučiasi esą lietuviai.

Paštelbėta, kad įvairūs simboliai reikšmingiausi pirmosios kartos XX ir XXI a. lietuvių emigrantams bei iš dalies tremtinių šeimose gimusiems vaikams. Šalia tokių tradicinių lietuviškų simbolių kaip lietuviškas tautinis kostiumas, Lietuvos vėliava, herbas ar kiti lietuviški suvenyrai, Latvijoje gyvenantys lietuviai atranda ir kitų svarbių ženklų, kurie padeda puoselėti jų etninį tapatumą. Pavyzdžiui, Daugpilio apylinkėse sutiktas lietuvis, nusipirkęs vienkiemyje sodybą, kurioje gyvenusi sentikių dvasininko šeima, suteikė tai sodybai lietuviškų bruožų, kuriuos ne iš karto pamatysiplika akimi. Svarbiais lietuviškumo akcentais čia tapo tiesiog iš Lietuvos atsivežti augalai: karklas, vynuogės, gėlės ir kiti daiktai, puošiantys sodybos aplinką. Šeimnininkui taip pat labai svarbu, kad jo šuo yra iš Lietuvos, Lietuvoje registruotas ir jo automobilis.

Daugelis apklaustų Latvijos lietuvių, ypač gimusių jau Latvijoje, turėjo mažai arba visai neturėjo išorinių lietuviškumą išreiškiančių ženklų. Kai kurie apskritai to nesureikšmina: *Mano požiūris toks, kad ne simboliai reiškia, kad tu būsi didesnis patriotas negu tas, kuris išsipaišęs ir t. t. tais simboliais – tą reikia turėti čia [ranką priglaudžia prie krūtinės] (vyras, g. 1972 m.).*

Pasitaikė tokių pateikėjų, kurie tarsi priskiria save prie lietuvių, tačiau tiek su Lietuva kaip šalimi, tiek su lietuviška kultūra jau turi mažai ką bendro. Tokiais atvejais svarbu pasiaiškinti tą kitokį lietuviškumo suvokimą. Be to, dar ir paribio kontekstas į tapatumą leidžia pažvelgti kiek kitaip. FredrikasBarthas teigė, kad tiriant tapatumą svarbu tirti santykius tarp grupių, jų komunikaciją ir reikia atkreipti dėmesį, kaip tos grupės braižo ir palaiko ribas. Anot jo, etninių grupių tapatumui kultūrinė medžiaga nėra svarbi (Barth 1969). Taigi tiriant Lietuvos ir Latvijos paribio gyventojų tapatumą labai svarbūs tampa kasdienybėje sutinkami *kiti*, jų socialiniai ryšiai ir braižomos ribos.

Paribyje, kur gyvena ir kontaktuoja kelios tautos, kur kasdienybėje nuolat sutinkami *kiti*, ir tie skirtingi *kiti* gali atsiskleisti visiškai kitokiais etninio tapatumo požymiais nei monoetninėje aplinkoje.

Tiriant domėtasi, kokius savosios tautos ir kitų tautų skirtumus mato patys pateikėjai. Taip atsivėrė net ypatingų lietuviškumą išreiškiančių ženklų neturėjusių pateikėjų giluminis etninio tapatumo suvokimas. Todėl šiuo atžvilgiu mums svarbus dar vienas F. Bartho teorinis teiginys: esą etniškumui nužymėti ne tiek svarbi „objektyvių“ skirtumų suma, kiek tie skirtumai, kurie yra svarbūs pačiai grupei, t. y. riboženkliai (Barth 1969: 14).

Per riboženklus aiškiai parodomas kasdienybėje sutinkamų latvių *kitoniškumas* bei pabrėžiamos lietuvių etninei grupei būdingos vertybės, kurios padeda konstruoti tos grupės tapatumą. Iš pateikėjų atsakymų matyti, kad svarbiausias riboženklis yra mentalitetas ir su tuo susijusios vertybės bei charakterio skirtumai.

Beveik visi apklausti pateikėjai kaip pagrindinį lietuvių ir latvių skirtumą minėjo atvirumą kitiems: *Lietuviai daugiau bendraujantys, visi kartu, latviai daugiau uždaresni (moteris, g. 1952 m.).* Įdomias išvadas padarė pateikėjas, dirbantis suvenyrų parduotuvėje bei šebintis įvairias tautas: *Latvis vaikšto po parduotuvę ir neišsako minčių apie tai [kad brangu – A. N.], lietuvis iš karto trenkia viską [...]: Ak, kaip brangu! Latvis nesibaisi, jis vaikšto, jis ramiai... (vyras, g. 1967 m.).*

Lietuvių atvirumą lydi ir kitokie būdo bruožai negu latvių: *Nu, lietuviai yra karštakraujai, tas yra, tą aš tikrai žinau. Jeigu latvis lėtai galvos, tai lietuvis tą darys greičiau, nu, galbūt klys, bet jis impulsyvesnis (vyras, g. 1972 m.); Lietuviai yra išdidūs, jie didžiuojasi savimi, savo tauta, kur jie gyvena, jie tokie, kaip pasakyt... Net nežinau, jie gins tiktai todėl, kad jis lietuvis, ar jis jį pažįsta ar nepažįsta, jis kaip sakant, bus už tave... Kaip ir gerbs, taip? Latviai daugiau šone stovi [...] tokie tylesni“ (moteris, g. 1962 m.); Nu, tas, kad lietuviai moka švęsti šventes, taip [...] Ne, nu nesakau, latviai irgi moka švęsti, bet trūksta tos kibirkštelės, ar ko. [...] Latgaliai moka švęsti, jie irgi visada yra linksmi, visada, kaip... laisvi, patrauklūs. Nu, tokie laisvesni šiek tiek (vyras, g. 1972 m.).* Tiesa, kai kurie paštelbėjo skirtumą tarp Lietuvoje ir jau Latvijoje gimusių lietuvių: *Lietuviai energiškesni, gimę Latvijoje nebe tokie (moteris, g. 1951 m.).* Kalbant su pateikėjais iš mišrių šeimų irgi buvo paštelbėtas mažesnis jų ekspresyvumas, ramesnė kalbėjimo maniera, nenoras iki galo atsiverti.

Kitas svarbus lietuvių etninio tapatumo riboženklis, kurį įvardijo dalis lietuvių –svetingumas: *Lietuvis štalą nukloja, dūšia atverta, latvis skūpesnis (moteris, g. 1948 m.); Lietuviams būdingas svetingumas, latviai nėra tiek atviri, geriau kiekvienas savo rate apie save (moteris, g. 1966 m.); Latviai yra svetinga tauta, taip, bet jie ne ypač nori, nu, kad pas juos eitų į svečius. Jeigu ateina, taip – viskas tvarkoje, bet ne ypač laukia (vyras, 1972 m.).* Taip pat vienos lietuvių draugijos vadovė kalbėdama apie finansines problemas paminėjo, jog nemažai pinigų tenka išleisti dovanoms su ansambliu vyk-

stant į svečius bei sutinkant svečius pas save.

Lietuvio tapatybė gali pasireikšti ir apranga, ir išorine namų aplinka: *Lietuvis, man atrodo, mok geriau apsirengt, aplinką patvarkyti. Latvis bjauresnis, gobšesnis (moteris, g. 1963 m.).*

Nors gana dažnai pateikėjai minėjo, kad lietuviai ir latviai taip pat daug kuo panašūs, tačiau ilgametė štebėjimo ir bendravimo su *kitais* patirtis leidžia jiems save išskirti iš kitų bei apsibrėžti savo etninį savitumą.

ETNINIS TAPATUMAS IR VIETOS REIKŠMĖ

Individų etniam tapatumui palaikyti labai svarbi juos supanti aplinka arba kultūrinė erdvė, kuri čia bus traktuojama kaip išorinė erdvė, gaubianti pateikėjų gyvenimą ir galinti jiems daryti tam tikrą poveikį, formuoti jų nuostatas. Tai gali būti tiek darbo, tiek laisvalaikio aplinka bei ten esantys žmonės, tiek gyvenamojoje aplinkoje veikiančios įvairios įstaigos, organizacijos, taip pat žiniasklaida, kuri į viešumą perduoda tam tikras žinias.

Atlikus tyrimą galima teigti, kad dalis lietuvių gyvena rusakalbėje kultūrinėje erdvėje – jų bendravimo kalba yra rusų, jie skaito rusišką spaudą, žiūri televiziją rusų kalba ir turi mažai ryšių su latvių tautybės žmonėmis, kurie net atrodo svetimi. Tai iliustruotų toks pokalbis su viena pateikėja:

T. *O tai jūsų draugai čia kokių tautybių daugiausia? Ar čia tie lietuviai?*

P. *Ne, mana antra šeima dar draugai yra. Jis armėnas yra, o ji ukrainietė. [...] Čia mano iš jaunystės yra taip pat.*

T. *O latvių draugų turit?*

P. *Ne, latvių draugų neturiu. Todėl, kad. Nu, kaip, mano dukters vyro mama yra latvė. [...]*

T. *O tai su latviais nelabai teko bendrauti ar kaip?*

P. *Pas mus čia neina, čia lietuviai.*

T. *O ten darbe nebuvo?*

P. *Kažkaip kažkaip...*

T. *Ar tiesiog žmonės kitokie, kalbos nerasdavot?*

P. *Kita „mentalnaši“.*

T. *Aha, tai paštelbėjot šitą?*

P. *Jo jo, ne mūsų.*

T. *O tai kokie jie yra, kuo skiriasi?*

P. *Lietuviai yra kitokie kaip latviai.*

T. *O kokie tie bruožai būtų kitokie?*

P. *Nu, vot aš negaliu pasakyti, vat šito aš nežinau.*

T. *Bet jaučiasi?*

P. Nu, jaučiasi, truputį vis tiek jaučiasi.

T. O tai jūs latviškai nemokat nė kiek?

P. Ne, man yra turgaus kalba latviška [juokiasi] (moteris, g. 1938 m.).

Reikia paštelbėti, kad ne vienas pateikėjas minėjo, jog su latviais yra sunku bendrauti ir užmegzti artimą ryšį. Net XXI a. emigrantė pasakojo, kad darbe latviai su ja nebendravę, todėl ji iki šiol dar nemoka latvių kalbos: jos vyras rusas ir jie gyvena viename Latgalos kaime, kuriame beveik visi yra slavų tautų atstovai. Įdomu tai, kad ši pateikėja prieš vestuves pakeitė savo tikybą, tapo sentike, laikosi rusiškų papročių, kurie jai yra priimtini, tačiau kažkiek išlaiko ir lietuviškų tradicijų.

Kiti pateikėjai, daugiausia iš kaimiškų Kuršo bei Žiemgalos regionų vietovių, yra supami bei stipriai veikiami latviškos kultūrinės aplinkos. Pavyzdžiui, viena pateikėja iš Kuršo pasakojo apie savo elgesį nuvykus į Daugpilį: *Aš lietuvė, bet buvau Latvijos patriotė, aš kalbėjau latviškai – lįsiu aš rusiui į užpakalį!* (moteris, g. 1963 m.).

Kai kurie lietuvių kilmės pateikėjai save jau daugiau siejo būtent su kaimynine latvių tauta: *Kap jau mes čia augom, kaip vietiniai, kaip latviai buvom. [...] Mūsų vaka išvis neskaitė mokykloj, kaani būt lietuviai. Aš irgi kap pradėjau mokėt latvių kalbą aš nebešnekėjau lietuviškai, ir tėvai gavo su manim latviškai šnekėt* (moteris, g. 1963 m.). V. Savoniakaitė taip pat paštelbėjusi, kad antroji ir trečioji kartos „natūraliai skyrėsi nuo pirmosios kartos savo interesais, pažiūromis, jie „rinkosi“ identitetus, susijusius su giminytės, draugystės ryšiais“ (Savoniakaitė 2001: 224).

Tyrimo metu paštelbėta, kad vis dėlto kai kuriems pateikėjams svarbesnis ryšys su gyvenamąja vieta – Latvija ar konkrečiu jos regionu:

T. Jūs sakėte, daugiau save latviu laikote?

P. Taip, žinoma, žinoma, taip. Aš savo šitas lietuvių šaknis praktiškai... Sudėtinga, kiekviena vieta, kurioje gyvename, uždeda tą žymę ir labai labai stiprią. [...]

T. O laikote save žiemgaliečiu?

P. Taip, grynai taip. Visiškai, neabejotinai. [juokiasi] *Žinoma, kas yra apie nepriklausomybę, Latviją, žinoma, pergyvenome 1991 metų pradžioje, taip pat dėl Lietuvos pergyvenome, ir dėl Latvijos pergyvenome, žinoma, buvau ne tiek barikadose, vyriausybę saugojau. [...] Žinoma, šis nepriklausomybės laikotarpis, barikados ir visa kita, žinoma, buvo kažkoks pakilimas ne tik Latvijoje, Lietuvoje* (vyras, g. 1967 m.).

Mūsų tyrimas atskleidė regioninės tapatybės svarbą. Pavyzdžiui, pateikėjo, kurio tėvas buvo lietuvis, o mama iš mišrios lietuvių ir latvės šeimos, į klausimą apie savo tautybę atsakė taip: *Aš vis dėlto esu gimęs, augęs Latvijoje, pagal latvių papročius, daugiau save laikau latviu, žinoma. Mokiausi latvių kalba, visi aplink man buvo latviai, rusai, ta*

lietuvių kalba labai labai retai (vyras, g. 1972 m.). Pateikėjas prisipažino, kad buvęs labai didelis Latvijos patriotas, budėjęs barikadose 1991 metais, tačiau dabar yra labai nusivylęs Latvijos valstybe, valdžia ir apskritai vengia domėtis politika. Paklaustas, ar jis save laiko žiemgaliečiu (jo gyvenamoji vieta Žiemgalos regione), atsakė teigiamai ir gana išsamiai: *Sąžiningai sakant, aš didžiuojuosi, kad aš esu žiemgalietis. Tai man yra taip artima iš tiesų. [Artimiau negu būti latviu?– A. N.] Taip, maždaug taip, sakyčiau, kad yra kažkaip. Aš kažkaip vertinu žiemgalius, nu labai aukštai. [...] Nu, tauta kovotojų, tai yra tauta, kuri nepasidavė. Protinga. Nu, pakankamai klasinga, gerąja prasme* (vyras, g. 1972 m.).

Žiemgaliete save taip pat laiko lietuvių ir lenkės palikuonė:

Taip, aš save greičiau laikau žiemgaliete, kitaip aš nežinau, nu, kas aš galėčiau būti? Aš manau, kad esi ten gimęs ir gyvenęs, todėl aš esu tas, o ne tekantis kraujas, ar ne? [...] Vieta yra svarbesnė, man yra svarbiau, kur aš gyvenu, o ne kas aš esu pagal tautybę. Todėl aš... Nes mano broliams pasuose yra užrašyti „latviai“. Nes tada, kai sovietų laikais reikėjo pasirinkti tautybę, jie pasakė, kad latviai, jų jau neklause, kas jų tėvai. O aš nuėjau, manęs paklause, nu, tautybę, aš sakau, latvė. Nu ten tokia rusų tautybės moteris buvo [...] ir ji pasakė, o kaip jūs galite būti latvė, jeigu jūsų mama yra lenkė, o tėvas lietuvis, aš sakau, nu, kaip, mano broliai latviai. [juokiasi] Ir tada aš pasakiau pagal mamą – lenkė, nes man tuo metu atrodė kažkas ekskliuzyviau, negu būti lietuve (moteris g. 1966 m.).

Anot Peterio L. Bergerio ir Thomo Luckmanno, tapatumas yra pamatinis subjektyvios tikrovės elementas, kurį formuoja socialiniai procesai, o socialiniai ryšiai jį palaiko, keičia ar net iš naujo performuoja (Berger, Luckmann 1999: 216). Taigi iš šių kelių pateiktų pavyzdžių, kurių būtų galima rasti ir dar daugiau, matome, kad per visą žmogaus gyvenimą jo etninė tapatybė gali kisti, o tam įtakos taip pat turi tiek politinė situacija, tiek tam tikra įsigalėjusi viešoji nuomonė ar mada.

Pavyzdžiui, Bauskės apylinkėse tirti pateikėjai – tiek latviai, tiek lietuviai – dažnai save laikė žiemgaliečiais, vieni tai daugiau siedami su pačiu regionu, kiti su šiame regione kadaise gyvenusia baltų gentimi. Reikia paštelbėti, kad paštaruoju metu Latvijos visuomenėje susitiprėjo domėjimasis krašto senąja praeitimi. Prie Bauskės esančiame Mežuotnės piliakalnyje kasmet vyksta „Žiemgalių šventė“, regione tebevykdomi bendri lietuvių ir latvių projektai, kuriuose taip pat dominuoja Žiemgalos vardas. Būtent per šį regioną Lietuvos ir Latvijos kultūros darbuotojai bando ieškoti bendradarbiavimo ir sąlyčio taškų.

Vienas iš tyrimo tikslų taip pat buvo panagrinėti, kokią su Lietuva bei lietuviais susijusią veiklą vykdo įvairios Latvijos įstaigos bei organizacijos. Buvo paskelbta internetinė apklausa, kurioje buvo klausama apie bendradarbiavimą tiek su Lietuvos, tiek su Latvijos lietuvių organizacijomis.

Nustatyta, kad palankiausia lietuviams kultūrinė aplinka yra Bauskės mieste ir aplink jį esančiuose valsčiuose – gauta 15 atsakymų iš švietimo ir kultūros įstaigų. Reikšminga tai, kad kai kurios įstaigos (Turizmo ir informacijos centras, Bauskės kraštotyros muziejus, Bauskės centrinė biblioteka, Bauskės savivaldybė) į įvairias veiklas įtraukia ir Bauskės lietuvius. Netoli Bauskės esantis Saulainės vaikų darželis 2009–2011 m. turėjęs bendrą projektą su Pakruojo rajono Žeimelio vaikų darželiu, tačiau ir pasibaigus projektui ne tik bendrauja, bet ir savo veikloje skiria nemažą dėmesį Lietuvai. Pavyzdžiui, prieš Lietuvos nepriklausomybės šventę visa savaitė darželyje yra skiriama Lietuvai, gaminamos Lietuvos vėliavėlės, vaikai mokosi lietuviškų dainelių, o įrašas su dainuojančiais vaikais siunčiamas draugams į Lietuvą. Šį darželį lanko ir lietuvių palikuonys, todėl ateityje būtų įdomu patyrinti, kaip vėliau susiklostys jų etninio tapatumo paieškos.

Kitų miestų organizacijos daugiau dėmesio skiria bendradarbiavimui su Lietuvoje veikiančiomis įstaigomis. Visuose tirtuose miestuose aktyviausiai bendradarbiauja turizmo ir informacijos centrai, kurie daugiausia keičiasi turizmo informacija. Bauskės turizmo ir informacijos centras jau trečius metus vasario mėnesį organizuoja „Patriotinę Bauskės kavinių savaitę“, kuri skirta Lietuvos ir Eštijos nepriklausomybės dienoms pažymėti, ir savo krašto kavines skatina pasiūlyti lankytojams šių tautų patiekalų. Taip ne tik skatinamas turizmas, bet ir plačiai populiarinama lietuviška kultūra, nes, padedant vietiniams lietuviams, kavinės dar rengia ir kultūrinės programos.

Įvairios Lietuvos ir Latvijos įstaigos bendradarbiauja gana aktyviai, tik nepakankamai viešina tokį bendradarbiavimą. Net tos organizacijos, kurios atsakė, jog šiuo metu nebendradarbiauja su lietuviais, ketina tai daryti ateityje. Svarbu pažymėti, kad tokia vieši skleidžiama pozityvi informacija galėtų formuoti teigiamą požiūrį į kaimynus bei jų šalį, o toks požiūris ypač reikalingas, nes Latvijos žiniasklaida kartais perdėm akcentuoja su lietuviais siejamus neigiamus dalykus.

LIETUVIŲ ĮVAIZDIS LATVIŲ SPAUDOJE

Tyrimo metu taip pat buvo nuspręsta panagrinėti, kaip Latvijos spaudoje paštaruosius kelerius metus yra vaizduojami lietuviai, nes toks įvaizdis gali būti svarbus Latvijos lietuviams ieškant savo tapatybės. Tai atlikti buvo paprasčiausia – naudotasi duomenų baze www.news.lv, kurioje pagal įvestus raktažodžius galima ieškoti Latvijos spaudoje skelbtų straipsnių. Kaip raktažodžiai buvo naudojami lietuvių žodžių, reiškiančių lietuvius, dalys – *lietuvie-* ir *leiš-*. Buvo rasta įvairios tematikos straipsnių: nuo lietuvių ir latvių bendradarbiavimo iki Latvijos lietuvių gyvenimo istorijų bei lietuvių piktadarysčių. Visoje Lietuvos ir Latvijos pasienio savivaldybių spaudoje piešiamas itin neigiamas lietuvių paveikslas. Pavyzdžiui, Bauskės regioniniame laikraštyje 2017 m. vasarą, kai Lietuvoje pakėlus

akcizo mokestį alkoholiui lietuviai pradėjo plūsti į Latviją, buvo aprašytas neigiamas jų elgesys: alkoholio vartojimas vos išėjus iš parduotuvės, šiukšlinimas, triukšmavimas ir kabinėjimasis prie žmonių.

Taip pat tiek Latvijos respublikinėje, tiek regioninėje spaudoje nuo 2016 m. lapkričio mėn. vis pasirodo straipsnių apie ragų vagystes. Paštelbėta, kad elnių ragus supirkinėja prekyautojai iš Lietuvos; aprašyti atvejai, kai buvo apvogti latvių gyvenamieji namai, o juose pasigesta vien elnių ragų. Nors teigiama, kad taip vagiliauti po sodybas važinėja ir latviai, tačiau pažymima, jog daugiausia tuo užsiima lietuviai (Andersons-Kolosova 2016). Be to, jau kelerius metus Lietuvos lietuviai vagia žemės ūkio techniką – traktorius ir kombainus, todėl tiek spaudoje, tiek latvių pasakojimuose gana paplitęs „lietuvių vagių“ epitetas (*leišuzagļi*). Dėl to kartais net patys Latvijos lietuviai nenori nieko bendra turėti su kai kuriais Lietuvos lietuviais: *Lietuvoje negalima parduoti grūdų, lietuviais negali pasitikėti, apgaulinėja* (moteris, g. 1963 m.).

Vakarų Latvijoje lietuviams priskiriamas „okupanto“ epitetas, nes nemažai lietuvių iš Lietuvos supirkinėja nekilnojamąjį turtą prie jūros, draustiniuose nelegaliai stato daugiaaukščius pastatus ir t. t. Tiesa, panašių neigiamų įvaizdžių galima rasti ir latvių pateiktųjų pasakojimuose, kuriuose lietuviai apibūdinami kaip veiklesni, gudresni (*kytresni*), prekybininkai, apgavikai ir pan.

Kita vertus, latvių spaudoje itin palankiai atsiliepiama apie iniciatyvas, kurios tarsi turėtų skatinti tiek lietuvius, tiek latvius pažinti kaimynų kultūrą. Antai buvo aprašyta ir jau mūsų minėta „Patriotinė Bauskės kavinių savaitė“. Latvijos spaudoje rašyta, jog apie šią Bauskės informacijos ir turizmo centro iniciatyvą buvo informuota ir Lietuvos žiniasklaida. Deja, Lietuvos žiniasklaidą tokia informacija ne itin sudomino. Internetu pavyko rasti tik 4 straipsnius lietuvių kalba: Šilutės Hugo Šojaus muziejaus interneto svetainėje bei Šilutės ir Pagėgių krašto laikraštyje „Pamarys“⁴, taip pat interneto svetainėje „Regionų naujienos“ ir „Lietuvos žinios“. Tiesa, ši informacija Lietuvoje pasirodė tik 2016 metais.

Tai ne vienintelis atvejis, kuris rodo, kad lietuvių ir latvių žiniasklaidos mainai yra labai silpni. Toks abejingumas neprideda nei prie bendros Lietuvos ir Latvijos kultūrinės erdvės puoselėjimo, nei prie pasididžiavimo savąja šalimi ir jos kultūra ugdymo. Gyventojų judėjimas, emigracija vyksta nuolat, todėl svarbu rūpintis ne tiek emigrantų, kiek visų Lietuvos piliečių, gyvenančių Lietuvoje, patriotiniais jausmais. Kaip sakė viena pateikėja, *tegul Lietuva daro ką nors, kad jaunimui nereiktų išvažiuot*. Tad žinios apie užsienio šalyse puoselėjamą lietuvišką kultūrą taip pat gali kelti teigiamus Lietuvos gyventojų jausmus bei skatinti jų patriotiškumo jausmą.

⁴ Šilutiškius ši informacija pasiekė iš Bauskės kraštotyros muziejaus, su kuriuo bendradarbiauja Šilutės muziejus

Labai svarbi pozityvi žinia apie Lietuvą ir Latvijos žiniasklaidoje, galinti įkvėpti Latvijos lietuvius domėtis lietuviška kultūra, o ne jausti svetimojo gėdą. Pavyzdžiui, interviu metu viena pateikė užsiminė, kad šiemet bandys pati kepti kūčiukus pagal Latvijoje garsios lietuvių kilmės aktorės Aurelijos Anužytės receptą, skelbtą Latvijos spaudoje. Vadinas, teigiamai veikiančių straipsnių pasitaiko ir jie gali turėti įtakos.

Norint padėti Latvijos lietuviams išlaikyti ar atrasti jų etninį savitumą, užtektų labai paprastų ir daug nekainuojančių dalykų. Tereikia skatinti abiejų baltų tautų bendradarbiavimą plačiausia prasme. Latvijos lietuviai yra gana palankioje situacijoje, mat gyvena geografiškai ir kultūriškai artimoje šalyje, o skaitmeniniame amžiuje turi geras sąlygas puoselėti individualius tapatumus bei jų ieškoti.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Didžiąjai daliai Latvijos lietuvių būdingas individualaus etninio tapatumo puoselėjimas, nes Latvijos lietuvių kultūros draugijos jungia tik nedidelį tautiečių skaičių. Siauras tirtų draugijų veiklos profilis (beveik vien muzikinė veikla) joms sukelia panašias problemas, susijusias su mažu narių (kurių didžioji dalis yra pensininkai) skaičiumi, su tuo, kad veikloje nedalyvauja jaunimas, taip pat menkai viešinama draugijų veikla. Tačiau tokios draugijos yra labai reikalingos, nes ne tik padeda išlaikyti bent nedidelės dalies lietuvių etninį tapatumą, bet ir populiarina lietuvišką kultūrą visoje Latvijoje. Latvijos lietuvių kultūros draugijoms rekomenduotina pagal galimybes plėsti veiklos profilį, aktyviau viešinti savo veiklą per socialinius tinklus. Taip būtų galima pritraukti daugiau aktyvių ir jaunų narių. Lietuvos Respublikos ambasada Latvijoje derėtų skirti vienodą dėmesį Latvijos lietuvių draugijoms, ypač finansiniais klausimais.
2. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad ne visi Latvijos lietuviai gali puikiai šnekėti lietuvių kalba, dalis jų ją jau primiršę, kiti neturėję galimybių jos girdėti savo šeimose, tretį buvo sąmoningai nuo jos atsiriboję jau vaikystėje ar jaunystėje. Lietuvių kalbos išsaugojimui didelę reikšmę turi lietuviškos žiniasklaidos priemonės, kuris XXI a. pradžioje nėra blogas, tačiau ypač lietuviškos televizijos prieinamumą reikėtų gerinti, nes televizija bene labiausiai padėtų neužmiršti lietuvių kalbos, o nemokantiems sudarytų sąlygas tos kalbos mokytis. Reikėtų ieškoti būdų, kaip įtraukti lietuviškus kanalus į Latvijoje siūlomus skaitmeninės ir palydovinės televizijos operatorių paketus. Tai būtų reikšmingas žingsnis, prisidedantis prie Latvijos lietuvių etninio tapatumo išsaugojimo, kuris galėtų atnešti Lietuvai ir ekonominės naudos: dalis pateikėjų teigė, kad domisi reklamomis, seka naujienas apie

akcijas įvairiuose prekybos centruose ir paskui ten važiuoja apsipirkti. Kita vertus, tyrimas parodė, kad lietuviškos programos domina ne tik lietuvius, bet ir latvius.

3. Latvijos lietuviai dažnai akcentuodavo lietuviškų ir latviškų švenčių panašumą, svarbiausiomis šeimoms šventėmis beveik visi vadino Kalėdas ir Velykas, tačiau tik nedidelė dalis pateikėjų pabrėžė Kūčių svarbą. Net tie, kurie švenčia Kūčias, dažniausiai jau nebesilaiko visų šiai šventei būdingų tradicijų – valgo mėsą, latvių tradicinius patiekalus, todėl matyti, kad lietuviškos tradicijos Latvijoje nyksta arba niveliuojasi, o savąjį lietuviškumą suvokti aktualiau per tuos dalykus, kurie Lietuvoje galbūt nebus laikomi lietuviybės ženklais.
4. Ilgametė stebėjimo ir bendravimo su *kita*is patirtis leidžia Latvijos lietuviams išskirti save iš kitų bei apibrėžti savo etninį savitumą. Anot jų, svarbiausias riboženklis yra mentalitetas ir su tuo susijusios vertybės bei charakterio skirtumai – lietuvių atvirumas ir svetingumas, kartais lietuvių tapatybė gali pasireikšti ir apranga, ir išorine namų aplinka.
5. Dalis Latvijos lietuvių gyvena rusakalbėje kultūrinėje erdvėje – jų bendravimo kalba yra rusų, jie skaito rusišką spaudą, žiūri televiziją rusų kalba bei turi silpnus ryšius su latvių tautybės žmonėmis. Kiti pateikėjai, daugiausia iš kaimiškų Kuršo bei Žiemgalos regionų vietovių, yra supami bei stipriai veikiami latviškos kultūrinės aplinkos ir dažnai save net veikiau priskiria latvių tautai.
6. Tyrimo metu taip pat atsiskleidė regioninės tapatybės svarba. Dalis Latvijos lietuvių, ypač iš mišrių šeimų, linkę save labiau sieti su gyvenamąja vieta, o ne su konkrečia etnine grupe. Užfiksuoti pavyzdžiai rodo, kad per visą žmogaus gyvenimą jo etninis tapatumas gali kisti, o tam įtakos taip pat turi tiek politinė situacija, tiek tam tikra įsigalėjusi viešoji nuomonė ar mada.
7. Palankiausia lietuviams kultūrinė aplinka yra Bauskės mieste ir aplink jį esančiuose valsčiuose. Reikšminga tai, kad kai kurios įstaigos (Turizmo ir informacijos centras, Bauskės kraštotyros muziejus, Bauskės centrinė biblioteka, Bauskės savivaldybė) į įvairias veiklas įtraukia ir Bauskės lietuvius. Įvairios Lietuvos ir Latvijos įstaigos bendradarbiauja gana aktyviai, tik nepakankamai viešina tokį bendradarbiavimą. Tokia viešai skleidžiama pozityvi informacija galėtų formuoti teigiamą požiūrį į kaimynus bei jų šalį, o toks požiūris ypač reikalingas, nes Latvijos žiniasklaida kartais perdėm akcentuoja su lietuviais siejamus neigiamus dalykus. Latvijos spaudoje per pastaruosius penkerius metus gana dažnai pasitaiko „lietuvių vagių“, „apgavikų“, „okupantų“ epitetai. Kita vertus, latvių spaudoje itin palankiai atsiliepiama apie iniciatyvas, kurios tarsi turėtų skatinti tiek lietuvius, tiek lat-

vius pažinti kaimynų kultūrą, tačiau šios iniciatyvos menkai nušviečiamos Lietuvos žiniasklaidoje. Toks abejingumas nepasidėda nei prie bendros Lietuvos ir Latvijos kultūrinės erdvės puoselėjimo, nei prie pasididžiavimo savąja šalimi ir jos kultūra ugdymo.

8. Latvijos lietuviai yra gana palankioje situacijoje, mat gyvena geografiškai ir kultūriškai artimoje šalyje, o skaitmeniniame amžiuje, ypač jaunoji karta, turi geras sąlygas puoselėti individualius tapatumus bei jų ieškoti – tereikia tam sudaryti palankias sąlygas.
9. Siekiant išsaugoti lietuvių tapatumą Latvijoje, rekomenduotina skatinti įvairias Lietuvos organizacijas bendradarbiauti su atitinkamomis organizacijomis Latvijoje, kartu organizuoti bendrus renginius, kuriuose galėtų dalyvauti ir Latvijos lietuviai. Taip pat raginti garsius Lietuvos menininkus demonstruoti savo kūrybą Latvijoje, ypač pasienio vietovėse, o paskui rašti laiko pabendrauti su ten gyvenančiais tautiečiais. Tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje reikėtų daugiau diskutuoti apie daugiakalbištes naudą ir taip populiarinti baltų kalbas; siekti, kad šios kalbos būtų dėstomos bendrojo ugdymo įstaigose, aukštesiose mokyklose, rengti kursus visiems norintiems Lietuvos ir Latvijos pasienio gyventojams, taip įtraukiant ir Latvijos lietuvius, kurie dar moka lietuviškai. Taip pat reikėtų Lietuvos ir Latvijos visuomenėse populiarinti baltų vienybės idėją bei šią idėją įprasminančią šventę.

Literatūra

- Andersonė-Kolosova Liene. Ragu dėl pat apzogmājas, *Bauskasdzīve*. 2016 11 25. Prieiga per internetą: http://www.bauskasdzive.lv/laikraksta-arhivs/ragu-del-pat-apzog-majas-159707?from_mobile&image=1 [žiūrėta: 2017 09 27].
- Barth Fredrik. 1969. Introduction, Barth F. (ed.). *Little Ethnic Groups and Boundaries*: 9–38. Boston: Brown and Company.
- Berger Peter L., Luckmann Thomas. 1999. *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
- Boldāne Ilze. 2011. *Etnisko stereotipu veidošanās apstākļi Latvijā: 1850–2004*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas universitāte. Prieiga per internetą: <https://uis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F383328809/Ilze%20Boldane%202011.pdf> [žiūrėta: 2015 08 13].
- Butkus Alvydas. 1989. Latvių kalbos įtaka Skyronių lietuvių šnektai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 28: 55–61.
- Latvijas 2011. gada tautas skaitīšanas rezultāti*. 2016. Rīga: Centrālā statistikas pārvalde. Prieiga per internetą: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/2015/Nr%2012%20Latvijas%202011.gada%20Tautas%20skaitisanas%20rezultati_Results%20of%20the%202011%20Population%20and%20housing%20census%20in%20Latvia%20%2815_00%29_LV_EN.pdf [žiūrėta: 2017 09 11].
- Garšva Kazimieras. 2001. Latvijos lietuvių – Skyronių, Neretų ir Aknųstos – šnektų fonetika, *Lituanišica* 1: 73–79.

Garšva Kazimieras. 2003. Latvijos žemaičių šnektos, *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 7: 46–53.

Garšva Kazimieras. 2015. *Latvijos lietuvių šnektos*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Statistikas datu krājums. 2002. Rīga: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Prieiga per internetą: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/latvijas_2000_gada_tautas_skaitisanas_rezultati.pdf [žiūrėta: 2017 09 11].

Merkienė Irena Regina. 2001. Latvijos lietuviai etninėje ir kultūrinėje konvergencijoje. *Lituanišica* 1: 117–143.

Merkienė Irena Regina, Paukštytė-Šaknienė Rasa, Savoniakaitė Vida, Šaknys Žilvytis Bernardas. 2005. *Pietryčių Latvijos lietuviai: tapatumo išraiška, etninės ir kultūrinės orientacijos*. Vilnius: Versus Aureus.

Muktupāvela Rūta. 2012: Telpas un laika robežas Latvijas pierobežas Saldus novada lietuvišu ikdienas apziņā, *Letonica* 3: 60–72.

Latvijas iedzīvotā jusadalījums pēc nacionālā āsastāva un valstiskās piederības. 2017. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Prieiga per internetą: http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/Iedzivotaju%20re%C4%A3i%C4%B3%20010717/ISVN_Latvija_pec_TTB_VPD.pdf [žiūrėta: 2017 09 11].

Puškoriute Daiva. 2003. Trijvalodu ietekmēta Liepājas ziemeļzemaišu izloksne, *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 7: 377–386.

Savoniakaitė Vida. 2001. Etniškumas. Lietuviai Latvijos pasienyje, *Lietuvos etnologija* 1: 217–230.

Šaknys Žilvytis Bernardas. 2000. Pietvakarių Latvijos lietuvių bendruomenės padėtis ir perspektyvos, *Liaudies kultūra* 1: 34–38.

Šaknys Žilvytis Bernardas. 2001. Pietryčių Latvijos lietuviai: kultūra, etniškumas ir bendraamžių bendrija, *Lietuvos etnologija* 1: 231–250.

SUMMARY

The aim of this study was to analyze the formation and manifestation of Latvian Lithuanians' ethnic identity during the early 2000s and to formulate recommendations that would help maintain and strengthen the Lithuanian identity and traditions. The data were collected in a field study conducted in three regions of Latvia (Courland, Semigallia, and Latgale) during 2017. In total, 34 Lithuanians and 22 Latvians living in Liepāja, Bauska, and Daugavpils cities and rural areas were interviewed. In this investigation, the ethnographic field research technique was used, involving such methods as semi-structured detailed interviews, free conversations, observation, photography, an internet-based inquiry of Latvian state and public organizations, and the analysis of Latvian mass media. The collected data were processed by applying descriptive, analytical, historical-comparative, and interpretation techniques.

This paper analyzes individual and communal ethnic identity of Latvian Lithuanians and discusses the significance and the issues of Lithuanian cultural societies in Liepāja, Bauska, and

Daugavpils cities. The study showed that the studied societies faced similar problems due to their narrow field of activity (exclusively musical activity): small numbers of members, the majority of which were retired, no youth involvement in the activities, and insufficient publicity of the societies and their activities. The small number of the members of Lithuanian cultural societies indicates that not all Latvian Lithuanians consider the communal preservation of ethnic identity to be of importance. However, such societies are undoubtedly needed, as they not only help to preserve ethnic identity at least in a small group of Latvian Lithuanians, but also popularize the Lithuanian culture throughout Latvia.

To reveal the expression of Latvian Lithuanians' individual ethnic identity, several aspects were selected for the analysis, including the significance of the use of the Lithuanian language, the significance of festivities, and the perception of the self and the other among Latvian Lithuanians through setting borders. The study showed that not all Lithuanians were fluent in the Lithuanian language: some had forgotten it to some extent, some did not have the possibility to hear it in their families, and still others had distanced themselves from it back in their childhood or youth. The accessibility of the Lithuanian media is of great significance for the preservation of the Lithuanian language. At the beginning of the 21st century, this accessibility, although being not bad, should still be improved. This is especially true for Lithuanian TV, whose accessibility would help Latvian Lithuanians not to forget their language and would create conditions for other people to learn it.

Latvian Lithuanians frequently emphasized the similarity between Lithuanian and Latvian festivities, and most of them named Christmas and Easter as the most important family festivities. However, only a few of them emphasized the importance of Christmas Eve. Even those who did celebrate Christmas Eve most frequently did not observe the characteristic traditions – i.e. they ate meat and traditional Latvian foods. This situation indicates that Lithuanian traditions in Latvia are gradually disappearing or assimilating, and things that at times in Lithuania are not seen as signs of being Lithuanian become relevant for the perception of the Lithuanian identity.

This study also analyzed what differences the respondents saw between their own and other nations. This revealed the deep understanding of the ethnic identity even in respondents who did not have any special signs expressing their Lithuanian identity. Long-term experience of observation and communication with others allows Lithuanians to separate themselves from the others and to define their ethnic identity. According to the respondents, the main landmark is mentality and the associated values and peculiarities of the character. The main landmarks of being Lithuanian that the respondents indicated were openness and hospitality. Sometimes the Lithuanian identity may manifest itself through clothing or home environment.

In the study, we also considered the influence of the cultural environment – the external space that surrounded the respondents' lives and could have a certain effect on them, including

the formation of their worldviews. A part of Latvian Lithuanians live in a Russian-speaking cultural space, and thus their public language is Russian, they read Russian press, watch TV in Russian, and have weak relations with people of Latvian ethnicity. Other respondents – mostly from rural Courland and Semigallia regions – are surrounded and strongly influenced by Latvian cultural environment, and frequently identify themselves more with the Latvian nation.

The study also revealed the importance of regional identity, as a part of Lithuanians – especially those from ethnically mixed families – tended to identify themselves more with their living place rather than with a certain ethnic group. The registered examples showed that throughout a person's life, his or her ethnic identity may change, and this change may be influenced by both the political situation and a certain dominant public opinion or fashion. An internet-based inquiry showed that the cultural environment that was most favorable for Lithuanians was situated in Bauska city and the surrounding districts – we received 15 responses from educational and cultural institutions. Of significance is the fact that some institutions (the Tourism and Information Center, Bauska Local History and Art Museum (Bauska Museum), Bauska Central Library, and Bauska Municipality) also include local Lithuanians into their various activities.

The cooperation between various Lithuanian and Latvian institutions is quite active, albeit insufficiently publicized. It is important to note that such positive information, if made public, would form the population's positive attitude to their neighbors and the neighboring country – which is especially needed because Latvian mass media frequently emphasize negative news about Lithuanians. Over the last 5 years, Lithuanians have quite frequently been called thieves, cheaters, or invaders in the Latvian press. On the other hand, the Latvian press has also mentioned highly positive initiatives that could encourage both Latvians and Lithuanians to become interested in their neighbors' culture. However, such initiatives receive little attention in the Lithuanian press. Such indifference clearly contributes nothing to fostering a common Latvian-Lithuanian cultural space or to the development of the sense of pride in one's country and culture.

Helping Latvian Lithuanians to retain or discover their ethnic peculiarity would require very simple and inexpensive measures – it suffices to encourage the cooperation between the two Baltic nations in its broadest sense. Latvian Lithuanians are in a quite favorable position because they live in a geographically and culturally neighboring country, and in the digital age they (especially the young generation) have good conditions for seeking and fostering their individual identities.

GERIAUSIAI TRADICIJAS PUOSELĖJUSIOS SENIŪNIJOS

AUDRONĖ DARASKEVIČIENĖ

Etninės kultūros globos taryba, el. p. audrone.daraskeviciene@ekgt.lt

Jau du kartus Etninės kultūros globos taryba kartu su Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacija skelbė konkursą „Geriausios tradicijas puoselėjusi etnografinio regiono seniūnija“. Pirmą kartą išrinktos 2015 metų geriausios tradicijas puoselėjusios kiekvieno etnografinio regiono seniūnijos, antrą kartą – vertinti 2017 metų seniūnijų rezultatai. Konkurso tikslas – skatinti seniūnijų puoselėti etnografinių regionų tradicijas ir tai daryti kūrybiškai, įkvėpti seniūnijų bendruomenes bendrai ir darniai veiklai.

2015 metų konkursas buvo skirtas Etnografinių regionų metams įprasminti. Konkursui pateiktos 27 paraiškos buvo vertinamos atsižvelgiant į šiuos kriterijus: (1) ar seniūnijoje vyksta tradiciniai renginiai, (2) ar tradicijos puoselėjamos kūrybiškai, (3) ar puoselėjant tradicijas dalyvauja įvairaus amžiaus žmonės, pavyzdžiui, jaunimas ir šeimos, (4) ar seniūnija, puoselėdama tradicijas, bendradarbiauja su kitomis seniūnijomis, (5) ar darniai bendradarbiauja visuomeninės organizacijos, klubai, mokyklos, kultūros centrai, parapijos.

Geriausios tradicijas puoselėjusiomis seniūnijomis 2015 metais pripažintos šios seniūnijos: Aukštaitijoje – Miežiškių (I vieta), Baisogalos (II) ir Skaištgerio (III); Dzūkijoje (Dainavoje) – Marcinkonių (I) ir Birštono (II); Mažojoje Lietuvoje – Rusnės (I), Dovilų (II) ir Agluonėnų (III); Suvalkijoje (Sūduvoje) – Sasnavos (I), Liudvinavo (II) ir Griškabūdžio (III); Žemaitijoje – Kelmės (I), Papilės (II) ir Ventos (III). Jos pasveikintos ir apdovanotos 2016 metų gruodžio 14 dieną Lietuvos liaudies buities muziejuje Rumšiškėse vykusiame renginyje.

Apžvelgiant 2015 metais konkursui pateiktas anketas, kiekvienoje seniūnijoje galima išskirti po keletą įdomiausių, labiausiai įkvėpiančių etnokultūrinių akcijų. Pavyzdžiui, pirmąją vietą Aukštaitijoje užėmusioje Miežiškių seniūnijoje itin įdomus įvykis – liaudies medicinos žinijos ir žolininkų šventė „Žolė kėlė rasą“. Ši šventė rengiama prieš pat Jonines, joje prisimenamos senosios kupoliavimo tradicijos. Antrąją vietą pelniusios aukštaitiškos Baisogalos seniūnijos pasididžiavimas – naujai restauruotame Pakiršinio dvare įsikūręs amatų

centras. Skaištgerio seniūnijos (III vieta Aukštaitijoje) įdomybė – „Martyna jomarks“, besisiejanti su šv. Martyno atlaisdais ir tradicinėmis rudens darbų pabaigtuvių šventėmis.

Pirmąją vietą Dzūkijoje 2015 metais užėmusios Marcinkonių seniūnijos etnokultūrinio gyvenimo įdomybės: grybavimo čempionatas, tradicinių amatų mokymai „Pynimo savaitė“, Medkopio šventė, Mildos šventė, respublikinė kaimo teatrų šventė „Širšių medus“. Antrąją vietą užėmusi dzūkiska Birštono seniūnija pasirūpino galimybe Nemajūnų amatų centre išmokti kepti dzūkiskas bandas.

2015 metais geriausios tradicijas Mažojoje Lietuvoje puoselėjusi Rusnės seniūnija garsėja egzotiška, potvynio metu vykstančia „Šaktarpio“ švente, per kurią supažindinama su žvejybos, potvynių istorija, tiesiai iš valčių pardavinėjamos šintos. Dovilų seniūnijos (II vieta Mažojoje Lietuvoje) įdomybė yra tradicinė lietuvininkų Užgavėnių šventė – Šiupinio vakaras „Šiupinaičio dzinguliukai“. Čia siekiama atgaivinti ir puoselėti santūresnę šios šventės formą, kuri susiformavo Mažojoje Lietuvoje, Prūsijos karaliumi uždraudus šiame krašte švęsti Užgavėnes. Agluonėnų seniūnija (III vieta Mažojoje Lietuvoje) garsėja vaikų etnografiniu teatro kolektyvu „Agluonėnų jaunųjų teatriukas“, džiuginančiu spektakliais ir mažuosius, ir suaugusius.

Sasnavos seniūnija, 2015 metais laimėjusi pirmąją vietą Suvalkijoje (Sūduvoje), garsi aktyviai kaimuose plėtojama amatais: molio lipdymu, medžio drožinėjimu, vytelių auginimu ir pynimu, vaisžolių auginimu. Liudvinavo seniūnijos (II vieta Sūduvoje) įdomybė – labai senas tradicijas turinti Liudvinavo miestelio šventė, siejama su bažnytiniais šv. Liudviko atlaisdais. Šventės metu miestelyje vyksta kermašius, susitinkama su giminėmis, draugais ir miestelio svečiais. Griškabūdžio seniūnijoje (III vieta Sūduvoje) kasmet organizuojama „Jaunųjų kanklininkų štovykla“, kurios metu vyksta kankliavimo seminarai, palaikomos senosios kankliavimo tradicijos.

Iš gausybės Kelmės seniūnijoje (I vieta Žemaitijoje)

organizuojamų etnokultūrinių renginių išsiskiria jau 28 metus rengiami žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai. Kursai jau yra tapę unikaliu šio etnografinio regiono ir Kelmės krašto etninės kultūros ir nematerialiojo kultūros paveldo puoselėjimo ir perdavimo reiškiniu, svarbiu visam Žemaitijos regionui. Papilės seniūnijoje (II vieta Žemaitijoje) išskirtinai švenčiama Baltų vienybės diena. Pagerbdami baltų vienybę, papiliškiai žygiuoja nuo centrinės miestelio aikštės iki antrojo Papilės piliakalnio, iškilmingai nešdami Baltų vienybės ugnį. Ventos seniūnijoje (III vieta Žemaitijoje) išskirtinė šventė yra akcija „Pasveikink kiekvieną sutiktą senolį“. Tarptautinės pagyvenusių žmonių dienos proga sveikinami Ventos miesto senjorai, jiems dovanojamos rudens gėlių puokštės, skiriami nuoširdžiausi sveikinimai bei šilti apkabinimai.

2017 metais konkursas skirtas Tautinio kostiumo ir Piliakalnių atmintiniams metams bei ateinančiam Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio paminėjimui įprasminti. Todėl vertinant seniūnijas buvo atsižvelgta ir į tai, ar skirta dėmesio tautinio kostiumo puoselėjimui,

ar atkreiptas dėmesys į seniūnijos teritorijoje dunksančius piliakalnius, ar prisidėta juos tvarkant ir t. t.

2017 metais geriausiai tradicijas puoselėjusios seniūnijos pasveikintos ir apdovanotos lapkričio 29 dieną Trakų salos pilyje vykusiame iškilmingame renginyje. Iš 28 paraiškas pateikusių seniūnijų geriausiai tradicijas puoselėjusiomis seniūnijomis šiemet pripažintos šios: Aukštaitijoje – Krakių (I vieta), Kruonio (II) ir Meškuičių (III); Dzūkijoje (Dainavoje) – Merkinės (I), Valkininkų (II) ir Lazdijų (III); Mažojoje Lietuvoje – Priekulės (I), Smalininkų (II), Natkiškių (III); Suvalkijoje (Sūduvoje) – Šunskų (I), Sasnavos (II) ir Liudvinavo (III); Žemaitijoje – Sedos (I), Papilės (II) ir Mosėdžio (III).

2017 metais geriausiai tradicijas puoselėjusia Aukštaitijos seniūnija pripažinta Krakių seniūnija gali pasigirti gražiu vietovardžių įprasminimu: Pajieslio kaime pašatytas paminklas 7 išnykusiems kaimams, Meironiškių kaime pašatytas akmuo su įrašu praeities ir ateities kartoms. Įdomiausias metų etnokultūrinis nutikimas aukštaitiškoje Kruonio seniūnijoje (II vieta) –

2017 m. geriausiai tradicijas puoselėjusios seniūnijos pasveikintos ir apdovanotos lapkričio 29 dieną Trakų salos pilyje vykusiame iškilmingame renginyje.

2017 m. geriausiai tradicijas puoselėjusios seniūnijos pasveikintos ir apdovanotos lapkričio 29 dieną Trakų salos pilyje vykusiame iškilmingame renginyje

Migonyse, Subačių šeimos sodybos senoviniame kluone įvykęs lietuvių liaudies siaubo pasakų vakaras, kurį vedė Klaipėdos „Apeirono teatro“ „raganos“. Na, o trečiosios vietos Aukštaitijoje laimėtoja Meškuičių seniūnija gali pasigirti Naisiuose formuojamomis baltų kultūrą įprasminančiomis erdvėmis – Baltų dievų skulptūrų parku, Baltų žolynu, Baltų arena.

Daug kur Lietuvoje atgyja Rasų šventės tradicijos. Tačiau Merkinės seniūnijoje (I vieta Dzūkijoje) Rasos švenčiamos ypatingai. Merkinės jaunimo etnokultūros klubo „Kukumbalis“ dalyviai kartu su prijauciančiais iš visos Lietuvos ne tik plukdo vainikus, bet ir patys plaukioja gėlėmis ir vainikais išpuostomis valtelėmis. Keramikas Džiugas Petraitis kasmet sukuria Nemune vis kitokią žolynų ir ugnies kompoziciją, kuri apeigų metu simbolizuoja plaukiančią saulę. II vietą Dzūkijoje laimėjusi Valkininkų seniūnija Vaikų gynimo dieną mini ne piešiniais ant asfalto – vaikai sukviečiami ant Krūminų piliakalnio, kur žaidžia ir džiaugiasi gamtos apsuptyje. III vietą Dzūkijoje užėmusios Lazdijų seniūnijos pasididžiavimas – Rudaminos piliakalnis, ant kurio, kaip tikima, buvo karūnuotas karalius Mindaugas. Liepos 6-ąją ant piliakalnio nešama Rudaminos miestelio bendruomenės sukurta milžiniška karūna.

Apdovanojimų metu žiūrovus nepaprastai sužavėjo Priekulės seniūnijos (I vieta Mažojoje Lietuvoje) moterys, kalbėjusios lietuvininkų tarme. Būtent šios tarmės, taip pat daugybės unikalių lietuvininkų tradicijų, tautinio kostiumo, gyvenimo būdo atgaivinimas – Priekulės seniūnijos stiprybė, dėl kurios verta aplankyti šį kraštą. II vietą Mažojoje Lietuvoje užėmusi Smalininkų seniūnija taip pat turi kuo pasigirti – jų anketoje rašoma, kad Smalininkų Lidijos Meškaitytės pagrindinės mokyklos moksleivės prie mokyklinės aprangos nešioja delmonus! Jeigu tai tiesa, ar nevertėtų šios mokyklos jaunimo pavyzdžiu pasekti ir kitiems Lietuvos moksleiviams? Na, o trečiąją vietą Mažojoje Lietuvoje užėmusi Natkiškių seniūnija 2017 metais gerokai padirbėjo, kurdama savo herbą ir vėliavą.

Suvalkijoje (Sūduvoje) geriausiai tradicijas puoselėjusios seniūnijos statusą iškovojusios Šunskų seniūnijos įdomybė yra... silkės. Apdovanojimų metu sužinojome, kad silkės – labai svarbios Šunskų istorijoje, todėl kasmet per Juozines (kovo 19 d.) Šunskų krašto gospadinės renkasi į šventę, kurioje pateikiami šeimos receptai su silke, dainuojamos dainos apie žuvelės, minamos mįslės, kuriami linksmi pasakojimai ir anekdotai apie silkes. II vietą Sūduvoje laimėjusi Sasnavos seniūnija šiemet labai įdomiai paminėjo Jurgines (balandžio 23 d.) – ant Marijampolės savivaldybės piliakalnių uždegė sūduvių ugnis,

kuriomis pabandė išbudinti *svietą*. III vietą Sūduvoje užėmusios Liudvinavo seniūnijos ypatingas šių metų įvykis – Liudvinavo miestelio gyventoja, buvusi lietuvių kalbos mokytoja Teresė Vizbarienė, daugelį metų rinkusi Liudvinavo valsčiaus istoriją, išleido knygą „Prie Šešupės, Dovinės ir Sūduonios“. Ši knyga – graži dovana Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio paminėjimui.

Pirmos vietos Žemaitijoje laimėtoja – Sedos seniūnija – gali pasigirti ypač dideliu dėmesiu piliakalnių tvarkymui ir globai, įstaigų ir organizacijų telkimu prižiūrint piliakalnius. Antrąją vietą Žemaitijoje jau antrą kartą laimėjusioje Papilės seniūnijoje šiemet Baltų vienybės dienos proga numegzta 112 metrų ilgio trispalvė juosta. Šia juosta nešėjai apjuosė daugiau kaip pusę piliakalnio. Na, o trečią vietą Žemaitijoje laimėjusios Mosėdžio seniūnijos įdomybė – Mosėdžio gimnazijos išleista knyga „Gyvoji istorija“, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimui. Šioje knygoje įamžinti gyvi pasakojimai apie išnykusius Mosėdžio seniūnijos kaimus, ten gyvenusius žmones, istorinius įvykius. Medžiagą knygai surinko Mosėdžio gimnazijos mokytojai ir mokiniai.

Etninės kultūros globos taryba širdingai dėkoja konkurso dalyviams. Visoms Lietuvos seniūnijoms taryba linki neišsenkančios energijos ir kūrybingumo puoselėjant etnografinių regionų etninę kultūrą naujuose, Lietuvos valstybingumo šimtmečio paminėjimo metuose.

TAUTINIO KOSTIUMO METAI AUKŠTAITIJOJE

VITALIJA VASILIAUSKAITĖ

Aukštaitijos regioninė etninės kultūros globos taryba,
el. p. etnoaukštaitija@gmail.com

Tautinio kostiumo metai Aukštaitijoje, kaip ir kituose etnografiniuose regionuose, prasidėjo dar 2016-aisiais, sudarant šiems metams skirtą renginių, vyksiančių regione – visose 22 savivaldybėse, vadovą. Šiame sąvade buvo numatyta per 150 renginių, skirtų Tautinio kostiumo metams. Negavus finansavimo iš Kultūros tarybos ir kitų rėmėjų, ne viskas klostėsi taip, kaip buvo planuota. Daugiausia dėmesio regione buvo skirta tautinio kostiumo ar jo detalių parodoms, edukacinėms programoms, konferencijoms ir seminarams, šiek tiek mažiau – tautinio kostiumo dirbtuvėms ir mokymams. Aukštaičių vyrų, moterų, vaikų išieginis drabužis buvo pagarbiai demonstruojamas folkloro šventėse, festivaliuose, per tautines, valstybines ir tradicines kalendorines šventes, per miestų ir miestelių šventes. Aukštaičių tautinis kostiumas su deramu orumu buvo pristatomas ir atstovaujant savo kraštui užsienio šalyse.

Anykščių rajono savivaldybės L. ir S. Didžiulių viešoji biblioteka surengė 5 parodų ciklą „Lietuvių tautinis kostiumas – etninė vertybė ir mūsų prosenelių darbštumo ir nagingumo atspindys“, skirtą supažindinti su Lietuvos etnografinių regionų tautiniu kostiumu. Didžiausiame anykštėnų tradicinės kultūros festivalyje „Bėk bėk, žirgeli“ vyko parodomoji visų Lietuvos etnografinių regionų tautinio kostiumo programa.

Ignalinos krašto muziejus parengė daug dėmesio sulaukusią tradicinio tautinio kostiumo ir šiuolaikinių jo interpretacijų parodą „Ir tautinis kostiumas gali būti madingas“. Parodoje šalia visų regionų tradicinių kostiumų buvo rodomi dailininkų kūriniai liaudies tekstilės tema.

Daug dėmesio tautiniam kostiumui skyrė Jonavos savivaldybė. Sausio mėnesį Jonavos kultūros centre Tautinio kostiumo metai buvo pradėti įspūdingu atidarymo renginiu. Pavasarį vaikų folkloro ansamblis „Ramtatukai“ ir jo vadovė Judita Margevičienė Jonavos mokykloms parodė teatralizuotą programą, skirtą tautiniam kostiumui ir jo nešiosenai. Jonavos kultūros centre vyko tautinio kostiumo konkurso „Išaušta tapatybė“ vietinis turas, kuriame dalyvavo visi rajono folkloro kolektyvai, kapelos, pavieniai atlikėjai. Trys kolektyvai buvo atrinkti į regioninį turą Zarasuose, o du iš jų – į respublikinį turą Dubingiuose. Arche-

ologinis kostiumas buvo rodomas sutartinių šventėje „Sutarjėla“, tautinis kostiumas – liepos 6-ąją ant dviejų rajono piliakalnių ir Joninių slėnyje. Daug edukacinių programų jaunimui ir suaugusiems parengė Jonavos krašto muziejus ir etninės kultūros specialistė, regioninės tarybos narė Rasa Libienė, vykdydama projektą „Tarpe nyčių nytužėlių“. Jos parengtose edukacinėse programose apsilankė daugiau kaip 650 Jonavos rajono moksleivių – taigi, paštangos perteikti tradiciją šiuolaikiškai, moksleiviams patraukliu būdu nenuėjo perniek. Daug gražių renginių, skatinančių prisiminti ir dėvėti tautinį kostiumą, surengė ir Jonavos rajono kaimiškosios bendruomenės.

Kaišiadorių rajono Žaslių tradicinių amatų centre vyko pirmasis regioninės tarybos posėdis, kurio metu Kaišiadorių krašto muziejaus atstovai pasakojo, kas nuveikta atkuriant ir populiarinant Kaišiadorių krašto tradicinį rūbą, akcentavo jo nešioseną. Taip pat buvo supažindinta su archeologiniais šio krašto kostiumais, kurie atkurti pagal archeologinius artefaktus. Kaišiadorių muziejininkų požiūris į tradicinį drabužį yra labai profesionalus ir atsakingas. Žaslių amatų centras Tautinio kostiumo metus pradėjo sertifikuotų tautinio paveldo produktų tradicinės amatininkės, senojo audimo ir siuvinėjimo amato puoselėtojos Bronės Surdokienės tradicinių drabužių detalių paroda, spalio mėnesį – dizainerės Danutės Keturakienės sukurtos tautinio kostiumo kolekcijos pristatymu. Edukacinių užsiėmimų metu čia buvo galima pasigaminti lėlytę, pasipuošusią tautiniu kostiumu, išsiausti juostą, susipažinti su tautinio kostiumo detalių raštais. Daug prasmingų renginių, skirtų tautiniam kostiumui, surengė Kaišiadorių rajono kaimiškosios bendruomenės: pavyzdžiui, akciją „Pasi-matuok tautinį kostiumą“ Žiežmariuose, prisiminimų vakarą „Tautinis kostiumas tremtyje“ Pakertuose, tautinio kostiumo pristatymo šventę „Tai motulė gražiai rėdė“ prie Švenčiaus ežero. Tautinio kostiumo metams ir Valstybės 100-mečiui įamžinti išleistas 2018-ųjų kalendorius su Ringailių folkloro ansamblio dalyvių tautiniais kostiumais (sud. D. Tomkuvienė ir A. Kamantauskienė).

Kauno rajono savivaldybė Tautinio kostiumo metus

pradėjo Vasario 16-osios švente, kurios metu buvo paskelbta apie konkursą bendruomenėms „Mano tautinio kostiumo istorija“. Renginių ciklai, paskaitos, seminarai, mokymai kurti tautinio kostiumo detales, aušti vyko daugelyje rajono kultūros centrų: Ežerėlyje, Neveronyse, Vilkijoje, Ramučiuose, Babtuose. Pažintys su tautiniu kostiumu vyko vaikų vasaros folkloro štovyklose Vilkijoje ir Ramučiuose. Labai gražiai tautinį kostiumą išstatė Neveronių folkloro kolektyvas „Viešia“ (vadovė regioninės tarybos narė Jolanta Balnytė). „Viešia“, dalyvaudama respublikiniame konkurse „Išaušta tapatybė“, autoritetingos komisijos buvo pripažinta geriausių kostiumus turinčia folkloro grupe. Smagu, kad tautinio kostiumo ir jų detalių meistrų Aštos Vandytės, Zigmo Kalesinsko, Marijos Simonavičienės, Rimos Vitaitės dėka ansamblis tapo išskirtinis ir atpažįstamas, turintis savo braižą. Tautinio kostiumo metų uždarymo šventė „Tautinis kostiumas – nacionalinės kultūros simbolis“ vyko Raudondvaryje.

Kėdainiškiai tradicinį kasmetinį folkloro festivalį „Į Vidurio Lietuvą susiję“ skyrė Tautinio kostiumo metams, o į festivalį pakvietė kolektyvus iš visų penkių etnografinių regionų. Festivalio metu talkinant tautinių rūbų specialistams, buvo išsamiai supažindinama su tautinio kostiumo dėvėsenos tradicijomis, kūrybinėse dirbtuvėse tekstilės amatininkės demonstravo tautinio rūbo gamybos savitumus, o norinčiuosius ir mokė. Pažinti tautinį kostiumą vaikai buvo mokomi etninėje vasaros štovykloje „Ir atskrida paukštela“. Kėdainių krašto muziejaus tradicinių amatų centre Arnetų name vyko „Etno dirbtuvės“, skirtos aukštaičių tradiciniam drabužiui, bei edukaciniai užsiėmimai „Aukštaitiškų juostų pynimas“.

Prasmingai Tautinio kostiumo metus pažymėjo kupiškėnai. Visuomenei buvo pateiktas 2016 m. pabaigoje Kupiškio etnografijos muziejaus iniciatyva išleistas katalogas „Seserų Glemžaičių rinkinys Kupiškio etnografijos muziejuje: tradiciniai lietuviški drabužiai ir jų priedai. XIX a.–XX a. I pusė“ (sud. dr. M. Lebednykaitė). Folkloro klubas „Kupkėmis“, įgyvendindamas Piliakalnių metams skirtą projektą, įsigijo 16 archeologinių sėlių genties kostiumų. Kupiškio rajono meras, įsigijęs tautinį kostiumą, vilkėdavo jį visuose etnokultūrinuose renginiuose ir taip pabrėždavo esąs aukštaitis.

Tradicinėse Pakruojo rajono šventėse – Baltų vienybės dienoje ant Peleniškių piliakalnio ir Žiemgalos regiono folkloro šventėje „Žiemgala-2017“ šiais metais ypatingas dėmesys buvo skirtas tautiniam kostiumui.

Panevėžio rajone tautinį kostiumą labiausiai populiarino Upytės tradicinių amatų centras, rengęs aukštaitiškų juostų pynimo ir audimo tradicinėmis štaklėmis mokymus, supažindinęs su aukštaitišku ir kitų šalių kos-

tiumais liepos 6 d. ant Upytės piliakalnio vykusioje šventėje bei per folkloro festivalio „Baltica“ svečių pasirodymus. Baltų vienybės dieną ant Upytės piliakalnio buvo rodomas ir archeologinis kostiumas. Tradicinių amatų centras krašto amatininkus subūrė į šventę „Linų dienos“ Upytės linų muziejuje, kur ypatingai buvo akcentuota tradicinė tekstilė.

Panevėžio miesto kraštotyros muziejuje buvo parengtos dvi parodos. Rugsėjo mėnesį atidaryta tradicinių aukštaitiškų juostų pynėjų Irenos Vilienės ir Gvido Vilio darbų paroda, gruodžio mėnesį parengta virtuali paroda „Kupiškėnų vestuvininkų drabužiai“ iš muziejaus rinkinių – tai dailininkės M. Boreikaitės-Kosuchinienės spalvoti piešiniai M. Glemžaitės knygai „Kupiškėnų vestuvininkai“ (1936). Panevėžio miesto dailininkas Tomas Rudokas surengė parodą, skirtą tautinio kostiumo variacijoms. Mokyklose, bibliotekose buvo skaitomos paskaitos apie aukštaitišką kostiumą ir jo nešioseną (Lina Vilienė, Vitalija Vasiliauskaitė). Vilių šeima dalyvavo konkurse „Išaušta tapatybė“ ir tapo laureate.

Pasvalio krašto muziejus vasario mėnesį pakvietė pasvaliečius į parodą „Tautinis kostiumas – etninio tapatumo simbolis“ (iš Martyno Jankaus muziejaus fondų), o rugsėjo mėnesį surengė konferenciją „Pasvalio krašto gyvenimo būdas ir tradicijos“, kurioje dr. Teresė Jurkuvienė papasakojo apie aukštaičių tautinį kostiumą.

Radviliškio rajono savivaldybė Tautinio kostiumo metams puikiai išnaudojo Kleboniškių kaimo buities muziejų, kuriame vyko Aukštaitijos regiono šventė „Kleboniškių etnografinės spalvos“ ir tautinių kostiumų bei tekstilės audinių paroda „Tautiniai raštai ir spalvos“. Šioje parodoje su visų penkių Lietuvos etnografinių regionų kostiumais supažindino Kęstutis ir Marija Simonavičiai. Radviliškio rajono savivaldybės Pakiršinio etninės kultūros ir amatų centras rengė mokymus, tautodailės darbų parodas. Radviliškietė stebina Lietuvą rengdami tarptautinius kojinių mezgimo čempionatus. O Tautinio kostiumo metų proga liepos mėnesį vyko čempionatas „Tautinių raštų vingiai“, kuriame dalyvavo mezgėjai iš Lietuvos, Latvijos, JAV, Lenkijos.

Rokiškio rajone Tautinio kostiumo metus kaimiškosios bendruomenės pažymėjo rengdamos parodas, vakarones. Tačiau labiausiai viso rajono bendruomenę suvienijo liepos 6 d. vykusio pilietiško akcija „Lietuvos Valstybės dieną sutikime pasipuošę tautiniais akcentais“. Visų Lietuvos etnografinių regionų bei Latvijos tautiniai kostiumai buvo parodyti Rokiškio miesto Nepriklausomybės aikštėje per Baltų vienybės dieną. Rokiškėnai savo krašto kostiumu pasipuoškavo ir svečiuodamiesi Boršos mieste, Rumunijoje – visa

savivaldybės delegacija buvo pasidabinusi tautiniais kostiumais.

Širvintų „Atžalyno“ progimnazijos mokytojai organizavo kūrybines dirbtuves, kuriose mokiniai ir mokytojai turėjo galimybę susipažinti su tautinio kostiumo ir jo detalių gamyba, prisiliesti prie tradicinės tekstilės medžiagų: lino, vilnos. Širvintų rajono švietimo centras surengė kūrybinių darbų konkursą „Iš močiutės skrynios į mano drabužių spintą“: mokiniai buvo kviečiami piešti kostiumų eskizus, pateikti šiuolaikinius tekstilės gaminius, kurių dizaine atsispindėtų tautinio kostiumo motyvai. Širvintų kultūros centre vyko kūrybiniai, edukaciniai užsiėmimai, paskaitos vaikams ir suaugusiesiems, skirtos aukštaitiškam tradiciniam kostiumui. Tautinio kostiumo metus gražiai akcentavo Širvintų rajono merė Živilė Pinskuvienė, daugelyje bendruomenės renginių pasirodydama su aukštaitišku tautiniu kostiumu.

Švenčionių rajono Reškutėnų tradicinių amatų centras suorganizavo prasmingą akciją „Nupinkim juostą pirmokui“, skirtą Tautinio kostiumo metams paminėti. Nalšios muziejuje veikė Nacionalinio kultūros centro surengta tautinio kostiumo paroda. Rajono savivaldybės viešoji biblioteka rengė virtualias parodas bei interneto transliacijas „Tautinis kostiumas – tautos ir valstybės simbolis“.

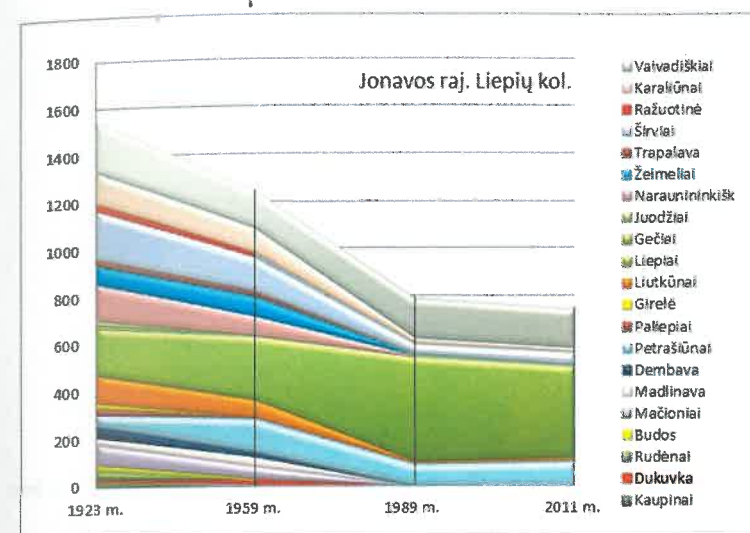
Ukmergės kraštotyros muziejuje rugsėjo mėnesį vyko paskaita moksleiviams ir jaunimui „Kostiumo tradicijos šiuolaikiniame Lietuvos dizaine“. Ukmergės rajono savivaldybės Vlodo Šlaito viešoji biblioteka surengė dokumentų ir fotografijų parodą „Tautos simbolis – tautinis kostiumas“. Ukmergės kultūros centro folkloro ansamblys „Pyniava“ su aukštaitišku kostiumu supažindino „Oktoberfest“ šventės dalyvius Vokietijoje, per adventą kvietė miesto bendruomenę į paskaitas, amatininkų mokymus įvairiomis tautinio kostiumo kūrimo temomis ir į rankdarbių mugę.

Uteniškiai parengė ir įgyvendino projektą „Rytai–Vakarai“, kurio tikslas – rytų aukštaičių bendradarbiavimas su Klaipėdos ir Šilutės rajonais. Įgyvendinant projektą, buvo keičiamasi kultūrinių delegacijų vizitais, pateikiamas šių etnografinių regionų folkloras, tautinis kostiumas, papročiai, kulinarijos paveldas (projekto vadovė – regioninės tarybos pirmininkė Z. Mackevičienė). Utenos kraštotyros muziejuje buvo atidaryta audėjos Rimos Vitaitės tautinių kostiumų ir sodų vėrimo meistrės Irenos Eitminavičienės šiaudinių sodų paroda. Tautinio kostiumo metams muziejus parengė ir naują edukacinę programą „Aprangos kodas: tautinis kostiumas“. Regioninės tarybos pirmininkė Z. Mackevičienė parengė leidybai knygą „Rytų Aukštaitijos tautinio kostiumo istorija“. Daug įvairių parodų, edukacinių užsiėmimų, vakaronių,

skirtų Tautinio kostiumo metams, vyko Utenos rajono kaimiškosiose bendruomenėse.

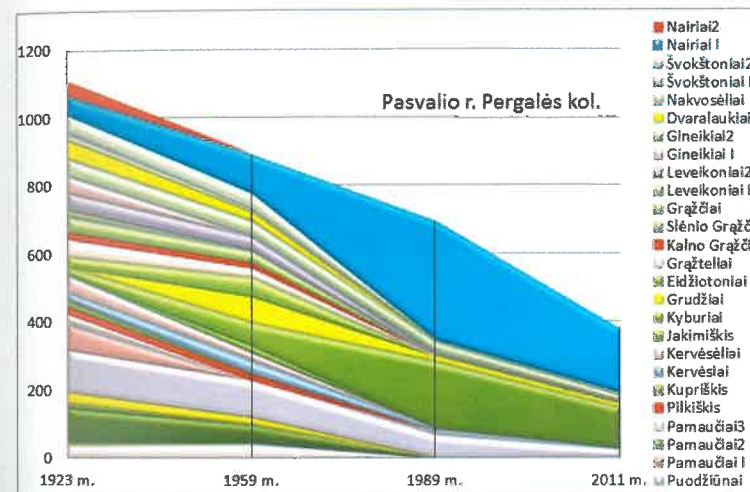
Visagino kultūros centras parengė ir įgyvendino projektą „Tautinis kostiumas – tautos istorija“, kurį vykdant buvo surengtos įvairių Visagino savivaldybėje gyvenančių tautinių bendruomenių kostiumo ar jo detalių kūrybinės dirbtuvės. Visagino III amžiaus universiteto lankytojai kūrė stilizuotus drabužius su tautinio kostiumo elementais, baltų ženklais ir savo kūrinius viešai pateikė. Visagino „Atgimimo“ gimnazijoje vyko etninių renginių ciklas „Tautinis kostiumas – graži ir nesenstanti mada“, kurio metu moksleiviai demonstravo kostiumus, susipažino su simboliais ir ornamentika. Vyko dailės ir lietuvių kalbos pamokų ciklas tautinio kostiumo tematika, kompozicijų/piešinių kūrimas, kūrybiniai bandymai ir kūrybinių darbų paroda-konkursas.

Zarasų rajono savivaldybė Tautinio kostiumo metus pradėjo sausio 21 d., pristatydama Rytų Aukštaitijos krašto dainas ir kostiumus „Adventuro“ parodoje. Balandžio 6 d. Zarasų kultūros centre buvo surengtas seminaras „Tautinis kostiumas šiandien ir teisinga jo dėvėseną“ Zarasų, Utenos, Visagino, Ignalinos folklorininkams. Pranešimus skaitė Lietuvos nacionalinio kultūros centro vyresnioji specialistė, dizainerė Danutė Keturakienė ir neseniai išleistos knygos apie Kaišiadorių krašto tautinį kostiumą autorė, sertifikuotą tautinio paveldo produktų gamintoja Diana Tomkuvienė. Seminare buvo aptarti visų regionų tautinių kostiumų skirtumai ir panašumai, labiausiai akcentuotas Aukštaitijos tautinio kostiumo išskirtinumas, gamybos problemos, dar kartą parodyti Zarasų tradicinių kostiumų artelėje išaušti unikalūs kostiumai, o kai kurių detalių brėžinius buvo galima pasidaryti patiems. Gegužės mėnesį čia vyko konkurso „Išaušta tapatybė“ regioninis turas. Tautinio kostiumo metais daug mokymų, parodų surengė ir daug užsakymų gavo Zarasų kultūros centro tradicinių amatų artelė (vadovė – regioninės tarybos narė, audėja Rima Vitaitė), buvo demonstruojami artelės narių R. Vitaitės, B. Andrijauskienės sukurti kostiumai, J. Lašaitės kostiumų detalės, A. Markevičiūtės juostos. Amatų artelė vykdė ir edukacinę programą „Amatų raida, tradicinis audimas, tautinio kostiumo audimas“.

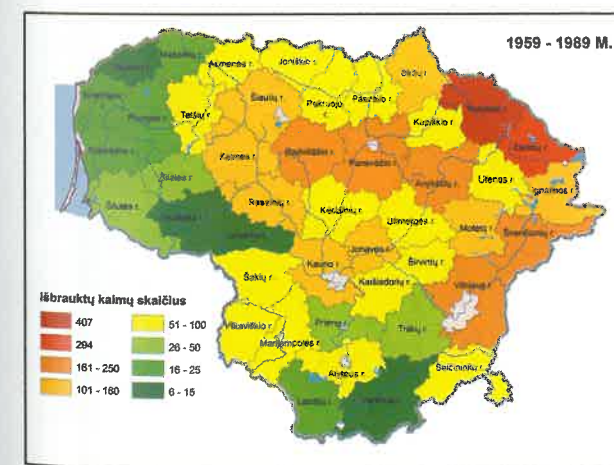
Prie F. Kavoliutės štr. „Bendruomenė, teritorija, vardas – jų kaita XX a. II pusėje – XXI a. pradžioje“

3 pav. Jonavos rajono Liepių kolūkio kaimų ir viensėdžių bendruomenių pertvarkymas sovietmečiu: Liepiai – centrinės gyvenvietės bendruomenė; Vaivadiškiai – pagalbinės gyvenvietės bendruomenė, Petrašiūnai – neplėštinės gyvenvietės bendruomenė.

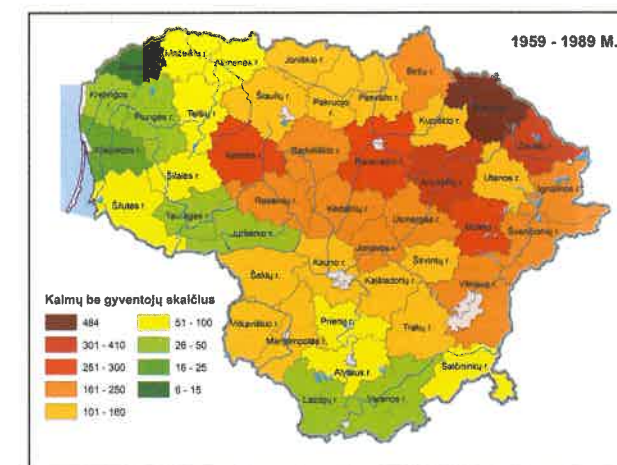
Prie F. Kavoliutės štr. „Bendruomenė, teritorija, vardas – jų kaita XX a. II pusėje – XXI a. pradžioje“

4 pav. Pasvalio rajono „Pergalės“ kolūkio teritorijoje buvusių bendruomenių tradicinės sanklodos pertvarkymas sovietmečiu. Nairiai – centrinė kolūkio bendruomenė, Gineikiai – pagalbinės gyvenvietės bendruomenė, Leveikoniai – neplėštinės gyvenvietės bendruomenė.

Prie F. Kavoliutės štr. „Bendruomenė, teritorija, vardas – jų kaita XX a. II pusėje – XXI a. pradžioje“

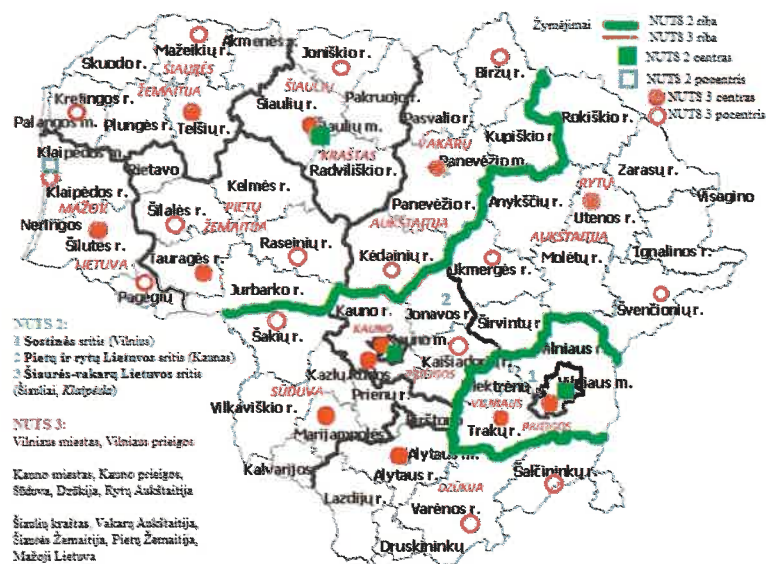
6 pav. Sovietmečiu iš valstybinės apskaitos duomenų išbrauktų vietovių teritorinis pasiskirstymas.

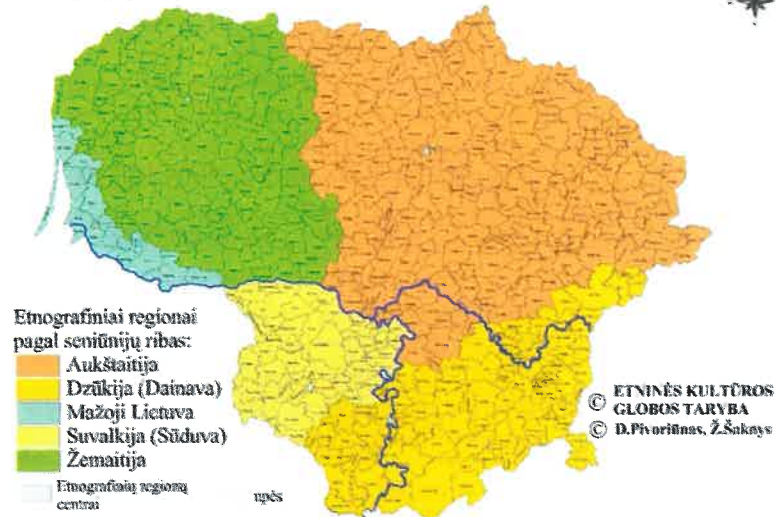
Prie F. Kavoliutės štr. „Bendruomenė, teritorija, vardas – jų kaita XX a. II pusėje – XXI a. pradžioje“

7 pav. Sovietmečiu be gyventojų likusių kaimų ir viensėdžių teritorinis pasiskirstymas.

LIETUVOS ETNOGRAFINIAI REGIONAI

Ugnius Motiejūnas (47 m.) Kaunas. „Bradeliškių piliakalnis nuo Buivydų piliakalnio“, aliejus, drobė 100 x 140 cm. I vietą suaugusiųjų kategorijoje respublikiniame vaizduojamojo meno konkurse „Mano piliakalnis“.

Alanas Mitrikevičius, Lazdijų r. Šeštojų mokyklos 4 kl. Mokinys. „Žvilgsnis į praeitį“. Respublikinio vaizduojamojo meno konkurso „Mano piliakalnis“ laureatas.

Prie D. Urbanavičienės šr. „Regioninė politika ir aukštojo mokslo pertvarka Lietuvoje“

1 pav. Siūlomas naujas Lietuvos regioninės pertvarkos modelis

Prie D. Urbanavičienės šr. „Regioninė politika ir aukštojo mokslo pertvarka Lietuvoje“

3 pav. EKG T užsakymu sudarytas etnografinių regionų žemėlapis, sudarė D. Pivoriūnas ir Ž. Šaknys

2017 m. birželio 5 d. LR Seime vyko Etninės kultūros globos tarybos ir LR Seimo Kultūros komiteto organizuota konferencija-forumas „Vietovardžių (išnykusių kaimų vardų) išsaugojimo, įpaminklinimo sprendimai, pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį“.

2017 m. lapkričio 29 d. Trakų salos pilyje apdovanoti Etninės kultūros globos tarybos kartu su Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacija organizuoto konkurso „2017 metais geriausiai tradicijas puoselėjusi etnografinio regiono seniūnija“ nugalėtojai.

Muzikuojanti šeima: audėja Ona Vilienė su sūnumis, marčiomis ir anūkais pasipuošę tautiniais rūbais.

Leipalingio progimnazijos mokinukai „Gurinukai“ su tautiniais Dzūkijos (Dainavos) krašto rūbais.

J. Balnytė su aukštaitės moters tautiniu košiumu.

Rasa Pavilionienė su dzūkišku tautiniu košiumu.

„Skamba skamba kankliai“ jubiliejinis 40 festivalis ir buvusios festivalio vadovės. 2017 m. V. Jocio nuotr.

Skuodo r. folkloro šventėje „Pri dediuojė kūli“.

„Rasos“ šventė Gargžduose.

Saulius ir Rūta Sakalai su tautiniais rūbais Marcinkonyse. Su šiais rūbais ir šliūbą ėmė Bobriškių koplyčioje. Brolių Černiauskų nuotr. 1999 m.

Žiūrų dainininkai. Ansamblio archyvo nuotr.

Ilonos ir Dainiaus Tulabų šeima iš Gargždų puikiai atšlovavo Mažosios Lietuvos regionui tautinio koštimų konkurse „Išaušta tapatybė“.

Elena Kiškienė su aukštaitišku tautiniu koštimu.

Folkloro festivalis „Dzūkų godos“ Varėnoje.

Živilė Pinskuvienė su tautiniu kostiumu.

„Grybų šventė“ Varėnoje. Agnee Wee nuotr.

Tautinio kostiumo metų atidarymas Marijampolės kultūros centre, koncertuoja folkloro ansamblis „Žibinyčia“, ansamblio vadovas Žydrūnas Rutkauskas.

Parodos, skirtos Tautinio kostiumo metams, atidarymas Zanavykų muziejuje.

Renginyje „Puodžių puodžius 2017“ Kuršėnuose. Puodžių karaliene išrinkta keramikė Virgilija Silveštra Šufinskienė (iš kairės antra).

XII - asis folkloro festivalis „Subatėlės vakarėly...“ V. Pugačiauskienės nuotr.

Adventinė vakaronė „Kalėdų rytą saulė pražydo“ .... V. Pugačiauskienės nuotr.

XII - asis folkloro festivalis „Subatėlės vakarėly...“ V. Pugačiauskienės nuotr.

Neveronių folkloro kolektyvas „Viešia“. „Viešia“, dalyvaudama respublikiniame konkurse „Išaušta tapatybė“, autoritetingos komisijos buvo pripažinta geriausiai kostiumus turinčia folkloro grupe.

Paroda „Senieji dzūkų audiniai“ V. Pugačiauskienės nuotr.

Prof. V. Miliui atminimo lentos atidengimas 2016.11.28.

Vaikų ir moksleivių lietuvių liaudies kūrybos atlikėjų festivalio-konkurso „Tramtatulis 2017“ regioninė atranka Telšiuose.

Parodos „Senieji dzūkų audiniai“ fragmentas. V. Pugačiauskienės nuotr.

Parodos „Dzūkų krašto tautinis kostiumas“ Lazdijuose fragmentas.

Tarptautinis nematerialaus paveldo kultūros paveldo festivalis „Lauksnos“ Klaipėdoje. Dainuojamos sutartinės. GARVIS nuotr.

Klaipėdiečių vaidinimas „Balticos“ festivalio metu Bernardinų sode Vilniuje. V. Jocio nuotr.

Aštos Girnienės sukurtos lėlės su lietuvių tautiniais rūbais.

Merkinės V. Krėvės gimnazijos moksleiviai su tautiniais kostiumais.

TAUTINIO KOSTIUMO METAI DZŪKIJOJE (DAINAVOJE)

RIMANTĖ GALINIENĖ

Etninės kultūros globos taryba, el. p. etnodainava@gmail.com

2017 m. Dzūkijoje vyko nemažai renginių, skirtų Tautinio kostiumo metams paminėti.

Alytaus rajone specializuoti renginiai Tautinio kostiumo metams paminėti daugiausia vyko gimnazijose. Pavyzdžiui, Daugų Vlodo Mirono gimnazijos bendruomenė savo mokyklos 240 metų jubiliejų skyrė Tautinio kostiumo metams paminėti: šventės dieną visa bendruomenė vilkėjo tautinius drabužius, vyko pasirodymai.

Alytaus rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyriausioji specialistė Daiva Bagdonienė minėjo, kad Alytaus rajono savivaldybės administracija praėjusių metų kovą mėnesį per 9 dienas apvažiavo visą rajoną, surengė meno mėgėjų kolektyvų apžiūrą siekdama apžvelgti, kiek iš tikrųjų turima tautinių kostiumų ir lietuvių liaudies instrumentų. Po apžiūros savivaldybės administracija iš kultūros programos lėšų skyrė paramą Ūdrijos etnografiniam ansambliui „Rūta“ įsigyti tautiniams kostiumams, Alovės folkloro ansambliui „Susiedai“ – dzūkiškiems marškiniams, Butrimonių šokių studijos „Gojelis“ jaunučių grupei – tautinėms juostoms ir karūnoms, Eičių folkloro ansambliui „Vieversas“ – tautinėms juostoms. Visų kultūros renginių metu buvo akcentuojama tautinio kostiumo svarba ir grožis, ugdomas pasididžiavimo juo jausmas.

Balandžio mėnesį Alytaus rajone, Alytaus kraštotyros muziejuje, kaip vienas didžiausių renginių, skirtų Tautinio kostiumo metams paminėti, buvo surengta paroda „Dzūkų krašto tautinis kostiumas“. Parodoje buvo eksponuojamos XIX a. pab.–XX a. pr. rekonstruoto dzūkiško kostiumo nuotraukos (iš Lietuvos nacionalinio kultūros centro), XX a. pr. dzūkiško kostiumo nuotraukos iš Alytaus kraštotyros muziejaus archyvų, XIX a. pab.–XX a. pr. 4 autentiški dzūkiški kostiumai, esantys Alytaus kraštotyros muziejaus archyve, rekonstruoti dzūkiški kostiumai, priklausantys Alytaus kraštotyros muziejui, „Žvangucio“, „Raskilos“, „Marcinkonių“ etnografiniams ansambliams. Parodos „Dzūkų krašto tautinis kostiumas“ eksponatai iš Alytaus kraštotyros muziejaus rinkinių rudenį atvyko į Lazdijų krašto muziejų, o ten paroda buvo papildyta Lazdijų krašto muziejaus bei Punsko muziejaus „Senoji klebonija“ eksponatais. Alytaus kraštotyros muziejaus dailininkė Gintarė Markevičienė pastebėjo, kad pristatyti kostiumą visgi nebuvo lengva užduotis, nes niekur nėra tam paruoštos ir smulkiai susistemintos medžiagos, pritaikytos šiuolaikinei sklaidai. Gauti išsamų aprašymą su

gausia archyvine ir rekonstrukcine skaitmenine–fotografinė medžiaga šiuo metu Lietuvoje neįmanoma, žinių apie kostiumą labai trūksta. Bet reikia džiaugtis, kad šiemet apie tai kalbėta, galvota, štebėta, per respublikinius televizijos kanalus demonstruota pagarba kostiumui. G. Markevičienė pastebėjo, kad būtina šią temą toliau tyrinėti ir viešinti, o tuo turi užsiimti specialistai, turintys prieigą prie gausių kostiumo archyvų. Galėtų būti išleistas išsamus kompaktinis diskas, sukurta interneto svetainė, skirta tautiniam kostiumui.

Graži Tautinio kostiumo iniciatyva – projektas „Nuo lino daigelio iki siūlelio“ buvo vykdomas Alytaus lopšely–darželyje „Volungėlė“. Šiuo metu yra pasiūti autentiški dzūkų krašto tautiniai kostiumai vaikams – berniukui ir mergaitei. Visi audiniai – sertifikuotos audėjos ir siuvėjos rankų darbo. Rūbai bus pristatyti renginiuose, skirtuose Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui, todėl mažoji bendruomenė didžiuojasi ir džiaugiasi, kad gali tinkamai atstovauti savo kraštui. Vaikų lopšelio–darželis kieme pasėjo linus, juos užaugino, nuėmė derlių. Paskui Prienų krašto muziejuje buvo vykdomi vaikams skirti edukaciniai užsiėmimai, kuriuose buvo pasakojama, kaip linas viršta siūlais ir kaip iš jų audžiamas audinys. Taip pat iš linų sėmenų gamino pagardus virtoms bulvėms. Pagamintą linų pluoštą pritaikė kalėdinei eglutei. Eglutė buvo papuošta vaikų darytais šiaudiniais ir lininiais žaislais – vaikai didžiuojasi, kad patys tokį grožį sukūrė. 2018 metų sau-

Projektas „Nuo lino daigelio iki siūlelio“.

sio mėnesį linų sėmenys bus vežami į aliejaus spaudyklą Lazdijų rajone.

Alytuje surengtas Lietuvos vaikų ir moksleivių – lietuvių liaudies kūrybos atlikėjų konkurso „Tramtatulis“ turas, skirtas Piliakalnių ir Tautinio kostiumo metams paminėti. Konkurso Alytuje atrankoje dalyvavo 20 atlikėjų nuo ketverių iki aštuoniolikos metų, kurie dainavo lietuvių liaudies dainas, sekė pasakas, muzikavo.

Varėnos rajone Tautinio kostiumo metais taip pat buvo juntamas pagyvėjimas. Kaip paštebėjo vyr. folkloro specialistė Vaida Naruševičiūtė, Varėnos kultūros centre 2017 m. žmonės labiau domėjosi tautiniu kostiumu: daug kas skolinosi tautinius drabužius įvairiems renginiams darželiuose, mokyklose, kitose įstaigose, sukaupta daugiau leidinių apie tautinį kostiumą.

Varėnos kultūros centro lėšomis Gudžių folkloro ansambliui buvo pasiūti 6 moteriški ir 2 vyriški tautiniai kostiumai. Gudžių folkloro ansamblis dalyvavo Etninės kultūros globos tarybos kartu su Pasaulio lietuvių bendruomene 2017 m. skelbtame konkurse „Tautinis drabužis mano šeimos ir bendruomenės istorijoje“. Tarybos narės, tautinio kostiumo tyrinėtojos, muziejininkės Dalios Bernotaitės-Beliauskienės vertinimu, Gudžių folkloro ansamblio tautiniai kostiumai buvo pripažinti kaip visiškai sukomplektuoti, vienos etnografinės srities kostiumo principus atitinkantys, tinkamai pasiūti ir papuošti, būdingų spalvinių derinių kostiumai

Perlojos folkloro ansambliui taip pat pasiūti 6 moteriški ir 5 vyriški tautiniai kostiumai.

Su dzūkų tautinių kostiumų įvairove supažindino regioninis folkloro festivalis „Dzūkų godos“, vykęs Varėnoje ir Marcinkonyse. Tautinį kostiumą demonstravo 12 Dzūkijos

Folkloro festivalis „Dzūkų godos“ Varėnoje.

„Grybų šventė“ Varėnoje. Agnee Wee nuotr.

Folkloro festivalis „Dzūkų godos“ Varėnoje.

regiono ansamblių iš Varėnos rajono, Alytaus miesto ir rajono, Vilniaus miesto ir rajono, Lazdijų rajono bei Druskininkų.

Tautodailininkė, tautinio kostiumo ekspertė Ašta Vandytė Varėnoje skaitė pranešimą „Pietinių pietų aukštaičių tautinis kostiumas“.

Didžiausias Varėnos miesto kasmetinis Grybų šventės renginys gražiu dzūkišku pavadinimu „Oi, ant kalno, ant aukštojo“ buvo skirtas Piliakalnių ir Tautinio kostiumo metams pažymėti. Šventės metu dzūkišką tautinį kostiumą demonstravo Varėnos kultūros centro Dubičių, Gudžių, Matuizų bei Sarapiniškių folkloro ansambliai. Šios šventės kiemelių programose daug dėmesio taip pat buvo skirtas tautiniam kostiumui bei piliakalniams.

Svari, įspūdinga iniciatyva radosi Varėnos rajono Merkinės Vinco Krėvės gimnazijoje, kur mokinių taryba nusprendė vasario 15-ąją paskelbti Tautinio kostiumo diena. Kadangi tautinis kostiumas yra vienas iš tautos ir valstybės simbolių, mokiniai ir mokytojai Lietuvos gimtadienį šventė pasipuošę tautiniais drabužiais. Vilkėdami nekasdienę aprangą visi jautėsi pakiliai. Šventinę nuotaiką atspindėjo mokinių pasisakymai: „Tikrai labai graži šventė!“ Šią akciją paštebėjo Prezidentūra, ir gimnazijos delegacija buvo pakviesta susitikti su Lietuvos Respublikos Prezidente Dalia Grybauskaite.

Svarbūs renginiai Tautinio kostiumo metams pažymėti vyko Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijoje. Paroda „Senieji dzūkų audiniai“ atskleidė, koks ryšys tautinius drabužius sieja su konkrečia vietove. Drabužiai yra susiję su tos vietos praeitimi, legendomis, padavimais, dainomis, pasako-

mis. Ankstesniais laikais drabužiai buvo individualesni, įvairesni, nes kiekviename kaime, apylinkėje jie buvo audžiami ir siuvami laikantis prosenelių tradicijų, tačiau tuo pat metu ir kūrybingai. Paroda buvo eksponuojama etnografinėje sodyboje Marcinkonyse birželio–lapkričio mėnesiais. Parodą parengė J. Bajoriūnas, S. Bajoriūnienė ir V. Pugačiauskienė.

Margionių kaime rugpjūčio 18–19 dienomis vyko verpimo ratelio taisymo ir vilnos verpimo dirbtuvės. Jų metu su vietinių verpėjų ir audėjų margioniškių D. Kvaraciejienės ir A. Jeremičienės pagalba buvo galima išmokti verpti,

Verpimo ratelio taisymo ir vilnos verpimo dirbtuvės. V. Pugačiauskienės nuotr.

o padedant meistrams R. Norkūnui ir A. Svirneliui – prikelti verpimo ratelius naujam gyvenimui. Dalyviai ne tik išmoko verpti, bet ir nemažai sužinojo apie vilną, jos paruošimą, verpimo būdus, ratelio priežiūrą ir kitokiems siūlams ruošti reikalingų įrankių paskirtį. Verpimo ratelio taisyms ir vilnos verpimo dirbtuvės yra Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos organizuojamo projekto „Verpėjos“ dalis. „Verpėjos“ – tai socialinė ir kultūrinė iniciatyva, kurioje dalyvauja šiuolaikinio meno kūrėjai ir vietos bendruomenės. Vykdamas projektą norima ne tik užfiksuoti išlaikiusias tradicijas, papročius, bet ir inicijuoti veiklą, skatinančią suartėti profesionalų šiuolaikinį meną ir nykstančius kaimo amatus. Projekto organizatorius buvo Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga, o projekto vadovė – Laura Garbštienė. Projekto partneriai: Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija, Margionių, Darželių, Musteikos, Kabelių kaimų bendruomenės, Raubonių karšykla, Marcinkonių parapija, Rūta Sakalienė, Audrius Jokubauskas.

Tradicinis direkcijos rengiamas folkloro festivalis „Subatėlės vakarėly...“ liepos 21–23 dienomis sukvietė klausytojus iš visos Lietuvos pasidžiaugti per šimtmečius sukauptais lietuvių nematerialaus kultūros paveldo klodais. Šiemetinis festivalis jau buvo 12-asis ir buvo skirtas Tautinio kostiumo metams. Festivalyje dalyvavo visų etnografinių regionų folkloro kolektyvai, kurie pristatė savo krašto tautinį kostiumą, dainas, šokius. Festivalio sumanytojas ir siela – parko etnologas Jonas Bajoriūnas.

Advento vakaronės „Kalėdų rytą saulė pražydo“ metu visi dalyviai vilkėjo tautinius kostiumus. Vakarojant buvo prisimenami ir svečiams demonstruojami senieji darbai, kurie būdavo dirbami kaimuose advento laikotarpiu, ir senieji tradiciniai šio krašto Kūčių šalo patiekalai.

Druskininkai taip pat aktyviai organizavo renginius, skirtus Tautinio kostiumo metams paminėti. Rugsėjo 8–12 dienomis Druskininkuose vyko 24-oji Dainavos krašto folkloro šventė, kurioje šurmuliavo ir drauge su

Druskininkų kultūros centro folkloro ansamblis „Stadalėlė“ (vad. L. Balčiūnienė). Ramunės Žilienės nuotr.

druskininkiečiais bei kurorto svečiais tradicinius šokius šoko bei savo koncertiniais pasirodymais, puošniais autentiškais kostiumais džiugino Druskininkų savivaldybės, Lazdijų, Varėnos, Kauno, Kaišiadorių, Alytaus rajonų folkloro kolektyvai.

Šventės metu veikė tautodailės dirbinių, amatų ir kulinarinio paveldo mugė, kurioje buvo eksponuojami tautinio kostiumo galvos apdangalai. Įdomu tai, kad ši ekspozicija buvo sukomplektuota iš išsaugotų ir dar nešiojamų apdangalų, t. y. pasiskolintų iš vyresnio amžiaus žmonių. Vėliau ši paroda buvo eksponuojama Viečių bendruomenės namuose.

Šventės metu vyko edukaciniai užsiėmimai: skarelių siuvėnėjimo, nuometėlių siuvimo ir puošybos, kepurėlių mezgimo, karūnų gamybos mokymai, surengta lektorės, Lietuvos nacionalinio kultūros centro konsultantės Aštos Vandytės paskaita „Dzūkų tautiniai drabužiai ir jų nešiosena“. Tautinio kostiumo konkurso „Išaušta tapatybė“ laureatas, Neveronių folkloro ansamblis „Viešiai“ iš Kauno rajono demonstravo visų regionų tautinius drabužius.

Druskininkuose vyko Lietuvos tautinio kostiumo konkurso „Išaušta tapatybė“ regioninis turas, kuriame konkursui buvo pristatytas dzūkų kostiumas ir surengtas meno kolektyvų koncertas. Tėvų ir senelių skryniuose išsaugotus, kiekvienam brangius drabužius demonstravo bendruomenės nariai ir žmonės, turintys nuosavą kostiumą.

Rugsėjo 30 d. Druskininkuose vyko Respublikinis pasakotojų konkursas „Žodis žodžį gena 2017“. Konkurso tikslas – gaivinti ir puoselėti etninės kultūros tradiciją: pateikti pasakomąją tautosaką, supažindinti su žanrų įvairove, tarmėmis, išaiškinti, paskatinti ir pagerbti autentiškiausius, originaliausius tautosakos pateikėjus ir atlikėjus. Dalyvavo 30 pasakotojų iš įvairių Lietuvos regionų, renginio metu buvo pademonstruoti Dzūkijos regiono tautiniai drabužiai.

Tautinio kostiumo metams skirti renginiai Lazdijų rajone buvo tikrai įkvepiantys ir naudingi visuomenei.

2017 m. vasario 20–kovo 30 d. Veisiejų krašto muziejuje veikė Valerijos Kiškienės darbų, Mažosios Lietuvos tautinio kostiumo detalės – delmonų paroda „Valerijos delmonai“, skirta Tautinio kostiumo metams paminėti.

Kulinarinio paveldo ir folkloro šventėje „Mes esam dzūkai“ dalyvavo Dzūkijos folkloro ansambliai bei svečiai iš kitų Lietuvos regionų, buvo pristatomi tautiniai kostiumai, folkloro programos, kulinarinis paveldas.

Rugsėjo 15 d. Lazdijų miesto Nepriklausomybės aikštėje šurmuliavo tradicinė teatralizuota mugė „Lazdijų ruduo 2017“. Šių metų šventės tema buvo „Amatas – gyvenimo pamatas“. Aikštėje įsikūrusiose stilizuotose amatininkų dirbtuvėse buvo mokoma įvairiausių amatų, bendruomenių, įstaigų ir organizacijų kiemeliuose vyko teatralizuoti pasirodymai. Po koncerto Lazdijų miesto aikštėje susirinko gausus būrys tautiniais drabužiais

„Lazdijų ruduo 2017“.

pasipuošusių Lazdijų kultūros centro bei rajono ugdymo įstaigų meno kolektyvų, kurie visus lazdijiškius kvietė kartu pašokti folklorinius šokius ir dalyvauti etninės kultūros akcijoje „Visa Lietuva šoka“.

2017 m. lapkričio 24 d. Lazdijų mokykla-darželis „Vyturėlis“ organizavo respublikinę pradinė klasių mokinių konferenciją „Senelių skrynių atvėrus 2017“, kuri vyko Lazdijų krašto muziejuje. Tai jau ketvirtoji, tradicine tapusi konferencija. Mokiniai dalijosi savo žiniomis apie senuosius amatus, apie kuriuos sužinojo iš savo senelių ar kitų senųjų amatų puoselėtojų. Pranešimus skaitė ne tik Lazdijų miesto ir rajono pradinė klasių mokiniai, bet

ir svečiai iš Druskininkų, Leipalingio, Alytaus, Birštono, Kauno. Po pertraukėlės mokiniai dalyvavo edukaciniame užsiėmime „Slapta mokykla“, kurią vedė muziejaus darbuotoja Edita Lazauskienė. Mokytojos gilino žinias apie tautinį kostiumą, žiūrėdamos filmą.

Lapkričio 28 d. Lazdijų rajono savivaldybės ugdymo įstaigos surengė moksleiviams trečiąsias etninės kultūros varžytuves „Ritas Rėdos Ratas“, kuriose moksleiviai demonstravo žinias apie tautinį kostiumą. Šių metų varžytuvių tema – „Lietuvių tautinis kostiumas“. Rajoninėse varžytuvėse „Ritas Rėdos Ratas“ dalyvavo šešios 5–10 klasių komandos iš Kučiūnų, Kapčiamiesčio, Veisiejų, Lazdijų, Šeštokų bei Seirijų. Varžytasi keturiuose

Konferencija „Senelių skrynių pravėrus-2017“, Lazdijai.

konkursuose: Komandų prisištato, Tautosakos paveldo, „Išminties rato“ ir Kulinarijos paveldo. Dalyvius vertinusi komisija ypač kreipė dėmesį į tarmiškumą, etnografiškumą, kūrybiškumą bei etnokultūrinių žinių demonstravimą bei tautinio kostiumo nešioseną. **Šauniausiai** šiose varžytuvėse pasirodė ir pirmą vietą laimėjo Lazdijų Motiejaus Guštaičio gimnazijos komanda „Lazdona“ (mokytoja Birutė Vžesniauskienė).

Graži iniciatyva, skirta Tautinio kostiumo metams, įgyvendinta Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną ant Rudaminos piliakalnio. Ta proga Lietuvos himnas buvo giedamas apsirengus tautiniais drabužiais.

Minint Vietos savivaldos dieną, Lazdijų rajono savivaldybės administracijos darbuotojai buvo pakviesti dalyvauti akcijoje „Pasimatuok tautinį kostiumą“, skirtoje Tautinio kostiumo metams paminėti. Savivaldybės pašato antrojo aukšto fojė nuo pat ryto iki vidurdienio įvairių administracijos skyrių specialistai, vedėjai bei kiti darbuotojai, suradę laisvą minutėlę, ryžosi pirmą kartą pasipuosti tautiniais Džukijos krašto drabužiais. Viena iš svarbiausių džukų tradicinio kostiumo detalių – juosta, išmarginta įvairiais raštais ir simboliais. Todėl per šią akciją savivaldybės administracijos darbuotojai taip pat buvo kviečiami surinkti Lazdijų krašto muziejaus paruoštą dėlionę su džukiskose juostose vyraujančiais simboliais ir taip pasisemti žinių apie įvairių simbolių prasmę. Pasak Lazdijų savivaldybės administracijos darbuotojų, akcija „Pasimatuok tautinį kostiumą“ suteikė puikią galimybę daugeliui pirmą kartą pasipuosti nacionaliniu kostiumu, sužinoti įdomių dalykų apie tradicinio kostiumo nešioseną, Džukijos krašto tautinio kostiumo ypatumus bei smagiai ir turiningai paminėti Vietos savivaldos dieną. Tie Lazdijų rajono savivaldybės administracijos darbuotojai, kurie neišdrįso pasipuosti tradiciniais džukų drabužiais, būriavosi prie Alytaus kraštotyros muziejaus eksponatų sienelės ir taip „prisimatavo“ tautinį kostiumą.

Akcija „Pasimatuok tautinį kostiumą“, Lazdijai.

Gegužės 9 d. Lazdijų Motiejaus Guštaičio gimnazija Tautinio kostiumo metus pažymėjo ypatingu renginiu, kuriame buvo pristatomi džukų tautiniai drabužiai, šokami lietuviški šokiai, dainuojamos liaudies dainos, menamos mįslės bei atliekamos įvairios užduotys. Renginyje dalyvavo 6, 7 ir 10 klasių mokiniai su lietuvių kalbos mokytojais Birute Plečkaitiene ir Dale Jefimova. Renginio vedėjai Karolina ir Matas žemai nusilenkė visiems, kurie nepamiršta tautinio drabužio, padėjo visoms lietuviškoms, kurios gerbia tautinio drabužio idėją ir tais drabužiais save dabina. Pasveikino ir vaikus, kurie, išdidžiai pasipuostę tautiniais rūbais, skleidžia bei puoselėja džukiskus papročius ir tradicijas. Smagu buvo stebėti tautiniais rūbais pasipuostus etnografinio ansamblio „Voverėlė“ narius, vadovaujamus mokytojos Birutės Vžesniauskienės: mokiniai buvo pasitempę, išdidūs, laikėsi itin oriai. Tai įrodo, kad tautinis kostiumas tikrai turi magišką galią – tarsi įpareigoja pasitikėti savimi kaip svarbia tautos dalele. Daug gerų emocijų suteikė ir mokiniai, įdomiai pateikę skirtingas tautinio kostiumo dalis: sijonus, marškinius, liemenes, prijuostas, juostas, vyrišką sėrmėgą bei įvairius galvos apdangalus. Taigi mažutė Lietuva, visa telpanti į Čiurlionio karalių delnus, šiandien tiesiog neįsivaizduojama be tautinio rūbo.

Rugsėjo viduryje Džukijos regione vykusios akcijos „Visa Lietuva šoka“ metu daug žmonių miestuose ir miesteliuose, aikštėse, kiemuose ir salėse šoko kartu, daugelis jų vilkėdami tautinius drabužius. Pašėbėtina, kad stiprėja tendencija vilkėti tautinius drabužius per šventes.

Varėnos kultūros centro vyr. specialistė etnografe Lina Būdienė sako: „Nuo savęs noriu pridėti, kad tautinio kostiumo dėvėjimas turėtų būti ne tik 2017 m. tradicija. Tą turime daryti kasmet per didžiąsias valstybines šventes, galbūt ir per kai kurias kalendorines šventes. Turi būti gilus noras dėvėti savo regiono tautinį kostiumą ir juo apsisivilkus atstovauti savo regionui.“

Lazdijų Motiejaus Guštaičio gimnazijoje pristatyti džukų tautiniai rūbai. Dainos Mikalauskienės nuotr.

TAUTINIO KOSTIUMO METAI MAŽOJOJE LIETUVOJE

REGINA JOKUBAITYTĖ

Mažosios Lietuvos regioninė etninės kultūros globos taryba,
el. p. mazojilietuva@gmail.com

2017-uosius paskelbus Tautinio kostiumo atmintiniais metais, Mažosios Lietuvos regione numatyta surengti nemažai seminarų, konferencijų, švenčių, parodų ir edukacinių renginių, skirtų tautiniam kostiumui populiarinti, jo prestižui kelti.

Daug informacijos apie tautinio kostiumo istoriją, išskirtinius regioninius tautinio kostiumo bruožus visuomenei suteikė seminarai: „Tautinis kostiumas – etnokultūros veidrodis“ (Kretingalės kultūros centre, Klaipėdos r.), „Mažosios Lietuvos tautinis rūbas istorijos kelyje“ (Katyčiuose, Šilutės r.), „Mažosios Lietuvos moterų rankdarbiai. Kiauraraščių pinikų pynimas“ (Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centre), „Tautinis kostiumas ir jo dėvėsena (bendruomenių atstovams Pagėgiuose).

Ne viename paskaitų cikle žiniomis apie tautinį kostiumą pasidalijo žmonės, kurie pasišventę regiono etninės kultūros puoselėjimui. Paskaitas „Žodžio iš juostos neišmes“ , „Kišenė Biblijai ar pinigine?“, „Lietuvininkų turbantai ir kykai“ skaitė Klaipėdos etnokultūros centro dailininkė, etnografe Elena Matulionienė, pranešimą „XIX a. pab. ir XX a. pr. mados atspindžiai Ievos Simonaitytės kūryboje“ – mokytoja iš Gargždų Ilona Tulabienė, „Mažosios Lietuvos kostiumo genezė“ – Pagėgių sav. Martyno Jankaus muziejaus direktorė Liudvika Burzdžiuvienė. Šilutės Hugo Šojaus muziejus rengė paskaitų ciklą „Lietuvininkų rūbai XVIII a.“, „Lietuvininkų rūbai XIX–XX a.“

Labai populiarūs buvo edukaciniai užsiėmimai ir mokymai. Klaipėdos etnokultūros centras ištikus metus vykdė projektą „Amatystė. Mažosios Lietuvos dimai“. Tautinio kostiumo detalių dirbtuvėse buvo mokoma tradicinių rankdarbių: pirštinių, riešinių mezgimo, delmonų siuvimo ir siuvinėjimo, marškinių siuvimo, vilnos verpimo, šimtaraščių juostų audimo, galvajuosčių gamtinimo. Didelio susidomėjimo sulaukė edukacinės dirbtuvės šeimoms. Pagėgių kultūros centre vyko dirbtuvės-pamokėlės „Nepabuvus siuvėjėle – nebus gera šokėjėle“. Klaipėdos r. Priekulės kultūros centro Drevernos skyrius vykdė edukacinius mokymus „Darbelio įdėsiu – delmonėlį turėsiu“.

Vyko parodos, kurių metu buvo pristatomi nuotraukose ir dailininkų darbuose įamžinti tautiniai drabužiai: „Viena šeima – viena tauta“ (Kretingalės kultūros centre, Klaipėdos r.), „Lietuvininkų tradicinės aprangos atspindžiai Ievos

Simonaitytės kūryboje“. Vaikai dalyvavo konkursuose, piešė tautinio kostiumo elementus.

Visuomenė žinių gavo renginiuose, kuriuose buvo pristatomi Mažosios Lietuvos ir kitų regionų tautiniai kostiumai: XIX-ajame tarptautiniame folkloro festivalyje „Tek saulužė ant maračių“ Nidoje, folkloro šventėje „Pusk, vėjuži“ Juodkrantėje, folkloro šventėje „Eisva mudu abudu“ Kintuose, festivalyje „Pažinsi tautosaką – atrasi save“ Šilutės r. Bikavėnų etnokultūros centre, Joninėse ant Rambyno kalno. Folkloro ansamblis „Aušrinė“ iš Juodkrantės, Smalinių šokių kolektyvas, Ilonos ir Dainiaus Tulabų šeima iš Gargždų puikiai atstovavo Mažosios Lietuvos regionui tautinio kostiumo konkurse „Išaušta tapatybė“.

Tulabų šeima su lietuvininkų tradiciniais rūbais.

Klaipėdiečių vaidinimas „Balticos“ festivalio metu Bernardinų sode Vilniuje. V. Jocio nuotr.

Į šventes, renginius žmonės buvo skatinami vykti pasipuošus tautiniu kostiumu arba bent jo detale. Vis daugiau žmonių domisi tradiciniu tautiniu kostiumu, regionams būdingais rūbų skirtumais. Ne viena moteris panori turėti ir įsigyti tautinių drabužių. Šalia puikios Mažosios Lietuvos regiono tautinių drabužių žinovės ir meistrės Elenos Matulionienės yra ir naujų žmonių, įgudusių gaminti tautinio kostiumo detales: delmonus ir galvajuostes moka Ilona Tulabienė iš Gargždų, riešines – Kristina Šveikauskienė iš Šilutės, Kristina Kanevienė bei Vera Jociūtė iš Pagėgių, šimtarastes juostas – Remigija Šlyžiuvienė iš Šilutės.

Tautinį kostiumą Lietuvoje bei už jos ribų puikiai reprezentavo, kartu ir šviesdami visuomenę, regiono folkloro ansambliai: „Kuršių ainiai“ ir „Kuršiukai“, „Alka“ ir „Alkiukai“, „Vorusedė“ iš Klaipėdos, „Aušrinė“ iš Juodkrantės ir „Giedružė“ iš Nidos, „Lazūpis“ iš Dovylių ir „Vėlingis“ iš Priekulės (Klaipėdos r.), „Ramytė“ ir „Verdainė“ iš Šilutės, „Skalviai“ iš Juknaičių ir „Sklada“ iš Rusnės (Šilutės r.), „Kamana“ iš Pagėgių.

Spalio mėnesį Kroatijoje vyko tautinių kostiumų konkursas, kuriame dalyvavo 22 šalių atstovai ir buvo pristatytos 37 kostiumų rekonstrukcijos. Klaipėdos etnokultūros centro dailininkės E. Matulionienės rekonstruotiems XVIII–XX a. Mažosios Lietuvos kostiumams buvo skirta antroji vieta.

Lietuvininkų rūbai

Didžiausia Tautinio kostiumo metų vertybė buvo ta, kad kostiumų pristatymai, edukaciniai užsiėmimai visose švietimo įstaigose vyko ne tik vaikams, bet ir šeimoms. Šie metai padėjo keisti visuomenės požiūrį į tautinį kostiumą, atskleisti jo prasmę. Paskleista žinia apie pagarbą tautiniam kostiumui ir jo reikšmę lietuviškos išsaugojimui. Tai neturėtų pasibaigti po vieno metų, o turėtų tęstis metai iš metų, iš kartos į kartą.

TAUTINIO KOSTIUMO METAI KAPSŲ IR ZANAVYKŲ KRAŠTE

VALENTINAS JAZERSKAS

Suvalkijos (Sūduvos) regioninė etninės kultūros globos taryba,
el. p. etnosuduva@gmail.com

Tautinio kostiumo metai Sūduvos krašte buvo gausūs renginių. Suvalkijos (Sūduvos) regioninė etninės kultūros globos taryba parengė Tautinio kostiumo pristatymo ir populiarinimo programą: sukomplektuota tautinio kostiumo ir detalių paroda veikė Zanavykų muziejuje, Marijampolės kultūros centre, Kazlų Rūdos kultūros centre, Vištyčio regioninio parko informaciniame centre, Prienų krašto muziejuje, Patašinės laisvalaikio salėje, Šakių „Varpo“ mokykloje.

Sausio–gegužės mėnesiais Kauno kultūros centre „Tautos namai“ regioninės tarybos narė Ašta Vandytė Kauno bendruomenei surengė dešimties teorinių ir praktinių seminarų ciklą, skirtą visų penkių regionų tautiniams kostiumams. Kauno rajono muziejus jau 2016 m. parengė ir 2017 m. tęsė edukacinę programą „Tautinis kostiumas gyvai“.

2017 m. vasario 23 d. Zanavykų muziejuje įvyko Tautinio kostiumo metų atidarymo renginys. Krašto etninės kultūros darbuotojams, pedagogams, folkloro ansamblių vadovams surengta konferencija „Tautinis drabužis – palikimas ir ateitis“.

ir ateitis“, pranešimus skaitė Danutė Katkuvienė, Ašta Vandytė ir Zigmantas Kalesinskas.

Kovo 15 d. Marijampolės kultūros centre Tautinio kostiumo metams skirtame renginyje „Audėjų palikimas Sūduvai“ demonstruotas kapsų ir zanavykų tautinis kostiumas, pagerbtos audėjos ir surengtas folkloro ansamblių koncertas. Dalyvavo folkloro ansambliai „Žibinyčia“ (Marijampolė), „Diemedis“ (Kalvarija), „Sūduonia“ ir „Vabalkšnė“ (Kazlų Rūda), „Žvirgždė“ (Šunskai), „Nova“ (Šakiai), Sūduvos gimnazijos kanklininkai, geriausios Sūduvos krašto audėjos.

Balandžio ir gegužės mėnesiais Kalvarijos savivaldybės viešojoje bibliotekoje regioninės tarybos narė Ašta Jankeliūnienė rengė popietes „Tautinis kostiumas iš tėvų ir senelių skrynių“. Per popietes buvo dalijamasi prisiminimais, kalbama apie tautinio kostiumo reikšmę mūsų tėvų ir senelių šeimose. Kalvarijiečiai atsinešė išsaugotus savo tėvų tautinius rūbus, pasakojo jų istorijas. Buvo parengtos tautinio kostiumo metams skirtos parodos: „Tautiniai rūbai ir jų istorijos“, „Tautinis kostiumas fotografijose“, „Tautinis kostiumas – lietuvių tautos simbolis“.

Konferencija „Tautinis drabužis – palikimas ir ateitis“ Zanavykų muziejuje, 2017 m.

Tautinio kostiumo metų atidarymas Marijampolės kultūros centre. Koncertuoja folkloro ansamblis „Žibinyčia“, ansamblio vadovas Žydrūnas Rutkauskas.

Gegužės 18 d. Marijampolės kraštotyros muziejuje atidaryta Tautinio kostiumo paroda, sukomplektuota iš muziejaus fondų. Prištatyta penktasis metodinis muziejaus leidinys „Tradicioniai drabužiai ir jų detalės“, parengtas muziejinių Danutės Katkuvienės, Romo Lininio ir regioninės tarybos narės Aštos Vandytės.

Kazlų Rūdos savivaldybės kultūros centre balandžio 20 d.– gegužės 16 d. eksponuota tautinių kostiumų bei aksesuarų paroda, skirta Tautinio kostiumo metams. Savo darbus pateikė 12 tautodailininkių. Eksponuoti tautiniai rūbai, riešinės, pirštinės, tautinės juostos. Edukacinę parodos programą parengė regioninės tarybos narė Žibutė Šilingienė.

Birželio 12 d.– liepos 31 d. Kazlų Rūdos kultūros centro parodų salėje surengta Tautinio kostiumo metams skirta suvalkietiškių prijuosčių paroda – Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus tekstilės rinkiniuose saugomas Lietuvos Prezidento dr. Kazio Griniaus (1866–1950) ir jo žmonos Joanos Griniuvienės (1865–1918) lietuviškų prijuosčių ir kitų tekstilės dirbinių kolekcija, surinkta 1902–1927 m. Tai pirmasis ir didžiausias tekstilės rinkinys (340 eksponatų), kurį muziejus įsigijo 1927 m. iš Kazio Griniaus.

Regioninės tarybos narė Dalė Zagurskienė organizavo ir gegužės 19 d. Prienų kultūros ir laisvalaikio centre surengė respublikinio tautinio kostiumo renginio „Išaušta

tapatybė“ Suvalkijos (Sūduvos) regioninį turą. Kartu su folkloro grupe „Gija“ buvo demonstruojamas Suvalkijos (Sūduvos) krašto tautinis kostiumas: pasakojama apie jo ypatumus ir spalvų, raštų, puošybos skirtumus nuo kitų regionų kostiumų. Dalyvavo Ašmintos, Pakuonio, Šilavoto ir Išlaužo mokyklų moksleiviai ir bendruomenės nariai.

Rugpjūčio ir rugsėjo mėnesiais tautinių drabužių paroda „Tautinis drabužis – palikimas ir ateitis“ veikė Vištyčio regioninio parko informaciniame centre. Edukacinę programą moksleiviams parengė ir vedė Rimutė Gagienė.

Regioninės tarybos narė Rasa Januškienė pasirūpino visų etnografinių kraštų tautinių drabužių demonstravimu per Kalvarijos miesto šventę rugsėjo 12 d.

Bendradarbiaujant su Prienų kultūros centru ir Prienų krašto muziejumi rugsėjo 21 d. atidaryta tautinių drabužių paroda „Tautinis drabužis – palikimas ir ateitis“ ir surengtas seminaras krašto pedagogams, folkloro ansamblių vadovams ir dalyviams „Kapsų, zanavykų ir dzūkų tautinis kostiumas“. Seminarą vedė regioninės tarybos narė Ašta Vandytė.

Spalio mėnesį tautinių drabužių paroda „Tautinis drabužis – palikimas ir ateitis“ veikė Patašinės laisvalaikio salėje. Parodos pristatymą parengė regioninės tarybos narė, folkloro ansamblių „Nova“ ir „Užnovietis“ vadovė Nijolė Černevičienė.

Tautinio kostiumo metų atidarymas Marijampolės kultūros centre. Koncertuoja folkloro ansamblis „Žibinyčia“, ansamblio vadovas Ž. Rutkauskas.

Tautinio kostiumo seminaras Prienų krašto muziejuje, pranešėja Ašta Vandytė.

Lapkričio 18 d. regioninės tarybos narė Ašta Vandytė skaitė pranešimą „Tautinio kostiumo svarba mūsų gyvenime ir dzūkiškos aprangos ypatumai“ Baltų kultūros ir mokslo paramos fondo surengtoje konferencijoje „Išauskim tapatybę štaklėmis ir daina“ Seinuose, Lenkijoje.

Gruodžio 12 d. tautinių drabužių paroda „Tautinis drabužis – palikimas ir ateitis“ atkeliavo į Šakių „Varpo“ gimnaziją. Čia surengtas seminaras mokytojams ir moksleiviams.

Sūduvos krašte rengtuose suaugusiųjų, jaunimo ir vaikų folkloro festivaliuose didžiausias dėmesys skirtas tautiniam kostiumui.

Apžvelgus metų renginius ir pasigrožėjus dalyvavusių krašto folkloro ansamblių drabužiais, tikrai džiugu – turime kuo didžiuotis. Tačiau tai neatsirado per metus. 2017-ieji – Tautinio kostiumo metai – paskatino prisiminti, kad regioninė taryba jau gerą dešimtmetį kryptingai, metodiškai darbuojasi šiame bare. Tautinių drabužių tradicijos gaivinimo ir populiarinimo programą pradėjo dar 2005 m. Vilkauskio kultūros centre surengtas pirmasis teorinis ir praktinis seminaras „Kapsų ir zanavykų tautinis kostiumas“.

Tais pat metais Zyplių dvare surengtas teorinis ir praktinis seminaras „Kapsų ir zanavykų tautinis kostiumas“. Seminaro dalį, skirtą moteriško kapsų ir zanavykų kostiumo modeliavimui, sukirpimui ir siuvimui, parengė Ašta Vandytė. Apie vyriško tautinio kostiumo modeliavimo, kirpimo ir siuvimo ypatybes dėstė Lietuvos nacionalinio kultūros centro vyr. specialistė Danutė Keturakienė.

2006 m. su Marijampolės kultūros centru surengtas Sūduvos krašto folkloro ansamblių vadovams, muzikos mokytojams, kultūros skyrių ir centrų specialistams skirtas seminaras, per kurį demonstruotas tautinis kostiumas.

2007 m. Šakių kultūros centre surengtas seminaras

„Zanavykų krašto tradicinis audimas ir tautinis kostiumas“. Seminarą, skirtą Šakių rajono kultūros specialistams, pedagogams, tautodailininkams, vedė dr. Inga Nėnienė ir Ašta Vandytė.

Bendradarbiaujant su Marijampolės laisvalaikio užimtumo centru 2008 m. surengtas praktinis ir teorinis seminaras „Vaikų ir jaunimo folkloro ir etnografinių ansamblių drabužiai ir repertuaras: problemos ir perspektyvos“, skirtas Suvalkijos (Sūduvos) etnografinio krašto etnokultūros specialistams, kultūros vadybininkams, regiono folklorinių ansamblių dalyviams ir vadovams. Ir vėliau kiekvienais metais Sūduvos krašte rengti teoriniai ir praktiniai seminarai, į kuriuos svarų indelį įnešė Vilkauskio kultūros centro „Audimo artelės“ audėjos ir siuvėjos, artelės ir folkloro ansamblio „Sūduviai“ vadovė Nijolė Skinkienė.

Pradedant 2000 m., Marijampolės kraštotyros muziejus, pasitelkęs regioninės tarybos narius, tautinių drabužių ekspertus Aštą Vandytę ir Zigmą Kalesinską, muziejūninkus Danutę Katkuvienę ir Romą Linionį, muziejaus fondų pagrindu rengė ir leido metodinių-pažintinių leidinių ciklą: „Marijampolės krašto juostos“, „Suvalkiečių marškiniai“, „Suvalkiečių prijuostės“, „Suvalkiečių galvos ir pečių apdangalai“, „Tradicioniai drabužiai ir jų detalės“.

Sūduvoje rengtuose tautinio kostiumo temai skirtuose renginiuose pastebėta ir pasidžiaugta, kad folklorininkai neblogai pažįsta pagrindinius kapsų ir zanavykų drabužių ypatumus. Atkreiptas dėmesys, kad folkloro ansambliai yra pagrindiniai žinios apie tautinį kostiumą skleidėjai ir jo populiarintojai. Šia proga išsakytas paraginimas, kad tautinį kostiumą ar atskiras jo detales įsigytų ir dažniau dėvėtų visi bendruomenių žmonės, ne tik folkloro judėjimo atstovai. Užsibrėžta giliau pažinti tautinį kostiumą, ieškoti retesnių regioninių kostiumų detalių, raštų ir spalvinių derinių. Išsikeltas tikslas – siekti, kad vieno ar kito krašto kostiumai nesupanašėtų, netaptų uniforma, kad kiekvienas kostiumas būtų individualus ir autentiškas.

TAUTINIO KOSTIUMO METAI ŽEMAITIJOJE

SIGITA DACIENĖ

Žemaitijos regiono etninės kultūros globos taryba,
el. p. etnozemaitija@gmail.com

Tautinio kostiumo atmintiniams metams įprasminėti Žemaitijos regiono savivaldybės, kultūros įstaigos, bendruomenės ir organizacijos surengė dešimtis renginių. Per visus metus vykusiuose renginiuose dalyvavo skirtingų šalies regionų kultūros darbuotojai, tautinių kostiumų gamintojai, kolektyvų vadovai, etnokultūros specialistai, technologijų mokytojai ir daugelis įvairių specialybių atstovų, puoselėjančių tautinį kostiumą.

TAUTINIO KOSTIUMO IR PILIAKALNIŲ METŲ ATIDARYMAS ŽEMAITIJOJE

Sausio 27 dieną ant garbingo ir garsaus Medvėgalio piliakalnio įvyko Etninės kultūros globos tarybos inicijuotas iškilmingas Piliakalnių ir Tautinio kostiumo metų atidarymo renginys. Čia plazdėjo Lietuvos valstybės, visų etnografinių regionų, Šilalės rajono, Laukuvos seniūnijos ir visuomeninių organizacijų vėliavos. Liepsnojo

atminties laužas, skambėjo himnas, trimitai, dainos, eilės, sveikinimo ir pagarbos protėviams žodžiai. Aidėjo savanorių šuvių salvės: už laisvą Lietuvą, Žemaitiją, Protėvius. Susirinkusius sveikino Etninės kultūros globos tarybos pirmininkas Virgijus Jocys, Šilalės r. savivaldybės meras Jonas Gudauskas, Laukuvos seniūnas Virgilijus Ačas, Laukuvos Norberto Vėliaus gimnazijos direktorė Raimonda Kauneckienė ir kt. Po iškilmingos dalies visi susirinko į seminarą „Vietinės bendruomenės ir piliakalniai, bendrakultūrinis ryšys ir tradicijos“. Universitetų, kitų mokslo įstaigų darbuotojai bei istorijos ir etninės kultūros puoselėtojai, tautinio ir istorinio kostiumo gamintojai dalijosi sukaupta teorine ir praktine patirtimi. Seminaro dalyvius pasveikino Lietuvos kultūros ministerijos Piliakalnių metų programos koordinatorius, vyriausiasis specialistas Romanas Senapėdis, kiti renginio dalyviai. Etninės kultūros globos tarybos pirmininkas Virgijus Jocys kvietė Piliakalnių ir Tautinio kostiumo metais skirti daugiau dėmesio baltų (aisčių) paveldui,

Skuodo rajono folkloro šventė „Pri dediuojė kūli“, 2017 m.

aktyviai keiti ir diskutuoti tautinio kostiumo kūrimo bei dėvėsenos klausimus. Čia pat salėje dunksėjo audimo štaklės, o audimo procesą demonstravo audėjos Salomėja Udovičienė ir Zita Paulikienė. Renginio dalyviai vienas kitą pakeisdami sėdo į štakles ir prižiūrėti audėjų bandė aušti.

TAURAGĖJE NUSILENKĖ KALBAI IR TAUTINIAM KOSTIUMUI

Lietuvos valstybės atkūrimo 99-osios metinės vasario 16-ąją Tauragės kultūros rūmuose paminėtos originaliai, naujoviškai, kartu išlaikant pačias svarbiausias lietuviškas tradicijas, prisimenant iškiliausius Tautos žmones, istoriją, pagerbiant lietuvišką kalbą. Antroji šventės dalis skirta tautiniam kostiumui. Tautinio kostiumo kolekciją paskolino Lietuvos nacionalinis kultūros centras, o demonstravo Tauragės kultūros centro dainų ir šokių ansamblio „Jūra“ jaunieji šokėjai. Tautinis kostiumas demonstruotas itin subtilioje muzikinėje ir vaizdinėje aplinkoje. Kiekvieno regiono – Aukštaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos, Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos kostiumų pasirodymą scenoje lydėjo būtent šiam regionui parinktos dainos ir melodijos. Arūno Rakevičiaus muzikinė kompozicija buvo ištisai įspūdinga, o ir muzikinis ansamblis įdomus: akordeonas, išilginė ir klasikinė fleitos, armonika, bosinė gitara, fortepijonas, būgnas. Dainininkai Violeta Girdžiuvienė, Nijolė Rakevičienė, Virgijūna Bartušytė ir Juštas Kirštukas dainavo ne tik žemaitiškai, bet ir dzūkiškai, aukštaitiškai, atliko Pamario krašto dainas. Dalyvavo ir dainavo folkloro ansamblis „Jūrupė“ (vadovė Violeta Girdžiuvienė).

„TRAMTATULIS 2017“

Vienas iš žymesnių renginių, skirtų Tautinio kostiumo metams paminėti – tai kovo ir balandžio mėnesiais surengta vaikų ir moksleivių lietuvių liaudies kūrybos atlikėjų festivalio-konkurso „Tramtatulis“ regioninė atranka. Šiais metais vietiniai ratai vyko 56 rajonuose ir miestuose, juos organizavo savivaldybių įgaliotos įstaigos. Žemaitijos regioninis turas vyko Telšiuose, rengė Telšių rajono savivaldybės kultūros centras. Renginio organizatorė – Žemaitijos regiono etninės kultūros globos tarybos pirmininkė Rita Macijauskienė.

„TEK SAULELĖ, TEK“

Kovo 17 d. Gargždų kultūros centro salėje neliko laisvos vietos. Scenoje tautinius šokius demonstravo ne tik vietiniai šokėjai iš Gargždų kultūros centro vaikų šokių studijos „Trepšukas“, bet ir svečiai iš Plungės, Šiaulių rajono, Latvijos. Visus juos čia sukvietė jau penktą kartą organizuotas tarptautinis vaikų ir jaunimo tautinių šokių festivalis „Tek saulelė, tek“. Renginys skirtas Tautinio kostiumo metams paminėti.

Vaikų folkloro ansamblio „Alksniokaa“ dalyvė Ieva Šlutaitė Lietuvos vaikų ir moksleivių – lietuvių liaudies kūrybos atlikėjų – konkurso „Tramtatulis“ laureatų koncerte su koncerto vedėja Loreta Sungailiene ir Vadove Audrone Memgaudiene. Jolantos Kaleckienės nuotr.

„AUKSO PAUKŠTĖ“

Tautinio kostiumo metais Mažeikių rajono savivaldybės kultūros centro folkloro ansamblis „Alksna“ pripažintas geriausiu krašto folkloro ansambliu. Balandžio 1 d. Mažeikių kultūros centre ansambliui įteikta nominacija „Aukso paukštė“.

AUSKIM JUOSTĄ TAUTIŠKUMO

Pirmąjį balandžio savaitgalį Tauragės rajono Norkaičių tradicinių amatų ir etnokultūros centre įvyko pavasariškas renginys su edukacine juostų audimo programa. Šventės metu pristatytas projektas „Apjuoskim juosta tautiškumo – piliakalnio žemė“. Projekto tikslas – ugdyti kūrybinius ir meninius bendruomenės, jaunimo ir vaikų gebėjimus, puoselėjant senas tradicijas ir pagarbą joms. Numatyta nuaustomis juostomis šventės metu juosti piliakalnį, dovanoti bendruomenės nariams juostas kaip tautinių rūbų elementą.

TAUTINIO KOSTIUMO KONKURSAUS „IŠAUSTA TAPATYBĖ“

Tautinio kostiumo konkursas „Išaušta tapatybė“ Lietuvoje rengiamas jau trečią kartą. Konkurso tikslas – skatinti meninę bei kultūrinę vertę turinčių tautinių kostiumų rekonstravimą, kūrimą ir gamybą, ugdyti visuomenės, ypač jaunimo, domėjimąsi tautiniu kostiumu ir norą įsigyti asmeninius tautinius kostiumus, stiprinant regionų savitumo suvokimą.

Gegužės 26 d. Telšiuose įvyko Žemaitijos regiono

Mažeikių klubo „Mano namai“ tautinio kostiumo metams iš dirbtinių gėlių žiedų sukurta žemaičių tautinio kostiumo dekoracija. J. Kaleckienės nuotr.

konkurso etapas, kurio nugalėtojais tapo Kretingalės kultūros centro vaikų folkloro ansamblis „Cyrolioks“ (vad. Svajūnė Anužienė), Telšių kultūros centro vaikų folkloro ansamblis „Čiučiuruks“ (vad. Rita Macijauskienė), Šilalės kultūros centro tradicinių kanklių ansamblis (vad. Jolanta Kažukauskienė), Šilalės kultūros centro folkloro ansamblis „Veringa“ (vad. Jolanta Kažukauskienė), Rietavo kultūros centro Tverų filialo folkloro ansamblis „Kermušie“ (vad. Arūnas Gedmantas), Telšių kultūros centro dainų ir šokių ansamblio „Maštis“ choras (vad. Ernesta Dargužienė), Beržinių šeima (Jūratė, Kęštutis, Jokūbas; Telšiai), Valentinas Bukauskas, Irena Daubarienė, Agnė Jakavičiūtė (Telšiai), Vilija Jocienė (Telšių r. Kaunatava), Rima Norvilienė,

Švietėjui Laurynui R. Ivinkiui atminti. Autorius A. Pocius. Požerė. Aukštagirės g. 2016 m. V. Jocio nuotr.

Zita ir Jonas Gudauskai (Šilalė), Vera Macienė (Laukuva, Šilalės r.). Liepos 6 d. Dubingiuose vykusiame konkurso finale Beržinių šeima nominuota pagal kategoriją „Geriausi šeimos tautiniai kostiumai“, „Cyrolioks“ iš Kretingalės (Klaipėdos r.) nugalėjo vertinant pagal kategoriją „Geriausi vaikų folkloro ansamblio kostiumai“.

TAUTINIO KOSTIUMO FESTIVALIS „NUO TRADICIJOS IKI MODERNO“

Šiaulių kultūros centras įgyvendino projektą „Tautinio kostiumo festivalis „Nuo tradicijos iki modernio“. Projektu siekta skatinti šiauliečius domėtis tautiniu kostiumu, supažindinti juos su atskirų tautinio kostiumo detalių praktine bei simboliškai reikšme. Įvairios veiklos (paskaitos, seminarai, kūrybinės dirbtuvės) sujungė šiauliečius ir miesto svečius bendram tikslui – liepos 6 d. sugiedoti „Tautišką giesmę“ pasipuošus tautiniu kostiumu ar jo detale.

FOLKLORINIŲ ŠOKIŲ VARŽYTUVĖS „PATREPSYNĖ 2017“

Gegužės 13 d. Kurtuvėnų dvaro ratinėje vyko šalies mokinių folklorinių šokių varžytuvių „Patrepšynė“ finalas. Visi dalyviai buvo pasipuošę savo etnografinio regiono tautiniais kostiumais.

Žemaitiškos skaros audimas

„NAKTIŠOKIAI“ TELŠIUOSE

Gegužės 13 d. pirmą kartą Žemaitijos sostinės istorijoje suorganizuoti „Naktišokiai“ taip pat susiję su Tautinio kostiumo metų įprasminimu. Jie vyko Telšių „Džiugo“ gimnazijoje. „Naktišokių“ organizatorė Diana Bomblauskienė sako: „Šokome ne tik savo tautinius šokius, bet ir mokėmės kitų tautų tradicinių šokių – Gruzijos, Armėnijos, Izraelio. Sulaukta svečių iš Gruzijos. Šokių naktį susiejome su Mildos švente. Renginyje buvo ir dovanų, ir prizų-surprizų“. Renginį pagerbė Seimo narys Valentinas Bukauskas ir Telšių rajono meras Petras Kuizinas, grojo muzikantai iš Telšių, Vilniaus, Šiaulių, Plungės, Latvijos.

SUSITIKIMAS SU NIJOLE NARMONTAITE

Žemaičių tautiniai rūbai pristatyti gegužės 28 d. Degaičių parke Telšių rajone, per susitikimą su kino ir teatro aktore, rašytoja Nijole Narmontaite.

„PRI DEDIUOJĖ KŪLI“

Ši šventė pradėta rengti 2004 metais, kuomet buvo nuspręsta, jog reikia tradicinės šventės prie didžiausio Lietuvos akmens. Nuo tada Skuodo rajono folkloro šventė „Pri dediuojė kūli“ yra švenčiama kasmet, paskutinį gegužės savaitgalį. 2017 metais, minint Tautinio kostiumo metus, į šventę pakviesti įvairūs folkloro kolektyvai iš visos Lietuvos. Kolektyvai atvyko su savo paruoštomis programomis, į kurias buvo įtraukiami visi dalyviai ir

žiūrovai. Pristatytas žemaitiškas kulinarinis paveldas. Draugystė ir betarpiškas bendravimas neleido užgesėti laužams iki paryčių.

„AKMENĖS SMUIKELIS“

Birželio 9–10 d. vyko kasmetinės tradicinės Akmenės rajono šventės „Akmenės smuikelis“ renginiai, skirti Sporto, Piliakalnių ir Tautinio kostiumo metams paminėti. Skirtingų Lietuvos regionų tautinį kostiumą demonstravo įvairios kapelos: Klaipėdos kraštui atstovavo Nidos kultūros ir turizmo informacijos centro „Agila“ liaudiškos muzikos kapela „Joldija“ (vad. L. Vainutis), Aukštaitijos regionui – Joniškio Algimanto Raudonikio meno mokyklos liaudiškos muzikos kapela (vad. E. Rudienė), Dzūkijai – Alytaus liaudiškos muzikos kapela „Dzūkija“ (vad. M. Miliauskienė), Suvalkijos kraštui – Ketrunaujienos bendruomenės kaimo kapela „Liocai“ (vad. A. Šlakaitis), Žemaitijai – Šiaulių universiteto liaudiškos muzikos ansamblis „Saulė“ (vad. D. Daknys). Koncertą vainikavo šventės dalyviams ir svečiams mažojo smuikininko dalijamas „Smuikelio pyragas“.

TARPTAUTINIS FOLKLORO FESTIVALIS „PASTAUNINKO PINTINIS“

Birželio 16–17 d. minios žmonių plūdo į šv. Antano atlidus Kretingoje. Šeštadienio rytą prie Jono Karolio Chodkevičiaus paminklo Rotušės aikštėje, kur buvo numatyta Kretingos miesto, vienuolyno ir bažnyčios įkūrėjo J. K. Chodkevičiaus atminimo pagerbimo ceremonija, rajono ir miesto vadovai, savivaldybės darbuotojai rinkosi pasipuošę tautiniais kostiumais. Taip šventės rengėjai atsiliesė į kvietimą šiemet, minint Tautinio kostiumo metus, populiarinti šią tradicinę aprangą, išreiškiančią etninį tapatumą ir vadinamą vienu iš tautos ir valstybės simbolių. „Kiekvienas savo aprangą turėjo pasirūpinti pats, nebuvo ir kokių nors nurodymų, pavyzdžiui, ar vilkėti tik žemaitiškais rūbais, ar pasirinkti kito regiono tautinį kostiumą. Tarkime, mero žmona yra aukštaitė, todėl ji tą dieną puošėsi aukštaitišku tautiniu kostiumu“, – pasakojo Kretingos rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vedėja Reimunda Ruškuvienė bei vyriausioji specialistė Dalia Činkienė, kurios šventės dieną taip pat vilkėjo tautinius kostiumus. Jos teigė: „Mes pačios šitaip puošiamės tikrai ne pirmą kartą ir visada tuo džiaugiamės, su tautiniais kostiumais jaučiamės oriai.“ „Labai džiaugiuosi vilkėdama tautinį kostiumą – manau, kad taip puoštis galėtume ir dažniau per šventes“, – sakė Kretingos rajono vicemerė Danutė Skruibienė, kuri specialiai Kretingos miesto šventei pasisiūdinė žemaitišką tautinį kostiumą. Tautiniu kostiumu buvo pasipuošęs ir rajono meras Juozas Mažeika, kuris pasakė įkvėpiančią kalbą – primindamas svarbiausias Kretingos miesto datas bei asmenybes, pakvietė susirinkusiuosius savo darbais toliau garsinti Kretingą.

Telšių kultūros rūmų vaikų folkloro ansamblis „Čiučiuruks“, vadovė Rita Macijauskienė, 2017 m. Ansamblio archyvo nuotr.

TARPTAUTINIS FOLKLORO FESTIVALIS „SAULĖS ŽIEDAS“ ŠIAULIUOSE

Birželio 30–liepos 6 dienomis į Šiaulius pakvietė VII tarptautinis folkloro konkursas – festivalis „Saulės žiedas“. Tai bene didžiausias tokio pobūdžio renginys Šiaurės Lietuvoje – jo metu festivalio koncertai, vakaronės, viso pasaulio šalių folkloro pristatymai, tautodailininkų ir amatininkų mugės Šiaulių mieste ir regione vyko net šešias dienas. „Saulės žiedo“ konkursas – vienintelis Šiaulių regione bei Šiaurės Lietuvoje – yra įtrauktas į oficialų Tarptautinės liaudies meno organizacijos (IOV) ir Tarptautinės šokių festivalių federacijos (FIDAF) renginių sąrašą. 2017 metais renginys buvo skirtas Tautinio kostiumo metams, siekiant suaktualinti Lietuvos etnografinių regionų tautinio kostiumo reikšmę ir savitumo puoselėjimo svarbą.

TARPTAUTINIS FOLKLORO FESTIVALIS „LIOB ŠUOKT, LIOB DAINIOUT“

Liepos 6 d. Skuode įvyko tarptautinis folkloro festivalis „Liob šuokt, liob dainiout“. Vyko šventinis koncertas, pasirodė gausus būrys dalyvių iš Mažeikių, Ylakių, Mosėdžio, Gargždų, Latvijos ir Ukrainos, buvo pristatomi žemaičių tautiniai rūbai, jų spalvos, deriniai, vyko demonstracija.

LIETUVOS KARALIAUS MINDAUGO KARŪNAVIMO DIENA

Liepos 6 d. tautinis kostiumas buvo gražiai pagerbtas įvairiose Žemaitijos vietose. Išskirtinis įvykis įvyko Mažeikiuose – paminint šią dieną ir Tautinio kostiumo metus, klubas „Mano namai“ parodė žemaičių tautinio kostiumo dekoraciją, sukurtą iš dirbtinių gėlių.

30-IEJI ŽEMAIČIŲ ETNOMUZIKAVIMO IR TRADICINIŲ AMATŲ VASAROS KURSAI KELMĖJE

Liepos 11–14 d. Kelmėje surengti 30-ieji žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai. Šių kursų metu vyko XIX a. pabaigos–XX a. pradžios kostiumo detalių – rangių, juostų, riešinių – gaminių praktiniai užsiėmimai. Kursų metu taip pat buvo mokoma pasisiūti archeologinius žemaičių genties rūbus, pasigaminti žalvario papuošalų.

TRADICINĖ STOVYKLA „ETNOKULTŪROS KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS“ ŠILALĖS RAJONE

Rugpjūčio 6–11 d. Šilalės rajone, Požerės kaime, trečią kartą buvo rengiama etnokultūrinė stovykla „Etnokultūros kūrybinės dirbtuvės“. Joje dalyvavo apie 180 vaikų iš visos Lietuvos. Stovyklautojai rengė žygius į Sietuvos kūrgrindą,

Piliakalnių metų užbaigimas. Prie koplytšulpio skirta tyrinėtojai Liudvikai Kšivickiui. Gulbių k. Šilalės r. 2017 m. B. Vengalio nuotr.

išvykas ant Šilalės rajono piliakalnių ir į Varnių regioninį parką, taip pat išbandė įvairius tradicinius amatus, mokėsi etnomuzikavimo ypatumų. Minėdami Tautinio kostiumo metus, stovyklautojai kūrė medžiagines lėles su žemaitėms būdingais tautiniais rūbais, įprasmindami Piliakalnių metus skaitė su konkrečiu aplankytu (Šarūnkalnio, Treigių, Pilių bei Bilionių) piliakalniu susijusias sakmes, dainavo dainas. Stovyklos organizatoriai – Šilalės rajono kultūros centras ir VšĮ „Etnoklubas“ – teigia, kad per ateinančius 5 metus kartu su stovyklautojais aplankys visus Šilalės rajone esančius piliakalnius ir bandys sukurti apie juos filmą-vizualizaciją.

„GIRKALNIO GRIEŽYNĖ“

Rugpjūčio 26 d. Girkalnio vasaros estradoje Raseinių rajone vyko jau tradicine tapusi šventė „Girkalnio griėžynė 2017“. Šventės proga iš ryto Girkalnyje vyko krepšinio turnyras, o popiet, nurimus sporto aistroms, pasirodė tautiniais kostiumais pasipuošę liaudiškos muzikos kolektyvai iš įvairių Lietuvos miestų: Mažeikių, Radviliškio, Šakių, Kėdainių, Joniškio, Jurbarko.

„OBUOLIŲ ŠVENTĖ“ GARGŽDUOSE

Rugsėjo 9 d. Gargžduose vyko jau 8-oji „Obuolių šventė“, kurios akcentu šiemet tapo sodų kiemeliai. Juose įstaigos ir

bendruomenės rodė savo programas, vaišino šventės dalyvius obuolių pyragais ir kitais gardėšiais. Klaipėdos gatvėje šurmuliavo ir įvairių rudens gėrybių mugė, kurią gyvino tradicinė muzika. Daugelis dalyvių atsiliepė į organizatorių prašymą minint Tautinio kostiumo metus pasipuošti tautiniu kostiumu ar jo detale.

TRADICINIŲ LIAUDIES ŠOKIŲ VAKARAS „ŠAKUMBRUZDIS“ GARGŽDUOSE

Rugsėjo 19 d. Gargždų kultūros centre, minint Tautinio kostiumo metus, taip pat siekiant linksmai pasišokti, vyko tradicinių liaudies šokių vakaras „Šakumbruzdis“. Šokti mokė Gargždų kultūros centro folklorinis ansamblis „Cyrulelis“.

AKCIJA „VISA LIETUVA ŠOKA“

Smagi ir turininga respublikinė akcija „Visa Lietuva šoka“, šiemet skirta Tautinio kostiumo metams, rugsėjo 15 d. vyko ir Žemaitijoje. Šios lietuvišką tradicinį šokį populiarinančios akcijos prasmingumu abejoti neverta.

VAIKŲ PIEŠINIŲ KONKURSAI „KUR TRYKŠTA VAIKYSTĖS ŠALTINIAI“

„Šiandien piešime Lietuvą“, – nutarė būrelis įvairių veiklų

entuziaštų, susirinkę į Viduklės kultūros namuose kartu su Viduklės Simono Stanevičiaus gimnazija surengtą tradicinę popietę „Kur trykšta vaikystės šaltiniai“, skirtą Tautinio kostiumo metams. Renginys vyko 2017 m. rugsėjo 15 d. Ant sienos keitėsi nuostabūs Lietuvos vaizdai, fone skambėjo melodingos lietuviškos dainos. Priemonių pasirinkimas – platus: ir akvarelė, ir guašas, ir pieštukai, ir kreidelės, ir popierius. Tik sėsk ir leisk mintims nutūpti piešiniuose...

ETNINĖS KULTŪROS SAVAITĖ KLAIPĖDOS RAJONO KULTŪROS ĮSTAIGOSE

Tautinio kostiumo metams šiemet buvo skirta Etninės kultūros savaitė Klaipėdos rajono kultūros įstaigose. Jos renginiai vyko 2017 m. rugsėjo 18–24 d., kasdien vis kitame rajono kampelyje, vis kitoje įstaigoje.

Etninės kultūros savaitę atidarė J. Lankučio viešosios bibliotekos Vaikų literatūros skyrius, parengęs edukacinį projektą „Babūnėles jopėle“. Šis projektas, kaip ir dauguma Etninės kultūros savaitės renginių, remiamų Klaipėdos rajono savivaldybės Etninės kultūros plėtros programos lėšomis, vyko net 10 dienų, o jo metu vaikai ir jaunimas dalyvavo audimo bei tautinių kostiumų lėlėms gamybos kūrybinėse dirbtuvėse, vėliau paštatė lėlių spektaklį.

„Pagal rūbą sutinka, pagal protą palydi“ – Etninės kultūros savaitės renginys, vykęs rugsėjo 18 d. Vaikų literatūros skyriuje Gargžduose. Tai edukacinė protų kova šeimoms „Tautinis kostiumas – praeities mada“, kurios metu buvo ne tik patikrintas dalyvių sumanumas, žinios, bet ir žiūrovams pristatytos lietuviško tautinio kostiumo raidos ypatybės.

„To drabužis geresnis, kurio delmonas didesnis“ – šia lietuviška patarle anonsuotas Gargždų krašto muziejaus renginys, vykęs rugsėjo 19 d. Taip buvo atidarytos kaunietės tautodailininkės Valerijos Kiškienės tekstilės parodos „Valerijos delmonai“ ir „Tikiu“. Paroda „Valerijos delmonai“ – tai šiuolaikiškos tradicinio Mažosios Lietuvos kostiumo detalės – delmono interpretacijos, kuriomis menininkė atskleidžia savo susižavėjimą šio krašto kultūros palikimu. Antroje, siuvinėtų paveikslų parodoje „Tikiu“ – užkoduoti autorės asmeniniai išgyvenimai, suvokimai, maldos ir viltys.

Rugsėjo 20 d. į vakaronę „Paprotyne 2“ kvietė Kretingalės kultūros centras. Renginyje dalyvavo Palangos kultūros centro folkloro ansamblis „Mėguva“ (vadovė Zita Baniulaitytė), parengęs programą apie lietuvių tautinį kostiumą, senuosius papročius bei tradicijas. Buvo eksponuota ir kultūros darbuotojų parengta fotografijų paroda „Klaipėdos krašto tautiniai rūbai“.

„Gerau audėjai ir drobė raštais išėina“, – patvirtino gargždiškė audėja Zita Paulikienė, pirmoji Vytauto Majoro

vardo tautodailininko premijos laureatė, kuri rugsėjo 21 d. Gargždų kultūros centro edukaciniame renginyje „Ausk, sesele, drobeles“ pademonstravo savo darbus, papasakojo apie audimo techniką, medžiagas, spalvas, raštus.

Doviliškiai pakvietė į Dagos šventę „Saulės laiptai, mėnulio kopėčios“, kuri vyko rugsėjo 22 d. Buvo visko: rudens derliaus gėrybių, etnofloristikos dirbtuvės, lietaus batų pieva, bendruomenės vakarienė, mėnulio užkalbėjimai ir kitos apeigos, lygiadienio muzikos koncertas (atlikėjas: Kristijonas Lučinskas-Driezhas).

„Lenk saulę ir mėnesį, o žvaigždes nusiausk“: rugsėjo 23 d. dreverniškiai ir svečiai tradiciškai rinkosi paminėti Drevernos Rudens lygės. Organizatoriai kvietė į apeiginio oželio „apraudojimą“ su dainomis ir rateliais Drevernos kultūros namų kiemelyje, o po to, aidint būgnams ir ragams, iškilminga eisena palydėjo jį į Drevernos mažųjų laivų uostą iki Rudens lygiadienio aukuro. Po apeiginės dalies – tarptautiniai naktišokiai ir kitokios linksmybės Drevernos kultūros namuose.

„Aukso vilna – vėdaras pilnas“ – paskutiniai Etninės kultūros savaitės renginiai, kvietę susipažinti su senosiomis lietuvių amatininkystės bei kulinarijos paslaptimis, vyko rugsėjo 24 d., sekmadienį. Veiviržėnuose bei Lapiuose. Veiviržėnų kultūros centro darbuotojai kartu su kolegomis iš Klaipėdos rajono amatų centro pristatė etninės kultūros projektą „Kulinarijos diena „Senelių gudrybės“, kurio metu pasimokyta gaminti žemaitiškų patiekalų, juos ragauta ir dalintasi tradicinių patiekalų receptais.

Lapiuose, kaimo turizmo sodyboje „Prie šaltinio“ vyko Avikirpio šventė, kurios metu buvo pristatomas vilnos kelias nuo senovės kuršių iki šių dienų lietuvių buities. Susipažinta su kuršių genties istorijos, rekonstrukcijos ir kultūros populiarinimo klubo „Pilsots“ parengta programa, vyko vilnos verpimo, vėlimo edukaciniai užsiėmimai, buvo mokoma aušti juostas, dažyti vilnonius siūlus, surengta vilnonių gaminių mugė, vaisės. Renginiai skirti Tautinio kostiumo metams paminėti.

MYKOLINIŲ ŠVENTĖ RIETAVE

Rugsėjo 22–24 d. Rietave vyko Mykolinių šventė. Šiemet Mykolinės Rietave buvo kiek kitokios, nes iš tradicinės vietos parke persikėlė į Laisvės aikštę miesto centre, kur nuo pat ryto šurmuliavo tautodailininkai, savivaldybės organizacijų, įstaigų ir įmonių, seniūnijų kiemeliai. Po svečių ir šventės šeiminių sveikinimo žodžių, geriausio ūkio ir gražiausių sodybų apdovanojimų ceremonijos rietaviškiams atgaiva tapo šokių kolektyvų iš įvairių Lietuvos regionų programa „Nupinkim margą šokių pynę“. Tarp žemaitiškų kolektyvų iš Plungės, Telšių, Klaipėdos, Laukuvos ir Rietavo šoko ir Pakruojo kultūros centro šokių grupė „Reketys“ (vadovė Sigutė Malinauskienė).

SEMINARAS TAUTINIO KOSTIUMO METAMS PAMINĖTI

Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC), bendradarbiaudamas su Žemaitijos regiono etninės kultūros globos taryba ir Telšių rajono savivaldybės kultūros centru, Telšių rajono savivaldybėje spalio 12 d. surengė tęstinį seminarą „Tautinis kostiumas šiandien: dėvėseną ir gamybą“. Seminare dalyvavo tautinių kostiumų gamintojai, kolektyvų vadovai, etnokultūros specialistai, technologijų mokytojai ir daugelis kitų specialybių atstovų, puoselėjančių tautinį kostiumą iš skirtingų Žemaitijos regiono miestų ir miestelių. Auditorija buvo supažindinta su Žemaitijos regiono tautiniu kostiumu, Klaipėdos krašto kostiumo išskirtiniais bruožais, buvo kalbama apie tautinio kostiumo raidą Lietuvoje. Seminarą vedė Žemaitijos regiono etninės kultūros globos tarybos narė Aldona Kuprelytė, LNKC tautodailės poskyrio specialistė Danutė Keturakienė, dailininkė dizainerė, sertifikuoto tautinio paveldo produkto gamintoja Diana Tomkuvienė. Ji taip pat pristatė ir savo autorinę knygą, kuriai parengti prirėkė net aštuonerių metų. Baigiantis susitikimui su specialistėmis, įvyko praktinis užsiėmimas, kuriame išsamiai aptartos tradicinės žemaičių galvos dangos. Seminaro dalyviai vyrai buvo mokomi taisyklingai užsirišti kaklaskares, moterys – apsirišti skaras, užsidėti kepuraites.

TARPTAUTINIS FESTIVALIS „TAUTŲ DAINOSE IR RAŠTUOSE ĮAUSTA SAVASTIS“ VYDMANTUOSE

Lapkričio 17 d. Kretingos rajono kultūros centro Vydmantų skyriaus darbuotojai pakvietė visus į pirmą kartą organizuotą tarptautinį festivalį „Tautų dainose ir raštuose įausta savaštis“. Festivalis suteikė progą pasiklausyti folkloro ansamblių iš Lietuvos, Latvijos bei Ukrainos, pasigrožėti spalvingais tautiniais kostiumais: lietuvišku, latvišku, ukrainietišku. Be to, vydmantiškiai turėjo progą susipažinti ir su IX amžiaus kuršių moterų kostiumu, kurį vaizdžiai pristatė Klaipėdos kuršių klubo „Pilsots“ narė, audėja Ingrida Šilgalytė. Festivalio metu pristatytas lankštinukas „Lietuvių tautinis kostiumas“, supažindinantis su visų penkių Lietuvos etnografinių regionų kostiumais. Festivalio tąsa – Vydmantuose eksponuota fotografijos paroda „Didžiuojuosi tautiniu kostiumu“.

„MELODIJŲ KERMOŠIUS“ ŽARĖNUOSE

Lapkričio 17 d. Žarėnuose įvyko Žemaitijos regiono liaudies muzikos, dainų ir tautinių šokių festivalis „Melodijų kermošius“. Čia dalyvavo muzikantai iš viso Žemaitijos krašto: Kelmės, Šilalės, Mažeikių, Šiaulių, Telšių rajonų.

KONKURSAS „UŽ RASEINIŲ ANT DUBYSOS“

Šiemet konkursui, skirtam Piliakalnių ir Tautinio kostiumo metams, darbus pateikė 91 autorius: komisija vertino 77 piešinius, 9 rašinius, septynių autorių fotografijas. Geriausi darbai eksponuoti Raseinių Marcelijaus Martinaičio viešojoje bibliotekoje.

VII-OJI ŽEMAITIJOS REGIONO ETNOKULTŪRINĖ VAKARONĖ

Lapkričio 24 d. į Šilalės rajono savivaldybės kultūros centrą sulėkė daug gražaus jaunimo – čia vyko jau VII-oji Žemaitijos regiono etnokultūrinė vakaronė. Šiemet vakaronė skirta Tautinio kostiumo ir Piliakalnių metams paminėti. Džiugu, kad į organizuojamą vakaronę atvyko jaunimas iš Šiaulių (vad. Arūnas Stankus), Šiaulių rajono – Raudėnų, Kuršėnų (vad. Jovita Lubienė ir Alma Steponavičienė), Šiaulių logopedinės mokyklos (vad. Jūratė Sruogytė), Mažeikių (vad. Dainora Petrikienė), Platelių (vad. Aivaras Alminas), Klaipėdos (vad. Alvydas Vozgirdas).

„TAUTINIS KOSTIUMAS – 2017. ETNOJUNGTVYS“

Lapkričio 30 d. Mažeikių muziejuje Mažeikių rajono moksleiviai rinkosi į tarptautinę metodinę-praktinę konferenciją „Tautinis kostiumas – 2017. Etnojungtvys“. Konferencijos vadovės ir pagrindinės organizatorės – Merkelio Račkausko bei Gabijos gimnazijų dailės ir technologijų mokytojos Ašta Milėškienė ir Ingrida Muturė – akcentavo, kad konferencija siekiama pažinti tautinius motyvus, perkelti juos į mokinių kūrybą.

TAUTINIO KOSTIUMO METŲ UŽDARYMO RENGINYS

Siekdamas populiarinti tautinį kostiumą ir įprasinti jį per valstybines šventes, gruodžio 1 d. Šilalės kultūros centras visus pakvietė į Tautinio kostiumo metų uždarymo renginį. Buvo galima ne tik pasiklausyti Šilalės rajono mėgėjų meno kolektyvų atliekamų kūrinių, bet ir pasigrožėti, koks spalvingas pietų žemaičių tautinis kostiumas.

PARODA „LIETUVIŲ TAUTINIS KOSTIUMAS“

Gruodžio 9 d. Kretingos muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuvių tautinis kostiumas“. Eksponuotos Kretingos, Klaipėdos Mažosios Lietuvos muziejų bei privačių asmenų tautinių kostiumų kolekcijos. Parodoje taip pat buvo galima pamatyti tautinių juostų, skarų bei kitų aksesuarų.

TAUTINIO DRABUŽIO KŪRIMO IR DĖVĖJIMO PATIRTYS ŠEIMOJE IR BENDRUOMENĖJE

PARENGĖ AUDRONĖ DARASKEVIČIENĖ

Etninės kultūros globos taryba, el. p. audrone.daraskeviciene@ekgt.lt

Etninės kultūros globos taryba – viena iš Tautinio kostiumo atmintinų metų iniciatorių. Ruošdamasi šioms metams ir juos minėdama, taryba kartu su Pasaulio lietuvių bendruomene pakvietė visuomenę dalyvauti dviejuose konkursuose, kurių tikslas – surinkti kuo daugiau liudijimų apie tautinio drabužio reikšmę išsaugant tautinę, regioninę ar asmeninę tapatybę ir kelti tautinio kostiumo prestižą.

PRIVERSTINĖJE TREMTYJE

2016 metais buvo paskelbtas konkursas „Pasidalink istorija apie tautinį rūbą tremtyje“. Konkursas įtrauktas į LR Vyriausybės patvirtintą Tautinio kostiumo metų minėjimo 2017 metais planą. Konkurso įkvėpimo šaltinis – Gedulo ir vilties diena (birželio 14 d.) LR Seime vykusį parodą, kurioje eksponuotų tremties nuotraukų vienas iš akcentų buvo tautinis kostiumas. Paskelbdama konkursą, taryba pakvietė visuomenę pasidalyti istorinėmis tremties nuotraukomis, kuriose tremtiniai dėvi tautinius rūbus. Paprašyta užrašyti istorijų apie tautinio drabužio įsigijimą, dėvėjimą, išsaugojimą.

Konkursui buvo atsiųstos aštuonios istorijos. Kiekviena iš jų patvirtina, jog tremtį patyrusiems lietuviams tautinis kostiumas buvo itin svarbus tapatybės raiškos dėmuo.

Biržų krašto muziejaus „Sėla“ muziejininkė Jadvyga Kriščiūnienė atsiuntė tremtinės **Genovaitės Radėnienės (Kriščiūnaitės)**, gimusios 1934 m. ir gyvenusios Pasvalyje, istoriją. Pasak jos, Juozo Krikščiūno, Pasvalio rajono ūkininko iš Dvarelišio kaimo, Daujėnų valsčiaus, šeima – žmona Agota, dukra Genovaitė ir sūnus Jonas buvo ištremti 1948 m. gegužės 22 d. Paskutinė šeimos gyvenamoji vieta tremtyje prieš grįžtant į gimtinę buvo Chara Kutulo gyvenvietė Zaigrajevo rajone, Buriatijoje. 1955 m. rudenį gyvenvietės jaunimas ėmėsi kultūrinės veiklos: šoko, dainavo lietuviškas dainas, vaidino. Tautinius drabužius pasirodymams teko pasisiūdinti. Merginos nuvažiavo į Buriatijos soštinę Ulan Udę, nusipirko lanquoto medvilninio audinio sijonams, juodo satino liemenėms (kiklikams) bei geltonų juostelių apdailai, balto audiniopalaidinėms („bliuskutėms“) ir spalvotų kaspinų galvos dangai, karūnėlėms. Prijuostėms tinkamo audinio negavo, tad panaudojo motinų iš Lietuvos atsivežtas skareles.

Kai kurioms merginoms teko „rėdytis“ vyriškais drabužiais, mat jaunuoliai šokti nepanoro, juos domino tik motociklai.

Chara Kutulo (Zaigrajevo rajonas, Buriatija) tremtinės saviuoklininkės, apie 1957 m. Iš dešinės antra G. Radėnienė.

Zanavykų muziejaus vyr. fondų saugotoja **Skaištė Višinskaitė-Kumštienė** atsiuntė nuotrauką, darytą tremtyje apie 1957 metus Krasnojarsko krašte, Beriozovo rajone. Nuotraukoje – tremtiniai iš Sūduvos krašto. Žinoma tiek, kad kuriant šiuos tautinius drabužius, naudotos įvairiausios medžiagos, pavyzdžiui, skrybėlės pasiūtos iš popierinių maišų.

Tremtiniai iš Sūduvos krašto, 1957 m.

Šilutės rajono F. Bajoraičio viešosios bibliotekos Inkaklių filialo bibliotekininkė Daiva Milkerienė atsiuntė dvi tremtinės **Rūtos Penkauskaitės (Ciparienės)**, gimusios 1932 metais, išsaugotas nuotraukas. Jos darytos Krasnojarsko krašto Ačinsko rajono Karlovkos kaime 1954 metais. Fotografavo Petras Giedrimas, kuris tuo laiku važinėjo po Sibirą ir fotografavo lietuvius. Tremtyje šie drabužiai vilkėti tik kartą – fotografuojantis, nes visas laikas buvo skiriamas tik darbui. Tautinius drabužius 1956 metais moterys parsivežė į Lietuvą.

Utenos A. ir M. Miškinų viešosios bibliotekos vyr. bibliografė Milda Jankauskienė atsiuntė istoriją, aprašytą tremtinės **Birutės Jankauskaitės-Petrauskienės** knygoje „Iš praeities prisiminimų: buvusios tremtinės **Birutės Jankauskaitės-Petrauskienės** prisiminimai“ (1989). Aprašydama 1956 metais jaunimo iniciatyva Irkutsko mieste susibūrusių lietuvių saviveiklos būrelių kasdienybę, B. Jankauskaitė teigia: „Labai sunku buvo gauti tautinius drabužius, aprengti jais nors pirmąją choro eilę, pasiūti drabužius šokėjams, gauti patalpas repeticijoms. Bet entuziazmas, noras parodyti, kad mes – ne tik tremtiniai, bet visų pirma – lietuviai, turintys savo nacionalinį orumą, nacionalinį meną, kultūrą, dainas ir šokius – viską nugalėjo.“

Irkutsko lietuvių tremtinių choras. Iš kairės pirmoje eilėje penkta **Birutė Jankauskaitė**. Choro vadovas Vytautas Kesilis. Nuotrauka daryta 1958 01 26. Perf. V. Paknys, 1989 m.

Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejaus darbuotoja Rugilė Lesniauskaitė atsiuntė nuotrauką, saugomą tremtinės **Vlados Jakavonytės**, g. 1929 m., Kasčiūnų kaime, Varėnos rajone. Kadangi brolis Juozas Jakavonis partizanavo, jų šeima buvo išblaškyta, tėvas ištremtas, o ji su mama ir seserimi slapstėsi Dzūkijos kaimuose. 1952 metais nuvažiavo pas ištremtą tėvą į Sibirą.

Etninės kultūros globos tarybos darbuotoja Sigita Dacienė atsiuntė telšiškos **Birutės Darbutienės** pasakojimą. Tautinius rūbus Birutės sėsei Valerijai Jasinskienei padovanojo vaikystės draugė Natalija (g. 1927 m.), grįžusi iš tremties

Tremtinės lietuvaitės, pačios pasisiūvusios tautinius drabužius, šoka „Kepuringę“. Iš kairės trečia **Vlada Jakavonytė**, ketvirta – **Aldona Bernatavičienė**. Tanzybėjus, Jarmakovskio r., Krasnojarsko kr., 1955 m..

Sibire, apie 1972–1974 metus. Rūbus Natalija dėvėjo tremtyje, visomis lietuviškų švenčių progomis. Natalija buvo labai gabi, naginga, meniška, manoma, kad pati pasisiūvo tuos tautinius rūbus.

Vertinga konkursui atsiųsta etnomuzikologės doc. dr. **Gailos Kirdienės** surinkta istorinė medžiaga, kurią ji yra paskelbusi mokslo studijoje „Lietuvos muzikantai ir instrumentinis muzikavimas sovietinėje tremtyje ir lageriuose“ (Jūratė Vyliūtė, Gaila Kirdienė. *Lietuviai ir muzika Sibire*. Vilnius, 2013). Mokslininkės teigimu, merginos ir moterys į tremties nežinią pasiimdavo puikius savo rankų darbo tautinius kostiumus. Maždaug nuo 1954 metų tautiniais kostiumais lietuvaitės gana dažnai pasipuodavo per tremtyje švenčiamas lietuvių vestuves. Tautiniais kostiumais taip pat buvo puošiamasi užsiimant menine saviveikla, kuri tremtinėms buvo tautinės kultūros reprezentavimo ir bendravimo būdas. Jei tautinio kostiumo neturėdavo atsivežę, tremtiniai jį pasidirdavo, nors ir tik tam kartui. Jei neturėdavo iš namų atsivežtų rankomis auštų lovatiesių, rankšluosčių, tikdavo ir languotos skaros, netgi spalvotas popierius, merginų karolius suverdavo iš uogų, riešutų, o vyriškas skrybėles padarydavo iš popieriaus ir pan.

Konkurso „Pasidalink istorija apie tautinį rūbą tremtyje“ dalyviai buvo apdovanoti LR Seimo Kultūros komiteto padėkos raštais ir atminimo dovanėlėmis 2017 m. vasario 14 d. LR Seime vykusioje konferencijoje „Tautinis kostiumas šiandien“.

LIETUVOJE IR PASAULYJE

2017-aisiais – Tautinio kostiumo metais – taryba kartu su Pasaulio lietuvių bendruomene paskelbė konkursą „Tau-

Zulumajaus lietuvių šv. Velykos 1949 m. (Iš Leonoros Abromavičiūtės albumo).

Jaunoji, pasipuošusi tautiniu kostiumu. Lietuvių vestuvės Atagojuje arba Poroge: išperka vartus, apie 1954 m. (Iš Zenonos Vaicekauskienės-Peleckaitės albumo).

Algimantas Bugailiškis su akordeonu ir jaunimas, tautiniais kostiumais pasipuošusios merginos Tulūne 1957 m. (?) gegužę. (Iš Veronikos Jerašūnaitės-Bugailiškienės albumo).

Zenona Peleckaitė kankliuoja „Lietuva brangi“ Tulūno mokytojų inšlitute (už jos Palmira Lauciūtė), 1950 m. (Iš Z. Vaicekauskienės-Peleckaitės albumo).

Gitara skambina politinė kalinė Albina Norkutė. Nuotraukos nugarėlėje užrašas: „Sibiro padangė“. Taišetas, 1956 m. vasario 4 d. (Iš LGGRTC GAM TF 871, gauta iš Natalijos Gudonytės).

Festivalio metu Irkutsko kultūros parke 1958 m. liepą. Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: kapelos vadovas, smuikininkas Antanas Bartkevičius, Vaclovas Kniukšta su 120 bosų akordeonu, klarinetininkas Steponas (pavardė nežinoma). Viduryje tarp šokėjų slovi rajono kultūros skyriaus vadovas rusas. (Iš asmeninio Šimkų archyvo).

Politinė kalinė Ona Beinoraitė skambina gitara. Javos, Mordovija, 1955 m. (Iš LGGRTC GAM TF1152).

Irkutsko lietuvių šokių būrelis. (Iš Rožės Jankauskienės albumo).

tinis drabužis mano šeimos ar bendruomenės istorijoje“. Dalyvauti šiame konkurse pakviešti visi, gyvenantys Lietuvoje ir toli už jos ribų, kam tautinis kostiumas yra svarbus etninės, regioninės, asmeninės tapatybės simbolis arba brangi šeimos relikvija.

Konkursui atsiųstos 29 istorijos. Su visomis susipažinti galima Etninės kultūros globos tarybos svetainėje: <http://ekgt.lt/svarbu/konkursas-tautinis-drabuzis>.

Šiame straipsnyje pateikiamos konkurso nugalėtojų, kuriuos išrinko Etninės kultūros globos tarybos ekspertai, Pasaulio lietuvių bendruomenė ir „Facebook“ skaitytojai, istorijos.

Vienas iš tarybos ekspertų pasirinktų vertinimo kriterijų – tautinio drabužio, apie kurį pasakoja konkurso dalyvių istorijos, atitiktis tautinio kostiumo ekspertų rekomendacijoms. Kaip įvertino tarybos narė, tautinio kostiumo tyrinėtoja, muziejininkė Dalia Bernotaitė-Beliauskienė, visiškai sukomplektuoti iš vienos etnografinės srities kostiumo dalių, deramai pasiūtus, tinkamai papuoštus, atitinkamų spalvinių derinių kostiumus turi šie konkurso dalyviai:

1. Tulabų šeima
2. Varėnos rajono Gudžių kultūros centro moterų liaudiškų šokių kolektyvas
3. Vilija Jocienė

Vilija Jocienė išrinkta ne tik kaip puikiai sukomplektuoto kostiumo savininkė. Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkės Dalios Henke nuomone, Vilijos Jocienės istorija – viena iš įdomiausiai parašytų:

Vilijos Jocienės istorija

Paskaičiusi istorijas apie tautinius kostiumus, nusprendžiau ir aš pasidalinti savo istorija. Pirmą kartą susimąščiau, kad rūbas gali turėti istoriją, ilgą istoriją, ne tik prisiminimą... Tautinis kostiumas buvo mano didelė svajonė, kai pamačiau nuotrauką, kad mama būdama Sibire tuokėsi su tautiniu kostiumu. Jais buvo apsirengusios ir pamergės. Pasakojo, kaip pasiuntė juos iš Lietuvos, dalį jų darėsi pačios. Vėliau rengdavosi per Sekmines, eidavo į šokius, o mama su drauge Elvyra visad užsivilkdavusios kostiumą Rugsėjo 1-ąją pereinavo Ilkos pagrindine gatve.

Ruošdamasi vesti tradicinius Kaunatavos bibliotekos poezijos skaitymus „Poezija sodų žydėjime“ žemaitiškai, pradėjau kurti ir savo tautinį kostiumą. Užsisakiau išaušti medžiagas sijonui ir liemeni. Būtinai norėjau, kad jie būtų marginti žemaitiškais spalvomis. Dar po metų, kitiems poezijos skaitymams, įsigijau ir prijuostę. O kai kostiumui trūko galvos apdangalo, moterų klubas „Marijonos“ (kuriam aš vadovauju), žinodamas mano svajonę, skarą padovanojo 50-mečio proga. O kai trūko tik marškinių, netikėtai gavau dovaną – audėjos tautodailininkės B. Grigaliūnienės auslos medžiagos

gabaliuką, kuris labai tiko marškinių puošybai – auslus raštus pritaikiau kaklo papuošimui ir rankogaliams. Audėją pažinojau, daug su ja buvau bendravusi, ir tą medžiagą padovanojo man prisiminimui jos dukra už ilgalaikę draugystę ir palaikymą. Liko tik nusimegti riešines. Jų nusimezgiau net keletą. Raudonas dėviu dažniausiai, bet kai F. Juškenės knygoje „Riešinės“ pamačiau mano krašte (Telšių rajono Tryškių miestelyje) raštų riešinių pavyzdžius (raudonų, mėlynų išilginių juostų, puoštų baltais karoliukais), nusimezgiau tokias.

Esu išsiaudusi raudoną ir žalią skarą apsigobti ir pasisiuvusi iš tokios pat medžiagos kaip liemenė maišelį smulkmenoms. Tai nėra tradiciniai žemaitiškų rūbų atitikmenys, labiau improvizacija.

Tebeturiu mamos siuvinėtus marškinius iš to kostiumo kaip brangų atsiminimą ir visada su pasididžiovimu užsidedu mamos gintarinius karolius prie savo tautinio kostiumo. Dabar mano eilė apsirengti kostiumu per poezijos skaitymus, bendruomenės susibūrimus, Sekmines ar su drauge Rugsėjo 1-ąją pereiti kaimo gatve...

Rodos, tai tik rūbas, bet toks ypatingas, surinktas po truputį, turintis tiek prisiminimų ir leidęs pajusti žmonių gerumą, tad jį vilkiu su pasididžiovimu ir meile.

Vilija Jocienė

Telšių r. K. Pranauskaitės viešosios bibliotekos Kaunatavos filialo vyr. bibliotekininkė

Dar dvi istorijos, kurias Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkė išrinko kaip įdomiausias, jautriausiai parašytas – Gitanos Baranauskienės ir Anastasijos Gerasimovos.

Gitanos Baranauskienės istorija

Ar įsivaizduojate mokyklą, kurioje mokytojai vestų pamokas apsirengę tautiniais kostiumais? Būtent taip spalio 5-ąją, Mokytojo dieną, paminėjo Alytaus Dainavos pagrindinės mokyklos kolektyvas. Mokiniai tokią pedagogų staigmeną pasitiko džiaugsmingai. Jau ankštyvą rytmetį mokykloje girdėjosi malonus šurmuly. Mokinių tarybos nariai savo mokytojus pasitiko su gėlėmis, sveikinimais. Vaišino juos kaimiškais močiutės sausainiais ir gardžiu karvutės pieneliu. Vieta prie aktų salės „pražydo“ nuošabiomis gėlėmis. Ant suoloelio prie senovinių gėlių – piliarožių visi noriai fotografavosi.

[...] Daugeliui Dainavos pagrindinės mokyklos mokytojų Mokytojo diena buvo ypatinga, atnešusi naujų dvasinių potyrių ir išgyvenimų. „Tai neeilinė diena mano gyvenime, nes pirmą kartą vilkėjau tautinį kostiumą. Kadangi esu kilusi iš Aukštaitijos, norėjau dėvėti būtent šio regiono drabužius“, – pasakojo pradinių klasių mokytoja Dalina Plytnikienė. Ji apie šią idėją buvo užsiminusi seseriai, iš kurios ir gavo dovaną – originalų savo gimtinės tautinį kostiumą, kurį dėvėdama jautė ypatingą pasididžiovimą, kad yra lietuvė. Kita pradinių klasių mokytoja Ašla Matilionienė tautinį kostiumą vilki dažnai. Mokytoja šoka Alytaus liaudies dainų ir šokių ansamblyje „Dainava“. „Vilkėdama tautinį kostiumą

jaučiu didelę atsakomybę ir pasididžiavimą savo šalimi, jos kultūra ir istorija“, – sakė A. Matilionienė. Mokytoja Daiva Grudzinskienė vilkėjo savo močiutės tautinį kostiumą, pasiūtą 1910 metais. „Ypatingos jaudulio akimirkos buvo jį ruošiant ir velkantis. Prisiminiau savo šeimos istoriją, išgyventus įvykius, giminaičių likimus“, – atviravo mokytoja. Mokytojos Daivos mama irgi buvo sujudinta, kad jos dukra rengiasi savo močiutės drabužiais. Susigraudinusi ji sakė, kad močiutė būtų labai laiminga, matydama tokią gražią savo anūkę, pasipuošusią močiutės dovana. Technologijų mokytoja Danguolė Stagniūnienė pasipuošė buvusios mokytojos Linos Geraltauskienės mokyklai padovanotu savo senelės autentišku tautiniu kostiumu. Mokyklos direktorė Edita Matulevičienė pasakojo, kad rinkdamasi, kokį tautinį kostiumą dėvės, išgyveno ypatingą dvasinę kelionę. „Ištekėjusios moters drabužiai leido pajusti „atsakomybės“ už šeimą našatą. Suvokdama, koks buvo nelengvas moters kelias, ką ji patyrė, ką prarado, ką išgyveno, nusprendžiau pasipuošti lengvesnę emociją kuriančiu,

Alytaus Dainavos pagrindinės mokyklos mokytojai pasipuošę tautiniais kostiumais.

Anastasijos Gerasimovos istorija

Rašyti nusprendžiau dėl įvairialypės savo tapatybės istorijos. Pradėjau ieškoti „savo šaknų“, daug įdomaus sužinojau ir papasakojau lietuvių kalbos mokytojai Marijai. Ji ir paskatino susieti kilmės ypatumus su nacionaline apranga bei pasidomėti plačiau.

Kiekvienam žmogui turėtų būti svarbi jo kilmė, giminės. Didelės įtakos turi tai, iš kokios tautos esi kilęs, taip ir formuojasi charakterio savybės.

Mano giminės rate – rusų, baltarusių, lietuvių, lenkų ir net vokiečių kraujas. Mama gimė Lietuvoje, Ignalinos rajone. Tėtis – Baltarusijoje. Abu susipažino Visagine ir sukūrė šeimą. Seneliai kitados gyveno Rusijoje, nukentėjo dėl sentikių išpažįstamo tikėjimo ir bėgo į Lietuvą, kur rado prieglobstį. Senelės giminaičiai gyveno Baltarusijoje, atvyko dirbti kolūkyje ir pasiliko.

netekėjusios moters tautiniu kostiumu“, – pasakojo direktorė. Kiekvienas tautinis kostiumas – ne tik audinys ir jo klostės, bet ištisa mūsų istorija, kultūra ir dvasinė praeities žinia. Tautinio kostiumo dėvėjimas – tai ypatingas pasididžiavimas savo tauta ir savašties išraiška. Ne šiaip sau, siekiant populiarinti ir įprasinti tautinį kostiumą, Lietuvoje 2017-ųjų paskelbti Tautinio kostiumo metais. Galime drąsiai teigti, kad tautinis kostiumas – vienas geriausių būdų pajusti ryšį su savo tautos šaknimis, pajusti tautos dvasią. Tai ir puikus būdas sujungti kartas, pristatyti savo šalį ar regioną.

Gitana Baranauskienė

Alytaus Dainavos pagrindinės mokyklos etnokultūros būrelio mokytoja

Kitas senelis ir protėviai kilę iš Vokietijos, iš kur buvo ištremtas ir po ilgų kelionių, paieškų atsidūrė Lietuvoje. Šiame krašte rado meilę ir pasiliko.

Tvirtai žinau, kad tautinis kostiumas yra asmeninės tapatybės simbolis, kurtas tradicinio liaudies kostiumo pagrindu. Tai atliko etnografai ir šviesuoliai siekdami sutelkti tautą. Mano nuomone, simbolinė kiekvienos tautos apranga pabrėžia jos išskirtinumą. Nors aš dar tik moksleivė, septintokė, tačiau mane žavi nacionalinė lietuvių apranga. Spalvos, kurios ten dera, man labai gyvos, ir labiausiai išskirčiau žalią spalvą. Ji simbolizuoja augmeniją, atsinaujinimą, pavasarį, vasarą, sveikatą, jaunystę, gyvastį. Man patinka ir geltona: šviesos, aukso spalva; raudona spalva yra labiausiai skatinanti, judanti spalva. Dar apibūdinama kaip gyvenimo energija. Raudoną spalvą renkasi drąsūs žmonės. Šias spalvas matau ir vėliavose, švenčių metu.

O labiausiai džiugina tai, kad mamos dėvėto kostiumo dydis man jau tinka, tai matote nuotraukoje.

Beje, man labai patinka galvos apdangalai ir riešinės. Tai dera su tautiniais rūbais. Nuometas teikia iškilmingumo, gražu iš šono žiūrėti ir mokytis taisyklingai jį užrišti, o vainikas su kasomis visuomet tiks bet kuriai jaunai merginai. Domiuosi ir pašėliu skirtingus raštus riešinėse. Jos ne tik madingos, bet ir šildo. Norėčiau išmokti pati nusinerti.

Baigti norėčiau K. Donelaičio žodžiais, kai jis „Metuose“ apgailestauja, kad lietuvės nebenori nešioti ryškiaspalvių marškinių, mieliau segi vokiškuskedelaičius, t. y. siūtus sijonus...

Paminėsiu, jog mokausi Visagino mieste, rusakalbėje mokykloje. Mano gimtajame mieste gyvena 43 tautybių žmonės ir jie nori suprašti vieni kitus, domėtis Lietuvos kultūra ir lietuvių kalba. Esu viena iš tų, kurie brangina etninių tradicijų savitumą!

Anastasija Gerasimova

Visagino „Gerosios vilties“ progimnazijos 7 a klasės moksleivė

Etninės kultūros globos tarybos narės, tautosakininkės, etnologės Aušros Žičkienės vertinimu, labiausiai pamokančiomis ir intriguojančiomis, nuoširdžiausiai parašytomis, įdomiausiai perteiktomis galima pripažinti šias konkursui atsiųstas istorijas:

Gurinukų istorija

Esame iš Leipalingio, kur bitelės medaus prineša iš liepų, kur jotvingių pramintais takeliais vaikščiojo mūsų tėvuliai. Turim dzidziulį Algirdo Volungevičiaus vardo kraštotyros muziejų, kuriame galybė vertingų eksponatų iš miestelio ir aplinkinių kaimų žmonių.

Dar mes esam mažutukai „Gurinukai“ – progimnazijos mokinukai, kurie renka vertingus eksponatus iš aplinkinių kaimų žmonių, muziejuje veda edukacines programas, Leipalingio miestelį garsina savivaldybės, regiono ir respublikiniuose konkursuose.

Labiausiai mes dzidziuojamės, kad turim pasisiuvę cikrinius tautinius kostiumus. Mūsų vadovė Leonora viską pati mums surėdo – pati gi siuva.

Turim prijauštes (jos skaičiuoja antrą šimtmetį) iš Onos Lopinienės, Janinos Bižienės, Lionės Želionienės, Janinos Stravinskienės. Pertaisytas sijonas, kurį gavom dovanų iš Elžbietos Kukauskienės šeimos. Kaklaskares mums atidavė Aldona Lukoševičienė. Nuostabaus grožio pirštines numezgė Stasė Truskiene. Medinius karoliukus padovanojo Marija Petrušienė. Juostas audė Ona Virbalytė. Drobėlės marškinukams davė mokyklos direktorė Ašta Černiauskienė – iš namų kuparo.

O dar labai dzidziuojamės, kad esam turtingi sermėga, kuri nešiota 1899 metais Adolfo Lopinio. Gobtinę skarą dovanų

Anastasija Gerasimova

„Gurinukai“

gavom iš Julijos Potelienės. Ji nešiota nuo 1916 metų.

Puošiamės sermėgom, kurias atidavė Adolfas Lapinas, Boleslovas Paškevičius ir Jonas Bučelis. Vadovė sulopė, pataisė ir mus parėdė.

Medžiagą berniukų autams atidavė Veronika Bučelienė.

Karūnėles, marškinius, pasijonius mums pasiuvo pati vadovė. O vadovė gi nešioja pačią mieliausią – bobulės Janinos Bižienės prijuosę, kuri skaičiuoja antrą šimtmetį. Kaip smagu, kad išsaugota.

Prie košiumo pirkom tik skrybėles, jas pagamino „Rūtos žaliosios“ meistrė. Tai va kiek nemažai visko autentiško turim. O kad jau turim, tai labai džiuguojamės. Košiumuose sudėta ir gyvi dar Leipalingio žmonės.

Džiaugiamės, kad prie mūsų sėkmės prisideda mamytės, tėveliai, močiutės, mumis nuolatos rūpinasi ir labai džiaugiasi mūsų pasiekimais progimnazijos bendruomenė, transportu pagelbėja Leipalingio seniūnijos darbuotojai. Mes net neprašom pagalbos, visi žino, jei „Gurinukai“ kur nors dalyvauja – patys atskubės, pasirūpins, pagelbės. Tai taip gyvenam – visi drauge puoselėjam savo protėvių vertybes ir tradicijas.

Nijolės Norbutienės istorija

Mano prosenelė Elena Gutauskienė buvo nuošabi audėja. Jos audimo staklės stovėjo viename iš kambarių namo, esančio Maniūšių k. buvusiam Gruzdžių valsčiuje.

Paprastai ji ausdavo lovatieses, šaltieses, rankšluosčius. Tačiau kuomet mano mamytei Albinai Žakaitei sukako 16 metų ir ji pradėjo giedoti bažnytiniame Gruzdžių bažnyčios chore, mano promočiutei teko didelis išbandymas – išaušti mamytei, o vėliau ir visam bažnytiniam chorui tautinius rūbus.

Tokiu būdu tautinis rūbas buvo pradžių pradžia mūsų giminės istorijoje. Kadangi mano mamytė nuo jaunų dienų išmoko siuvėjos amato, tai visi mano rūbeliai, tarp jų ir pirmasis tautinis košiumėlis man, trečiokei buvo pasiūtas 1957 metais. Labai gaila, kad iš to laikotarpio mūsų šeimos archyve nėra likę nuotraukų (o gal jų išvis ir nebuvo?).

Tuo laikotarpiu tautinis košiumas buvo laikomas ypatingu, šventiniu rūbu. Mokantis vidurinėje mokykloje teko laimėti būti vienai iš poezijos skaitovių, koncertų metu tiek mokykloje, tiek už jos ribų visada vilkėdavau tautinį košiumą.

Gerai prisimenu 1962-uosius, kai draugės veštuovė man teko būti vyresniąja pamerge. Visa veštuvinė palyda vilkėjo tautinius rūbus. Atrodė tikrai nuošabiai ir iškilmingai.

Su tautiniu košiumu mano gyvenimas susijęs ir dalyvaujant net keturiose dainų šventėse. Todėl labai gaila, kad paskutinioji šventė, kurioje vilkėjau tautinius drabužius, buvo 2009-aisiais. Suprantu – viskam savas laikas...

Nijolė Norbutienė

Plungės r. savivaldybės Babruno sen.
Glaudžių kaimo gyventoja

Rūtos Sakalienės istorija

Bene vienintelė etnografinių rūbų siuvėja Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje ir Varėnos rajone Rūta Sakalienė pasakojo: „Pirmą etnografinių rūbų komplektą pasisiuvau 1998 m., kai kartu su Marcinkonių etnografiniu ansambliu važiauvau Amerikon. Atvažiausi iš Alytaus televizija nufilmavo ir parodė per „Panoramą“. Tai pirmoji paskambino Krušienė Danutė iš Darželių ir sako: „Vaikeli, tu tokius gražius rūbus siuvi, o mano drobį kandys ēda. Imk ir pasiūk gražų rūbą.“ Daug medžiagų prinešė Marcinkonių ansamblio moterys. Ir ne tik Marcinkonių kaimo audėjų, bet ir Darželių, Kašėtų (prie Grūdų), o juoslas parūpino moterys iš Margionių kaimo. Daugiausia rūbus siuvau 2000–2012 metais. Onutei Grigaitėi ir Rūtai Baškytei pasiuvau... Visų nė neprisimenu. Labai daug vaikams pasiuvau. Ir saviem, ir svetimiem. Ir savo veštuovėms pasisiuvau. Sau ir Sauliui. Dabar nebesiūnu, duonų minkau.“

(žr. spalv. il., p 116).

Algimantas Černiauskas

Na, o Etninės kultūros globos tarybos „Facebook“ tinklalapio lankytojai taip pat išrinko jiems labiausiai patikusias istorijas. Daugiausiai gerbėjų rado jau minėta „Gurinukų“ istorija ir dvi kitos:

Rasos Povilionienės istorija

Mano istorija labai trumpa ir netikėta. Labai aktuali šiam kalėdiniam laikotarpiui. 2015 m. šv. Kalėdų rytą po eglute randu baltus, siuvinėtus marškinius ir Kalėdų Senio laišką, kuriame – pažadėtas Dzūkiskas Tautinis Košiumas!!! Po kelių savaičių (pagal Kalėdų Senio rekomendaciją) susisiekiu su pažįstama tautinio košiumo meistrė ir pradėdame kelionę po gražiausių audinių, spalvų derinių, tautinių raštų pasaulį. Pirmiausia išsirenku audinį sijonui, tada man pateikia prie jo derančius audinius liemenėi ir t. t.

Nekantriai laukiau Joninių, kuomet pirmą kartą švęsiu vilkėdama tautinį košiumą. Su šeima vykome į Kernavę. Visuomet stengdavausi per šventes papuošti vaikus tautiniais motyvais, o čia, kai ir pati vaikščiojau šalia su tautiniu košiumu – sulaukėme tikrai daug palankaus dėmesio :) Liepos 6 dieną giedojome tautinę giesmę ant Eigulių piliakalnio Kaune. Pajutau, kaip tautinis košiumas padeda susijungti su galinga protėvių energija, verčia iki ašarų išgyventi lietuvišką identitetą.

Galiu drąsiai teigti, kad tai iki šiol pati geriausia Kalėdų Senio dovana ir svarbiausias pasididžiavimas mano rūbų spintoje.

(žr. spalv. il., p 114).

Rasa Povilionienė

Aštos Girmienės istorija

Tautinis rūbas – pagarbos ženklas savo Tautai, šalies istorijai, savo šaknims. Ar tautinis drabužis iš senolių skrynių, ar

naujai pasiūtas – jis neša žinių apie jį vilkinčio žmogaus identitetą, dvasinę brandą, pagarbą savo tautos praeičiai.

Mano draugystė su tautiniu rūbu dar visai nauja. Ir ji yra asmeninė, savita. Gal tik prieš trejus metus pajutau didelį troškimą apsiivilkti tautinius rūbus. Savo, asmeninius, man skirtus ir pasiūtus tautinius rūbus. Ir dabar tebejauciu tą norą, kurį pirmąkart pajutau, kai rengiausi šlėti į Lietuvos tautodailininkų sąjungą. Vis dar neturiu savo tautinio košiumo... Bet žinau, kad ateis laikas, kai būtinai jį turėsiu. Tačiau radau kitą sprendimą, kuris padėjo prisiliešti prie Lietuviško tautinio rūbo istorijos.

Aš pradėjau kurti lėles ir jas rengti lietuviškais tautiniais rūbais. Mano lėlės – tai lietuviškų skudurinių lėlyčių, kurias mamos ir močiutės darydavo savo vaikams žaisli, prototipas. [...] Labai atsakingai kuriu mano lėlių vilkimus tautinius rūbus, stengdamasi, jog būtų pasiektas kuo didesnis panašumas į jų prototipus. Todėl tenka skaityti daug literatūros, ieškoti informacijos, pavyzdžių oficialiai pateiktų atkurtų tautinių rūbų kolekcijose. Kurdama tautinius rūbus lėlėms, stengiuosi, kad juos pamatę žmonės atpažintų savo krašto, savo regiono tautinius aprėdus. Todėl labai džiaugiuosi parodose išgirdusi: „Mano tokie patys rūbai“ arba „Mano močiutė tokius drabužius turėjo“. Tokie žodžiai skamba kaip geriausia dovana kūrėjui – atpažino, pripažino, vadinasi, einu teisinga linkme. [...]

Dirbu su regos negalių turinčiais skaitytojais. Regos negaliejį – mūsų visuomenės dalis. Šie žmonės brangina tiek mūsų Tėvynės istoriją, tiek mūsų Tautos šaknis. Ir taip pat mielai vilki tautinį rūbą ir jį moka branginti. Tačiau kai kurie jų negali pamatyti viso rūbo grožio, bet gali jį pažinti lytėjimu. Ką nematančiam žmogui reiškia – liešti tautinį rūbą? Liečiant originalų tautinį drabužį, sudėtinga vien iš lytėjimo pajusti jo vieningumą, jo harmoniją ir darną. Taip suprantama audinių faktūra, jų skirtingumas, paties košiumo linijos. Lengviau suprašti atskiras košiumo detales, o ne visumą, kadangi košiumas yra vieningas ir didelis. O liečiant lėlę, atsiranda galimybė apčiuopti košiumo vienį, darną su jį vilkinčiu žmogumi. Šios lėlės yra funkcionalios. Tai nėra tuščias dekoratyvinis kevalas, ant kurio prilipinta rūbų imitacija. (plačiau: www.ekgt.lt)

(žr. spalv. il., p 126).

Ašta Girmienė

Lietuvos aklųjų bibliotekos Ukmergės padalinio vyriausioji bibliotekininkė

Etninės kultūros globos taryba širdingai dėkoja visiems konkurso dalyviams, papasakojusiems apie tautinio rūbo gyvavimą ir keliones, reikšmę žmogaus, šeimos, bendruomenės ir tautos gyvenime. Visos atsiųstos istorijos – įrodymas, kad tautinis rūbas yra giliausių prasmų, prisiminimų, išgyvenimų kupinas šaltinis, padedantis kurti tautos bendrybę, suteikiantis iškilmingumo mūsų šventėms. Taryba linki visiems kuo dažniau oriai, o kartu ir džiaugsmingai puoštis tautiniu drabužiu!

BENDRUOMENIŲ METŲ SEMINARŲ „ETNINĖ KULTŪRA BENDRUOMENIŲ GYVENIME – TRADICIJOS, ŠIANDIENA“ YPATUMAI

PROF. DR. VILMA ATKOČIŪNIENĖ

Aleksandro Stulginskio universitetas, el. p. vilma.atkociuniene@gmail.com

ĮVADAS

Vietos bendruomenę sudaro gyvenamosios vietovės ar jos dalies arba kelių gyvenamųjų vietovių gyventojai, susieti bendrais gyvenimo kaimynystėje poreikiais ir kitais interesais. Gyventojai poreikius iš dalies tenkina kartu ir naudojami tokiais tiesioginio dalyvavimo formomis kaip susirinkimas, viešas svarstymas, apklausa, projektai, veikia per savo atstovus, bendruomenines organizacijas ir kt. Aktyviausias organizuotas bendruomeninis sąjūdis šalyje prasidėjo 2003–2004 m., o jau 2015 m., Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, Lietuvoje veikė apie 1800 vietos bendruomeninių organizacijų. Dažniausiai vietos bendruomenės bendradarbiauja su vietos veiklos grupėmis, kultūros centrų, bibliotekų, mokyklų bendruomenėmis, seniūnijų specialistais. Vietos bendruomeninės organizacijos visada yra „pritariančios“ etninei kultūrai, o organizacijų pagrindinės veiklos formos yra įvairių, dažniausiai kultūrinių, renginių organizavimas, gyvenamosios aplinkos tvarkymas, socialinių paslaugų ir pagalbos bendruomenės nariams teikimas. Šiai veiklai vykdyti reikia didelio profesionalumo ir palankios aplinkos.

Etninės kultūros, kaip ir kultūros apskritai, raiškiai reikalinga tam tikra palanki aplinka ir sąlygos, kurioms esant kultūra gali gyvuoti, t. y. gali būti „vartojama“ internalizuojant, perimant atitinkamus elgsenos modelius. Etninės kultūros raiškiai reikalingos sąlygos glūdi pačioje bendruomenėje, tai yra informacinės sistemos, organizacijos bei politiniai sambūriai ir tradicijos modernizatoriai. Esant šioms sąlygoms kultūra gali „veikti“, yra pajėgi funkcionuoti modernioje visuomenėje (Kavolis 1996). Todėl, pasiremami Vytauto Kavolio teorinėmis įžvalgomis ir pateikdami seminarų dalyvių nuomones, išnagrinėsime informacinių renginių (seminarų) turinį, įvertinsime jų kokybę ir įvardysime etninės kultūros raiškos bendruomenių gyvenime elementus.

V. Kavolio metodu analizuojant etninės kultūros ir jos atskirų dalių poveikimą, pagrindinį dėmesį dera atkreipti į bendruomenę, kuri tam tikru gyvavimo laikotarpiu buvo turbūt vienintelė ir pakankama sąlyga tradicinei kultūrai tarpti. Etninė kultūra formavosi ir buvo perduodama iš

kartos į kartą per gyvenamosios modelius, ženklų ir simbolių sistemas. Tradicijos nepertraukiamumą užtikrindavo uždarumas, kurį kultūros tyrinėtojai kartais įvardija kaip pažangos štabdį, tačiau agrarinės kultūros šalyse jis užtikrino tradicijos perdavimą ir tolesnį egzistavimą.

Kaip teigia Eugenija Krukauskienė ir Viktorija Žilinskaitė-Vytienė, globalizacijos sąlygomis sparčiai populiarėjanti Holivudo produkcija dažnai tampa gyvenimo įvaizdžių kūrėju jauniems žmonėms. Masinės komunikacijos priemonės sukuria naują realybę, padedančią konstruoti kasdienio gyvenimo modelius (Krukauskienė, Žilinskaitė-Vytienė 2015: 98). Šiuolaikinė visuomenė, kuri dažnai įvardijama kaip vartotojiška visuomenė, yra aktyvi masinės kultūros vartotoja, etninė kultūra mažiau populiarai, nors ji paprastai vadinama aukštesniąja kultūra ir turėtų būti labiau prieinama. Etninės kultūros produktai būna paveikūs ypač tada, kai patiriama stiprių emocijų.

Aiškintis modernios ir tradicinės kultūrų santykį – vienas painiausių dalykų. Painiausių todėl, kad iki galo nėra aišku, kuriuos dabarties kultūros elementus galėtume priskirti moderniai kultūrai ir kuriuos – tradicinei. Bet kuriuo atveju atsižvelgiama į vyraujančios kultūros pobūdį. Todėl, apibrėžiant etninės ir bendrosios kultūrų santykius, šiais laikais jau galioja visumos ir dalies santykis: etninei kultūrai teikiamas tik visuminės kultūros dalies, atributo vaidmuo. Tai tarsi tam tikros inkruščiacijos ar pagardo vaidmuo, be kurio mūsų gyvenimas būtų prėskas ir nuobodus. (Trinkūnienė 2007: 13)

Bendruomenė gali būti informuojama taikant įvairius informavimo ir konsultavimo metodus. Vienas iš tinkamiausių grupinių konsultavimo ir aktyvaus mokymosi metodų yra seminarai. Dažniausiai seminarai skirti skatinti dalyvius mąstyti, savo žinioms sutvirtinti ar pasitvirtinti, aptariant, diskutuojant, pristatant gerąją praktiką (Atkočiūnienė 2010). Etninės kultūros mokymo praktikos kontekste seminaras yra ypatinga mokymo forma, leidžianti perteikti žinias apie tam tikros etninės kultūros srities naujoves, reikalavimus, technologijas, pasidalyti patirtimi, aptarti problemas ir jų sprendimo būdus.

Seminaruose gali būti taikomi įvairūs kiti mokymo ir kon-

sultavimo metodai: paskaitos ir pranešimai, vaizdo įrašai, vizitai į organizacijas, demonstravimas, klausinėjimas, abipusės ir grupinės diskusijos, žaidimai, vaidmenų atlikimai, lankstinukai ir knygos, apibendrinimai ir kt. (Radavičienė 2011). Rengiantis seminarui reikia suplanuoti jo struktūrą, parinkti reikalingą mokomąją medžiagą, numatyti mokymo metodus ir būdus dalyvių veiklai aktyvinti. Rengiantis seminarui reikėtų laikytis principo, kad svarbiau yra tai, ko mokomasi, o ne kokia strategija taikoma, svarbi ne konkreti mokymo strategija, o mąstymas, svarbu derinti strategijas prie dalyvių reikmių (žr. Inovatyvių šiuolaikinių studijų... 2007). Seminaruose tinka diskusija, t. y. viešas ginčas, improvizacija, besiremianti tam tikra žinių, patirties baze. Diskusija lavina kritinį mąstymą, gebėjimą argumentuoti, sudaro sąlygas permąstyti savo nuostatas, vertinimo kriterijus, ugdo bendravimo gebėjimus, bendravimo ir bendradarbiavimo etiką, moko vadybos meno ir kt.

Tyrimo tikslas: susisteminti ir išanalizuoti informaciją apie seminarų „Etninė kultūra bendruomenių gyvenime – tradicijos, šiandiena“ turinį ir naudą jų dalyviams.

Tyrimo objektas: seminarų ciklas ir bendruomenių etninės kultūros raiška.

Tyrimo metodai: anketinė apklausa, dokumentų turinio kokybinė analizė ir kt.

SEMINARŲ CIKLO „ETNINĖ KULTŪRA BENDRUOMENIŲ GYVENIME – TRADICIJOS, ŠIANDIENA 2016“ TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Lietuvos Etninės kultūros globos taryba, sukaupusi veiklos ir sklaidos patirties per Tarmių ir Etnografinių regionų metus ir matydama vietos bendruomenių poreikius palaikyti ir gilinti į kalendorinių, tradicinių švenčių turinį ir formas, aktyvinti tradicinių amatų ir tautodailės plėtrą, organizavo praktinių seminarų ciklą „Etninė kultūra bendruomenių gyvenime – tradicijos, šiandiena 2016“. Seminarų tikslas – pabrėžti vietos bendruomenių svarbą stiprinant gyventojų pilietinį aktyvumą ir dalyvavimą vietos savivaldoje, formuoti bendruomenių vystymuisi palankią aplinką, gerinti viešąją nuomonę apie vietos bendruomenes ir jų veiklą.

Buvo inicijuoti ir kartu su partneriais suorganizuoti 5 seminarai „Etninė kultūra bendruomenių gyvenime – tradicijos, šiandiena 2016“, skirti Vietos bendruomenių (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. 1277) ir Bibliotekų metams. Seminarai vyko Žemaitijos regione (Šiauliuose), Suvalkijos regione (Marijampolėje), Mažosios Lietuvos regione (Pagėgių savivaldybėje), Dzūkijos regione (Alytuje) ir Aukštaitijos soštinėje Panevėžyje. Seminarų vietos buvo parinktos atsižvelgiant į pasiekiamumą ir prieinamumą kriterijus. Lietuvos liaudies buities muziejuje Rumšiškėse vyko baigiamasis Vietos bendruomenių metų ir įžanginis

Tautinio koštumo metų¹ renginys-diskusija „Iš ko verpsim iš ko ausim, kuom pasirėdysim...?“, taip pat buvo pagerbti geriausiai tradicijas puoselėjusių etnografinių regionų seniūnijų konkurso laimėtojai.

Kalendorinis seminarų ciklo planas buvo racionalus, suderintas su Etninės kultūros globos tarybos ir regioninių tarybų nariais, Lietuvos tautodailininkų sąjungos skyrių nariais, atsižvelgta į kultūros centrų, bibliotekų, muziejų, tautodailininkų, bendruomenių narių užimtumą ir kalendorines šventes. Seminarų ciklas susiformavo organiškai, o tautodailininkai, specialistai ir vietos valdžios institucijos atsiliepė į Etninės kultūros globos tarybos iniciatyvą ir prisidėjo organizuojant ciklą. Įtakos auditorijai ir turinio perteikimui turėjo konkrečiame etnografiniame regione atliktų mokslinių tyrimų tematika ir jų gausa. Čia reikia pažymėti, kad mokslininkai atlieka tyrimus etninės kultūros tematika, tačiau jų nėra daug, ir pagrindiniai tyrimų užsakovai yra Lietuvos mokslo taryba ir Etninės kultūros globos taryba. Visuose seminaruose buvo naudojamos vaizdinės priemonės (skaidrės, nuotraukos, ekspozicijos, protų mūšis, vaizdo įrašai ir kt.), dalyvių aktyvumą skatino seminarų moderatoriai, kurie po visų seminarų tardavo apibendrinamąjį žodį. Sėkmingiausiai pavyko perteikti temas Mažosios Lietuvos ir Aukštaitijos regionų auditorijai. Paštaruosiuose seminaruose vyko aktyviausios diskusijos, buvo susipažįstama su gerosios praktikos pavyzdžiais.

Seminarų ciklo temos ir pranešėjai buvo parinkti pagal tris kriterijus: etninės kultūros raiška etnografiniame regione; tautodailės ir amatininkystės plėtojimas; etninės kultūros gerosios praktikos pavyzdžiai. Iš viso buvo perskaityti 48 pranešimai. Parinktos ir pranešėjų išsamiau aptartos temos, klausimai ir diskusijos padėjo pasiekti 2016 m. Vietos bendruomenių metų priemonių plane užsibrėžtus uždavinius (1 lentelė).

Apibendrinant etnografinių regionų metų renginius buvo pažymima, kad juos veikiau minėjo Lietuvos provincija, o didmiesčiai liko nuošalyje. Didžioji dalis renginių buvo skirti vietinėms ir regioninėms bendruomenėms. Organizatorių instituciniai ištekčiai buvo labai riboti, tačiau didelis skaičius (437) įvykusių dedikacinių (tiems metams skirtų) renginių sudarė palankias sąlygas įvairiais informacijos kanalais paskleisti skirtingo intensyvumo informacines žinutes. Kaip teigiama Etninės kultūros globos tarybos ekspertinės veiklos užsakymu vykdytame tyrime (Petreikis 2016), etnografinių regionų bendruomenės, aktyviai įsitraukusios į dedikacinių renginių organizavimą, rėmėsi tradicinėmis ir išbandytais viešosios komunikacijos priemonėmis. Daugiausia įtakos gyventojų informavimui turėjo vietinės informavimo priemonės: periodiniai leidiniai, institucinės interneto svetainės ir kt. Anot Tomo Petreikio, „didžiausi sklaidos

¹ Renginys organizuotas, įgyvendinant Tautinio koštumo metų minėjimo 2017 metais plano, patvirtinto LR Vyriausybės 2016 m. lapkričio 2 d. nutarimu Nr. 1088. 2.19 priemonę.

1 lentelė. Pranešimai ir pagrindiniai siūlymai 2016 m. Vietos bendruomenių metais numatytiems tikslams pasiekti.

Vietos bendruomenių metų tikslai	Pranešimų temos seminaruose	Iškeltos problemos ir pagrindiniai siūlymai
Pabrėžti vietos bendruomenių svarbą stiprinant gyventojų pilietinį aktyvumą ir dalyvavimą vietos savivaldoje	Etninė kultūra ir bendruomenės. Etnografinių regionų metų patirtis. LR Seimo atmintinų metų paskelbimas ir etninė kultūra juose. Etninės kultūros jungtis tarp bendruomenės ir mokyklos. Vietinė bendruomenė ir krašto gynyba. Etninė kultūra vietinės bendruomenės gyvenime. Etninė kultūra ir universitetas: poreikiai, turiniai, tęsiniai. Lietuvos laisvės gynimo 25 metų sukaktis ir vietos bendruomenių iniciatyvos. Tradiciniai amatai ir tautodailė šiandieną ir rytoj. Tautiško ugdymo tradicija Lietuvos karininkų žmonių – birutininkų organizacijoje. Privatūs muziejai – krašto etnokultūrinės atminties saugotojai. Krašto vietovardžių išsaugojimo politika Lietuvoje. Bendruomenė – teritorija – vardas: naikinimo, nykimo etapai. Vietos istorija kaip etninės kultūros dalis bendruomenės gyvenime.	Daug dėmesio yra skiriama teisinės aplinkos gerinimui, tačiau teisinių ir strateginių dokumentų taikymas nėra sistemingas, vis dar nepakankamai bendradarbiauja mokyklos, bibliotekos, tautodailininkų ir vietos bendruomenės, savivaldybių administracijos ir kultūros centrų specialistai, siekdami puoselėti etninę kultūrą. Viešojo intereso neatitinkanti krašto vietovardžių išsaugojimo politika Lietuvoje. Kaimų ir viensėdžių vardai turėtų tapti nematerialiu kultūros paveldu, kuris galėtų būti saugomas valstybės ir naudojamas bendruomenės (pvz., suteikiant pavadinimus gatvėms). Reikalingas kaimų ir viensėdžių vardų ir pavadinimų naudojimą ir saugojimą apibrėžiantis įstatymas. Etninės kultūros kursą reikia integruoti į mokymo ir studijų programas kaip privalomą dalyką. Nėra nuoseklios kultūros politikos priežiūros sistemos.
Formuoti bendruomenių plėtrai palankią aplinką	Tradicinių amatininkų ir tautodailininkų dirbinių realizavimas, praktinė patirtis. Tradiciniai amatai, muzika ir šokiai šeimose, mokymo įstaigose ir bendruomenėse. Gyvenamųjų vietų vardai ir vietos bendruomenės tapatybė. Tautinio paveldo produktų išsaugojimo Lietuvoje apžvalga. Mažosios Lietuvos vietovardžiai vartosenoje ir mokslinių tyrimų lauke. Etnokultūrinius regionus atspindinčio kraštovaizdžio atrankos konkurso 2015 m. patirtis, išvalgos Mažosios Lietuvos regiono pavyzdžiu. Kaip kaimo turizmas ir tradiciniai amatai gali padėti vienas kitam sėkmingai gyvuoti? Dainavos istorija kaip krašto etninės kultūros pagrindas. Etnokultūros projektai ES programoje „Kūrybiška Europa“. Etninės kultūros vertybės Dzūkijos nacionaliniame parke. Tradicinių amatų centras – bendruomenės ugdymo židynys. Tautodailė Aukštaitijoje: šiandienos problemos ir ateities iššūkiai. Vietos veiklos grupės patirtis ir galimybės įgyvendinant etninės kultūros projektus bendruomenėse.	Trūksta monitoringo sistemos ir administracinių išteklių Tautinio paveldo produktų kokybės ir ženklo naudojimo stebėsenai. Reikėtų daugiau dėmesio skirti tautodailės gaminių vartotojų poreikiams tenkinti, reikėtų kurti ir parduoti daugiau nei vieną funkciją atliekančius gaminius. Etninė kultūra, tradicinių amatų gaminiai nepakankamai integruoti į kaimo turizmą ir kitokią ekonominę veiklą (pvz., architektūrą, kraštovaizdį, buitį ir kt.). Daugeliu atvejų tautodailininkai, kultūros centrai nesiekia aiškių komercinių tikslų, nors etnokultūrinė tapatybė ekonominiu atžvilgiu yra vertingas rinkodaros veiksnys, galintis duoti apčiuopiamų dividendų bet kuriam tautodailininkui ar organizacijai.

Gerinti viešąją nuomonę apie vietos bendruomenes ir jų veiklą	Etninė kultūra vietos bendruomenės gyvenime. Regioninė kultūrinė, periodinė spauda, biblioteka ir bendruomenės. Tradicinių amatų ir tautodailės puoselėtojų Suvalkijos (Sūduvos) etnografiniame regione apžvalga. Etnografinių regionų metų žinių sklaidos informacinėje erdvėje patirtys. Etninė kultūra vietinės bendruomenės gyvenime. Tautinio rašto simbolika. Aukštaičių tautinio kostiumo nešiosena.	Renginių intensyvumas, darbo laikas tradiciniais atostogų mėnesiais (liepą ir rugpjūtį) dažniausiai priderinti ne prie vasarotojų, o prie renginių organizatorių poilsio poreikių. Etninę kultūrą aktyviau puoselėja, daugiau organizuoja renginių, daugiau skelbia leidinių mažesni Lietuvos miestai, miesteliai ir kaimai. Menkai pasinaudojama bendromis viešinio platformų (muziejų, švietimo įstaigų, bibliotekų) galimybėmis, todėl reikėtų siekti bendro žinių srauto sektoriuje, gryninti sektoriaus integralių viešinio platformų palaikymo strategijas, peržengti institucijų teritorinio pavaldumo ribas, plėsti rajoninių įstaigų bendradarbiavimą. Renginių rengėjams būtina visapusiškai viešinti ir populiarinti renginius. Reikėtų sustiprinti savivaldybių, kultūros, informacijos ir turizmo, amatų centrų bei muziejų bendradarbiavimo ryšius užtikrinant viešąjį interesą. Intensyviau viešinti renginius, juose sukurtus edukacinius produktus, skatinti jų vartojimą.
---	---	---

kanalai – televizija ir interneto dienraščiai – mažai prisidėjo prie tinkamo renginių viešinio, bet tiksliniai interneto dienraščiai gana aiškiai suvokė metų reikšmę ir nuolat tai akcentavo“ (Petreikis 2016: 61). Kol kas lieka tinkamai neišnaudoti socialinių medijų išteklių, kurie gali prisidėti prie mažą biudžetą turėjusių renginių viešinio.

T. Petreikis išskyrė populiariausius informacijos sklaidos kanalų derinius:

Populiaru buvo skelbti renginių informaciją interneto dienraščiuose ir kitose interneto svetainėse (173 atvejai) bei periodinėje spaudoje ir interneto dienraščiuose (171 atvejais). [...] dažnai informacija skelbta organizatoriaus svetainėje ir pan., ja pasidalijant su savo socialinio tinklo svetainės bendruomene (111 atvejų). Dalis organizatorių (apie 30 proc.) pasitelkė ne mažiau kaip tris informacijos sklaidos kanalus (64 atvejai). Didžiausią informacijos sklaidos galimybių paketą naudojo nedaug rengėjų: 11 rengėjų informaciją skleidė per beveik visus (išskyrus radijo) kanalus. (Petreikis 2016: 68)

Vienas iš daugiausia diskusijų sukėlęs pranešimas buvo apie krašto vietovardžių išsaugojimą Lietuvoje. Pranešėjų teigimu, nuo 1965 m. sovietinės valdžios pradėtas kaimų ir viensėdžių naikinimo vėjus trunka iki šiol. Sovietmečiu, kėlimo į kolūkius laikotarpiu, buvo prarasta 5,6 tūkstančio kaimų ir viensėdžių vardų, t. y. apie 22 proc. viso gyvenviečių vardyno, kurį sudarė 25 tūkstančiai vardų.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, 1998–2011 m. sunyko 4,2 tūkstančio šalies kaimų ir viensėdžių, ir dėl to savivaldybių administracijos prašo Vyriausybės panaikinti kaimų ir viensėdžių administracinių vietų pavadinimus. Anot mokslininkės Filomenos Kavoliutės, „tai yra skaudžiausias praradimas, nes kaimų ir viensėdžių vardai – lyg senųjų bendruomenių kodai, juose glūdi valstybės ir lietuvių tautos istorija, daugelis kalbinių, etnologinių, paleogeografinių žinių“. Mokslininkė teigė, kad kaimų ar viensėdžių pavadinimuose užkoduota visa tautos praeitis – jos istorija, ir tai būtina išsaugoti ne vien kaip istorinį relikvą, bet ir kaip dalelytę mūsų dabarties. Gražinus žemę savininkams, vietovėms reikėtų grąžinti ir istorinius vardus, ir dokumentuose fiksuoti būtent juos. Kadangi savivaldybių atstovų seminaruose buvo labai mažai, o tiesiogiai atsakingų praktiškai nebuvo, tai nebuvo ir paneigta nuomonė, jog savivaldybėse nėra pakankamai nuovokių žmonių, kurie galėtų nepriiminti sprendimų naikinti kaimų pavadinimus ar vardus, kol nebus priimtas tai daryti draudžiantis įstatymas. Seminarų dalyviai pateikė pavyzdžių iš savo gyvenimo ir planavo veiksmus, kurių galėtų imtis, kad vietovardžiai būtų pažymėti, vartojami ir išsaugoti.

Su etninės kultūros naujovėmis buvo supažindinama rengiant parodėles. Bibliotekos seminaro dalyviams pristatė paštarašiais metais išleistus etninės kultūros leidinius. Dzūkijos regiono seminare buvo pristatyta

Seminaro „Etninė kultūra bendruomenių gyvenime – tradicijos, šiandiena 2016“ metu Panevėžio miesto savivaldybės salėje veikė leidinių etninės kultūros tematika paroda. EKG archyvo nuotr.

EKG seminaro pranešėjai Rambyne. Iš kairės: Tomas Petreikis, Vilma Karvelytė-Balberienė, Vilma Atkočiūnienė, Linas Žabaliūnas, 2016 m. V. Jocio nuotr.

privati Vaido Kavaliausko etnografinių leidinių kolekcija. Panevėžio bibliotekininkai Tarmių metams paruošė interaktyvų lietuvių kalbos tarmių žemėlapi su garso bei vaizdo įrašais ir leidinių ekspoziciją. Po seminaro Alytaus kultūros centre vyko parodos „Lietuvos tautodailininkų sąjungai – 50. Dzūkija“ uždarymo renginys. Renginio metu buvo paskelbti 2016 m. Dzūkijos regiono geriausiai tautodailininkai, kurių kūriniai buvo eksponuojami respublikinėje parodoje „Aukso vainikas“.

Etninės kultūros naujovių sklaida buvo vykdoma įtraukiant partnerius. Tai buvo Aleksandro Stulginskio universitetas, Šiaulių universitetas, Panevėžio miesto savivaldybė, Panevėžio miesto savivaldybės viešoji biblioteka, Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacija, Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Alytaus miesto savivaldybė, Lietuvos kaimo bendruomenių asociacija, Lietuvos tautodailininkų sąjunga, Lietuvių kalbos draugija, ES programa „Kūrybiška Europa“, Žemaičių kultūros draugija, Šilalės kraštiečių draugija, Rambynio regioninio parko direkcija, Marijampolės savivaldybė. Seminaruose dalyvavo apie 600 žmonių.

IŠVADOS

1. Mažosios Lietuvos etnografiniame regione organizuoto seminaro apimtis buvo didžiausia: pranešimai, diskusijos, Rambynio alkakalnio ir kapinaičių bei Martyno Jankaus muziejaus lankymas, kūrybinis ir praktinis užsiėmimas gimnazijoje su tautodailininku, protų mūšis. Galima daryti išvadą, kad Mažosios

Lietuvos etninės kultūros renginys buvo orientuotas į plačiausią auditoriją ir buvo ypač paveikus: patirta stiprių emocijų, siekta formuoti ne tik kultūrinį, bet ir aplinkosauginį supratimą.

2. Daugiausia dalyvių buvo Žemaitijos etnografiniame regione surengtame seminare. Visuose regionuose didžiausią dalyvių dalį sudarė kultūros centrų darbuotojai, todėl galima teigti, kad jie yra aktyviausi etninės kultūros puoselėtojai ir skatintojai bendruomenėse. Visi seminarų dalyviai patvirtino prielaidą, kad teigiamas požiūris į etnokultūrą ir vykdoma veikla yra vienas iš esminių akštinių visuomenei telkti.
3. Seminarų ciklas buvo dedikuotas ir Bibliotekų metams, tačiau dalyvavo tik 14 bibliotekų darbuotojų, o tai sudarė 3,4 proc. visų seminarų ciklo dalyvių. Tai rodo, kad informacijos sklaida nepakankama, bibliotekų partnerystės ryšiai silpnoki. Tačiau ypač kaimo bibliotekos inicijuoja ir vykdo daug projektų, įtraukiančių kaimo bendruomenes. Per seminarus jos gavo puikią galimybę susipažinti su naujausia informacija, mokslinių tyrimų duomenimis ir gerąją praktika.
4. Norėta aprėpti kuo didesnę auditoriją, į kurią įeityt etnine kultūra besidomintys ir ją puoselėjantys arba pagal einamas pareigas ją skatinantys asmenys, tačiau kai kurie seminaro dalyviai tikėjosi specialesnių temų, laukė, kad dalyvaus kultūros ir švietimo politikos

Konferencijos skirtos prof. V. Miliui pagerbti dalyviai prie S. Daukanto gimos sodybos kietelės Kalvių k. 2016.11.28.

V. Atkočiūnienė seminare Šiaulių universitete, 2016 m. Zenono Ripinskio nuotr.

- įgyvendinimo sprendimus priimančios valdininkai. Kita vertus, reikia nuolat ieškoti tokių etnokultūros įprasminimo, išlaikymo ir perdavimo formų, kurios būtų priimtinos jauniems žmonėms.
- Didžioji dalis seminarų dalyvių buvo patenkinti seminarų vedimo tvarka ir jų eiga, tačiau pažymėjo, kad būtina griežčiau laikytis numatytos programos ir neužtešti pranešimų. Anot jų, seminaruose įgytos žinios pravers ir darbe, ir gyvenime. Dalyvaujant galima „pasitikrinti“ savo idėjas, suštiptinti pasitikėjimą savimi.
  - Etninės kultūros raišką bendruomenių gyvenime iš dalies parodo siūlomos seminarų pranešimų temos, kurios domintų ateityje:
    - naujausi etninės kultūros mokslinių tyrimų duomenys apie tam tikrus etnografinius regionus, etninės kultūros raišką, įprasminimą, išliekamumą ir perdavimą jaunajai kartai bei bendruomenei, etninės kultūros tęstinumą ir kaitą modernėjančioje visuomenėje;
    - tautinio košiumo tematika: konkretaus regiono tautinio košiumo dėvėjimo ypatumai, vaikų tautinio košiumo ypatumai ir regioniniai skirtumai, etniniai simboliai ir detalės, tinkamas jų naudojimas šiandienos tautodailėje, taikomojoje dailėje;
    - rinkodaros ir verslumo pamokos tautinio paveldo produktų kūrėjams, etnokultūros renginių organizatoriams: sėkmingas etninio paveldo produktų ar paslaugų kūrimas, jų integravimas į turizmo paslaugas, rinkodara, sertifikuotų unikalių gaminių pardavimas, vartotojų švietimas ir jų lojalumo formavimas; tradicijos ir komercija, riba tarp autentikos ir kičo; profesionalių kūrėjų ir organizatorių požiūris ir patirtis;
    - žmonių įtraukimas į bendruomenės kultūrinį gyvenimą, etninės kultūros puoselėjimą, etninės kultūros diegimas į šiuolaikinio žmogaus gyvenimą per renginius, muziką, madą, amatus ir kt., vietos, regioninių ir nacionalinių institucijų partnerystės ryšių stiprinimas;
    - etninės kultūros ir švietimo modernėjančioje XXI a. Lietuvoje politika, etninės kultūros išsaugojimo politika ir modeliai kitose šalyse;
    - etnografinių regionų tarmės, patarmės, kulinarinis paveldas (ypač Žemaitijos regiono);
    - paminklosauga, paminklosauginės veiklos bendruomenėse geroji patirtis;
    - kalendoriniai papročiai, tradicijos, kalendorinių švenčių organizavimo ypatumai miestuose ir kaimuose;
    - etninės kultūros sklaida internete ir bibliotekose.
  - Visas seminarų ciklui skirtas publikacijas galima skirstyti į dvi grupes: (1) straipsniai, akcentavę renginio dedikacinę priklausomybę arba rašę apie seminarų reikšmę ir pan.; (2) straipsniai, aprašę renginius, bet nepažymėję, kad jie dedikuoti Vietos bendruomenių metams. Straipsniuose buvo populiari-nama etninės kultūros idėja ir geroji patirtis.
  - Planuojant seminarus ateityje reikėtų numatyti mažiau pranešimų temų, seminaro medžiagą dalyviams pateikti ir elektronine forma. Seminarų metu reikėtų sudaryti galimybes apsvaistyti pranešimus ir neformaliai pabendrauti su seminaro dalyviais, sukurti kryptingo mokymosi aplinką diskutuojant, dalijantis įvairia patirtimi. Seminarus galima papildyti darbu grupėse, kuriose būtų formuluojamos ir sprendžiamos konkrečios problemos, vėliau jas pristatant ir aptariant.

Literatūra

- Aleknaitė-Bieliauskienė Rita. 2009. Muzikos mokyklos ir bendruomenės sąveikos ypatumai globalizacijos iššūkius patiriančioje visuomenėje, *Socialinis darbas* 8 (2): 86–96.
- Atkočiūnienė Vilma. 2010. Žemės ūkio konsultavimo metodų tinkamumo vertinimas, *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtra = Management theory and studies for rural business and infrastructure development* 23 (4): 5–15.
- Dėl Vietos bendruomenių metų plano patvirtinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1277.
- Inovatyvių šiuolaikinių šludijų technologijų kriterijai ir aprašas.* 2007. Barkauskaitė M. ir Gudžinskienė V. (sud.). Vilnius: Petro ofsetas.
- Kavolis Vytautas. 1996. *Kultūros dirbtuvė*. Vilnius: Baltos lankos.
- Krukauskienė Eugenija, Žilinskaitė-Vytienė Viktorija. 2015. Kultūros vartojimas: meno suvokimo tyrimo išvalgos, *Coactivity: Philosophy, Communication* 23 (2): 98–108.
- Petreikis Tomas. 2016. Etnografinių regionų metų informacijos sklaida informacinėje erdvėje, *Informacijos mokslai* 76: 61–81.
- Radavičienė Nijolė. 2011. Aktyvaus mokymosi metodai paskaitoje. Paskaita ir seminarai, *Vilniaus universiteto dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo kursų „Dėstyto patirties ir meistriškumo plėtra“ medžiaga*.
- Trinkūnienė Inija. 2007. Etninės kultūros išlikimo strategija šiuolaikinėse bendruomenėse: nuo tradicijos link interpretacijos, *Filosofija. Sociologija* 18 (4): 12–22.

TARPTAUTINĖ LIAUDIES MENO ORGANIZACIJA PASITINKA SAVO VEIKLOS KETURIASDEŠIMTMEČI

DOC. DR. RIMANTAS ASTRAUSKAS

Lietuvos muzikos ir teatro akademija, el. p. rimantas.astrauskas@lmta.lt

1979 metais įkurta¹ Tarptautinė liaudies meno organizacija (*Internationale Organisation der Volkskunst-International Organization of Folk Art (IOV-IOFA)*) yra viena iš nedaugelio nematerialiuoju kultūros paveldo besirūpinančių tarptautinių organizacijų greta UNESCO, CIOFF, ICTM ir kitų, išsikovojusi aukštą statusą ir aktyviai plečianti savo veiklą visame pasaulyje. IOV-IOFA glaudžiai bendradarbiauja su UNESCO tarpvyriausybiniu nematerialaus kultūros paveldo apsaugos komitetu bei Jungtinių Tautų ekonomine ir socialine taryba (ECOSOC). IOV-IOFA, susiformavusi savanoriškos pagrindu, jungianti per 300 organizacijų ir individualių narių daugiau nei 100 pasaulio šalių, bendradarbiaujanti su 3000 juridinių ir fizinių asmenų 147 pasaulio šalyse, salose ir salynuose, užsiima liaudies meno, amatų, papročių, tradicijų puoselėjimu, tyrinėjimu bei sklaida. Organizacijos veiklos idėjinė platforma ir svarbiausias orientyras yra 2003 metų UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija (UNESCO 2004), 2003 metais pakeitusi iki tol analogišką vaidmenį atlikusias 1989 metų UNESCO rekomendacijas (UNESCO 1990). IOV-IOFA misija yra „saugoti ir puoselėti visas liaudies meno ir kultūros formas – žmonių nematerialiųjų kultūros paveldą, siekti išsaugoti kultūrų įvairovę ir taip stiprinti pasaulio taikos viltis“². IOV misijos apibrėžtis teigia: „Tam, kad liaudies kultūra naudingai pasitarnautų būsimoms kartoms, ji turi išlikti ne vien kaip fiksuota buvusių kartų atmintis, bet ir gyvoje dabarties žmonių kultūroje.“³ IOV našiausias darbas vyksta penkiose komisijose, iš kurių svarbiausios yra Mokslo ir tyrimų, Festivalių ir praktikos, Ryšių ir leidybos bei IOV jaunimo komisijos, kasmet rengiami keli šimtai folkloro festivalių, 8–10 mokslinių konferencijų, vykdoma dešimtys įvairaus profilio projektų ir kitokių renginių.

Organizaciją įkūrė Austrijos kultūrininkas ir filantropas Alexanderis Veiglis (1928–2007), šiam tikslui paaukojęs visas savo jėgas ir finansinius išteklius. Kraupios asmeninės Antrojo pasaulinio karo patirtys suformavo aukštus etinius ir humanišnius idealus, kuriems A. Veiglis liko ištikimas visą gyvenimą. Jo moto – „Visada prisimink, kad nepažįstamasis greta tavęs taip pat žmogus. Pasiženklinti tapti

jo draugu ir taip tikrai prisidėsi prie žmonių tarpusavio supratimo ir taikos.“⁴ A. Veiglio mirties dešimtosioms metinėms buvo skirta XIV IOV Europos konferencija, praėjusių metų pabaigoje surengta Andorfe, Austrijoje.

Ryškus A. Veiglio pėdsakai ir Lietuvoje, kuriai jis skyrė nuolatinį dėmesį nuo pat pirmųjų nepriklausomybės atgavimo dienų. Pirmieji Lietuvos atstovai, su kuriais jam teko bendrauti, buvo Zita Kelmickaitė, Jonas Rudzinskas, Evaldas Vyčinas. Man malonu paminėti, kad tiesiogiai ir laiškais mums teko bendrauti 15 metų iki pat jo mirties 2007 metais. A. Veiglis ne kartą lankėsi Lietuvoje, kvietė Lietuvos kolektyvus atstovauti savo krašto kultūrai Austrijos folkloro festivaliuose, siuntė Austrijos ir kitų šalių kolektyvus į „Skamba skamba kanklius“ ir „Baltiką“, skatino dalyvauti tarptautinėse etnologų ir tradicinės kultūros specialistų konferencijose, labai vertino mūsų šalies mokslininkų ir visuomeninių organizacijų pastangas saugoti tradicinės kultūros raiškos formas. 2001 metais, dalyvaudamas Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose vykusioje UNESCO konferencijoje, ypač džiaugėsi Lietuvos pastangomis ir patirtimi taikant teises nematerialaus kultūros paveldo apsaugos priemones (labai pritarė 1999 metais Seimo priimtam Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymui ir tų pačių metų Baltijos Asamblėjos rezoliucijai dėl kultūros paveldo išsaugojimo Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje), kalbėjo apie modernių kompiuterinių ir kitų technologijų teikiamas galimybes siekiant šio tikslo. Jis asmeniškai labai domėjosi tuo metu akademiko Laimučio Telksnio pasiūlyta archyvinių vertybių skaitmeninės apsaugos technologija, kuri šiandieną plačiai naudojama, o tuomet tik žengė pirmuosius žingsnius. Minėta konferencija Vilniuje buvo surengta Etninės kultūros globos tarybos, A. Veiglio ir UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos komiteto direktorės Noriko Aikava iniciatyva. Konferencijos pranešimų medžiaga ir Algirdo Tarvydo nuotraukos, publikuotos 2001 metų leidinyje anglų kalba „Liaudies kultūra trečiojo tūkstantmečio pradžioje“ (Aštrauskas 2001) atgaivina tas neužmirštamąs akimirkas.

Liaudies meno organizacija, atlikdama savąją misiją,

¹ Taigi, 2019 metais organizacijai sukaks 40 metų.

² Žr. www.iov-world.com.

³ Ten pat.

⁴ Žr. Alexander Veigl. Leben und Wirken für die IOV. Lebenswerk in Bildern (www.iov.at/a_veigl/1979.pdf).

XIV IOV konferencijos dalyviai su IOV-IOFA Mokslo ir tyrimų komisijos pirmininku prof. Muhammedu El Nouiri (Tunis, antroje eilėje, viduryje) ir IOV-IOFA Mokslo ir tyrimų komisijos Vidurio ir Rytų Europai pirmininke Anna Brzowska-Krajka (pirmoje eilėje, viduryje).

Alexanderis Veiglis, Rimantas Aštrauskas, Angelė Vyšniauskaitė LR Seime, 2001 m.

IOV-IOFA prezidentas dr. Ali Khalifa (Bahreino Karalyštė) sveikina XIV Europos konferencijos, skirtos Alexanderio Veiglio 10-osioms mirties metinėms paminėti, dalyvius.

vykdo nematerialaus kultūros paveldo šėbėseną, kaupia ir skleidžia vertingą patirtį, apibendrina gautą informaciją ir teikia siūlymus UNESCO ir kitoms pasaulinėms organizacijoms bei kultūros institucijoms, skatina vertingas iniciatyvas ir projektus. Visuotinai pripažįstama (plačiau apie tai žr. Faro konvenciją (Council of Europe Framework Convention on the Values of Cultural Heritage for Society 2005)), kad dabarties įtampų, konfliktų ir nepasitikėjimo kupiname pasaulyje žodinis ir nematerialusis kultūros paveldas yra gyvybiškai svarbus kultūrinio tapatumo, kūrybiškumo ir įvairovės determinantas, atliekantis svarbų vaidmenį tvaraus vystymo ir tolerantiškos kultūrų sąveikos kontekste. Pašėbima, kad gyvuojantis kultūros paveldas šiandien padeda vienyti pasaulio žmones, o besireiškdamas „švelniosios galios“ (angl. *soft power*) pavidalu sėkmingai atlieka kultūrinės diplomatijos funkciją. Pašėbimi ir įvertinami pasaulyje vykstantys kultūros paveldo ir jo gyvųjų formų kaitos procesai, kuriuos lemia globalizacija ir dėl jos besirandančios inovacijos, transformacijos ir adaptacijos. Pašėbimo metu atkreipiamas dėmesys į vis dažniau pasitaikantį ir įsigalintį vartotojišką požiūrį į kultūros paveldą, jo besaikį išnaudojimą reklamos tikslais.

Pašėbimo metu atskiruose pasaulio žemynuose ir regionuose ryškėja kiek skirtingi liaudies kultūros apsaugos ir plėtos prioritetai. Štai Vidurio ir Rytų Europos šalyse, remiantis šio regiono atšėvų duomenimis, labiau plėtojama festivalinė ir mokslinė veikla, rengiamos ir leidžiamos mokslinės publikacijos, regioninės monografijos. Azijos šalyse ypač daug reikšmės teikiama jaunimo edukacinei veiklai, panaudojant modernias kompiuterines priemones, socialinius tinklus, kuriami nauji amatų centrai, platų atgarsį visuomenėje sukelia įvairaus pobūdžio festivaliai. Tie festivaliai – pradėdant lankinio šaudymo (Pietų Korėjoje), religinio meno (Izraelyje) ir baigiant kulinarijos, kaukių (Pietų Korėjoje) – ypač masiški. Kai kurių renginių dalyvių skaičius siekia dešimtis tūkstančių ir daugiau. Kinijoje, anot šios šalies atšėvės Emmos Chen Hoefler, didžiausias dėmesys sutelktas į tradicinės kultūros paveldo sklaidą ir jo perteikimą plačiajai jaunimo auditorijai moderniomis priemonėmis. Su tradicinės kultūros interneto svetaine yra susipažinę per 100 000 lankytojų. Televizijos laidos, glaudus bendradarbiavimas su valdžios atšėvais, gebėjimas įtikinti ir pasiekti, kad nematerialaus kultūros paveldo reiškiniai būtų įtraukti į Pekino olimpiados programą ir užimtų deramą vietą parodose, daug padėjo, kad paveldo objektai būtų įtraukti į UNESCO skelbiamą pasaulio nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąrašą. Buvo inicijuota ir pasiekta, kad keturiuose provincijose būtų įkurti nematerialaus kultūros paveldo centrai, kuriuose būtų vykdomos edukacinės programos, jaunimas būtų mokomas senųjų amatų. Afrikos ir Amerikos žemynuose su liaudies kultūra susijusi veikla nėra itin masiška ir yra daugiausia orientuota į festivalius. Ją išplėsti ir pagyvinti ketino 2016 metais IOV-IOFA Generalinėje asamblėjoje Bergamo, Italijoje, išrinktas naujasis organizacijos

prezidentas, Bahreino atšėvas dr. Ali Khalifa, pakeitęs dvi kadencijas šias pareigas ėjusią Carmen D. Padilla iš Filipinų.

Naujasis IOV prezidentas yra poetas, arabų žodinės kultūros žinovas ir puikus vadybininkas. Jis vadovauja dvidešimties asmenų biurui, kuris leidžia iškilių liaudies menininkų monografijas ir straipsnius šešiomis pasaulio kalbomis. Jam pavyko gauti reikšmingą Bahreino vyriausybės finansinę paramą leidybinei ir kitai IOV veiklai. Prezidentas išleido IOV Mokslo sekcijos vadovės prof. Milos Santovos (Bulgarija) parengtą IOV leidinį „Nematerialiojo kultūros paveldo žurnalas“ (Santova, Pėrgova 2015). Naujasis prezidentas mano, kad ši organizacija yra labai reikalinga ir svarbi, tačiau būtina visapusiška veiklos pažanga: „Stengsiuosi, kad IOV augtų ir stiprėtų, kad į ją įsijungtų daugiau narių. Labai svarbu, kad būtų vykdoma dar daugiau kultūrinių programų, tarptautinių projektų, kad žmonės, dirbantys liaudies kultūros tradicijų išsaugojimo srityje, turėtų galimybę dirbti kartu, keištis informacija. Todėl daug dėmesio mūsų organizacija turėtų skirti ir mokslui, tyrinėjančiam nematerialųjį kultūros paveldą. Aš žinau, kad Lietuva – graži ir senas liaudies kultūros tradicijas turinti šalis, todėl būtinai kada nors čia apsilankysiu. Stengsiuosi visapusiškai palaikyti Lietuvos žmones, dirbančius kultūros srityje, taip pat mokslininkus, tyrinėjančius kultūros paveldą“, – sakė naujasis Tarptautinės liaudies meno organizacijos (IOV) prezidentas Ali Khalifa.

Literatūra

Aštrauskas Rimantas (ed.). 2001. *Folk Culture at the Beginning of the 3rd Millennium: New Challenges and Means of Support. Selected Papers of the International Conference of Eastern and Central Europe Parliamentarians and Specialists in Folk Culture*. Vilnius: The Council for the Protection of Ethnic Culture.

Council of Europe Framework Convention on the Values of Cultural Heritage for Society. 2005. Faro.

Santova Mila, Pėrgova Iveta (eds). 2015. *The IOV Journal of Intangible Cultural Heritage*. Bahrein: Arabian Printing & Publishing House.

UNESCO. 1990. *Recommendation on Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. Records of the General Conference. Resolutions*, Vol. 1, Paris: 238–243.

UNESCO. 2004. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Paris, 17 October 2003, Records of the General Conference 32nd Session, Paris 29 September to 17 October 2003. Resolutions*, Vol. 1, Paris: 53–62. Prieiga per internetą: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006>.

APIE BALTŲ KULTŪRĄ, VIENYBĘ, PRAKTIKĄ IR PERSPEKTYVAS. TARPTAUTINIO FORUMO ATGARSIAI

DR. JOLANTA SKURDAUSKIENĖ

Žemaitijos regioninė etninės kultūros globos taryba, el. p. jolantaskurd@gmail.com

2017 m. rugsėjo 23 d., iš karto po rudens lygiadienio, Šiaulių turizmo informacijos centras kartu su savo partneriais iš Lietuvos ir Latvijos sukvietė į tarptautinį forumą „Baltų kelias“: kultūrinio turizmo perspektyvos“. Forumo organizatorių sumanymas aptarti baltų bendradarbiavimo patirtis ir naujus iššūkius sutraukė gausų būrį turizmo, kultūros, meno, gamtos, paveldo, švietimo darbuotojų, bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų atšėvų, renginių organizatorių, menininkų, turizmo paslaugų teikėjų. Šis turizmo srityje dirbantiems specialistams skirtas renginys įsipynė į tuo pat metu Palangoje šurmulingai švenčiamą Baltų vienybės dieną, kurios metu būta kitų ne mažiau įdomių renginių: tautodailininkų mugės, etnokultūros pamokų, fotografijos meno ir dailės parodų, tarptautinio šokio festivalio, lietuvių ir latvių moksleivių intelektualinių žaidimų, kino peržiūrų, akademinės muzikos koncertų ir net maisto vagonėlių šventės.

Sveikinimo žodį forumo dalyviams tarė Lietuvos ir Latvijos respublikų seimų atšėvai Kęstutis Masiulis ir Romualdas Ražukas, Latvijos Respublikos aplinkos apsaugos ir regionų plėtos ministerijos atšėvė Zanda Mangulė, Žemaitijos regioninės etninės kultūros globos tarybos atšėvė dr. Jolanta Skurdauskienė.

Įvadinius pranešimus parengė ir perskaitė Lietuvos Respublikos turizmo departamento prie Ūkio ministerijos specialiste Lidija Bajarūnienė ir Latvijos investicijų plėtos agentūros turizmo produktų plėtos skyriaus vedėjas Martinis Engelis. Klausytojai buvo supažindinti su minėtų Baltijos šalių naujausiais turizmo maršrutais bei turizmo perspektyvomis vietos ir užsienio keliautojams.

Kiti devyni išsamūs pranešimai buvo skirti Lietuvoje ir Latvijoje vykdomiems meno, muzikos, muziejinkyštės ir turizmo infrastruktūros projektams, jų problemų ir naujovių aptarimui. Naisių bendruomenės narė Alina Šalavėjienė pasakojo apie gausiai lankomo Baltų dievų skulptūrų parką Naisiuose. Jelgavos turizmo informacijos centro vadovė Vita Kindereviča prištātė Jelgavos miesto kultūrinio turizmo patirtis, atskleisdama nemenką šio Latvijos miesto specialistų įdirbį visose turistų aptarnavimo srityse. Ugnius Liogė analizavo ir komentavo šiuolaikinio baltų kultūros festivalio „Mėnuo Juodaragis“ organizavimo specifiką, tendencijas ir pašėangas prisitaikyti prie naujų visuomenės lūkesčių. Kuršo planavimo regiono projekto „UniGreen“ vadovė Alisė Lūsė

pasakojo, kaip jų regione skatinamas tvarus turizmo vystymas, gerinant gamtinio turizmo paslaugų prieinamumą, pritaikant gamtinio turizmo objektus visiems žmonėms, nepriklausomai nuo jų amžiaus, galimybių girdėti, matyti, jausti ar judėti. Lietuvos muziejų asociacijos vadovas, Šiaulių muziejaus „Aušra“ direktorius Raimundas Balza kalbėjo apie nuo 2012 m. Lietuvos muziejų asociacijos rengiamus „Lietuvos muziejų kelio“ projektus ir pasiektus rezultatus. Tervetės turizmo informacijos centro vadovė Ilona Lyguma pasakojo, kaip viena mažiausių Latvijoje Tervetės savivaldybė sugeba per metus pritraukti net po 150 000 lankytojų. Rietavo savivaldybės Jusių ekologinio ūkio šeimininkės Raimonda Jusienė ir Neringa Stancelė prištātė kartu su Rietavo turizmo ir verslo informacijos centru parengtą ir didelio populiarumo sulaukusį projektą „Pieno kelias“. Palangos kurorto muziejaus direktorius Jūratis Liachovičius pasakojo apie jo vadovaujamo muziejaus ir Latvijos Pavilsotos muziejaus bendrą projektą.

Forume aptartos šiuolaikinės baltiškosios kultūros tendencijos ir šių kultūrų populiarinant vykdoma veikla. Augantis visuomenės susidomėjimas irgi parodė, kokia gyvybinga ir kaip plačiai pritaikoma ši kultūra. Kas ypač svarbu šioje srityje dirbantiems žmonėms – buvo nužymėtos naujos gairės jau vykdomiems projektams tobulinti ir naujiems kurti.

Tarptautinis forumas „Baltų kelias“: kultūrinio turizmo perspektyvos“ Šiaulių turizmo informacijos centre, 2017 m.

Tarptautinis forumas „Baltų kelias“: kultūrinio turizmo perspektyvos“ Šiaulių turizmo informacijos centre, 2017 m.

PATVIRTINTI PIRMIEJI NACIONALINIO NEMATERIALIAUS KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ SĄVADO REIŠKINIAI

VIDA ŠATKAUSKIENĖ, LORETA SUNGAILIENĖ, SKIRMANTĖ RAMOŠKAITĖ
Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Siekiant užtikrinti lietuvių gyvosios tradicijos tęstinumą ir sklaidą, tautinio tapatumo ir savimonės išsaugojimą bei stiprinimą ir įgyvendinant UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos nuostatas, pastaraisiais metais buvo tęsiami Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado (toliau – „sąvadas“) formavimo darbai, kuriuos LR Kultūros ministerijos pavedimu atlieka Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC). 2015 m. patvirtinti sąvado kaip kuriamos III kategorijos informacinės sistemos nuostatai, 2016 m. – veiklos tęstinumo planas, saugaus elektroninės informacijos tvarkymo ir naudotojų administravimo taisyklės, 2017 m. parengtas investicinis projektas informacinei sistemai sukurti ir įdiegti. 2016–2017 m. LNKC surengė keturis specialistų, atsakingų už sąvado formavimą savivaldybėse, seminarus. Juose nuolat dalyvauja apie 60 specialistų, paskaitas skaito nematerialaus kultūros paveldo ir kitų kultūros sričių ekspertai iš Lietuvos ir užsienio, mokoma pažinti, fiksuoti, vertinti, saugoti, viešinti ir plėtoti etninės kultūros tradicijas. Aktualią informaciją apie sąvadą skelbiama interneto svetainėje savadas.lnkc.lt.

2017 m. Lietuvos nacionalinis kultūros centras gavo 17 paraiškų, kurias teikė Jurbarko, Kaišiadorių, Klaipėdos, Kupiškio rajonų, Marijampolės miesto, Molėtų, Šakių, Šiaulių, Šilutės, Ukmergės, Rokiškio, Varėnos rajonų ir Vilniaus miesto savivaldybių administracijos, kultūros įstaigos, bendruomenės. Paraiškas svarstė šiam tikslui sudaryta ekspertų komisija, kurios sudėtyje – žymūs asmenys, tyrinėjantys, saugantys ir plėtojantys mūsų šalies kultūros tradicijas: kraštotyrininkė, etninės kultūros tyrinėtoja Irena Seliukaitė, menotyryninkė dr. Teresė Jurkuvienė, etnologė dr. Elvyda Lazauskaitė, Gražina Kadžytė, Nijolė Marcinkevičienė, etnomuzikologai prof. Daiva Vyčiniene, dr. Gaila Kirdienė, dr. Gvidas Vilys, dr. Loreta Sungailienė, Kultūros ministerijos Regionų kultūros skyriaus specialistė Irena Kezienė, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato Kultūros programų vadovė Milda Valančiauskienė ir Lietuvos nacionalinio kultūros centro Etninės kultūros skyriaus vedėja Vida Šatkauskienė. Ne visos paraiškose pristatytos tradicijos ir reiškiniai buvo įtraukti į Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą – atkreipę dėmesį į ekspertų pastabas, teikėjai jas galės siūlyti kitais metais.

2017 m. gruodžio 14 d. buvo patvirtinti pirmieji na-

cionalinio sąvado reiškiniai: Kurtuvėnų Užgavėnės, Kupiškėnų veštuvės, senovinis šintelių ir seliavų gaudymas žiemą sukančias „bobas“ Mindūnų kaime ant Baltųjų Lakajų ežero, Jūzintų krašto keptinis alus, pietinių (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime, kryžių lankymas Griškabūdžio apylinkėse, šiaudinių sodų tradicija, lopšinių ir vaikų migdomo tradicijos Lietuvoje, polka Lietuvoje ir Kūčios.

Užgavėnių vaikštynių paprotys itin gyvybingas Žemaitijoje ir tai šiuo kartą įrodė šios kalendorinės šventės tęstinumu besirūpinanti Kurtuvėnų bendruomenė. Šiaulių rajono miestelyje ir jo apylinkėse Užgavėnių papročiai tęsiami iš kartos į kartą, o senieji kurtuvėniškiai, kurie nuo vaikystės dalyvauja vaikštynėse, didžiuojasi, kad sunkmečiu pavyko išsaugoti papročius. Užgavėnės jie vadina didžiausia metų švente, jungiančia bendruomenę, padedančia bendrauti, gerinti santykius su kaimynais.

Kupiškio krašto kultūros entuziaštai yra susirūpinę veštuvų tradicijų, kurioms iškilusi grėsmė išnykti, likimu, todėl atsakingai rengė paraišką ir joje pristatė unikalų lietuvių etninės kultūros reiškinį, puoselėtą trijų skirtingų kartų ir tebetęsiama iki šiol. Tai – saviti kupiškėnų tarpe rengiami etnografiniai vaidinimai, pagrįsti Kupiškio krašto veštuvų tradicija, kurioje gausu vietos papročių, apeigų, tautosakos ir tikėjimų. Rodydami atgavintą etnografinį vaidinimą „Kupiškėnų veštuvės“, folkloro klubo „Kupkėmis“ žmonės ne tik pristato ir populiarina vertingas šeimos tradicijas, bet ir moko prasmingai švęsti veštuves, įtraukia jaunimą į senovines apeigas.

Senovinis šintelių ir seliavų gaudymas žiemą sukančias „bobas“ po ledu traukiamu tinklu yra unikalus žvejybos būdas, nuo XIX a. pabaigos iki šiol tebe naudojamas tik ant Baltųjų Lakajų ežero Mindūnų kaime, Molėtų rajone. Tradiciją iš artimųjų perėmė ir puoselėja sertifikata turintis tradicinės žieminės žūklės amato atstovas Albertas Kaminškas su jo išmokyta žvejų brigada. Žiemos žūklės šventę kasmet vasario mėnesio antroje pusėje rengia Mindūnų Ežerų žvejybos muziejus ir Mindūnų bendruomenė.

Rokiškio rajono Jūzintų kaimo bendruomenė pristatė keptinio alaus gamybos tradiciją, parodydama, kad toks alus yra ne tik vertinga kulinarinio paveldo dalis, bet ir tradicinę kultūrą plačiau reprezentuojantis gėrimas. Seniau Jūzintų krašte be šio alaus neapsieidavo nė vienos

Senoviniai Kupiškio vestuvininkai 1934 m. Kupiškio etnografijos muziejaus nuotrauka, autorius nežinomas.

Užgavėnių persirengėliai, fotografas Balys Buračas, 1926 m. Jurgoniškių k.

laidotuvės, šeimos ar kaimo šventės. Jis vertinamas už išskirtinį skonį ir poskonį: tirštumą, lipnumą ir malonų karštelėjimą, kurį suteikia Jūžintų apylinkėse surinkti apyniai ir pelynai, aviečių stiebai ir lapai, džiovintų obuolių ir kriaušių nuovirai. Nemažai moterų dar žino šio neštipraus alkoholinio gėrimo gamybos ypatumus, tačiau dabar tradicija nyksta ir jai reikalinga apsauga.

Žiūrų kraštas – vienas geriausiai etninės kultūros tradicijas išsaugojusių ir tautosakos ekspedicijas praturtinusių pietų dzūkų kaimų. Senosios dainos, išlaikiosios stiprią tarminę raišką ir dzūkų muzikinio dialekto ypatumus, gyvuoja iki šių dienų. Marcelės Paulauskienės vadovaujamas Žiūrų folkloro ansamblis jau 45 metus puoselėja vietines folkloro tradicijas. Senųjų ansamblių vaikų ir etnografės Linos Būdienės iniciatyva kolektyvas atsinaujino – jame kartu su tėvais, seneliais dainuoja vaikai, vaikaičiai, kaimynai ir „užėiviais“ vadinami naujieji Žiūrų sodybų šeiminkai. „Dainuojanti Žiūrų bendruomenė atgaivino ir patį kaimą!“ – džiaugiasi Varėnos kultūros centro ir Žiūrų visuomeninės bendrijos žmonės.

Šakių rajono Griškabūdžio kultūros centras pristatė kryžių lankymo apeigą, kuri yra susijusi su Šeštinėmis, kai trys dienos prieš jas (per Kryžiaunas dienas) ūkininkai su maldomis ir giesmėmis lanko kryžius ir javų laukus, maldauja dieviškųjų galybių globos. Bliuviškių ir kaimyninių kaimų gyventojai šią tradiciją su neilgais pertrūkiais išlaikė iki šių dienų. Pasiruošimas apeigai ir pats paprotys skatina kaimo žmones asmeniškai ir kartu su visa bendruomene rūpintis saugoti, atstatyti tradicinius kryžius, supažindinti jaunąją kartą su kryžių drožybos ir statymo tradicijomis.

Šiaudiniai sodai yra iš šiaudų surišti, supinti, „užauginti“ įvairių formų dirbiniai, turintys estetinę ir sakralinę reikšmę lietuvių kultūroje ir etninėje savimonėje. Toks puošmuo simbolizuoja gyvybę, vaišingumą, turtingumą, supažindina su tradiciniais ornamentais ir simboliais, tautos kūrybingumu ir pasaulėžiūra. Sodai (vadinti ir *liktoriumi*, *voru*, *dangumi*, *rojumi*) buvo rišami visoje Lietuvoje (ilgiausiai išsilaikė Aukštaitijoje) ir kabinami virš kūdikio lopšio, vestuvinio stalo, jais puošiami namai ruošiantis Kūčioms ir Velykoms, kad namuose viešpatautų darna su pasauliu ir savimi. Šios tradicijos išlikusios ir šiandien – meistrų (jų kasmet vis gausėja) prašoma sukurti sodą įkurtuvėms, vaiko krikštyvoms, vestuvėms. „Sodai vėl reikalingi, o svarbiausia, kad jie puošia, taurina ne tik aplinką, bet ir žmogaus vidų“, – džiaugiasi paraiškos rengėja, Vilniaus etninės kultūros centro darbuotoja Marija Liugienė.

Pasak Lietuvos nacionalinio kultūros centro Folkloro poskyrio vadovės Jūratės Šemetaitės, vaikų auginimo sąlygos pakito, tačiau ir šiandien Lietuvoje dar yra močiucių, mamų ir auklių, kurios dainuoja lopšines migdydamos ar ramindamos kūdikius. Mūsų pramotės aiškiai suvokė, kad kūdikį reikia paruošti miegui, tad laikytasi įsitikinimo, kad vaikas turi girdėti lopšines ir augti sūpuojamas, kitaip būsiąs nejautrus, kietaširdis žmogus. Vertingas ne tik lopšinių poveikis vaiko psichinei gerovei,

Pietinių (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime_LNKC nuotr.

bet ir ugdomoji paskirtis: klausos, ritmo pajautos, kalbos, pasaulio pažinimo lavinimas. Lopšinių ir vaiko migdymo tradicijų moko ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogai, veikia alternatyvaus kūdikių ugdymo sambūriai – mamų mokyklėlės, šeimų bendruomenės, kuriose mamos ir tėčiai mokosi tradicinių lopšinių, žaidimų ir pan. Kad tradicijos nenutrūktų ir padėtų auginti laimingus vaikus, šią vertybę reikia itin atsakingai puoselėti ir perduoti.

Polkos formos ir variantai Lietuvoje pasižymi tokia įvairove, kad pralenkia kitas Europos šalis. Todėl lietuvių tradicinė polka, galima sakyti, yra visų Europoje paplitusių polkos formų ir variantų antologija. Pasak paraiškos rengėjos, etnomuzikologės Audronės Vakariniene, mūsų polkoje skleidžiasi lietuvių tradicinio šokio ypatybės: laisva ir improvizuota (vadovaujant vyrui) figūrų kaita, gebėjimas puošti šokio audinį įvairiais variantais, meistriškas išraiškos priemonių naudojimas šokančiojo charakteriui, individualumui išreikšti ir atskleisti. Polka Lietuvoje vis dar šokama, o jos stilištikai išsaugoti ir perimti reikėtų dar didesnio visuomenės dėmesio, ypač dabar, kai tradicinė polka pripažinta nematerialaus kultūros paveldo vertybe.

Nors Kalėdos minimos visame krikščioniškajame pasaulyje, bet lietuviškų Kūčių išskilmės neturi atitiktens Vakaruose. Panašus į dabartinį Kūčių modelis susiformavo ir visuotinai paplito XVI a. Kūčių vakariene unikali tuo, kad jos struktūra, pagrindinės apeigos, tikėjimai iki XXI a. mažai kito – apie 80 procentų lietuvių Kalėdų išvakarėse valgo tradicinę 12 patiekalų vakarienę, dalijasi kalėdaičiais. Nepaisant to, kad Kūčių vakariene išliko kamerinė (švenčiama tik šeimoje, tarp artimiausių giminių), ji tebėra labiausiai visuotinė iš visų švenčių – patekęs Vakarinei žvaigždei visa Lietuva (ir nemaža dalis emigrantų) sėda prie apeiginio stalo. Į tėvų namus šią dieną, kad ir iš tolimiausių kraštų, stengiasi sugrįžti vaikai. „Džiugu tai, jog ištis daug jaunų žmonių žino ir suvokia šios šventės prasmę ir paskirtį – apie tai daug kalbama ir mokyklose, ir žiniasklaidoje, ir tradicinės kultūros populiarinimo

Folkloro ansamblio „Kupkėmis“ vaidinimo akimirka. 2012 m., D. Suvaizžio nuotr., Kupiškio KC Etninės kultūros skyriaus archyvas.

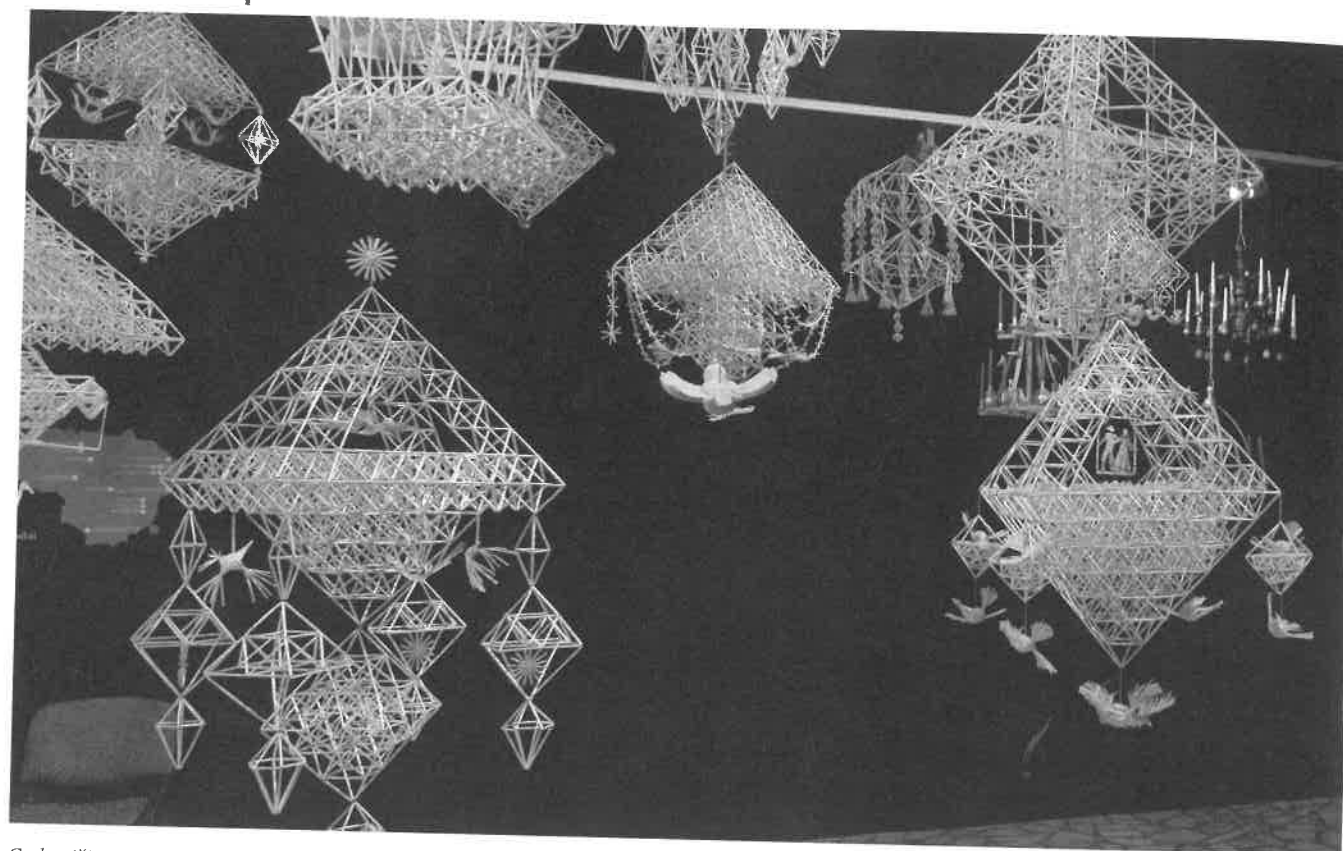
Kryžių lankymas. Griškabūdžio KC archyvo nuotr.

Kūčių vakarienės stalas. LNKC nuotrauka.

Stintų žvejyba senoviniu būdu Baltųjų Lakajų ež. LNKC archyvo nuotr.

Sodų rišimo tradicija. LKNC nuotr.

renginiuose, tikėtina, kad ir šeimose“, – viliasi paraiškos rengėja, etnologė Nijolė Marcinkevičienė.

Po ne vienerius metus trukusio, nutrukusio ir vėl atnaujinto darbo visuomenei atveriamas ne tik formalus nematerialaus kultūros paveldo, arba, kaip Lietuvoje įvardijama, tradicinės kultūros reiškinių sąrašas, bet ir sukuriama prielaidos geriau pažinti savąją kultūrą, išsaugoti, perduoti ją ateinančioms kartoms. Visuomenės dėmesys savo kultūros šaknims neabejotinai brandina ir ją pačią – kelia savivertę, stiprina ryšį su savo gimtine, aplinka, žmonėmis, buria ir turtina bendruomenes, žmogui suteikia darnos su pačiu savimi jausmą, palaiko vertybių pusiausvyrą. Tai ir priemonė mums, Lietuvos žmonėms, kalbėti pasauliui apie save su pasididžiavimu.

Sąvado kūrimas yra ilgalaikis procesas ir teikti jo turinį atitinkančias vertybes bus galima kasmet. Tai daryti kviečiami visi, o ypač bendruomenės, išsaugojusios ir puoselėjančios vienas ar kitas kultūros paveldo sritis: amatus, papročius, dainavimo, muzikavimo, šokio tradicijas, tautos išsiugdytus gebėjimus, sukauptas žinias apie žmogų, jo psichinę ir fizinę sveikatą, aplinką ir panašias (informacija apie tai skelbiama svetainėje savadas.lnkc.lt, teikiama el. pašto adresu savadas@lnkc.lt). Į sąvadą įtrauktų vertybių teikėjams – bendruomenėms, asmenų grupėms, orga-

nizacijoms, valstybinėms institucijoms – įteikiami neeilinių įvykių liudijantys sertifikatai.

Šis sąvadas išreiškia valstybės įsipareigojimą, priimtą 2004 m. Lietuvai ratifikavus UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, ir yra šios tarptautinės organizacijos skelbiamų pasaulio nematerialaus kultūros paveldo sąrašų analogas. Tai – viena svarbiausių priemonių saugoti, puoselėti bendruomenėms svarbias tradicijas, šventes, įgūdžius, nematerialios kultūros reiškinius, užtikrinti jų gyvybingumą, perdavimą, sklaidą, užkirsti kelią grėsmėms jiems išnykti. UNESCO Reprezentatyviame sąraše jau yra Kryždirbystė ir kryžių simbolika Lietuvoje, lietuvių polifoninės dainos – sutartinės, Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Tikimasi, jog ateityje dar ne vienas Lietuvos nacionalinio nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado elementas bus nominuotas įtraukti į minėtą ar kitą UNESCO sąrašą.

Panašius registrus kuria daugelis Europos ir pasaulio šalių, vertinančių savo kultūrinę tapatybę, tradicijas, aplinką ir taip siekiančių visuomenės gerovės ar ekonominio proveržio. Tai Japonija, Kinija, Šveicarija, Belgija, Prancūzija, Italija, Kroatija, taip pat netolimos kaimynės – Čekija, Estija, Latvija, Lenkija, Norvegija, Slovakija, Vengrija ir kt.

ETNINĖS TAPATYBĖS PAIEŠKOS ČIA IR DABAR

RŪTA ČESNIENĖ

Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga, el. p. ruta.cesniene@gmail.com

Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga (toliau – LEKUS) – nepolitinė, savanoriška, visuomeninė pelno nesiekianti organizacija. Pagrindinis LEKUS tikslas – bendrai veiklai telkti etninės kultūros ugdytojus, t. y. visus etnine edukacine veikla užsiimančius asmenis, siekiant plėtoti bei tobulinti etninės kultūros ugdymą, puoselėti tautinę savimone ir savigarbą, skiešti etninės kultūros suvokimą, tradicines dorovės vertybes. Vienas iš daugelio organizacijos uždavinių: siekti, kad mokykloje būtų gerbiama etninė kultūra bei tautinės tradicijos, rūpintis mokinių ir pedagogų etnokultūrinės kompetencijos gilimu. Šiuo tikslu LEKUS vykdo projektus, kurie padeda mokiniams įsitraukti į patrauklią tiriamąją veiklą, skatina pažinti gimtąjį kraštą.

Jau antrus metus iš eilės vykdomė respublikinį projektą „Kelionė po Lietuvą“. 2016 m. projekto baigiamojame konferencijoje „Mokinių tiriamoji-kūrybinė veikla saugant gamtos ir kultūros objektus“ gimnazijų atstovai sakė, kad projektas įtraukė ir buvo naudingas, nes padėjo sužinoti daug naujų dalykų apie Lietuvą, jos gamtos paslaptis, istoriją, padėjo suprasti, kad Lietuvoje dar yra daug vietų, kurioms reikia dėmesio, globos. Mokiniais kilo idėjų, kaip būtų galima šį projektą tęsti, kaip kitą kartą išradingiau, kokybiškiau pateikti sukaupią medžiagą, kaip sukurti įdomesnį filmą. Mokinių nuomone, liko dar labai daug neištyrinėtų nuostabių Lietuvos vietovių, kurios laukia jaunimo dėmesio ir globos.

2017 m. projektą įkvėpė birželio 6 d. Lietuvos Respublikos Seime Etninės kultūros globos tarybos ir Seimo Kultūros komiteto organizuota konferencija-forumas „Vietovardžių (išnykusių kaimų vardų) išsaugojimo, įpaminklinimo sprendimai, pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį“. Joje atkreiptas dėmesys į tai, kad 1959–1989 m. iš Lietuvos gyvenamųjų vietovių sąrašo buvo išbraukta 5600 kaimų pavadinimų (tradicinių vietovardžių). Šiuo metu, pagal dabar galiojančią įstatyminę bazę, neapibrėžtos būsenos yra 4000 kaimų ir viensėdžių vardų. Atskirose savivaldybėse iš juridinės vartosenos ir toliau išbraukiami istoriniai kaimų pavadinimai, nors įvairiose institucijų nutartyse besąlygiškai pripažinta, jog senųjų kaimų (ir viensėdžių) vardai yra nenuginčijama Lietuvos kultūros, istorijos ir kalbos vertybė. Konferencijos pabaigoje jos dalyviai priėmė pareiškimą, raginantį į kaimų vietovardžių įpaminklinimo darbą įsitraukti ir rajonų mokyklų bendruomenes, kūrybingai išnaudojant technologijų, pilie-

tinio ir neformalaus ugdymo pamokas, o vietovardžių daugialypę vertę ir prasmę akcentuoti, rengiant pažintines krašto keliones.

Visi žinome apie „Misiją Sibiras“, kurios tikslas – sutvarkyti apleistas lietuvių tremtinių kapavietes, išsaugoti istorinę atmintį, bet ne menkesnė misija yra išsaugoti išnykusių Lietuvos vietovardžių, kaimų, kurių nebėra, ir juose gyvenusių bendruomenių atminimą. Tokio uždavinio šiemet ėmėsi Lietuvos mokyklų mokiniai su mokytojais. Mokyklų bendruomenės kūrybiškai įpaminklino išnykusių kaimų, viensėdžių pavadinimus, atrado savo aplinkoje įdomių, svarbių, saugotinių objektų (senas kapinaites, apleistą dvarą, sutrūnijusius laiptelius į piliakalnį, gatvę, nutiesią per vietovę, kurioje nebėra gyventojų, ir kt.), ne tik domėjosi, bet ir rūpinosi šiais objektais, pasiūlė idėjų, kaip išsaugoti jų atminimą. Mokiniai susitiko su buvusiais išnykusių kaimų gyventojais, išgirdo autentiškų pasakojimų, jaudinančių gyvenimo istorijų. Mokiniai filmavo savo veiklą, kitaip fiksavo renkamą medžiagą.

2017 m. gruodžio 8 d. Valstybės saugomų teritorijų tarnybos nacionaliniame lankytojų centre įvyko Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungos vykdomo projekto „Kelionė po Lietuvą“ respublikinė mokinių konferencija „Išnykusių Lietuvos vietovardžių įpaminklinimas“. Mokiniai, atvykę iš Mažeikių Merkelio Račkausko gimnazijos, Radviliškio Gražinos pagrindinės mokyklos, Stakliškių gimnazijos, Alytaus Putinų gimnazijos, Daugų Vlodo Mirono gimnazijos, Panevėžio rajono Berčiūnų pagrindinės mokyklos, Kėdainių rajono Akademijos gimnazijos, Vilniaus Senvagės gimnazijos, pasidalijo dar rugpjūčio mėnesį pradėtos veiklos rezultatais. Mokiniai aprašė ir pristatė savo darbus, dalijosi surinkta medžiaga, siūlė idėjas, kaip būtų galima išsaugoti Lietuvos išnykusių vietovardžių atminimą, kaip juos prikelti naujam gyvenimui, pagal galimybes įpaminklinti pavadinimus. Papasakojo, kaip sekėsi idėjas įgyvendinti (pavyzdžiui, mokiniai sukūrė simbolinius ženklus, kuriais būtų galima pažymėti išnykusių kaimų vietas), taip pat žadėjo tęsti pradėtus darbus: pastatyti ažuolinį kryžių, suremontuoti laiptus į piliakalnį, sukurti spektaklį apie išnykusių kaimų bendruomenių gyvenimą ir kt. Viena iš projekto „Kelionė po Lietuvą“ dalyvių, Alytaus Putinų gimnazijos geografijos mokytoja Vilma Cikanavičienė apgaileštavo, kad dažnai skubame, lekiame ir nepašėbime visai šalia mūsų esančių įdomių gamtinių ar istorinę praeitį menančių objektų.

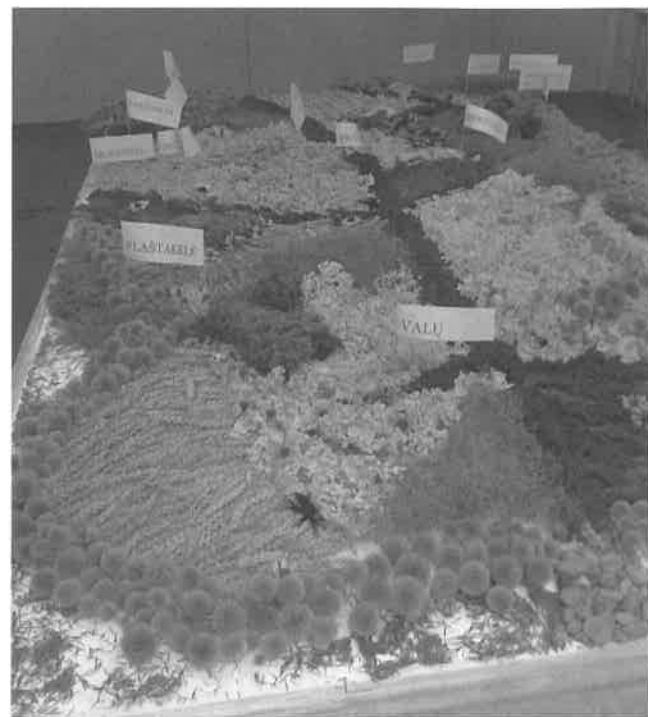
Baigiamasis projekto „Kelionė po Lietuvą“ renginio akcentas – Respublikinė mokinių konferencija „Išnykusių Lietuvos vietovardžių įpaminklinimas“ Valstybės saugomų teritorijų nacionaliniame lankytojų centre, 2017 m.

Nerandame laiko pakalbinti šalia gyvenančių kaimo vyresniųjų, kurių atmintyje gyva lietuviškų kaimų istorija. Mokytojai su mokiniais pasidžiaugė, kad egzistuoja projektai, kurių metu sudaroma galimybė mokiniams pabūti keliautojais, kraštotyrininkais, žurnalistais. Jie patys gali tyrinėti ir atrasti savo krašto istoriją, kuri neminama jokiuose rašytiniuose šaltiniuose. Abejingų nepaliko mokinių sukurtas pažintinis-mokomasis filmas „Pražuvę Lietuvos kaimai“, pasakojantis apie išnykusius kaimus, ir pristatytos

išnykusių vietovardžių įpaminklinimo idėjos bei rezultatai. Džiaugiamės pilietišku ir aktyviu Lietuvos jaunimu. Taip pat esame dėkingi Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centrui už projekto finansavimą ir pasitikėjimą Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga.

Kaip žinia, 2017-ieji paskelbti Piliakalnių metais. Lietuva – piliakalnių kraštas. Piliakalniai yra baltų kultūros ir ankstyvosios Lietuvos valstybės simbolis, Lietuvos Didžiosios

Bendruomenės teritorijoje esančių vietovių maketas.

Kunigaikštystės valstybingumo liudijimas ir tautinio atgimimo sąjūdžio įkvėpimo šaltinis. Piliakalniai – ne tik gamtos paminklai, garbingos istorinės praeities liudytojai, bet ir tautos dvasingumo simbolis. Jie kelia mums pagarbą, pasididžiavimą savo krašto gamta, istorija, padeda suvokti savo etninę tapatybę. Ne vieną tūkstantį metų skaičiuojančių piliakalnių amžius žadina vaizduotę. Nuo piliakalnių atsiveriantys įspūdingi vaizdai – tai jaudinanti patirtis ne tik akims, bet ir sielai. Istoriją kuriame mes patys. Jos tęstinumas priklauso nuo kiekvieno iš mūsų. Itin svarbu supažindinti su piliakalniais jaunąją kartą, kad jaunas suvoktų savo kilmę, imtų didžiuotis tėvynės istorija, saugotų piliakalnius. Ar gali būti kas įtaigiau už Lietuvos istorijos ir Tėvynės meilės pamoką ant piliakalnio?

Džiaugiamės, kad konkurse dalyvavo daug mokinių, jaunimo. Prisilietę prie istorijos paminklų, tampame aktyviais istorijos dalimi. Vaizduojamojo meno konkursas „Mano piliakalnis“ būtent tam ir buvo skirtas. Projekto iniciatorius VšĮ „Žemaičių tapatybės institutas“ ir Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga pakvietė Lietuvos žmones keliaujant po Lietuvą fiksuoti piliakalnius. Patys pasirinkę vaizduojamojo meno formas ir technikas, konkurso dalyviai įamžino piliakalnio ar prie jo esančios gyvenvietės, šventvietės, kapinyno, pilkapio, senųjų kelių vietas.

Konkurso pirmas etapas vyko nuo 2017 m. birželio 1 d. iki rugsėjo 30 d., antrasis – nuo spalio 1 d. iki lapkričio 30 d. Konkurse dalyvavo apie 100 konkursantų iš Širvintų, Kauno, Vilniaus, Gargždų, Kretingos, Lazdijų, Visagino, Vilkaviškio ir kt. Visi konkurso dalyvių darbai įdėti į virtualią galeriją [http://www.lekus.lt/g/konkursas-mano-](http://www.lekus.lt/g/konkursas-mano-piliakalnis/)

piliakalnis/. Konkursiniai darbai buvo suskirstyti į dvi grupes: fotografijos ir dailės. Konkurse dalyvavo ir vaikai, ir jaunimas, ir suaugusieji, todėl ir nugalėtojų buvo iš skirtingų amžiaus grupių. Dailės konkurso dalyviai vertinti suskirsčius juos į tris amžiaus grupes: iki 11 metų, nuo 12 iki 18 metų ir nuo 19 metų. Fotografijos konkurse buvo dvi grupės: iki 18 metų ir nuo 18 metų. Darbus vertino fotografas Vytautas Daraškevičius ir dailininkė Vita Balinskienė.

Nuotraukų konkurso laureatai

1 vieta (iki 18 metų)

Evelina Piškinaitė, 16 m., Širvintų r.

„Kernavės piliakalnis“

1 vieta (suaugusiųjų)

Liuda Mickutė, 56 m.

„Kernavės piliakalniai“

2 vieta (iki 18 metų)

Edvinas Jakimovas, 16 m., Visagino Atgimimo gimnazija

2 bg kl.

„Sokiškių piliakalnis“

2 vieta (suaugusiųjų)

Irena Bernotienė, Šeštokai, Lazdijų r.

„Rudaminos piliakalnis“

3 vieta (iki 18 metų)

Gabija Stralkutė, 14 m., Lazdijų r.

„Rudaminos piliakalnis“

3 vieta (suaugusiųjų)

Kornelija Jociūtė, 24 m., Kretingos r.

„Senosios Įpilties piliakalnis“

3 vieta (suaugusiųjų)

Eglė Jociuvienė, 50 m., Gargždai

„Kalniškės piliakalnis“

Dailės konkurso laureatai

Amžiaus kategorija: iki 11 metų

Autorė: Eva Saidė Laurynė (5 m.), Lazdijų meno mokykla, mokytoja Ala Dumbliauskienė

„Dzūkijos piliakalnis“. Rudaminos piliakalnis (Lazdijų rajonas, Rudaminos miestelis)

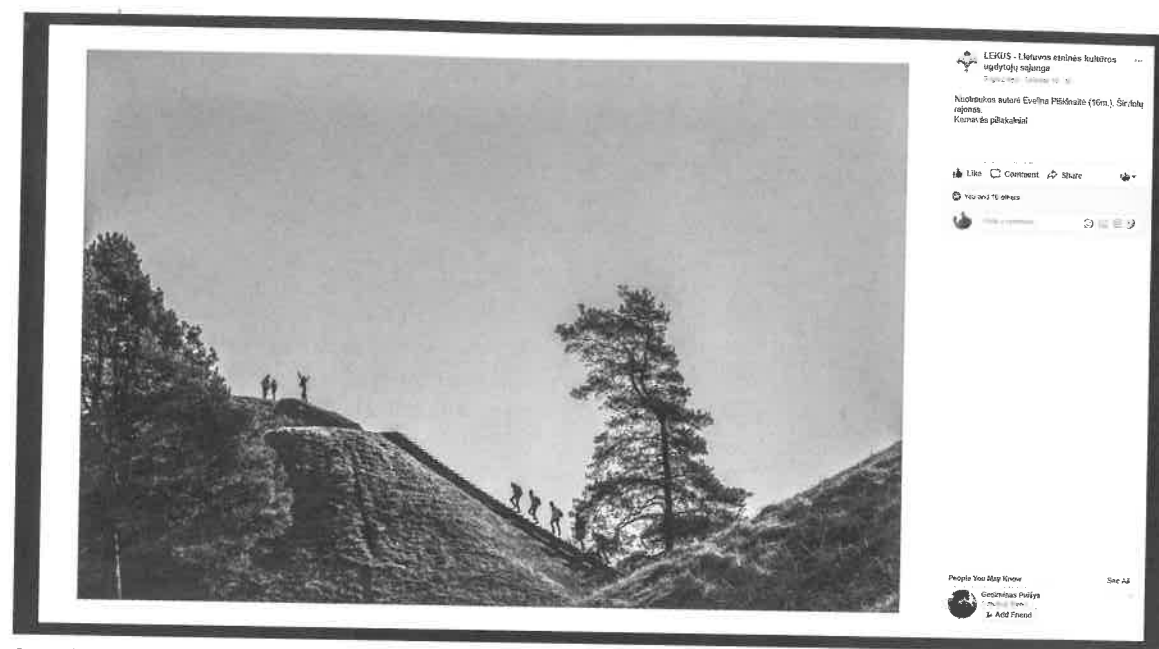
Amžiaus kategorija: 12–18 metų

Autorė: Augustina Budžiulytė (16 m.), Vilkaviškio vyskupijos KKC meno mokykla, mokytoja Jolita Bičkienė

Kūrybinis darbas „Mano įsivaizduojama šventvietė“

Autorė: Urtė Lukoševičiūtė (13 m.), Lazdijų meno mokykla, mokytoja Ala Dumbliauskienė

„Meškakalnis“ Motiejaus Gušaičio gimnazijos teritorijoje, Lazdijų mieste

Respublikiniame vaizduojamojo meno konkurse „Mano piliakalniai“ (Kernavės piliakalniai). Evelina Piškinaitė (16 m.) iš Širvintų r. užėmė I vieta kategorijoje iki 18 m.

Liuda Mickutė- Bernatavičienė (56 m.) užėmė I vietą suaugusiųjų kategorijoje.

Amžiaus kategorija: 19+ metų

Autorius: Ugnius Motiejūnas (47 m.), Kaunas

„Dūkštos, Bradeliškių ir Buivydy piliakalniai“ (3874x2788 px)

„Bradeliškių piliakalnis nuo Buivydy piliakalnio“ (aliejus, drobė, 100x140 cm)

2017 m. daugiausia patiktukų gavusi nuotrauka

Nuotraukos autorė: Liuda Mickutė. „Kernavės piliakalniai“

Daugiausia patiktukų gavęs dailės darbas

Darbo autorius: Alanas Mitrikevičius (4 kl.), Lazdijų rajono Šeštokų mokykla, mokytoja Irena Bernatienė „Žvilgsnis į praeitį“. Piešinys pieštas per netradicinę pamoką, vykusią ant Rudaminos piliakalnio, esančio Lazdijų rajone.

Šis vaizduojamojo meno konkursas tapo vienu iš daugelio Piliakalnių metų paminėjimo akcentų.

KLAIPĖDUŽĖJ GIRDĖJOS

IRENA ARMONIENĖ

Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras, el. p. info@etnocentras.lt

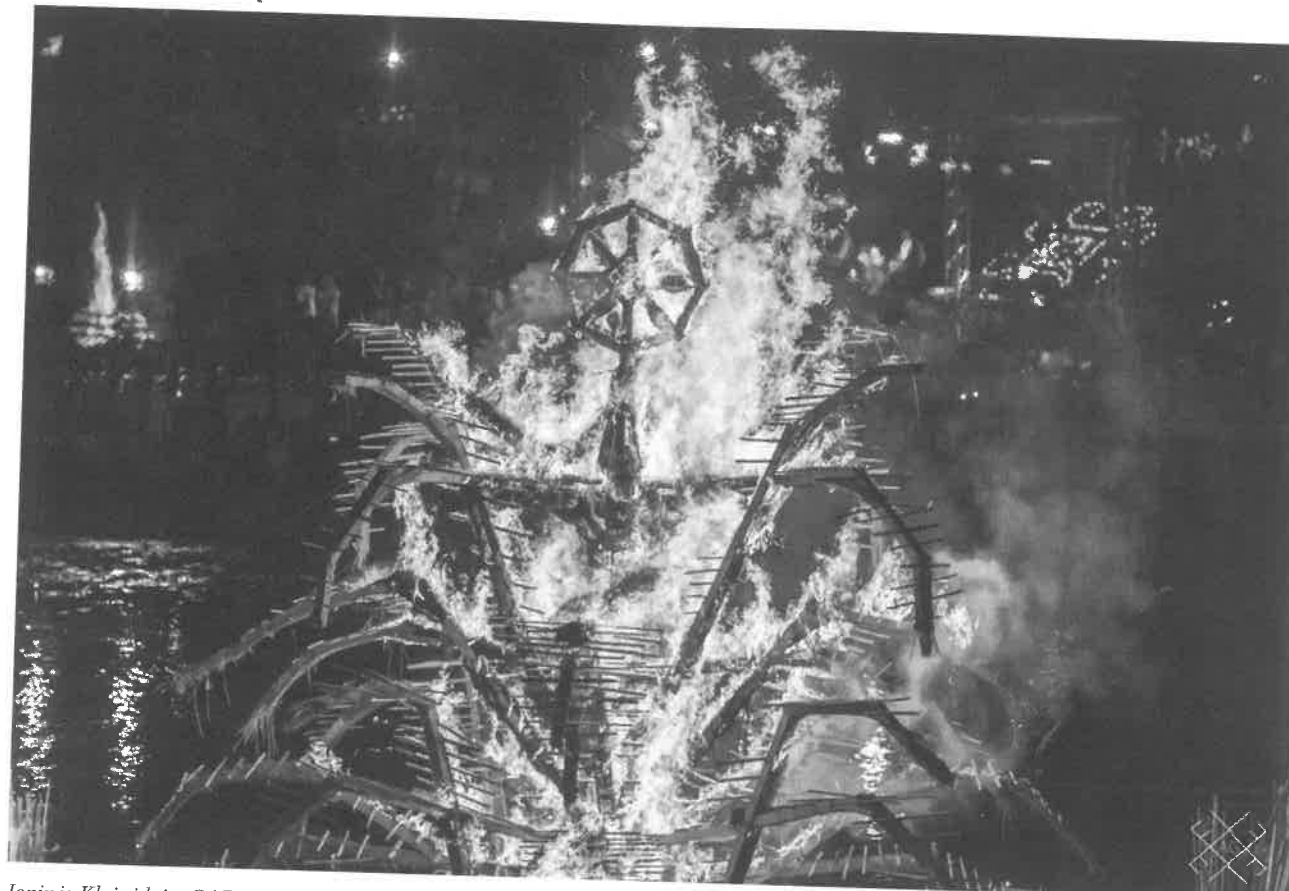
Praėjusieji metai Klaipėdai buvo ypatingi kultūros renginių ir įvykių gausa. 2017 m. skelbiant Klaipėdą Lietuvos kultūros sostine – neužšalančiu kultūros uostu – siekta pabrėžti miesto aktyvumą, aktualizuoti miesto istoriją, jūrinę kultūrą, pristatyti mieste kuriamus klasikinius bei šiuolaikinius menus, akcentuoti miesto daugiakultūriškumą. Gausioje, net 320 renginių apėmusioje programoje etninės kultūros autentikos sričiai atstovavo Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centro inicijuoti renginiai. Kultūros sostinės metais surengtos dar savitesnės ir įsimintinesnės tradicinės kalendorinės šventės (Užgavėnės, Joninės, Atvelykis), vaikų ir jaunimo etninės kultūros štovykla „Vėlungis“, tradicinių krašto amatų projektas „Amatyšė. Mažosios Lietuvos dimai“, spalvingi edukaciniai renginiai, tradicinių lopšinių ir žaidimų kursai šeimoms, paskaitos, o svarbiausia – Klaipėdoje gimė analogo Lietuvoje neturintis tarptautinis nematerialaus kultūros paveldo festivalis „Lauksnos“, reprezentuojantis UNESCO saugomus tradicinės kultūros elementus – tradicinius tautų žodines, muzikines kultūros ir liaudies meno šedevrus. Tokio festivalio idėja patikėjo Lietuvos nacionalinei UNESCO komisija ir suteikė šiam renginiui patronažą.

Klaipėda iki šiol turėjo vieną tradicinį tarptautinį folkloro festivalį „Parbėg laivelis“, rengiamą kas antrus metus senamiesčio širdyje. Žinodami, kad šis renginys numatytas 2018 metų liepos 19–22 dienomis, 2017 metų Lietuvos kultūros sostinės programai organizatoriai pasiūlė visiškai naujo festivalio idėją. Džiugu, kad labai palaikant miesto valdžiai ir talkininkaujant etninės kultūros entuziastams „Lauksnos“ tarsi žemčiūgas sumirgėjo Klaipėdos kultūrinėje padangėje. Prūsų kalbos žodis *lauksnos* renginiui pavadinti pasirinktas neatsitiktinai. Šis žodis reiškia dangaus šviesulius, žybsėjimą, o kas jei ne mūsų gyvenimo šviesuliai yra unikali tradicijos, paveldo vertybės, jų pažinimo džiaugsmas – šios šviesos trokšta taurių žmonių protas ir siela.

Išskirtinio turinio festivalis „Lauksnos“ liepos 13–16 dienomis pasiūlė turtingą 25 renginių programą, praskleidusią Lietuvos ir dar 10 užsienio šalių nematerialaus kultūros paveldo tradicijas. Didelis dėmesys skirtas polifoninio dainavimo tradicijų įvairovei pristatyti. Tai ir mūsų, lietuvių, turtas – sutartinės, ir makedonų *glasoečko*, ir latvių burdoninės dainos, ir estų *seto leelo*, ir bulgarų Šopluko regiono archajinė polifonija, ir daugelio itin mėgstamos gruzinių polifoninės dainos bei giesmės. Balkanų energiją atskleidė kroatų, demonstravę *bečarac* dainavimo ir muzikavimo tradiciją. Buvo pamaloninti ir instrumentinės muzikos gerbėjai: atlikėjai iš Azerbaidžano

demonstravo dviejų savo šalies tradicijų grožį – grojimo styginiu muzikos instrumentu *taro* meną bei *mugamo* improvizacijas. Išskirtine kokybe ir profesionalumu žiūrovus stebino tradicinio flamenko atlikėjai. Talentingi flamenko atlikėjai iš Sevilijos surengė koncertus ir pakvietė į dirbtuves šios tradicijos elementams giliau pažinti. „Lauksnų“ sietyne su unikaliomis tradicijomis supažindino „Suitu sievas“ (Latvija), „Sorrōseto“ (Eštija), „Trio Gavrovski“ (Makedonija), „Shavnabada“ (Gruzija), kroatų linksmuoliai „Sinovi Atara“, Azerbaidžano ugningojo muzikavimo meistrai („Araz“) ir Balkanų legendinės Bištricos bobutės bei jų anūkės („Bištrica“). Vakarų ugnis – aišringojo flamenko grupė iš Ispanijos „Arandano Compañia Flamenca“. Atgaiva akims ir sielai tapo Petrykivkos dekoratyvinės tapybos (Ukraina) bei Suitų kultūrinės erdvės moterų rankdarbių (Latvija) tradicijų tęsėjos. Lietuvių sutartinių giedojimo tradiciją pristatė folkloro ansambliai „Trys keturiose“ (Vilnius), „Čiulbutė“ (Ignalina), „Gaštauta“ (Rokiškis), „Kadujo“ (Kaunas), „Laukis“ (Vilnius), „Linago“ (Kaunas), „Poringė“ (Vilnius), „Ratilio“ (Vilnius), „Sasutalas“ (Kaunas) ir „Tatato“ (Vilnius). Su lietuvių kryždirbyšės tradicija ir kryždirbyšės simbolika supažindino muziejininko Dionyzo Varkalio vedamos ekskursijos Klaipėdos kalvyšės muziejuje, kalvio Virgilijaus Mikuckio paroda „Geležinė kryždirbyšė“, menotyrininkės dr. Teresės Jurkuvienės įžvalgos bei talentingiausių lietuvių kryždirbių dirbtuvės festivalio metu vykusiame „Amatų miestelyje“.

Festivalio „Lauksnos“ „Amatų miestelis“ – vienas sėkmingiausių Etnokultūros centro organizuotų tradicinių amatų renginių. Džiugu, kad pirmą kartą rengiamu festivaliu patikėjo ir dalyvauti sutiko patys savičiausi Lietuvos tradicinių amatų meistrai, garbingos nominacijos „Aukso vainikas“, „Sidabro vainikėlis“ laureatai, rekonstruoti ir mažiau garsūs, bet liaudies meno puoselėjimui atsidavę kūrėjai. Kiekvienas nuoširdžiai ir negailėdamas jėgų pristatė ir demonstravo savo puoselėjimus amatus, bendravo su besidominčiais pirkėjais ir smalsuoliais. Ir festivalio svečiai, ir lankytojai, ir turistai susižavėję stebėjo ilgą duonos kepimo procesą, muilo virimą, žalvario papuošalų liejimą, matė, kaip gaminami amuletai iš gintaro, lipdoma iš molio ir žiedžiama kojineis staklėmis, liejamos žvakės, vejamos ir audžiamos juostos, audžiami takai, karpomos užuolaidėlės, drožinėjama, skaptuojamas kryžius, skulptūros, tapoma ant skrynelių, pinama iš vytelių, mezgama, raukiamos naginės, skutinėjami margučiai, kepama duona, tradiciniai „vofeliai“, verdama „kafija“, liejami sūriai, mušamas svieštas, rūkoma žuvis... Tokie amatų renginiai ne tik ugdo kultūros vartotojų skonį, supažindina turistus su Lietuvos amatų savitumu, tačiau

Joninės Klaipėdoje, GARVIS nuotr.

Užgavėnės Klaipėdoje 2017 m. A. Kubaičio nuotr.

Naujametiniai uoštašokiai. GARVIS nuotr.

skatina pasitempti ir vietinius tautodailininkus. Deja, šiuo metu Klaipėdos kraštas, o ypač miestas, negali pasigirti sertifikuotų tradicinių amatininkų skaičiumi. Ši bei kitos problemos buvo palieštos baigiamajame festivalio renginyje – diskusijoje „Tradicija bendruomenei ar bendruomenė tradicijai?“, vykusioje Lietuvos jūrų muziejuje.

Akivaizdu, kad tokio festivalio kaip „Lauksnos“ išties reikėjo ir reikės. Koks platus ir spalvingas saugomų ir saugotinių tradicinių kultūros elementų spektras: išskirtinės pasaulio tautų dainavimo, muzikavimo tradicijos, apeiginis folkloras, saviti amatai ir tradicinio meno retenybės. Verta pamatyti, išgirsti, apčiuopti bei ieškoti geriausių jų derinių rezultato. Tikėkimės, kad „Lauksnos“ taps reguliariai vykstančiu ir visų laukiamu festivaliu.

2017-aisiais klaipėdiečiams šypsojosi sėkmė Lietuvos nacionalinio kultūros centro inicijuotuose konkursuose. Į Klaipėdą parvežtas Lietuvos moksleivių liaudies dailės konkurso „Sidabro vainikėlis“ pagrindinis apdovanojimas – jį laimėjo „Ažuolyno“ gimnazijos moksleivis Arnas Burba. Lietuvos vaikų ir moksleivių – liaudies kūrybos atlikėjų – konkurso „Tramtatulis“ laureatų gretose jau ne vienus metus atsiduria Etnokultūros centro folkloro ansamblių vaikai. Šiame sėkmė šypsojosi smuikininkėms Barborai Bačkutei, Emai Tertelytei iš „Alkiukų“, instrumentinei grupei (Emilija Auškalnytė, Liepa Vozgirdaitė, Aštijus Markauskas, Lukas Gediminas) iš „Kuršiukų“, smuikininkei Liepai Vozgirdaitei iš „Kuršiukų“. Komisiją dainomis sužavėjo Viltė Zavickaitė iš lopšelio-darželio „Vėrinėlis“.

Tautinio kostiumo metais Etnokultūros centrui priklausantys Mažosios Lietuvos tautiniai kostiumai rungėsi Kroatijoje vykusiame tarptautiniame konkurse „Atsinaujinantis paveldas: rekonstruotų tautinių kostiumų apžvalga“. Šiame jau septintą kartą surengtame konkurse dalyvavo ne tik dešimties Kroatijos etnografinių regionų, bet ir kaimyninių tautų regioniniai kostiumai iš Makedonijos, Slovėnijos, Bosnijos ir Hercegovinos, Juodkalnijos, Serbijos bei klaipėdiečių atvežti Mažosios Lietuvos tautiniai kostiumai. Konkurse kostiumai vertinti pagal 2 kategorijas: nominacijos buvo skiriamos už geriausią rekonstruotą Kroatijos regioninį kostiumą ir geriausią kitos šalies tradicinio kostiumo rekonstrukciją. Iš 22 Europos regionų pristatytas 37 kostiumų rekonstrukcijas

Festivalis „Lauksnos“, flamenko šokis. Eglės Sabaliauskaitės nuotr.

vertino tarptautinė komisija, sudaryta iš tautinių kostiumų tyrėjų, ekspertų, etnologų. Mažosios Lietuvos tautiniai kostiumai pelnė garbingą antrąją vietą iš visų rekonstruotų užsienio šalių liaudies kostiumų.

Tautinio kostiumo temai buvo skirtas ir tęstinis Etnokultūros centro projektas „Amatystė“. Sukurta ir įgyvendinta atvirų audimo dirbtuvių programa – vyko amato demonstravimas, mokymai, edukaciniai užsiėmimai. Išaušti reprezentaciniai regiono prijuosčių audiniai, parengta tradicinės krašto tekstilės ekspozicija supažindino miesto gyventojus bei svečius su Mažosios Lietuvos regiono tekstilės bruožais. Projekte dalyvavę amatininkai buvo paskatinti kurti regioninius produktus ir su jais supažindinti miesto svečius, atskleisti regioninį identitetą tradicinių amatų kontekste, o lankytojai tiesiog džiaugėsi atradę unikalų tradicinės lietuvininkų tekstilės pasaulį – siuvinėtus delmonus, skieteliu auštas šimtarastes juostas, kiauraraščius pinikus, kitus subtilius audinius... Projektas bus tęsiamas ir 2018 m. – tai viena iš priemonių Klaipėdos krašto amatams puoselėti bei populiarinti.

Klaipėdos – Kultūros sostinės metai palydėti trunkiais uoštašokiais, kurie tęsėsi iki pat vėlyvo ryto. Tradicinio šokio ritmu keli šimtai etnoentuziastų įžengė į Naujuosius metus, griežiant tradicinių šokių klubų muzikantams iš Klaipėdos, Vilniaus, Kauno, Rygos. Ir tai ne atsitiktinis ar vienkartinis tradicinių šokių renginys. Klaipėda – vienas iš nedaugelio Lietuvos miestų, kur tradicinis šokis gyvuoja kaip įprastas pasilinksminimo, bendravimo būdas, kur šokama ne žiūrovų minioms, ne komisijai, ne kameroms, o sau, savo malonumui. Jau šeši metai kiekvieną ketvirtadienį Etnokultūros centre vyksta tradicinių šokių vakarai – „Vožiniai“, pavadinti senu lietuvininkų tarmės žodžiu, reiškiančiu jaunimo linksmybes, šokius. Pradžią šiai veiklai Klaipėdoje davė Etnokultūros centro projektas „Etnoreidas“. Šis projektas klaipėdiečiams teikia ne tik galimybę šokti tradicinius šokius, bet ir dalyvauti šalies bei užsienio etnochoreografų meistriškumo mokymuose, neofolkloro vakaruose.

Džiugu dėl visų šiame rašinyje paminėtų ir nepaminėtų, bet pernai įvykusių etninės kultūros renginių bei naujienų, o labiausiai dėl to, kad tradicinė kultūra tampa neatsiejama klaipėdiečių gyvenimo dalimi.

BALTŲ VIENYBĖS UGNIES SAŠAUKA TARP PILIAKALNIŲ

DARIUS RAMANČIONIS, BALTŲ VIENYBĖS UGNIES SAŠAUKOS SUMANYTOJAS

Šiaulių gamtos ir kultūros paveldo apsaugos klubas „Aukuras“, el. p. baltai@aukuras.lt

2017 metų rugsėjo 22 dieną, minint baltų vienybę ir įprasminant Piliakalnių metus, tūkstančiai žmonių užkopė ant piliakalnių. Jie aplankė su baltų istorija, kultūra susijusias atmintinas vietas ir ten įkūrė ugnį. Baltų vienybės ugnys sujungė baltų genčių palikuonis bei žemes.

Baltijos jūros rytinėje pakrantėje gyvenančius žmones nuo amžių siejo bendri protėviai, papročiai, giminyštės ryšiai. Baltų (aisčių) gentys kalbėjo ir kalba bendras šaknis turinčiomis kalbomis, jas sieja panaši kultūra bei bendra tūkstantmetė istorija. Baltams dažnai tekdavo ginti savo žemes, savo gyvastį, savo savaštį. Baltai išgyveno, nes jų stiprybė buvo vienybė ir tikėjimas, kad ir kur jie būtų – gimtinėje ar tremtyje.

1236 metų rugsėjo 22 dieną Saulės mūšyje lietuviai sutriuškino Livonijos (Kalavijuočių) ordiną ir parodė ryžtą ginti savo žemę. Tai buvo viena iš pirmųjų didžiųjų baltų genčių pergalių, po kurios priešiškas Livonijos ordinas sunyko. Mūšio išvakarėse buvo duotas ugnies ženklas – „Vienykimės!“ Ugnis ant tolumo kalno – ženklas, kad esame. Ugnies uždegimas vienu metu – vienybė.

2000 metais Lietuvos ir Latvijos seimai Saulės mūšio dieną – rugsėjo 22-ąją paskelbė Baltų vienybės diena. Ši diena tapo gera proga pabrėžti lietuvių ir latvių draugystę, organizuoti bendrus renginius.

2005 metų rugsėjo 22 dieną buvo surengta Baltų vienybės ugnies sąšauka Žemaitijoje tarp Girnikų, Šatrijos ir Sprūdės piliakalnių. Šios sąšaukos pradininkai buvo Šiaulių gamtos ir kultūros paveldo apsaugos klubas „Aukuras“, Žemaičių kultūros draugija, Varnių regioninio parko direkcija. Kitais metais, minint Saulės mūšio 770-ąjį jubiliejų, pakvietėme prie sąšaukos prisijungti daugiau bendruomenių Lietuvoje ir Latvijoje. Vienybės ugnys plėtėsi pereidamos Lietuvos sienas ir jungdamos baltų palikuonių gyvenamas žemes. Sąšauka ištis tapo baltus vienijančiu reiškiniu.

Pasiūlius Lietuvos-Latvijos vienybės draugijai, Vienybės ugnys užkuriamos rugsėjo 22 dieną, 20–21 val. Daugiausia ugnys kuriamos ant piliakalnių įrengtose ugniavietėse. Jei netoliese yra kitų kėlų, ant kurių renkasi bendraminčiai, iškeliamos degančios kartys, iššaunami fejerverkai ar paleidžiami ugnies žibintai, kad visi matytų vieni kitų duodamus ženklus. Skirtingose vietose švenčiama iškilmingai ir išradingai: prisimenamos baltų gentys, jų

kalbos, istorija, papročiai, iškeliamos vėliavos, dainuojama, šokama. Prisimenami ir Rudens lygiadieniui artimų kalendorinių švenčių papročiai.

Dauguma sąšaukos dalyvių praneša, kur bus uždegtos ugnys. Iš gautų duomenų sudaromas sąšaukos žemėlapis, kuriame matosi, kur degė vienybės ugnys ir kas jas uždegė. Žemėlapi lengva surašti interneto paieškos sistemoje įvedus „Baltų sąšauka“ arba adresu <http://www.aukuras.lt/sasauka/>.

Ugnies ženklas ant Girnikų kalno Šatrijos piliakalniui.

Baltų vienybės diena Vilniuje, 2017 m.

Baltų vienybės diena švenčiama iškilmingai ir išradingai.

Ugnies sąšauka and Sprūdės piliakalnio.

Sąšaukos dalyvių kasmet vis daugėja. 2017 metais, minint Piliakalnių metus, Baltų vienybės ugnies sąšauka tapo išskirtiniu renginiu, siejančiu piliakalnius ir bendruomenes. 2017 metais sąšaukos žemėlapyje buvo pažymėta 210 ugnelių. Dėkui visiems, pranešusiems apie dalyvavimą sąšaukoje iš 138 vietų Lietuvoje, 29 vietų Latvijoje, 26 – Gudijoje, 8 – Lenkijoje, 4 – Rusijoje, 2 – Prancūzijoje, po 1 – Ukrainoje, Švedijoje, Vokietijoje ir Italijoje. Uždegusių vienybės ugnis, bet nesiregistravusių žemėlapyje buvo ir daugiau. Dėkui sąšaukos koordinatoriams, pildžiusiems žemėlapi Lietuvoje – Linui Šedvilui, Šarūnui Ašmantui, Sigutei Juozauskaitei, Latvijoje – Saulei Guntai, Lindai Lemhenai, Ingusui Freibergui, Ingai Kapeniecei, Gudijoje – Alesiu Mikusui, visiems, skelbusiems sąšaukos žinią, rėmusiems, telkusiems bendruomenes, užkūrusiems ugnis vardan baltų vienybės.

2017 metų sąšaukos išskirtinis bruožas – sužibę 25 piliakalniai palei Nemuną. Dvigubai daugiau nei pernai vienybės ugnių baltų atmintinose vietose buvo įkurta Gudijoje.

Per 12 metų sąšauka tapo gyva tradicija, savitai palaikoma kiekviename krašte ir įvairiose bendruomenėse. Tikiu, kad ateityje Baltų vienybės ugnys plačiau sužibės prūsų

ir jotvingių atminimo žemėse Lenkijoje, Užnemunės Mažojoje Lietuvoje, galindų žemėse Rusijoje ir visame pasaulyje, kur gyvena baltų ainiai.

2017 metais Baltų vienybės ugnies sąšaukos idėją aktyviai parėmė Etninės kultūros globos taryba. 2017-09-01 raštu Nr. S-146 „Dėl Baltų vienybės dienos Piliakalnių atmintiniais 2017 metais paminėjimo“ kreiptasi į LR Seimo kultūros komitetą, LR Seimo Valstybės istorinės atminties komisiją, LR Seimo laikinąją Etninės kultūros grupę, LR Aplinkos ministeriją, LR Krašto apsaugos ministeriją, LR Kultūros ministeriją, Valstybinę saugomų teritorijų tarnybą, Lietuvos savivaldybių asociaciją, Lietuvos savivaldybių seniūnų asociaciją, Lietuvos šaulių sąjungą, Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungą, 2017-09-18 raštu Nr. S-158 „Dėl Rudens lygiadienio ir Baltų vienybės dienos“ – į Lietuvos savivaldybių švietimo skyrius. Šiais raštais visuomenė pakviešta aktyviai dalyvauti Baltų vienybės ugnies sąšaukoje, prasmingai švęsti kalendorinę Rudens lygiadienio ir Baltų vienybės šventę.

„DRAUGYSTĖS TILTAS“ – NAUJŲ PAŽINČIŲ, DIDELIŲ ATRADIMŲ IR MAŽŲ STEBUKLŲ ŠVENTĖ

ASTA BORUSEVIČIŪTĖ

Hamburgo lituaništinė mokykla „Abécélė“, el. p. ašta_bo@yahoo.de

Kuo gyvena kiti užsienio lietuviai, kaip dirba kitos lituaništinės mokyklos ir ko galima vieniems iš kitų pasimokyti – šio smalsumo skatinami lietuviai kasmet renkasi po Europos lituaništinę mokyklų sąskrydžio „Draugystės tiltas“ vėliava. O ši kasmet plevėsuoja vis kitoje šalyje. Šiais metais birželio 9–11 dienomis ji buvo iškelta Vokietijos Hamburgo mieste.

TAUTINIS KOSTIUMAS SCENOJE, PARODOJE – IR DALYVIŲ DĖVIMAS

Tautinis kostiumas, kaip ir Lietuvoje, taip ir per šįmetį „Draugystės tilto“ susitikimą tapo pagrindine tema, pavadinama „Tautinio kostiumo ABC“. Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC) į Hamburgą atvežė parodą, prištatančią penkių Lietuvos etnografinių regionų tautinius kostiumus. Kai kurie renginio dalyviai pasinaudojo proga pasipuosti

nuosavais tautiniais drabužiais. Puošniai atrodančiųjų buvo matyti ir pirmąjį vakarą scenoje. „Draugystės tilto“ dalyviai šoko, o vėliau ir visus šokdino Hamburgo tautinių šokių kolektyvas „Gintaras“, vadovaujamas Agnetos Rosemann.

POKALBIAI, DIRBTUVĖS IR ŠOKIAI

Kas yra tautinis kostiumas, vaikai geriausiai galėjo sužinoti per pagrindinę šventės dieną – šeštadienį. Tautodailininkės Ramutė Kraujalienė, Vita Babičienė iš Vilniaus krašto tautodailininkų-meno kūrėjų bendrijos ir Sigita Milvidienė iš Lietuvos tautodailininkų sąjungos (LTS) mokė vaikus gaminti ranges, pinti ir aušti juostas. Kartu su Sigita Daciene iš LTS jie mokėsi karpinių meno. Muzikantai iš LNKC pasirūpino, kad ir kojos gautų patrypti, ir lūpos padirbėti – vaikai šoko ratelius ir pūtė skudučius. Į kiemą vaikus viliojo ne tik saulėta diena, bet ir galimybė pašaudyti iš lankų bei

„Draugystės tilto“ paskutinė diena, 2017 m. V. Jocio nuotr.

Ašta Borusevičiūtė (pirma iš dešinės) su Danijos lietuvių bendruomenės nariais, 2017 m. V. Jocio nuotr.

leisti aitvarus.

Kol jaunieji „Draugystės tilto“ dalyviai lankėsi jiems sumanytose dirbtuvėse, jų tėveliai dalyvavo suaugusiesiems skirtoje programoje. Vieni dalyvavo praktiniame seminare „Ugdymas per žaidimus ir šokius“. Šį seminarą vedė svečiai iš Gyvenimo ir tikėjimo instituto – Vilhelmina Raubaitė-Mikelionienė ir Vytautas Salinis. Kam nesinorėjo prakaituoti, skubėjo į diskusiją „Kaip išsaugoti tautinį identitetą svečioje šalyje“. Čia savo patirtimi dalijosi LNKC vadovas Saulius Liausa, Tautinių mažumų departamento direktorė Vida Montvydaitė ir Etninės kultūros globos tarybos vadovas Virginijus Jocys. Diskusiją vedė Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkė Dalia Henke. Po šios diskusijos pranciškonas brolis Paulius kvietė į pokalbį „Žmogiškumo kostiumas“, o sekmadienį – į šv. Mišias.

GEGUŽINĖ PO ĮTEMPTOS DIENOS

Po pokalbių ir dirbtuvių, po ratuotos ekskursijos po Hamburgą ir sočios vakarienės „Draugystės tilto“ dalyviai skubėjo į šeštadienio gegužinę, kuriai vadovavo LNKC komanda. Vakarą prasidėjo pažintimi su visų etnografinių regionų tautiniais drabužiais, kuriuos demonstravo Hamburgo lietuviai. Visi gavo atidžiai klausyti, ką pasakoja dizainerė tekstilinininkė Danutė Keturakienė, ir akylai stebėti, kaip atrodo ir kuo iš kitų išsiskiria skirtingų regionų kos-

tiumai, mat paskui laukė viktorina. O vieno laimėtojo taip ir nebuvo – visos komandos teisingai atsakė į jiems pateiktus klausimus. Gal todėl po to prasidėjusi gegužinė su šokiais ir dainomis buvo tokia smagi. Šoko visi! O visi – tai „Draugystės tilto“ dalyviai iš 11 šalių: Airijos, Islandijos, Norvegijos, Švedijos, Danijos, Šveicarijos, Didžiosios Britanijos, Austrijos, JAV, Turkijos, taip pat Vokietijos.

MAŽI IR DIDELI DŽIAUGSMAI

Trys kasmetinio sąskrydžio dienos, taip ilgai, su meile ruoštos ir lauktos, netruko praeiti. Bet jei ir šventė praėjo, regis, per greitai, tačiau įspūdžiai nugalė atmintyje labai ilgam. Vieniems „Draugystės tiltas“ – tai naujos pažintys ir nauji draugai. O kitiems ši šventė prilygsta stebuklui, kaip antai, vienai dalyvei, kurios aštuonmetė dukra visą laiką priešgyniavo ir nenorėjo puostis močiutės padovanotu tautiniu kostiumu, o prabudusi pirmąjį renginio rytą ir besiruošdama eiti į šventę mamai iškart pasakė tądien be tautinio kostiumo niekur neisianti.

Būtų labai liūdna, jei po trijų dienų „Draugystės tilto“ vėliavą tektų nuleisti visam laikui ir palikti dulkėti spintoje. Tačiau ji ir vėl kitais metais plevėsuos, jau 14-ąjį kartą. Ši kartą visi rinksis pas Danijos Vailės miesto lietuvius.

Pagrindinis renginio rėmėjas – LR švietimo ir mokslo ministerija. Už paramą taip pat dėkojame Vokietijos lietuvių bendruomenei. Renginio svetainė: www.draugystestiltas.com.

APDOVANOTI LIETUVOS TAUTINIO PAVELDO PUOSELĖTOJAI

REGINA VOVERYTĖ-ŠIMKIENĖ

Žemės ūkio ministerija, Kaimo plėtros departamentas, el. p. reginav@zum.lt

Lietuvos tautinis paveldas, atspindintis ilgaamžės tautos vertybes, tradicijas ir vietinį savitumą, yra svarbi priemonė šalies gyvybingumui ir patrauklumui didinti. Galima pasidžiaugti, kad nuo seno protėvių perduodama patirtis tradicinių amatų ir kulinarijos srityse kasmet tampa vis populiarese tarp Lietuvos amatininkų. Siekdama toliau puoselėti ir skatinti šalies tautinį identitetą, Žemės ūkio ministerija 2017 m. gruodžio 18 d. renginyje „10 metų tautinio paveldo atgimimui“ apdovanojo labiausiai pasižymėjusius Lietuvos amatininkus, tradicinių amatų centrus (TAC), taip pat pagerbė aktyviausius tradicinius amatininkus bei tautinio paveldo komisijos ekspertus.

NEEILINIAI METAI

Žemės ūkio ministerijai, besirūpinančiai tautinio paveldo likimu, šie metai – neeiliniai. Renginyje paminėtas tautinio paveldo atgaivinimo dešimtmetis bei pasidžiaugta artėjančio šimtmečio švente. „Labai džiaugiuosi, kad

Žemės ūkio ministerija gali pasirūpinti tautiniu paveldu. Žemės ūkis pirmiausia yra kaimas ir jame gyvenantys žmonės. Kaimo dėka yra išlaikomos mūsų senolių tradicijos. Jos yra be galo svarbios ne tik mūsų pačių identitetui formuoti ir save pažinti, bet kartu ir įvaizdžiui tarp atvykstančiųjų palaikyti“, – sako žemės ūkio ministras Bronius Markauskas.

Nuo 2007 m., kai buvo priimtas Tautinio paveldo produktų įstatymas ir pradėti sertifikuoti tautinio paveldo produktai, Žemės ūkio ministerija sertifikavo iš viso 2946 tautinio paveldo produktus. Didžioji jų dalis (2489 produktai) – tokie tradiciniai gaminiai kaip duona, šakočiai, cepelinai, meduoliai ir t. t., taip pat medžio, gintaro meistrų, kalvių ir kt. dirbiniai. Taip pat sertifikuoti 443 tradicinių veislių augalai, gyvūnai ir jų produktai bei 14 tradicinių paslaugų. Per dešimtmetį pristatytos net 42 tradicinių mokymų programos bei atestuoti 159 tradicinių amatų meistrai.

Tautinio paveldo renginio akimirka, 2017 m. V. Jocio nuotr.

Pasak kultūros ministrės Lianos Ruokytės-Jonsson, šie skaičiai itin džiugina, nes žinodami savo tradicijas galime būti stipresni: „Tauta yra stipri tiek, kiek esame stiprūs žinodami savo šaknis, istoriją ir tradicijas. Todėl tautinio paveldo puoselėjimas ir išsaugojimas privalo būti mūsų prioritetas. Tai ne tik ekonominė ir finansinė galimybė. Čia užkoduoti daug svarbesni dalykai – pametę ryšį su praeitimi, mes neturėsime ateities.“

IŠRINKTI SĖKMINGIAUSIEJI

Lietuvoje tautinio paveldo produktus gamina 630 tradicinių amatininkų ir 127 įmonės. Renginio metu buvo apdovanoti sėkmingiausiai dirbantys šalies amatininkai – jiems skirtos 2000 eurų piniginės premijos. Sėkmingiausiai dirbančio tradicinio amatininko, gaminančio maisto produktus, premijai gauti buvo pateikti 4 kandidatai. Išrinkta Rita Vasiliauskienė, tautodailininkė, profesionali menininkė ir pripažinta tradicinių amatų meistrė, kepanti raugintą duoną. Sėkmingiausiai dirbančio tradicinio amatininko, gaminančio ne maisto produktus, premijai gauti buvo pateikti 17 kandidatų. Apdovanotas Simas Knapkis, laivadirbystės, tradicinio amato puoselėtojas ir nacionalinės ekspedicijos dalyvis, sielininkų valtys „Vytis“ statytojas.

Taip pat renginyje apdovanotas ir sėkmingiausiai dirbantis tradicinių amatų centras – jam skirta 4000 eurų piniginė premija. Šiai premijai gauti buvo pateikti 8 kandidatai, ir iš jų išrinktas Kėdainių tradicinių amatų centras Arnetų name. Per trejus veiklos metus šiame centre buvo sertifikuota 13 tautinio paveldo produktų ir pradėjo dirbti 5 tradiciniai amatininkai.

ŠVIESI ATEITIS

Kėdainių tradicinių amatų centro, įsikūrusio Arnetų name, atstovė pasakoja, kad tautinio paveldo puoselėjimas yra įkvepianti ir ateitį kurianti veikla: „TAC Arnetų name įsikūrė 2015 m. ir nuo to laiko pagyvino Kėdainių rajono gyvenimą. Edukacinės programos, kurias vykdat jau surengta daugiau kaip 2000 užsiėmimų, leido sukurti 5 neformalaus mokymo programas moksleiviams. Jose šiandien dalyvauja 120 amato besimokančių mokinių. Taip pat dėl šio TAC Kėdainiai tapo patrauklesni turistams – jų čia atvyksta net iš Japonijos.“

Žemės ūkio ministras įsitikinęs, kad tautinio paveldo puoselėjimas teigiamus pokyčius gali atnešti visiems Lietuvos rajonams. Svarbu, kad visuomenė nebijotų atsigręžti į praeitį ir pasinaudojusi protėvių pamokomis kurtų šviesią ateitį.

Tautinio paveldo renginio akimirka, 2017 m. V. Jocio nuotr.

DIDĖJANTI SOCIALINIŲ MEDIJŲ REIKŠMĖ

DR. TOMAS PETREIKIS

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas, el. p. petreikišt@gmail.com

Nekomercinių kultūros renginių sėkmingo viešinimo lėšos dažnai yra minimalios arba visiškai nenumatytos. Tinklaveikos visuomenėje yra naujų, pigesnių būdų ir galimybių, kurios skirtingose socialinėse ir amžiaus grupėse yra net efektyvesnės. Organizuojant renginius be pakankamų finansinių išteklių, informacija apie juos dažnai sklaidžiama kryptingai atrenkant auditoriją ir išnaudojant socialines medijas. Socialinių medijų patrauklumą lemia tai, kad turinį sukurti ir jį valdyti nėra sudėtinga. Vertinant socialinių medijų informacinę naudą renginių viešinimui, išskiriami du pagrindiniai aspektai: a) bendruomenės dydis ir b) įsitraukimas. Vis svarbesnis tampa antrasis aspektas, pasireiškiantis komentarais, vertinimais ir dalijimusi informacija.

Lietuvoje populiariausia socialinių tinklų svetainė „Facebook“ ir audiovizualinio turinio dalijimosi svetainė „YouTube“. Kitos socialinių tinklų svetainės „Google+“, „Twitter“, „LinkedIn“ ir „Pinterest“ nėra tokios populiarios, nors daugeliu atvejų interneto naudotojams formaliai suteikiamos galimybės viešinti informaciją ir per šias socialines medijas. Etnografinių regionų metų renginių organizatoriai didžiausią dėmesį skyrė „Facebook“. Vaizdo įrašais „YouTube“ svetainėje dalytasi rečiau. Renginių nuotraukų albumai retais atvejais taip pat buvo skelbiami per „Google+“ ir „Picasa“.

Šioje srityje dar esama neišnaudotų resursų, nors esama ir geros socialinių medijų įdarbinimo praktikos. Tokią praktiką dažniausiai lemia trys priežastys: a) interneto

dienraščių įsijungimas į socialines medijas, b) kryptinga institucijų ir švietimo įstaigų komunikacijos strategija, c) aktyvi pavienių kultūrininkų veikla socialinėse medijose. Daugelis tradicinių žiniasklaidos priemonių turi interneto svetaines, todėl buriant lojalių skaitytojų bendruomenę skaitmeninėje spausdintos informacijos terpėje, tokia informacija galima aktyviai dalytis ir socialinėse medijose. Tokios viešosios komunikacijos strategijos laikosi daugelis interneto dienraščių. Skiriasi tik socialinių paskyrų spektras ir skaitytojų įsitraukimo mastas. Taigi pirmuoju atveju socialinių tinklų svetainėse interneto dienraščiai tik atkartoja anksčiau skelbtą informaciją. Antruoju atveju įvairios institucijos (kultūros centrai, bibliotekos, muziejai, parkai, savivaldybės, bendruomenės ir kt.) ir švietimo įstaigos (darželiai, mokyklos, universitetai) informacinę sklaidą dažniausiai užsitikrina per populiariausias socialines medijas („Facebook“ ir „YouTube“). Taip „įdarbindami“ šias medijas, gerų rezultatų yra pasiekę Lietuvos nacionalinis kultūros centras ir Valstybės saugomų teritorijų tarnybos padalinių direkcijos. Trečiuoju aukščiau minėtu atveju per socialines medijas veikiantys kultūrininkai dažnai neatskiria asmeninės ir viešosios komunikacijos, taiko minimalius profilio viešumo apribojimus. Todėl asmeniniai realūs ir virtualūs ryšiai jiems padeda gana sėkmingai skleisti informaciją apie renginius dalijantis su savo draugais. Tais atvejais, kai institucija neturi kryptingos informacinės sklaidos strategijos socialinėse medijose, tokių asmeninių ryšių indėlis tampa ypač svarbus.

Tomas Petreikis konferencijos Plungės dailės muziejuje metu, 2016 m. V. Jocio nuotr.

LIETUVIŲ ETNINĖ MUZIKA PRADINIAME MUZIKINIAME UGDYME

DR. EIRIMAS VELIČKA

Lietuvos muzikos ir teatro akademija, el. p. eirimasv@yahoo.com

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos leidykla parengė ir netrukus išleis monografiją, kurioje nagrinėjamos metodinės galimybės panaudoti lietuvių etninę muziką pradiniam muzikiniam ugdymui¹. Nors lietuvių liaudies muzika pradinų klasių muzikos dalyko programose nuo seno užima svarbią vietą, tačiau iki šiol trūko sisteminių tyrimų, pagrindžiančių šios muzikos panaudojimo muzikiniam ugdymui svarbą. Knygoje nagrinėjami struktūriniai lietuvių liaudies melodijų ypatumai, ypač archajinio sluoksnio dainų melika ir ritmika.

Monografijoje remiamasi prielaida, kad vaikų muzikalumo raida (ontogeneze) yra tiesiogiai susijusi su muzikinio mąstymo filogeneze, todėl senųjų etninės lietuvių muzikos žanrų (vaikų dainų, dainuojamųjų pasakų intarpų, kalendorinių dainų ir žaidimų, darbo dainų, sutartinių) melodikos struktūrinės savybės yra ypač tinkamos vaikų muzikiniam žodynui formuoti. Akivaizdus senųjų folkloro žanrų intonacinis giminingumas tradicinėms vaikų dainoms bei jų spontaniškoms vokalinėms improvizacijoms. Archajinio folkloro kūriniai savo morfologine sąranga bei muzikinės kalbos ypatybėmis labai primena ankstyvasias vaiko muzikalumo fazes, jie yra itin artimi vaikų psichologijai. Senosioms liaudies dainoms yra būdingos siauros apimties, riboto dermės laipsnių skaičiaus melodijos, kurios ypač parankios pradedant mokyti solfedžiuoti ir skaityti natų raštą. Senųjų dainų ritmika dažniausiai yra trukminio pobūdžio; ji atskleidžia glaudžias muzikos ir kalbos sąsajas. Tai paranki medžiaga vaiko muzikalumui puoselėti, ugdymo požiūriu iki šiol neperandanti savo aktualumo.

Monografija trijų dalių. Pirmoje dalyje aptariama etninės muzikos įtaka žymiausioms Vakarų muzikinio ugdymo sistemoms ir Lietuvos muzikinio ugdymo tradicijoms. Antroje dalyje nagrinėjami struktūriniai lietuvių liaudies dainų muzikinės kalbos aspektai: elementarūs ritminiai ir meliniai dariniai; jais pagrindžiama muzikinio ugdymo metodika. Trečia dalis skirta lietuvių folkloro didaktinėms galimybėms nagrinėti. Keturi šios dalies skyriai yra skirti smulkiosios tautosakos, polifoninių dainų – sutartinių panaudojimo aspektams, muzikinių veiksnių vidinei integracijai, muzikos ir kitų dalykų tarpdisciplininei integracijai. Išvados aptariami ir vertybiniai tradicinio lietuvių folkloro panaudojimo aspektai.

Šiomis prielaidomis bei tyrimais grindžiami ir atnaujinti

pradinų klasių muzikos vadovėliai². Pirmos–ketvirtos klasės vadovėlių, pratybų sąsiuvinii ir mokytojo knygų „Mano muzika“ seriją 2007–2012 m. išleido „Šviesos“ leidykla. Didžiama solfedžiavimui ir natų skaitymui skirtų užduočių medžiagos šiuose vadovėliuose yra grindžiama lietuvių liaudies dainų melodijomis. Tačiau folklorinės medžiagos pateikimas neapsiriboja vien natų rašto mokymu. Visuose vadovėliuose daug dėmesio skiriama pagrindinių kalendorinių švenčių muzikiniam repertuarui – dainoms ir žaidimams. Šiuo požiūriu ypač vykęs trečios klasės vadovėlis. Vadovėliai neapsiriboja vien lietuviška medžiaga, tačiau yra atviri pasaulio muzikos kontekstams. Vadovėliuose lietuvių tradicinė muzika gretinama su pasaulio tradicinės muzikos (Indijos, Afrikos, Japonijos ir kt.) pavyzdžiais, supažindinama su tų šalių muzikos instrumentais, jie lyginami su lietuviškais. Ketvirtokams skirtame vadovėlyje ypač daug dėmesio skiriama muzikavimui. Vaikai skatinami pramokti skambinti kanklėmis (pateikiami svarbiausi akordai ir pirštuočių schemas) ir gitara. Supažindinama su škotišku, bulgarišku ir lietuvišku dūdmaišiais, aprašoma, kaip pasigaminti mėgėjišką dūdmaišį iš tuščio polietileno pieno maišelio ir poros šiaudinių birbynių. Vadovėlyje yra japoniškų, turkiškų, vokiškų, prancūziškų ir kitų tautų dainų.

Tenka apgailestauti, kad ne visi pradinų klasių mokytojai turi pakankamą muzikinį pasirengimą ir geba vesti kokybiškas muzikos pamokas. Kartais išsakoma nuomonė, kad šiuolaikiniai vaikai folkloro nemėgsta. Tačiau darbo su vaikais praktika įrodo ką kita: folklorą vaikai nepaprastai mėgsta, folkloras jiems suteikia naujų patirčių. Veikiausiai folkloro nemėgsta ne vaikai, bet patys mokytojai, stokoiantys etnokultūrinės kompetencijos; jie dažniausiai nesugeba įvertinti ugdomosios muzikinio folkloro vertės, nėra giliau susipažinę su galimybėmis sistemingai panaudoti folklorą. Ne visuomet tinkamai išnaudojamos galimybės muzikuoti: skudučių rinkiniai, tradicinės devynstygės kanklės pradinėse mokyklose vis dar yra retenybė.

Norisi viltis, kad monografija padės giliau suprasti mūsų muzikinį folklorą, paskatins mokytojus domėtis ugdomąja folkloro galia ir platesnėmis galimybėmis jį panaudoti.

¹ Velička, Eirimas. *Lietuvių etninė muzika pradinų klasių muzikinio ugdymo sistemoje*. Vilnius: LMTA, 2017.

² Velička, Eirimas. *Mano muzika: vadovėlis I klasei*. Kaunas: Šviesa, 2007; Velička, Eirimas. *Mano muzika: vadovėlis II klasei*. Kaunas: Šviesa, 2010; Velička, Eirimas. *Mano muzika: vadovėlis III klasei*. Kaunas: Šviesa, 2011; Velička, Eirimas. *Mano muzika: vadovėlis IV klasei*. Kaunas: Šviesa, 2012.

ETNOKULTŪROS RENGINIAI LIETUVOJE: FESTIVALIAI, MUGĖS, AKCIJOS, KONKURSAI

Etninės kultūros globos tarybos informacija

Lietuvoje kasmet vyksta daug renginių, kuriuose galima pajusti etninės kultūros dvasią. Šiuo straipsniu supažindinama su tais renginiais, kuriuos Etninės kultūros globos tarybos ir regioninių etninės kultūros globos tarybų ekspertai yra įvertinę kaip brandžiausius – turinčius galias tradicijas, nepriekaištingai organizuojamus, kūrybingai atskleidžiančius etninės kultūros gelmę, suburiančius gausią bendruomenę arba patraukiančius dėmesį nauju požiūriu į etninę kultūrą. Daugelis iš jų patenka į Etninės kultūros globos tarybos specialistų sudarytą renginių sąrašą, kuris siunčiamas Lietuvos radijui ir televizijai, rekomenduojant į šiuos renginius atkreipti didesnę dėmesį. Kiti yra tiesiog tarybos pastebėti ir įvertinti padėkomis, garbės raštais, rekomendacijomis. Šiuose etnokultūros renginiuose tikrai verta apsilankyti, o akcijose verta dalyvauti!

„AUKSO VAINIKAS“ IR KITOS NOMINACIJOS

Sausio 6-ąją, Trijų karalių dieną, kasmet paskelbiami ir simboliniais aukso vainikais karūnuojami geriausi metų liaudies menininkai. Tryliktus konkurso gyvavimo metus skaičiuojantis parodų ciklas „Aukso vainikas“ sumanytas siekiant išsaugoti vertingiausius tradicinės lietuvių liaudies dailės bruožus šiandienos kultūroje, paskatinti visų dailės šakų kūrėjus dažniau ieškoti įkvėpimo senosiose tradicijose, drąsiai, savaip jas interpretuoti ir kurti. Kasmet apie 500 tautodailininkų pristato savo kūriniių kolekcijas visuomenei. Savo svarba „Aukso vainikui“ nenusileidžiantis kitas Lietuvos nacionalinio kultūros centro organizuojamas įvykis – Lietuvos moksleivių liaudies dailės konkursas „Sidabro vainikėlis“. Platesnė informacija: www.lnkc.lt.

UŽGAVĖNĖS

Užgavėnės – tradicinė kalendorinė šventė, kurią, išvadydama žiemą iš kiemo, švenčia visa Lietuva: ir mieste, ir kaime kaukėti persirengėliai lanko kaimynus, degina žiemos vargus simbolizuojančią Morę, valgo blynus. Tačiau dvi Lietuvos vietovės garsėja ypatingu Užgavėnių šventimu – tai nepertraukiamas ir ypač turtingas žemaitiškas šventės tradicijas išlaikę Plateliai ir nepaprastai gausius dalyvių būrius sukviečiančios Rumšiškės. Pagrindinis Užgavėnių rengėjas Plateliuose yra Žemaitijos nacionalinis parkas (<http://zemaitijosnp.lt>), Rumšiškėse – Lietuvos liaudies buities muziejus (<http://www.llbm.lt>).

VILNIAUS KAZIUKO MUGĖ

Iš sostinėje vykstančių tradicinių švenčių ryškiai išsiskiria Kaziuko mugė. Ji kilusi iš šventojo Kazimiero pagerbimo procesijų, rengiamų nuo 1604 metų. Dabar tai tikras visos Lietuvos amato meistrų suvažiavimas. Kiekvienais metais kovo pirmosiomis dienomis jie užplūsta Vilniaus gatves, džiugindami tradiciniais dirbiniais ir kūrybiškomis naujovėmis. Tęsdama šimtmečių tradicijas, džiugindama unikaliomis vilnietiškomis verbomis, mugė yra tapusi Vilniaus simboliu ir visos Lietuvos etnokultūrinį gyvenimą nušviečiančiu įvykiu. Platesnė informacija: <http://www.etno.lt/kaziuko-muge>.

ŠAKTARPIŠ RUSNĖJE IR ŽIOBRINĖS NERINGOJE

Į įdomius pavasario renginius vilioja Mažoji Lietuva. Pavasario potvynio metu Rusnė kviečia į Šaktarpio šventę. Joje pristatoma potvynių ir žvejybos istorija, žvejai iš valčių pardavinėja šviežią žuvį, vyksta venterinių valčių varžybos. Paragauti žuvienės, keptos ir rūkytos žuvies bei pasidairyti po šventės metu veikiančią blusūrgių suguža galybę žmonių, norinčių aplankyti salą unikaliu metu – per potvynį. Daugiau informacijos: <http://salarusne.lt>.

Žiobriams plaukiant iš Baltijos jūros neršti upėmis aukštyn, Nida kviečia į Žiobrines. Tai neeilinis renginys, užburiantis savo žvejiška dvasia ir puikiu žuvies skoniu! *Idomiausias momentas* – žiobrio kepimas specifiniu Kuršių nerijos žvejams būdingu būdu. Šventės programoje – mokomieji kūrybiniai užsiėmimai, žuvies kepimas pagal autentiškus receptus, tradiciniai žaidimai visai šeimai, žygis po Nidą. Organizatorius – Nidos kultūros ir turizmo informacijos centras „Agila“, plačiau: <http://www.visitneringa.com>.

FESTIVALIS „SKAMBA SKAMBA KANKLIAI“

Tai seniausias folkloro festivalis Lietuvoje ir vienas iš nedaugelio autentiško folkloro muzikos festivalių Europoje. Organizuojamas nuo 1973 metų. Tradiciškai vyksta paskutinį gegužės savaitgalį. Festivalio programoje – sutartinių vakaras, vaikų folkloro diena, pasidainavimų vakaras, naktišokiai, kaimo giesmininkų valanda, sekmadienio koncertai Vilniaus senamiesčio kiemuose, nakties muzikos koncertai. Festivalis turėjo ir tebeturi žymų poveikį visam lietuvių folkloro judėjimui, buvo ir yra svarbi mūsų etninės kultūros sklaidos bei plėtros dalis. Organizatorius – Vilniaus etninės kultūros centras. Festivalio svetainė: www.ssk.lt.

TARPTAUTINIS FOLKLORO FESTIVALIS „ATATARIA LAMZDŽIAI“

Atsišaukiant „Skamba skamba kankliams“, birželio pradžioje rengiamas tarptautinis folkloro festivalis „Atataria lamzdžiai“ Kaune. Rengėjas – Kauno tautinės kultūros centras. Platesnė informacija: www.ktkc.lt.

TARPTAUTINIS FOLKLORO FESTIVALIS „BALTICA“

Tarptautinis folkloro festivalis „Baltica“, nuo 1987 m. Lietuvos iniciatyva tarpvalstybinio susitarimu pamečiui organizuojamas trijose Baltijos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Festivalis skiriamas pasaulio tautų tradicijų įvairovei pažinti. Pristatomas autentiškas folkloras, natūraliai besitęsiančios arba rekonstruotos istorinės skirtingų tautų kultūros tradicijos: dainos, šokiai, instrumentinė muzika, taip pat papročiai, amatai, nacionalinė virtuvė. Festivalyje dalyvauja didžiulis būrys folkloro atlikėjų iš viso pasaulio. Šis renginys – unikali proga susipažinti su viso pasaulio autentiškais folkloro kūriniais. Festivalio rengėjas Lietuvoje – Lietuvos nacionalinis kultūros centras. Festivalio svetainė: <http://baltica.lnkc.lt>.

LIETUVOS VAIKŲ IR MOKSLEIVIŲ – LIAUDIES KŪRYBOS ATLIKĖJŲ – KONKURSAS „TRAMTATULIS“

Tai vienas iš svarbiausių Lietuvos etnokultūros vandeniu sujūdinančių įvykių. Šis konkursas padeda atrasti neeilinių gabumų dainuojančius, grojančius, tarmiškai pasakojančius vaikus ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir atokiausiuose Lietuvos miesteliuose bei kaimuose. „Tramtatulis“ rengiamas trimis ratais: vietiniu, regioniniu ir visos šalies lygiu. 2017 metais vietiniuose „Tramtatulio“ ratuose dalyvavo per 1000 vaikų, regioniniuose – 639, į respublikinį turą atrinkti 242 vaikai. Daugiau informacijos – www.lnkc.lt.

RESPUBLIKINĖS ŽIRGŲ SPORTO IR TRADICINĖS KULTŪROS ŠVENTĖ „BĖK, BĖK, ŽIRGELI“

Renginys vyksta Niūronyse (Anykščių r.), „Arklis“ muziejuje pirmą birželio šeštadienį. Šiuo renginiu siekiama populiarinti žirgų sportą, kelti sportinį meistriskumą, išaiškinti stipriausius šalies raitelius bei pajėgiausius žirgus, taip pat suaktualinti etnokultūroje galias tradicijas turinčią žirgo ir žmogaus bendrystę. Šventės programoje – pažintis su tradicinėmis lietuviškomis žirgų veislėmis, tautinio paveldo ir amatų mugės, teatralizuoti žirgų sporto konkūrai ir pasirodymai, parodos, koncertai, žygiai su žirgais. Rengėjas – Arklis muziejus. Šventės svetainė: <http://www.bekzircgeli.lt>.

RASOS / JONINĖS

Per Rasas arba Jonines – trumpiausią metų naktį – visoje Lietuvoje, daugybėje sodybų dega laužai, pinami vainikai, kupoliaujama, voliojamasi rasoje. Tačiau yra keletas vietų, kuriose švęsti Rasas pagal visas senąsias tradicijas susirenka ypač gausus būrys žmonių. Vilniuje – tai Verkių parkas (<http://www.pavilniai-verkiai.lt>), Dzūkijoje – Merkinė (prie Jonionių akmenų; www.kukumbalis.lt), Aukštaitijoje – Kernavė (<http://www.kernave.org>), Mažajoje Lietuvoje – Rambyno kalnas (<http://pagegiukc.lt>), Klaipėdos Jono kalnelis (<http://etnocentras.lt>), Žemaitijoje – Plateliai (www.znp.lt). Šiose vietose per Rasas laukiamas kiekvienas, trokštantis pajusti tikrąją Rasų šventės dvasią.

TARPTAUTINIS FOLKLORO FESTIVALIS „TEK SAULUŽĖ ANT MARAČIŲ“

Birželio pabaigoje verta apsilankyti Neringoje vykstančiame festivalyje „Tek saulužė ant maračių“, suburiančiame Lietuvos ir užsienio tradicinio bei modernaus folkloro ansamblius. Kasmet pasirenkant vis naują festivalio temą, festivalio siekis išlieka tas pats – per etninę kultūrą ieškoti atsakymo į egzistencinius klausimus: žmogaus gyvenimo prasmės, pasaulio harmonijos, žmonių bendruomenės darnos. Žavintis festivalio bruožas – pastangos nukelti folklorą nuo scenos ir įkurdinti natūralioje, autentiškoje aplinkoje, kurią gali pasiūlyti Kuršių nerija. Organizatorius – Nidos kultūros ir turizmo informacijos centras „Agila“. Informacija: www.visitneringa.com.

SENŪJŲ TRADICIJŲ IR SUNKIOSIOS MUZIKOS FESTIVALIS „KILKIM ŽAIBU“

Šis festivalis dunda vieną iš birželio savaitgalių Šiaurės ar Vakarų Lietuvoje, pastaruoju metu – Žemaitijoje, prie Lūkšto ežero. Tai neramos ir maištingos sielos festivalis, tiesiantis tiltus tarp tradicijų ir šiuolaikinio alternatyvaus tamsiojo meno. Organizatorius – klubas „Pikuolis“. Festivalio svetainė: <https://www.kilkimzaibu.com>.

GYVOSIOS ISTORIJOS FESTIVALIS „JOTVOS VARTAI“

Baigiantis pirmajam vasaros mėnesiui Alytaus apylinkėse Dzūkijoje griaudi senųjų amatų, archajinės muzikos ir karybos festivalis „Jotvos vartai“. Jis dedikuojamas jotvingių genties atminimui. Vaikams tai yra gyvosios istorijos pamoka. Renginio dalyviai – įvairūs atkuriamosios istorijos, karybos paveldo, eksperimentinės archeologijos klubai, muziejai, edukacinės įstaigos, muzikos kolektyvai, pavieniai amatininkai, muzikantai. Rengėjas – VšĮ „Argostudija“. Festivalio svetainė: <http://www.jotvosvartai.lt>.

AKCIJA „TAUTIŠKA GIESMĖ APLINK PASAULĮ“

Liepos 6 d. lygiai 21 val. vietos laiku lietuviai visame pasaulyje gieda „Tautiška giesmė“. Idėja visiems kartu vienu metu giedoti savo šalies himną gimė 2009-aisiais.

„Tūkstantmečio odisejai“ pakvietus, „Tautiška giesmė“ kelioms akimirksmiams simboliškai sujungė ir suvienijo po visą pasaulį pabirusius lietuvius. Ši iniciatyva, palaikoma pavienių žmonių ir aktyvių bendruomenių, jau tapo mūsų laikų tradicija ir neatsiejama lietuvių ir Lietuvą mylinčių žmonių gyvenimo dalimi. Akcijos svetainė: <http://www.tautiskagiesme.lt/>.

TARPTAUTINIS EKSPERIMENTINĖS ARCHEOLOGIJOS FESTIVALIS „GYVOSIOS ARCHEOLOGIJOS DIENOS KERNAVĖJE“

Šis festivalis organizuojamas minint Mindaugo karūnavimą liepos 6–8 dienomis senojoje Lietuvos sostinėje Kernavėje. Tai puiki proga susipažinti su atkurtais priešistorės, ankstyvųjų viduramžių amatais ir gyvenimo būdu. Festivalio lankytojai gali pamatyti ir išgirsti, kaip buvo gaminami archajiški įrankiai, lipdomi ir žiedžiami puodai, siuvami rūbai, gaminami papuošalai ir įrengiami būstai. Kasmet vyksta viduramžių kariauninkų kovos, viduramžių juokdary ir budelių pasirodymai, konkursai ir žaidimai. Koncertuoja senosios muzikos ansambliai. Paštaraisiais metais senovinius amatus demonstruojantys amatininkai festivalio metu apsi-gyvena rekonstruotuose XIII–XIV a. viduramžių Kernavės amatininkų namuose, dirbtuvėse, ūkiniuose paštatuose ir kiemuose. Rekonstruotojai susirenka iš Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos, Lenkijos, Rusijos, Vokietijos, Vengrijos, Norvegijos. Rengėjas – Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcija (<http://www.kernave.org/>).

SUTARTINIŲ ŠVENTĖ „SUTARJĖLA“

Jau tapo tradicija vasarą susibėgti visoms Lietuvos sutartinių giedotojoms. Pirmoji sutartinių šventė buvo surengta 2006 m. Kupiškyje. Nuo tada ji įvairiais pavadinimais keliauja po Aukštaitiją: 2007 m. vyko Biržuose, 2008 m. – Rokiškyje, 2009 m. – Kupiškyje, 2010 m. – Pasvalyje, 2011 m. – Zarasuose, 2012 m. – Švenčionyse, 2013 m. – Ukmergėje, 2014 m. – Anykščiūose, 2015 m. – Panevėžyje, 2016 m. – Ignalinoje. Paštaruoju metu įsitvirtino šventės pavadinimas – „Sutarjėla“. Aukštaičių nematerialaus kultūros paveldo perlas – tūkstantmetės sutartinės yra itin svarbus prigimtinės kultūros palikimas. Keliaujančio projekto tikslas – puoselėti ir prisidėti prie Aukštaitijos dainuojamųjų, šokamųjų bei instrumentinių sutartinių tradicijos, kuri 2010 m. buvo įrašyta į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą, išsaugojimo.

ŽEMAIČIŲ ETNOMUZIKAVIMO IR TRADICINIŲ AMATŲ VASAROS KURSAI

Šie kursai jau tapo unikaliu Žemaitijos regiono ir Kelmės krašto etninės kultūros bei nematerialaus kultūros paveldo puoselėjimo reiškiniu, reikšmingu visiems, besidomintiems etnine kultūra. Lietuvos muzikos akademijos mokslininkų ir Kelmės krašto entuziastų iniciatyva 1988 metais Kelmėje buvo surengti pirmieji kankliavimo kursai. Prisijungus Romuvos stovyklai, šie kursai išaugo, tapo kultūros reiškiniu, populiariančiu senąją baltų pasaulėjautą, etninį muzikavimą, tradicinius amatus. Paskaitas vasaros kursų metu skaito, savo tiriamuosius mokslo darbus ir leidinius prištato etninę kultūrą tyrinėjantys mokslininkai, praktinius etnomuzikavimo užsiėmimus veda ir tradicinių amatų technologijų moko etnomuzikologai, liaudies muzikantai, Žemaitijos regiono tradicinių amatų meistrai. Kursus rengia Kelmės kultūros centras. Informacija apie renginį: <http://kelmeskc.lt>.

TARPTAUTINIS NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO FESTIVALIS „LAUKSNOS“ KLAIPĖDOJE

2017 metais pirmą kartą įvykęs festivalis „Lauksnos“ (prūsų kalba – šviečiančiosios, šviesuliai) susilaukė gerų įvertinimų, tad planuojama jį rengti ir ateityje kas antrus metus. Tai tarptautinis nematerialaus kultūros paveldo festivalis, reprezentuojantis UNESCO saugomus tradicinės kultūros elementus – tradicinės tautų žodinės, muzikinės kultūros, liaudies meno šedevrus. Jo metu pristatomos tik UNESCO saugomo nematerialaus kultūros paveldo žodinės kūrybos tradicijos, raiškos formos, tradiciniai amatai, tiesiogiai ir netiesiogiai akcentuojamos aktualios kultūros paveldo apsaugos problemos bei galimybės. Festivalio tikslas – pateikti žiūrovams platų saugomų ir saugotinių tradicinės kultūros elementų spektrą – nuo unikalių lietuvių, latvių, setų, makedoniečių, gruzinų polifonijos formų iki ispanų flamenko, kroatų energingojo muzikavimo ar bulgarų Bištricos apeiginio dainavimo ir šokio. Festivalio rengėjas – Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras. Festivalio svetainė: www.lauksnos.lt.

TARPTAUTINĖ TRADICINIŲ ŠOKIŲ VASAROS STOVYKLA

Vasarai persiritus į antrąją pusę, etnokultūros mėgėjus, ypač – mėgstančius šokti, sukviečia tarptautinė tradicinių šokių vasaros stovykla, keliaujanti iš vienos Lietuvos vietos į kitą. Ši stovykla – puiki proga išmokyti tradicinių lietuviškų šokių, susipažinti su kitų pasaulio kraštų šokių tradicijomis, pasimokyti muzikuoti ir pabūti bendraminčių būryje. Organizatorius – Lietuvių etninės kultūros draugijos tradicinių šokių klubas. Informacija: <http://www.etnokultura.lt/lt/informacija-apie-draugija/tradiciniu-sokiu-klubas>.

GYVOSIOS ARCHEOLOGIJOS ŠVENTĖ „SENUJŲ AMATŲ DIENOS NERINGOJE“

Rugpjūčio pradžioje pajūrio gyventojus ir svečius kasmet pradžiugina gyvosios archeologijos šventė „Senųjų amatų dienos Neringoje“. Tai gyvas muziejus po atviru dangumi: veikia amatininkų dirbtuvės, žvanga darbo įrankiai, verda kūrybinis procesas, o viską persmelkia edukacinė dvasia. Nidos prielaukos aikštėje įkurtuose „Keturių vėjų“ kaimeliuose dvi dienas iš eilės senuosius amatus demonstruoja įgudę meistrai, muziejininkai ir entuziastai, į Nidą atvykę iš visos Lietuvos. Platesnė informacija: www.neringosmuziejai.lt.

BALTIŠKOSIOS KULTŪROS FESTIVALIS „MĖNUO JUODARAGIS“

Paskutinįjį vasaros savaitgalį etninės kultūros mėgėjus sušaukia didžiausias savitos muzikos ir šiuolaikinės baltų kultūros festivalis „Mėnuo Juodaragis“. Tai vienas seniausių ir unikaliausių vasaros renginių Baltijos regione. Net keturias dienas lankytojus džiugina rinktiniai Lietuvos ir užsienio kolektyvų koncertai bei itin turtinga kultūrinė šventės programa. Greta muzikinių koncertų savo gebėjimus rodo geriausi senųjų amatų meistrai, rengiamos edukacinės paskaitos, baltiškų tradicijų apeigos, kino peržiūros, ekologinio meno parodos, pažintiniai žygiai, sporto turnyrai, teatro vaidinimai, vakaronės, užsiėmimai vaikams ir įvairios pramogos – čia smagios veiklos sau randa ir didelis, ir mažas.

Puiki, draugiška aplinka visada garantuoja nepamirštamus potyrius ir nepakartojamą galimybę patekti į savitą magišką pasaulį, tiesiogiai patirti gyvąją baltišką savaštį. Festivalį rengia leidykla „Dangus“. Festivalio svetainė: www.mjr.lt.

AKCIJA „VISA LIETUVA ŠOKA“

Jau kelinti metai rugsėjo pradžioje ši akcija vyksta centrinėse miestų ir miestelių erdvėse. Organizuojami ir didesni akcijos renginiai, pavyzdžiui, 2017 metais tokių būta Katedros aikštėje Vilniuje, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus kiemelyje Klaipėdoje, J. Basanavičiaus aikštėje Marijampolėje, prie Anykščių kultūros centro, Utenos kultūros centro kieme, prie Šilalės tvenkinio tilto, Kaišiadorių kultūros centre, centrinėje aikštėje Skuode, seniūnijos aikštėje Telšiuose, Betygalos miestelio aikštėje ir kituose etnografinių regionų centruose.

Vienas iš svarbiausių akcijos tikslų – įtraukti į liaudies šokio sūkurį kuo daugiau žmonių ir pasiekti, kad šokis būtų ne tik matomas scenoje, bet ir kiekvienam prieinamas, išbandytas, pamėgtas.

Akcijos iniciatorius – Lietuvos nacionalinis kultūros centras. Apie akciją plačiau: <http://lnkc.lt>.

TARPTAUTINIS TRADICINIO IR ŠIUOLAIKINIO FOLKLORO FESTIVALIS „SUKLEGOS“

Kasmet rudenį Kaune vykstančių „Suklegų“ moto – „Šiuolaikinis žvilgsnis į folklorą“. Šiame festivalyje muzikuoja įvairių muzikinių stilių grupės, kurias jungia vienija ryšys su etnine kultūra. Renginio dalyvių muzika apibūdinama labai įvairiai: intelektualusis folkloras, postfolkloras, folkdžiazas, modernusis folkloras, *world music*, *new age*. Dalyvauti festivalyje kviečiami gerai žinomi šios srities muzikantai, kompozitoriai ir nauji atlikėjai, jaunimo grupės. Renginio tikslas – padėti atsigręžti į savo tautos kultūrą ir iš naujo atrasti folklorą. Festivalio organizatorius – Kauno etninės veiklos klubas. Festivalio svetainė: www.suklegos.lt.

TARPTAUTINIS INSTRUMENTINIO FOLKLORO FESTIVALIS „GRIEŽYNĖ“

Griežyne vadinamas smuikas, vienas iš pagrindinių liaudies muzikos instrumentų. Taip pat pavadintas kas antrus metus vykstančio festivalio tikslas yra supažindinti Lietuvos visuomenę su įvairių tautų liaudies muzikantais, jų instrumentais ir tradicine muzika, o svečiams pademonstruoti autentišką mūsų muzikavimo tradiciją. Per 14 metų žiūrovams jau yra groję Lietuvos, Latvijos, Estijos, Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos, Lenkijos, Suomijos, Anglijos, Švedijos, Norvegijos, Danijos, Peru, Airijos, Velso, JAV, Italijos, Japonijos, Irano, Turkijos, Kinijos, Vengrijos ir kitų šalių muzikantai. „Griežynė“ – ne tik koncertai, bet ir instrumentų ar muzikantų fotografijų parodos, folkloro dirbtuvių, dalijimasis dokumentine etnografinė medžiaga, papročiais, instrumentų gamybos žiniomis, susitikimai su gamintojais ir muzikantais. Rengėjai – instrumentinio folkloro entuziastai Algirdas Klova ir Arūnas Lunys. Apie festivalį: <http://www.lnkc.lt/griezynes>.

BALTŲ VIENYBĖS UGNIES SAŠAUKA

Ši akcija vyksta jau keletą metų. Rugsėjo 22 d. 20–21 val. baltų kultūros puoselėtojai ir gerbėjai buriasi ant piliakalnių bei kitose su baltų istorija susijusiose vietose ir uždega simbolinę ugnį, skirtą Baltų vienybei bei kalendorinio rudens lygiadieniui pažymėti. Baltų vienybės dienos paminėjimo pagrindas – pergalė Saulės mūšyje 1236 m. Tai viena iš pirmųjų baltų genčių didžiųjų pergalių, kai kunigaikščio Vykinto vedama jungtinė kariuomenė sutriuškino Livonijos (Kalavijuočių) ordiną ir parodė ryžtą ginti savo žemes. 2000 metais Lietuvos ir Latvijos seimai Saulės mūšio minėjimo dieną (rugsėjo 22-ąją) paskelbė Baltų vienybės diena (latv. *Baltu vienības diena*), kuri Lietuvoje tapo atmintina diena, o Latvijoje – valstybine švente. Ši diena tapo gera proga broliškų lietuvių ir latvių tautų draugystei, bendriems renginiams. Paštaraisiais metais akcija išsiplėtė – Baltų vienybės laužai degami ne tik Lietuvoje ir Latvijoje, bet ir visame pasaulyje, kur gyvena baltų kultūrą branginantys žmonės. Akcijos iniciatorius – Šiaulių gamtos ir kultūros paveldo apsaugos klubas „Aukuras“. Plačiau apie akciją: <http://www.aukuras.lt/sasauka/>.

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

2017 m. gruodžio 12 dieną Lietuvos Respublikos Seimas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 6¹ straipsnio 9 dalimi, patvirtino naujos sudėties Etninės kultūros globos tarybą.

DALIA URBANAVIČIENĖ –

Etninės kultūros globos tarybos pirmininkė, į Tarybą išrinkta Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungos teikimu, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos ir Lietuvos edukologijos universiteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė.

RŪTA ŽARSKIENĖ –

į Tarybą išrinkta Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto teikimu, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Tautosakos archyvo skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė.

RASA PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ –

į Tarybą išrinkta Lietuvos istorijos instituto teikimu, Lietuvos istorijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė.

JONAS RUDZINSKAS –

į Tarybą išrinktas Lietuvos tautodailininkų sąjungos teikimu, Lietuvos tautodailininkų sąjungos pirmininkas.

JONAS VAIŠKŪNAS –

į Tarybą išrinktas Lietuvių etninės kultūros draugijos teikimu, Molėtų krašto muziejaus Etnografinės sodybos ir dangaus šviesulių štebyklos vedėjas, Aukštaitijos regioninės etninės kultūros globos tarybos narys.

JUOZAS ŠORYS –

į Tarybą išrinktas Lietuvos kraštotyros draugijos teikimu, Lietuvos nacionalinio kultūros centro žurnalo „Liaudies kultūra“ vyresnysis redaktorius.

NIJOLĖ BALČIŪNIENĖ –

į Tarybą išrinkta Lietuvos ramuvų sąjungos teikimu, Seimo nario padėjėja, Lietuvos ramuvų sąjungos narė.

VYTAUTAS ALIŠAUSKAS –

į Tarybą išrinktas Lietuvių katalikų mokslo akademijos teikimu, Vilniaus universiteto docentas, humanitarinių mokslų daktaras.

DAIVA VYČINIENĖ –

į Tarybą išrinkta Lietuvos muzikos ir teatro akademijos teikimu, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesorė, Etnomuzikologijos katedros vedėja, humanitarinių mokslų daktarė.

LINA PETROŠIENĖ –

į Tarybą išrinkta Klaipėdos universiteto teikimu, Klaipėdos universiteto docentė, Baltų filologijos katedros vyriausioji mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė.

KRISTINA KUPRYTĖ –

į Tarybą išrinkta Šiaulių universiteto teikimu, Šiaulių 1-osios muzikos mokyklos mokytoja.

DALIA SENVAITYTĖ –

į Tarybą išrinkta Vytauto Didžiojo universiteto teikimu, Vytauto Didžiojo universiteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė.

EMILIJA ALMA SAKADOLSKIS –

į Tarybą išrinkta Lietuvos edukologijos universiteto teikimu, Lietuvos edukologijos universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Vilniaus universiteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė.

VIOLETA REIPAITĖ –

į Tarybą išrinkta Lietuvos liaudies buities muziejaus teikimu, Lietuvos liaudies buities muziejaus direktorė.

LORETA SUNGAILIENĖ –

į Tarybą išrinkta Lietuvos nacionalinio kultūros centro teikimu, Lietuvos nacionalinio kultūros centro Etninės kultūros skyriaus Folkloro poskyrio vyriausioji specialistė, humanitarinių mokslų daktarė.

MILDA RIČKUTĖ –

į Tarybą išrinkta Vilniaus etninės kultūros centro teikimu, Vilniaus etninės kultūros centro direktorė.

ZITA MACKEVIČIENĖ –

į Tarybą išrinkta Aukštaitijos regioninės etninės kultūros globos tarybos teikimu, Utenos rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė, Aukštaitijos regioninės etninės kultūros globos tarybos pirmininkė.

ONA DROBELIENĖ –

į Tarybą išrinkta Dzūkijos (Dainavos) regioninės etninės kultūros globos tarybos teikimu, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos vyr. specialistė, Dzūkijos (Dainavos) regioninės etninės kultūros globos tarybos pirmininkė.

RIMA VASAITIENĖ –

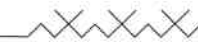
į Tarybą išrinkta Suvalkijos (Sūduvos) regioninės etninės kultūros globos tarybos teikimu, Zanavykų muziejaus direktorė, Suvalkijos (Sūduvos) regioninės etninės kultūros globos tarybos pirmininkė.

VIRGINIJUS JOCYS –

į Tarybą išrinktas Žemaitijos regioninės etninės kultūros globos tarybos teikimu, Žemaitijos regioninės etninės kultūros globos tarybos narys.

VILMA GRIŠKEVIČIENĖ –

į Tarybą išrinkta Mažosios Lietuvos regioninės etninės kultūros globos tarybos teikimu, Šilutės savivaldybės administracijos kultūros skyriaus vedėja, Mažosios Lietuvos regioninės etninės kultūros globos tarybos pirmininkė.

**AUKŠTAITIJOS REGIONINĖS ETNINĖS
KULTŪROS GLOBOS TARYBOS NARIAI**

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
1.	Zita Mackevičienė, Aukštaitijos tarybos pirmininkė	Utenos r. savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė	Utenos r. savivaldybė
2.	Giedrė Šukytė	Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyr. specialistė	Aukštaitijos nacionalinio ir Labanoro regioninio parko direkcija
3.	Audronė Pajarskienė	Anykščių r. savivaldybės administracijos vyr. specialistė turizmui ir kultūrai	Anykščių r. savivaldybė
4.	Lina Vireliūnienė	Biržų r. savivaldybės Kultūros ir sporto skyriaus vedėja	Biržų r. savivaldybė
5.	Rasa Juodagalvienė	Ignalinos rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyr. specialistė	Ignalinos r. savivaldybė
6.	Rasa Libienė	Jonavos krašto muziejaus etnokultūros specialistė	Jonavos r. savivaldybė
7.	Erika Šivickaitė	Joniškio r. savivaldybės Kultūros ir viešųjų ryšių skyriaus vyr. specialistė	Joniškio r. savivaldybė
8.	Nijolė Adukonienė	Kaišiadorių krašto muziejaus vyriausioji fondų saugotoja, etnologė	Kaišiadorių r. savivaldybė
9.	Jolanta Balnytė	Kauno r. Ramučių kultūros centro etnokultūros specialistė	Kauno r. savivaldybė
10.	Kęstutis Stadalnykas	Kėdainių r. savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėjo pavaduotojas	Kėdainių r. savivaldybė
11.	Alma Pustovaitienė	Kupiškio kultūros centro etnografė	Kupiškio r. savivaldybė
12.	Jonas Vaiškūnas	Molėtų krašto muziejaus Etnografinės sodybos ir dangaus šviesulių stebėklos vedėjas, dienraščio www.alkas.lt vyr. redaktorius	Molėtų r. savivaldybė
13.	Lina Vilienė	Panevėžio kraštotyros muziejaus Etninės kultūros skyriaus vedėja	Panevėžio miesto savivaldybė
14.	Remigijus Vilys	Panevėžio rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyr. specialistas	Panevėžio r. savivaldybė
15.	Vitutė Povilionienė	Pasvalio krašto muziejaus direktorė	Pasvalio r. savivaldybė

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
16.	Petras Blaževičius	Rokiškio rajono savivaldybės administracijos Kultūros, turizmo ir ryšių su užsienio šalimis skyriaus vedėjas	Rokiškio r. savivaldybė
17.	Vita Majerienė	Širvintų r. savivaldybės Kultūros, turizmo ir ryšių su užsienio šalimis skyriaus vyr. specialistė	Širvintų r. savivaldybė
18.	Regina Mikštaitė-Čičiurkienė	Reškutėnų tradicinių amatų centro Etninės veiklos skyriaus vedėja, etnologė	Švenčionių r. savivaldybė
19.	Vilma Mulevičiūtė-Sabalaiuskienė	Ukmergės kultūros centro etnokultūros specialistė	Ukmergės r. savivaldybė
20.	Asta Sieliūnienė	Visagino savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėja	Visagino miesto savivaldybė
21.	Ramutė Kežienė	Kupiškio r. Šepetos A. Adamkienės pagrindinės mokyklos lietuvių kalbos mokytoja ekspertė	Etninės kultūros ugdytojų asociacija
22.	Violeta Aleknienė	Kupiškio etnografijos muziejaus direktorė	Lietuvos savivaldybių muziejų asociacija
23.	Laimutis Vasilevičius	Lietuvai pagražinti draugijos Panevėžio skyriaus valdybos narys, Panevėžio romuvos vaidila	Lietuvai pagražinti draugija
24.	Rima Vitaitė	Bendrijos „Sėla“ pirmininkė, Zarasų kultūros centro Etninės veiklos skyriaus vedėja	Bendrija „Sėla“
25.	Elena Kiškienė	Tautodailininkė, Utenos vaikų folkloro ansamblio „Kupolytė“ vadovė	Utenos tradicinių amatų centras „Svirnas“

**DZŪKIJOS (DAINAVOS) REGIONINĖS ETNINĖS
KULTŪROS GLOBOS TARYBOS NARIAI**

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
1	Onutė Drobelenė, Dzūkijos (Dainavos) tarybos pirmininkė	Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos Bendrųjų reikalų skyriaus vyr. specialistė	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos
2	Marta Šliumpienė	Birštono savivaldybės Architektūros ir kraštotvarkos skyriaus vyr. specialistė	Birštono savivaldybė

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
3	Virginija Pugačiauskienė	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direktijos kultūros paveldo skyriaus vyr. specialistė	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija
4	Vaida Naruševičiūtė	Varėnos kultūros centro specialistė kinui ir parodoms, folkloro „Žeiria“ ir „Šalcinuosna“ vadovė	Varėnos kultūros centras
5	Lina Balčiūnienė	Druskininkų kultūros centro etnografe	Druskininkų savivaldybė
6	Rasa Kazlauskienė	Lazdijų rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėjo pavaduotoja	Lazdijų r. savivaldybė
7	Audronė Lampickienė	Sertifikuotų tautinio paveldo produktų tradicinė amatininkė	Lietuvos tautodailininkų sąjungos Dzūkijos skyrius
8	Irutė Eidukienė	Dieveniškų istorinio regioninio parko specialistė (kultūrologė)	Šalčininkų r. savivaldybė
9	Regina Svirskienė	Varėnos rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėjo pavaduotoja	Varėnos r. savivaldybė
10	Vytuolis Valūnas	Alytaus miesto savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vedėjas	Alytaus m. savivaldybė
11	Eglė Liškevičienė	Alytaus dailių amatų mokyklos dailių metalo dirbinių profesijos mokytoja	Lietuvos tautodailininkų sąjungos Dzūkijos skyrius
12	Jurgita Osinskienė	Alytaus rajono savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyriausioji specialistė	Alytaus rajono savivaldybė
13	Dominyka Semionovė	Trakų rajono savivaldybės mero patarėja	Trakų rajono savivaldybė
14	Dalia Mockevičienė	VšĮ Trakų kultūros rūmų etnografe	Trakų rajono savivaldybė
15	Lina Būdienė	Varėnos kultūros centro vyr. specialistė etnografe	Varėnos kultūros centras
16	Ramutė Strebeikienė	Elektrėnų savivaldybės administracijos Bendrojo skyriaus vyr. specialistė	Elektrėnų savivaldybė
17	Vygandas Čaplikas	Klubo „Karjala“ pirmininkas, Regioninės politikos ekspertas	Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Karoliniškių seniūnija
18	Gintarė Markevičienė	Tekstilininke	Dzūkų kultūros draugė
19	Marius Galinis	Varėnos kultūros centro kultūrinių renginių organizatorius	Varėnos kultūros centras
20	Eglė Ruplėnaitė	Alytaus dailių amatų mokyklos direktoriaus pavaduotoja ugdymui	Alytaus dailių amatų mokykla
21	Algimantas Černiauskas	Lietuvos fotomenininkų sąjungos valdybos narys	Lietuvos fotomenininkų sąjunga
22	Romualdas Povilaitis	Lietuvių etninės kultūros draugijos Kauno teritorinio padalinio pirmininkas	Lietuvių etninės kultūros draugija
23	Ilona Šedienė	Dieveniškų technologijų ir verslo mokyklos direktorė	Dieveniškų technologijų ir verslo mokykla
24	Daina Pledienė	Lazdijų krašto muziejaus direktorė	Lazdijų krašto muziejus
25	Algirdas Juškevičius	Tautodailininkas	Varėnos kultūros centras
26	Rasutė Marcinkevičienė	Alytaus suaugusiųjų ir jaunimo mokyklos mokytoja	Alytaus suaugusiųjų ir jaunimo mokykla

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
27	Aušra Plytninkaitė	Alytaus lopšelio-darželio „Volungėlė“ direktorė	Alytaus lopšelis-darželis „Volungėlė“
28	Virginija Žitkauskienė	Alytaus lopšelio-darželio „Volungėlė“ meninio ugdymo pedagogė	Alytaus lopšelis-darželis „Volungėlė“
29	Eglė Dambrauskienė	Elektrėnų savivaldybės literatūros ir meno nuziejaus darbuotoja	Elektrėnų savivaldybė
30	Juozas Žitkauskas	Asociacijos „Vilniaus dzūkuliai“ asociacijos vadovas	Asociacija „Vilniaus dzūkuliai“

MAŽOSIOS LIETUVOS REGIONINĖS ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBOS NARIAI

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
1	Vilma Griškevičienė, Mažosios Lietuvos tarybos pirmininkė	Šilutės rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vedėja	Šilutės rajono savivaldybė
2	Narūnas Lendraitis	Klaipėdos miesto savivaldybės Ugdymo ir kultūros departamento Kultūros skyriaus vedėjas	Klaipėdos miesto savivaldybė
3	Virginija Mataitienė	Klaipėdos miesto savivaldybės Etnokultūros centro kultūrinės veiklos vadybininkė	Klaipėdos miesto savivaldybės Etnokultūros centras
4	Nijolė Sliužinskienė	Klaipėdos miesto savivaldybės Etnokultūros centro direktorė	Klaipėdos miesto savivaldybės Etnokultūros centras
5	Silva Pocyte	Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorė	Klaipėdos universitetas
6	Raimonda Nabažaitė	Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto jaunesnioji mokslo darbuotoja	Klaipėdos universitetas
7	Zita Genienė	Klaipėdos m. savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus Istorijos skyriaus vedėja	Klaipėdos miesto savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos muziejus
8	Indrė Skablauskaitė	Šilutės Hugo Šojaus kraštotyros muziejaus direktorė	Šilutės rajono savivaldybė
9	Birutė Servienė	Rusnės salos etnokultūros ir informacijos centro direktorė	Šilutės rajono savivaldybė
10	Saulius Sodonis	Internetinio laikraščio „Šilainės kraštas“ redaktorius ir sudarytojas	Šilutės kraštotyros draugija
11	Liudvika Burzdžiuvienė	Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejus direktorė	Pagėgių savivaldybė
12	Aksavera Mikšienė	Pagėgių savivaldybės kultūros centro etninės veiklos specialistė	Pagėgių savivaldybės Kultūros centras
13	Giedrė Skipitienė	Rambynio regioninio parko direktijos vyr. specialistė-kultūrologė	Rambynio regioninis parkas
14	Edita Barauskienė	Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ pirmininkė	Lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“
15	Vytautas Gocentas	Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fondo plėtros skyriaus vadovas	Lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
16	Arvydas Griškus	Mažosios Lietuvos Jurbarko krašto kultūros centro direktorius	Jurbarko rajono savivaldybė
17	Jolita Latakienė	Klaipėdos r. savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė	Klaipėdos rajono savivaldybė
18	Lilija Kerpienė	Dovilų etnokultūros centro direktorė	Klaipėdos rajono savivaldybė
19	Elena Tarvainienė	Neringos savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė	Neringos savivaldybė
20	Virginija Burbienė	Neringos savivaldybės Liudviko Rėzos kultūros centro direktoriaus pavaduotoja	Neringos savivaldybė
21	Edmundas Mažrimas	Tauragės r. kultūros centro Paveldo skyriaus vadovas	Tauragės rajono savivaldybė

SUVALKIJOS (SŪDUVOS)
REGIONINĖS ETNINĖS KULTŪROS
GLOBOS TARYBOS NARIAI

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
1	Rima Vasaitienė, Suvalkijos (Sūduvos) tarybos pirmininkė	Zanavykų muziejaus direktorė	Šakių rajono savivaldybė
2	Ašta Jankeliūnienė	Kalvarijos savivaldybės viešosios bibliotekos Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja	Kalvarijos literatų klubas „Rasa“
3	Rasa Januškienė	Kalvarijos savivaldybės kultūros centro etninės kultūros specialistė	Kalvarijos savivaldybė
4	Zigmas Kalesinskas	Kauno rajono muziejaus direktorius	Kauno rajono savivaldybė
5	Aurelija Papievienė	Šakių rajono savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo skyriaus vyr. specialistė	Šakių rajono savivaldybė
6	Rūta Vasiliauskienė	Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinio J. Basanavičiaus gimtinių vedėja	Vilkaviškio tautinio košiumo amatų centras „Audimo artelė“
7	Ernešta Juodsnukytė	Prienų krašto muziejaus vyr. fondų saugotoja	Asociacija Prienų krašto kūrėjų klubas „Gabija“
8	Žibutė Šilingienė	Kazlų Rūdos kultūros centro direktorė	Kazlų Rūdos savivaldybė
9	Aušra Mickevičienė	Vilkaviškio krašto muziejaus muziejininkė	Vilkaviškio rajono savivaldybė
10	Kęstutis Subačius	Sūduvos krašto mokslo, istorijos ir kultūros draugijos narys	Sūduvos krašto mokslo, istorijos ir kultūros draugija
11	Jūratė Zakaravičienė	Marijampolės savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto departamento Kultūros skyriaus vedėja	Marijampolės savivaldybė
12	Dalia Venckienė	Marijampolės kultūros centro specialistė etnokultūrai	Marijampolės savivaldybė
13	Ašta Vandytė	Kauno miesto savivaldybės Kultūros ir meno tarybos pirmininkė	Kauno miesto savivaldybė
14	Dalė Zagurskienė	Prienų kultūros ir laisvalaikio centro Mėgėjų meno kolektyvo vadovė	Prienų rajono savivaldybė

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
15	Albinas Vaškevičius	Lietuvių etninės kultūros draugijos Kauno teritorinio padalinio narys	Lietuvių etninės kultūros draugijos Kauno teritorinis padalinys
16	Vidas Cikana	Šakių rajono savivaldybės Lukšių seniūnas	Šakių rajono tautodailininkų bendrija „Dailius“
17	Valentinas Jazerskas	Lietuvos tautodailininkų sąjungos Kauno bendrijos pirmininkas	Lietuvos tautodailininkų sąjungos Kauno bendrija
18	Ona Birutė Surdokienė	Marijampolės kultūros centro parodų organizatorė	Marijampolės liaudies menininkų klubas „Mūza“
19	Nijolė Černevičienė	Šakių rajono savivaldybės Patašinės laisvalaikio salės kultūrinių renginių organizatorė	Griškabūdžio bendruomenės centras
20	Birutė Kerušauskienė	Višakio Rūdos kaimo bendruomenės narė	Višakio Rūdos kaimo bendruomenė
21	Rimutė Gagienė	Vištyčio regioninio parko kultūrologė	Vištyčio regioninis parkas
22	Virginija Armanavičienė	Meno ir edukacijos centro vadovė	Vilkaviškio rajono savivaldybė

ŽEMAITIJOS REGIONINĖS ETNINĖS
KULTŪROS GLOBOS TARYBOS NARIAI

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
1	Rūta Vildžiūnienė, Žemaitijos tarybos pirmininkė	Klaipėdos universiteto Menų akademijos Muzikos katedros docentė	Klaipėdos universitetas
2	Sigutė Viluckytė	Skuodo r. savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo skyriaus vyriausioji specialistė	Skuodo rajono savivaldybė
3	Arnas Arlauskas	Kelmės r. savivaldybės kultūros centro direktorius	Kelmės rajono savivaldybė
4	Gintautas Bareikis	Klaipėdos r. savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vedėjas	Klaipėdos rajono savivaldybė
5	Aida Liutikienė	Rietavo savivaldybės kultūros centro meno vadovė	Rietavo savivaldybė
6	Ašta Pagarauskaitė	Raseinių r. savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyriausioji specialistė	Raseinių rajono savivaldybė
7	Birutė Poškienė	Šiaulių r. savivaldybės Etninės kultūros ir tradicinių amatų centro direktorė	Šiaulių rajono savivaldybė
8	Jurgita Viršilienė	Šilalės rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus Kultūros paveldo apsaugos vyr. specialistė	Šilalės rajono savivaldybė
9	Virginijus Jocys	Šilalės kraštiečių draugijos pirmininkas	Šilalės kraštiečių draugija
10	Dalia Činkienė	Kretingos r. savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė	Kretingos rajono savivaldybė
11	Laima Kelmelienė	Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininkė	Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyrius
12	Violeta Girdžiuvienė	Tauragės r. savivaldybės kultūros centro metodininkė-etnografe	Tauragės rajono savivaldybė

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Darbo vieta, pareigos	Delegavusi institucija
13	Jurgita Šilinskytė	Mažeikių r. savivaldybės Kultūros ir sporto skyriaus vyr. specialistė	Mažeikių rajono savivaldybė
14	Aldona Kuprelytė	Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos Gamtos ir kultūros paveldo skyriaus vedėjo pavaduotoja	Plungės rajono savivaldybė
15	Rita Macijauskienė	Telšių r. savivaldybės kultūros folkloristė, vaikų ansamblio „Čiučiuruks“ vadovė	Telšių rajono savivaldybė
16	Diana Martinaitienė	Šiaulių miesto savivaldybės kultūros centro direktorė	Šiaulių miesto savivaldybė
17	Sigita Milvidienė	Šiaulių „Aušros“ muziejaus Etnografijos skyriaus vedėja	Šiaulių „Aušros“ muziejus
18	Juozas Pabrėža	Šiaulių universiteto vykdomasis direktorius	Šiaulių universitetas
19	Jolanta Skurdauskienė	Žemaičių dailės muziejaus direktoriaus pavaduotoja	Žemaičių dailės muziejus
20	Linas Šedvilas	Varnių regioninio parko vyr. specialistas	Varnių regioninio parko direkcija
21	Lina Lukošienė	Eržvilko kultūros centro Vadžgirio skyriaus meno vadovė	Jurbarko rajono savivaldybė

Etninės kultūros globos tarybos nariai po 2017.12.12 posėdžio.

Piliakalnių ir Tautinio kostiumo metų atidarymo akimirka ant Medvėgalio piliakalnio. Laukuvos sen. Šilalės r., 2017. 01. 27. V. Jocio nuotr.

Baltų (aisčių) piliakalnių palikimas ir bendruomenės – neatskiriama Lietuvos nacionalinės kultūros dalis. Rasos šventės Kernavėje 50-mečio (1967–2017m.) paminėjimui skirta kalendorinė Rasos (Joninių) šventė. Kernavė, 2017. 06. 23. V. Jocio nuotrauka.

Etninė kultūra

NR. 10 2017

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBOS INFORMACINIS LEIDINYS

ETNINĖ KULTŪRA 2017. Nr. 10 / Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys

